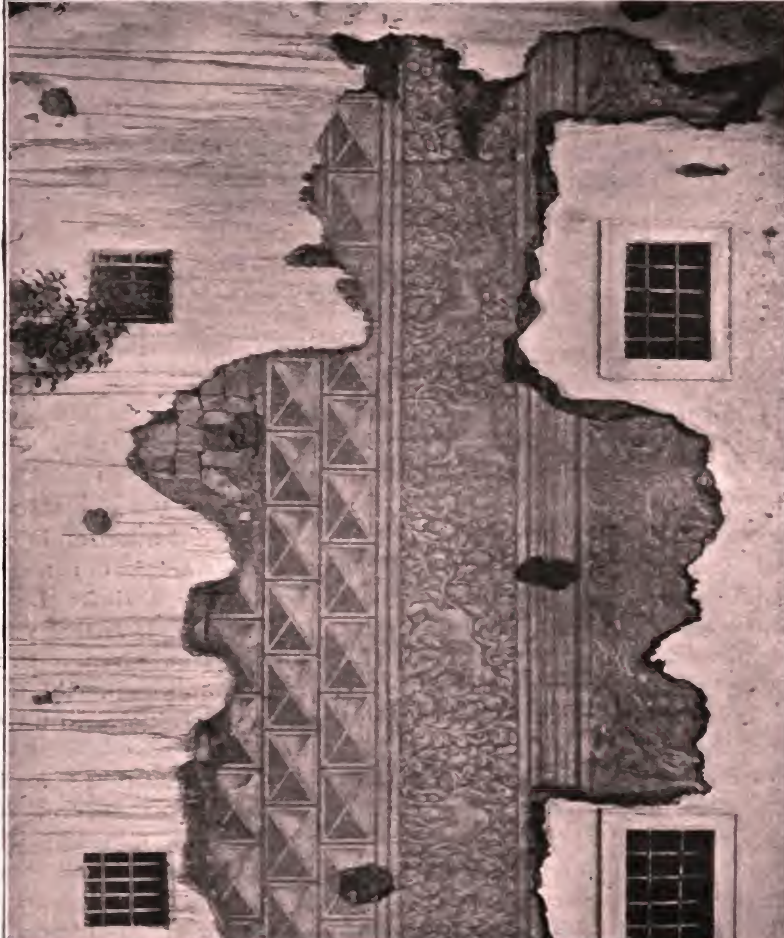

Soupis památek historických a uměleckých v Královstvi českém ...

Česká akademie věd a umění Komise archaeologická

KSG 1004 (20)

Digitized by Google

Digitized by Google

KSG 1004 (20)

Digitized by Google

Digitized by Google

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

OD PRAVĚKU DO POČÁTKU XIX. STOLETÍ.

VYDÁVÁ

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE
PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

ŘÍZENÍM SVÉHO PŘEDSEDY

JOSEFA HLÁVKY.

XX.

POLITICKÝ OKRES SLANSKÝ.

NAPSAL

FERDINAND VELC.

V PRAZE 1904.
NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Digitized by Google

SOUPIS

PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH

V POLITICKÉM OKRESU

SLANSKÉM.

NAPSAL

FERDINAND VELC.

(SE 310 VYOBRAZENÍMI, S 5 TABULKAMI, 25 ZNAČKAMI A 27 MENŠÍMI KRESBAMI V TEXTU.)

V PRAZE 1904.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CISAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ

Digitized by Google

KSG 1004 (20)

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JAN 10 1961
6172

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Digitized by Google

PŘEDMLUVA.

Několik závažných příčin zdrželo spracování soupisu tohoto politického okresu. Předně zavinil to povinný můj úřad, mimo Čechy se nacházející, tak že jen v době prázdnin bylo lze pomocný material sbírati, ač i tu vzdálenost jednotlivých míst a nepřízeň počasí činily časté překážky; vedle toho veškeré vyměřování půdorysů kostelů, hradišť a pod., jež díti se musilo na místě, zabíralo rovněž mnoho času. Práce mohla jen pomalu pokračovati, poněvadž také veškeré náčrty a veškeré provedení kreseb leželo jen v mých rukou. Mimo to nepřístupnost pomocných pramenů v cizině ztěžovala mi práci nemálo. Konečně financování díla zdrželo vydání nejvíce.

Znaje důkladně Slansko, veškerou chutí a zápalem k věci chopil jsem se díla. Veden jsa láskou k rodnému kraji, napjal jsem veškeré své síly, abych podal úplný a věrný obraz všeho, co nám po předcích zachováno bylo.

Šetřeno bylo největší stručnosti, ač dalo by se o některých předmětech více promluviti. Z údajů dějinných vybrány jsou nejnutnější, poukazující hlavně k jich původu. Jen některá místa — jsou to hlavně hradiště a zaniklé osady — přinášejí obšírnějších dějepisných dokladů, než toho žádaná stručnost vyžadovala; toho příčinu hledati dlužno v tom, že prameny ty dosud v celek sebrány neb vůbec uveřejněny nebyly. K historii přihlížel jsem svědomitě a zaznamenal jsem i nápisy a legendy náhrobků, zvonů atd., které více neexistují. Měl jsem na paměti a kladl jsem rovněž velikou váhu na sebrání veškeré literatury historické, týkající se uvedených obcí; ale pominul jsem vědomě uváděti ony místopisné slovníky, které by měly u každého místa citovány býti, jako na př. Popisu král. Českého od Frant. Palackého, Místopisného slovníku království Českého od Aug.

Digitized by Google

Sedláčka, Václava Kotyšky, a ostatních slovníků vůbec; rovněž i Palackého Dějiny nejsou nikde uváděny. Veškeré nápisy opsány jsou přesně dle originálů se všemi chybami, zkratkami nebo nedostatky.

Veškery fotografie, vyjma několik amatérských, zhotovil p. František Duras, fotograf v Slaném, jemuž děkuji za všechnu laskavost mně prokázanou. Tři fotografie v dodatku uveřejněné zapůjčil laskavě pan prof. Koula.

Upřímné díky vzdávám p. Josefu Hampeisovi, starostovi z Trpoměch, který většinou se mnou po okrese jezdil, při vyměřování veškerých památek, při odlévání reliefů zvonových, jakož i při fotografování některých objektů, jež jsem provedl, velmi nápomocen mi byl a jiných přátelských služeb mi prokázal.

Kromě toho přemnohým jiným jednotlivcům zavázán jsem k vděčným díkům za pomoc, kterou usnadnili práci mou.

Povinné díky vzdávám vysokorodému panu Emerichu hraběti Chotkovi z Vojnína, který výzkumné práce blahosklonně podporovati ráčil. Pánům: archiváři Václavu Schulzovi a prof. dr. Čeňku Zíbrtovi za mnohé vzácné pokyny, jimiž mi v museu zemském přispěli. S povděkem vzpomínám veškeré ochoty veledůstojného duchovenstva, z nichž jmenovitě děkuji p. Ferdinandu Kučerovi, kníž. arcib. vikáři a děkanu na Smečně, p. Karlu Procházkovi, faráři v Stochově, p. Tomáši Coufalovi, faráři ve Veltrusích, p. Mořici Bayerlovi, faráři v Nelahozevsi, p. Jindřichu Baarovi, faráři v Klobukách, p. Václavu Sixtovi, kaplanu ve Vraném, p. Karlu Zárubovi, faráři v Kralupech, p. Josefu Čápovi, faráři v Srbči, p. Methodu Pillmannovi, quardianu v Slaném, p. Frant. Krausovi, děkanu v Zlonicích, p. Františku Kudrnovi, faráři ve Chvatěrubech, a p. Janu Jetelovi, kaplanu ve Mšeci.

Nemenších služeb prokázali mi záslužní pp. učitelé, kteří mi skoro všude s přívětivou ochotou pomáhali. Jsou to především: p. Antonín Zimmermann, řídící v Malkovicích (†), p. Jan Ezr, učitel v Hostíně, p. Frant. Fišmistr, učitel ve Smečně, p. Jan Babuška, řídící v Dřínově, p. Václav Brádka, řídící v Malém Pálči, p. Václav Fleischman, učitel v Minicích, p. Petr Hýbler, řídící v Pozdni, p. Boh. Vendyš, učitel ve Veltrusích, p. Josef Smetana, řídící v Chržíně, p. Vil. Liehmann, řídící ve Vepřku, a mnozí jiní, jimž všem platiž můj srdečný dík.

Snahám našim s velikou ochotou přišli vstříc: p. Václav Schmidt ve Zvoleněvsi, který napsal stať praehistorickou, již dodal k mým poznámkám, p. dr. Josef Čermák ve Velvarech, p. dr. J. Salaba, archivář v Třeboni, p. prof. Petr Hrubý v Slaném, p. Hubert Sadil, c. k. stavební rada v Slaném, který mi některé staré plány laskavě zapůjčil, pan architekt Arnošt Živný na Hradčanech, který laskavě zapůjčil své plány kostela Kralupského, a p. inženýr K. Neumann v Slaném, který nakreslil řezy oken děk. chrámu v Slaném; za platné jejich služby, kteréž prokázali věci záslužné, vzdávám upřímné díky.

Digitized by Google

Na místě tomto zmíniti jest se také o hmotné podpoře, jaké se dostalo z okresu na vydání Soupisu. Spořitelna a městská rada v Kralupech věnovaly po 20 K, okresní hospodářská záložna v Slaném 80 K, okresní výbor ve Velvarech a v Novém Strašecí po 100 K, okresní výbor a občanská záložna v Slaném po 300 K. Konečně uvolily se jmenované okresy znovu, když se objevila neobyčejná hojnost předmětů illustrování hodných, věnovati k uhrazení schodku částku 6600 K, rozpočet převyšující, a zapraviti ji poměrně podle daní: okres Slanský 3740 K, Velvarský 2023 K, a Novo-Strašecký 837 K. Za tuto munificentní podporu díla mého i já vzdávám díky nejvřelejší.

V Sarajevě, v prosinci 1904.

Ferdinand Velc.

Digitized by Google

Bakov.

Sedláček: Hrady atd. VIII. 211. — Václav Tvrdý: Walkaunové z Adlar str. 63. — Jan Herain: Zlatá Praha XVIII. 119. — Fr. Duras: Slanský Obzor VIII. 81.

Ves připomíná se již roku 1267. Bakov rozeznával se v století XIV. Větší a Menší, později ještě ku konci XVI. století Hořejší a Dolejší. (Pečetidlo Jana z Bakova z XV. století nalezá se v museu Klatovském.) Lidmila Valkounova, rodem z Kvítkova, koupila je roku 1584 od Hertvíka Žejdlice z Šenfeldu. V té době stávala zde TVRZ od kamene. Dle zádlužního odhadu majetku Vác. Jana Valkouna, ze dne 25. června r. 1707, čteme v deskách zemských tento popis její: »Tvrz a dvůr Bakov, od kamene vystavěný, na díle šindelem a na díle doškami krytý, kdež v hořejším štoku jeden prostranný a dva menší pokoje, však bez oken a kamen — neb to vše nyní pro sypání obilí se užívá — se vynacházejí, doleji ratejna, dvě komory čeledi a šafářova kuchyň, mazhauz, kurníky a dílna.« Dále je řeč o dvoru. »Vše to šacuje se na 1000 kop gr. míš.«

Jednopatrové stavení patřící ke dvoru čís. 5., kryté taškami, které druhdy obytným stavením tvrze bývalo, slouží dnes za sýpku, ale ještě před 40 lety obýváno bývalo přízemí. Budova, 37·60 *m* dlouhá, několikanásobnou omítkou sesílená, stavěna jest z opuky a z pískovce na hlínu, v síle zdí 0·98 *m*. Na podélných stranách (jižní a severní) opatřena jest v prvém patře sedmi, nyní zamřížovanými, okny ve formátě ležícího obdélníka, uvnitř 1·04 *m* široká a 0·60 *m* vysoká, zevně pak 1·44 *m* široká a 0·96 *m* vysoká, kamennými profilovanými ostěními opatřená ; v čele východním jsou dvě taková okna. Okna byla původně větší a sice 1·80 *m* šir., tedy o 0·20 *m*, na pobočných stranách byla později zúžena, jak zcela zřetelně i na dolejším ostění, které spočívá na přistavěném zdivu o třech cihlách, zcela zřetelně jest viděti.

V polovici června roku 1900 objevena byla náhodou odpadnutím vrchní omítky sgraffita v slohu vlašské renesance na spodní omítce v barvách žlutobílé, na půdě šedé vyškrábaná, pocházející z druhé polovice 16. století, snad od téhož neznámého mistra Vlacha zhotovená, který nakreslil sgraffita na zámku Nelahozeveském. Pokryta byla silnou vrstvou

Obr. 1. Bakov. Sgraffita na sýpce; strana jižní.

Digitized by Google

omítky, sestávající z malty a z nalípaných v ní kusů prejzů, tašek a cihel. Největší zachovalá část jich pokrývá stranu jižní, kusy jich jsou na straně severní a něco na průčelí západním. Dolejší polovice celé budovy ozdobena byla škrábanou sgraffitovou rustikou v osmi řadách do výše 3 *m*, na severu jen 2·13 *m*, pozůstávající z obdélníků, rozdělených úhlopříčnami, v nichž dvě sousední pole byla stínována. Nad tou táhl se okolo celé stavby vodorovný vlys, 0·85 *m* široký — zachovaný vlys na straně jižní měří v délce své 9 *m*, — vyplněný bohatým stylisovaným listovím s květy a plody, mezi nimiž vyobrazena jsou různá čtvernohá zvířata. Tak na jihu jdou v řadě za sebou následovně: pardal, v pose slídícího dravce, jemuž jen hlava s přední tlapou zachována jest; proti němu ve skoku zobrazen jest kůň jednorožec, od něho uhání dále býk s trochu zkreslenou plecí. Před ním kráčí lev, k němuž jest ve stejné vzdálenosti obrácen velbloud jednohrbý a konečně zaráží divokého kance se zježenými štětinami pes, z něhož jen hlava a přední tlapy jsou viditelny. (Vyobrazení 1.) Z fragmentů na severní straně v zachovalé části vlysu, 0·83 *m* široké a 10·50 *m* dlouhé, ve tři části přerušené lze viděti zadek těla jelena v poskoku, na levo obráceného (hlava s předníma nohama chybí), dále rytíře na koni, jenž drží v ruce o rameno opřenou vidlici s třemi hroty, odvrácen jsa od předešlého zvířete (přední půle skupiny chybí), (Vyobrazení 2.) pak postřehneme zadní nohy slona po kolena. Býk v běhu, v levo obrácený, jest celý zachován, něco dále sedí v dřepu opice a koketně se zhlíží v kulatém zrcadlu, které v levé ruce před tváří drží; k ní z prava přichází jiná s kočičí hlavou. (Vyobr. 3.) V třetím rozeklaném poli spatřujeme poškozenou postavu lva v poskoku, ale bez hlavy a za ním na pravo, v témže směru skáče skvrnitý jaguar či tigr, a z pozůstávajících zbytků posledního zvířete soudíme na okřídleného gryfa. (Vyobr. 4.)

Obr. 2. Bakov. Sgraffita na straně severní.

Pozoruhodno jest, že zavinutý listový ornament, dovedně vyplňující nestejné plochy mezi jednotlivými zvířaty, se neopakuje, nýbrž vždy nové motivy vykazuje.

Digitized by Google

Nad popsaným vlysem vyškrábán jest 0·45 *m* široký architráv a nad ním mezi okny na straně jižní zachovalo se v obdélníkovém formátu vyobrazení r y b o l o v u v živém a zdařilém pojetí. V prostřed obrazu vidíme v lodce dva rybáře, sedícího a stojícího (hoření polovice těla uražena), kterak zaměstnáni jsou pouštěním proutěných vršů do vody; v druhé lodičce drží muž v ruce keser, mezi tím co vesla volně plynou na vodě. V pravém rohu sedí v trávě na břehu jiný člověk, který opřen jsa o peň stromu, obouvá si shrnovací boty; před ním sedí muž a vytahuje z vody právě chycenou rybku na udici. V levém rohu popředí mezi rákosím stojí rybák až nad kolena ve vodě a vybírá ryby z kabely. Obraz sám jest skoro 2 *m* dlouhý.

Obr. 3. Bakov. Sgraffita na straně severní.

Jiný fragment nalezá se v levo za oknem, kolem něhož nové zdivo porušilo bohužel sgraffito do té míry, že jen malý kousek lze viděti. Kryje se tu na pokraji lesa za kmen lovec, zády obrácený k pozorovateli, opásaný kordem a kleče míří na objevující se v pozadí laň, z níž jen kousek hlavy se zachovalo. Na malém zlomku něco dále viděti jest kousek trávy v popředí s paloukem.

Na pravé straně druhého okna lze rozpoznati levý roh obrazu, na němž vykračuje si honicí pes (bez hlavy), vedený patrně lovcem, jak dle obuté nohy lidské souditi lze; v pozadí za psem zahlédneme ještě kus pně a nějakého ptáka bahenního.

V průčeli budovy na západní straně objeven byl kus sgraffita — o d j e z d n a l o v — v architektonickém orámování, které tvoří v rohu severozápadním na levé straně lesenu, spočívající na silném, rýsovavém

Digitized by Google

architrávu, pod nímž vyplněn jest roh, ukončující vlys, prázdnou renaissanční kartuší, 0·80 *m* vysokou a 0·36 *m* širokou. Skupina tato, 2 *m* vysoká, pozůstává z jezdce a psovoda; na koni, as v třetině životní velikosti malovaném, sedí bohatýr v nákladném španělském kroji oděný. Přiléhající nohavice

Obr. 4. Bakov. Sgraffita na straně severní.

a kabátec z kůže hranostaje, punčochy se střevíci na nohou, vysoký lovecký klobouk s péry, karakterisující svou dobu, a velké okruží kolem hrdla, poukazují na nějakou vyšší osobnost, snad dokonce na císaře Rudolfa II., bývalého majetníka korunního panství Bakova (až do r. 1582).

Digitized by Google

Jezdec přidržuje levicí koně a na pravé pozdvižené ruce, oblečené v rukavici, sedí mu na řetízku přivázaný sokol. Rukáv téhož rámě jest přiléhající

Obr. 5. Bakov. Sgraffita na straně západní.

a z podramení vlaje mu jiný široký, otevřený. Následkem rozstoupnutí se zdiva a omítky posunuta jest hlava jezdcova, k pozorovateli obrácená a širokým límcem lemovaná, něco málo od těla na levo. I kůň pyšně si

Digitized by Google

vykračující nese bohatý postroj. Zpod sedla splývá mu skoro až na zem dlouhá pokrývka; bohaté řemení kolem těla dekorováno jest velikými střapci a na hlavě vztýčen má chochol pštrosích peří. Před koněm kráčí a za uzdu jej vede zbrojnoš, velikostí svou nápadný; při něm v popředí běží lovecký pes, pěkně kreslený. (Vyobr. 5.)

Co protějšek k tomu na téže zdi tvořila scéna z rodinného života panského, která se však brzy po odkrytí sesula a rozbila. Představovala sedícího rytíře u stolu, kterak předčítá z knihy své rodině kolem něho rozestavené.

Staří lidé pamatují se i na figurální ozdobu severní zdi. Bývaly prý tu nějaké postavy rytíře a ženy s chlapci, které s omítkou asi před 15 roky byly strženy. Zdá se, že i nad vchodem do budovy, v prostřed severní strany, musela býti nějaká kamenná ozdoba.

Všecky zachovalé postavy lidské oděny jsou v šat z konce 16. století a všecky zobrazené výjevy vztahují se k lovu na zemi i na vodě. Sgraffita jsou cenná a dovednou rukou zhotovená.

Nade dveřmi mlýnice č. 9 zazděn jest z pískovce tesaný a obarvený znak pánů z Adlarů (ve štítě orlice, v klenotu tři pštrosí péra) ve formě lichoběžníka, ve velikosti 0·40 *m* × 0·25 *m*; kousek fanfrnochu a péra jest uražen. Obarvení nesrovnává se s barvami znakovými.

Bacalka či Bečalky.

Sommer: XIII. 109. — Sedláček: Hrady VIII. 208, 214. — Světlo XIV. čís. 9.

Asi před 120 roky ležela blíže Stradonic vesnička Bacalka, která se později přistavováním domů spojila se Stradonicemi a jméno její upadlo v zapomenutí. — Bohuchval Valkoun z Adlaru († 1653) odevzdává svému synu Janovi Jaroslavovi mimo celé řady vsí vedle Stradonic i Bečalky, kterou koupil r. 1630. Snad jest to totožná vesnička.

Beřovice.

Čelakovský: Codex iuris municipalis II. 848. — Slanský Obzor IV. 13.

Kaple vystavěna byla r. 1732 nákladem Jana Jiřího Klemena.

Kříž na návsi nese na kamenném hranolovém podstavci tento nápis

Pochválen bud Jeziss Kristus
Ke cti a chvále ukřižovaného spasitele
tito Boží muka postaviti dal Giři
Horejssi z Berowic roku 1794.

V polích na jjz. pod Dolínem stojí kaplička.

Digitized by Google

Blahotice.

Paměti Kněževeského, rukopis. — Sommer XIII. 54. — Heber's Burgen. VII. 76. — Sedláček: Hrady. VIII. 152. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtmanství. 79. — Svornost 1887 č. 7. — Erben: Regesta I. 78. — Slanský Obzor I. 5, III. 34., 35.

Popsané archaeologické předměty ve sbírkách zemského musea viz v Pam. arch. II. 235.

Ves připomíná se již roku 1088 O založení téže zachovala se etymologická pověst, podle níž se jmenoval zakladatel její Bláha (zkráceně místo Blahuta neb Blahoslav), jenž prý i kostel Ovčárský postavil.

Bývala tu TVRZ, po níž není již památky, ač uvádí se ještě roku 1638. Jmenuje se hned z počátku XIV. století. Tehdejší vladykové z Blahotic nosili na štítě dva plamenné kruhy kolmo nad sebou. Záviš z Blahotic měl dle pečetě z roku 1410 (král. státní archiv Mnichovský) helmici okrášlenou dvěma růžemi na okruhu pernatými, uvnitř sedmi tečkami vyznamenanými. Při prodeji roku 1563 uvádí se tvrz pusta. Hned na to ale vystavěl tvrz znovu Václav Pětipeský z Chýž a z Egerberka, která roku 1590 v neděli po památce Mlaďátek nepozorností vlastní jeho dcery shořela. Císař Rudolf daroval mu za 50 kop grošů dříví stavebního z lesů Křivoklátských na vystavění zkažených stavení. Tvrz ale na to brzy docela spustla, nebyvši snad ani dokonale opravena.

ZÁMEK, vystavěný baronem z Riese-Stallburku v předešlém století jest sice budova prostorná, jednopatrová, ale bez architektonických zvláštností.

V obci kamenná zvonička.

Blevice.

U vsi jedno pohřebiště »na svatém« poli, druhé »na Libuši« a třetí »na hrobech«.

Bratkovice (původně Bratrkovice).

Sborník historický 1884 str. 112, 175. — Hyšman a Parouek: Okres. hejtmanství 102. — Sedláček: Hrady VIII. 262.

Ves jmenuje se roku 1045, kdy ji daroval Břetislav I. klášteru Břevnovskému, a má své jméno od otce čeledi řečeného Bratřek, jenž ji založil. Roku 1416 zapsána jest »Bratrzkowicze«.

TVRZ připomíná se v XIV. a v XV. století; na počátku XVI. století spustla. — V roce 1712 posvěcen byl kříž ve vsi, postavený nákladem Václava Boreckého, mlynáře tamže. Jiný kříž nade vsí jest z roku 1713; oba zřízeny byly na odvrácení neblahého moru. — Místní kaple Panny Marie pochází z roku 1808.

Digitized by Google

Břešťany.

Václav Tvrdý: »Blahověst« 1894.

V odhadu zadluženého majetku Václava Vojtěcha Valkouna z Adlaru, zanešeného dne 25. června 1707 v deskách zemských jmenuje se dvůr Břešťany, někdy TVRZ, od kamena vystavěný. Nyní nahoře ratejna, dva špejchárky, komora a řezárna, suchý sklep, atd. v odhadní ceně i s polmi za 7074 kop, 39 gr. $4^3/_4$ den.

Kaplička z roku 1890.

Bučina Velká.

Pam. arch. II. 73.

Při orání na poli tak zvaném »na Radoviči« nalezeny byly před několika roky popelnice; dále se nepátralo.

KAPLE ve vsi vystavěna roku 1862. Nade vsí postaven byl roku 1752 na místě starých muk božích nový sloup k poctivosti sv. Vojtěcha a Václava, mučenníkův a patronů českých.

Budenice (dříve Budynice).

Autor neznámý: Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises 1794. 55. — Schaller: I. 184. — Sommer: XIII. 109. — Sedláček: VIII. 210. — Pamětní kniha farní z r. 1770. — Památky arch. XIII. 330. — XVII. 491. — Svornost 1888 čís. 40. — Slanský Obzor I. 5, III. 34.

Střepy meandrové, dvor. mus. Víd. Pam. XV. 579.

Když klášter Roudnický ve XIV. věku Budenice převzal, stála tu TVRZ na způsob věže, k níž patřilo popluží. R. 1531 zapsáno bylo 1000 fl. Jeronymovi Šlikovi z Holíče, aby je prostavěl »na tvrzi Budeničkách.« V 16. století byla tvrz zdejší do čtyř stran v nově vystavěná a při ní věž stará; okolo toho všeho byl příkop, který se vodou nahnati mohl. Roku 1765 dal hrabě Filip Josef Kinský zbytky její, druhdy hlubokým příkopem ohražené a zvedacím mostem opatřené, úplně snésti a založil na místě jejím ozdobnou a ovocnou zahradu. Velmi sporé zbytky zdiva a příkopu teprve po upozornění nalezneme za budovou farní. — Pánové z Budynic nosili ve štítě pokosem nad sebou tři bradatice, od levého hořejšího do pravého dolejšího kouta postavené. To dosvědčuje nejstarší pečeť Vršovců z roku 1328 Boleslavovi z Budynic svědčící, která naleză se ve vídeňském c. k. státním archivu.

Digitized by Google

ZÁMEK J. J. knížete Ferd. Kinskýho jest jednopatrová, krásná budova v jednoduchém baroku, parkem obklopená, sídlo knížecí rodiny v době pobytu na panství, započali již hrabata z Martinic na počátku XVIII. věku stavěti na místě staré tvrze; dokončen však byl teprve za hraběte Filipa Jos. Kinskýho v roce 1748, který ozdobil jídelnu krásnými rodinnými portraity a obsahoval jen střední část nynějšího stavení zámeckého. Jak tato vyhlížela, lze zříti na olejovém obraze »Budenitz z r. 1755«, na chodbě zámecké se nalezajícím; velikost jeho měří 1·76 *m* délky a 1·04 *m* šířky. Představuje dnešní východní trakt zámku, v jehož středu podélných stran (západní a východní) dvouramenná schodiště vybočují.

Obr. 6. Budenice. Zámek (strana východní).

Dnes jsou v prvém patře obývací pokoje pro panstvo zařízené ještě z doby svého postavení, z nichž vyniká ve středu prostranný pokoj pro hráče s pěkným stropem se štukovými ozdobami, druhý s množstvím krajin quachových, ponejvíce motivů vlašských, a třetí s kolorovanými francouzskými rytinami.

Tak to zůstalo až do druhé polovice XVIII. století, kdy v letech 1792—1798 přistavěna nynější dvě poboční křídla se střechami mansardskými po stranách starého stavení, k čemuž na počátku XIX. století ještě potřebné konice a kolny přidány.

Východní trakt zámku oživen jest uprostřed z obou stran risalitem o jedno patro zvýšeným, toto se třemi okny ze střechy vystupující, která rozdělena jsou pilastry; na volutových přizdívkách po stranách štítu stojí k větší okrase jehlance, hranolové podstavce s koulemi a na štítě samém ananasové ozdoby. Nad vysokými okny prvého patra rovné římsoví s římsovanými úseči šikmo vzhůru sbíhavě jdoucími, střídavě rovnými a zakulacenými. Hlavní vstup do zámku vede z obou stran (ze západní

Digitized by Google

a východní) tohoto traktu po dvoukřídlých kamenných schodech, zabírajících celou šířku risalitu, na jichž zábradlí stojí kalichovité dekorativní vásy. (Vyobr. 6.)

Jižní křídlo zámku obsahuje výhradně jen pokoje hostinské (pro hosty při honbách zde odbývaných), v nichž pověšeno jest celá řada rodinných portraitů ve velikosti 0·87 *m* × 0·74 *m*; dámy zobrazeny jsou při práci; ku př. jedna přede, druhá vyšívá, třetí maluje, atd. Jsou to následující:

1. Marie Antonie hraběnka Erdődy, rozená hrab. Kinská 1759. 2. Kněžna Poniatowská, roz. hrab. Kinská. Maloval *M. Millitz* 1763. 3. Vilemína kněžna Auersperková, roz. hrab. Neuperková 1759. 4. Karel hrabě Auersperk 1759. 5. Františka kněžna Auersperková, roz. hrab. Trautsohnova 1759. Maloval *M. Millitz* roku 1758. 6. Josef hrabě Broune, c. k. generál, polní wachtmeister a majitel pěšího pluku 1759. 7. Marie Charlotte hraběnka Kinská ze Vchynic a Tetova, dcera hrab. Jiřího Adama a hraběnky Ignacie Bořitové z Martinic, nar. 26. pros. 1701, provdaná 1720, ovdovělá 1749 a zemřelá dne 12. května 1785. 8. Sidonie kněžna Kinská, rozená hraběnka z Hohenzollernů 1759. 9. Marie Teresie hrab. Kinská 1759. 10. Marie hraběnka z Würbenů, roz. hraběnka Auersperkova 1763. Maloval *M. Millitz* 1763. 11. Karolina hraběnka Lichnovská, rozená hrab. Altheimbová 1759. 12. Josefa hraběnka Auersperková, roz. hrab. Trautsohnová 1759. 13. Marie Antonie hrab. Wurmbrandová, roz. hrab. Auersperková 1759. 14. Frant. Ulrich kníže Kinský, komandant řádu Marie Teresie, majitel pěšího pluku, cís. polní maršálek a velitel veškeré polní artilerie. 15. Josef hrabě Kinský, c. k. plukovník Löwensteinských dragounů 1759. 16. Jindřich kníže Auersperg, cís. vrchní štalmistr 1759. Dále jest tu několik podobizen šlechtičen v rouchu řeholnic.

V severním křídle uschován jest v přízemí bohatý, ale neuspořádaný archiv hospodářský z panství zlonického a překrásný renaissanční krb, nějakým vlašským mistrem nádherně z bílého kararského mramoru pracovaný. Pochází z vídeňského paláce knížat Kinských, odkud převezen byl do paláce pražského a nyní rozebraný uložen jest zde v bednách ve skladišti. Mimo uvedeného obrazu »Budenic«, je tu protějšek jeho, obraz v téže velikosti a také z polovice 18. století, pohled na Zlonice; vlastně na zámek se svým okolím; vidíme tu zámek před svou přestavbou s terasou na východní a severní stranu, kostel, faru, špitál, pivovár a dvůr.

V prvém poschodí umístěny jsou čtyry obrazy, představující čtyry koně v životní velikosti malované, jež sloužily za dekoraci v jízdárně Rosické.

Z bývalého kláštera v Sazené přenesen jest sem rozměrný, ale zašlý obraz rodiny Páně. V jiném pokoji stojí baroční postel s nebesy. Ve

Digitized by Google

všech komnatách postavena jsou barokní a empirová kamna různých forem. (Vyobr. 7 a 8.)

V západním konci severního křídla vystavěna jest prostranná, vysoká kaple sv. Václava, kterou vystavěti dal a nadal r. 1714 zvláštním kaplanem Ant. hrabě z Martinic. Nad nízkým oltářem — vlastně jen tabernaculum — v podobě malého římského chrámu, sloupovím obklopeném, stavěného, vznáší se kříž a nad ním vysoko mezi okny visí obraz sv. Václava, asi 2·50 *m* vysoký a 1·20 *m* široký, s podpisem »Jos. Bergler Pr. 1812«, představující sedícího světce, jenž ukazuje dětem různého stáří

Obr. 7. Budenice. Barokní kamna v zámku.

Obr. 8. Empirová kamna v zámku.

sochu Víry. Po stěnách kaple stojí na konsolách s baldachýny dvanáct z bronzu litých sošek sv. apoštolů, as 0·50 *m* vysokých, z doby novější. Nový kalich jest gotický a starší kalich úplně hladký. Monstrance stříbrná, pozlacená jest jednoduchá barokní práce s tlačeným a ciselovaným ornamentem z 18. století.

Venku před kaplí v parku umístěn jest zvonek, průměr 0·30 *m*, výška 0·27 *m*, bez letopočtu, pocházející z druhé polovice 16. století. Koruna ozdobena jest malými reliefy (0·04 × 0·06 *m*), výjevy to ze starého zákona, představujícími soud Šalomounův; na dolejší obrubě zasazeny jsou malé medaile s obrazy sv. evangelistů a nad nimi opakují se reliefy ve velikosti 0·04 *m* × 0·06 *m*.

V bezprostřední blízkosti zámku postavena jest malá přízemní

BUDOVA FARNÍ.

Digitized by Google

Obr. 9. Budenice. Socha sv. Matěje.

V zadním konci parku k Šlapánicům stojí KAPLIČKA zděná, která stávala u cesty nad brůdkem, v níž nalezá se dřevěná socha svatého Matěje, 1·03 *m* vysoká, uměle řezaná, pocházející z II. polovice 17. století. V pravé ruce drží knihu (v levé schází atribut pila), chodidla jsou poškozena. (Viz vyobr. 9.) Kovaná, rozvírací mříž renaissanční, jež musila býti kdys pozlacena, měří (polovina) 1·50 *m* výšky a 0·53 *m* šířky. (Vyobr. 10). Poslední tři slova nápisu nad kapličkou: »Sancte Mathias ora pro nobis«, přepsal někdo nepovolaný na »Ex voto a. 1518«.

As 20 minut od Budenic k jihu na silnici k Zlonicům zbudován jest FARNÍ KOSTEL SV. ISIDORA (od roku 1856) v slohu baročním, jenž byl roku 1681 od svob. p. Matyáše Ondřeje Hartmanna z Klarsteina postaven, dne 20. září 1582 Jar. Frant. hrabětem ze Sternberka vysvěcen, a r. 1714 Ant. hrab. z Martinic kaplanem osazen. V roce 1786 zřízena lokálie. Půdorys jeho má podobu kříže. Štít kostela, na západní straně lisenami zdobený, jest střízlivě baroční s pyramidami a koulemi po stranách. Na kamenném nadpraží nad vchodem kostelním vytesán jest letopočet 1680 a po stranách téhož v baročních kartuších nalezáme znaky Kinských a Harrachův. V postranních kapličkovitých, mělkých výklencích při vchodu stojí v nadživotní velikosti z kamene tesané postavy sv. Petra (k jihu) a sv. Pavla (k severu), v bohatě drapírovaných rouchách oděné, od téhož sochaře zhotovené, který provedl ve dřevě i sochy kostelní.

Obr. 10. Budenice. Kovaná mříž renaissanční.

Čtvercový presbytéř osvětlen jest dvěma okny po straně. Hlavní oltář tvoří obraz sv. Isidora, asi 2·30 *m* vys. a 1·30 *m* šir. Světec klečí před Pannou Marií v družině andělů a mezi tím, co se modlí, pomáhají mu andělé na poli kopati a vázati snopy. Obraz, malovaný *Jos. Berglerem*, jest darem knížete Rudolfa Kinského, jehož a paní jeho znak zdobí nahoře rám. Pod obrazem jest jednoduchý tabernacul s křížem, ozářený paprsky.

Digitized by Google

Loď vykazuje ve svém středu elipsu s kopulí, na níž sedí lucerna, přivádějící světlo. Ve svých bocích má čtvercové výstupky po jednom okně, kde umístěny jsou postranní oltáře. V levo prázdný oltář Panny Marie se slušným obrazem téhož jména, 1·80 *m* vysoký a 1·20 *m* široký, a s podpisem: »*J. Schmied pinx 1855.*« Bohorodička obklopena jest klečícími postavami: jeptišky, mnicha, biskupa, kardinála, krále, atd., mezi nimiž nalezá se i portrait matky panujícího knížete. Protějšek tvoří oltář pravý, s obrazem téže velikosti, od téhož autora, sv. Viléma poustevníka, jenž klečí a modlí se.

Dobrý obraz, nyní ale již valně zašlý, visí v levém výstupku při vchodu naproti zpovědnici. Jest to obraz Piety, 1·72 *m* vysoký a 1·05 *m* široký. Madonna sedící pod křížem vyniká pěknou hlavou. Jeho protějšek doplňuje obraz sv. Antonína v jiném vlhkém místě pověšený, u něhož na knize stojí Jezule. Oba tyto obrazy, pěkně provedené, krášlily dříve postranní oltáře.

Na půdě kostelní uloženo jest 8 obrazů, výjevů to ze života sv. Isidora. 1·20 *m* vysokých, z nichž šest jest 0·70 *m* a dva 0·86 *m* širokých s nápisy a se znaky různých pánů, snad dárců jich. Mimo těchto jest tu i velmi krásně z lípového dřeva řezaná socha sv. Isidora, 1·20 *m* vysoká, prozrazující téhož neznámého autora, který zhotovil sochu sv. Matěje v parku zámeckém. Pohozená socha tato umístěna bude nyní v kostele při vchodu.

Na čtyřech pilířích ve středu kostela, nesoucích kopuli, stojí ve výklencích v prostřed jich výšky úhledně řezané sochy, skoro v životní velikosti provedené, a sice k východu Panna Maria s děťátkem a sv. Josef rovněž, na západ sv. Šebestián a sv. Vilém se psem.

Křtitelnice dřevěná, jednoduchá baroční, nepěkné formy.

Lavice kostelní dubové, čela jich baročně řezána a na západní části podélných stran při vchodu vyřezány jsou velmi dovedně znaky, 0·26 *m* vysoké, zakladatele chrámu a jeho choti.

Vysoká věž na východní straně kostela snesena byla as před 40 až 50 léty pro chatrnost. V sanktusové vížce nepřístupné nad presbytéřem jsou dva zvony, dle farní pamětní knihy budenické, s těmito stejnými nápisy:

Okolo koruny: Gott rufft durch mich das Volck zu Sich gantz williglich. Na plášti: Illustrissimi Domini Benefactoris his verbis Mathias Andreas Hartmann Baro a Clarstein & in Budenitz & Oudeschitz S. C. May: Consil: Regius, Capitaneus Slanensis Districtus Ao: 1681. Pod tím: Cosmas Fridericus Schönfeldt in der Stadt Prag 1681. Mimo to nalézají se na pláštích k východu znaky Hartmannovské, k západu relief sv. Isidora.

KNÍŽECÍ HROBKA, stavěná ve způsobu kříže, do níž přichází světlo s hůry skrz kopulovitou, skleněnou střechu s lucernou, stojí na hřbitově u kostela na východní straně. Postaviti ji dal mezi lety 1836 až 1840 Rudolf kníže Kinský nákladem 80.000 zl. stříbra svým archi-

Digitized by Google

tektem *Kochem*. Před vchodem (na východ), na němž pod římsou psáno jest: »Zde Gsme ó Pane Čekagice hlasu twého«, nalezají se na velikém hranolovém soklu, 1·20 *m* vysokém a 2·05 *m* dlouhém, dvě z pískovce zhotovené postavy v dvojnásobné životní velikosti, bílou olejovou barvou znešvařené, a sice: na levo sedí spící anděl s dlouhými křídly opřen jsa, s věncem v ruce, o štít knížat Kinských; v pravé spuštěné ruce drží uhasínající pochodeň. V pravo od vchodu sedí postava mladé ženy v řasnatém rouše římském oděná, která zaznamenává na knihu, o koleno opřenou, jméno: »Rudolph«. Obě sochy zhotovil pražský sochař *Josef Max*.

Osmnáct schodů vede do vnitra hrobky, jejíž klenutí jest polokruhovité a strop kasetován. Mosaiková podlaha s tmavými arabeskami na bílé půdě zhotovena byla Vlachy. Uvnitř ve stěnách jest místa pro 144 rakví uzavřených čtvercovými mramorovými plotnami; dnes je tu pochováno 22 členů knížecí rodiny. Naproti schodišti uprostřed podzemní místnosti stojí oltář, pozůstávající z velikého pískovcového sousoší: Kristus v nadživotní velikosti kráčí po vlnách a pozvedá tonoucího sv. Petra, který k němu prosebně vztahuje pravou ruku a levou se drží Pána za plášť. Jest to rovněž práce *Jos. Maxe*.

Proti vchodu hrobky umístěn jest dřevěný, postříbřený krucifix v životní velikosti.

Na prostranství před kostelem stojí hranolový sloup s pískovou sochou sv. Isidora, asi 0·70 *m* vysokou, řemeslně a neforemně zhotovenou. Zaráží rýč do země, z níž čtyry paprsky pramenů vytryskují. Na dolejších hranách podstavce jsou tyto záznamy. Na sever v oválu:

IesV ChrIste
fILI DeI VIVI
MIserere
Per intercessionem tui fidelis servi
Sancti Isidori.

Na jižní straně:

Ita rogat
Cum suis suplicer
Mathias Andreas Hartmann
L. Baro de Clarstein
cum aliis Sanctum & una Deum J. O.
Joannes Dlauhowesky de longa villa
cui hoc erexit.

Pole východní a západní jsou prázdná; dříve byl na prvním, dle pamětní knihy farní, znak rytíře Hartmanna a jeho manželky, na druhém znak biskupa Jana Dlouhoveského.

Studánka v bažantnici, severně pod kostelem, opatřena byla nápisem na kamenu:

Digitized by Google

Iste fons beatI IsIDorI InVentVs est MIre
In Isto LoCo VbI non sperabatVr
ex altera parte
CLarsteIn & In BVDenIz ereXIt honorIs ergo.

Nedaleko od kostela k severu na cestě k Jarpicům stojí **kříž**; na dolením hranolu na východní straně čteme:

Ano 1700
Ex Voto
Antonius
Martinus
Fickar cum
uxore sua
Polexina

Na kulatém sloupu spočívá čtverhranná kaplička, v jejíž stěnách vytesány jsou polovypuklé postavy: na jih sv. Jan Nepomucký, na sever sv. Florián, na východ sv. Ludmila a na západ sv. Václav.

Budeničky.

Svornost 1886 čís 51.

O zašlé vsi Budeničkách mluví tento zápis: Roku 1550 prodal Petr Chotek z Vojnína tvrz a ves Budenice s dvorem poplužním, mlýnem, pivovarem a vinicí, vsi Jarpice, Bakov s mlýnem a rybníkem, též ves pustou Budeničky Adamovi Hrobčickému z Hrobčic za 7000 míš. kop. (D. Z. 48 F. 21.) — Že stála poblíže vsi Budenic jest jisto, ale v kterých místech, nebylo lze vypátrati.

Budohostice (dříve Buděhostice).

Sommer: XIII. 118. — Pam. arch. a míst. VII. 302, XIII. 178. — Sedláček: Hrady VIII. 262. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtmanství 102. — Tomek: Dějiny Prahy. I. 85. 402.

Popelovité jámy směrem k Chržínu, etažovitá nádoba. Zem. mus. Dr. J. L. Píč: Čechy v době předh. I. 201.

Ves náležela roku 1045 klášteru Břevnovskému, roku 1088 částečně ke kostelu Vyšehradskému a roku 1224 dodávala ke královskému stolu potraviny. Již ve XIII. století byla sídlem zemanským. Roku 1807 stala se svobodnou vsí, vyplativše se z poddanství špitálu sv. Bartoloměje v Praze.

Digitized by Google

TVRZ zdejší připomíná se ve XIV. století; v následujícím však již zanikla, takže se později v pamětech nevyskytuje.

FARNÍ KOSTEL SV. KLIMENTA, který se roku 1652 uvádí a o němž Tomáš Bílek v Pam. píše, nenáleží Budohosticům nýbrž Chržínu.

Bukol (dříve Bukolí).

Bílek: Dějiny konfiskace. — Tomek: Dějepis Prahy. I. 440. — Slanský Obzor IV. 9.

Ves jmenuje se z počátku XIV. století.

KAPLE SV. BARTOLOMĚJE v prostřed vsi uvádí se v XIV. století jako farní kostel. Mezi 32 praebendami kostela pražského sv. Víta jest jmenována roku 1328 jedna z lepších v Bukoli. Nese stopy románského slohu. Presbytéř, bývalá apsida, jest polokruhovitě uzavřena; loď jest obdélníková. V dlažbě v prostřed kaple leží pískovcový náhrobník, 1·72 *m* dlouhý a 0·98 *m* široký, v jehož hoření polovině nápis v gotických majuskulích, z písmen 0·06 *m* vysokých; pod ním pak znak. Oboje jest značně ošlapáno a skoro nerozeznatelno. Nápis dle farní pamětní knihy Hostínské oznamoval: „Léta 1575 ve středu po slavné památce na nebe vstoupení P: zemřela paní pozůstalá vdova po Břetislavu Zubovi a pochována u sv. Bartoloměje."

Ve dvoře v chodbě rozvěšeno jest šest obrazů na plátně malovaných a sice čtyři roční počasí v krajinářských motivech a dvě zátiší; práce slabé, dekorační.

V privátním majetku p. starosty Ant. Růžičky chová se stará dubová skříň, úplně zachovalá, vykládaná ptáky a s vyřezaným letopočtem 1683.

Byseň.

Sommer: XIII. 70. — Sedláček: Hrady atd. VIII. 151. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 80. — J. H. Tuřany v Čechách 1898. — Heber's Burgen VII. 72. — Památky arch. XVII. 547. — Archiv český I. 497. — Svornost 1888 č. 7.

Ve dvoře Byseňském č. 1. stojí panská sýpka silných zdí, původní to budova staré TVRZE. Přízemí jest obydleno správcem dvora. Pozůstává z podélné chodby, z níž vedou troje dvéře do dvou pokojů a kuchyně sklenutých klenbou zrcadlovou. Z chodby ve směru jejím vedou kamenné, ošlapané schody do prvého patra, jehož se používá za sýpku. Okna jsou malá, zamřížovaná, téže formy, jako jsme viděli v Bakově. Příkopy a náspy okolo budovy byly již dávno srovnány se zemí; na severu sloužil jí k ochraně také rybník. Ze sklepa vedena byla podzemní chodba, nejprve směrem východním, pak severním. Konstatována byla náhodou vymačknutím se klenáku; místy jest zavalena a zůstala neprohlédnuta.

Digitized by Google

Roku 1530 jmenuje se při prodeji dvůr i tvrz pustá. V druhé polovici XVI. věku vystavěl ji Jindřich Selnický znovu a odkázal ji svému mladšímu synu Jiřímu. Nový majitel její Václav Pětipeský ku konci téhož století opět ji znovu vyzdvihl a jako taková připomíná se ještě při prodeji roku 1623 Jaroslavu Bořitě z Martinic. — Vladykové z Bysně nosili na štítě svém tři klasy.

Ves jmenuje se již roku 1316. — Kaplička ve vsi z r. 1860.

Cupkov.

Pamětní kniha městyse Mšece. — Jan Veselý: Geschichte der Schwarzenberg'schen Besitzungen 139, 140. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 95.

Zašlá ves ležela dle několika poznamenání východně od Řenčovsko-Sulcské okresní silnice, severovýchodně ode vsi Dučic (dříve Dubčic) a západně od »Stolu Václavova«. Jmenuje se roku 1542, 1583 a 1623.

Na blízku této vsi nalezala se zašlá ves, kterou Hyšman a Paroubek (Okres. hejtm. 95) jmenuje

Cuřelice, viz Zulezlice.

Čelechovice.

Sedláček: Hrady, atd. VIII. 161. — Jan Veselý. Geschichte der Schwarzenberg-schen Besitzungen 142.

TVRZ v tomto místě obývali v XV. století vladykové stejného jména; zanikla bezpochyby v XVI. století. Stávala dle tradice v prostřed obce.

Čeradice.

Sedláček: Hrady, atd. VIII. 213.

Někdy zemanské sídlo s tvrzí jmenovanou od XIV. století do roku 1590. Potom zanikla.

Černá ves.

V městském archivu v Novém Strašecí připomíná se k r. 1676 krčma u Černé vsi. Dle pověsti bývala tato osada pod návrším, na němž stojí chrám Páně. Obyvatelé vystavěli si v lukách, v místech, kde dosud v »církvi« se říká, kostel, který později sešel a jehož poslední zbytky ve válkách husitských rozmetány byly.

Digitized by Google

Černuce.

Pam. arch. I. 285. IV. 172. XIII. 181. 330. XIV. 173. XVI. 465. — Slanský Obzor III. 38.

»Na skalkách« žárové pohřebiště z dob cís. římského, třírohý bronz. býček Zem. mus. Pam XVI. 462. — Na poli čís. parc. 121 popelovité jámy, osamělý hrob kamenem zavalený se skrč. kostrou a nádobkami. Pam. XVI. 459 a 471. — Z jiného místa láhvovitá nádoba prov. typu římského. Zem. mus. Pam. XVI. 462. — Poklad sestávající ze stříbrných mincí, haléřů a míš. grošů zakopaný kolem r. 1452. Pam. XVI. 791.

Ves patřila roku 1102 ke kostelu Vyšehradskému. — V nové KAPLI sv. Linharta, vystavěné v roce 1884, nalezá se starý oltář z kaple, která kdysi byla v panském dvoře. SOCHA Panny Marie u kaple a sv. Jana Nep. za vsí.

Debrno.

V místní zvoničce pověšen zvon, s průměrem 0·37 *m* a výškou 0·34 *m*. Na plášti tento nápis:

Tento zwon ge spusobe
neÿ za Girzika Srba rychar
ze Debrnskeho za Girzika Pro
hasky konzela za Frantisska
Hrvttký za Girzika Smetany
za Gana Kindla za Gana Havt
ky za Girzika Stasnýho
na wieznav pamattkv.

Pod ním značka s letopočtem: J. G. K. 1763. (*Jan Jiří Kühner.*)
Po pravé straně nápisu obraz Panny Marie, z levé sv. Václava.

Pustá Dobrá.

Heber's Burgen VII. 102. — Sedláček: Hrady atd. VIII. 91. 155.

Půl hodiny jihovýchodně od zámku Lán nachází se při oboře myslivna, řečená Pustá Dobrá, na jejímž místě kdysi tvrz a dvůr taktéž řečené stávaly. Dobrá tato již roku 1378 pustou se nazývala. Zdá se, že tvrz i dvůr brzy po roce 1546 úplně spustly, neb jako takové připomínají se roku 1581 při prodeji Lán. — Heber pamatuje ještě zbytky zdiva.

Dolany.

Sedláček: Hrady, atd. VIII. 259. — Památky archaeol. a míst. XIV. 134, 444, 570. XVII. 246. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 103.

Při kopání základů při stavbě školy roku 1885 nalezeno bylo pohanské pohřebiště.

Digitized by Google

Ves jmenuje se již roku 1322.

TVRZ postavena zde asi na počátku XIV. století. Za vlády křižovníků v druhé polovici XVI. století spustla tvrz na dobro a poplužší k ní náležité pronajato lidem. Roku 1620 jmenuje se při prodeji »ves Dolany s tvrzí zbořenou.« Část tvrze tvořil také nynější ovčín při čísle 15, který jest jediný z ní pozůstatek. Při kopání jámy v zahradě téhož gruntu přišlo se na část zdiva pod zemí, při níž nalezena byla zbraň a jiné předměty, které odevzdány byly zemskému museu.

Dolín.

Sommer: XIII. 109. — Památky archaeologické IV. 171, VI. 234, XIII. 181. — Tomek: Dějepis města Prahy VI. 5. — Borový: Libri erectionum 320. — Slanský Obzor I. 5, II. 3, III. 5, IV. 7.

Ves uvádí se roku 1339.

GOTICKÝ FILIÁLNÍ KOSTEL SV. APOŠTOLŮ ŠIMONA A JUDY, dominující celému Slansku, stojí na návrší v prostřed vsi a uvádí se již roku 1352 farním. Budova orientovaná byla vkusně a slohově opravena roku 1888 stavitelem *V. Faiglem* ze Zlonic. Velikou přestavbu prodělal ale dříve v roce 1863, kdy dřevěná věž kostelní shořela a báň, která později na ni dána byla, při tom spadla. Poněvadž ale v té samé době i dřevěná zvonice, stojící na východní straně hřbitovní, stářím se sama rozpadla, to vše bylo povodem toho, že byla nynější věž kamenná ze základů nově postavena a opěrnými pilíři s několika výstupky podepřena. Při té příležitosti postaven byl i kůr, dáván nový strop, zvýšeny zdi a okna v lodi byla probourána a prodloužena. Přestavbu tu prováděl tehdy dle návrhů stavitele *Tomáše Štecha* ze Slaného *Fiala* z Kolče. (Obr. 11.)

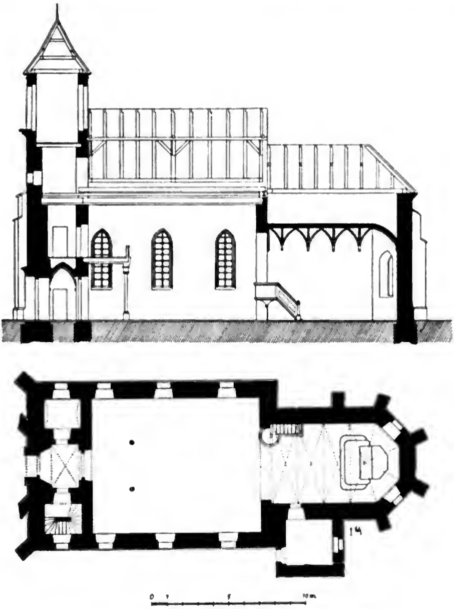
Gotický presbytéř: pět stran pravidelného osmiúhelníka a jedno obdélníkové klenbové pole, jest původní, 9 *m* dlouhý a 5 *m* široký. Klenba křížová, jejíž žebra hruškovitého profilu (obr. 12), končí v části pětistranné deseti gotickými příporami, nestejné velikosti ale téže formy, dovedně pracovanými, s pěkně provedenou výzdobou baldachýnkovou (obr. 13) Dvě konsoly prostřední, z nichž trojí žebro vyrůstá, jsou větší, jehlancovité, 0·30 *m* vysoké a 0·33 *m* široké; ostatní konsoly jsou jen 0·22 *m* dlouhé a 0·23 *m* široké. Rohy presbytéře podepřeny jsou zevně úhlednými opěráky o jednom ústupku. Kolem celé stavby obíhá kamenný trnož, 0·66 *m* vysoký, svrchu šikmo seříznutý.

Triumfální oblouk, lomeně klenutý, s profilem 0·27 *m* širokým, jednoduché římsy, hrany ploše seříznuty. (Obr. 14.)

Pod severovýchodním oknem vytesán je jednoduchý sanktuář. (Obr. 15:)

Digitized by Google

Gotický hlavní oltář dřevěný jest nový, dle nákresu archt. *Jos. Mockra* r. 1882 objednaný. Dřevěné sochy po stranách stojící, jsou staré; po pravé straně stojí na konsolku sv. Barbora, na levo sv. Kateřina; obě jsou 1·22 *m* vysoké, výtečně řezané, obzvláště draperie jich jsou umělé. Polychromování jest nové a vkusné. Podobná socha sv. Michala má býti

Obr. 11. Dolín. Filiální kostel sv. apoštolů Šimona a Judy.

na půdě kostelní. Ve středu oltáře umístněn jest obraz světců Šimona a Judy od *Heřmana*, dle nákresu *Hellichova*, ve velikosti 2·05 : 1·17 *m* polokruhovitě zakončený. Starý, bezcenný obraz uložen jest v umrlčí komoře.

Kamenná kazatelna jednoduchá, spočívající na nízkém, kulatém sloupu s patkou i s hlavicí, stojí v kněžišti při severní zdi.

Loď obdélníková — délka 11 *m*, šířka 9 *m* — přikryta jest rovným stropem, vyšším presbytéře. Po obou stranách má po třech vysokých,

Digitized by Google

lomeným obloukem překlenutých oknech bez kružby, jež jsou mnohem vyšší než v presbytéři. Postranní dva kamenné oltáře odstraněny byly před několika roky.

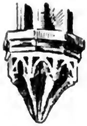
Kůr spočívá na dvou kamenných, kulatých sloupech.

Varhany jsou nové, darované Frt. Auerhannem, vikářem a kanovníkem v Zlonicích.

Věž čtverhranná, v západním průčelí kostela, 20 *m* vysoká, pod níž jest hlavní vchod do kostela, podepřena jest šikmě postavenými, opěrnými pilíři jako celá fronta kostelní. Chová v sobě tři zvony:

Obr. 12. Dolín. Řez žebra.

Obr. 13. Dolín. Přípora v presbytéři.

Obr. 14. Dolín. Řez vítězného oblouku.

Obr. 15. Dolín. Řez kolmého ostění sanktuáře.

I. Průměr 1·04 *m*, výška 0·73 *m*. Na koruně z obou stran nápisu velikou latinkou: »Franciscus Josephus Kühner Pragensis transfusit me micro Pragae anno 1818« naleźá se vlys s listovým ornamentem. Na východní straně pláště těmitéž písmenami;

Anno 1564 fusa.
Celsissima Principe Carolina Kinsky
Tutorio nomine optimi filii
Rudolfi Zlonicium gubernante
Anno 1818 Transfusa sum.

Na západní straně nalezá se relief sv. Václava, 0·23 *m* vysoký, stojící na baročním ornamentu, jež objímá dolejší kruh zvonu.

II Průměr 0·85 *m*, výška 0·56 *m*. Kolem koruny týž nápis s ornamentem málo se různícím; na východní straně pláště relief sv. Jana Nep., 0·15 *m* vysoký. Na západní straně:

Deo: Opt: Max: Auspice
Anno 1564 fusa
Anno 1818 transfusa sum.

V nejširším kruhu zvonu týž listový baroční ornament.

III. Průměr 0·63 *m*, výška 0·42 *m*. Koruna zdobena jest listy blaťouchu s květy svlačce, dolení okraj pak úzkým rostlinným ornamentem. Na východní straně pláště psáno jest malou latinkou:

Hac campana est fusa Zacharia Tietrich
Praga. A D. 1734. Refusa a Carolo Bellmann
c. r. antico campanarum fusore Praga A. D. 1844.

Digitized by Google

Na západní straně relief sv. Jana Nep., 0·25 *cm* vysoký, s palmou v jedné a s velikým krucifixem v druhé ruce.

Kalich stříbrný, pozlacený, velmi jednoduchý, bez značky, má mosazný dřík pozlacený, co pozdější přídavek.

Monstrance rovněž stříbrná a pozlacená, v stejné formě, nese kolem sebe lité ozdoby empirové.

Šest svícnů cínových, 0·40 *m* vysokých, s podstavcem trojbokým, 0·12 *m* vysokým. Každý roh pozůstává ze zatočeného krku ptáka a spočívá na kouli, drápem ptačím držené. Na oválových, vypuklých plochách, 0·025 *m* vysokých a 0·015 *m* širokých, vyryta jsou začáteční písmena s letopočtem. Stvol svícnů jest kroužený, vkusně profilovaný.

Křtitelnice tu není.

Mešní roucha jsou novější.

V slanském museu nalezá se odtud bronzová jehlice.

Dražkovice.

Jos. Lacina: Paměti král. města Slaného str. 16. — Tomek: Dějiny města Prahy I. 375. — Erben: Regesta II. 883. — Památky arch. XIII. 31, 38. — Slanský Obzor I. 5, 6, 19, III. 5.

Zaniklá ves ležela mezi cestami Byseňskou a Tuřanskou za návrším, které tenkráte a ještě v XVIII. století nazývalo se Kodeřín neb Kodeřínek; nivám v těch místech říkalo se také »v Kříčku«. Jmenuje se již roku 1305. Zašla v bouřích husitských a místo proměněno později v role. Roku 1463 jmenuje se tam ještě »dvořisko«. Stopy její byly i v druhé polovici XVI. století patrny. Rozléhala se, s rybníkem u prostřed, na dnešním katastru slanském na číslech parcelních 1540—1545, 1554, 1555, 1558, 1559, 1572 a 2005 a v katastru trpoměšském na čís. parc. 64. Majitel tohoto pozemku konstatoval při orání pět až šest obdélníkových základů.

Drchkov.

Svobodný Občan VII., čís. 8.

Malá KAPLE SV. VOJTĚCHA, od tamějších rolníků roku 1766 vystavěná, jak letopočet nad vchodem oznamuje, má renaissanční štít, v němž se houpá zvonek. Uvnitř pěkný barokový oltář s polychromovanou dřevěnou sochou sv. Vojtěcha, biskupa, uprostřed, za 60 zl. řezbářem slanským zhotovenou.

Digitized by Google

Na místě tom stával od dávna kříž do vsi obrácený a za ním sloup dubový na způsob rohatiny, v které zavěšen byl zvoneček, který nyní nad dveřmi kaple visí, a který koupen byl roku 1750 za 50 zl. Kapli stavěl *Josef Turek,* mistr zednický ze Zlonic.

V slanském museu mlat z hadce.

Dřínov. (Slanský.)

Heber's Burgen VII. 75. — Sommer: XIII. 55. — Sedláček: Hrady VIII. 154. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 80. — Pam. archaeol. VI. 111, XI. 170, XIII 170, 181, 329, XV. 719—738, XVII. 191, 73, 306, 539. — Method XIV. 118. — Slanský Obzor IV. 32, V. 12, 17. IX. 17. — Světlo. XXV. č. 24.

V poloze »U kamene« rozsáhlé pohřebiště s 75 hroby kamenem zavalenými se skrčen. kostrami typu Únět.; z těch 1 kostra v sedě pochována, 2 hroby dvojité; bronz jehlice s úškem, 1 cyperská, 1 s roztepanou a v rourku svinutou hlavicí, 1 kostěná nádobky, nákrčníky jantarové a z bronz. spirálek, náušnice bronz. i ze zlatého drátu, dýka, pazourková šípka a j. Zem. mus. Pam. XVI. 719. — Při silnici Královické »U Božích muk« hroby z prvních dob křesťanských.

As kilometr ode vsi na rozsáhlém návrší k východní straně stával druhdy, jak pověst dí, HRAD s vinicemi, z nichž hrozny dodávány byly ku královské tabuli do Prahy. Ještě roku 1829, když se pusté místo to zorávalo, byly zde rozvaliny znatelny; nalezlo se velmi silné a neobyčejně pevné základní zdivo. Na pozemku č. p. 446, kde se podnes »Na hradišti« říká, nalezeny byly dvě popelnice, různé zbytky bronzových ozdob, nástroje kamenné a kostěné, peníze, atd., kteréžto předměty uloženy jsou v slanském museu. Sedláček praví, že stával tu hrad staroslovanský, ale jestli tu stával nějaký hrad středověký, jak se myslilo, jest velice pochybno.

Obr. 16. Dřínov. Přípora v presbytáři

Obr. 17. Dřínov. Náhrobní deska Jana Poplužana.

Ves patřila nepochybně pánům Poplužanům (Sommer i Schaller chybně uvádí pány Plupluské).

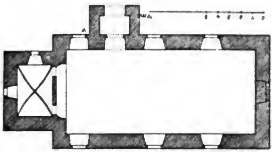
Heber praví, že tvrz zdejší stála na severním konci vsi vedle zřícenin fary, kde také studně její ukazována byla. Při stavbě nové školy přišlo prý se na zdivo její.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. LUKÁŠE jmenuje se r. 1352 a ještě později v XVII. století farním. Zbořenou faru posud mnozí občané pamatují. Zdá se, že spojení kostela s kvílickým stalo se teprve po roce 1620; jelikož ještě r. 1606 byl v Dřínově starokatolický kněz.

Z původní stavby kostelní zůstal netknut jen obdélníkový presbytář, 3·15 *m* dlouhý a 4·52 *m* široký, sloužící nyní za sakristii. Ve vítězném oblouku přehrazen jest nyní nevkusnou zdí, na níž umístěn jest oltář. Tato

Digitized by Google

část vykazuje křížové gotické klenutí, jehož žebra spočívají v jednom rohu zdi na přípoře, $1^{1}/_{2}$ *m* od podlahy vzdálené. (Obr. 16.) Zeď, 120 *cm* tlustá, má na východní straně nizounké okno (0·90 *m* široké a 1·40 *m* vysoké), lomeným obloukem klenuté; na jižní straně bývaly dvéře, nyní zazděné a opatřené též podobným okénkem. V těchto místech zazděna jest velmi krásně zachovaná — zdá se, jakoby včera byla vyšla z ruky sochařovy — ulomená náhrobní deska opuková Jana Poplužana, 0·72 *m* široká a 0·57 *m* dlouhá. Okraj její psán jest got. majuskulí, deska sama, která jest z levé strany okrajem více přikryta, než bylo třeba, takže pokrývá počáteční písmena její, psána jest velikou latinkou. (Obr. 17.)

Obr. 18 Dřinov. Filiální kostel sv. Lukáše.

Loď kostelní, 17·38 *m* dlouhá a 7·38 *m* široká, vyšší presbytéře, s rovným stropem, jest přestavována bezcenným způsobem. V bočních stranách má po třech oknách, 1·18 *m* šir. a 1·76 *m* vysokých, nízkým segmentem sklenutých, a zvenčí plošným orámováním baročním opatřená. Jinak zdivo, skládané z opuky, jest původní. Gotický portálek z jižní strany, 2·62 *m* vysoký a 1·70 *m* široký, kryt jest kobkou s předsíní, 2·50 *m* širokou a 1·74 *m* dlouhou. Západní vchod jest nyní zazděn, měří 2 *m* výšky a 1·12 *m* šířky; jest polokruhovitě sklenut a opatřen gotickým profilovaným ostěním, 0·30 *m* širokým. (Obr. 18 půdorys.)

Při kamenné kazatelně pověšen jest obraz, na prkně malovaný, »Nanebevstoupení Páně«, slabá to kopie práce ze 16. věku.

Obr. 19. Dřinov. Honba na medvěda, kance a bažanty na zvoně z r. 1565. Páleček. Letopočet na zvonu.

Několik kroků východně od kostela stojí zděná zvonice s dvojitou, šindelem krytou střechou; v půdorysu vykazuje čtverec. Druhdy chodívalo se skrz ní na hřbitov a do kostela; nyní nalezá se uvnitř kostnice. V jihozápadním a v severovýchodním rohu zdí, na nichž spočívá stolice zvonů, nalezl jsem kusy náhrobníků za stavivo použitých, které do úhlu jsouce přitesány, dobře se zedníkům hodily. Prvý představuje úlomek levého

hořejšku náhrobního kamene s částí těla a otřelé hlavy na podušce, a druhý nese letopočet 1582.

Ve zvonici jsou **tři zvony**; **největší** z nich, 0·88 *cm* vysoký a 1·12 *m* v průměru, jest skvostná práce *Brikcího z Cymperku*. Obrubu čepce objímá řada dětských aktíčků, 0·07 *m* vysokých, měkce modelovaných, u jejichž hlav brzy v pravo, brzy v levo jména mus vyryta jsou; jsou to: Urania, Clio, Polyhymnia, Erato, Thalia, Euterpe, Terpsichore, Melpomene a Kalliope Tento pořad postaviček se opakuje. Na dolejší obrubě zvonu opakují se tři výjevy z honby v reliefech: honící se bažanti, honba na medvěda a kance, ve velikosti 6 × 2 *cm*. (Obr. 19.)

Na západní straně pláště jest veliký, v kruhovém rámci renaissančním uzavřený, **relief Navštívení Panny Marie** (obr. 20, vyobrazení jeho viz též v Soupisu památek orkesu Mělnického str. 54) umělecky provedený, měřící v průměru 0·38 *m*. Pod ním na obrubě zvonu »LETA PANIE 1565«. (Obr. 21.)

Obr. 20. Dřínov. Navštívení P. Marie na největším zvonu z r. 1565 od Brikcího z Cymperku.

Obr. 21. Dřínov. Letopočet na zvonu z r. 1565.

Na protější východní straně pláště umístěna jest deska s následujícím obsahem:

BRYCCIVS PRA
GENSIS: AVXI:
LIO DIVINO □
✤ FECITME ✤
TAK BVOH MILOVAL SVIET,
ZIE SYNA SVEHO GEDNORO
ZENEHO DAL. ABY KAZDY
KDOZ WIERZY WNIEHO NEZA
HYNVL, ALE ABY MIEL ZIWOT
WIECZNY: IAN EWANG: WIII.

Pod ní jest mistrovský odlitek dle přírody, čtyř křížujících se listů šalvějových.

Digitized by Google

Prostřední zvon má v průměru 0·98 *m* a výšky 0·76 *m*. Nápis gotickou minuskulí okolo čepce jeho zní:

a nativitate ○ Jesu ▵ cristi millesimo ▵ cccc ○ nonagesimo sexto laus ▵ summo ▵ reddatur ○ cuius ○ sacratisime ▵ bea

druhá řádka:

te ▵ marie ▵ virginis ▵ eiusdem procesionis ▵ memoratur ○ hoc opus conflatum est ▵ per magistrum egidium nove civ ▵

třetí řádka:

x itatis x

Pod tím figurka 0·13 *m* vys. sv. Pavla. (Obr. 22.)

Poněvadž zvon byl nápadně puklý, byl r. 1901 přelit.

Malý zvonek nese letopočet 1822 a jest beze všech nápisů a okras. Byl ulit roku 1770 v Praze od *Fr. Franka*, ale nepozornosti poškozen a uvedeného roku přelit.

Obr. 22. Dřínov. Zvon z r. 1496.

U silnice na křižovatce mezi Dřínovem a Královicemi stojí kamenná boží muka z roku 1779, 4·25 *m* vysoká. Ve třech hořejších výklencích pod křížem nacházely se patrně obrázky na plechu malované a pod těmito vytesaný, nyní již úplně zvětralý a nečitelný nápis. Mimo zmíněný letopočet a initiálky J W nalezneme na dříku sloupu něco níže i rok »1756 I · R«.

Severně ode vsi v polích stojí kamenný kříž s letopočtem: A. 1780.

Dřínov (Velvarský.)

Tomek. Děj. Prahy III. 86. 121. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 103.

Na návsi ve břehu nynějšího rybníka odpad. jámy se střepy a zvíř. kostmi.

Nad vsí Dřínovem zdvihá se táhlé návrší, 243 *m* vysoké, z něhož skytá se rozkošný a daleký rozhled na širou rovinu povltavskou a polabskou. Zde bezprostředně nade vsí na nejvyšším bodě plateau stával dle V. V. Tomka ŽUPNÍ HRAD MEZIŘÍČSKÝ, po němž není dnes nijaké památky. Jen na ostrohu, příkrými srázemi se tří stran ukončeném, nalézti lze okrouhlé místo, příkopem uzavřené, v jehož středu vedená čára obnáší 170 *m*; jinak jest 13 *m* široký a 3·20 *m* hluboký. Na tomto uzavřeném

Digitized by Google

prostranství, 32 *m* dlouhém a 24 *m* širokém, spatřiti lze uprostřed okrouhlou vyvýšeninu, která poukazuje na místo, kde stávala věž. Odtud vede směrem západním nízký násep, který ohraničuje mladý dubový les.

Hlina.

Sommer: XIII. 71. — Fr. Palacký: Popis král. Českého (Místopis).

Zaniklá ves. Pozemky »Na návsi« či »náves« zvané leží v katastru Malkovickém východně od »staré myslivny« (nyní hájovny). Okolo »návsi« přichází se ještě stále hlubokým oráním na zdivo. Mezi »návsí« a severní strání vede od myslivny cesta do Čanovic; nad touto cestou na úpatí stráně říká se »Na kuchyni«. Nalezeno tu bylo v hloubce, asi 0·60—0·80 *m*, množství střepů vesměs z hliněných nádob.

Ve stráni vystavěn byl roku 1824 prostranný ovčín, jehož vnitřek spočívá na šesti pískovcových sloupích. Na obydlí v jižním průčelí vyobrazen byl »Dobrý pastýř«, fresková to malba dle originálu zemřelého ředitele pražské akademie *Berglera*.

Hnidousy.

Památky arch. a míst IX. 450. — Sedláček: Hrady VIII. 47 a 294. — Ottův Slovník Náučný XI. 401.

Ves patřila od roku 1454 až do nedávna jako manský statek královskému hradu Křivoklátu. Dvůr, při němž byla TVRZ, připomíná se již od počátku XV. století do počátku XVIII. věku, kdy za doby válečné zanikla. Na počátku XV. století bylo zde vladyčí sídlo Dobeše z Hnidous.

Hobšovice.

Památky arch. XIII. 181 — Slanský Obzor I. 1, II. 30, III. — Sommer: XIII. 56. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 81.

Ves jmenuje se již roku 1228 (Erben, Regesta 337). R. 1185 přichází jméno Vescemilus de Hobscovicz.

FARNÍ KOSTEL SV. VÁCLAVA měl svého faráře již r. 1352, po reformaci byl až do r. 1787 filiálním děkanského chrámu v Slaném. V témž roce zřízena lokalie a založen farní archiv. Farním se stal znovu r. 1856. Pamětní kniha z r. 1806 obsahuje zprávy o opravách kostelních, příjmech duchovních, o dobrodincích a o věcech inventárních. Kostel jest zcela jednoduchý beze všech ozdob; prostranná loď má po každé straně

Digitized by Google

tři okna renaissanční. Mezi okny zazděny jsou jonické hlavice bez pilastrů. Strop jest rovný. Zděný kůr spočívá na dvou pilířích. Baroční dřevěná kazatelna nese relief sv. Jana Křtitele, kázajícího na poušti, ve velikosti 0·47×0·45 *m*, v baročním ohraničení. Novější kamenná křtitelnice, 1 *m* vysoká a 0·48 *m* v průměru měřící, pochází ze Slatiny; uvnitř nalezá se kulatá cínová nádoba se značkou s pěti věžemi a Madonkou, paprsky okolo ozdobenou.

Obraz sv. Václava, se dvěma anděly, na hlavním oltáři, maloval farář, *Eduard Neumann v Rohozné* r. 1896. Pěkně řezaný rokokový rám rozšiřuje se co oltář, na němž po levé straně umístněny jsou řezané sochy sv. Josefa a Barbory, po pravé pak sv. Ivana a Františka Paulanského, jež mají býti dle inventáře přes 100 let staré. Tabernakulum koupeno bylo r. 1891 od *Ant. Suchardy* v Nové Pace.

V sakristii nalezá se obstojně malovaný obraz sv. Prokopa, dále menší obrázek: Vítání sv. Cyrila a Metoděje Rastislavem. Autoři neznámí.

Křížovou cestu v kostele rozvěšenou maloval plzeňský malíř *Hercog* r. 1880. Obraz Madonny po pravé straně lodi zhotovil *Umlauf z Kyšperku* r. 1893.

V depositoriu za kůrem uložen jest obraz sv. Václava od *Jana Grussa* z r. 1841, na lípovém dřevě malovaný, který dříve býval na hlavním oltáři; rozměry jeho měří 1·32 *m*×1·90 *m*. Světec zobrazen jest v životní velikosti kleče se sepjatýma rukama a u hlavy jeho vznášejí se dva andělé.

Když dřevěná zvonice, která stávala opodál kostela, se rozpadla, přistavěna byla asi v r. 1850 na západní straně ve façadě věž, v níž pověšeny jsou tři zvony, z nichž největší, mající 1·08 *m* v průměru a 0·74 *m* výšky, pověšen jest nejvýše. Opatřen jest kolébacím strojem, jímž se dá lehounce rozhoupati; při kymácení bije na pevně připevněné srdce. Kolem své koruny nese velikou latinkou psaný nápis:

»Leta Panie MCCCCCL ten zwon slity gest, ke czti a chwale Panu Buohu Panie Maryi, s: Waclawu a S: Lidmile, skrze mne mistra Stanislawa Konwarze.«

Na protilehlých stranách pláště nalezá se 0·15 *m* vysoký relief sv. Václava a sv. Ludmily.

Pod ním visí prostřední zvon, 0·63 *m* vysoký a 0·82 *m* v průměru měřící. Gotické písmo na čepci, 3 *cm* veliké, zní:

Anno x M x Cccc x XXIII x Qui x me x fecit x magister x bartholomeus x nomen x habet x civitate x pr ↔ druhá řádka: ↔ age sit ◊ laus x deo x patri omnepotentes x et x beate x Marie ◊ semper x virginis x et x omnibus.

Na jižní straně pláště nese relief sv. Josefa, 15 *cm* vysoký.

Digitized by Google

Třetí zvon měří v průměru 0·75 *m* a 0·53 *m* výšky. Na plášti čteme římským písmem psaný nápis:

Tento Zwon	Střed tvoří relief	Przelit Wlastni (m) schází
Nakladem Zadussi	sv. Václava, 20 *cm* vys.,	Hobssowickeho
Letha	který dělí řádky.	Panie 1663.

Na protější straně pláště umístněn jest relief, 15 *cm* vysoký, Panny Marie s Ježíškem, stojící na půlměsíci a ozářený gloriolou. V křivočárném ornamentu baročním, 15—17 *cm* širokém, čteme na koruně v stejném písmu německý nápis: Gos Mich Nicolaus Löw in Prag Anno 1.6.6.3.

Lustr koupen byl od *A. Samassy* v Lublani, varhany od *Josefa Hubičky* z Prahy.

U pole hraběcího při cestě k Dolínu postaven byl r. 1874 litý kříž.

Holubín.

Palacký: Popis království Českého. — Sedláček: Hrady VIII. 154. — Archiv český I. 351.

Polnostem nad dvorem Stochovským říká se »Holubín«. Pověst dí, že zde bývala tvrz, Sobínu podobná. Historických dokladů o místě tom jest velmi poskrovnu. Palacký uvádí Holubín co osadu na Smečensku, jejíž někdejší polohu na ten čas určiti nelze. — Jetřich ze Stochova prodal roku 1330 ves Stochov s tvrzí a podacím, Holubín celý, atd. proboštovi a konventu kláštera sv. Maří Majdaleny na Újezdě před podhradím Pražským. Roku 1497 uvádí se polovice háje řečeného Holubín s chrastinami, porostlinami a dědiny k témuž dvoru (Stochovskému), kteréž ležely mezi cestou, kterou do Strašecího jezdili, a mezi cestou, kterouž jezdili k Rynholci, a mezi třetí cestou, kterouž jezdili přes kněžskou louku k Stochovu. Známky jakési osady neb tvrze zmizely nadobro.

Velké Hořešovice.

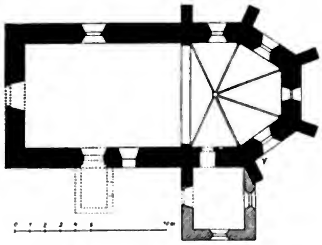
Sommer: XIII. 44. — Tomek Děj. Prahy. I. 87. — Sedláček: Hrady VIII. 162. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtmanství 81. — Památky arch. XIII. 181. — Slanský Obzor II. 33, III. 11, 20, IV. 28, 32.

Pamětní kniha farní z roku 1788; na druhém listu jejím vyobrazen jest znak p. z Reychů a manželky jeho (beraní hlava ve štítě). — Mittheilungen der anthrop. Gesellschaft in Wien XIV. 22. — Památky archaeol. XIII. 328. — J. Veselý: Geschichte der Schwarzenberg'schen Besitzungen 135.

Na poli »Jelení« bronz. dláto. Zem. mus. Pam. XV. 470. — Římská mince zlatá cís. Valentiniana. Slanské okr. mus. Pam. XVII. 200. — Při stavbě silnice na čís. parc. 19 galský hrob s náramkem bronz. s dutými polok. a zbytky železa. Zem. mus. Pam. XVIII. 28. — Za dvorem zbytky neolitického bydliště a ve dvoře ruční mlýn (kámen) z doby mladší.

Digitized by Google

Na západ obce na panském pozemku čís. parc. 645, kde se dosud říká »Na Dvořišti«, stála v XV. století TVRZ, jež slula prý »Hořešov«. (Znak Sezemy z Hořešovic viz v Sedláčkových Hradech II. 217.) Náspy a příkopy její počátkem XIX. století sneseny a srovnány, při čemž nalezen byl hrot a meč, objeveno bylo sklepení a v něm několik nádob. Kdy tvrz zanikla, neznámo; bezpochyby na počátku 16. století. Stála v prostřed poli »vedle sejpky« blíže cesty; zde jsou vyvýšeniny a prohloubeniny, které neklamné známky stavby tvoří. Průměr vnitřního prostoru má 36 kroků. Při hlubším orání vyorány byly základní kameny. R. 1800 nalezl zde domkář Uhlík ještě sklep. Druhý vladyka, který měl založiti zdejší kostel, bydlel dle tradice hned naproti kostelu v dnešním statku »U Lišků«. Dle pamětní knihy farní visela za oltářem stará malba, rodinu představující která dříve v kostele umístěna byla; poněvadž ale zubem času valně poškozena byla, byla uschována a bezpochyby někam zašantročena. Nalezaly se na ní dva znaky, které také v Liber memorabilium vyobrazeny jsou; v prvém je orlice v červeném poli, pod ní květina, v druhém hlava berana. Kaple zasahovala jen dnešní presbytéř.

Obr 23. Hořešovice Velké. Farní kostel.

Ves připomíná se již roku 1228 (Erben, Regesta 337).

FARNÍ KOSTEL SV. PETRA A PAVLA jmenuje se r. 1352 farním (poprve uveden r. 1321) po reformaci byl filiálním fary Mšecké, roku 1767 zřízen za expozituru a roku 1857 za farní. Budova orientovaná, gotická, z lámaného kamene stavěná. (Obr. 23.)

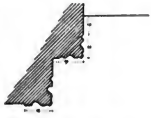
Presbytéř, z první doby gotiky, uzavřen jest pěti stranami pravidelného osmiúhelníka, něco přes 3 *m* dlouhými. Paprskovitá žebra klenby křížové sbíhají se v kulatém svorníku, v jehož středu vytesán a pozlacen jest pták pelikán (symbol Krista), otvírající si zobákem prsa svá, aby mohl pokropiti mrtvá ptáčata krví vlastní, která tím opět k životu vzkřísí. I žebra mají pět stran pravidelného osmiúhelníka a spočívají v rozích na kulatých sloupcích. V presbytéři jsou čtyři okna, z nichž jen jediné za oltářem, nyní značně již poškozené s prutem uprostřed, vyplněno jest bohatší kružbou, jež vychází z polosloupů s hlavicemi; osazení okna kvádrové. Ostatní jsou čtverhranná, obdélníková.

Vítězný oblouk, 6·87 *m* v rozpnutí široký, jest ve špičce lomen.

Na jižní straně, kde se nalezá ve zdi malý jednoduchý sanktuář bez ozdoby, přiléhá sakristie.

Digitized by Google

Loď obdélníková, 10·90 *m* dlouhá a 6·90 *m* široká, s vchodem na straně západní, má strop plochý, a opatřena jest po stranách po jednom obdélníkovém okně, 2·35 *m* vysokém. Na polední straně pod oknem nalezal se druhdy vchod, nyní zazděný, s předsíní, která byla před 7 roky sbořena, jak ze zbytků základního zdiva dosud patrno. Tato kobka, jež měla přístup od východu, upravena byla za kapličku, v níž stála socha sv. Kateřiny. Výška vchodu do gotické špičky jeho měří 2·47 *m*, šířka 1·42 *m*. Kamenné ostění jeho jest bohatě profilováno a obloukem v mírný hrot zlomeným překlenuto, profil jeho skládá se ze dvou, v rozích souhlasně se opakujících hruškovitých prutů. Mezi nimi jsou dva a dva polokruhovité žlábky a pravoúhlý ústupek. (Obr. 24.)

Obr. 24. Hořešovice Velké. Kamenné ostění bývalého vchodu.

Nad celou šíří průčelí zvedá se nad jeho římsou štít barořní s bočními pilastry a nahoře stlačeným obloukem zakončen; po stranách šikmé výzdivky zakončené hranoly. Ostatní façada rozčleněna pouze prostými lisenami s římsovými hlavicemi.

Hlavní oltář pozůstává z chatrného obrazu světců sv. Petra a Pavla, orámovaného z řezaných listů akantových. V nich nalezá se po stranách v oválech: v levo malované poprsí sv. Václava, v pravo sv. Víta a v prostřed nahoře sv. Jana Nep.

Obraz Kristus na kříži s kající Magdalenou, téže ceny, asi 1·20 *m* vysoký a 0·60 *m* široký, po levé straně u kazatelny pověšený, uzavřen jest v baročním rámu a upraven za oltář.

Obr. 25. Hořešovice Velké. Zvonice.

Kamenná křtitelnicce barořní, 1·07 *m* vys., 0·60 *m* v průměru (hoření průměr 0·37 *m*), nese na své noze letopočet: | A. 1769 |

V dřevěné zvonici, (obr. 25.) šindelem kryté, s kamennou čtvercovou podezdívkou visí dva zvony:

Větší: průměr 0·70 *m*, výška 0·47 *m*, s nápisem kolem koruny latinkou:

Franciscus Antonius Frank Fudit me Praga 1788.

Na plášti s jedné strany obraz Ukřižovaného, s druhé Madonny, 0·14 *m* vysoké.

Digitized by Google

Původní nápis zvonu zněl dle pamětní knihy farní takto:

»Leta MCCCCC druheho lil tento zwon mistr Bartolomieg Deogratias.«

Menší: průměr 0·58 *m*, výška 0·47; okolo koruny v gotických minuskulích český nápis:

Leta Panie x tisic x pietset x gegenatsteho x posvatem x hamle x diela x n

Pod nápisem vedle n reliefová figurka sv. Petra, 0·12 *m* vysoká, orámovaná gotickým obloukem.

V době moru roku 1680, kdy nebylo dovoleno více pochovávati na kostelním hřbitově, založen byl nový hřbitov na separátním poli u Malých Hořešovic.

Hospozín.

Paprocký: Diadochos 262. — Sommer XIII. 111. — Sedláček: Hrady, atd. 211. — Autor neznámý: Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises 1794, 54. — Památky arch. a míst. VI. 113, XIII. 235, 381, XIV. 317, 415, 437, 664. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 103. — Pamětní kniha obce Hospozína, založena 1894. — Ferd. Velc: Slanský Obzor III. 14 a VIII. 11. — Světlo XXV. č. 15.

V poli naproti cukrovaru odkryto pohanské pohřebiště. Nalezeny tu hroby se skrčenými, na levé straně ležícími kostrami, hlavou k severu; vedle nalezeny jiné s kostrami nataženými a konečně i hroby žárové. Na celém poli dosud nenalezeno žádného předmětu bronzového. Nádoby jsou však již tuhové neb tuhou potřené. Doba neolithická. (Český Lid I. 221 a dr. J. Matiegka a Alois Vondráček. Hroby se skrčenými kostrami v Čechách. Pam. arch. a míst. XIV. 437.) — V slanském museu kamenná sekera. — Při orbě hromadný nález 19 bronzových kruhů otevřených. Zem. mus. Pam. XIII. 381.

U velikého dvora poplužního stávala od XIV. století TVRZ; první vladyka zdejší jmenuje se roku 1318. Díl její při prodeji roku 1582 popisuje se takto: »Díl tvrze v tu stranu po pravé ruce, když se do placu šlo, to jest světnici dřevěnou i s tou síní a s komorou naproti té světnici s pavlačí, i s ostatními pokoji, kuchyní, špižírnou a částí příkopu.« R. 1661 jmenuje se ZÁMEK Hospozín pustý se dvorem a kostelem pustým. Ohrazená tvrz, která chráněna byla potokem, rybníkem a příkopy, ustoupila později, nejspíše za Václava Zděnka Chřepického z Modliškovic okolo roku 1670, pohodlnějšímu sídlu, prostornému zámku, který byl stavěn do čtyř hran s nádvořím. Dle ústního podání pamětníků zdobena byla střecha tohoto zámku jakousi galerií či podloubím se sochou sv. Jana. Asi okolo roku 1836 byl rozkopán a postaven v nádvoří jeho na témž místě zámeček, nynější to obydlí úřednické; při tom použito bylo některých architektonických ozdob ze staré budovy, jako kamenných veřejí vchodu, sloupů, ne-

Digitized by Google

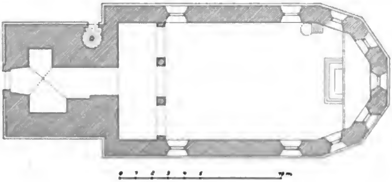
soucí ráz přechodu z renaissance do baroka. Také veliký kámen kartušový, sestávající z dvou nápisů, asi 0·50 *m* vysokých, vedle sebe v oválech psaných, z roku 1673 (obr. 26.) a uzavřených tesaným orámováním v téže směsenině slohové zasazen býval bezpochyby v přídě budovy starého zámku. Po rozboření jeho uložen byl na sýpku, až teprve před několika roky dal ho nynější knížecí správce velkostatku, p. J. Bezdíček, zazdíti do čela špýcharu k stálé upomínce. Socha pak sv. Jana přenešena byla k deputátní zahrádce správcově.

Obr. 26. Hospozín. Kartušový kámen s nápisem z roku 1673.

FILIÁLNÍ KOSTEL STĚTÍ SV. JANA KŘTITELE měl roku 1362 svého faráře. V dnešní podobě vystavěn byl roku 1595 v slohu goticko-renaissančním Janem starším Hrobčickým z Hrobčic a na Hospozíně a opraven byl roku 1711 ovdovělou hraběnkou Annou Polyxenou z Clary a Aldringen, rozenou hrab. Desfours. Stojí uprostřed vsi na povýšeném místě nade dvorem. (Obr. 27. půdorys.)

Presbytéř pozůstává z pěti stejných stran, 2·20 *m* dlouhých, pravidelného desítiúhelníka, pěti okny, 0·60 *m* širokými, opatřených a polokruhovitě sklenutých. Z šikmě seříznutého rovného ostění vystupují po stranách pruty okenní žlábkem profilované, které se u vrcholi okna spojí v kružbu, tvořící ve středu skoro zavřenou kružnici. (Obr. 28.) Všechna okna jsou stejná. V poloviční výšce zdí kostelních a sice v rozích stěn zasazeno jest šest echinů jonských hlavic (obr. 29.) s obličejem anděla ve

Obr. 27. Hospozín. Filiální kostel Stětí sv. Jana.

středu, ku kterému z obou stran tváří přimknuta jsou křídla. Z vencí jest zdivo kostelní sesíleno silným trnožem, jenž běží kolem celé budovy. Stěny chrámu jsou uvnitř i zevně hladké, obílené. Kostel jest stavěn na hlínu.

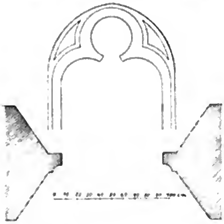
Loď obdélníková připojuje se k presbytéři v jeho největší šířce (7·33 *m*) v místech, kde všude nalezáme vítězný oblouk, kterého tu není. I s kůrem

Digitized by Google

měří 13·28 *m* délky a prolomena jest po stranách dvěma okny téže formy, ale o 0·18 *m* širšími. Strop plochý v celé délce kostela býval dřevěný, temperovou malbou rostlinnou opatřený, jak uschované fragmenty jeho dokazují.

Kruchta spočívá na dvou kamenných sloupech toskánských o patkách a hlavicích a na dvou polosloupích u zdí, stejně od sebe vzdálených. Dřík kulatých a hladkých sloupů jest v dolení třetině značně seslen. Sklenuta jest stisklými segmentovými oblouky, širokými pásy zdobenými, které přerušují ve svém středu krátcí nosičové. Na poprsnici kruchty nad sloupy vynikají čtyry prázdné renaissanční kartuše.

Masivní věž z lámaného kamene a omítnutá přistavěna jest západně k lodi a jest o něco užší než tato; z venčí měří čelní strana 7·45 *m*, postranní 6·40 *m*. Kryta jest pyramidovou, vysokou střechou gotickou. Ke zvonům dostaneme se po točitých schodech na vnitřní straně stěny severní. Pod ní nalezá se kobka nepravidelného tvaru s křížovým klenutím.

Obr. 28. Hospozín. Ostění a kružba oken v presbytáři.

Hlavní vchod se strany západní — ve světlosti obnáší 2·03 *m* výšky, 1·19 *m* šířky — obezděn jest pěkným renaissančním portálem, jehož kamenné, hranolové veňýře, 0·30 *m* silné, mají uprostřed bohatou orámovanou růžici, po krajích svých pak jen po polovici téže, ale jiného složení. Na malém římsoví sedí polokruhový oblouk, z jednoho kusu kamene zhotovený, na němž vytesáním naznačeno jest pokračování šířky veřejí opět různícími se růžicemi v témže pořadu. V prostřed oblouku zaklenut jest malý vyčnívající nosič římsy a rohy kamenu vyplněny jsou okřídlenými hlavami kučeravých andělů. Vystupující plotna nad vchodem v římsu upravená, uzavírá krákorci z obou stran obdélníkové pole, kryté druhou římsou, perlovcem ozdobenou. Na této sedí pak štítek ze dvou spojených spirál povstalý, uzavírající malou palmettou vrchol portálu. Pole vyplňují tři znaky v kamenu vytesané a sice uprostřed Jana Hrobčického z Hrobčic a na Hospozíně, z levé strany znak první jeho manželky, Benigny Hrobčické a na pravo druhé jeho choti (od roku 1592) Eufroziny Hrobčické z Rabic (dcery Karla Rabicara z Rabic a na Drmaule a Amalie rozené Knopové z Losištejna). Pod každým znakem vytesán nápis, mimo posledně uvedený, kde zvětráním kamene úplně zmizel; pod krákorci pak letopočet ANNO — 1595, naznačující zároveň dobu vystavění. (Obr. 30.)

Obr. 29. Hospozín. Echin jonské hlavice.

Hlavní oltář nese zašlý obraz Stětí sv. Jana Křtitele, 1·90 *m* vysoký a 1·30 *m* široký. Kolem polokruhovitě zakončeného rámu

Digitized by Google

jeho rozvíjí se mistrná řezba lupenových rozvilin. Tyto vycházejí ze středu spodku obrazu a jdou nejprvé vlnovitě kolem postranic, pak ale tvoří

Obr. 30. Hospozín. Portál kostela.

takřka baldachýny nad světci po stranách oltáře stojícími. Výběžky listů nejen že vybočují z rámce na strany, ale ony i ku předu jsou směle ohýbány, proplétajíce se uměle jeden skrz druhý. V pokračování a ve vzrůstu

Digitized by Google

svém vytvořují ve výši nový rám oválový, v němž, na místě starého, neznámého obrazu, jest dnes barvotisk »Narození Páně«. Na vrcholu řezaného listoví stojí přiměřeně veliký beránek, držící si přední nohou dlouhý, prutovitý kříž. Vzpomenuté postavy světců, 1·30 *m* vysoké, představují v pravo sv. Judu s obuškem v ruce, v levo sv. Šimona, jemuž v rukou chybí atribut jeho pila. Sochy jsou slušně řezány, mají příjemný, přirozený pohyb a pěkné drapírování; podepřeny jsou konsolami.

Poněvadž není při chrámu sakristie, zahrazeno jest záoltáří zcela dřevěnou stěnou, přispůsobenou celku, v níž s obou stran oltáře zasazeny

Obr. 31. Hospozín. Hlavní oltář.

jsou dvéře též polokruhového zakončení a řezanou lištou orámované. Dvéře slouží za podklad obrazům postav sv. Petra (v levo) a sv. Pavla (v pravo), direktně na nich namalovaným. Oba tyto obrazy v životní velikosti jsou jak v komposici tak i v barvě dosti energicky malovány; v klidných jinak jich plochách rušivě působí kliky v nich zasazené. Při tom dlužno se i zmíniti o kovaných veřejích renaissančních s druhé strany oltáře, které ozdobeny jsou vtloukanými čarami spirálními, slohově se doplňující se zámkem a s klikami. Prázdné plochy po stranách dveří vyplněny jsou zlaceným esovitým ornamentem listovým, ve čtyřech obdélníkových polích na černé půdě zasazeným. Římsoví pak nade dveřmi od zmíněných soch ku zdi vedené pozůstává z vlnovitého listového ornamentu. Tabernaculum se svými okrasami shoduje se s celkem; za ním připevněna podlouhlá paprskovitá ozdoba, tvořící pozadí vystavené monstranci. Střed této tvoří plátno, 40 *cm* dlouhé, ve třech podélných pruzích dovedně pomalované. Rovněž pomalo-

Digitized by Google

váno jest antipendium různými drobnými seskupenými květy, nepravidelně se opakujícími na žlutém podkladu. Oltář postaven byl na rozhraní XVII. a XVIII. století. (Vyobr. 31.)

Po epištolní straně zvedá se oltář Panny Marie, který má za střed zasklený obraz požehnané ženy v nadživotní velikosti v modrém plášti oděné. Hlava jest k tělu poněkud malá. Svrchní roucho ornamentováno jest modrými květy. Po pravé straně zasazeny jsou tři stejné oválové obrazy, poprsí to sv. Kateřiny, Barbory a Rosalie, k nimž s levé strany tvoří protějšky sv. Vojtěch, Blažej a Florián. Všechno to je spojeno řezanými barokovými rozvilinami proplétajících se akantových listů, pentlí a květů. Nahoře pak nad hlavním obrazem orámovány jsou mezi tím malované znaky Clary z Aldringen a des Fours, a nad nimi, také v oválu malované poprsí sv. Josefa s Ježíškem, který staví svému pěstounovi liliový věnec na hlavu. Obraz přidržují s obou stran andílkové. Vrchol řezaného oltáře končí velikou korunou, z níž vystupuje květ slunečnice. Dobrá práce z rozhraní XVII. a XVIII. století. (Vyobr. 32.)

Obr. 32. Hospozín. Oltář Panny Marie.

Oltář sv. Antonína při pravé zdi uprostřed kostela v podobném upravení jako předešlý, má místo obrazu dřevěnou a polychromovanou sochu jmenovaného světce, v černém rouše řeholním, které zarámovaný střed oltáře tvoří pozadí. Na knize drží Jezulátko, výborně modelované, které k němu vztahuje ruce. Celá skulptura jest dobře provedena. Řezba rámu liší se tím, že zde více použito bylo proplétajících se pásů, nežli při předešlém oltáři, z nichž bujné listoví akantové se prodírá. V hořejším díle oltáře nalezneme opět jmenované již znaky s velikou korunou a rozkvětlými slunečnicemi, kterou vznášejí dva andílci; také po stranách oltáře letí pár andílků. Pod konsolem sochy v orámované obdélníkové desce čteme (švábachem):

Digitized by Google

Anna Polexina, verwittibte Graffin de Clary
undt Altringen, gebohrene Reichs graffin des Fo-
-urs Hat diensen Altar Zu ehren der aller Seyligs-
-ten Dreyfaltigkeit und dem Seyligen Antonia
de Padua aufrichten lassen im Jahr 1706. —

V téže podobě a velikosti jest i protější oltář sv. Jana Nep.; různí se jen rozdělením polí s listovým. Socha tohoto svatého daleko nezdařila se tak jako předešlá. Podobný nápis s hrubými chybami čteme i zde.

Kamenná kazatelna z pískovce připomíná formu renaissančního kalicha a představuje znázornění známého biblického rčení o kmenu z kořene Jesse. Neznámý sochař vytesal tu celý postup ze starého zákona do nového. Dolejší část kazatelny tvoří tři lvové, 45 *cm* vysocí, na skalnatém podstavci vedle sebe sedící, na jejichž hřbetech leží o ruku jsa podepřen vousatý IESSE, jak z přehozené pásky přes tělo vyčísti lze. Z prsou jeho, jakožto zárodku stromu vyrůstá peň s květem, v němž sedí poprsí krále DAVIDa s korunou na hlavě. Z hrudi tohoto vyrůstají dvě větve: v pravo, do hlavy celé postavy, která klečí na zádech jednoho lva, u níž na širokém pruhu tento vytesaný nápis:

Egredietur · virga · de
radice · iesse · et · flos · de
radice · eivs · ascendet · et
reqviescet · supereum
spiritvs · domini. —

V pravo pak za lvy stojí: IEREMIAS PROFETA. Skupina tato, 1·40 *m* vysoká, tvoří kazatelně podstavec. Řečniště. téže velikosti, jest válcovité a dolení obrubu jeho vyplňují čtyři korunovaná poprsí, 30 *cm* vysoká, spojená větvemi. Dva krajní nemají nápisu, ale domníváme se, že jsou to proroci Daniel a Ilia, u středních pak vidíme na stuze jméno SALO(mon) a NATHAN. Dva z nich ukazují k dalšímu rozvětvení (nový zákon) na oblině řečniště. Sledujíce postup větví přijdeme s levé strany k poprsí IOACHIMa a odtud nad ním k dceři jeho MARIA, sedící v růžici; s pravé pak k poprsí IAKOBa a nad ním IOSEPHa, skrz jehož prsa vychází dělící se větev, která končí okřídleným volem, LVCAS, dole a poprsím staré, vousaté tváře, MATHEVS, nahoře, kterýžto evangelista bývá obyčejně mladým andělem symbolován. Rovněž i z prsou Marie na protější straně nalezneme vycházející větve s vinnými listy a hroznem a se symboly evangelisty MARCHVSa (okřídlený lev) dole, a IOHANESa (orel) nahoře. V prostřed řečniště na spojených rozšířených listech sedí v květu nahé božské dítě s křížem v levé ruce a pravicí žehnajíc. Pod ním vyplňuje prázdný prostor renaissanční prázdná kartuše. Nad ním pak na hojně členěném římsoví, zakončujícím poprsnici řečniště, spočívá vytesaná holubice, vzná-

Digitized by Google

šející se nad celou skulpturou. Schodiště ku kazatelně tvoří osm kamenných schodů se zábradlím, z pilíře, z pěti kuželek a z římsy sestávající.

Pravděpodobno jest, že originelní kazatelnu tu dal zhotoviti v druhé polovici XVI. století umění milovný Jan Hrobčický z Hrobčic, patron a obnovitel tohoto kostela. Ač práce ta není dokonale umělecky provedena, zajisté jest pozoruhodna. Dle nápisu »opravil« ji, vlastně natřel šeredným nátěrem vápenným »*Václav Kindl* roku 1886«. (Vyobr. 33.)

Obr. 33. Hospozín. Kazatelna.

Náhrobníky:

1. Vedle kazatelny ve zdi zazděn mramorový náhrobník, 2 *m* vysoký a 0·93 *m* široký, paní Benigny Hrobčické. Nápis po okraji kamene v gotickém písmu vytesaný, zní:

Letha Panie · LXXXVIII° · W pon|dielij Masopustni Umrzela Urozena Pani Benygna Hrobczycka | Manzelka Uroze- Pana Gana | Hrobczyckij z Hrobczicze na Budeniczych a Hozpozeynie a luto odpoczi:wa |

Digitized by Google

V rámu nápisu odpočívá, polštář majíc pod hlavou, postava ženy v dlouhý rubáš oděné, s mírně složenýma rukama na těle, pod nimiž přidržuje modlitební knížku s křížkem. Hlavu má pokrytou jakousi čepicí; v levém dolením rohu kamene znak její (viz vyobr. 34).

2. V protější zdi nalézá se náhrobní kámen jejího muže, obnovitele chrámu, Jana staršího z Hrobčic, v plném brnění zobrazeného, opírajícího se o svou helmici a meč. Na kovovém hrudníku naznačen jest ciselovaný ornament. Paže jeho jsou trochu nešťastně ohnuta a v ramenách zkrácena.

Obr. 34. Hospozín. Náhrobník Benigny Hrobčické z r. 1588.

Obr. 35. Hospozín. Náhrobek Jana staršího z Hrobčic z r. 1599.

Robustní, zarostlý obličej prozrazuje bodrou povahu. Také zde nalezneme dole při pravé noze znak. Výška kamene obnáší 2 *m*, šířka 0·89 *m*. Nápis v římských písmenách okolo oznamuje:

LETA PANIE 1 · 5 · 9 · 9 DNE · 8 · MIESICE · RIG|NA UROZENEI PAN JAN · STARSSI · HROBCZICKI Z HROBCICZE A NA HOSPOZINIE ZI|WOT SWUG DOKONAL W PANU BOHU | A W TOMTO MISTIE ODPOCZIWA OCZEKAWAGE :BLA:SLAWENE: WZKRZISSENI (viz vyobr. 35).

V dlažbě kostelní pod prvním kamenem leží dva dětské náhrobníky, a sice:

Digitized by Google

3. Délka 81 *cm*, šířka 52 *cm*, s reliefovou postavičkou děcka uprostřed a okolo s nápisem:

Leta panie 1601 w sobotu po sw. Stanislawu umrzela Anna dcera urozenyho pana Raczka Hrobcziczkeho z Hrobczice.

4. Úplně rozbitý, 95 *cm* dlouhý, 55 *cm* široký, podobný předešlému v písmu i provedení:

Leta panie 1598 dne 27. miesicze srpna umrzel Adam syn urozeneho pana Raczka Hrobcziczkeho z Hrobczice.

Obr. 36. Hospozín. Čelo lavice.

Lavice z dubového dřeva, ve způsobě nábytku barokově řezané, v čelách 74 *cm* vysoké, zručně zhotovil místní mlynář, jenž byl též dovedným sekerníkem. Na jedné z nich zvěčnil se vyřezaným nápisem:

Sub Benedicto Forsst Parocho Kmetn: Wenceslaus
Stekert Motitor Hosposinensis Fecit: Ao 1795: (Vyobr. 36.)

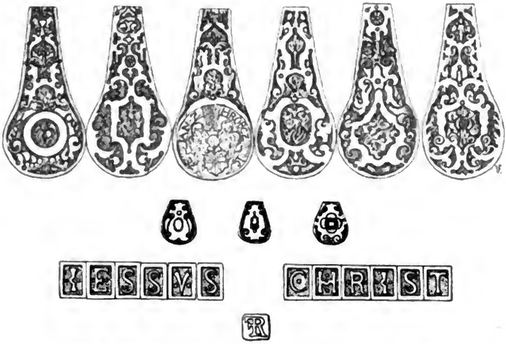
Renaissanční kalich, silně zlacený, se zlatou kupou, z druhé poloviny XVI. století pocházející. Výška jeho měří 19 *cm*, průměr kupy 10 *cm*, průměr nohy 13·5 *cm*. Okraj této sestává ze šesti spojených polokružnic, z nichž paralelně vystupuje jemná, ornamentem prolamovaná mřížka. Nad ní zvedá se šestiboký jehlan mírně zahnutý, jehož strany jemně ciselovány bohatým a vždy různým dekorem. Na jedné z nich vyryt jest v kruhu plný znak Hrobčických, jenž drží mezi přikrývadly dva nazí hošíci a okolo něhož zaznamenáno jest jméno dárcovo: IAN°Z HROBCZ IC ZE (Čechy, XI., 214 chybně uvádějí i letopočet »1588« a nápis »Benigna z Hrobczice«). Znak i s nápisem obnáší v průměru 3 *cm*. Ve výšce 7 *cm* přerušen jest šestihran římsovým prstencem, na nohu nasazeným, odkud šestiboký dřík stoupá až ke kupě; v hořejší části jeho ze šesti písmen čteme slovo

Obr. 37. Hospozín. Renaissanční kalich z II. pol. XVI. stol.

Digitized by Google

IESSVS, v dolejší CHRIST (písmena jsou hladká, pozadí tečkované). Ve středu pak objímá ho rozměrný ořech, pokrytý plastickým dekorem, z jehož obliny vodorovně vystupuje směrem os základního šestiúhelníka šest kostkových rotulí, římsovím opatřených, končících okřídlenými hlavičkami. Největší vzdálenost od středu obnáší 3·5 *cm*. Jako bachratina ořechu, tak i stěny kostek pokryty jsou tepaným ornamentem. Číše sama jest 7·2 *cm* hluboká a sedí v bohatě modelovaném plášti, jenž ohraničen nahoře prolamovanou obrubou liliovitou. Kromě tří okřídlených kučeravých hlaviček, které ze zákrutů listů ornamentu plasticky vystupují, visí ve třech srdcovitých kartuších pláště seskupené různé ovoce, pěkně doplňující své okolí. Značka na noze jest 0·25 *cm* vysoká. (Vyobr. 37. a 38.)

Obr. 38. Hospozín. Ornamentální ozdoby, nápisy a značka na kalichu.

Před hlavním oltářem visela olověná lampa pro věčné světlo nyní jest odstraněna a koupena místo ní plechová), sestávající ze dvou baňatých a stlačených cibulí, nestejně velikých; obě ale mají po třech okřídlených hlavičkách, v nichž — ve větších — upevněny jsou řetízky. Prázdná pole vyplněna rostlinným ornamentem. Výška 30 *cm*, šířka větší báně 25 *cm*.

Přede všemi čtyřmi oltáři visí stejné lampy ve formě předešlé z prolamovaného plechu, na nichž přiletována jsou tři litá, olověná, okřídlená poprsí andělíčků, a mezi těmito zasazeny jsou tři veliké, skleněné kameny. Výška i s držadlem 24 *cm* rovná se i největší jich šířce.

Mimo tyto visí ještě vedle oláře Panny Marie na kovaném nosiči (viz vyobr. 39) srdcovitá lampa cínová, v níž prolomen je na obou

Digitized by Google

plošních stranách symbol Krista. Všechny lampy pořízeny byly zároveň s oltáři.

Cínové svícny, lité, s trojhrannými nohami, jsou zde ve třech velikostech. Na jednom z nich, v oválech nohy, 3·5 *cm* velikém, nalezli jsme vyrytý letopočet 1673, v druhé ellipse znak Chřepických se začátečními písmeny W. Z. CH. V. M. a na třetím oválu znak Žampachů (trubka se šňůrou) s písmeny okolo M. M. CZ. Z., které značí zkratky jmen uvedených rodů (viz vyobr. 40).

Cínový talíř pod konvičky má značku 2 *cm* vysokou

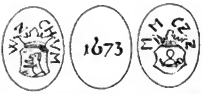
Cínové umývadlo se značkami má nahoře prolamovanou mřížku jako číše kalichu.

Missale Romanum datuje se z roku M. DC. L. XXV.

Roku 1675 dal Václav Zdeněk Chřepický z Modliškovic zhotoviti svůj znak v barvách na sklo a dal jej zasaditi doprostřed jednoho severního okna kostelního. (Nyní uložen jest v slanském museu.) Malován jest

Obr. 39. Hospozín. Kovaný nosič.

Obr. 40. Hospozín. Značky na svícnu.

v kruhu, 19 *cm* v průměru měřícím. Ve štítě zdvihá se v modrém poli hořejší polovička (přední část těla) černého psa s vyplazeným jazykem. Tentýž opakuje se v klenotu nad helmou koruny. Žlutomodrá přikrývadla ovíjejí znak, nad nímž začáteční písmena W. Z. C., H. V. M. a níže letopočet 1675. Vše uzavřeno jest zeleným věncem se dvěma žlutými a dvěma modrými kvítky, které přerušují zelenou barvu listoví. Okrouhlá tato tabulka skla, svěžími barvami pomalovaná, lemována jest šestihrannými bílými skly v olově zasazenými. (Vyobrazeni viz v Slanském Obzoru, VIII. 13.)

Zvony:

1. Průměr 66 *cm*, výška 48 *cm*. Poněvadž po jedné straně pukl, byl v roce 1888 zalit a je nyní, jako i druhé dva, obráceně zavěšen. Okolo koruny ornament ze spirál a vlnovek. Na západní straně pláště (původně severní) tento nápis:

DECOLLATIO
JOANIS BAPTISTÆ
SVB DIRECTORATO D: ANTONŸ RACZEK
ET JOANNE KFELME FRVMENTARIO
Jann Pavel Lägler ten czas rychtarz
Hospozÿnsky

Na protější straně:

Ppilipus S: R: Comes *krucifix* DE Clary et Aldringen
Hoc Anno 1765
HÆREDITARIVS DOMINVS factus
ME fieri fecit
Per Vitum Dietrich Fusorem
NEO=PRAGÆ

Na jižní straně po stranách krucifixu po třech reliefových postavách svatých, 12, 15 a 17 *cm* velikých, a sice s levé strany: sv. Barbora, sv. Jakob, neznámý s palmou v ruce; na pravo: dva neznámí světci a sv. Antonín Paduanský. Pod krajními obrazy umístěny jsou dvě vásy s květinami, 15 *cm* vysoké. — Na severní straně relief, »Stětí sv. Jana Křtitele«.

2. Průměr 47 *cm*, výška 34 *cm*. Na koruně je ornament, 6 *cm* vysoký, znázorňující obrácené listy akantu. Na plášti relief sv. Barbory, 12 *cm* veliký; jinak bez nápisu a letopočtu.

3. Průměr 0·415 *m*, výška 0·31 *m*. Okolo koruny vlnovkový a listový ornament, 5 *cm* široký. Na plášti relief sv. Václava a s druhé strany sv. Jana Nep., 13 *cm* veliký. Na obrubě zvonu: AO 1765.

Mezi Hospozínem a Paršenkem nalézáme na rozhraní panských a selských pozemků při silnici SOUSOŠÍ SV. JANA A PAVLA, obecně »U svatých« zvané, jež postavili rolníci hospozínští k ochraně svých pozemků r. 1776. Na trojhranném sloupu, na kterém jeden světec klečí v oblacích a druhý stojí, čteme:

A. 1776.
SVatI Iene
a PaVLe
oD hroMobItI
a krVpobItI nas
zaCHoVeote
a OHrante.

Hostíň (druhdy Hostina).

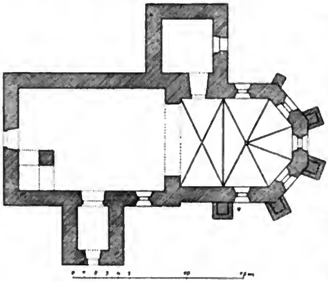
Sommer XIII., 155. — Tomek, Dějiny města Prahy. I. 77, 81, 402. — Pam. arch. IV., 170. — Hyšman a Paroubek, Okresní hejtmanství 103. — Matriky z roku 1678. — Pamětní knihy z roku 1784 a 1835.

Ves jmenuje se poprvé roku 1088, kdy darována byla Vladislavem II., kromě několika poddaných opata Břevnovského, kapitule Vyšehradské.

FARNÍ KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE byl již roku 1290 farním. Roku 1294 uvádí se zde farářem kněz Abel, který byl

Digitized by Google

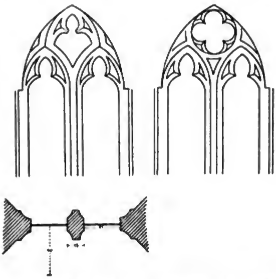
zároveň klášterním knězem u sv. Jiří v Praze, kdež se dal zastupovati vikaristou. Farním zůstal až do roku 1678, kdy tehdejší farář bezpochyby z nouze místo to opustil, čímž se stal filiálním kostela Lužeckého až do roku 1784, kdy zřízena tu lokalie. Od roku 1857 stal se opět farním.

Obr. 41. Hostiň. Půdorys farního kostela.

Stará stavba chrámová z doby románské a z první doby gotiky skládá se z presbytáře se sakristií, z mladší lodi a ze staré věže v průčelí a v rohu jihozápadním. Veškeré zdi jsou z kamene, omítnuté, střecha štíhlá, sedlová, taškami krytá, bez sanktusníku. Západní průčelí chrámové, úplně hladké, vybíhá ve strmý štít, v němž jediné malounké okénko obdélníkové osvětluje kruchtu.

Presbyterium vyniká neobyčejně pěknými poměry a přesnou prací kamenickou; ono jest s věží stejného stáří, svědčícího počátku XIV. století. Zakončeno jest pěti stranami osmibokého hranolu, jehož poboční dvě strany jsou prodlouženy. Měří 9·80 *m* délky a 7·70 *m* šířky. Zdi jeho jsou

Obr. 42. Hostiň. Dvě okna v presbytáři s průřezem.

Obr. 43. Hostiň. Řez podokenní římsy.

Obr. 44. Hostiň. Řez žebra.

Obr. 45. Hostiň. Přípory.

1·30 *m* tlusté a prolomeny jsou pěti okny s původním obložením a s hladkým šikmým ostěním o jednom ústupku; rozděleny jsou jedním prutem a vrchol jich zdobí kružba z hvězdic a měchýřků sestávající. (Vyobr. 42.) Zvenčí opřeno jest pěti opěráky se silným soklem, z nichž ony měřící k jihu byly v poslední době následkem ssedání se země sesíleny. Uvnitř má hladké

Digitized by Google

stěny s podokenní šikmou římsou, 13 *cm* ode zdi vystupující, opatřenou spodním žlábkem. (Vyobr. 43.) V rozích vystupují ze zdiva konsoly, na nichž založeno žebroví klenby, v chorovém travée křížové, v závěru paprskové. Žebra klenbová (vyobr. 44.) mají profily kombinované z pásků a žlábků a sbíhají se v značné poměrně výšce v kulatém, hladkém svorníku.

Obr. 46. Hostíň. Výklenek pro konvičky s vodou a vínem. Křtitelnice. Zvonek.

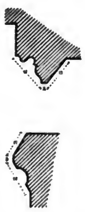
Dva z konsolů v místech, kde vycházejí tři žebra současně, tedy na rozhraní křížového a paprskovitého rozhraní žeber, mají podobu lidských hlav s krkem; jižní, která nese nápadně bohaté rozčlenění břevnoví, má na hlavě korunu. (Vyobr. 45.)

Na epištolní straně při hlavním oltáři vybrán jest ze zdiva malý výklenek pro konvičky s vodou a vínem s lomeným obloukem, 85 *cm* vysoký a 35 *cm* široký. Ovrouben jest ostěním, 18 *cm* širokým, mělce

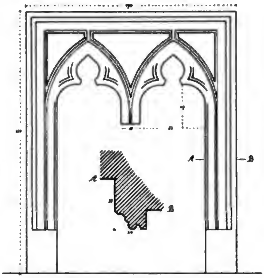
Digitized by Google

profilovaným dvěma žlábky, oblounem a rovnou plochou po stranách, dole pak šikmě s obou stran seříznutou římsou. Ve vrcholu zdoben křížem. Uzavřen jest obdélníkovou původní mřížkou, zrobenou z kolmých a vodorovných, přes sebe hustě srovnaných železných pásů; v křižujících se místech zanýtovány jsou široké čtyřlisté růžice. (Vyobr. 46.)

Sanktuarium na straně evangelní, v celku 1·45 *m* vysoké, z čehož na tvar obdélníkový připadá 0·82 *m* výšky a 0·56 *m* šířky, jest vroubeno rámovím s lomenicovým štítem se čtyřmi žabkami a velkým květem středním. V obílené výplni štítu namalován jest kříž. Spodní římsa opatřena žlábkem, postranice rámu stejně, ale bohatěji členěny. Po stranách orámování vystupují na způsob arkýřů dva hranoly, z nichž v podobě těžkých fial zdvihají se rozvíjející se květy. Uzavřeno jest prostými původními dvířky, z šikmých prutů složenými. (Vyobr. 47.)

Obr. 47. Hostíň. Řez kolmého a vodorovného orámování sanktuáře.

Obr. 48. Hostíň. Sedille s průřezem.

Výklenek pro gotické sedille v jižní zdi presbytáře, 2·10 *m* vysoké, 1·70 *m* široké, 0·38 *m* hluboké, ovroubeno je pravoúhelným, článkovaným orámováním; v hořejší části má dva pěkné lomené oblouky kružbové, podobné okenním. (Vyobr. 48.)

Sakristie přiléhá se stejně silnými zdmi k presbyteriu na straně severní; přiléhající zeď jest ale silnější; totiž 1·66 *m*. Strany skoro čtvercového půdorysu obnášejí 3·85 *m* a 4·05 *m*. Dvéře obyčejné a okno na východ, 0·80 *m* široké.

Oblouk triumfální, rozpjatý na 6·35 *m*, jest ve vrcholu lomen. Vrchol sám jest zazděn stropem nižší lodi. Hrany jeho jsou v severní jeho polovici ubrány a skrojeny.

Síň chrámová tvoří obdélník, 13 *m* dlouhý a 9 *m* široký, s jedním oknem k jihu. Má plochý strop nižší presbytéře, který byl původně ve stejné výšce s klenutím presbyteria; v rozích pokryt jest temperovými malbami z XVIII. století, představujícími světce v oválovém orámování. Zdá

Digitized by Google

se, že byla vystavěna roku 1615. Při západní zdi zvedá se kruchta, opírající se o zdivo věže. Vchod ze západu a od jihu.

Portál gotický uprostřed jižní strany lodní zachoval dosud svůj starý tvar. Otvor, 1·35 *m* široký i s lomeným obloukem 2·20 *m* vysoký, má profilované kamenné obložení, 0·6 *m* široké, jehož podstatu tvoří z každé strany dva žlábky a v prostřed sloupkový dřík, který ale jen v lomené archivoltě vyplňuje roh, vycházeje z hladké, kulaté hlavice. — Dubové dvéře pobity jsou původními pevnými panty gotickými ve zcela jednoduché, ale rázovité formě. Před portálem přistavěna jest nízká kobka, uvnitř 4 *m* dlouhá a 2·72 *m* široká.

Věž v západním průčelí, soudobá s východní částí stavby, nepříliš vysoká, prostě čtverhranná, se stranami 5 *m* širokými, s jehlancovou střechou. Obepnuta jest dvěma římsami.

Obr. 49. Hostíň. Řez oltářního stolu.

Pod okapní širokou římsou prolomeno jest na straně západní a východní okénko s ostěním polokruhem zaklenuté, pod nižší pak římsou nalézá se ještě jedno menší obdélníkové. Věž stojí v jihozápadním rohu lodi, tak že dvě zdi její zabírají místo v lodi, které ale, aby nebránily přístupu na kruchtu, byly prolomeny obloukem, 2·2 *m* ve světlosti, čímž vznikl massivní sloup čtvercového půdorysu se stranami 1·3 *m*. Věž dodává půdorysu chrámu rázu románského a jest úplně dutá, bez podlah, tudíž přístup ke zvonku, ve výšce zavěšenému, znemožněn. Sommer uvádí, že »střední věž jest z roku 1497«. Myslí-li tuto, nevíme; jiné tu není.

V presbytéři stojí na původní kamenné mense hlavní oltář v barokovém provedení. Obětní stůl jest 1·25 *m* dlouhý, 1·9 *m* široký, v zadu s obou stran krásným gotickým profilem, z oblounu, mírného žlábku a úzkých ploch rovných sestávajícím ozdobený. (Vyobr. 49.) Po obou stranách oltáře vznáší se na vysokých barokových podstavcích andělé, dovedně ze dřeva pracovaní; na podstavcích vyřezány jsou v barokovém orámování reliefy Obětování Isáka a Snímání s kříže. Skupiny tyto musily sem býti odjinud doneseny, jelikož svou nadživotní velikostí neodpovídají celku.

Baroková mřížka kolem oltáře kována jest dovedně z železných prutů a rozdělena jest na dva díly po třech stejných polích.

Lampa pro věčné světlo gotická.

Křtitelnice cínová, 60 *cm* vysoká, v průměru 32 *cm*, v podobě zvonu, stojí na krátkých třech rovných nohách jednokopytních. Na puklicovém víku vyrytý nápis: »Baptisterium hoc fusum est anno domini 1787 sub P. Carolo Kopp primo capellano Curato Hostinensi.« (Viz vyobr. 46.)

Dle farní pamětní knihy nalézala se zde jiná cínová křtitelnice s nápisem: »Tato krztitedlnice gest dielana Za knieze Mikulasse Cziegowskÿho a fararze Hostinskeho te osady, gest dielana leta Panie 1554.«

Digitized by Google

V privátním majetku důst. pana faráře nalézají se tři ve dřevě řezané reliefy, a sice dva stejné velikosti obdélníkové, 34 × 22 *cm*, a jeden větší čtvercový, 43 × 41·5 *cm*, s podpisem A. D. 1679 Všechny tři dohromady mohly tvořiti skládací oltářík. Na středním poli, s mnoha figurami, uzdravuje Kristus, vycházeje z chrámu, nemocné naň čekající. V levém poli stojí v jakés chodbě obnažený Spasitel s trnovou korunou na hlavě, zobrazený patrně v tom momentu, kdy ukázán byl lidu se slovy: Ejhle, člověk! S pravé strany postava evangelisty v řasnaté roucho oděná, vztyčuje kříž do popředí a v druhé ruce drží knihu. Muskulatura všech obnažených těl, ač správná, jest trochu přehnaná. (Vyobr. 50.)

Obr. 50. Hostíň. Řezané reliefy.

Dřevěná zvonice před budovou farní uprostřed vsi má kamennou, šikmě seslenou podezdívku. Bedněna jest prkny v podobě hranolu a kryta stanovou střechou šindelovou. Uvnitř tři zvony.

1. Průměr 1·15 *m*, výška 0·85 *m*. Okolo koruny vyobrazeno jest řadou amoretů devět opakujících se mus, 6·5 *cm* vysokých, u jichž hlav vyryta jména: Urania, Klie, Polyhymnia, Erato, Thalia, Euterpe, Terpsichore, Melpomene a Kaliope. Pod nimi listový ornament 6 *cm* široký. Na východní straně pláště čteme v orámování:

Leta 1561
Briccivs: Pra
Gensis B auxi:
Lio Divino
fecit Me.

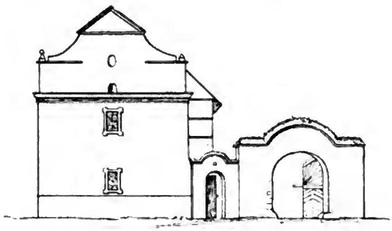
Tak Buoh milowal swiet
zie Syna sweho jednoroze
neho dal aby kazdy kdoz
wierzy wnieho nezahynul,
ale miel ziwot wieczny.

Digitized by Google

Pod nápisem čtvercový relief, 11 *cm* vysoký a široký, Bičování Krista Pána, velmi ostře provedený.

Na západní straně po stranách nápisu: »Nechcyt, abyste neweděly o tiech, kterziz zesnuli, abyste se nermautily gako y gini nemagice naděge. Neb wierzime-li že pan Jezyss umrzel a zase wstal tak ÿ Buh ty kterzy zesnuly skrze Gezisse prziwede s ni — S[ty] Pavel 1 k. Tesals: III Kapito:« v levo plaquetta sv. Václava, 23 *cm* vysoká, v pravo sv. Zikmunda, v téže výšce a 10 *cm* široká. — Pod nápisem dva spojené reliefy, římsičkou kryté, představující: Boháč a chudý Lazar, Šavel oslněn bleskem.

Okolo doleního okraje zvonového znázorněna jest v reliefu 2·5 *cm* širokém honba na divokého kance, medvěda a bažanty.

Obr. 51. Hostíň. Dům č. 11.

2. Zvon sám měl dříve jinou polohu; značně jsa otlučen byl otočen a převěšen. Průměr 97 *cm*, výška 74 *cm*. Nápis v gotických minuskulích okolo koruny — písmena jsou 2·5 *cm* vysoká — zní: Letha bozyho x tisyczyho x cztyrzystého x dewadesatého x sedmeho x tento x zwon x dielan x ke czti x k chwale x panu bohu x; druhá řádka: x Gan x Konwarz dielal x ten x zwon.

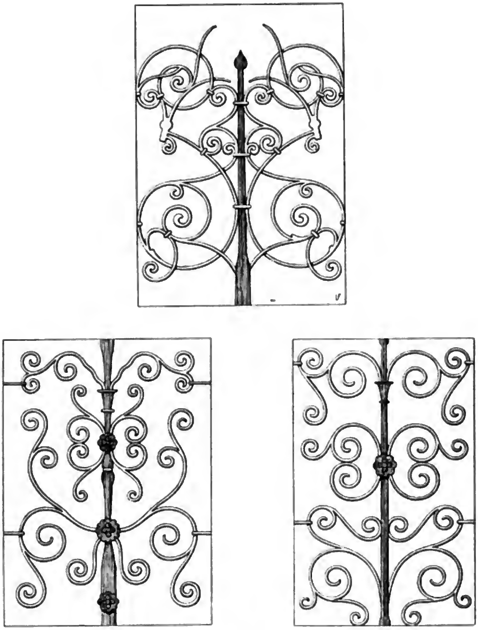
Severní strana pláště ozdobena jest reliefem sv. Pavla, 15 *cm* vysokým, jižní strana sv Petrem téže velikosti.

3. Tento zvon, z XV. století pocházející, přenesen byl sem, dle pamětní knihy, z kaple hřbitovní P. Leopoldem Wirschingem. Průměr jeho měří 50 *cm*, výška 45 *cm*. Na srdci nese letopočet 1796. Kolem koruny nápis v gotických minuskulích: ♁ Markus Lucas Joannes Matheus.

V jednopatrové chalupě čís. 11 v Hostíni zasazeny jsou v oknech tři renaissanční mříže z prutů kované. A sice mříž v okně severním, v průčelí domu, jest 0·86 *m* vysoká, 0·62 *m* široká, v okně východním 0·86 *m* vysoká a 0·54 *m* široká, a v okně západním, do dvora, 0·90 *m* vysoká a 0·82 *m* široká. Tato jest poškozena a uschována jest nyní v slanském museu. (Vyobr. 51 a 52.)

Digitized by Google

Jižně ode vsi stojí HŘBITOVNÍ KAPLE BOŽÍHO TĚLA, která založena a vystavěna byla v barokovém slohu (Sommer: ve vlašském slohu) v r. 1735—36 majiteli panství Filipem knížetem z Lobkovic a jeho manželkou Vilemínou, rozenou hraběnkou z Althanů, nákladem 17.000 zl.

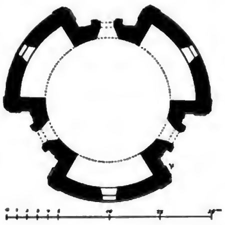

Obr. 52. Hostíň. Kované mříže okenní.

Stavitelem jejím byl Vlach a slul *Jeronym Costa.* Na témže místě stávala již roku 1453 skrovná kaplička »Těla Kristova«, která ale od roku 1620 až do roku 1734 stála spustošena a zanedbána.

Budova baroční, centrálně osnovaná, orientovaná, z lámané opuky a cihel, omítnutá, skládá se z půdorysu dvou souběžných kruhů, 2·50 *m* od sebe vzdálených, z kopule, kryté prejzy, a z vížky, pobité plechem.

Digitized by Google

Obr. 53. Hostíň. Půdorys hřbitovní kaple.

Střed — loď s kopulí — tvoří pro sebe zcela uzavřený kruh, který rozdělen jest na šest stejných dílů, z nichž tři, vždy ob jeden, vystupují ze střední kružnice, tvoříce pro sebe pravidelné stejné výstupky, jdoucí s prvou kružnicí paralelně a přimykající se samostatně ku zdivu lodnímu. Tyto výstupky osvětleny jsou ve svém středu jedním elipsovitým oknem, ploše orámovaným. Ze střechy, přiléhající k zdivu střednímu, vystupuje při každém malý vikýř. Ostatní tři díly středního kruhu, rovněž stejně od sebe vzdálené a téže velikosti jako výstupky, prolomeny jsou třemi vchody s pravoúhlými pískovcovými paženími; hořejší jich kouty jsou vyplněny ozdobnými konsolami, zakončenými střapcovitou ozdobou, na kamenu vytesanou. V prostřed římsy nad vchody sedí štuková kartuš rozvilinová se znakem Lobkovickým; po obou stranách jeho voluty s oblaky. Nad každými dveřmi skoro v téže šíři a výši prolomeno jest obdélníkové okno ploše orámované a stlačeným segmentem zaklenuté; v takové formě kryje ho i okenní římsa. Nad ním pak ve stejné výši uvedených již vikýřů nalézá se ještě jedno okno ve formátě ležícího obdélníka v téže šířce a rovněž ploše orámované, s rovnou nadokenní římsou. Vše to, totiž dvéře a obě okna, uzavřeno jest v obdélníkovém širokém rámci plošném.

Obr. 54. Hostíň. Hřbitovní kaple Božího Těla.

Široká římsa okapní, ač plně kruhovitá, lomena jest také na šest stejných dílů. Kuželovitá střecha přerušena jest na třech místech, a sice ve směru nade dveřmi, vikýři s kruhovitým oknem, krytým polokruhovitou římsou. V prostřed stavby ve špičce kužele sedí válcovitá vížka, 8·80 *m* v objemu mající, se šesti podlouhlými okénky, korunována jsouc polokruhovitou bání, na 12 dílů rozdělenou, z níž vybíhá kříž; v celku jest 8·5 *m* vysoká. Pokrývač věže slul *Jan Kolb.* (Vyobr. 54.)

Následkem pravidelného rozdělení stavby tvoří zevnějšek kaple se všech stran stejnou silhouettu.

Digitized by Google

(Viz půdorys obr. 53.) Kaple jest vůbec šťastně a originelně rozluštěna, poukazujíc na zručnost stavitelovu.

Loď, čítající 12 *m* v průměru, jest na stěnách členěna lesenami se štukovými hlavicemi, jejichž kládí nesou oblomenou hlavní římsu, z kteréž přímo na šesti pendentivech mezi oblouky spočívá vysoká báňovitá klenba polokulová, plně zavřená, bez tambouru a bez lucerny. Pendentivy zdobeny jsou obrazy allegorických postav v štukových rámcích. Plocha kopule vyplněna jest freskovou malbou, zhotovenou stavitelem *Costou,* představující

Obr. 55. Hostíň. Fresková nástropní malba.

nalezení nejsvětější svátosti. Popsání výjevu uvedeno jest v latinské listině, nalezené roku 1882 při opravě vížky v plechové krabičce v báni věžní. Krátký obsah její jest následující: »Když jednou přišli zloději k pozemkům Hostínským a tam z nějakého chrámu ukradené ciborium s nejsvětější svátostí prohlédli, pozorujíce, že není ze zlata nebo stříbra, nýbrž z mědi, zakopali ono ciborium do země. Stalo se pak, že kolikrátkoli rozmanitá zvířata k onomu místu, kde nejsvětější svátost zakopána byla, došla, na kolena svá klesla a jen s největší obtíží se odehnati dala. A když to bylo častěji viděno, a muži i ženy ze vsi Hostína a Vojkovic pojavše k tomu lidi s motykami a lopatami na tom místě bedlivě kopali a po nedlouhém hledání ono ciborium s nejsvětější svátostí našli, odnesl je toho času žijící farář Hostínský s největší poctou do chrámu Hostínského, kde potom roku 1453 malá kaplička »Těla Kristova« vystavěna byla. Léta páně 1620, když husitské bludařství Čechy nakazilo, byla tato kaple zpustošena.«

Digitized by Google

Výjev zobrazen jest právě v té chvíli, kdy nalezeno bylo tělo božské v podobě hostie. Obraz sám jest živě komponován i malován. Krajina nese typický ráz krajin XVIII. věku; v pozadí vymalován hrad Mělník. (Vyobr. 55.)

Pod obrazem v polích, která vznikla mezi oblouky, namalovány jsou v barokovém orámování sedící postavy Víry, Naděje a Lásky.

Hlavní oltář pozůstává z mensy barokně prohýbané, s nízkým svatostánkem, a z malovaného dílu direktně na zdi. Tento tvoří bohatý

Obr. 56. Hostíň. Kazatelna a hlavní oltář.

rám barokový, spočívající na rozšířeném podstavci s vázami, jež přidržují se stran andílci. Na vlastním obraze klaní se andělé v oblacích, s kaditelnicemi v rukou, nejsvětější svátosti. Bohatší vzezření celku dodávají malované draperie po stranách, vyplňujíce tak zcela výstupek.

I dva postranní oltáře jsou direktně na zdi malovány.

Kazatelna, mistrná práce řezbářská XVIII. věku, zdělána jest ve vkusném baroku jednoduchých forem. Kulaté řečniště ozdobeno jest kartuší, schodiště rozděleno jest na dvě pole. Plocha spojující řečniště s baldachýnem vyplněna jest ornamenty. (Vyobr. 56.)

Digitized by Google

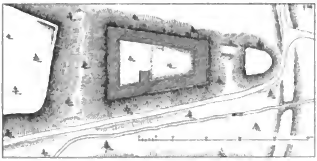
Lampa pro věčné světlo, baňatá, z prolamovaného tepaného plechu, třemi okřídlenými poprsími andílků ozdobená, jest z téže doby.

Hradečno.

(U Schallera a na Kreibichově mapě Staré Hradečno, u Hebra Hradec.)

Heber, Burgen VII. 70. — Sommer: XIII., 69. — Sedláček: Hrady VIII., 148.

Západně od Nové Vsi a jižně od Hradečna na počátku lesa na úzkém ostrohu, pod nímž se dva potoky spojují, stával před časy hrádek, později kamenná tvrz vodní. Ostroh obemknut byl od východu vysokou hrází rybniční, po níž dnes vede cesta do vsi a nese dosud název »na hrázi«; veliký rybník, chránící hradiště od severu, vypuštěn byl r. 1838. V houštině lesní jižního údolí sledovati lze ještě dvě jiné krátké hráze.

Obr. 57. Půdorys tvrze Hradečna.

Prvý příkop, 15 *m* široký, kterým protékala voda a spojovala protilehlé rybníky, úplně odděluje špičku ostrohu od ostatního opyše, tak že tvoří opevnění pro sebe a sluje »malý starý zámek«. Zde na poměrně malé ploše, 8 × 9 *m* veliké a podkově podobné, stávala bezpochyby kulatá, věžovitá hlídka.

Za příkopem k západu stávala vlastní tvrz, lichoběžníkového půdorysu, 29 *m* dlouhá, 19·50 *m* na západě a 10 *m* na východě široká, jejíž základní zdivo, 3—4 *m* široké, vystupuje po okraji příkrých srázů. Na jižní straně, kde bývalo obydlí se sklepy, naznačeno jest nyní prohlubní 5 *m* hlubokou, kamením zasypanou. Tvrziště, porostlé lesními stromy, »na velikém starém zámku« neb »v hrádku« zvané, povstalo překopáním opyše na západě druhým příkopem, 10 *m* hlubokým, na severu 15 *m*, na jihu 19 *m* širokým. Zadržená a nadýmaná voda hrázemi obklopovala hrádek se všech stran a činila ho nepřístupným. (Vyobr. 57.)

Na protější jižní stráni, proti špičce opyše, založena byla studna dosti velikého průměru, tesaným kamenem kroužená a nyní náplavem zanesená.

Digitized by Google

Hrádek ten můžeme mezi XI. a XIII. století klásti; po zaniknutí jeho převzala název ves Hradečno. Po vsi dostala jméno tvrz, kterou držitelé vsi buď ve XIII. neb XVI. století na ostrohu vyzdvihli. Na počátku XVI. století jmenuje se zdejší tvrz již pustá.

Ve středu vsi Hradečna stojí chatrná již, ale starobylá stavba lidová, dřevěná zvonička se stříškou šindelovou, končící v renaissanční věžičku. Stěny roubeny jsou z kolmých, vodorovných a šikmých trámců, jichž prázdná pole vyplněna jsou lepenicí,*) v níž nasázeny jsou k ozdobě její malé oblázkové kaménky. Zvonička vykazuje čtvercový půdorys se 2·30 *m* dlouhými stranami. Na zevnější straně veřejí (na východ) nad dveřmi vysekán jest letopočet: An. 1749 R. Trojúhelníky na třech stranách uprostřed výšky stěn, vzniklé křížením se tří trámů, slouží za okénka, kudy prochází světlo do vnitř. (Vyobr. 58.)

Obr. 58. Hradečno. Dřevěná zvonička.

Hradiště (viz Libušín).

Zaniklá ves.

Hrdlív (v starých listinách Hrlejov).

Heber, Burgen V. — Památky arch. a míst. XVI., 83, 382. — Slanský Obzor III., 39.

Při stavbě silnice nalezena dvojitá jáma popelovitá, zvířecí kosti, kostěné šídlo, tuha, zlomek kamenného kladiva, střepy z velkých nádob s vodorovným okrajem, z malých tuhovaných s jemnými rytými ozdobami mazanice. (Pam. XVI.; 83.)

Ves jmenuje se na počátku XIV. století.

*) O lidových stavbách »Lepenice na Slansku« viz můj článek v »Českém lidu« XII. č. 3. 4. 5. 8.

Digitized by Google

Hřešice (dříve také Řečice).

Sedláček, Hrady VIII. 162. — Jan Veselý, Geschichte der Schwarzenbergschen Besitzungen 142. — Slanský Obzor II., 33.

TVRZ jmenuje se ve XIV. století a zašla v prvé polovici XV. století; patřil k ní také pivovar, jehož sklepní zříceniny nalézají se v čísle 12.

Ves uvádí se poprvé roku 1266, kdy seděl tu vladyka Budislav.

Humniště.

Palacký, Popis král. Česk. — Hebers, Burgen VII., 72. — Sedláček, Hrady VIII., 150. — Svornost 1888, č. 7.

Severozápadně od Drnku v pěkné krajině lesnaté položen poplužní dvůr Martinice zvaný, založený roku 1711. Dvůr ten stojí na rovině a na ost ohu, kterýž na dvou stranách hluboká lesní údolí zavírají. Na samém konci ostrohu na východě stávala tvrz, na třech stranách přes 10 *m* širokým a 1·30—1·80 *m* hlubokým příkopem obehnaná. Jen lesnatá strana východní, jsouc dosti příkrá, nepotřebovala příkopu. Podoby byla čtverhranné, 13 *m* dlouhá a 8 *m* široká, zavřena a sesílena byla při západu mohutnou hradbou, kterou podpovaly na rozích dvě kulaté bašty, 6·50 *m* v průměru měřící, a nyní ještě as 1 *m* vysoké. Tyto spojeny byly vzpomenutou již zdí hradební v délce 12·50 *m*, která tvořila a uzavírala při vlastní budově tvrze ještě jeden příkop, 2 *m* hluboký. Na východní straně byl věžovitý příbytek základův obdélných. Na pokraji lesního srázu a příkopu blíže severní bašty stávala jiná budova, těchže rozměrů jako tvrz, která bezpochyby souvisela s kuželovitou prohlubní ve stráni, jež mohla býti jen studnou.

Celé nádvoří tvrze, 16 *m* široké, ohraničeno bylo od západu silnou zdí, 52 *m* dlouhou, která v rohu jihozápadním uzavírala v sobě ještě jiné dvě budovy. Druhá ohradní zeď táhla se na pokraji příkrého srázu severního, a sice od kulaté bašty, uzavírajíc nejen tvrziště, ale pokračovala i dále kolem vedlejší, přiléhající vsi.

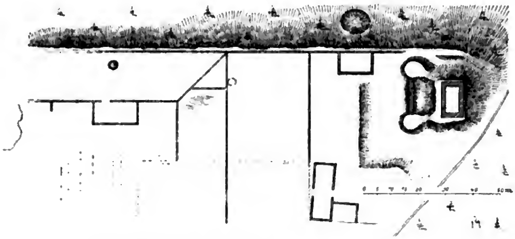
Jdeme-li východně prvním lesním průsekem od »pěti dubů«, nalezneme v tak zvaném »hraběcím mejtě« široký násep s příkopem, z hlíny a z kamenů navežený, 425 *m* dlouhý, který se táhne v podkově směrem severozápadním přes celý ostroh na protější straně tvrze. Jižní jeho díl — as 150 *m* — jest nižší a několikráte přerušen a se zemí takřka srovnán, za to severní jeho část jest mocná. Val ten sloužil k ochraně tvrze se strany severní.

Na pastvišti mezi tvrzištěm a dvorem rozložena byla totiž ves se dvorem. Zachovalo se alespoň celá řada záhadných čarovitých vyvýšenin,

Digitized by Google

základních to zdí, ovšem jen nepatrně nad povrch země vyvstávajících, pod pravými úhly se protínajících, čímž utvořeno jest několik čtverhranů větší a menší rozsáhlosti, dle nichž souditi lze na více budov. Kamenné zdivo jest tu a tam odkryto; obzvláště zřetelně ukazují se při ohradní zdi základy budovy, 8 *m* široké a 15·50 *m* dlouhé, se vchodem 3 *m* širokým, naproti níž k severu u srázu lesního jest hluboká, kulatá prohlubeň zasypané studny. Ale i uprostřed dvořiště za stavbou k jihu nalézáme mnohem větší elipsovitou prohlubeň, s menším poloměrem 5 *m*, souhlasící v délce své se zbytky zdiva. (Vyobr. 59.)

Zdá se, že tyto záhadné čáry souvisí s názvem Humniště, který se tomuto místu až do založení dvoru Martinického dával.

Obr. 59. Půdorys zaniklé tvrze a vsi Humniště či Starých Hradů.

O osudech místa jest málo známo. Roku 1416 prodal Slavata z Humniště a z Radýciny tvrz, dvůr a ves Humniště s příslušenstvím a zejmena s chmelnicemi Janovi a Petrovi, bratřím ze Studeněvsi. Kdy tvrz Humniště, jinak Staré Hrady se dvorem a vsí zanikla a lesem zarostla, není známo; bezpochyby stalo se tak hned na počátku XVI. století. Alespoň roku 1523 jmenují se při prodeji Studeněvsi »lesy Humniště s tvrzí pustou« rovněž tak i roku 1548.

Dosud se za to mělo, že zde stával hrad Martinice, jak Schaller I., 170 a Sommer XIII., 71 uvádí, od něhož rod Bořitův se nazýval. Ale to se zvracuje jednak tím, že tu teprve roku 1711 dvůr Martinice Jiříkem Adamem hrabětem z Martinic postaven byl (tentýž také založil nedaleko v lese r. 1726 dvě nové vesnice: Drnek a Novou Studnici), jednak také tím, že páni z Martinic pocházeli z Vltavska (z tvrze Martinice blíže Votic v Táborsku) a teprve za Václava IV. do Slanska se přestěhovali, a konečně i jinými svědectvími výše uvedenými. (Arch. öst. Gesch. XV., 1856, 239.)

Digitized by Google

Humny.

(Původně Ovny, později též Vuvno, Humena.)

Emler, Regesta III., 674. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 81 — Pam. arch. a míst. IV. 171, XV., 781, XVI., 61, 366, XVII., 422. — Svornost XIII, č. 7. — Slanský Obzor III., 17, 36, 39, IV., 33.

V poloze »na Ouvalce« žárové hroby s popelnicemi typu slezského. Pam. XVI., 61. — Na sousedních polích »na háji« kulturní vrstva s dvěma jamami v opuce vykrouženými, střepy hrubých i jemně pracovaných nádob tuhovaných, rýdlem zdobené kostěné šídlo, zlomek kamenné sekery. Pam. XVII., 422. — Za stodolou čís. pop. 3 hroby z prvních dob křesťanství. Pam. XVI., 366.

Ves dána roku 1270 Přemyslem II. proboštství Slanskému kláštera Ostrovského; uvádí se ale již ve XII. století.

Naproti statku č. 1. postavena jest pískovcová SOCHA SV. VOJTĚCHA s tímto nápisem v kartuši na barokovém podstavci:

Tato FIkVra
s. Wojtecha Posta
wena Iest ke CtI a
ChwaLe Boži zna
klaDeM Frantiska
Charwatta.

Na zadní straně: Anno Domini 1758.

Pod farní zahradou (spojených obcí Pchery-Humny) při silnici stojí mezi mohutnými lipami baroční SOCHA SV. JANA NEP. v životní velikosti, na jehož podstavci čteme:

Deo
at qVe
sanCto IoannI
NepoMVCeno
patrono
sVo
erreXIt
P. M. A. B. C. P.

Na zadní straně:

Anno Domini
17 * 23

* *
* *

Co zbytek ze staré budovy zachoval se do nedávna jednoduchý kamenný veyýř, polokruhovitě sklenutý s letopočtem 1588 v domě č. 9. V roce 1894 zazdili ho však při stavbě nového domu na témž místě do základů.

Digitized by Google

Chržín.

(U Schallera a Sommra Chřín; někdy Kyřín.)

Sommer XIII., 113. — Památky archaeol. III. 230., XIV., 242. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm 103. — Pamětní knihy farní z r. 1756 a 1836. — Matriky z r. 1753.

Ves uvádí se ku konci XIII. století.

FARNÍ KOSTEL SV. KLIMENTA MUČ. měl v r. 1352 svého plebána; od roku 1614 byl filiálním fary Velvarské a od roku 1723 stal se zase farním. Dnešní budova chrámová, mimo gotický presbytéř, který jest pozůstatkem původní stavby, ovšem se stopami značné opravy, pochází z roku 1691. Přestavěn byl roku 1756 a po ohni roku 1781 obnoven. Vystavěn jest na vrcholu návrší Chři nade vsí z kamene a pokryt prejzy; rozdělen jest na presbytéř, loď, sakristii, věž a sínec.

Obr. 60. Chržín. Křtitelnice.

Presbytéř sestává z obdélníkového pole a ze závěru pěti stran pravidelného osmiúhelníka, 2·40 *m* dlouhých; měří 5·97 *m* šířky a 9·16 *m* délky a prolomen jest na straně jižní dvěma, na severu jedním oknem oválovým. Zvenčí sesílen jest pěti opěráky. Pole obdélníkové nese klenutí křížové, druhé pole klenutí paprskovité; v obou ale končí žebra, klínovitého profilu, v hladkém, kulatém svorníku.

Se strany severní přiléhá k němu nízký přístavek, sloužící za sakristii, 4·59 *m* dlouhou a 3·64 *m* širokou. Na straně jižní prolomeny jsou pod oknem dvéře na hřbitov.

Roku 1879 postavena byla na místě staré nová vížka sanktusní nad presbytéřem a báň její pozlacena.

Loď 13·82 *m* dlouhá a 7·03 *m* široká s třemi ellipsovitými okny po straně jižní i severní. Kruchta dřevěná. Hlavní i postranní oltáře v rozích lodi jsou velmi jednoduché, beze vší umělecké ceny.

Gotická věž, v roce 1781 vystavěná, přiléhá k celé západní straně lodi a podepřena jest ve svých rozích čtyřmi opěráky. Pod ní jest vchod se síncem, kde upraven jest po pravé straně Boží hrob; na levo vedou schody k depositáři a na kůr. Vysoká střecha její byla roku 1879 plechem pobita, natřena, a do ní zasazena pozlacená báň

Digitized by Google

Křtitelnice cínová (viz vyobr. 60.) spočívá na třech krátkých nohách, počínajících hlavičkami andílků. Výška obnáší 0·47 *m*, s víkem 0·90 *m*; kotel sám má 0·33 *m* a průměr jeho 0·47 *m*. Puklice zasouvá se pod tři okřídlené hlavy andílčí, na okraji pláště v kolmém směru noh připevněné; ve středu jejím zvedá se kříž s Ukřižovaným. Na plášti kotle přiletovány jsou čtyři reliefové figurky, dobře modelované, 0·18 *m* vysoké, s vyrytými jich jmény v oválech okolo každé s přídavkem: »Orodug za nas«. Jsou to svatí: Kliment, Matěj, Litmír a Václav, patronové to uvedených osob v nápisu na křtitelnici. Vyrytý nápis latinkou pak zní: »Tato krztitedlnice slita k chrámu Panie swateho Klimenta nad Chržinem za patronstwi urozeneho a stateczneho rytirze Pana Pana Waclawa Gana Wogtiecha Walkauna z Adlaru, pana na Sstafle a za sprawy duchowni welebneho a wysoce uczeneho knieze Patera Matiege Maxmiliana Jodla, diekana Welwarskeho a ten czas administratora chrámu Panie Chržínského.« — Na druhé straně: »Za sprawy urozeneho pana Litmíra Lukase Fremunda tehoz czasu Hegtmana panstwi Zlonickeho z nakladu pobožne almužny obce a wsi Chržína, Uhy, Budohostic a Sazeneho a mnohých ginych Panůw Dobrodincůw. Letha Panie 1695. dne 21 listopadu.«

Ciborium stříbrné, pozlacené, baročním ornamentem zdobené. Okolo nohy nápis: »Hoc ciborium donarunt Chržinensi, ut veneretur corporis misterium, illustrissimus dnus dnus Wenzeslaus Ioannnes Walkaun liber de Adlar, Dominus Posstowitz etc. cum sua conjuge Maria Claudia baronina de Walkaun 1708.

Ve hřbitovní zdi zasazena jest deska kamenná, 1 *m* vysoká a 0·80 *m* široká, s nápisem v gotických minuskulích:

Letha Panie MDCI w patek rano za Bozim na nebe Wstaupenim umrzel gest slowutny pan Matieg Dworzak Budohostickij a tuto w nadiegi Bozi odpocziwa wnczkawage wesele vzkrzisseni. Leta od narozeni syna Buziho 1601 Matieg Dworzak sauseđ Budohostický daufage w zasluhy Krista wždycky, léta wieku starzi 80ho umrzel miesice Mage dne 6ho a przi chramu tomto gest zachowan zim gsa poczestnic mnohym swietu byl znam.

Przed tim leta narozeni Bozího MD osmdesateho trzetiho 16. czerwna pracugic k porodu w Panu zesnula Katerzina Dworzakowa a tutez zachowana oczekawagic przissti Krista Pana. K gichzto pamatce toto gest postawil Wass syn potomkum zůstawil.

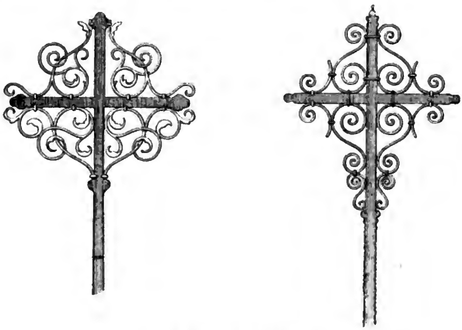
Jiný pomník, jenž uprostřed má obelisk, 0·52 *m* vysoký, a po stranách anděla smrti a života, má nápis:

Odlehčení w nemoci hledage
wěčné odpočinutí nalezl tuto
23 září 1799 Pan Antonín
Strnad, králowský hwězdář a učitel

na wysokých školách pražských,
rozličných učených společností oud,
horliwý křesťan, laskawý manžel,
otec pečliwý a prawý wlastenec
narozen w Nachodě 17. srpna 1746.
Na důkaz lásky postawit dala
manželka.

Doleji latinský verš již nečitelný.

Na hřbitově stojí dva staré kříže, různě z prutů železných kované, 1·15 *m* vysoké a 0·60 *m* široké. (Vyobr. 61.)

Obr. 61. Chržín. Kované kříže.

Ve věži visí tři zvony:

1. Průměr 1·13 *m*, výška 0·94 *m*. Kolem koruny dvouřádkový nápis v gotických minuskulích, 0·03 *m* vysokých: z Letha buozyho M°CCCCC°XXX° tento zwon dyelan od mystra tomasse m lytomyerycyho za casu knieze malyeje fararze velvarskeho * a fararze martyna chrzynskyho ke vssem svatym a cti matze buozy a s klymentu do chrzyna i v meno buozy amen deo gracias. — Na plášti v protilehlých stranách reliefy sv. Klimenta a sv. Václava, 0·12 *m* vysoké. Na dolejším okraji zvonu vyrazil blesk kus zvonoviny.

2. Průměr 0·99 *m*, výška 0·84 *m*. Čepec objímá révová ozdoba, 0·09 *m* široká, v níž listy s hrozny se střídají. Na dolením okraji zvonu běží růžová ozdoba, 0·05 *m* široká, pozůstávající z růží a šípkových listů. Na plášti umístěn knížecí znak Kinských s korunou a hermelínem, 0·13 *m* vysoký, pod nímž čteme:

Digitized by Google

Haec campana fusa est apud magistrum Bartholomeum Neo Pragae Anno Domini MDXXXIV. — Refusa a Carolo Bellmann c. r. aulico campanarum fusore. Pragae Anno Domini MDCCCXXXXIV.

Na druhé straně pláště nalézá se relief Panny Marie s Ježíškem, sedící na trůně, 0·30 *m* vysoký a 0·18 *m* široký.

3. Průměr 0·86 *m*, výška 0·75 *m*. Nápis okolo koruny oznamuje:

Johann Wenzel Kühner goss mich in der k. k. Neustadt Prag Anno 1796.

Na plášti obraz Panny Marie se dvěma rytíři po stranách s obnaženými meči, 0·15 *m* vysoký.

BUDOVA FARNÍ vystavěna také roku 1691; nynější nová zbudována roku 1837.

Na rozcestí mezi Chržínem a Uhy postavili roku 1756 občané obou těchto obcí SOCHU SV. JANA NEP. s nápisem na podstavci:

eCCe
Ioannes
Pater
DesoLatVM

Pískovcová postava dobrého pojmutí, as ve dvou třetinách životní velikosti, klečí v oblacích na širokém barokovém podstavci, držíc v pravici palmu vítězství a levou rukou tiskne si baret k srdci. Temeno hlavy má uražené. V oblacích s levé strany jeho drží pěkně modelovaný andílek krucifix a na opačné straně objevuje se v oblacích jen hlavička s křidélky. S každé strany hranolového podstavce vystupuje baroková konsola.

Chvatěruby.

(Dle Schallera Kvadirub a Chvatoruby.)

Heber, Burgen III, 229. — Květy 1872, 148. — Světozor VIII., 375. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 104. — Čechy II., 210.

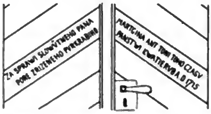
FARNÍ KOSTEL SV. APOŠT. PETRA A PAVLA jmenuje se již roku 1352 farním. Dle pamětní knihy farní vystavěn byl roku 1538 v té podobě, jak ho dnes nalézáme. Po reformaci stal se filiálním kostela sv. Jakuba v Minicích, od roku 1722 obstaráván byl místním administrátorem, a roku 1772 péčí Karla Josefa hraběte Voračického a jeho choti, rozené hraběnky Sporkové, jmenován byl opět farním.

Kostel nalézá se ve středu vsi na návrší, stavěn jest z kamene, ale jen »na hlínu«, má kulatá okna a jest prejzy kryt. Okolo něho jest hřbitov

Digitized by Google

ohraničený zdí. Hlavní vchod nalezá se na straně západní, k němuž vede 13 kamenných schodů. Dvojkřídlé dvéře zhotoveny byly roku 1715, jak šikmý nápis v polovině jich zvenčí vyřezaný oznamuje. (Vyobr. 62.)

Sakristie s jedním oknem přistavěna jest na jižní straně lodi. Nižší presbytéř opatřena dvěma kulatými okny, oddělena jest od vyšší lodi vítězným obloukem. Hlavní oltář pozůstává z jednoduchého obrazu sv. apoštolů Petra a Pavla, který zasazen jest v dřevěném, hněoě natřeném rámu a z jednoduchého tabernakula, na němž stojí pozlacená postava matky Boží s dítětem. Po pravé straně pak na epištolní straně malé vyobrazení Marie, matky Boží, v levo obrázek sv. Josefa.

Obr. 62. Chvatěruby. Střed kostelních dveří.

Ve zdi vítězného oblouku po straně evangelní zasazeno jest kamenné renaissanční epitafium v rozměrech 70 : 123 *cm* s nápisem tohoto obsahu:

Illus : D : D : Anna Marga : Woracžicz=
Kiana Nata & Chuatěrub Coniunx
Illus D : D : De Pabenitz S : Cæs : Maÿ : Cameraÿ
Obÿt = 15 Iulÿ Ao : 1699 Pro Cuius Anima
Quolibet Die Mercurÿ Mifsa Hic Cele=
brari Debet Ex Redditu Huÿati
Tenetur Perpetua
Solutio (Znak.) Per= 30.)(

U prostřed znak, v jehož štítě a nad helmou jest lodička. Nad nápisem v prostřed vytesána jest lebka. — Náhrobky Kostomlatských, jak Ottův Náučný slovník XII. 449. uvádí, jsem nenašel.

Sanktusová vížka v prostřed střechy kostelní chová v sobě dva menší zvonky: větší s nápisem (dle knihy pamětní):

St. Petrus Apost. Anno 1704 Patrocinante Illustrissimo DDno Christoforo Woračicky de Pabenitz.

a menší: St. Paulus pro nobis | 1656. |

Matriky počínají v polovině 18. století, ačkoliv je tu i kniha křtů z r. 1660. »Matricula Copulatorum« z roku 1755 má ozdobný titulní list s malovaným věncem květin, v tom slohu a způsobu, jaké bývají v psaných modlitbách malovány; v zeleni listů střídá se tu růže s karafiátem, zvonkem, atd. (viz vyobr. 63.).

Rovněž tak »Matricula Baptizatorum« z roku 1760 a »Matricula Mortuorum« z r. 1758 mají také titulní listy případně a vhodně kreslené a kolorované.

Veliký stříbrný kalich pozlacený s patenou darovala r. 1759 paní Anna Marie Kyrešová, matka třetího chvatěrubského administrátora,

Digitized by Google

Obr. 63. Chvatěruby. Kalich, monstrance, kniha úmrtí a svateb.

P. Ant. Kyreše; průměr nohy jeho měří 16½ *cm*, výška pak 25 *cm* a jest v slohu baročním s pěknými ornamenty pracován. Značky viz vyobr. 64.

Stříbrná monstrance i s křížkem, 46 *cm* vysoká, s pozlacenými páskovými barokními ornamenty zdá se býti něco starší. Melchisedech a křížek ozdobeny jsou českými drahokamy. (Značky: Vyobr. 65.)

Celý kostel opraven byl posledně v r. 1890 za 2450 zl. 57 kr.

Na darovací listině krále Otakara z r. 1222 připomíná se jako svědek Rudiger z Chvatěrub. Bylo tu sídlo vladyčí.

Při severozápadním konci vesnice vedle fary stojí rozvaliny nedostavěného zámku od Voračických z Paběnic, jež ale žádných pozoruhodných detailů nevykazují. Zakladatel původní tvrze není znám. Ve XIV. století byla tvrz majetkem měšťanů pražských. Později byl tu pevný hrad, kterého dobyl a zbořil král Jiří z Poděbrad na Oldřichu Zajíci z Hasenburku roku 1467. Trůnil skoro v polovici úpatí příkrého návrší, které terasovitě padá k vodě a byl od roviny příkopem oddělen.

Obr. 64. Chvatěruby. Značky na kalichu.

Obr. 65. Chvatěruby. Značky na monstranci.

Hlavní budova pozůstává ze dvou křídel, k jihu a k západu obrácených. Díl jižní, jednopatrová to budova, byl šindelem kryt a obydlen

Digitized by Google

byval administrátorem a úřednictvem. Dlouhá fronta k severu leží úplně v zříceninách. Jen hlavní a některé příční zdi, 3—4 *m* vysoké, stojí ještě v polovičním úpadku, stropy a klenba dávno se sřítily a jen holé stěny silné s řadou otvorů okenníchční. Dvůr je porostlý hustým křovím. Na severní straně vnitřního prostoru viditelna a i přístupna byla až do nedávna zapadlá klenutí, pocházející z původní tvrze XV. věku.

Jedibaby (původně Dědibaby).

Schaller, I. 194. — Ottův Slovník Náučný XIII. 152, XIV. 102. — Památky arch. a míst. XIV. 416 — »Slanský Obzor« I. 16.

Mimo tvrze se sídlem vladyčím, která tu stávala roku 1295, byla zde ještě jedna tvrz; takže Jedibaby rozděleny na dva díly, z nichž jeden náležel kostelu sv. Vojtěcha a druhý koupil roku 1613 za 1000 kop míš. Vilém mladší z Lobkovic, jenž i onen díl přikoupil a držel celé k Veltrusům. — R. 1493 uvádí se Bohuslav Ivan z Diedibab svědkem v darovací listině Sadské. — Vzpomenutý r. 1295 vladyka Kavan z Dědibab nosil štít na kříž rozdělený a v každém poli po kotouči.

Jedomělice (původně Dědomilice) viz Ostrov.

Vocel, Pravěk, 431. — Pam. XV. 377.

Jemníky.

V. Schmidt, »Slanský Obzor« VI. 128. — Emler, Regesta III. 674. — Památky arch. IV. 171, XVI. 243, 380, XVII. 422.

U vsi v širém poli stojí menhir z hrubozrnného pískovce na rozplzlé homolce, jež skládá se z kulturní vrstvy popelovité se zbytky hliněných nádob soudobých nepochybně starší kultuře Slanské Hory a se zvířecími kostmi co odpadků potravy; jest 1·50 *m* vysoký a vyčnívá dnes 1 *m* nad povrch. (Vyobrazen v »Sl. Obzoru«.)

Ves jmenuje se již k roku 1228, kdy patřila klášteru sv. Jiří v Praze.

Ješín.

Emler, Regesta 337. — Časopis Českého Musea 1876, 362. — »Slanský Obzor« I. 2, II. 23, 25, III. 5.

Ves uvádí se v XIII. století; roku 1228 a 1233 bral odtud klášter sv. Jiří na Hradčanech desátek ze tří dvorů.

U prostřed vsi kaplička z roku 1884. Několik dřevěných štítů na starých domcích. V zemském museu pečeť lenného statku.

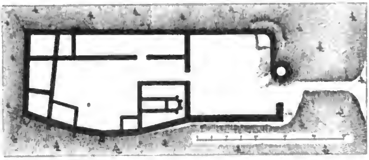
Digitized by Google

Jivno.

Heber's Burgen I. 225. — Sedláček, Hrady VIII. 80.

V nejjižnějším cípu hejtmanství slanského v hlubokém lese spatřují se při potoku Kličavy na konci ostrohu, který má se tří stran strmý spád, nepatrné již zříceniny HRADU JIVNA, původu neznámého. Z hradu zbyly z veliké části jen základy trávou obrostlé; sem a tam vyčnívají nad zemí kusy zdí, a to ještě rozkopané těmi, kteří tu hledali poklady, anebo rozpadávají se samy sebou. Zdivo pozůstává z čedičového kamene maltou spojovaného.

Hrad založen byl do čtverhranu. Ač tu již jest jen málo zbytků, přece lze poznati tolik, že na všech čtyrech stranách stály hrubé hradby, jen z jihu a něco i na severu opěracími pilíři sesílené. Délka celé ohražené prostory zaujímá 78 *m*, šířka 30—40 *m*.

Obr. 66. Půdorys hradu Jivna.

Do budovy přicházelo se od východu přes vykopaný příkop 22 *m* široký; příkop ten rozdvojoval sousední výšinu a hrad. Asi v těch místech, kde přiléhá násep k hradišti, bývala brána, což lze ještě snadno poznati odtud, že se v levo od příchozího hradba, 2 *m* silná, končí. Dnešní otvor ten měří 7 *m*. V pravo nad místem brány stála kulatá, velmi hrubá a vysoká věž, s vnitřním průměrem 3 *m* a se zdí 2 *m* silnou, z níž zbyl spodek, v kopci rumu tvávou zarostlý.

Odtud vstoupíme do předhradí, prázdné, čtvercové to prostory, 29 *m* dlouhé a 32 *m* široké.

V hradu samém lze rozeznati rozdělení zdiva. Na severní straně bylo dlouhé oddělení po celé délce zadního hradu, 49 *m* dlouhé a 7 *m* široké, se vchodem, rozdělené na tři nestejné díly, kde snad konice, obročnice, atd. umístněny byly. Západně bylo stavení o třech odděleních — v prostřed 11·80 *m* dlouhé, 8 *m* široké, v rohu severozápadním 7·60 *m* dlouhé, 7 *m* široké, a v rohu jihozápadním s nepravidelnou délkou stěn, 6·50 *m* dlouhé a 7 *m* široké — k němuž ještě jedno stavení na jižní straně, rozměrů 8 *m* a 6·30 *m* přiléhalo, odpovídajíce tak i protějšímu severnímu rozdělení.

Digitized by Google

Jižní mohutná zeď, opřena jsouc třemi, jindy snad pěti opěrnými pilíři, 1·20—1·50 *m* mocnými a 8 *m* od sebe vzdálenými, jest lomeně zaokroužena, čímž dodává místnostem vnitřním nepravidelného vzezření. Při jižním stavení u prostřed dvora zřetelno jest zdivo propadlého sklepení; také ve stavení v rohu jihozápadním nápadna jest sklepní prohlubeň.

U přední hradby v levo bylo stavení lichoběžníkové, 15·40 *m* dlouhé a 13 *m* široké, a v něm uprostřed jsou nepatrné zbytky nějakého stavení, které má velikou podobnost s kaplí; ale tenké jeho zdi, jakož i postavení jeho uprostřed dotčeného čtverhranu neukazují na veliké stáří. Jistého tu ovšem nic říci nelze, ale poněvadž jest známo, že roku 1546 tu bratr Jiřík přebýval, zdá se, že mu tato kaplička s nevelikým přiléhajícím příbytkem postavena byla. Základní zdivo presbytéře ukončené třemi stranami pravidelného osmiúhelníka — poboční dvě jsou značně prodlouženy — jest opatrně kopáním zde odkryto, při čemž viditelno, že bylo sesíleno v rozích čtyrmi opěráky, 0·60 *m* silnými. Vnitřní tři stejné stěny presbytéře měří po 1 *m* a šířka celého jen 1·90 *m*. Hradební zeď na straně západní jest v celku 30·80 *m* dlouhá, 1·50 *m* silná a v rohu severním 2·10 *m*, v jižním pak 3 *m* vysoká. Sklon terrainu není zde s počátku příliš příkrý, ale na konci jeho jsou srázovité prohlubně. To by svědčilo o tom, že místo to bylo plaňky ohraženo, neboť po zdech není ani potuchy. Rovněž i strany severní jsou velmi příkré a vysoké.

O osudech Jivna není skoro nic známo. Bezpečnou zprávu historickou o tomto hradě máme teprve z časů, kdy byl již zříceninou; hejtman Křivoklátský Jan Žďárský ze Žďáru totiž roku 1551 rozvaliny pustého hradu rozmetal, hledaje zde pokladu. Královská komora povolila mu totiž jeho žádosť, že smí na své útraty na pustém zámku kopati, zdi staré rozmetati a z pokladu, který by nalezl, polovici sobě ponechati Co pustý hrad jmenuje se ještě jednou v trhové listině, roku 1685 vydané.

Kačice, v 17. století Nemravná ves.

Pam. archaeol. II. 1866, IX. 782. — Sedláček, Hrady VIII. 155. — Heber's Burgen VII 102. — Křestní matrika z roku 1622 na děkanství Smečenském. — »Slanský Obzor« III. 17. — Svob Občan XXXI. č. 18.

TVRZ, která tu bývala, zanikla beze stopy již před dávnými dobami. Připomíná se velmi často v XIV. a v XV. století. Heber zaznamenal, že jsou tu ještě jakési zbytky, které jsem marně hledal.

Ves uvádí se současně s tvrzí. Jméno »Nemravná ves« vyskytuje se v křestní matrice smečenské a sice nejprve dne 29. ledna 1624 a posléze dne 22. srpna 1668 (str. 381.).

V prostřed vsi stojí kamenná SOCHA SV. BLAŽEJE, řemeslně pracovaná. Na hranolovém podstavci, z jednoho kusu pískovcového kamene zhotoveném, čteme vytesáno na východní straně:

Digitized by Google

Letha P: 1711 dne 25
Maÿ gest zde wpanu
Usnul cztni a sslechetni
Pan gan Wolfgang
Herstorffer dobrže
skussenÿ kamenik buch
mu deg lechki odpoczinuti
Amen.

Tentýž text, ale v německém jazyku, nalézá se i na straně západní. Na severní straně pak:

Dopussteni o pane . . . . .
cz poczteni gsau dnowe mogi Tim
mne nawsstewuyess na uswitie
a zas brzo mne propausstiss ru
cze twe Uczinili mne a tak nahle
a bidnie swrhugess schwaczugess
mne eihle ubohi zde na zemi
gsem usnul Joanes Wolfgang
Herstorffer

Německý nápis podobného smyslu nese také strana jižní.

Kamenná SOCHA SV. VOJTĚCHA, lépe pracovaná, uschována jest ve výklenku domu č. 5. u domovních dvířek; ruce má uráženy i podstavec schází. Obě nalezeny byly v lese trávou zarostlé a u cesty svržené. Roku 1817 převezeny byly na dnešní místo. Dle naznačeného směru u Srb, stávaly blíže zaniklé osady Německé Lhoty.

Kalivody.

Sommer XIII. 44. — Sedláček, Hrady VIII. 162. — J. Veselý, Geschichte der Schwarzenbergschen Besitzungen 141.

Čtvrt hodiny západně ode vsi nalezneme pod rybníkem Pohořem (č. parc. 276) místo, kde na skrovné vyvýšenině, asi 36 kroků v průměru mající, a vzniklé vykopáním okolních příkopů, založena byla vodní TVRZ. Navezenina ta, asi 2—3 *m* vysoká a nad ostatní niveau vyzdvižena, zanechala na zevnější své periferii nepatrné zbytky zdiva, pozůstávající z přitesaných kamenů opukových, nápadných svou lehkostí a pevností. Také veliké kvádry červeného slepence se objevují. Tato malá tvrz založena byla mezi dvěma nyní vypuštěnými rybníky, které sluly Zámecký a Příkopský, a okolí její mohlo býti libovolně zavodněno a uzavřeno vodou tak, že se zdálo, že sama stojí v rybníce. Přechod ku kraji jižnímu přes příkop na pevnou zem tvořil vytahovací most. Ze severu přiléhal k ní

Digitized by Google

rybník třetí, dnes vypuštěný a lučinou zarostlý (čís. parc. 257). Hráze z něho jsou většinou již rozvezeny a rovněž vyvýšenina, na které tvrz stála, brzy zmizí úplně z povrchu. Majitel pozemku toho, čís. parc. 258, rozkopává ji a hlínu rozváží na méně úrodná pole. Nalezl zde vypálenou opuku a mnoho popelnic, které všechny nevědomostí pracujících vzaly za své.

Na protějším jižním vršku, č. parc. 242, »zadní vůbec« zvaném, mají býti sklepy, k bývalé tvrzi patřící.

Kamenice Dolní.

Ves patřívala roku 1224 klášteru Břevnovskému.

Kamenomost (Most Kamenný).

V. Schmidt, Pam. arch. XVI., 780, XVII., 241, 417. — Slanský Obzor III., 39, IV., 14, 15, 17, VI., 129.

U polní vozové cesty na čís. parc. 165 stojí menhir z hutného, hrubozrnného pískovce, načervenale zbarveného, tak zv. železáku, a trčí 1 *m* ze země a 0·60 *m* vězí v zemi. Na ploché západní straně lze stopovati jakési neurčité znamení ˥, nepochybně novějšího původu; ostatně je celý kámen na povrchu neotesán a sedí v žluté hlíně. Roku 1896 uhozeno při ražení vjezdu na pole, těsně vedle kamene vedeného, na kostru, která měla prý kámen pod hlavou. Naproti němu na straně jižní nalezeno bylo na čís. parc. 211 a 212 pravěké sídliště, pouze cestou oddělené, prozkoumané rovněž roku 1896, se zbytky kulovitých nádob hliněných s pupíky s ozdobou nehtem štípanou, volutou a tečkovanými páskami zdobených, s nástroji pouze kamennými a kostěnými, jež, jak samozřejmo, s dříve uvedenou kostrou nikterak souviseti nemůže. (Zem. mus.)

Ves jmenuje se okolo roku 1088.

Nad vchodem do dvora umístěn jest znak Lobkoviců s letopočtem 1821.

Klobuky.

Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises, 1794, 54. (Autor neznámý.) — Schaller, I., 190. — Sommer, XIII., 97. — Wocel, Pravěk země české, 129. — Beseda 1864, 60. — Pam. arch. a míst. XIII., 178, XVII., 172, 263. — Slanský Obzor II., 31, 35, IV., 10, XI. 60. — Sedláček, Hrady atd., VIII. — Hyšman a Paroubek, Okres hejtm., 82. — Dvě pamětní knihy farní od roku 1790. – Matriky počínají od roku 1785.

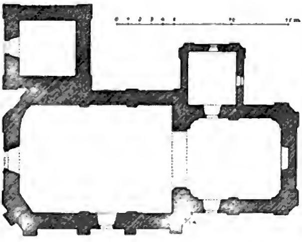
Ves jmenuje se již roku 1226, kdy dáno bylo klášteru Doksanskému odtud několik lidí.

Digitized by Google

U Klobuk nalezeno bylo **sídliště** typu hradišťového, Pam. XVIII., 404. — **Menhir** z červeného pískovce neb »kamenný muž« či »pastýř« zvaný, jejž Dr. J. L. **Píč** uvádí za pomník megalithický (popis a vyobrazení jeho viz v Pam. archaeol. XVI., 331), stojí v poli na čís. parc. 378 blíže hranic Teleckých, vzdálen jsa ode vsi asi 10 minut ve směru severoseverozápadním. Vyčnívá nad povrch 3·50 *m* a v zemi sahá 0·50 *m*. Lid o něm vypravuje, že každoročně o špendlíkovou hlavičku se posunuje ke kostelu, k němuž až se dostane, bude prý konec světa. Roku 1852 se skácel a byl slavnostně lidem ověnčen a znovu postaven. — V slanském museu zlomek mlatu. — Bronzový náramek z pole Malýpetra. Zem. mus. Pam. XV., 469. — Před cukrovarem praehist. pec na tavení železa. Pam. XVIII., 404.

TVRZ stávala na místě dnešního statku čís. 1, jak i situace tomu nasvědčuje.

FARNÍ KOSTEL SV. VAVŘINCE vystavěn byl ze svého majetku ze základů roku 1729. Měl již roku 1384 svého faráře, který byl v roce 1420 Husity zahnán; po reformaci byl od r. 1673 filiálkou fary Kvílické a od roku 1709 fary Vranské. Roku 1786 stal se lokalií a roku 1856 opět kostelem farním. Při opravě věže roku 1741 vložena byla do plechovky a dána byla do koule pod křížem sanktusové věže pergamenová listina latinská, obsahující záznam letopočtu postavení kostela a jména všech kněží při posvěcení téhož; listina opsána jest ve farní pamětní knize. Roku 1810 opravován byl kostel stavitelem *Frant. Fichlerem* z Chomutova; před tím roku 1807 opravena byla sanktusová vížka. Další opravy provedeny byly v letech 1885 a 1890.

Obr. 67. Klobuky. Půdorys farního kostela.

Kostel stojí východně ode vsi na kopečku, který podoben jest, jak pamětní kniha farní praví, klobouku, odkud prý i název obce. Obemknut jest hřbitovem a pozůstává z obdélníkového presbytéře, 9·50 *m* dlouhého 7·17 *m* širokého, osvětleného dvěma okny. V jižní zdi právě naproti vchodu do sakristie proražen jest postranní vchod na hřbitov. Vedle něho na zdi v rohu nacházeli se dva nápisové, kteří však roku 1810 byly zabíleni; tito zněli:

Anno 1729 Ecclesia Sancti Laurentii Klobucae
propriis sumptibus funditus aedificata est.

A° 1736 die 24ta octobris Ecclesia Klobucensis nova per
Reverendissimum et Illustrissimum D. D. Rudolphum

Digitized by Google

S. R. J. Comitem de Sporck Episcopum Adratensem, S. M. E. Praelatum Scholasticum ac Celsissimi Principis Archi. Episcopi Suffraganeum solemniter consecrata est.

Na severu přistavěna jest sakristie čtvercového půdorysu, 4·70 *m* dlouhá a 4·25 *m* široká. Na místě vítězného oblouku nalezáme obdélníkový prospekt v šířce 4·90 *m*, který spojuje presbytéř s lodí, 13·40 *m* dlouhou a 9·50 *m* širokou. Nad ním ku straně lodní byl následující nápis:

Sancto Laurentio
Pietas Capituli Divi Viti in Castro
Prageno dicat et consecrat
Renovatum ex propriis Ecclaesiae
Patroni et Territorianorum
MDCCCX.

Vnitřek kostela vyznačuje se poměrně neobyčejnou výškou. Stropy jsou rovné, kasetované, při zdech konsolami opatřené. Hlavní vchod založen jest ve straně západní, druhý ve straně polední.

Hlavní renaissanční oltář jest nový a obraz sv. Vavřince, klečícího, s anděly na oblacích, 1·95 *m* vysoký a 1·05 *m* široký, maloval *Josef Scheiwl* roku 1886. Po stranách stojí dřevěné sochy, 1·80 *m* vysoké, a sice v pravo sv. Václav, v levo sv. Vít. Před hlavním oltářem na prvním stupni stávaly dle pamětní knihy dva sáhy vysoké dřevěné svícny, z nichž na každém byl nápis: »Martin Zyma 1681«; není jich tu více.

Obr. 68. Klobuky. Kostel sv. Vavřince.

Digitized by Google

Dva nové postranní oltáře v lodi nesou sochy sv. Josefa a Panny Marie s děťátkem od *F. V. Buka* v Praze koupené. — Na postamentu bývalého levého postranního oltáře ukřižovaného Spasitele byl nápis:

Ex voto
Fieri curavit
Ioannes Carolus Ludeger
Capitaneus
Slanensis.

Na postamentu oltáře Panny Marie nalezal se tento nápis:

Christianus Pfaltz Luzata Ostriensis
S. S. Theologiae Doctor, ad D. Vitum Pragae et Bu
dissine Canonicus Consistorii Archi Ep:
Assessor Altare hoc F. F. A° 1669
aetatis suae 40.

Na postamentu oltářku sv. Jana Nep. v kostnici čteme tento nápis:

Pro honore Dei
Et B. Matris curavit
Wenceslaus Joannes
S. vam ri Capitaneus
1694.

Nad vchodem do sakristie visí nepatrný obraz Madonny v pěkně řezaném rámu s akantovými listy. Na téže zdi umístěn jest obraz »blahoslaveného Jana Sarkandra, mučedníka«, 0·92 *m* vysoký a 0·64 *m* široký, od *J. Heřmana* z roku 1882 malovaný; na protější straně v týchž rozměrech a od téhož malíře obraz sv. Anežky. Na téže zdi umístěna jest stará socha sv. Jana Nep., asi 1·20 *m* vysoká, při níž jmenovitě pěkně řezané ruce a přirozené roucho jest nápadno.

Roku 1841 daroval P. Matouš Srb, lokalista zdejší, v prostřed kostela visící lustr skleněný z pozůstalosti strýce svého faráře Neutoňského.

Paramenty a kostelní náčiní jest nové.

Kůr spočívá na dvou kamenných sloupech, které drží klenutí.

Dřevěná baroková křtitelnice a kazatelna s jednoduchým ornamentem nevynikají; ona jest 0·78 *m* vysoká a má 0·57 *m* v průměru.

Veškeré náhrobní kameny byly odstraněny; některých použilo se prý co zdiva při stavbě cukrovaru! Před levým pobočním oltářem byly dva s těmito nápisy:

Digitized by Google

Hic jacet Maria Jose pha Filia Franc cisci Joan: Kuntz man Quaetoris Klobucensis Mortua die XIII Januarÿ ao 1747 aet suae XIII mens.	TA 17 15 M VSNVL PANNI SSRVT (Ostatní vyšlapáno.)

Před pravým pobočním oltářem ležel kámen s nápisem v psaných literách:

Leta panie
1777
Dne 23 Aprilu
Usnula w P
anu Pani Alž
bieta Blowska
Duchodňowa
Klobucka Buh gi
Deg lehke odp
očiwaj a sstast
ne z mrtwi
ch wstanj.

Tento náhrobník, který měří 1·52 *m* délky a 0·68 *m* šířky, povaluje se nyní za kostelem na hřbitově.

Nápis na vedlejším náhrobníku zněl:

Anna
BLoVVskI
Desateho Dne
O nebe bogVge
Tržebas LeDna
HLe za tepLa
Nestl hLe
OpanVge

O posledním kamenu s vyšlapaným nápisem pamětníci dí, že tu leželo dítě z rodiny Blovské.

Vedle průčelí kostela ve stejné frontě při zdi severní zdvihá se vysoká kamenná **věž** čtvercového půdorysu, uvnitř 4·90 *m* široká, se vchodem od západu. V mohutné stolici dubové zavěšeny jsou **tři** pozoruhodné **zvony**:

Digitized by Google

1. Průměr 1·08 *m*, výška 0·83 *m*. Koruna obepjata jest dvěma umělými pasy, 7·5 *cm* širokými; první figurální vyplněn jest Orfeem, hrajícím na housle, jehož kouzelné hudbě naslouchají následující zvířata: koza, lev, dva čápi, medvěd, pes, opice, jelen, velbloud a kozorožec. Jest to symbol Krista, působením učení svého srdce lidu k sobě poutajícího. V druhém pasu střídá se rostlinný ornament s křivočárným. Na straně západní pláště zvonového čteme:

Zgednan Zwon ten to (Zde krásný relief sv. Vavřince 0·16 *m* vysoký.) ke Cti a Chvále
Gmena Božiho k Swa temu Wawrzyncy
do Klobuk skrze urozeného Pana Wac
slawa Elsnicz z El snicz a na Wrbiczanech
a opatrného Jana Rychtarze Klobuckého:
udielán pro poctiwost a potrzebu té Obce. skrze pilnost
a umieni Brykcyho zwonarze z Cynperku; nákladem:
wssech osadnich k temuz kostelu przynaleziegicych. Z to:
ho bud' Panu Bohu cest a chwala. Stalo se Leta 1574.

Na druhé straně pláště nalezneme dva překrásně modelované znaky ve věnci, 0·17 *m* vysoké a 0·16 *m* široké, s nápisy frakturou:

Wacslaw Elsnicz z El snicz a na Wrbiczianech (Znak.)	Gindrzych Studeniowesky z Stu deniewsy a na Kobylnicych. (Znak.)

Okolo dolejší obruby zvonu zasazeno jest osm alegorických postav v kruzích, 0·08 *m* v průměru majících, z nichž rozeznali jsme personifikovanou Spravedlnost a Trpělivost.

2. Průměr 1·04 *m*, výška 0·82 *m*. Kolem koruny opět dva pasy, a sice v hořením opakují se dva a dva reliefy figurální, 0·135 *m* dlouhé a 0·04 *m* vysoké, z římského života, v dolením pasu postaveny jsou kolmé akantové listy, 0·11 *m* vysoké. Na východní straně pláště jest tento nápis:

ANNO DNI . M . DC . XII .
FVSA EST HÆC CAMPANA AD HONOREM
DEI OMNIP : B . M . V : S . LAVR : ET OM . SS . NEC NON
S . MAT : ECCLESIÆ EXALTOE REGNANTE SACR :
AC INVICT : D : D : MATHIA ROM : IMP : HVNG : BO :
EM REGE : AC EOD : TEMPRE AD SAC : METR : EC
CLIAM RESIDENTIB ET VENLE CAPLM M . DICTAE
ECCLIAE CONSTITVENTIB ET REPRAESENTAN =
TIB , RR . ET EXIMIIS VIRIS GEORGIO BARTHOL =
DO PONT : A BRAHTENBERG PRAEPO : SIMONE
BROSIO HORSTEINIO A HORSTEIN DECANO ,
CASPARO ARSENIO A RADBVSA ARCHIDIAC ,

Digitized by Google

GEOGIO HIRSPERGO A PLVMENBERG SCHOLA :
STICO, M. IOANNE SIXTI A LERICHENFELS SEN :
CANONICO, M. IOSEPHO MACCARIO A MERFELICZ
ET BLASIO ALEXIO CANONICIS TVNQVAM
VERIS ET ABSOLVTIS DNIS TOTIVS PAGI HVI,

KLOBVCI ET COLLA (Znak vždy věrné kapituly, 0·12 m vys.) TORIB GENVINIS ECCLIÆ
S . LAVRENTII IBIT SI (Relief P. Marie stojící na měsíci, 0·12 m vysoký.) (Relief sv. Vavřince, 0·16 m vysoký.) TAE SVMPTIB DICTÆ EC
CLEAE PER HENRICVM SENOMATSKY A SSTE
RNSSTAT CIVEM SLANENSEM

(Značek zvonaře Senomatského, 0·03 m vysoký.)

Západní strana pláště vyplněna jest krucifixem, 0·38 *m* vysokým, jehož ramena končí sedícími figurkami evangelistů, 2·5 *cm* velikými, a v kruhu uzavřenými. Na pravo od kříže vyobrazena jest postava Miláčka Páně, 0·19 *m* veliká, něco dále v kruhu s průměrem 0·10 *m* nalezá se »Pietà«: sedící Madonna s roztaženým pláštem drží na klíně mrtvolu Krista. Na levo pak stojí bolestná Panna Maria, 0·18 *m* vysoká a dále v kruhu též s Ježíškem a sv. Janem Křtitelem co pacholetem. Pod křížem a mezi postavami umístěny jsou krásné listy šalvějové s květy, dle přírody odlité. Pod těmito reliefy jest psáno tímže písmem:

SLYT ZA RYCHTÁRZSTWI MATIEGE BARTY
ZA KOSTELNJKU HAWLA DOLEYSSYHO
SSYMONA ZWOLYNKA A WACLAWA
LAUCKIHO MLYNARZE.

Dole na obrubě zvonové zobrazeny jsou v šířce 0·025 *m* a v délce 0·11 *m* opakující se různé výjevy, představující žně, orbu, sekání dřív a honbu.

3. Průměr 0·82 *m*, výška 0·63 *m*. Při koruně figurální reliefy 0·05 *m* × 0·08 *m* veliké, k nimž se nemůže, a pod nimi ornamentální pas s akantovým listem. Na západní straně pláště psáno tímž písmem jako u předešlého zvonu:

ANNO 1588 FUSA EST HAEC CÃPANA REGNÃTE SACRATIS :
AC INVICTIS : DNO DNO RUDOLFO ROM : IMPERA :
UNGARIAE BOHEMIAE REGE AC EODẼ TẼPORE AD S. ME
TROPOLITÃ PRAGẼN ECCLIÃ RESIDENTIB, REVER : E
ET EXIMIIS VIRIS PETRO LYNDA PRAEPOSITO, GEORGIO
BARTHOLLO DECÃO, MAGRO FELICE LYNDA ARCHI :
DIACO°, BENEDICTO CHISSẼSI DIVISORE, IOANNE RATIBO
RIẼSI AB ALTẼDORFF CHORI-CANTORE, MAGRO VALẼTINO
CYKAN CANONICO ET CONCIONATORE EIUSDẼI ECCLIAE TAN :

Digitized by Google

QUA̅ VERIS AC ABSOLUTIS DNIS TOIUS PAGI HUJ, KLOBUCI
ET COLLATORIB GEMINIS E (Znak kapituly.) CCLIAE S. LAURENTII SITAE IBI =
DEM ; SUMPTIBUS VEROUC EX PENSIS EX GAZSPHILATIO PRAE =
FECTORUM ECCLESIAE SEN SIM COLLECTIS SIT LAUS ET
HONOR OMNIPOTENTI DE O AMEN.

Pod nápisem na dolení obrubě zvonu spatříme dva sedící okřídlené evangelisty se svými atributy ve velikosti 0·08 *m* × 0·09 *m*.

Na protější straně pláště zaznamenáno švábachem:

Slowutny Brykcy Zwonarz
z Czynperku w Nowe̅ Miešti
Pražškem tento zwon udielal
Leta Panie MDLXXXVIII.

Pod tím umístěny oválové poprsí a erb zvonaře; níže pak relief sv. Vavřince, 0·17 *m* veliký, a ještě doleji druzí dva evangelisté ve stejné velikosti jako předešlí.

Na severní straně pláště zvonového nalezneme ostrý relief Bičování Krista ve velikosti 0·12 *m* × 0·13 *m*, na jižní pak Vzkříšení Páně, 0·17 *m* × 0·15 *m* veliké.

V soukromém majetku faráře jest starý illustrovaný breviř s částí rukopisně psanou na pergamenu a starý obraz sv. Josefa.

Kmetiněves (dříve Kmetinaves, nesprávně Kmetňoves).

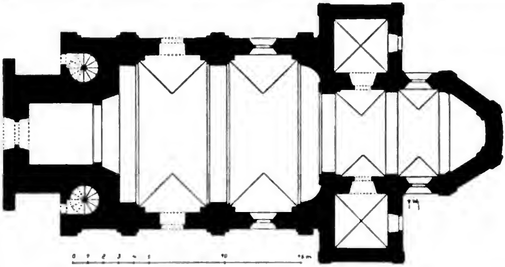
Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 105. — Pam. archaeol. a místop. IV., 437. — Čas. Spol. přátel starožitností českých VII., 106. — Svob. Obč. XXXII., č. 18.

Farní matriky počínají roku 1674. — Pamětní knihy z roku 1668, 1721 a 1793; důležité jsou tím, že obsahují zajímavé opisy listin, smluv, týkajících se bývalých vrchností a bývalých přifařených obcí (Černuce, Charvátce). Listina z r. 1436 s pečetí krále Zikmunda, týkající se obce, nalezena byla ve věži kostela Velvarského.

FARNÍ KOSTEL SV. VÁCLAVA byl už roku 1352 farním. Dnešní budova vystavěna byla roku 1730; posledně opraven byl r. 1897 za 6375 zl. (Obr. 69.)

Digitized by Google

Presbytéř, 10·10 *m* dlouhý a 5·70 *m* široký, uzavřen jest třemi stranami, 2·50 *m* dlouhými, pravidelného šestiúhelníka, z nichž čelní strana

Obr. 69. Půdorys farního kostela.

prolomena jest oválovým oknem; dlouhé postranice mají pak dvě okna obdélníková. Kněžiště má uvnitř i zevně sedm pilastrů, dle nichž také pásová klenba jest rozdělena. Na epištolní stěně čteme:

Munificentia
RMI Ac amplmi D. D.
Josephi Mika
Sac Can. Ac Exenpti
ord praem. respar-
then. Doxan.
Regni bohemiae praelati
et Collatoris
diligentia
p. Urbani Voita Parochi
Strahov. Canonici
Ecclesia.
Sumptibus propriis
Reaedificata
A. 1730.

Munificentia
RMI Ac amplmi D. D.
Sigismundi Starý
sacri can. ord. praem.
pragae in sion abbatis
regni boh. praelati
totiusg. ord. praem
abb generalis
et cura parochii
P. Gerlach Dwořák
Canonici Strahov
ecclesia renovata
novog. org. et choro
ornata
Anno MDCCCXCVII.

Loď i se síncem pod věží 20 *m* dlouhá a 10·53 *m* široká, jest ve východních rozích zatupena a má po stranách po dvou oknech, mezi nimiž vystupuje široký pilíř, jehož profil veden jest v oblouku i přes klenbu chrámovou.

Ze západní stěny vystupují massivní zdi gotické věže se střechou renaissanční; jest užší lodi a v západních rozích podepřena jest podpěráky o jednom ústupku. Ve výši zvonů má čtyři gotická okna, z nichž ono na západ jest zabedněno a zasazeny jsou v něm věžní hodiny. Nad dveřmi chrámovými v kruhu vytesaný znak opatství Strahovského datuje se z doby novější.

Digitized by Google

Hlavní oltář sv. Václava přenesen byl sem z Doksan; až do roku 1681 býval zde obraz sv. Trojice. Pozůstává ze dvou párů vlnovitě kanelovaných sloupů, k nimž se stran po délce jich přidán barokový ornament. Sloupy zdobí korinthské hlavice, na nichž spočívá architráv s lomeným štítem, listovím zdobený. Ze štítu pak vystupuje hoření díl menší, podobný dolenímu, končící křížem a uvnitř s obrazem nějaké světice. Po stranách sloupů stojí sošky sv. Adriana a sv. Jakuba prvomučed-

Obr. 70. Kmetiňoves. Hlavní oltář.

Digitized by Google

níka. Uprostřed oltáře zasazen jest novější obraz stojícího sv. Václava, jemuž anděl korouhev věnčí. Dole nade dveřmi v bocích oltáře umístěny jsou větší sochy sv. Norberta a sv. Augustina, na zdi epištolní sv. Heřmana a sv. Isfrieda; kromě těchto jest zde ještě nová socha sv. Josefa s děťátkem. (Obr. 70.)

Poboční oltáře v lodi, sv. Anny a Panny Marie, nejsou důležity. Všechny obrazy i Křížovou cestu maloval *Voráček* z Prahy r. 1897.

Cínová křtitelnice jest 0·49 *m* vysoká; průměr džbeříku, jenž podoben obrácenému zvonu, měří nahoře 0·34 *m*, hloubka 0·27 *m*. Spočívá na třech nohách, které počínají maskami šklebících se faunů, přelomeny jsou každá jedním kolenem a končí ptačími drápy, které svírají koule. Celou šířku pláště vyplňují dvě protilehlé hlavy lví, k nimž kruhy k nošení v tlamách jejich scházejí. Víko bylo podoby činelové, hladké, a neslo sousoší sv. Jana Křtitele; nyní nahraženo jest dřevěným. Prázdné místo pláště vyplněno jest vyrytým znakem a nápisem s obou stran:

Obr. 71. Kmetiněves. Křtitelnice z r. 1667., svícen z r. 1687.

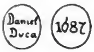
Estera Katerzina
rozena Wrati
nasstafie posst
niczych zielwcz
16

Znak Mitrovických

Walkaunowa
slawka z Mitrowicz
owiczich Strado
iczich a Bakowie
67.

(Viz vyobr. 71.)

Dva svícny cínové, s dříkem kanelovaným, 0·55 *m* vysoké, stojí na podstavcích třírohých, jež spočívají na třech menších koulích, drápy držených. Plochy spodku okolo malých třech oválů ozdobuje spirálové listoví; tam čteme: Daniel Duca 1687.

Kalich ze zlaceného stříbra jest 0·39 *m* vysoký; průměr kupy 9·5 *cm* a hloubka její 9 *cm*. Kulatá noha, v průměru 18 *cm* měřící, má ve spodu vyryto: VADEDOTIA 1768. Na povrchu jejím troje barokové kartuše a mezi

Digitized by Google

nimi troje květiny, vše nízce jen modelované. Trojstranný, litý ořech vásovitý, s kvítky, jež uzavřeny a orámovány jsou listovím. Číše do polovice své výše sedí v plochém, prolamovaném plášti, jemně ciselovaném. Značky:

 na noze, na číši.

Kalich menší, stříbrný, pozlacený, 0·245 *m* vysoký. Okrouhlá noha s průměrem 0·16 *m*, šesti mírnými oblouky zakončená, pokryta je tlačeným barokovým ornamentem a poprsími svatých: Ludmily, Vavřince a Vojtěcha. Proužek na noze, který opatřen bývá značkami neb nápisem, jest nový. Ořech jest rovněž litý, vásovitý, a plášť, v němž sedí kupa, podobá se svým dekorem noze. Precisní kresba, modelace a ciselura; mezi nimi jako dekor ovocné a květinové bouquety. Dobrá práce první poloviny XVIII. století.

Pacifikal 0·50 *m* vysoký, stříbrný a místy pozlacený. Noha elipsovitá pokryta barokními rozvilinami, tepanými nese dva prázdné štítky a dvě hlavičky amoretů. Pěkný je nodus se třemi hlavičkami okřídleným-

Obr. 72. Kmetiněves. Kostelní předměty.

Digitized by Google

a ornamentem; noha s dříkem, 0·14 *m* vysoká, pochází z XVIII. století. Hořejší díl paprskovitý s ostatky svatých jest nový; v pozadí jeho veliké paprsky soustředné, propletené barokovým rámcem.

Stříbrný kříž 0·42 *m* vysoký, spočívá na čtyřech kuličkách, připevněných do plotny mramorové, která zafaçována jest do stříbrného plechu, v němž sedí granáty. Na ní leží dva hranolové v témže upravení, tvořice podstavec kříže a majíce na sobě kromě granátů i veliké oválové karneoly. Kříž sám, jenž sestává výhradně jen z velikých broušených karneolů, přidržovaných stočeným drátem, jest 0·31 *m* vysoký. Výborná práce XVII. věku.

Vazba knihy »Missale«. Desky potaženy ruděfialovým sametem; stříbrná nároží, střed a dvě spony mají dobře koncipovaný, tepaný a ciselovaný ornament. (Viz vyobrazení 71.)

Všechny zvony, mimo nejmenší, jsou následkem otlučení zvonoviny otočeny.

1. »Václav« má průměr 1·25 *m*, výšku 0·94 *m*. Při koruně psáno je gotickou minuskulí, 0·03 *m* vysokou:

Anno x domini x millesimo o cinincentecimo o XXXV o illa o campana o fuca est o in s domo o magistri° Bartholomei o in s noua x ciuitate o Pragenci s Ex s hor o tar s Deo м;

druhá řádka: x patri o omnipotenti o et o beate o marie o semper o virgini o et o omnibus s canctis o gloria x e . . (nečitelné) o e . . . o illa o deitas o et x ante o omnia o cecula o et nunc x et s in perpetuum x. —

Mezi řádky vine se okrašlující věnec. Na plášti jižní strany nalezáme plaquettu sv. Václava, 0·15 *m* vysokou, na severní sv. Petra, 0·18 *m* velikou.

2. »Donát« obnáší v průměru 1·09 *m*, ve výšce 0·87 *m*. Na hořením okraji zvonu čteme velikou latinkou: »A fulgure et tempestate libera nos Jesu Christe.« Pod nápisem jest barokový, trojhranný ornament, 0·10 *m* široký. Na severní straně pláště v barokové tabulce nápis:

Fusa primitus A° 1529
laesa fulmine refusa Pragae 1750
in honorem Omnipotentis Dei et
Beatae Mariae et SS: MM:
Venceslai et Donati.

Něco níže na okrají zvonu: »Fratribus germanis Zacharia Ioanne Vito Dietrich«. Nad nápisem nalézá se relief nejsvětější Trojice, 0·22 *m* vysoký.

3. Zvon »Panna Maria« měří v průměru 0·91 *m*, výška 0·72 *m*. Okolo koruny listový ornament. Na severní straně pláště relief Panny Marie, 0·35 *m* veliký, a pod ním patronové čeští (?). (Nepřístupno.) Na jižní straně napsáno:

Digitized by Google

☛ BeatIs IstIs aVXILIatorIbVs DeVoVIt
JosephVs De WIenCkeLboVrg abbas DoXanensIs.

Dole: »fudit me Joannes Georgius Kühner Pragae 1770«. Pod tímto nápisem osm křížků ✢ vedle sebe.

4. »Sv. Josef«, také »umíráček« zvaný, má průměr 0·76 *m*, výšku 0·59 *m*. Gqtickou minuskulí okolo čepce: × ✚ leta buozího M°CCCCC°XXX° tento zwon dielan od mistra Tomasse v lytomerzich. — Na dřevěné hlavici zvonové vyřezán letopočet 1688.

Malý zvonek nad chrámovými dveřmi jest bez okras a písma.

Ve farní budově uložen jest obraz sv. Jana Nep, kterýžto světec zobrazen jest v životní velikosti, jak klečí a modlí se; zavěšen býval dříve na místě obrazu Panny Marie na postranním oltáři v kostele. Malován jest od *Ant. Fr. Maulbertsche* (1724—1796), který pracoval v Praze na Strahově, v Kroměříži a jinde.

Ve farním sále rozvěšeny jsou podobizny bývalých farářů Kmetiněveských a sice:

Urbanius Vojta, 1720—1749 (v paruce)
Laurentius Růžička, 1749—1756
Evermodus Volavka, 1756—1762
Baltazar Horčička, 1762—1780 (též v paruce)

dále opat Gabriel Václav Kašpar, 1741—1764, poslední probošt doxanský Josef II. z Vinkelburku a Benedikt Forst († 1800).

Knovíz.

Soudní kniha Slanská z r. 1443, 276—279. — Sommer XIII, 82. — Hyšman a Paroubek, Okresní hejtmanství 82. — Libri confirm. I., 43, II., 22. — Jan Veselý, Geschichte der Schwarzenberg'schen Besitzungen 115. — Emler, Regesta I., 78. II., 881, III., 15. — Svornost 1887, č. 7. — Pam. arch. XVII., 181, 303, 574. — Slanský Obzor I., 6, III., 6—8, 39, IV., 8, 9, 22, 28, V., 7, 16, X. 151.

Na poli »Na Hrudném« typické sídliště praehistorické, na němž prokopáno 52 odpadkových jam, jednoduchých, dvoj- i trojnásobných, s hojnými zbytky nádob tuhovaných, rýdlem zdobených a jiných, kadluby na slévání bronzů, bronzové kroužky, jehlice, trychtýřovitý předmět, kostěná šídla, hroty, brusle, hliněné kruhy, hliněné jehlance t. z. závaží, na nichž poprvé dokázáno, že závažími nebyly, nýbrž stojany k pečení na rožni při ohništi, mezi zvířecími kostmi, jakožto odpadky kuchyňskými, též opálené zbytky kostí lidských (anthropofagie), 2 kostry lidské v jamách. Zem. mus. Pam. XVI., 243.

Zbytky lidských kostí nesou na sobě zřejmé stopy úmyslného roztříštění, z čehož lze souditi na to, že byl tuk z nich požíván, jako z jiných

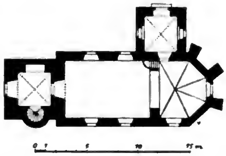
Digitized by Google

kostí zvířecích. To zřejmě dokazuje článek dr. J. Matiegky: Lidožroutství v předhistorické osadě u Knovíze a v předhistorické době vůbec. Pam. archaeol. XVI., 285.

Ves připomíná se okolo roku 1070, kdy král Vratislav I. daroval 11 usedlíků zdejších vyšehradské kapitole. Dle listiny z roku 1228 držel panenský klášter sv. Jiří na hradě Pražském statek Toužetín, který byl s Knovízem jako klášterní majetek 2. července 1233 papežem Gregorem potvrzen; druhý díl obce přiřknut králem Václavem II. 8. června 1305 městu Slanému.

FILIÁLNÍ KOSTEL VŠECH SVATÝCH jmenuje se poprvé roku 1358 a to jako farní. (Obr. 73.)

Presenční právo jeho příslušelo královnám českým, z nichž tyto ho také provedly: Anna roku 1360, Alžběta 1370 až 1375 a Žofie r. 1409.

Obr. 73. Knovíz. Půdorys filiálního kostela.

Kostel přestavěn byl za krajského inženýra Měchury roku 1846 tím, že prodloužena byla čtyři okna v lodi, a strop lodní, který býval též klenutý, zvýšen a učiněn rovným, následkem čehož strop presbytéře jest dnes nižší. Gotické klenutí presbytéře se šesti žebry centrálními zůstalo netknuto, jen dvě nízká okna o něco prohloubena a přiuzpůsobena ostatním v kostele. Tento pochází z první doby gotiky, a jest 5·50 *m* dlouhý a rovněž tak i široký; z venčí podepřen pilíři. Na severní straně přiléhá k němu čtvercová sakristie se vchodem. Nad vítězným obloukem namalován jest znak Schwarzenbergský. K lodi, 17 *m* dlouhé a 5·50 *m* široké, připojuje se k západu čtvercová věž, nízká, se širokou cibulovitou bání, zabírajíc celou šířku kostela; uvnitř ale měří stěny její něco málo přes 3 *m*. Pod ní vchází se do chrámu, kde tvoří malou kobku. V prvém poschodí zřízen jest kůr a nad ním pak vyhraženo jest místo pro zvony.

V roce 1892 provedena byla nová oprava kostela, při níž rozbito bylo několik náhrobních kamenů s reliefy a s nápisy. Na hřbitově doposud povaluje se polovina jednoho opukového kamene, 1·84 *m* dlouhého a 0·55 *m* širokého, který rozseknut byl v půli; druhá polovice jeho nalézá se pod podiem oltáře. Zřetelný jest znak, jenž býval podvojný, a slovo »W sobo« (tu); písmo pod znakem jest vyšlapané a nečitelné.

V téže době pořízen byl i nový hlavní oltář gotický jednoduchých forem s obrazem »Všech svatých« od *J. Heřmana*, 1·45 *m* vysoký a 0·90 *m* široký, do polokruhu nahoře uzavřený.

Na starém oltáři na straně evangelia byl tento nápis: »Anna, des seligen Niklas Nikodém gewesene Frau, hat als verlasene Wittfrau diesen Altar zur Ehre Gottes aufrichten lassen. Anno 1695.«

Digitized by Google

V lodi visí dvě křídla bývalé archy, 1·37 *m* vysoká a 0·43 *m* široká. Na dřevěných deskách vymalovány jsou rukou nepříliš dovednou na zlaté půdě sv. Krištof a sv. Anna v kroji XVI. věku; na zadní straně temperou dva světci.

Kalich, chovaný na faře pcherské, jest stříbrný, zlacený a úplně hladký.

Zvony: Největší má v průměru 0·75 *m*, výška 0·69 *m*. Nápis kolem koruny v gotických minuskulích zní: anno x m x Cccce x XXVIII x magister x bartholomeus x meifecit x in x cvita x prage x cit x laus x. Pod slovem »anno« nalézá se na plášti plaquetta, 0·15 *m* vysoká, v dlouhém řasnatém plášti, s mečem v ruce a s dlouhou bradou.

Prostřední měří v průměru 0·68 *m* a šířky 0·50 *m*. Na plášti čteme:

Potom pak leta pane
tisícího sedmistého
cztrnacztelio gest
przelyti ke cty a gwale
wssem swatym od pana
Walenti Lisiack tehdaz
obiwatele na male Stra
ne Prazkeho.

Nejmenší pochází z XV. století; průměr 0·48 *m*, výška 0·36 *m*. Nápis okolo koruny v minuskulích (viz vyobr. 74.): x u cm : (ke cti?) c +

Obr. 74. Knovíz. Nápis na zvonu.

panny x marye + matky x buozye. — Pod ním relief Krista na kříži, vlastně na větevnatém stromu, který má silně ohnuté nohy v kolenou; postranní dvě figurky mají jen 0·10 *m* výšky.

Ve štítě mlýna zaznamenáno: »Anno Domini 1786«; v téže budově zasazena byla roku 1893 deska Trojanova v rozměrech asi 0·6 × 0·45 *m*.

Památnou jest též skála východně ode vsi, u cesty do Želenic, zvaná »Husova kazatelna«, kde prý Hus lidu kázával.

Kodřice (viz Pchery).

Kobylníky.

Autor neznámý, Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises, 1794, 55. — Sommer XIII., 98. — Sedláček, Hrady VIII., 215. — Pam. arch. a míst. VII., 302, XVII., 171. — Hyšman a Paroubek, Okresní hejtmanství 82. — Ottův Slovník Naučný XIV., 476. — Slanský Obzor II., 34.

Ves jmenuje se roku 1318.

Digitized by Google

Ještě do nedávna znáti bylo zbytky staré tvrze, které Sommer ještě pamatuje. V roce 1826 byly ještě pod kanceláří rozsáhlé sklepy. Na tvrzi seděl za Karla IV. Nevlas a až do roku 1706 potomci Jana z Goltze.

U háje kobylnického, východně ode vsi, SOCHA SV. JANA NEP., postavená ještě před kanonisací jeho. Na podstavci jejím na tři strany tento nápis:

FIDeLes aMo
CVLtores

SaLVae faMae
DILeCtores

Wenceslaus Antonius
de Kolčz ex voto fecit

Na hranolovém podstavci vytesány jsou ve výklencích 1 *m* vysokých čtyři hautreliefy s nápisy: S : Maria O : P : N :, S : Florianus, S : Christophus S : Adalbertus, řemeslné práce.

Koleč.

Autor neznámý, Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises, 1794, 55. — Schaller I., 225. — Sommer XIII., 162, 164. — J. B. Miltner. Roční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové. 1877. — Památky arch. XIII., 330. — Sedláček, Hrady VIII., 240. — Ottův Slovník Naučný XIII., 543. — Václ. Švarc, Kronika školy v Kolči 1898. — Týž, Kašpar Zdeněk hrabě ze Sulevic, pán v Kolči. — Slanský Obzor IV., 21, 32.

Dvorec »Koleč« připomíná se již jako nadační statek kaple sv. Vavřince na Petříně r. 1135.

V XVI. věku za Jana Albrechta Pětipeského z Chýš a na Kolči vystavěna zde tvrz, z níž dnes nic nezbylo. V držení Kolče hrabětem Kaplířem ze Sulevic stávala budova jeho v nynější panské zelinářské zahradě.

ZÁMEK, jednopatrová budova v jednoduchém barokním slohu, zevně střízlivých tvarů, vystavěn byl v letech 1711—1713 Liboriem Václavem Ubellim, svobodným pánem ze Siegburku. Vykrášlen byl vybranými malbami neznámých mistrů, po nichž není dnes památky. Jen nad vchodem kamenný znak Ubelliův, jinak je stavba bez významu.

FARNÍ KOSTEL NEJSV. TROJICE vedle zámku vystavěn byl r. 1714 týmž pánem a vysvěcen světícím biskupem Josefem Mayerem. Původně byla tu jen malá kaple zámecká. Až do roku 1761 byl mu mateřským kostel ve Pcherách, do roku 1784 kostel budečský a od téhož roku prohlášen za farní. Nyní je nově upraven a zvětšen; nemá však nijaké umělecké ni historické zajímavosti. Veškeré zařízení jest úplně nové. Nad východními dveřmi kostelními byl nápis:

Me VbeLLI aeDIfICaVIt et
IosephVs De MaLLern ConseCraVIt.

Digitized by Google

Obraz poprsí sv. Josefa s Ježíškem, 0·85 *m* vysoký a 0·61 *m* široký, na postranním oltáři, připisuje se *Škrétovi* (Obr. 75.) a obraz sv. Maří Magdaleny, pro realistické poněkud pojetí nyní na faře uschovaný, *Brandlovi.*

Nový obraz Ukřižovaného v životní velikosti maloval *Josef Švandrlík* z Třebusic.

Obr. 75. Koleč. Obraz sv. Josefa, připisovaný Škrétovi.

Kostelní náčiní jest cenná práce barokní, z počátku XVIII. věku.

Kalich stříbrný, pozlacený, 0·24 *m* vysoký. Na kruhové noze šestidílné, průměru 0·16 *m*, hojný ornament tepaný a ciselovaný, jenž vystupuje i na stonek. Nodus hruškovitý, okřídlenými hlavičkami andělíčků ozdobený. Průměr kupy měří 0·095 *m*; ona sedí v plášti do dvou třetin své výšky a jest bohatým prolamovaným ornamentem obložena. Celá plocha jest rozvedena v jemně proplétané stuhy a stilisované motivy rostlinné. (Obr. 76.)

Monstrance ze zlaceného stříbra, 0·46 *m* vysoká, velmi cenná práce z téže doby. Oválová noha, čtyřikráte přerušena, s tepaným orna-

Digitized by Google

mentem, nese tři okřídlené hlavičky andělů, prodloužené s obou stran v listový ornament; na místě čtvrté nalézá se hladký oválový štítek v kartuši, v němž vyryt jest znak Ubellovský s počátečními písmenami: L. W. V. E. V. S. — AM. CV. E. V. S. Stonek týž jako u kalicha. Nodus vásovitý. Kolem melchisedechu dvojité oblakové rámce oválové; v zevnějším umístěny hlavičky andílků a nahoře Nejsv. Trojice, držící korunu v rukou. Okolo svatozář, z níž vystupuje nahoře kříž, nepravými drahokamy posázený. (Obr. 77.) Značky:

Koleč. Značky na monstranci (prvé dvě).
Značka (střední) na podnosu a na konvičkách na vodu a víno.
Značka (čtvrtá) na loďce na kadidlo.
Poslední dvě značky jsou na kaditelnici.

Dvě konvičky, 0·12 *m* vysoké, tepané ze stříbra, místy pozlacené, s listovým a páskovým ornamentem. (Obr. 78.) Podnos k nim ellipsovitého formátu, několika oblouky přerušeného; na dně odznaky P. Ježíše a P. Marie, v kruzích uzavřené a tepaným páskovým ornamentem vroubené. (Obr. 79.)

Loďka na kadidlo, 0·15 *m* vysoká, z postříbřené mosazi, ozdobena mušlovitým barokním ornamentem a na noze s nodem vásovitým. (Obr. 80.)

Kaditelnice z postříbřené mosazi, 0·20 *m* vysoká, pokrytá bohatým ornamentem mušlovitého vzoru. (Obr. 80.)

Kamenná zvonice z roku 1779, čtvercového půdorysu, o samotě několik kroků od kostela stojící, obsahuje tři zvony:

1. Průměr 0·59 *m*, výška 0·47 *m*. Kolem koruny nápis latinkou: »Goss mich Nicolaus Loev in Prag. Anno 1713.« — Na plášti:

Lib°: Wences: Eq: Sac: Rom:
Imp: de Siegburg.
Anna Maria de Siegburg.

Obr. 76. Koleč. Kalich.

Digitized by Google

Na protější straně pláště plaquetta Nejsv. Trojice.

2. Průměr 0·40 *m*, výška 0·34 *m*. Nápis kolem koruny zní: »Goss mich Johann Kristian Schunke in Prag 1777.«

Obr. 77. Koleč. Monstrance.

3. Průměr 0·41 *m*, výška 0·32 *m*. Na plášti okolo reliefu sv. Jana Nep. veden jest v ellipse tento nápis: »Henr. Trottmann. Doct. Theol. Bage Olim Soc. Jesu. Rel. Grati in Famil. Ubellianam Animi Causa F.«

Digitized by Google

Na protilehlé straně relief poustevníka sv. Ivana a pod ním: »Igr. in Prag 1781.«

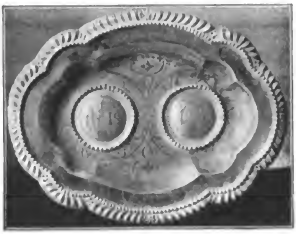

Obr. 78. Koleč. Konvičky na víno a vodu.

Před kostelem postavena jest na sloupu SOCHA MATKY BOŽÍ, která před nedávnem na pokraji vsi stála.

Roku 1793 vystavěna na hřbitově HROBKA RODINY UBELLOVSKÉ; r. 1818 byla opravena rodinou Bohušovskou.

ARCHIV LISTIN nachází se v místní sbírce musejní. Uvésti sluší psanou knihu gruntovní z roku 1716, jednající o knihovním vlastnictví

Obr. 79. Koleč. Podnos na konvičky.

jednotlivých usedlostí. Také přiškolená obec Třebusice má podobnou knihu z roku 1695 v jazyku českém.

Digitized by Google

Kokovice.

Sedláček, Hrady. VIII., 215.

Při dvoře poplužném bývala někdy tvrz. Z obou stálo roku 1659 jen něco zdí na mnoha místech sbořených a jinde rozmoklých. Na čísle parc. 243 říká se »na hrádku«; jest to mírná ostrožna, chráněná z bočních stran potoky, od východu velikým rybníkem. Ves jmenuje se hned na počátku XIV. století a za válek švédských úplně spustla.

Obr. 80. Koleč. Loďka na kadidlo a kaditelnice.

Kostelec.

Palacký uvádí v Popisu král. Českého »Kostelec, ves farní dekanatu Slanského«; nám jest úplně neznámá. Viz též Pam. arch XI., 94.

Kozomín.

Ottův Slovník Naučný XIV., 1055. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtmanství 102.

Vystavění tvrze spadá do XVI. století; zanikla ve válce třicetileté.

Digitized by Google

SOUSOŠÍ NESJV. TROJICE z roku 1777, na památku odvrácení moru zřízené, stojí na návsi a má asi 5 *m* výšky. Nápisu již nemá. Barokový podstavec a vršek natřeny jsou zelenou barvou, čímž detaily ve vytesaném znaku jsou nezřetelny. Z podstavce zdvihá se uprostřed sloup, po jehož stranách stojí dvě sochy. Na hlavici sloupové klečí dva andělé, klanící se poprsí Panny Marie s děťátkem.

Před vsí u silnice k Veltrusům vedoucí stojí POMNÍK SV. JANA NEP. Na hranolovém podstavci vytesán jest s jedné strany relief sv. Václava, s druhé strany tento nápis:

Zur Ehre
Gotes und
heiligen Joh
an von Nepo·
muk ist diese
Statua dur
ch Dam . . ge
n Ambtman
Wenceslam
Burgermeist
eri ano 1719
den 18 Dece·
aufge . . . tc
et worden.

Kralovice.

Pam. arch. a míst. XIV., 176, XVI., 440, 584. — Sedláček, Hrady VIII., 216. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 83. — Archiv český III., 538, 569. — Slanský Obzor I., 17, IV., 7, 40, V., 12. — Český Lid V., 322. — Ottův Slovník Naučný XV., 58

Hromadný nález bronzů.

Bývala zde tvrz, ale stopy její bychom marně hledali, poněvadž zanikla již před 400 lety. Na počátku XIV. věku byla ves rozdělena mezi samé vladycké rodiny. V XV. století byla tvrz sídlem rodu vladyk z Kralovic, kteří měli za erb bílou růži na červeném štítě, se sedmi tečkami červenými, kterou také jako misku vyobrazovali, na př. na pečeti Martina z Kralovic z roku 1444 (v museu českém), kdežto Vaněk Čelechovec z Kralovic r. 1460 připomenutou právě růži má (archiv kapitulní). Erbovní znamení rodu toho a v příbuzných jemu rodinách doznalo nejrozmanitějších změn. — Uprostřed vsi KAPLIČKA.

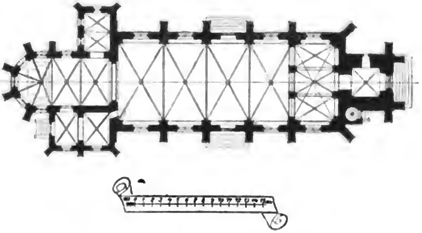
Digitized by Google

Kralupy.

Heber, Burgen VII., 145. — Sommer, XIII. 167. — Světozor 1870, 37. — Český Jih VIII., č. 18, 19. — Vesmír 1872, 258, 1875, 223, 1882, 210. — W. W. Tomek, Regesta desátků papežských, 1873, 68. — Pam. arch. a míst. XII., 172, 555, XIII., 196, 168, XIV., 133, 416, XVI., 1, 439. — Sedláček, Hrady VIII., 259. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 105. — Národní Listy 1884, 193. — Method XX., 70. — Časopis klubu česk. turistů V., 235. — Ottův Slovník Naučný XV., 60. — Svob. Obč. XXXI. č. 19.

Kde stojí lučební továrna, bývalo pohanské pohřebiště; popelnice našly se i při stavbě nové chlapecké měšťanské školy; dále bylo v tak zvaném »Telecím háji« a v cihelně Lobečské. Na »Červené Hůře« popel. jámy se střepy. Při stavbě Kralupsko-Buštěhradské dráhy tři nádoby zvoncovité s červeným nátěrem. Zem. mus. Pam. I., 336, X., 207.

Ves (Gralupy) připomíná se v listině břevnovské již roku 993 V XIII. století za Václava I. patřívala křižovníkům. Dne 22. července roku 1881 povýšena byla za městys.

Obr. 81. Kralupy. Půdorys farního kostela.

Znak městský se popisuje: Stříbrná městská zeď s cimbuřím, s otevřenou branou s padací mříží v modrém poli; za zdí stojí dvě čtverhranné věže s červenými střechami a gotickými okny, mezi nimi červený štít s českým lvem stříbrným, nad ním svatováclavská koruna. Kolem brány po stranách kamene letopočet 1881, v bráně samé stříbrné ozubené kolo s dvěma křížem položenými kladivy, na cimbuří sedmizubém nápis: K. R. A. L. U. P. Y., nad branou v středním kameně: F. J. I. Znak celý obepnut zlatým arabeskovým rámcem.

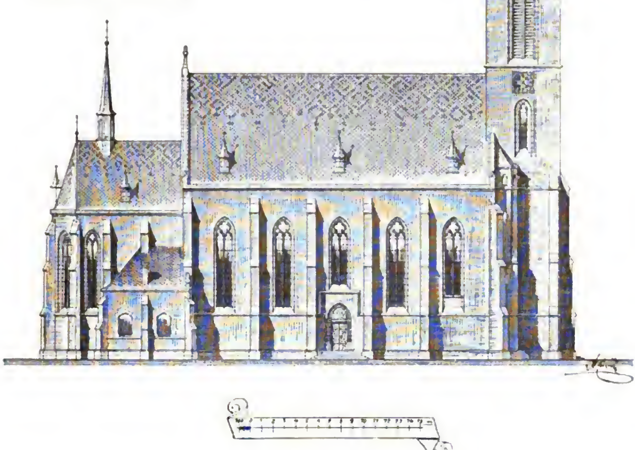
Tvrz stávala při Vltavě již ve XIV. století. Opatřena byla velikými sklepy. Zanikla asi v XV. nebo XVI. věku. Roku 1610 jmenuje se zde »tvrz pustá«, od kteréž roku 1601 na 12 let lidem Turským, Kralupským

Digitized by Google

a Dolanským dědiny k užívání jsou puštěny za ročních 58 kop 32 gr. Stávala v místech hospodářského stavení p. Jodla čís. 16 vedle dnešní nové měšťanské školy chlapecké, obehnána jsouc příkopy, jež mohly se napouštěti vodou; náspy její byly teprve asi okolo roku 1840 rozvezeny.

FARNÍ KOSTEL SV. VÁCLAVA vystavěn byl v letech 1894 až 1895 dle projektu architekta *Arnošta Živného*, stavbyvedoucího hlavního chrámu Páně sv. Víta na královském hradě Pražském; stavba svěřena byla architektu *Rudolfu Štechovi* z Plzně a staviteli *Aloisu Novému* z Kralup, kteří počátkem dubna 1894 s touto započali. Rozpočtena byla na 79.000 zl. bez vnitřního zařízení. (Obr. 82.)

Zvony daroval probošt dr. Tersch, lil *Arnošt Diepold* v Praze 1895.

Obr. 82. Kralupy. Farní kostel sv. Václava.

Digitized by Google

Kroučová.

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 96. — Sommer XIII., 111.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. MARKÉTY, ze XVII. století, stojí na mírném vršíčku v severním konci obce a býval nepatrnou zámeckou kaplí; teprve později byl po dílech přistavován, jak na zevnějšku jest patrno. Uměleckého významu nemá. Presbytéř obrácen jest k jihu. Chválené fresky u Schallera, v »Čechách« z XV. věku a v Okres. hejtmanství ze XVI. století, jsou bezcenné malování z XVIII. století, na rovném stropě presbytéře, představující několik amoretů v oblacích; v lodi pak na zdi vymalováni jsou dva svatí v barokových rámcích, jež mají tvořiti dva oltáře. Na hlavním, zcela jednoduchém oltáři visí obraz sv. Markéty od *Ferdinanda Velce* z roku 1894, 1·07 *m* vysoký a 0·72 *m* široký.

V severní části kostela stojí nízká, čtyřhranná věž se dvěma zvony.

1. Průměr 0·85 *m*, výška 0·60 *m*. Při koruně vlys zdobený listovím s růžemi, na dolením okraji květinový a listový ornament. Na plášti jeho,

Emanuel. — Ferdinand
ulil Jos. Diepoldt
zvonař v Praze 1887.

Na protější straně plastický Kristus na kříži.

2. Průměr 0·68 *m*, výška 0·51 *m*. Okolo koruny čteme: Zkrz · Ohien · sem · pliwal · Kristof · Scherb · W · Starem · Miestie · prazskem.

Na plášti:

Katerzina me gmeno gest
zdiarska z Reichv. pro bozskav cziest
dala sem zwon tento slity
by gse wiedieli kdy scity
krzestiane w kristu pokrztenv
do czirkwe swate kmodleny
znamenagicz skrz zwyk geho
skonczeny ziwota sweho
ktomv take zmrtwych wsanyy
przy kderemz archandiel zazn
na traubv by mrtwy wstaly
na saudu gse postawily
na koeremu degz nam ostaty
pan wssem wiecznav radost daty
I · A · A · T

Digitized by Google

Nápis na dolejší obrubě zvonu: IA gsem hlas wolagiciho na pavssty. sprawte czestv panie: jakoz powiediel Jan WJ. Kap.: Izaiass pro rok w kapitole · 40 · 1 · 6 · 0 · 7 ·

Na protější straně:

Krista Pana ont mwg | sv. Jan 0·07 *m* vys. krucifix 0·21 *m* vysoký Panna Maria | w swem srdczi mam neduh vzdrawi mas

Křovice.

Václav Tvrdý, Walkaunové z Adlar. »Blahověst,« roč. 1894. — Bílek, Dějiny konfiskací 505, 507.

Mezi řadou hospodářských stavení poplužního dvora rozeznáme lehce, že střední budova, v bocích opěrnými zdmi podepřená, jest nejstarší. Rozdělení a forma oken, ležatých to obdélníků, v souměrné vzdálenosti, která při všech zachovalých budovách všude tam, kde tvrze byly, jest stejná objevuje se i zde, poukazujíc na sídlo zemanské.

V odhadu zadluženého majetku Walkounova, zanešeného v deskách zemských k roku 1707, jmenuje se dvůr Křovice se vsí; rovněž při prodeji roku 1623 uvádí se »statek Křovice dvůr a ves«. Dnes je to jen dvůr poplužní.

Kutrovice.

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtmanství 83.

Při kopání v cihelně nalezeny byly roku 1900 pěkné nádoby a konstatováno tu bývalé předhistorické sídliště.

V XIV. a v XV. století byly sídlem panošů z Kutrovic.

Na mostě silničním stojí SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO, na jejímž podstavci čteme:

Matěj
Ana
Týř
1735.

Digitized by Google

Kvíce Malá (dříve Kvíček).

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 83. — Památky arch. VII., 294. — Slanský Obzor I., 5, II. 32.

V Slanském museu zlatý prsten a bronzové náramky.

»Mlýn červený« č. 11 má nad vchodem do mlýnice v kamenném nadpraží vytesaný nápis:

Ⅱ GIRZYK ANTOSS PoS M D LXXXZ GIRZ (zazděno).

Ve štítě domu pak mlynářský znak, sestávající z úhelnice, kružítka, oškrtu a půl palečného kola. — Mohutný dubový architráv čili tak zvaný »moučný trám«, 0·37 *m* silný, který jde vodorovně celou mlýnicí a dělí tuto od podkolí, má pěkný profil a hladké jeho plochy ozdobeny jsou meandrem, řezanými to pletenci z dvojité pásky vlnovitě se protínající, tvořící v řadě kruhy a nahoře fragmenty renaissančního ozubení. Z dolejšího vyřezaného nápisu znatelno jest jen: AREL · SS · Na dubovém sloupu v síle 0·34 × 0·45 *m*, který podpírá prvější trám, jest vyřezáno:

AD · PRASHEK · K · P
S POMOCI BOZI
NAKLAD VEDLI
NA TVTO HRANI
CI GIZ(A) STAWGEL
IA ZALAVDEK MI · A SA:
SLANSK(I) A : D : 1750.

Na jiném místě jest letopočet: AD 1768.

Kvíce Velká.

Heber's Burgen VII., 71. — Sedláček, Hrady VIII., 152. — Hyšman a Paroubek Okres. hejtm. 83. — Slanský Obzor I., 5.

Zde bývala tvrz, o níž dnes není památky, a několik zemanských statků od starých dob; ona jmenuje se ještě v polovině XVII. století.

Ves jmenuje se již roku 1316. Sedláček zove ves »Velký Kvic«. V matrice křtů děkanství Smečenského z roku 1622 nazvána jest »Hrubá Kvíce«.

Digitized by Google

Kvílice.

Sommer XIII., 55. — Toman, Pam. arch. VI., 110, XIII., 181. — Sedláček, Hrady VIII., 216. — Method XIV., 94. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 83. — Pamětní kniha farní z roku 1836. — A. Maysl, Okres slanský na národopisné výstavě českoslovanské r. 1895, str. 41. — Svornost 1887, č. 44. — Libri confirm. I., 71, IV., 75. — Archiv český III., 510, 570, 538. — Slanský Obzor II., 29, 34, III., 6, 15, 18, 34, IV., 24, 32. — Třebízský. I. č. 3.

Ves připomíná se okolo roku 1211 a slula druhdy také, jak Sommer uvádí, »U tří zvonů« neb »Husitská vesnička«.

FARNÍ KOSTEL SV. VÍTA jmenuje se roku 1366 a býval farním již v době předhusitské. Starý kostel s gotickou presbytéří stavěn byl v menším měřítku na podvalech románského kostela a kryt byl šindelem. Dne 13. května 1884 zničen byl bleskem. V Pam. arch. popisován je takto: »Zde jest malý kostelíček ve slohu, jaký patrně jeví přechod z doby staveb románských do gotiky. Čtverhranné presbyterium odděleno jest od lodi kulatým obloukem. Žebra široce rozepjatého gotického klenutí v presbyteriu vybíhají na stěnách v konsoly ve formě podlouhlých dyní neb hlavy.« Na vnitřních stěnách měl různé české nápisy náboženského obsahu z dob pod obojí. Dle rukopisných zápisů, uložených v zemském museu, objeveny byly tyto nápisy při opravě kostela roku 1818:

Na jižní stěně bylo psáno:

Letha CCCCVII.

W čtwrtek po druhy neděly welykonoczný ta zahrada pod zvoniczý A : zaičata od cztihodneho knieze Waczlawa Nowokyskeho na ten czas, biwsy fararzem kwilyczych a takovy kmeny gest nasazel do teto zahrady. Ja Peter Gienicky na ten czas biwssy v nieho rectorem takowy kmeny sem pomahal kopati a sazeti, kdyby koly mimo te zahrady mu chuze byla teda mamu take dowoleno beyti czo Pan Buh raczy na tech kmenech nadielyti gake ovotzce. Abychom mohly toho take we zdrawi doczekati — Pan Buh racz dati — A. M. C. W.

Na téže straně dále:

Nikodem mucž dobry a bohabogny
Gemužto swiet nemuž dati hany žadny
Bylby musyl wiecne zatracen byti
Kdyby se byl nedal znovo kržtiti
Skrze wodu a ducha Swateho
Genž skrze slowo vkazuje nam syna božýho
Kteryž pro nas byl na křzyži wystaweny

Digitized by Google

Aby wssiczkni kterikoli budau w nieho wierziti
Mohli wieczneho spaseni dogiti
Proti lidskemu rozumu myssleni
Bez sprawedlnosti nassy a zaslauženi
Neb tu wiez a dumyslnost nasse nepostaczuge
co se na Bozske wieky wstahuge.

Na severní stěně: Letha 1587.

Co gest krzest?

Krzest neni sama pauha woda, ale gest woda przikazem boskym a spolu slowem buožim spogena.

Ktere gest pak to slovo buoži?

Kdež Pan nass Geziss Kristus, dy v S. matausse w posledni kapitole, dana gest mi wsselyka moc na nebi ÿ na zemi. Protoz dauce Vczte wssecky narody, krztyce ge we gmenu Otce y Syna y Ducha Swateho, kdož Vwierzy Pokrzty se spasen bude, kdoz pak neuwierzi, bude zatracen. Matauss XIX. kap. Nechte Dytek a nebrante gim ke mine nebo takowÿch ge kralowstwi nebeské.

Na téže stěně:

Nam krzestianum k gedeni a ku piti pod spusobem chleba a wina od sameho Krista Pana vstanowena. Kde to psano stogi?

tak pissy S. Ewangelistowe Mattauss, Marek, Lukass a S. Pawel.

Pan nass gieziss Kristus w tu noc kterou zrazen byl, wzaw chleba a diky ciniw lamal a dawal Uczedlnikum swy řzka wezmete a geste toto gest tielo me kterez se za was widawa to czinte na mau pamatku. — Tymž spusobem kdyz odwieczerel, wzal kalich a diky czinew dal gim rska pite z toho wsyckni tento kalich gnowa umluwa wme krwj kteraž se za was wylewa na odpustteni Hrzychuw To czinte kolikzatkoli pitj budete na mau pamatku chwalu wzdawegme Panu Bohu.

Třetí nápis na téže stěně:

Od petra gieniczkeho z miesticzka na ten čas rectorem byl Kwiliczych v knieze Waczlawa nowokyskeho kdo to pismo bude czisti Pan Buh racz dati, aby mu se ten den dobrze a sstiastnie wedlo.

Dále se dovídáme obsah pověřovací listiny, pokryté kamenem (portatile) na hlavním oltáři:

Anno Domini 1721 die 4 Decembris Reverendissimus et Illustrissimus Daniel Iosephus de Mayern Dei et Apostolicae Tedis Gratio Episcopus

Digitized by Google

Tiberiadensis Sacra Metropolitanae ecclesiae Pragensis ad S: Vitum Praepositus regni Bohemiae primus Praelatus, Suae sacrae cesarae Majestatis catholiae consiliarius, hoc altare portatile, et in eo Sacras S. Aurei, et S. Clementis Martyrum reliquias inclusit.

Na pravém pobočním oltáři sv. Jana Nep. zasazena byla listina z roku 1699, na levém oltáři sv. Fesascindesa z roku 1770.

Býval zde také mramorový náhrobník se značně poškozeným nápisem: »Letha Boziho 1557 . . . twrtek P. . . . . . W neděli Urozeni Pan Piet . . . . . ecrberku . . . milostni bud y Dussy.«

V museu Slanském uschována jest odtud dlaždička s románskon ozdobou. Jiné architektonické zbytky, jako hlavice, nalezené v základech, upotřebeny byly opět co zdivo do základů nového chrámu, který vystavěl roku 1886 architekt *Rudolf Štech*, jak nápis v kobce nad jižním vchodem oznamuje:

L. P. 1886 tento chrám P.
J. E. hrabě Jindřich Jaroslav Clam Martinic
postaviti kázal.

Kostel nový, stojící na severním nároží nade vsí uprostřed hřbitova, vystavěn ve slohu románském; skládá se z lodi a polokruhové apsidy. Vnitřek kostela jest polychromován. Zpovědnice, lavice a vůbec celé zařízení odpovídá ve všem slohu románskému.

Hlavní oltář pozůstává z opukového stolu a z obrazu postavy sv. Víta v životní velikosti od *Ferdinanda Velce*; obraz jest 2·15 *m* vysoký a 0·90 *m* široký. Od téhož malíře nachází se obraz 1·47 vysoký a 0·75 *m* široký, Panny Marie, stojící v oblacích na měsíci, na postranním oltáři strany epištolní. Proti tomuto stojí opuková, slohová kazatelna.

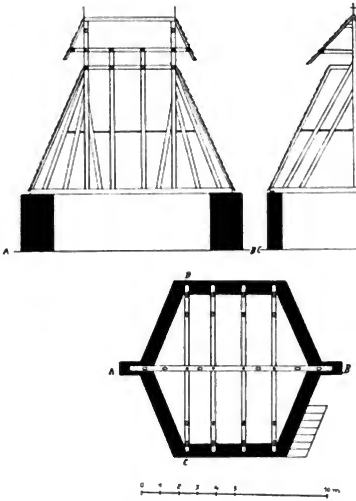
Cínová křtitelnice renaissanční, ušlechtile pracovaná v podobě osmibokého komolého jehlance, jest 0·65 *m* vysoká, z čehož na tři esovité nohy připadá 0·33 *m*. Hořejší průměr džbeříku má 0·46 *m*, dolejší 0·30 *m*; na obou okrajích přibity jsou na vodorovných hranách renaissanční ornamenty. Na víku umístěno jest v nároží osm hlaviček, které stýkají se s hlavičkami na kotlu; střed víka hruškovitě zakončený i s úzkým křížkem obnáší 0·36 *m*. Na něm jest vyryto:

Przelyta 1663
k zadussy Kwi-
liczemu za diecana
M. C. L. W. D. S.
65 ll.

Digitized by Google

Monstrance a kalich, provedené v jednoduchém baroku, pocházejí z druhé poloviny XVIII. století.

Paramenty jsou všecky nové, vyjma jedné kasule, v jejíž středu přišit zlatem vyšívaný národní ornament, vyjmutý ze staré kasule.

Obr. 83. Kvilice. Půdorys a řezy zvonice.

Blíže kostela stojí DŘEVĚNÁ ZVONICE. Spodek její jest zděný šestihran s pobočnými zdmi 3 *m* vysokými a 7 *m* dlouhými — ostatní měří jen 5 *m* —, který úplně hlinou a stavebními odpadky jest vyplněn. Na této podezdívce spočívá z dubových trámů, 0·25 *m* silných, sestavený základní kříž, jehož počet paprsků jest vždy o jeden větší než počet zvonů na zvonici (zde při třech zvonech čtyřpaprskový). (Viz půdorys.) Příční trám, který všechny středem protíná, 10·70 *m* dlouhý, vyčnívá ze šestihranu a podepřen jest ještě ve svých krajích zvláštní podezdívkou. Do základního kříže postaveny jsou ve dlabech hlavní nosní sloupy, 8·40 *m* vysoké, jež opřeny jsou se všech stran dvojitě dubovými oporami, krajní sloupy mimo to mají ještě dvě postranní opory, 6·25 *m* vysoké. Opory dosahují

Digitized by Google

asi do dvou třetin sloupů; nad hořejšími dlaby vnitřních (kratších) opor umístěny jsou svory či kleště, na nichž jsou v lůžkách upevněny čepy koruny zvonové. Tato hlavní část kostry zvonice slove hranice. (Viz řezy.) Kleště spojeny jsou železnými závlatěmi. Nad kleštěmi vodorovně umístěny jsou příčky 3·20 *m* dlouhé, na nichž spočívá krov vrchní malé střechy, zakončené dvěma dřevěnými kříži. Vazba dolejší střechy jest ze

Obr. 84. Kvílice. Dřevěná zvonice.

dřeva měkkého a spočívá na koncích paprsků základního kříže. Zvonice jest kryta šindelem. Na kamennou podezdívku vede 15 schodů, prkny obedněných, z podezdívky vchází se po 11 schodech na podlahu, stojící o sobě na 6 sloupech, z níž se zvoní. (Model zvonice, který [vystaven byl r. 1895 na výstavě národopisné, nachází se nyní v museu národopisném v Praze.) (Obr. 84.)

Tři zvony upevněny jsou v dřevěných hlavicích:

Digitized by Google

1. Průměr 1·17 *m*, výška 0·86 *m*. Při koruně i na dolením okraji jazykový ornament barokový. Jižní strana pokryta je nápisem, v němž většími písmenami pětkráte vyznačen chronogram 1803:

CorregnanTe De InsIgnI
genere CaroLo a kLaM
regnante De prae Claro
genere orta ConthoraLI
anna a MartInItz
aDaMo hoLtzInger In
LoCo paroChIae prossessore
antonIo kappaUn eX pagIs
et eX Urbe sUbDItorUM
reCtore reCto sLanae eXstante
fUsaM anno 1571 refUDIt pro
qVILItz FranCIsCUs josephUs
kVIhner eX Vrbe PragensI anno 1803.

Na protější straně relief sv. Václava, 0·26 *m* vysoký.

2. Průměr 1 *m*, výška 0·76 *m*. Dolejší i hořejší okraj nápisu okolo koruny: »Gos Mich Niecolaus Löw in Prag« ozdoben širokým barokovým ornamentem. Nápis na severním díle pláště zní:

Tento zwon Przelit gest wlastnim
nakladem poctiweho muzie
Martina Ssimonka sauseda Strzebizskeho
Leta Panie 1663.

Na jižní straně:

S przieczinienim Welebneho knieze
M. Ch. L. Weleby Diekana slanskeho leta 1663.

Mezi nápisy nalézá se Madonna s dítětem v záři, 0·22 *m* vysoká.

3. Průměr 0·86 *m*, výška 0·64 *m*. Okolo koruny vlys reliefový, v němž střídají se 0·06 *m* vysoké figurky myslivce, sedláka, panovníka, rytíře s rakem a p. Na plášti strany severní čteme:

Urozeny a stateczny rytirz pan Wodolan
starssy Pietipesky z Cyhss a z Egrberku
na Blahoticych a Neprobylicych hejt

Digitized by Google

man krage Slanskeho gakožto kolator
a milownik Zadussy a Osady S° Wita w
Kwilycych pro swolani wiernych křestia
nuw k slysseni slowa bozyho a wzdáwani
chwaly gmenu geho w Cyrkwi křestianske
dal gest zwon tento udelati. Stalo se za
czasu kazatele slowa bozyho knieze Giřy-
ka Potuczka za starssych Martina Rychta
rze z Trzebize Martina Kraupy z Lotausse Ja
kuba Mlynarze Kwilyckyho Girzika Sswandrly
ka rychtarze z Plchowa leta 1613.

Na protější straně nalézáme znaky dárce zvonu a jeho manželky vedle sebe, 0·14 *m* vysoké a 0·11 *m* široké, s počátečnými písmenami: WS — PZC, KP — ZL; pod nimi v obdélníkovém rámci:

Gidrzych Senomatsky z (*n* jest vyryto)
Ssternsstatu w Mies
tie Slanem Slyl Mne.

BUDOVA FARNÍ postavena byla roku 1882. V rohu jejím, do vsi obráceném, umístěna jest ve výklenku umělá SOCHA SV. VÍTA od *J. Maudra,* a pod ní zasazen jest veliký znak Martinický v kartuši.

Blíže vsi (východně) stojí na 2 *m* vysokém, prastarém podstavci kamenném ŽELEZNÝ KŘÍŽ; dle staré pověsti lidové stála prý v dobách pohanských na tomto podstavci modla.

Nedaleko odtud o samotě »u sv. Jana« stojí moderní ZÁMEČEK.

Lány.

Heber's Burgen VII., 93. — Sommer XIII., 284. — Sedláček, Hrady VIII., 87. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 96. — Čechy XI., 171. — Světozor 1871, 256. — Slanský Obzor III., 22, IV, 35. — Čas. klubu českých turistů VII., 55. — Z. Winter, Život církevní v Čechách I, 227. — Světlo. XXV. č. 24. — Nový Havlíček. VI. č. 52.

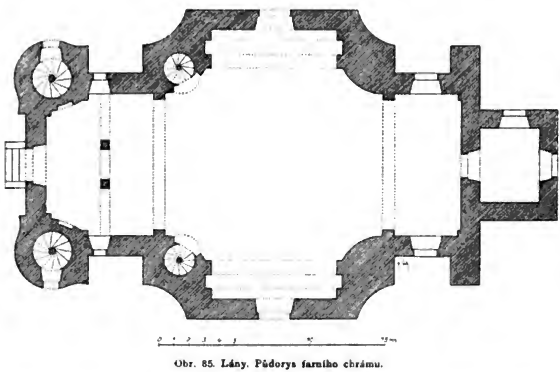
Na místě zámku býval tvrz v XVI. století postavená. Před tím dávno již také bývaly Lány sídlem zemanským, ale byla-li tu tvrz, není známo. Roku 1589 dne 6. července prodal Jiří Bořita z Martinic a na Smečně tvrz

Digitized by Google

a ves Lány císaři Rudolfovi II. za 7000 kop grošů českých. Císař staral se pak o to, aby tvrz zdejší důstojně přestavěna byla. Proto také dán jest roku 1592 skrze komoru rozkaz, aby 1000 kop míš. na stavění Lán vydáno bylo. K roku 1601 jmenuje se zedník *Jakub Burger* co stavitel zámku na Lánech.

KNÍŽECÍ LOVECKÝ ZÁMEK vystavěn byl pak v XVIII. stol. od kněžny Marie Anny z Fürstenberga, rozené hraběnky Valdsteinové, a hlubokým příkopem, který nyní je zasypán, opatřen byl. V roce 1825 zvýšen byl o prvé poschodí a k delšímu obývání zařízen; obsahuje 47 pokojů. Zámek jest moderně upraven. V půvabném parku a v záhonech květin okolo zámku skrývají se vodotrysky, vásy kamenné a kovové sochy, z nichž uměleckým výtvorem je bronzové sousoší Jenovefy od *Jandy* z Berlína, Diana a několik jelenů a srn rovněž z bronzu.

FARNÍ KOSTEL JMÉNA PÁNA JEŽÍŠE, v bezprostřední blízkosti zámku a s tímto chodbou v prvém poschodí spojený, postaven byl výše uvedenou kněžnou roku 1750; osazen byl zámeckým kaplanem a sloužil za kapli zámeckou. Od roku 1850 je farním. Půdorys má podobu

Obr. 85. Lány. Půdorys farního chrámu.

kříže se zatupenými rohy. Posledně byl opraven roku 1863. Kostel jest prostranný, vysoký, a zařízen jest až do nejmenšího detailu v čistém, nepřeplněném slohu rokokovém. Výzdoba svědčí o znamenitém vkusu; i drobnější předměty jsou ukázkou řemeslné dovednosti. Kostel jest 36·45 *m* dlouhý. (Viz půdorys.)

Digitized by Google

Presbytéř, o stupeň vyšší nad ostatní částí kostela, uzavřen jest lomenou mříží, skoro 12 *m* dlouhou, která uzavírá v sobě i dva postranní oltáře a odpovídá svými rozměry úplně západnímu dílu s kůrem; jest dvěma okny osvětlen a valeným klenutím opatřen.

Kopulovitá loď opírá se o mocné pilíře čtyř zdí. V bocích lodi jsou dvoje dvéře a nad nimi okna. Pilastry nesoucí mnohočlánkovou širokou římsu, z níž vychází polokruhová klenba, mají na svých hlavicích hojné ozdoby z bílého štukoví, končící pláštíkem a třapci. Nad postranními oltáři při římse vymodelovány jsou v štukoví tři okřídlené hlavičky amoretů, z oblaků prokukující.

Obr. 86. Lány. Postranní pravý oltář a kazatelna.

Hlavní oltář nesou po každé straně dva sloupy, u nichž do vnitř stojí sochy P. Marie a sv. Josefa v nadživotní velikosti. Nad bohatým architrávem vznáší se holubice a baldachýn, na kterém sedí Bůh Otec s andělíčky v oblacích v pozadí. Ve středu oltáře umístěno je červené

Digitized by Google

srdce, ovinuté trním. Po stranách oltáře připojeny jsou slohově upravené dvéře, které vedou do malé sakristie za oltářem a nad nimiž posazeny jsou veliké vásy s ostatky svatých.

Obr. 87. Lány. Levá polovice kované mříže presbytářní.

Levý postranní oltář představuje dobře kreslený obraz Rodiny Páně, na povýšeném místě sedící. Po stranách obrazu stojí bíle natřené sochy sv. Václava a sv. Jana Nep. — V pravém oltáři (viz vyobr. 86.) visí obraz sv. Norberta; po stranách jeho na pilířích krásné sochy dvou světců poustevníků. Oba oltáře jsou vkusně stavěny. Ustupující pilastry krášlí pěkná torsa andílků, končící ornamentem; nad obrazem prostírá se veliká mušle, vycházející z rámu obrazového. Na volutách a římsách oltářů malebně rozloženy jsou obláčky s pěknými kučeravými hlavičkami andílků.

Hned vedle pravého oltáře ve stejné výši jeho nalézá se kazatelna pěkných proporcí, souhlasící s rozdělením oltářů. Na řečništi, pěkné formy, malý orámovaný relief, představující rozsévače, krmícího ptáky nebeské, na stěně nad řečništěm relief Zvěstování Panny Marie; na baldachynu soška sv. Jana Křtitele, zvedající kříž. I zde nalézáme okřídlené a roztomilé hlavičky andílků. (Obr. 86.)

Mříž železná, uzavírající presbytéř, vykazuje dovedné kování v několika polích (viz vyobr. 87.). Pěkné kování rámuje též zvonek u hlavního oltáře.

Nad kruchtou s drahocennými varhanami, podepřenou dvěma litými sloupy k níž vedou točité schody v rozích západních, nalézá se ještě jedna lože pro vrchnost určená, dvěma okny osvětlená, která spojena je chodbou zámeckou. Stěna nade dveřmi okrášlena jest rámovím z bílého štukoví, spojujícím se jako tympanon v trojúhelníku s nadpražím dveří; ve vrcholi vymodelována jest pěkná portraitní maska v závoji. Drahocenný koberec arabský, přehozený přes poprsnici lože, doplňuje její výzdobu.

Digitized by Google

Pro úřednictvo upraveny jsou dvě empory po stranách kruchty v otupených rozích lodi, k nimž vedou točité schody; i nad těmito jest štuková ozdoba s andílky v oblacích.

V oknech spatřují se skvostné malby na skle z doby nynější a sice v pravo: Papež Lev I. zahání Attilu, vůdce Hunův, Mučenická smrt sv. Maxmiliana; v levo: Madonna s Ježíškem, nad nimiž nesou dvě děvčátka růžovou guirlandu, Kristus, přítel dítek. — Na stěnách pověšeno jest několik obrazů, z nichž vyniká starší obraz Madonny s Ježíškem v bohatě řezaném rámu barokovém. Dříve byl zde též *Führichův* obraz Vzkříšení dcery Jairovy. Nad kruchtou je podobizna zakladatelky chrámu, která zobrazena je v obleku řeholním a která zemřela jako abatyše kláštera sv. Jiří v Praze.

Nad severní stranou lodi zvedá se věž s hodinami. Nad vchodem kostelním jsou dva tesané znaky v kamenu.

Zvony:

1. Průměr 0·67 *m*, výška 0·63 *m*. Okolo koruny: »Johann Georg Kühner goss mich in der Kleinen Stadt 1750.« Na plášti:

Dei Filio Matri nutritio F. F.
celsissima D. D. Maria Anna
S : R : I : Principes in Fürstenberg
Landgravia Barae Comes in
Heiligenberg et Werdenberg
Svaeviae nata Comes de
Waldstein heraeditaria
Dinastiorum Pürglitz
Kruschovitz Nižburg
Dobrawitz arais Neo
Waldstein et Lahna.

Na druhé straně relief »Svatá Rodina« a pod ním letopočet MDCCL.

2. Průměr 0·48 *m*, výška 0·41 *m*. Zvon jest přelit; o původním zvonu není nic v pamětní knize zaznamenáno. Nápis zní: »Gegossen von K. Bellmann k. k. Hofglockengieser 1853.« Na plášti relief sv. Václava.

Kostelní pečetidlo s nápisem. »Sigillum Lanense 1750.«

Ve vsi jest mnoho přízemních, roubených stavení ze dřeva, krytých došky neb šindelem; obzvláště vyjímá se hájovna u vrat obory, jejíž krov ale i stěny pokryty jsou ozdobným šindelem.

Digitized by Google

Ledce.

Památky arch. IV., 196, 315, 320, 473. — Sedláček, Hrady VIII., 147. — Matriky z roku 1622. — Kostelní inventář z r. 1822 ve Smečně. — Slanský Obzor III., 3, IV., 33

Zde se přišlo na kostry skrčené v hrobech kameny obložených, s nádobkami, kamenným dlátem, jantarovými korály; z bronzu nalezeno dláto, náramky, »únětické jehlice«, prsteny a tři svitky ze zlata. Zem. mus. (Pam. archaeol. XIV., 320 a 473.) V Slanském museu dvě nádoby a přesleny.

Obr. 88. Ledce. Hlavní oltář.

Zde bylo od starodávna místo šlechtické s tvrzí, která se připomíná až do polovice XV. století. Od té doby není nic o ní známo. Stávala pode vsí mezi Šternberkem a Ledci na katastrálních číslech 1242—1244, kde se »Dvořiště« říká. V místech těch, urovnaných většinou nyní na pole, kde se rozvaliny a základy starých zdí nalezly, znáti poněkud, i kde příkopy bývaly. Bývala to tvrz vodní, chráněná rybníkem, od něhož mohutná hráz dosud viditelna jest.

Digitized by Google

KAPLE SV. JANA KŘTITELE, obcí r. 1782 postavená, stojí uprostřed vesnice na návsi. Trojboký presbytéř, osvětlený dvěma okny, měří 3·30 *m* délky a 4·68 *m* šířky, k němuž v téže šíři přiléhala, o jednom okně na každé straně, něco přes 6 *m* dlouhá loď, která ale v roce 1866 v bocích polokruhovitými výstupky přistavěna byla, tak že má v celku 14·65 *m* délky a s výstupky 12·10 *m* šířky. Tyto opatřeny jsou třemi okny, polokruhovým segmentem zakončenými. Za presbytéřem k východu hraničí malá, nízká sakristie. Vítězný oblouk naznačen jest pilastrem 0·59 *m* širokým. Baroční stavba jest z opuky a omítnuta, a opravována byla roku 1818.

Ve věžičce jsou dva zvonky, z nichž jeden z roku 1782, druhý bez nápisu.

Hlavní oltář dřevěný, odjinud sem přinesený, představuje v hořejší své půli orámovaného celku, jenž jest 2·08 *m* vysoký a 1·18 *m* široký, relief korunování Panny Marie. Bůh Otec se Synem svým, s korunami na hlavách, sedí vedle sebe na trůnu a pravicemi zvedají korunu nad hlavou Matky Boží, která mezi nimi na zemi se sepjatýma rukama klečí; nad skupinou vznáší se holubice. Oba drží v levé ruce po jednom jablku s křížem, opřeným o kolena. Všecky tři postavy oděny jsou v modře barvené pláště s mnoha záhyby — Kristus má jinak nahé tělo — zlatým krajem lemované. Původní ráz utrpěl hrubě provedenou pohychromií. Nad reliefem připevněn jest uvnitř rámu štítek se značkou Kristovou IHS, jíž s obou stran přidržují okřídlení vousáči s přílbami na hlavách, jichž těla přecházejí do listoví a ukončena jsou hlavicemi květů. Pod reliefem ve středu plochy oltářní nakloněn jest prolamovaný ornamentální vlys renaissanční s vásovitou formou uprostřed, z níž vychází spirálové listoví s květy. Dolejší prázdná polovina plochy tvoří pozadí dvěma řezaným a polychromovaným postavám biskupů s gotickými berlami a s mitrami na hlavách. Onen na levo (sv. Wolfgang), 1·10 *m* vysoký, drží v levé ruce biskupskou berlu, nahoře obepjatou čtyřmi odstávajícími proutky, černou sekerku, pravicí pak přidržuje kostelík s věžičkou a s gotickými podvojnými okny. Protějšek jeho (sv. Mikuláš) má v levé ruce berlu a v pravé nese knihu s třemi kameny. Svrchní zlacené pláště jsou bohatě drapírované. Postoj klidný, výraz tváří pravdivý. Práce XVI. věku. Relief i sochy, které též více v reliefu jsou držány, zasazeny jsou v dutině rámce a rám sám — pozdější to práce — po stranách a nahoře ozdoben jest zvenčí baroknim páskovým a prolamovaným ornamentem, končícím v listoví. (Vyobr. 88.)

Mezi postavami biskupů stojí v téže velikosti něco níže na tabernakulu socha sv. Jana Křtitele s ovečkou; nahá figura s přehozeným rouchem přes tělo, drží v levé ruce kříž s ovinutým nápisem: »ecce agnus dei«, a pravicí ukazuje na beránka. Slabá práce z konce XVIII. století.

Ve výklenku zdi na straně evangelní umístěna jest plochá socha či spíše vysoký relief, ze dřeva řezaný, 0·85 *m* vysoký, obarvený, představující neznámou postavu poustevníka s černým vousem, s holí, v červeném plášti,

Digitized by Google

opásaného řemenem a s kabelou přes ramena; na kulaté čepici připevněna jest mušle (sv. Isidor?). Na opačné straně stojící postava oblečena jest v hnědé spodní roucho, odkud čouhá stažená kůže s hlavou dravce; svrchní plášť jest červený. V levici drží knihu, na níž sedí beránek, na kteréhož pravicí ukazuje. Slabé práce řemeslné.

Obr. 89. Ledce. Kasule.

Mimo to visí v kapli následující obrazy:

Ukřižovaný, v dobrém osvětlení, slušně malovaný, 1·20 *m* vysoký a 0·80 *m* široký.

Poprsí Ukřižovaného v životní velikosti s obnaženým tělem a s trnovou korunou na hlavě, 0·60 *m* vysoký a 0·45 *m* široký.

Madonka s děckem v pěkném benátském zrcadlovém rámu.

Slabá kopie Rafaelovy sv. Rodiny.

Poprsí Madonny s děťátkem se skutečnou korunou.

Menší obrazy poprsí sv. Kateřiny a sv. Františka (výška 0·40 *m*, šířka 0·30 *m*).

Veliký obraz sv. Kateřiny z r. 1876 a klečícího sv. Antonína v skutečné velikosti, jejž »Věnoval na památku Ant. Linhard roku 1888«, práce slabá a sladce malovaná.

Krásný kříž, vyřezávaný z lipového dřeva, vyplněný barokním ornamentem, tvoří vršek žerdi nad korouhví; výška 0·62 *m*, šířka 0·45 *m*.

Kasule, pokrytá bohatými vzory národního ornamentu ve třech pruzích se táhnoucího, vyšita jest zlatým dracounem na hedvábí. Práce velmi cenná z XVIII. století. (Vyobr. 89.)

V průčelí domu č. 3 zazděn jest kamennný relief »Kladení Krista do hrobu«, z jedné desky 1·10 *m* dlouhé a 0·70 *m* široké zhotovený, který asi ozdoboval druhdy přední stranu tumby oltářní. (Vyobr. 90.) Provedení vysokého reliefu, jehož pozadí jest modře natřeno a který v profilovaný kamenný rám jest uzavřen, jest poněkud hrubé, ale s naivní

Digitized by Google

jakous určitostí a s patrným citem pracované. Zobrazen jest moment, kdy tělo Kristovo kladeno jest na pokrytou kamennou plotnu. Nahnutá hlava Kristova a rameno jeho spočívá na předloktí klečícího miláčka Páně sv. Jana s mladistvým obličejem. Před kamenem položena jest trnová koruna a nádoba s olejem. Nohy Kristovy nese a ukládá Josef z Arimatie, postava poměrně k tělu Kristovu velmi malá, ale s pěknou, oduševněnou tváří, dlouhých vlasů a plné brady. Nápadnou velikostí těla Kristova chtěl umělec

Obr. 90. Ledce. Relief »Kladení Krista do hrobu«.

snad naznačiti veliký význam zobrazeného výjevu. V pozadí za Spasitelem klečí při sobě tři postavy, a sice vedle Jana modlí se sepjatýma rukama muž se zastřiženou bradou, jehož hlavu kryje až k očím široká, kalpaku podobná, zahrnutá čepice. Vedle něho, v prostřed reliefu, chystá se Magdalena otevříti nádobu s mastí. Za ní v bolestném rozjímání, ruku na prsou držíc, pohřížena jest druhá žena, přihlížející k Josefu. Hlavy obou žen pokryty jsou volně spadající pokrývkou; výraz hlav je poněkud tvrdý. — Práce pochází z první polovice XVI. století.

Lešany.

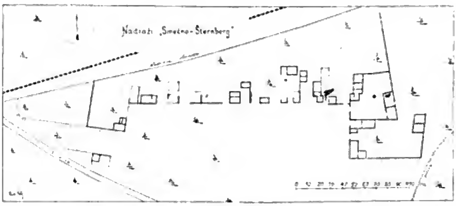
Při orbě »na kopcích« nalezeno kamenné kladivo a sekerka. Zem. mus. Pam. XIV., 415.

Digitized by Google

Lhota Německá.

Pamětní kniha děkanství Smečenského; též listina téhož archivu A č. 29. — Pam. arch. X. 339. — Sedláček, Hrady VIII., 39, 158, 243. — Fr. Škorpil, Čas. Spol. přátel starožitností českých VIII., 114. — Týž, Popis hejtmanství kladenského 86.

V bezprostřední blízkosti hned pod stanicí buštěhradské dráhy Smečno-Šternberk nalezá se v lese místo, jemuž se říká Německá Lhota, kde druhdy stávala ves téhož jména. Zachovaly se tu zbytky základního zdiva z pískovcového kamene, zarostlého mechem, travou, křovinami a několikaletým borovým lesem. V přímce 193 *m* dlouhé zcela dobře lze sledovati průčelí domků, k jihu obrácených, z nichž zůstala ovšem jen skrovná zbořeniště, místy velmi neurčitého tvaru, s kamením sem a tam rozmetaným. K ní v pravém úhlu připojovaly se dvě veliké hospodářské usedlosti, které byly, jak z rumu viděti lze, spáleny. Na některých místech vypálené vsi

Obr. 91 Lhota Německá. Půdorys zaniklé osady.

dobře lze sledovati vjezdy a vchody; propadlá místa, naplněná dešťovou vodou, prozrazují bývalé sklepy. Z celé vsi zachovala se pěkně vroubená, kulatá studánka, v průměru 0·83 *m* mající, která as v prostřed vsi na dvoře jedné chalupy vyhloubena byla. (Viz půdorys.)

Nedaleké údolí odtud k Libušínu se táhnoucí zove se po dnes »v Němcích« či »Němce«, kde rozkládaly se snad pozemky k této obci patřící.

Roku 1436 zapsal císař Zikmund Německou Lhotu a Srby Tvochovi z Nedvídkova. V roce 1618 byla osada ta navštívena morem a prořídlé obyvatelstvo v dalším běhu válečném osadu zcela opustilo. Ještě r. 1623 část vsi té náležela Oldřichu staršímu Bechyňovi z Lažan (Bílek, Konfiskace).

Poplatníci z Německé Lhoty uvádějí se v registrech týkajících se příjmů děkanských na Smečně. V matrice křtů tamže (str. 108) uveden poslední zápis z této vsi dne 11. května 1634.

Digitized by Google

Lhota jmenovala se »Německá« na rozdíl Lhoty České, na panství Křivoklátském se nalézající. V Palackého Popise na str. 19b a v Orthově Slovníku Čech na str. 354 uvedena jest Lhota bez přídomku »Německá«. Týká-li se to osady této či osady následující, nelze rozhodnouti. V popise království Českého se zcela pohřešuje.

Lhotka.

Sedláček, Hrady VIII., 127, 129.

Zaniklá ves tato, která ležela mezi Smečnem a Hradečnem, nejmenuje se ani v matrikách ani v jiných knihách děkanství smečenského, neboť již roku 1507, kdy ji najal Hynek Bořita z Martinic od kapituly pražské (archiv kapitulní), byla pustou. Jako pustá ves uvádí se naposledy r. 1562.

»Lhota« či »Lhotka« zovou se luka mezi Smečnem a Hradečnem na čís. parc. 363—370, patřících ku Smečnu. Na počátku minulého století nacházeli rolníci z Nové Vsi v udaných místech při orání zbytky zdiva a střepů z nádob i součástky hospodářských nástrojů. Kdy ves zašla, neznámo; snad již v bouřích husitských.

Libušín (v nejstarších listinách Ljubošin).

Jireček, Spisy rozpravné I., 272. — Archiv český I, 495, 497. — Erben, Regesta I., 78, 177. – Emler, Regesta II., 549, 1183; III., 455, 674. — Lumír 1855, 718. – Slanský Obzor I, 1, 5, 16; III., 36, 38; IV., 28, 33. — Český Lid XI., 390, 477. — Cosmas Dobrovského vydání str. 11. — Fontes rerum bohemicarum II., 8. — Dr. M. Kalina von Jäthenstein, Böhmens heidnische Opferplätze, Gräber und Alterthümer, str. 105 až 113. — Jar. Schaller I., 173. — Heber's Burgen VII, 70. — Sommer XIII., 67. — Pam. arch. I., 360; IV, 171; VII., 254; XIV., 111; XV., 378. — J. E. Wocel, Pravěk země české 403. — Herm. Jireček, Čas. česk musea 1858, 245; 1876, 731. — Sedláček, Hrady VIII., 126, 151. — Svornost 1887, č. 6. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. slanské 84. — V. Beneš Třebízský, Křest na Libušíně a Zač vystavěli na Libušíně kostelík. Světozor 1874, 404. — J. L. Hrdina, Na Libušíně. Nár. Listy 22./8. 1894. — W. W. Tomek, Regestra desátků papežských 1873, I., 6, 45; III, 130; IV., 193; VII., 93. Čas. klubu česk. turistů. XV. 10. — Matriky z roku 1622. — Kostelní inventář z roku 1822.

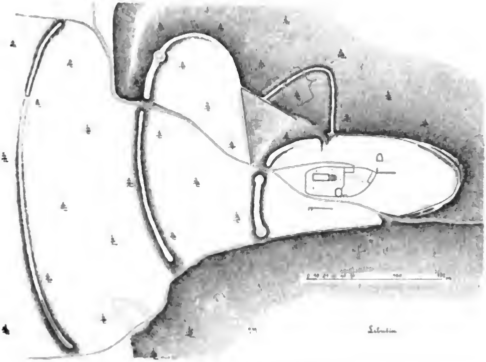
Kalina našel na hradišti při kopání roku 1835 střepy popelnic, popel, uhlí, zvířecí kosti a zuby, kterýžto nález až do hloubky tří stop konstatoval, z čehož soudí, že zde na východním výběžku bylo pohanské pohřebiště neb jiné shromáždiště, zasvěcené k oslavování bohů. Nalezl zde též jehlici, zlomek sponky a hrot zvláštní formy ze železa Dřívější hrobník nalézal při kopání hrobů popelnice, kryté velikými kamennými deskami, které vždy bohužel na místě rozbil. V cihelně Mirešovského uhelného těžířstva hroby se skrčenými kostrami typu únětického, náramek bronzový,

Digitized by Google

nádobka. Zem. mus. Pam. XVI., 65. — U haldy uhelného důlu hroby z prvních dob křesťanství se *s*-ovitými záušnicemi z bronzu i stříbra. Pam. XVI., 56. — U panského dvora stopy sídliště typu hradištního. Pam. XVI., 743.

Kosmas vypravuje, že Libuše velmi pevný hrad při lese, jenž se odtud až ke vsi Ztibecznu prostírá, ještě před svým zasnoubením s Přemyslem založila a dle svého jména Libušín nazvala, kam Dalimil i jiní pohřeb její kladou.

Hrad, který byl v dobách starých hradem župním, vypínal se na vysočině na rozsáhlém prostranství v místech nynějšího osamělého kostelíka sv. Jiří, západně as 20 minut ode vsi téhož jména vzdálené. Odtud

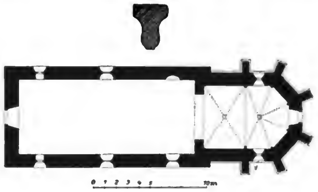

Obr. 92. Libušín. Půdorys hradiště.

přeloženi v X. století, neznámo, pro jakou příčinu, úřadové župní na Dřevíč. Vysočina tato, se tří stran hlubokým a úzkým údolím obehnaná, souvisí jen na západ s planinou lesem porostlou, tvoříc takto ostroh k založení hradu výborně se hodící. Na této otevřené straně chráněn byl přístup ke hradu třemi okrouhlými, zemí a kamením nasypanými valy různé délky a výšky, jež paralelně za sebou se stupňují. (Viz vyobr. 92.) Nejzadnější a nejdelší val měří 437 *m* a táhne se od severu k jihu od jednoho srázu ke druhému ve velikém zákrutu. Výška jeho jest nestejná; a sice počíná asi 0·50 *m* a stoupá k jihu až na 2 *m*, k níž šířka ze 2 *m* až na 7·50 *m* se přidružuje. V jižní polovici jeho lze konstatovati zdivo. Prostřední, druhý val jest nejmohutnější a chránil nejvíce stranu severní. Veden jest po kraji příkrého a divokého srázu, nad nímž vypínala se kulatá hláska, mající 10 *m* v průměru, přechází přes cestu, od severu sem se zatáčející, kde

Digitized by Google

tvořil první hradní bránu, a jde dále pak rovnoběžně s výše popsaným valem ve vzdálenosti 120 *m* k jižnímu spádu stráně. Základna jeho měří 19 *m*, výška kolísá mezi 5 a 6 *m* a délka jeho obnáší 200 *m* (jen od jihu k cestě). Třetí vnitřní val uzavíral v sobě vlastní hradiště. Jest stejné šířky a měl ve svém středu přes cestu druhou bránu, sesílenou postranní kulatou hláskou, která i na jižním konci jeho stála, jak dle kruhovitých prohlubní souditi lze. Vzdálenost mezi oběma obnášela 75 *m*; výška se různí od 1 *m* až do 2·50 *m*, právě tak, jako povrch jeho jest nestejný. Val tento zatáčí se pak k okraji severní a východní stráně, kde pokračoval co zeď na nevysokém náspu asi 1·50 *m* kolem celého opyše až zase k svému počátku, uzavíraje tak prostranství hradní. Přerušen jest jen na straně jižní cestou, která prochází hradiště a odtud spadá ke vsi Libušínu; i tento východ byl zajisté také branou opatřen. Na severu protíná ho úzká stezka, jež vede v zákrutu ke studánce, prýštící se ve skalním srázu severním. Toto místo chráněno a ohraničeno jest odbočujícím, dosti mohutným valem z kamenů nanešeným, který připojuje se k valu prostřednímu, který zde na severu tvoří trojhran zdiva, jehož jedna strana směřuje k vnitřní bráně.

Obr. 93. Libušín. Půdorys kostela. Řez žebra.

Kdy hrad zanikl, určiti nelze; v XI. stol. však již ho nebylo.

V uzavřené ploše hradiště, kde ve středu stojí filiální kostelík sv. Jiří, obklopený hřbitovem, zvonicí a obydlím hrobníkovým, nalezl jsem mezi políčky hrobníkovými zbytky základního zdiva budov, a to jak na straně severní tak i východní a jižní. Kdyby nebylo překáželo dorostlé obilí, jistě by se našlo i v polích pokračování základův, jež stavěny jsou vesměs z opukového kamene na sucho, bez malty. Schaller zmiňuje se, že tu bývalo druhdy město, obývané Libuší s její manželem až do vystavění Prahy, což ale svou malou rozlohou neodpovídá pravdě. Spíše jsou to zbytky bývalé středověké v é s k y H r a d i š t ě se samostatnou farou, kterou roku 1420 zapsal král Zikmund Jankovi z Bysně se vsí Libušínem. Jako »d v o j í v e s« Libušín jmenuje se již roku 1270, kdy přešla se vším příslušenstvím od krále Přemysla Otakara II. na klášter Benediktinů sv. Jana Křtitele na Ostrově a Skalkách, jakož i od roku 1355—1413, kdy se jmenují páni ze Smečna patrony kostela na H r a d i š t i.

Na protějším zalesněném jižním ostrohu, podobném hradišti, říká lid »N a s t a r ý c h z á m c í c h«. Na rovině opyše vykopán jest podél severní příkré stráně příkop asi 70 *m* dlouhý a 15 *m* široký. Kromě dlouhé, rovné zdi, od severu k jihu se táhnoucí, jejíž základy lze v mechu stopovati a která asi oddělovala ostatní západní rovinu, není tu nijakých známek

Digitized by Google

nějakého osídlení. Pověst dí, že spojoval oba vrchy kožený most. (Viz o tom též: Věstník III. sjezdu českých přírodopisců a lékařů v Praze r. 1901. Jan Soukup, Pověsti o kožených mostech a jich význam. — Časopis Spol. přátel starož. českých VI., 80.)

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. JIŘÍ, budova orientovaná, z doby ranné gotiky, stavěná z lámané opuky a omítnutá, skládá se z obdélníkové lodi a z kněžiště, zakončeného do pěti stran osmihranu, z nichž podélní paralelní jsou delší. Toto opírá se o šest opěráků přerušených částmi římsovými. Podél zdí jeho vine se zvenčí trnož. Dvě okna po stranách, 1·10 *m* široká, mají hladké ostění v oblouku lomené, třetí menší okno k východu, 0·85 *m* široké, zachovalo jednoduchou kružbu a ostění s jedním žlábkem. Pod tímto otevřen byl r. 1711, jak vytesaný letopočet zvenčí dokazuje, vchod, veřeji z hrubozrnného pískovce obložený. Kněžiště jest 8·30 *m* dlouhé a 5·28 *m* široké, má křížovou klenbu se šestipaprskovým závěrem

Obr. 94. Libušín. Kostel a zvonice.

a pole obdélníkové s křížovou klenbou, jejíž žebra profilu hruškovitého vystupují z rohových kulatých sloupků, které mají vysokou, kulatou patku (válec) s hlavicí dvojitou, též kulatou a hladkou. Rovněž i oba svorníky jsou kulaté a hladké.

Vítězný oblouk, goticky lomený, v rozpnutí 3·96 *m*, jest plochý.

Loď uvnitř 16·45 *m* dlouhá a 6·55 *m* široká — zdi 1·20 *m* silné — má strop rovný, druhdy dřevěný, temperou malovaný, který byl roku 1883 odstraněn. Po straně jižní jsou tři gotická okna, 1·25 *m* široká, po severní straně dvě, z nichž dvě protilehlá nad kruchtou jsou zúžena; na místě třetího okna nachází se výklenek pro kazatelnu. Vchod se strany západní úplně jednoduchý s vystupující římsou a kulatým oknem, které přivádí světlo na dřevěnou kruchtu.

Zevnějšek jest zcela neozdobný. Dnešní jeho vzezření pochází asi z roku 1650, kdy byl za Bernarda hrab. z Martinic obnoven. Štít kostela renaissanční, ve špici zakroužený a křížem opatřený; při hřbetu střechy

Digitized by Google

otevřeným oknem ozdobený. Střecha šindelem kryta. V průčelí kostela zavěšen býval zvonek s nápisem: »A. 1669 goss mich Nicolaus Löw in Prag«, který byl ukraden.

Hlavní oltář renaissanční s polokruhovitě zakončeným obrazem sv. Jiří na koni, slabého provedení. Výška jeho 1·74 *m*, šířka 1·08 *m*. Po stranách oltáře stojí sloupy s korintskými hlavicemi a za nimi list římský. Z předu pod obrazem na dřevěné desce tento nápis švábachem:

Za panowanj G. W. H. Excell. P. P. Bernarda Ignatia Ste Rzym: Rzysse Hrabicte z Martinic Nejwyssiho nejwyssiho probošta Prazskeho [tytul]
Tento Oltarz ke cti a chwale Bo.. S Girzi Rytirze a mučedlnika Panie,
nákladem Zádušnim kostela téhoz Swatého nad Lybussynem

Založeno, wyzdwiženo 1683

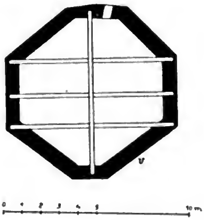
Obnoweno roku 18²/₉83.

Pod oltářním kamenem »portatile« vložena listina z roku 1738 ¹⁸/₄.

Kazatelna pochází ze stejné doby. Čtyři malovaní evangelisté a Kristus na kříži, na stěnách jejích, nezasluhují pozornosti.

V lodi rozvěšeno jest dvanáct obrazů, 0·86 *m* vysokých a 0·70 *m* širokých, poprsí to sv. apoštolův, umělou rukou malovaných. Kresba jest správná, kolorit svěží, draperie a celistvé pojmutí přirozené; zvláště sv. Jan a sv. Matěj vynikají. Práce česká z XVIII. století.

GOTICKÁ OSMIBOKÁ ZVONICE DŘEVĚNÁ (viz půdorys), šindelem krytá, uvnitř 8·70 *m* dlouhá a 7·70 *m* široká, s kamennou podezdívkou 3·30 *m* vysokou a 0·95 *m* silnou, stavěnou ze zvonivé opuky, lomu pazourku podobné, chová v sobě dva zvony:

Obr. 95. Libušín. Půdorys dřevěné zvonice.

Větší (na jih): průměr 1 *m*, střední výška 0·76 *m*; kolem koruny dvouřádkový nápis v gotických minuskulích, 3·25 *cm* vysokých:

Anno x domini x millecimo x quingentecimo x XXXVI x icta ◊ campana x fuca x ect x in x domo x magictri x bartholomei x in ◊ nova x | ⋈ civitate x pragenci x ex ◊ hoc x laus x deo ◊ patri x omnipotenti ◊ et x beatae x marie ◊ semper x virginis x et x omnibuc x canctis x veni ⋈ ⋈

Pod ním na plášti vyniká dosti plastický, 0·13 *m* vysoký relief královny, držící v levé ruce věž.

Menší (k severu), s oštípaným okrajem: průměr 0·75 *m*, výška 0·56 *m*; kolem koruny nápis v minuskulích téže velikosti:

anno x domini x millecimo x ccc.c x quarto x illa x campana x fuca x ect x per x magistrum x bart x | holomaeum x

Digitized by Google

Na plášti velmi plochý relief sv. Petra, 0·15 *m* vysoký.

V jihozápadním rohu hřbitova zasazen jest v zemi hranolový kámen náhrobní z tvrdého pískovce, jenž nad zemí vyniká 0·76 *m* v šířce 0·37 *m* a na němž vytesán jest kříž s růžicí ve středu; pod ním nápis:

LETHA P: 1644
Z PISTOLE GEST
ZASTRZELEN
GIRZICK SMECKAL
PAMATNI : S : CI
RZ . . . .
(Ostatní v zemi.)

Až do nedávna nalézal se ve východní zdi ohradní nízký, o velikém stáří svědčící vchod, jehož veřeje sestávala ze tří kamenů: ze dvou postranních a z jednoho polokruhovitého klenáku.

Lidice (dříve Lidice Menší).

Sommer XIII., 57. — Památky arch. XI., 82; XII., 481; XIII., 181. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 85. — J. Fähnrich, Kronika (rukopis). — Slanský Obzor I., 5. 19; II., 19; IV., 8, 10, 13. Ottův Slovník Naučný XV., 1045.

Ves připomíná se již ve XIV. století; během husitských válek zašla. Čís. 3 tvoří zvláštní statek, jenž ve starších dobách náležel ku hradu pražskému a do roku 1850 řídil se dskami dvorskými.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO byl od r. 1352 až do doby předhusitské farním; jest vystavěn ve slohu gotickém, úplně bez ozdob. Uprostřed střechy kostelní vypíná se štíhlá sanktusová vížka. Při poslední opravě zabíleny byly prý jakési fresky v lodi kostelíka, představující nějaký výjev ze života Panny Marie. Nad vítězným obloukem byl nápis:

Iosepho II e VIVIs sVbLato
LeopoLDo Vero Coronato, ego
RenoVata Et restaVrata sVM.

Kostel byl roku 1880 nově upraven, okna přestavěna na způsob gotický, hlavní oltář nově štafírován; tento pochází ze zrušeného kostela svatých čtrnácti pomocníků ve Slaném.

Na hlavním oltáři nalézá se nový obraz od *Frant. Sequense* z r. 1880, apoštola Jakuba Většího, v poutnickém rouchu zobrazeného. Starý obraz uložen jest v sakristii, kde i chatrný obraz Posledního soudu.

Kostel jest chudý a prázdný, nemající nijakých památností.

Digitized by Google

Na štítku cínového svícnu, který je uložen v městském museu slanském, vyryt je nápis:

Z odkazu Anny
Procházkowe
Mlÿnar: Kralo
wicz S: Jakubu
Do Lydicz
A. 1668.

V severozápadním rohu hřbitova stávala dřevěná zvonice, která se as v polovici XIX. století stářím rozpadla. Spadlé zvony uloženy jsou v panské sýpce ve Slaném.

Největší jest 0·64 *m* vysoký a 0·87 *m* měří v průměru. Plášť ozdoben jest s jedné strany reliefem 0·15 × 0·15 *m* nejsv. Trojice, pod níž stojí čeští patronové. Na opačné straně čteme:

ME FVDIT NICOLAVS LÖW PRAGAE
ANNO DOMINI 1723 HÆC CAMPANA SVMPTIBVS
ECCLESIÆ LIDICENSIS EST REFVSA
ET PER REVERENDISSIMVM AC ILLVSTRISSIMVM DNVM DNVM
DANIELEM JOS: DE MAŸERN METROPOL: PRAG: ECEL: AD S: VITVM
[FRÆPOSITVM IN REGNO BOHEM:
PRIMVM PRAELATVM EPISCOPVM FVBERIADI CELSISSIMI PRINCIPIS
DNI DNI FERDINAND: ARCHIEPIS: PRAG: SVFRAGANEVM
VICARIVM IN SPIRIT: GENERALEM ET OFFICIALEM CONSEGRATA
EXISTENTE DECANO SLANAE P: MATHIA JOS: NESPIESSNY EPISDEMO
DISTRICTVS ARCHIEPALI VICARIO FORANEO.

SANCTISSIME ET INDIVIDVAE TRINITATE ·
SANCTI JACOBI MAJORIS APOSTOLI PRO
CHRISTO MARTIRIZAT PRIORITATI ·
PRAECVRSORIS DNI SANCTITATI.

Druhý zvon, který se rozpuknul při pádu se zvonice, má 0·75 *m* v průměru a 0·52 *m* výšky. Na koruně jeho zaznamenal se autor:

GOS MICH NICOLAVS LÖW IN PRAG.

Na plášti pak jest figurka sv. Jakuba, 0·14 *m* veliká, s nápisem:

TENTO ZWON SLIT GEST KE CZTI
S: JAKVBA WIETSSIHO: NAKLADEM
TOHOTO ZADVSSI LIDICZKEHO
ANNO 1675.

Třetí zvon nejmenší, bez nápisu, měří 0·41 *m* v průměru a 0·32 *m* ve výšce a ozdoben jest poprsím Madonny s děťátkem.

Bohatý nález českých denárů (váhy asi 2 *kg*) učiněn byl roku 1883 u lidického dvora. Obsahoval v hliněné nádobě největším dílem denáry

Digitized by Google

vévody a později krále Vratislava II., pak Kunrata, Břetislava II., Otty a dosud neznámý denár Svatopluka I. Nález byl zbytečně zmrhán a rozstrkán.

V zemském museu pečeť lenného statku Lidic.

Lísské (u Schallera a na Krejbichové mapě Liska).

Sommer XIII., 99. — Sedláček, Hrady VIII, 275. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 96.

Asi deset minut nad obcí severně je studánka »Královská«, nad níž vystavěna byla znovu roku 1874 zcela nepatrná kaplička; lidové podání uvádí ji ve spojení s královnou Eliškou Přemyslovnou. (Viz o tom Václava Beneše Třebízského v Lumíru r. 1874.) — Ve vsi v rozsoše nalézá se malý zvonek, krytý kuželovitou stříškou šindelovou.

Lisovice.

U stanice dráhy Zlonice laténský hrob s bronz. náramkem a sponou. Zem. mus. Pam. XVI., 53. — Na poli čís. parc. 245 žárové pohřebiště římské s bronzovou cistou. — Zem. mus. Pam. XVII., 191, 539. — Tamtéž ojedinělý hrob s kostrou skrčenou a nádobkou. Pam. XVII., 541. — U silnice ze Zlonic římská medailie císaře Commoda. Slanské okr. mus. Pam. XVII., 199.

Lotouš.

V pískovně čís. parc. 91 pohřebiště se skrčenými kostrami typu únětického s nádobkami, jehlice s úškem, jedna se řetízkem. Zem. mus. Pam. XVII. 546.

Lukov.

Sommer XIII., 97. — Sedláček, Hrady a zámky VIII., 215. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 84. — Slanský Obzor IV., 10. — Method XXVI., 10.

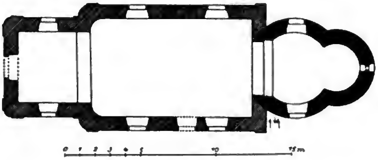
Tvrz tu bývala, ale není dnes po ní památky. V XIV. století byla panským sídlem pánů z Braškova a z Lukova. Naposled se připomíná roku 1615 a potom zpustla za válek švédských. Stávala bezpochyby na povýšeném místě nynějšího dvora.

FILIÁLNÍ KOSTELÍK SV. JIŘÍ na návrší severně nad obcí stál již roku 1388 a před tím byl již farní; neboť roku 1383 osazen byl knězem Janem z Chocenic. Orientovaná stavba z lámané opuky, omítnutá, původem románská, ač bez architektonických a dekorativních článků tohoto

Digitized by Google

slohu. Později ale, snad v XVIII. století, zcela nově přestavěna. Pohled na kostelík od východu činí dojem staročeské rotundy XI. věku.

Kostel skládá se z románského okrouhlého presbytéře, který vlastně původně pro sebe románským kostelíkem (rotundou) býval, a z obdélníkové lodi. Přístavbou lodi vzala za své bezpochyby věž a západní díl rotundy s vchodem, která 2·30 *m* v poloměru měřila, z něhož učiněn vítězný oblouk na 3·63 *m* rozpjatý, 5·10 *m* vysoký a zcela hladký. Dnešní zbytek rotundy, avšak bez zděné lucerny s rovným stropem, jen k apsidě skloněným, jest 7 *m* vysoký. Polokruhová apsida, 2·65 *m* široká, 2·35 *m* hluboká a 5·10 *m* vysoká, jest nižší rotundy a sklenuta jest nepravidelnou konchou v podobě půlkopulového klenutí; na straně východní osvětlena jest jediným původním okénkem, 0·45 *m* širokým a 0·96 *m* vysokým. Bývalá rotunda má zdi úplně hladké a stopy původních oken nikde nejsou patrny. Po každé straně má po jednom moderním segmentovém okně, 1·45 *m* širokém. Jinak vnitřek jest prostý a chudý. Apsida i rotunda mají původní klenbu, střecha kryta jest kůrkami. Římsa i sokl mají původní svůj tvar. Vyobr. 96.

Obr. 96. Lukov. Filiální kostel sv. Jiří.

L o ď, 15·42 *m* dlouhá a 6·49 *m* široká má vchod na západě a v prostřed strany jižní; dvéře tohoto mají pěkně kovanou barokovou kliku. Severní vchod jest zazděn. V pobočních stranách po třech oknech. Přístavba neděla se v hlavní ose rotundy; proto půdorys lodi odbočuje trochu k severu.

D ř e v ě n á k r u c h t a spočívá pod nízkou v ě ž í, jejíž zdi jsou dole sesíleny tak, že zadní část lodi pod kruchtou tvoří jakousi předsíň. Odpočteme-li tento díl, jest vlastní loď, která v západních rozích jest zaokroužena, jen 10·60 *m* dlouhá.

Jednoduchý h l a v n í o l t á ř barokový pochází z filiálního kostela v Krtni u Prahy a nese nový obraz sv. Jiří na bělouši od *Jana Heřmana*, roku 1890 malovaný; jest 2·20 *m* vysoký a 0·98 *m* široký.

Na levé zdi lodní mezi okny na barokové konsole s o c h a s v. J a n a N e p o m u c k é h o, v oblacích klečícího, v životní velikosti dovedně ze dřeva vyřezaná; na protější straně v témž arangement klečí s o c h a s v. F r a n t i š k a S e r a f í n s k é h o. Práce tyto datují se z XVIII. století a byly sem odjinud přeneseny.

Před lety byl zde malý o b r a z č e r n é M a t k y B o ž í na plechu malovaný, se zlatou půdou, z minulého století; odnesen byl kým do Prahy.

Digitized by Google

Kalich malý, stříbrný a hladký.

Na kůru visí pěkně řezaný krucifix, 0·70 *m* dlouhý a v rozpjetí rukou 0·76 *m* široký. Kolem hlavy zasazeny má troje chumáče paprsků. Anatomie těla velmi správná.

Dále je zde kancionál sv.-václavský z roku 1712.

Zvony ve věži:

1. Průměr 1 *m*, výška 0·75 *m*. Nápis okolo koruny zní: »Sit nomen domini benedictum; ex hoc nunc usque in seculum.« — Pod ním rostlinný ornament barokový v guirlandách, který přidržují andílci. Na severní straně pláště reliefová postava sv. Víta, 0·20 *m* vysoká, stojící na znaku kapitoly svatovítské, 0·12 *m* velikém. Na protější straně jižní relief Ukřižovaného, 0·30 *m* vysoký, se dvěma lkajícími postavami pod ním, 0·17 *m* vysokými (Matkou Páně a učenníkem Janem). Na dolejším okraji zvonu úzký barokový ornament a nápis: »Franciscus Antonius Frank Fudit me Pragae. Anno 1784.«

2. Průměr 0·83 *m*, výška 0·64 *m*. Nad listovým ornamentem renaissančním, 8 *cm* širokým, kolem koruny umístěn jest relief 7 *cm* dlouhý a 4 *cm* široký, představující Davida co klečícího obrněného rytíře na ležící mrtvole Goliáše. V ruce nese prak a sťatou hlavu svého protivníka. Na severní straně pláště čteme:

> Bratrzi, Budtez czynitele Slowa Boziho a
> ne pošluchaczi toliko, zklamawagice šami
> šebe: Neb geštli kdo pošlaucha Slowa Bo=
> ziho, a neczini ho Skutkem = Ten przirownan
> bude Muzi špatrzugicÿmu Obliczeg narozeni
> šweho w Zrcadle. Wzbledl še zagište ÿ odššel
> a hned zapomenul Gakÿmbÿ bÿl.

Pod nápisem mezi dvěma okřídlenými sedícími evangelisty Janem a Matoušem zasazen jest malý oválový relief hlavy zvonařovy.

Na jižní straně pláště napsáno jest velikou latinkou:

> SLOWUTNY BRŸKCY ZWONARZ
> Z CYNPERGKU, W NOWEM MIE=
> STIE PRAZSKEM, TENTO ZWON
> UDIELAL. LETA PANIE 1589.

Pod tím znamenitý relief ve čtverci, 0·10 *m* vysoký a široký, Bičování Páně, v kroji tehdejším, a něco níže znak Brikcího ve stejné velikosti portraitu jeho; po stranách pak ostatní dva evangelisté, Marek a Lukáš.

Na straně východní uzříme figurku, 0·18 *m* velikou, s nápisem »sv. Jakub« nad hlavou, k níž tvoří protějšek »sv. SSimon« na straně západní.

Digitized by Google

3. Průměr 0·48 *m*, výška 0·38 *m*. Na plášti relief Matky Boží s děťátkem, držící lilii, a nápis: Franciscus Antonius Frank me fudit Pragae. Anno 1773.

4. Nepřístupný a nejmenší má obraz sv. Josefa s lilií v ruce a v bočních stranách Spasitele na kříži s lkajícími postavami pod křížem.

Na hřbitově kostnice plná, s neobyčejným množstvím srovnaných kostí a lebek.

V bývalém zájezdním hostinci, s mansardovou střechou, zasluhuje pozornosti roubená dřevěná studna, jejíž model vystaven byl na národopisné výstavě v Praze.

Lunkov.

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 84. — Pam. arch. I. 285. — Slanský Obzor II. 23, III. 5.

Opodál vsi pohanské pohřebiště Krolmusem odkryté.

Malkovice (dříve Malikovice, u Schallera Malikvice).

Heber's Burgen VII. 71. — Sommer, XIII. 70. — Pam. arch. II. 173, IV. 196, XIII. 181. — Sedláček, Hrady VIII. 149. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 97. — Slanský Obzor III. 20, IV. 33.

O hradišti u Malkovic, jež Vocel (Pravěk 431) uvádí, není nám nic známo.

Malkovice bývaly zvláštním statkem a někdejší TVRZ byla původištěm rodu, z něhož se r. 1248 připomíná Sulislav z Malkovic, a ještě dříve r. 1219 Přibyslav z Malkovic.

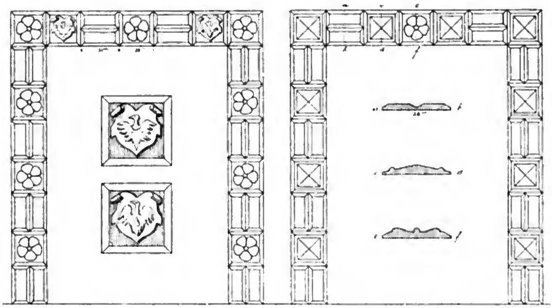
Na nejvyšším místě ve dvoře Malkovickém stojí sýpka a při ní obydlí hospodářského správce, oboje do rohu postavené. Při obou staveních jsou staré a pěkně přitesané venýře, z nichž každý se skládá z 21 tesaných pískových kamenů. Ten z nich, který jest při obydlí správcovu, má za ozdobu nahoře uprostřed jedinou pětilistou růžici, ostatek jest čtverhrannými, dnešním šamotovým dlažicím podobnými ozdobami vyplněn. Takových růžic jest u vchodu při sýpce při druhém venýři devět, které střídají se se čtverhrany podélně rozdělenými; na místě dvou nahoře jsou dva kameny, 0·28 *m* ve čtverci, se štítky v renesančním slohu vytesané, v nichž se spatřují orlice valně již zubem času ohlodané. Tyto venýře jsou jediným zbytkem bývalé tvrze, nasvědčujícím XVI. století (viz vyobr. 97).

Tvrz prodána byla roku 1594 Gotthardtovi Floriánovi Žďárskému ze Žďáru na Červeném Újezdci a Jenči za 10.000 kop gr. č., který ji prodal roku 1599 za 38.000 kop míš. panu Jar. Boř. z Martinic; při této koupi praví se, že tvrz byla tehda »v nově z gruntu vystavena« a obsahovala dostatek světnic a komor, též sklepy podzemní. Poněvadž Žďárští nosili

Digitized by Google

ve znaku orlici, dá se s určitostí tvrditi, že ony venýře povstaly v letech 1594—1599.

FARNÍ KOSTEL VŠECH SVATÝCH byl již 1384 farním; později patřil jako filiální ku Smečnu. Roku 1787 zřízena zde lokalie. V roce 1826 prodělal velikých změn. Prodloužena byla totiž loď kostelní o více než třetinu, čímž vzniklo po každé straně na místě dřívějšího jednoho, po dvou oknech. Ku čtverhrannému presbytéři, který měl tři okna, přistavěna byla na sever sakristie v téže velikosti a východní okno presbytéře bylo zazděno. Dle všeho zdá se, že tehdejší kostelík postaven byl na podvalech románské rotundy. Dnešní rozměry jeho měří: presbytéř 5 *m* délky a 4 *m* šířky, loď 10 *m* délky a 7·5 *m* šířky. Oba mají strop

Vchod na sýpku. Vchod do bytu hosp. správce.

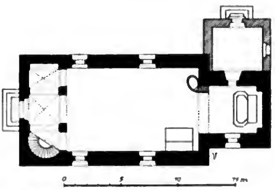
Obr. 97. Malkovice. Kamenné venýře bývalé tvrze.

plochý, v rozích zaokroužený. Vítězný oblouk polokruhovitý. Vchod jest na straně západní, kde i kruchta na dvou kamenných pilířích spočívá. Kostel jest zmodernisován, nově upraven a nemá žádných starožitných památek. (Vyobr. 98)

H l a v n í o l t á ř jest nový, rovněž i o b r a z V š e c h s v a t ý c h od *Petra Maixnera* z roku 1878. Pod kazatelnou stojí cínová k ř t i t e l n i c e na třech nohách prohnutých, lvím nohám podobných. Tam, kde tyto na džbeřík přiléhají, rozšiřují se na torso s dívčí hlavou, které samy jsou jaksi rukovětí k přenášení nádoby. Na víku stojí uprostřed soška velmi vkusná sv. Jana Křtitele, 0·15 *m* vysoká. Obruba víka zdobena je značně vypouklým ornamentem listovým, s nímž rovnoběžně kolem latinským písmem psacím vine se nápis: »Léta 1830 pod Welebným Panem Františkem Mühlsteinem byla tato křtitedlnjce nákladem Cýsaře Pána Františka I. pro Malkovický kostel způsobena. Joz. Götzel zeynař.«

Digitized by Google

V úzké sanktusové vížce visí dva menší zvony: Větší má průměr 0·49 *m*, výšku 0·40 *m*. Jest značně od srdce vytlučen a úplně bez ozdob. Nápis v majuskulích okolo koruny jest záhadný, enigmatický, bezpochyby ale latinský. Pochází ze XIV. století. (Vyobr. 99.)

Obr 98. Malkovice. Farní kostel Všech Svatých.

Menší měří v průměru 0·31 *m*, výška 0·24 *m*. V úzkém pásku pod korunou jsou písmena a letopočet: F · A F · 1774. (Frt. Ant. Frank.) Pod páskem vine se věnec ze spirálovitého, barokového ornamentu. S jedné strany pláště jest vypouklý obrázek sv. Floriána, 0·09 *m* vysoký, který stoje, v levici praporec drží, v pravé ruce

Obr. 99. Malkovice. Nápis na větším zvonu.

vylévá z konve vodu na oheň; s druhé strany klečí u hrobu nějaký světec, nad nímž ční malý křížek, u jehož paty leží lebka. Výška reliefu 0·07 *m*.

Kostelní pečetidlo z roku 1824. Matriky počínají roku 1755.

Malovary.

Schaller, I. 99. — Sommer. XIII. 118. – Památky arch. V. 24. — Časopis česk. Musea 1876, 362 — Sedláček, Hrady VIII 261. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 110. — Frt. Vacek, Paměti král. města Velvar, 42, 163.

Nedaleko Velvar na pravém břehu potoka Slanského bývala od pradávných dob dědina, která se nazývala Malovary, rozeznávajíc se tímto jménem patrně od Velvar. V XV. století nacházíme ji rozdělenou na několik statků, větších i menších, mezi nimiž vynikaly tvrz řečená Hrádek, dvůr Zápasníkovský, statek Šebákův a statek Krabcovský.

Malovary připomínají se poprvé roku 1302; tvrz Hrádek pak od roku 1326. V XVI. století tvrz zdejší spustla. Když ke konci XVIII. stol. rybník Malovarský vysušovali a proměňovali v pole, přišli ještě na její základy a na stopy jiných budov. Dle Balbína měl tu býti také kostel Matky Boží. Myšlen je tu ale patrně

FILIÁLNÍ KOSTEL ČI KAPLE VŠECH SVATÝCH, nyní na předměstí Slanském ve Velvarech, či bývalý farní chrám Malovarský. Stával již ve XIV. století Roku 1787 byl císařem Josefem II. zrušen, ale

Digitized by Google

po smrti jeho r. 1792 navrácen byl bohoslužbě. Je to starobylá památka slohu románského.

Nízká, obdélníková presbytéř, 3·65 *m* dlouhá a 6·50 *m* široká, sklenuta je křížovou klenbou, která uzavřena kulatým svorníkem. Žebra její vycházejí již 1 *m* vysoko od země. Má s jižní strany jediné prosté, malé okénko, lomeným obloukem sklenuté. K východu, v ose kostelní, přistavěna je malounká a nízká sakristie.

Vítězný oblouk, 6 *m* v rozpjetí, má značně smačklý lomený oblouk. Nad ním malovaný znak města s letopočtem 1667 a nápis na pentli oznamuje pak rok obnovení: »Renovat. An. Dom. 1853 Die 1 nov.«

Loď, 8·37 *m* široká a 8·92 *m* dlouhá, osvětlena je v bocích po dvou menších oknech. Kruchta spočívá na dvou hranolových, kamenných sloupech překlenutých, půl metru silných. Hlavní vchod veden se strany západní, postranní se strany jižní, chráněný přistavěným síncem, křížově sklenutým; strany jeho obnášejí po 3·60 *m*.

Střecha kostelní jest nad lodí vyšší a širší než nad presbytéřem; z prvé vystupuje malá vížka sanktusová.

Vnitřek je prajednoduchý. Hlavní oltář renesanční s přídatky baročními sestaven ze čtyř dřevěných sloupů, které nesou architráv; obraz je velmi slabý.

V jihovýchodním rohu hřbitova stála do r. 1900 kamenná zvonice bez zvonů s got. okny a střechou, v kterémžto roce byla bleskem zapálena. Zvonovina z porouchaného zvonu sv. Ondřeje, který slit byl r. 1496 pro chrám Malovarský a vážil málem 7 centnýřův, poslána byla Velvarskými r. 1660 do Prahy Mikuláši Lvovi ku slití jiných zvonů.

Milé (také Milý, Milá).

Sommer, XIII. 44. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 97. — J. Salaba, Method XXIII. 49.

KAPLE SV. MICHAELA byla r. 1753, dle Salaby 1735—1737 od obce a dobrodinců vystavěna.

Miletice.

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 106.

Ves připomíná se již na počátku XIV. století; v XV. věku jmenuje se Jan Vlk z Miletic.

As před šesti roky vystavěna zde nová KAPLE.

Digitized by Google

Mikovice.

Schaller I. 224. — Sommer XIII. 157. — Fr. Rosenblüh, Die grossherz. Toskanische Herrschaft Svoleniowes 1840, 13. — Památky arch. a míst. VII. 302, VIII. 340, XIII. 180. — Sedláček, Hrady atd. VIII. 258. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 106. — Čechy XI. 151. — Český Lid I. 567. — Fr. Pubička, Chron. Gesch. Böhm. III 258, 292.

Roku 1799 vykopána tu byla nádoba s penězi z doby knížete Oldřicha. — Unět. jehlice, bronz. dýka, bronz. kruhy, nádobky. Museum v Čáslavi. Český lid I. 567.

Ves připomíná se roku 1337.

Bývalou tvrz s branou a věží, která stávala v nádvoří dnešního čís. dvora čís. 1., pokládá Balbín a jiní za sídlo Minkviců z Minkvic. Ležíc v dolíku, chráněna byla od jihu a severovýchodu hlídkami na vrších, dole pak potokem, příkopy a valy. Tuto dal roku 1596 Jan Boreň ze Lhoty († 1613) s manželkou svou Kateřinou Mandalenou z Roupova znovu postaviti; v průčelí jejím umístěn byl letopočet 1596 s nápisem. Od něho bezpochyby pocházel také vývod ve veliké síni malovaný, z něhož viděti byla nejen posloupnost Boryňů, nýbrž i Roupovských až na syny jeho. Byly tu různé znaky s nápisy vztahující se k rodům pánů z Říčan, Bezděvsi, Kolovrata, Klinšteina, Martinice, Rabšteina a Wartenberga.

Roku 1628 převzal syn jeho Jan David tvrz mikovskou »sídlo otcovské«, příkopem a vodou vůkol obehnanou a s mostem zdvihnutým. V současných pamětech se výstavnost tvrze vychvaluje. Jmenovali ji r. 1636 již zámkem a psali o stavení jejím ve čtyři úhly od kamene vystavěném, že stojí na veselém místě. O sklepích v přízemí psalo se, že se nic netrhají, ostatek prý postaven byl s nemalým nákladem a bylo v něm drahně čistých pokojů, zvláště v prostředním stavení, do něhož se rovnou nohou z mázhauzu vcházelo.

Roku 1657 praví se o tvrzi, že »v té roztržitosti vojenské vypálena byla a ještě, jak náleží, vystavěna není«.

Od r. 1699 na tvrzi zdejší se nebydlelo, roku 1794 byla z části stržena. Schaller zastihl ji co hrubě spustlou.

Dle vypravování sedmdesátiletého hodnověrného starce, který zbytky tvrze pamatoval, bourala se v r. 1839 zbylá polokruhovitá brána s věží, z jejíž pilířů vyňaty byly dva neporušené kameny se znaky zakladatelů tvrze, jež byly pak do pilířů vrat při ohradní zdi dvora zazděny. Jsou to dva pískovcové kameny ve velikosti 0·60×0·38 *m*; na prvním vytesán je pěkně znak Boryně ze Lhoty — ve štítě dvě zkřížené vidlice, v klenotu sedm pér — s polovicí letopočtu 15, na druhém pak Kateřiny Mandaleny z Roupova — ve štítě orlice, táž i v klenotu s rohy — s druhou polovicí letopočtu 96. Materiálu z rozbořené tvrze použito bylo ku stavbě stodoly, tak zvané »Nové«. Kamenný a pěkně klenutý most, z něhož zbytky základů jsou dosud znatelny, spojoval tvrz a vrch »nad zámkem« zvaný,

Digitized by Google

a byl při povodni v roce 1845 stržen. Zbytky ostatních valů srovnány byly se zemí neb ve splav proměněny byly. Roku 1855 část vrchu »nad zámkem« při stavbě dráhy prokopána. Kolem potoka vedla zeď a za ní příkop, který se dal lehko vodou zalíti. Něco níže, kde dnešní splav upraven, bývala lávka na dubových pilotách, v nichž vězela stavidla k spouštění a regulování vody. Po mostě přecházelo se po stráni, severovýchodně od tvrze, na vrch, na jehož temeni na urovnané půdě konstatovati lze základy obydlí s ochrannou věží. K tvrzi či »k zámku«, jak se tu všeobecně říká, patřil pivovar s velmi nákladnými sklepy (troje nad sebou) pro pivo i víno; známo totiž, že byly tu rozsáhlé vinice. Pivovarní budova proměněna částečnou opravou ve chlévy.

Ve vsi, v uzlu tří silnic, postavena jest na tříbokém sloupu SOCHA BOLESTNÉ PANNY MARIE, v baročním slohu z XVIII. století. Na tříbokém, 1·25 *m* vysokém základě, jenž skládá se z jednoho vysokého a z jednoho nižšího schodu se stranami 2·30 *m* širokými, stojí užší, as 2·50 *m* vysoký, rovněž tříhranný podstavec, na jehož výběžcích umístěny jsou tři sochy světic v životní velikosti. Na dvou podélných polích vytesán je v kartuši znak velkovévodkyně Anny Marie Frant. Toskánské, zakladatelky jeho; na třetí ploše, která dnes je na dobro vyhlazena, býval nápis. Ve středu stavby vztyčuje se tříhranný sloup ukončený hlavicí, na němž stojí v životní velikosti socha Panny Marie bolestné s pohledem k nebi obráceným; v prsou zaboden má meč a na prsou složeny jsou ruce k modlitbě. Výška celého sloupu obnáší asi 13 *m*. Celá práce provedena je z pískovce a jest dosti vkusná, postavy jsou v markantním pohybu a precisně modelovány, ač detaily již zubem času zašly. Celek a architektonická silhueta činí příznivý dojem dekorativní a detaily, ač jednoduché, dobře označují sloh.

Nad dveřmi válcového mlýna zasazena je k o v o v á d e s k a, 0·94 *m* dlouhá a 0·39 *m* široká, s vylitým nápisem:

ER BAVET IMIAHR CHRISTI 1691
BEŸ REGIRVNGS ZEIT SR HOCHEÖSTL=
DURCHCHL: PHILIP WILHELM PFALZ
GRAFEN BEŸ REIN IN BEYEM ZUGVLICH
GLEVE UND UND BERGHER ZOGEN.

Minice.

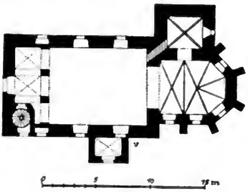
S o m m e r XIII. 154. — Pam. arch. a míst. X. 708, XIII. 327, XVI. 137. — H y š m a n a P a r o u b e k, Okres. hejtm. 106. — Ottův Náučný Slovník IV. 420. -- Slanský Obzor III. 39 — Farní pamětnice z roku 1739 a 1836. — Nejstarší matrika počíná 28./10. 1669.

Nade vsí při silnici k Tursku hromadný nález bronzů: náramky, závěška, srp, dýka. Zem. mus. Pam. XVI. 137.

Digitized by Google

Jihozápadně od Minic mezi potokem Zakolanským a potůčkem Rusaveckým rozkládá se na ostrohu, 267 *m* nad mořem vysokém, HRADIŠTĚ. Temeno jeho, pole a pastviny, tvoří parcelní čísla 359—368, náležející p. Aloisu Dŭrasovi. Hradiště podobá se nápadně onomu staroslovanskému u Butovic na Smíchovsku. Při kopání dobré úrodné, jako uhel černé, země, které jest na dotýčném hradišti hojnosť, nalezeny byly rozličné předměty jako: sobí paroh, hroby s kostrami k východu obrácenými, bronzové náramky a meč, hliněné přesleny a střepy popelnic s hrdly nápadně širokými. O nějakém opevnění, vyjma strmé meze v podobě valu, č. p. 361, není tu ani potuchy. Pod hradištěm roztroušeno je po stráni množství velikých balvanů. Pod strání na straně jižní při potůčku rozkládala se zašlá ves Rusavky, kde se podnes »v Rusavkách« říká.

FARNÍ KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO byl už roku 1352 farním; v třicetileté válce byl i s farou od Banéra rozbořen a spálen, načež mezi lety 1668—1678 opět vystavěn. V XVII. a ještě až do XVIII. století náležely k zdejší faře filiální kostely v Tursku, v Chvatěrubech, v Nelahozevsi a v Libšicích. Roku 1713 byl restaurován. Při opravě r. 1837 provedeny byly některé větší změny. Tak zvětšena byla značně okna zvonice, rozšířena byla římsa její, zrušeny byly schody na věž, s východní venkovské strany umístěné, upraven byl kůr, spočívající na překlenutých dvou kamenných sloupích a dvou pilastřích, vystavěno bylo točité kamenné schodiště na kruchtu. Na věž ku zvonům musí se z kruchty přes půdu kostelní. (Vyobr. 100.)

Obr. 100. Minice. Farní kostel.

Z původní stavby zůstala presbytéř, ovšem přestavbou změněná Uzavřena je pěti stranami pravidelného osmiúhelníka a rozdělena jest žebrovím na obdélníkové travée s křížovou klenbou a na paprskovitý závěr. V obou polích zakončena jest klenba kulatými svorníky. Profil žebra vykazuje s obou stran dva žlábky. Pod žebrovím naznačeny jsou imitací mramoru renesanční pilastry. Původní čtyry gotická okna zaměněna jsou rozšířenými renesančními. Presbytéř je 7 *m* dlouhá a 5 *m* široká.

Loď chrámová zdélí jest 12 *m*, šířky pak má 7 *m* a opatřena je šesti okny a dvěma vchody (z jihu a ze západu).

K presbytéři přiléhá při severní straně věž, která byla r. 1828 přistavována do výše; výška její až ku kříži obnáší 24 *m*. Přízemí její, 3·65 *m* ve čtverci veliké, používá se za sakristii. Jest to pozůstatek z původní části kostelní. Místnost ta opatřena je křížovým klenutím se žebry totožného profilu jako v presbytéři. V závěrečním kulatém kamenu vytesán je prázdný

Digitized by Google

štít. (vyobr. 101.) V rozích na severní stěně vychází žebroví z přípor, které podpírají dvě oválovité hlavy markantních obličejů (vyobr. 102.). Sakristie osvětlena je dvěma okénky. Odtud vedou též schody na kazatelnu.

Zařízení kostelní nevyniká ničím. Dle Ottova slovníku má tu býti pohřben král. prokurator, Jan Boryně ze Lhoty, jenž zemřel asi kolem r. 1541; náhrobku jeho jsme nenašli.

Obr. 101. Minice. Svorník.

Obr. 102. Minice. Přípory v sakristii.

Při opravě chrámu r. 1901, když odsunuta kamenná křtitelnice, nalezena byla pod ní mramorová deska náhrobní, 0·27 *m* dlouhá a 0·25 *m* široká, s tímto nápisem:

A . D . MDCCXXXIX
I MAÏJ OBÏIT ÌN DNO
A · R : V : D : FRANCISCVS
KARAÏJSL MİNİCENSİV
INA : XVÏI CVRATVS
ATATİS SVÆ XLIX
REQVIESCAT İN PACE

Ve věži visí tři zvony. Největší má v průměru 0·65 *m*, výšku 0·51 *m*. Nápis okolo koruny, zdobený s obou stran pasem, z růží a listů sestaveným, oznamuje: LETA PANIE. 1694 DO MINICZ Z ALMUZNY GSEM SPVSOBENY. Písmo veliká latinka, 2 *cm* vysoká. Na plášti relief Ukřižovaného, 0·14 *m* vysoký, s lkajícími postavami P. Marie a sv. Jana. Na opáčné straně snad sv. Jakub. Mezi reliefy okřídlené hlavičky andělíčků. Na jednom místě umístěna je v oválu znakovém i značka zvonařova (vyobr. 103) (Jan Priquey?).

Obr. 103. Minice.

Rozměry prostředního zvonu: průměr 0·50 *m*, výška 0·38 *m*. V desce na plášti psáno velikou latinkou:

ČASTO SEM POSPĚJTE
CHVÁLU BOHU VZDEJTE!
PŘELIT V TOVARNĚ DCERY KARLA
BELLMANNA ANNY V PRAZE 1866.

Na opačné straně nápisu jest relief sv. Jakuba Většího, 0·15 *m* vys.

Nejmenší zvon, »umíráček« zvaný, má tyto rozměry: průměr 0·32 *m*, výšku 0·26 *m*. Kolem koruny: F . A . F (*Frant. Ant. Frank*).

Digitized by Google

Na plášti čteme: Fr. Tocin przelit dal 1770. Na opačné straně relief sv. Barbory, 0·15 *m* vysoký.

Nad zvony umístěny byly dříve věžní hodiny.

V jihozápadním rohu bývalého hřbitova, který kolem chrámu se rozkládal, stojí SOCHA SV. JANA NEP., velmi pěkně provedená, bohužel již valně sešlá a poškozená, kteráž má na podstavci tento chronogram:

HIC STAT.
QVoA DIVVante
InfaMa ConSer
VatVr orbis
CVIIpso C$^{NO}_{AN}$ IzatI
onIsanno popVLI
PIetas po · It
CoLLosVM

Na zadní straně u podnoží sochy jsou značky W. Z. a na opačné straně letopočet 1788.

Roku 1824 rozpadla se farní budova, byla ale opět následujícího roku znovu postavena

Farní pečetidlo z roku 1828.

Mirovice.

Sommer XIII. 148.

Zlatá mince praehistorická. Sbírka hrab. Er. Nostice. (Památky arch. XV. 440.)

Na březích Vltavy spatřujeme dodnes mohutné zdivo, podklad to bývalému dřevěnému mostu, který vystavěl roku 1755 *Jan Pantzenberger*, stavitel z Olomouce. Poněvadž most vydlážděn byl příliš těžkými kameny, sřítil se již roku 1783 částečně a při povodni roku 1784 a v následujících letech vzal úplně za své. Sommer zastihl ještě také dva pilíře ve vodě.

Mlčechvosty (Mlčehost).

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 107.

Roku 1853 objevil tu Krolmus pohanské pohřebiště, žároviště a kostry s prostřeleným lbím. Roku 1887 vykopána nádoba s jantarovými kroužky.

Digitized by Google

Jiné pohřebiště leží za vsí k Vraňanům po obou stranách pramene. Také asi čtvrt hodiny za vsí k Lečicům je žároviště. Veliké žároviště odkryto v břehu nad železniční tratí s okrouhlými jámami, v nichž byl popel, rozdrobené hrubé nádobí a množství zvířecích kostí. Na blízkém vrchu Škarechově mrskány a upalovány byly prý čarodějnice. Zde při kopání příkopu mnoho kostí a popelnic se vykopalo.

Mráková.

Palacký, Místopis království Českého, 1843. — Hyšman a Paroubek, Okres hejtm. 101.

Druhdy ves Mrakov na panství Smečenském, nyní myslivna, dle níž dříve slula stanice buštěhradské dráhy Smečno-Šternberk. — Myslím, že je tu ztotožňována zaniklá ves Německá Lhota v těchže místech se nalezající.

Mšec.

Hájkova kronika, list CCCLIII. — Poutnik 1847, 115, 132. — Včela 1841, 159. — Svobodný Občan 1874 čís. 26. — Pam. arch. VII. 302, XIII. 181, 328. — Svornost 1889 čís. 51. — Světlo XV. čís. 19, 20. — Staří letopisové čeští, 4. — Slanský Obzor I. 19, II. 32. — Schaller I. 167. — Sommer XIII. 43. — Widimský, Städtewappen 63. — Sedláček, Hrady VIII. 157. — Světozor IX. 526. — Bílek, Dějiny konfiskací 616. — J. Veselý, Geschichte der Schwarzenbergschen Besitzungen 121. — J. Salaba, Method XXIII. 49. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 97. — Čechy XI. 165. — F. Velc, Český Lid IX. 85. — Kniha pamětní městyse Mšece. — Pamětní knihy farní z r. 1745 a 1836. — Matriky počinají r. 1670.

Mšec povstal za dob dávných a stál již roku 1316—1318, kdy tu vladyka »Dcheř de Mšec« seděl. Od něho nepochybně název městečka pochází. Později za Václava IV., který míval v zámku zdejším uschovaná tenata (Jagdgarne), dostala obec znetvořené jméno Kornouz, povstalé z německého Garnhaus. Jméno »Cornus« vyskytuje se skutečně v listině Václava IV. z roku 1368. Ale při zápisu r. 1361 jmenuje se ves »Mšec«.

V roce 1794 skorem polovina obce vyhořela. — Roku 1811, dne 5. června, postiženo bylo městečko krutým ohněm, který celé až na devět stavení sežehl. Při ohni tom shořela opět věž kostelní (prvně roku 1776) a hodiny i zvony se rozlily, kdežto kostel sám uchráněn. Tehdy shořelo 61 domů a 37 stodol.

V nové radnici č. 1. (stará bývala v č. p. 86; vyobrazení její od *Ant. Zimmermanna* viz v městské pamětní knize) uschováno je jedno rychtářské právo od roku 1740, privilejní list císaře Josefa z roku 1788, týkající se povýšení obce za městys a pamětní kniha, která obsahuje výňatky ze staré pamětní knihy z roku 1686, nyní zmizelé. Starší díl prvé,

Digitized by Google

z roku 1764, zanesen byl do musea Novostrašeckého. Starší privilegie městečka přišly ve válkách na zmar. — V zemském museu viděl jsem otisk pečetidla s opisem: »Pecet : Ceh : Remesla : Minarskiho«, s letopočtem 1741 uvnitř.

Městský znak má v modrém štítě zlatý obilní snop (nejspíše snop žitný) svázaný povříslem, po jeho stranách jsou dvě zlatá stébla s klasy ven nachýlená. (Vyobrazení viz ve Světozoru 1875, 502 a v Ottově Naučném Slovníku XVII. 833.)

Z právomocnosti městečka uchován je dosud kamenný PRANÝŘ u obecní kašny, která zřízena r. 1872 ze žehrovického pískovce na místě staré; stával původně u kostela a opatřen byl potřebnými kruhy a zapuštěným loktem pražské míry.

Na východní straně dvora jest ZÁMEK s kanceláři a byty úředníkův, kterýž zakladatelé nazvali Kornhauz a jako pevnou tvrz vyzdvihli. Na ten čas tu není nic, co by dost málo na středověký hrad upomínalo. Důkladnými přestavbami v XVII. a v XVIII. věku zrušeny již dávno všechny zbytky.

Hrad zdejší uvádí se v XIV. stol. Seděl na něm loupeživý rytíř Ježek z Kolovrat, který kolem jedoucí kupce přepadával a olupoval; proto v roce 1384 dal král Václav IV. hrad vojensky obehnati, držitele zajati a hrad dobíti a zbořiti. Fragmentární zbytky základního zdiva tohoto zbořeniště nalezly se u severovýchodních vrat dvora (uvnitř v pravo); dále asi v prostřed velkého prostranství dvora na místě, kde obě cesty pravý (východní) úhel tvoří, konstatovány byly při kopání základní zdi staré kulaté věže, která ze zbořeného Kolovratského hradu pocházela.

V XVI. století jmenuje se tu opět zámek. Roku 1586 koupil jej s panstvím Matyáš Štampach ze Štampachu a dal zámek Kornhauz a dvůr na rozhraní XVI. a XVII. století »naskrze, a to od nejmenšího až do největšího s nemalým nákladem na památku svou« znovu vystavěti. Obsahoval velké prostranství a mimo budovu a věž čtyry schodiště na galerie. V zámku byla také kaple Nativitatis Christi, která stála pak ještě i r. 1798. Měla jedno okno se zrcadlovými tabulemi a dvojité dvéře; blíže byla stará duchovní světnice. Dle archivů ve Mšeci a v Třeboni zaznamenáno je o ní k roku 1731 »mit einem Glaszfenster und einem altvätterl. Altar aus Brettern«.

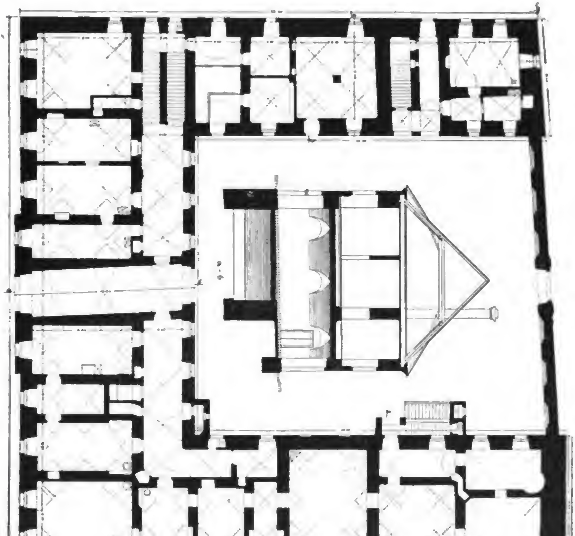
Mimo to vystavěl si majitel v zahradě velice nákladný letohrádek, který byl v roce 1678 demolován. Ze všeho toho zachoval se až na naše doby ozdobně vytesaný znak jeho ve dvoře zámeckém v severním křídle nad renaissančním vchodem, obloženém štukovím. V červeném štítě měl stříbrnou krokev se třemi červenými růžemi, v klenotu červený a stříbrný roh bůvolí okřídlený každý třemi pštrosími péry, uprostřed krokev jako ve štítě. Vedle klenotu vytesána jsou začáteční písmena M. S. — V. S.

Po bitvě bělohorské propadl veškeren statek královskému fisku a 13. května 1623 prodán hraběti Vratislavovi Fürstenberku za 198.154 zl.

Digitized by Google

rýn. a dne 1. prosince 1662 Janu Adolfu hraběti z Schwarzenberku za 60.000 zl. rýn. Za doby tohoto nastávají větší stavební opravy na panství vůbec a na zámku zvláště.

Pro chatrný stav zámku projednáno r. 1675 s *Dominikem Spinettou*, mistrem zednickým, provedení některých oprav. Tehda také zbytek věže zbořen a jeden roh chatrný na tu stranu k zahradě zbořen a znova po-

Obr. 104. Mšec. Půdorys a řez zámku.

staven, tři arkýře, které byly u zámku, rozmetány a zdi všechny do jedné plochy upraveny. Roku 1721 shledalo se zase, že jsou některé části chatrné, a proto zdi venkovské škarpami podepřeny a všude železnými štáfy staženy. Při tom pak poslední zdi, které na hlínu stavěny byly, rozbořeny a znovu vyzdviženy. Přes to i v letech 1760, 1769—1775, 1783—1784 a snad i později na zámku zdejším stavěno; v letech 1770—1773 vystavěl Josef Adam kníže ze Schwarzenberku jihovýchodní díl zámku i se dvorem v po-

Digitized by Google

době, v jaké ho dnes nalezáme. Bohužel, že při tom též staré památky ničeny byly. Víme, že na vnější zdi zámecké pyšnila se malba s různou zvěří a s nápisem; rovněž i všechny pokoje zámecké před svou obnovou (1746) okrášleny byly scénami z loveckého života. Při poslední opravě sýpky před několika roky objevily se hlavice, rosety a spirálové ozdoby, které zase maltou zaneseny a obíleny byly.

Tímto častým přestavováním jednotlivých částí vyložíme si nesouměrné seřadění oken.

V roce 1833 přeměnil Jan Adolf kníže Schwarzenberg příkop, který v severovýchodní, východní a jihozápadní straně zámku 5′ hluboký a nahoře 5—6° široký se prostíral, v ozdobnou zahradu; rovněž i vnitřní úpravu zámku obstaral. Několik pokojů reservováno jest pro pána panství.

V bohatém archivu zámeckém leží objemný urbář panství mšeckého, jehožto předmluva nese datum dne 20. června 1681. Je to kniha velkého kvartu v hnědých kožených deskách vázaná a uzavřená mosaznými sponami. Psána na papíře rukou vypsanou, opatřena na počátku obsahem přehledným, stránkována a dosti zachovaná.

FARNÍ KOSTEL SV. KATEŘINY existoval již roku 1352, neb v tomto roce připomíná se v dějinách zdejší farář. Roku 1681 shořel i s farou, jež přeložena odtud do Srbče, odkud ale zase r. 1759 převedena do Mšece. Poněvadž r. 1777 starý kostel hrozil spadnutím a r. 1779 udeřil k tomu ještě blesk do něho, čímž zdivo velmi poškozeno bylo, byl sbořen. Roku následujícího však byl znovu ze základů postaven. V městské pamětní knize zaznamenáno je o tom následovně: »... v nadepsaném roku (1780) kostel stavěti se začal a pod hlavními dveřmi v gruntu první kámen od velebného p. faráře Šimona Hodra s ceremoniemi, troubení a bubny slavné posvěcení jest u přítomnosti ze zámku všechněch p. p: oficirův, napotomně ale skrze zedníky zadělán byl a tak dále se chrám Páně stavěl a v r. 1780 dokonale načisto vyhotoven byl, na kteréžto stavení *P: Wencl Vyčichl,* jakož postlberský knížecí zednický mistr ris udělal, a z takového zdejší zednický p: *mistr Jan Pucholt* kostel vystavěl.«

Při velikém ohni, dne 5. června 1811, shořela věž chrámová, která dvě báně dubovým, červeně natřeným, šindelem kryté měla, v níž byly čtyry zvony a hodiny se dvěma cymbály. Vše to shořelo, zvony se rozlily mimo největší zvon sv. Kateřiny z r. 1601, který spadl dolů a zůstal neporušen. Nové hodiny věžní pořídili cechové všech řemesel. Mezi tím svoláváni byli věřící bubnem do chrámu Páně, jelikož to nedůstojné bylo, vypůjčen z kaple Žehrovické zvon.

Presbytéř, 6·95 *m* dlouhý a 7·50 *m* široký, zakončen je konchou, totiž polokruhem a též polokruhem sklenut. Osvětlen je od východu dvěma kruhovitými okny, z bočních stran pak dvěma okny barokně lomenými. Z jižní strany spojen je s nízkou sakristií, 5·10 *m* dlouhou a 3·70 *m* širokou, s oknem na jih a dveřmi k východu.

Digitized by Google

Loď je 19 *m* dlouhá a 10·60 *m* široká a v rozích silně zaoblena. Strop je plochý. V bocích má po dvou oknech, jež nahoře barokně prohnutými a zazubenými články v kruhový segment přecházejí. Z jihu má postranní vchod.

Věž přistavěna je k lodi v celé šířce kostelní. V přízemí vchází se hlavním vchodem do předsíně, v níž v pravo upraven je boží hrob. Vstup na kůr a na věž samou nalezá se zvenčí na severní straně. Kryt věže je jehlancovitý. V průčelí jejím zasazen jest v kameni vytesaném znak Schwarzenbergský.

Za hlavním oltářem, který pozůstává jen z obětního stolu a barokního tabernakula, umístěn je na stěně mezi dvěma kamennými sloupy cenný obraz sv. Kateřiny od *Dn. Grana*, 1·78 *m* široký a 3·74 *m* vysoký. Obraz ten pochází z knížecí kaple Adolfa Schwarzenberka ve Vídni a darován byl sem r. 1827. Světice v nadživotní velikosti s korunou na hlavě a v královském hávu oděna, zobrazena je sedící na oblacích, kterak drží v pravé ruce otevřenou knihu, na jejíž nápis: »Unus Deus Una Fides Unum Baptisma« ukazuje levicí. Knihu přidržuje amoret, který nese též meč, jehož rukojeť kryje otevřený list. Další atributy její, jako palmu vítěznou nese andílek v oblacích a na ozubeném kole spočívá noha světice. V pozadí namalován je globus s knihou a se smotky papíru, naznačující učenost světice. Ve stínu pod oblaky na zemi jaksi v pozadí zobrazen jest pohřeb mučennice v menším měřítku. Dva andělé odnášejí bezhlavé tělo její a jiný nese na míse sťatou hlavu její.

Dva postranní renaissanční oltáře jsou jednoduché; obrazy jejich: Spasitel na kříži s lkajícími postavami na levo, a Madonna na měsíci a na hadu stojící na pravo, 1·48×0·90 *m* veliké, jsou bez ceny. Tento poslední malován byl v Plzni. Oltář sv. Kříže postaven byl r. 1836, oltář Panny Marie r. 1871 a sice na místě starých, které pořízeny byly r. 1759.

Křtitelnice veliká, kulatá, 1 *m* vysoká, a 0·70 *m* v průměru měřící je nová.

Pacifikal stříbrný a pozlacený nemá ceny. Na noze vyryt neznámý znak s třemi hvězdami ve štítě i v klenotu, a na zadní části napsáno:

Zu Ehren
des Heil: Creützes
Heil: Josephi: Heil: Johann
Nepom: und Heil: J: Catharina
Mart: in die Kornhaüser
Pfarr Kirchen VerEhrt
A: 1746
Von mir
J: J: N: S · v CZ

Digitized by Google

Starý plášťík na ciborium nese dva národní motivy zlatem vyšívané. Vyobrazen v Českém Lidu XI. 491.

V síni pověšen je starý krucifix. Na dřevě kříže zapsáno je:

Za příčinou stavby nového oltáře sv. Kříže otevřena byla roku 1836 krypta u prostřed kostela, aby ohledána byla klenba její, nad níž oltář stavěti se měl. V hrobce nalezeno bylo sedm otevřených rakví s kostrami, pozůstatky to bezpochyby členů rodiny Štampachů. Otevření starobylé hrobky stalo se též při stavbě kostela; tehdáž vydraženy byly dvě cínové rakve!

Zvony: 1. Zvon sv. Barbory má v průměru 1·04 *m*, výšku 0·80 *m*; kolem koruny pěkný úponkový ornament s andělíčky. Na plášti nalezá se několik reliefů svatých, vesměs 0·20 *m* vysokých, a sice: sv. Václava, sv. Barbory, Ukřižovaného, po jehož stranách stojí Maria a Máří Magdalena, a pak sv. Kateřiny. Mezi sv. Václavem a sv. Barborou nalezá se nápis:

Letha Panie 1601
K rozmnozeni czti a slawy gmena Pana Boha
wieczneho dal tento zwon urozený a stateczny ry=
tirz pan Mathiass z Stampachu udielati tako
wy. Letha 1717 se roztrhl a gest zase s gmenem
ste. Barbory za czasu sstiastne panugici S. W.
O. kniž. milost. p. p. Adama Frantisska Swate Rzim
ske rzisse knižete z Schwarzenberka (: Pl Tit :) ga
kožto pana na Kournouze k przeliti dan. Nejswie
tegssi mocznost boska raz a osadniky též okolni
sausedy odewssi zle przchody chranit a opatrowati.

Pod nápisem jest knížecí znak Schwarzenberský ve velikosti 14·5 *cm* délky a 9·5 *cm* šířky. Zvon váží as 12 centů.

2. Zvon »sv. Jan« má průměr 0·72 *m*, výšku 0·57 *m*. Ozdoben je kolem koruny rostlinným ornamentem, 6 *cm* širokým, z vinných listů sestávajícím; na dolením okraji složen je ornament, 7 *cm* široký, z růží a šípkových listů. Na plášti je tento nápis:

Sub glorioso patronatu Joannis Adolphi
Principis de Schwarzenberg errecta anno 1834
Refusa Praga à Carolo Bellmann, cas reg.
aulico campanarum fusore anno 1841.

Ulit byl z roztaveného kovu, nalezeného po ohni v sutinách věže, nákladem 200 zl. a váží 389½ lb. Poněvadž se ale r. 1839 při zvonění poškodil, přelit byl dne 29. srpna 1841 za 59 zl. 5½ kr.

3. Tento zvon, 0·48 *m* v průměru a 0·41 *m* výšky mající, ozdoben je kolem koruny květinovými guirlandami; jinak je úplně hladký.

Digitized by Google

4. Zvon, zvaný »umíráček«, má v průměru 0·36 *m*, výšky 0·25 *m*. Jest hladký, jen na přední straně je relief sv. Josefa pěstouna s malým děckem na ruce.

Mimo to zaznamenáno je v pamětní knize farní: Roku 1816 sebrali osadníci potřebný náklad na malý zvon, vážící 31 liber za 117 zl. s obrazem sv. Václava. Roku 1819 opatřen sbírkou od dobrodinců druhý malý zvon vážící 1 cent s nápisem: »Gegossen in Prag anno 1819« ; stál 188 zl. 17 kr.

V poli západně od Mšece je KAPLIČKA SV. TROJICE.

Nabín (dříve Nabdín).

Sommer XIII. 117. — Památky arch. a míst. V. 26, XIII. 182, 330. — Fr. Vacek, Paměti král. města Velvar, str. 47, 85, 178, 227, 269. — Sborník historický 1884, 112 až 120, 175—184. — Method XIV. 22. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 107.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. BARBORY jmenuje se již r. 1384 farním. Má tutéž podobu jako kostel Všech Svatých ve Velvarech, pozůstávající z obdélníkového presbytéře 5·20×3·80 *m* velikého, a větší lodi, 19 *m* dlouhé a 7·50 *m* široké. Roku 1695 rozšířen byl o 6 stop do délky a opraven byl nákladem velvarského děkana Matěje Jodla.

Obr. 105. Nabín. Dřevěná zvonice.

Nízký presbytéř má křížové klenutí s kulatým svorníkem; žebra jsou profilu klínovitého.

Osvětlen je z jihu malým okénkem; východní okénko je zazděno.

Nízký vítězný oblouk poukazuje také na dobu ranné gotiky XIV. věku.

Pěkný dřevěný renesanční oltář na čtyrech sloupech s korintskými hlavicemi z XVIII. století byl sem odněkud přinesen. Dřívější obraz hlavního oltáře »stínání sv. Barbory« visí na stěně lodní.

Barokovà kazatelna zdobena je obstojně řezanými ornamenty a čtyřmi obrazy svatých: Víta, Vojtěcha, Zikmunda a neznámým světcem (drží v jedné ruce berlu, v druhé vidlicovitý nástroj).

Dřevěná kruchta vedena je ze tří stran lodi.

V sakristii je cínový talíř se značkou S B 1723 K přímluvě děkana Vrány daroval r. 1765 Ferd. hrabě Khevenhüller, cís. komoří a hejtman u vojště

Digitized by Google

ve Vídni, skvostné roucho kostelní chrámu zdejšímu. Jinak uměleckých památek nemá.

Na hřbitově, v severovýchodním rohu zdi, stojí starobylá, šestiboká dřevěná ZVONICE (vyobr. 105.) na kamenném spodku; obsahuje **dva zvony**.

Průměr prvého měří 1·16 *m*, výška 0·86 *m*. Je to vzácný kus práce zvonaře *Brikcího*. Kolem koruny opakují se čtyři krásně pracované reliefy, 6 *cm* dlouhé a 4 *cm* vysoké, a sice: proměňování vody ve víno, obrácení Šavlovo, uzdravování nemocného a boháč a chudý Lazar. Pod tím vine se akantová obruba, 5·5 *cm* široká. Východní strana pláště vyhlíží takto:

(Hlavička býka.)

Leta 1552 tento zwon
ſlit geſt ke czti a chwa
le bozi a k zaduſſi wnab
dinie v ſwaty Panny Bar
bory

Na reliefu hlavy, 4½ *cm* vysokém, napsáno: Caro — lus.

Nolite plus ſa pere quam op ortet	Diligite Juſtitiam qui Judicatis ter ram.:

Švábachová písmena půl *cm* veliká.

Okřídlený anděl drží v levé ruce zrcadlo, v pravé hada.

V reliefu, 6½ × 4½ *cm* velikém, stojí anděl, držící v pravici meč, v levé ruce váhy.

Soli deo gloria in ſeculoru ſecula Amen.

(Vyryto švábachem; písmena 1 *cm* vysoká.)

Na obrubě zvonové zasazen je peníz.

Na západní straně pláště vysekán je tento nápis:

chwalte pana w ſwatÿnich gieho =
chwalte gie w mocy ſÿlu gieho : ~
chwaltez gieho na Czÿmbalich zwůcznÿch =
chwaltez gie na czymbalich wtieſſenÿ : ~
w zalmu L2¹⁰ : ~

Digitized by Google

Švabachové písmo je 1 *cm* veliké. Pod nápisem byl krucifix, 0·11 *m* vysoký, který je dnes odloupnut. Nad ním je kosočtverečný relief, 4 *cm* vysoký s dřevem kříže a nápisem:

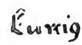

Na dolením okraji zvonu vysekáno:

Briccius Pragensis Auxilio Divino
fecit me: Anno 1 · 5 · 5 · 2 :

výška značky 2 *cm*   zasazený peníz, s hlavou v profilu, 3 *cm* veliký.

U prostřed pláště jižní strany nalezá se malý relief, 6×6 *cm* veliký, na němž vyobrazen jezdec na koni, za nímž kráčejí dvě nahé postavy; pod reliefem vystupuje malá římsička. Pod touto je vytesáno:

Marcus . . . . (nečitelno) a vedle
Romanus

Dole na okraji zasazen peníz. Totéž opakuje se i na straně severní, jen s tou výjimkou, že na penízi či medailli vyobrazena je hlava en face.

Druhý zvon má v průměru 1 *m*, výšku 0·68 *m*. Okolo koruny čteme: ☛ A Valentino Lissiackh cive micro = prageno 1743. Pod nápisem květinové festony 0·12 *m* široké. Na plášti s jedné strany jsou reliefy sv. Václava a sv. Barbory, 0·15 *m* vysoké, vedle sebe umístěné, na protější straně nápis:

Vere hoC qVo CzeChIs reX Chara MarIa Theresa
VnCta fVIt pragae tVnCqVe * Creata sono
urbis decanus waclaw Cognomine Straka
et consul richter welwariensis erant.

Zvon je otočen, poněvadž srdce již vnitřek značně otlouklo. Železná srdce obou zvonů označena jsou letopočtem 1783.

BOŽÍ MUKA nad Nabínem vysvěcena byla r. 1713.

Nábinec Malý.

Fr. Vacek, Paměti král. města Velvar, str. 48.

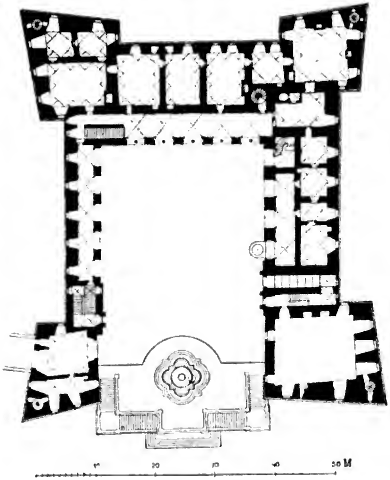
Takto slula dědina naproti Nabínu na pravém břehu potoka Kvílického ležící; stála na parcelních číslech 919, 921 a 923/I. Byl to vlastně dvůr s hospodářskými budovami, který dosud stojí a nese číslo pop. 19. Dle výroku starých pamětníků říkalo se tu »Na bdí« nebo »Na bdínku«.

Digitized by Google

Nelahozeves.

Kolář, Ottův Slovník X. 533. — Beschreibung der Böhm. Privatmünzen, str. 83.—119. — Scheinpflug, Mitth. Gesch. Deutsch. Böhm. XIV. 105. — Plzeňské noviny, 1865, č. 56. — Šumavan, 1874, č. 32. — Jireček, Rukověť, I, 203. — Plz. Hospod. Noviny, 1890. 115.—48. Česká Politika, odp. 31./3. 1888. — Sommer, XIII. 154. — Památky arch. I. 48, 144, XIV. 416, 599, 601. — Mikovec, Starožitnosti a památky země České. I. 189. — Časopis českého musea IX. 43. — Světozor 1868, 466; 1869, 278. — Fr. Riedl, Zprávy spolku architektů a inženýrů v Čechách VIII. (1873.) 5. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 107. — Sedláček, Hrady, atd. VIII. 244. — Die Oest.-Ung. Monarchie in Wort und Bild. Böhmen. 297. a 342. — V. Řezníček, Čechy, II. 211. — Pamětní kniha farní z roku 1836. — Vyobrazení viz Kapper S., Das Böhmerland, 1865. str. 51. — Letem Českým Světem, 1898, 81. — Nové Illustrované Listy, IX., č. 32.

Ves má jméno od zakladatele svého Nelahoda a znamená tolik, jako Nelahodova ves. Jest starší zámku a patřila kapitole Pražské, od níž

Obr. 106. Nelahozeves. Půdorys zámku.

dostala se v husitské době královské komoře. Nyní tvoří fid. panství Zdeňka, knížete z Lobkovic, vévody Roudnického.

Až do první poloviny XVI. století stála v Nelahozevsi tvrz, náležející Pražské kapitole, která ani valnou výstavností ani důležitostí nevynikala. Nalezala se nejspíše dole u bývalého pivováru a ne, jak Řezníček v »Čechách«

Digitized by Google

praví, na místě zámku a byla menším, pevným stavením se skrovným obydlím majitele zboží.

Že by býval Nelahozeves hradem poříčním k ochraně plavby po Vltavě, v jehož zdech konávala služby hrazená města okolní: Velvary, Slaný, Mělník a Roudnice, jak »Čechy« uvádějí, není dokázáno.

Nový majetník statku zdejšího, v Čechách zbohatlý Tyrolan, Florián Gryspek z Gryspachu, vynikající to osobnost za krále Ferdinanda I., který tvrz s příslušenstvím roku 1552 od Václava Domažlického z Reisengrundu

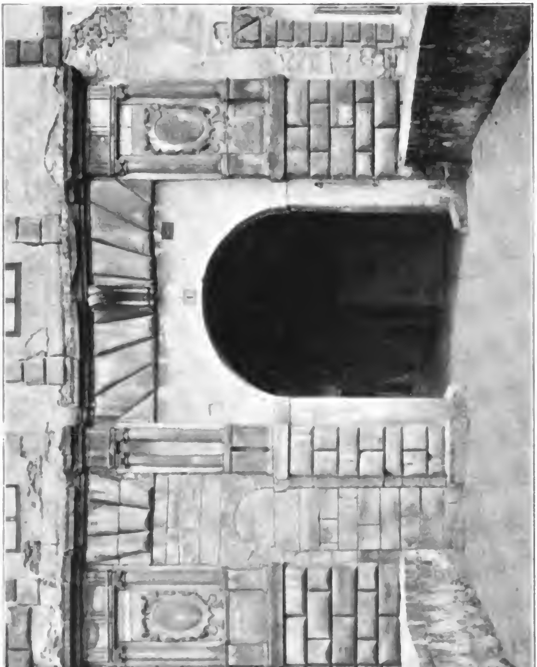

Obr. 107. Nelahozeves. Zámek a kostel.

koupil, počal tu ihned — ne-li již dříve — stavěti skvostný zámek. Za jeho živobytí zůstal nedostavěn; stála jen dvě křídla. Tomuto nově vystavěnému zámku dal jméno Floriansburg (1582), ale jméno to se ani u lidu, ani v tehdejších úředních písemnostech neujalo. Po smrti jeho roku 1588, nejmladší syn jeho Blažej, zvolna ale nákladně a docela v duchu svého nádherymilovného otce v stavbě pokračoval. Ještě roku 1614 pracováno bylo na uměleckém vyzdobení některých partií, jež prováděli hned z počátku italští mistři. Zdá se, že i on († 1620) dílo nedokonal, jak nehotový díl jihovýchodní dokazuje. Jmění jeho bylo již tak zadluženo, že vdova Ofka z Bubna roku 1621 sama o to žádala, aby pro spořádání pozůstalosti od desk zemských odeslán byl sem komorník. Aby se na-

Digitized by Google

hromaděné dluhy zapraviti mohly, prodán byl Nelahozeves paní Polyxeně Lobkovské z Pernštejna za 40.031 kop, 18 gr., 4 p. míš.

Obr. 108. Nelahozeves. Zámek; hlavní vjezd.

Romantický, ale velmi zanedbaný zámek, patřící knížatům Lobkovickým, vystavěn jest na levém břehu Vltavy na skalním výstupku pobřeží jejího

Digitized by Google

od základů až do střechy v ušlechtilém slohu vlašské renaissance. Stráně pahorku, na němž stojí, tvořily přirozenou hradbu.

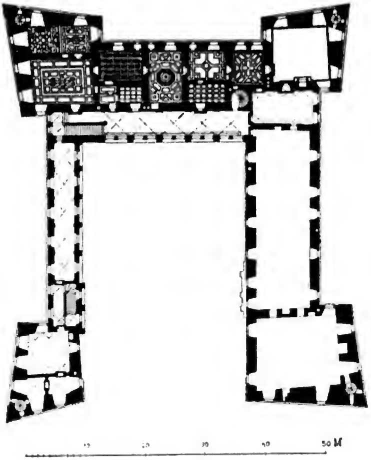

Obr. 109. Nelahozeves. Partie z nádvoří. Severní trakt zámku

Jak z půdorysu, jenž tvoří pravidelný čtverhran, (viz vyobr. 106.), vysvítá, má zámek ten tři trakty, z nichž křídlo východní nejstarší částí jest, k čemuž později trakt prostřední a naposledy trakt západní, kterým brána do zámku samého vede, přistavěny byly.

Digitized by Google

Zevnějšek zámku činí na první pohled dojem hradu pevnostního. Façady jsou pokryty diamantovou rustikou a sgraffity, v šedivé půdě omítky vyrýhovanými, ale bohužel již velmi poškozenými, téměř beze všech říms, pouze hrany čtyř na způsob bašt vystupujících risalitův jsou mohutnou rustikou z pískovce vyvedenou opatřeny, jež zámku obzvláště velikolepé podoby dodávají; v ostatním zdivu převládají cihly. Hlavní římsu pod krovy tvoří jediný čtvrtkruh, silně vystupující, v němž nacházejí se lunety v témž způsobu, jako u starého paláce Schvarzenbergského na Hrad-

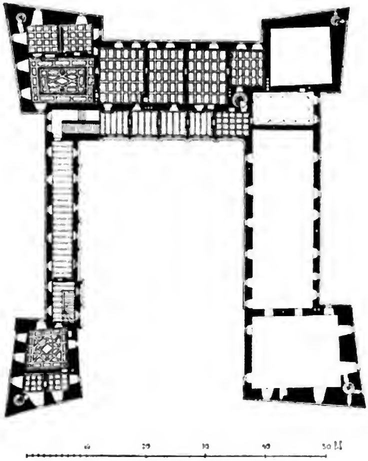
Obr. 110. Nelahozeves. Zámek. I. patro.

čanech. Za to však façady ve dvoře jsou mnohem bohatší, vyjímaje částečně zase nejstarší křídlo, které mimo jeden portál, plasticky okrášlený, opět jen sgraffitem pokryto jest. Prostřední křídlo, jakož i západní upomínají však na stavby italské, jsouce bohata sloupením, značně vystupujícími římsami a pěknými poměry. Pozoruhodno však jest, že profilování loggie nápadně souhlasí s profily na královském letohrádku v Chotkových sadech v Praze, ano i motiv hořícího, okřídleného kamene křesacího, jenž zhusta nachází se v zábradlí letohrádku tohoto, taktéž na jednom místě zábradlí loggie zámku zdejšího se vyskytuje a sice s týmiž znaménky kamenickými, z čehož lze souditi, že od téhož umělce zhotoveny jsou. Střecha nynější,

Digitized by Google

pocházející z doby po roce 1850, kazí jen dojem celku; tehdejší nájemce panství, rytíř Horský, dal bez příčiny, místo aby opravena byla, původní vyšší střechu snésti. (Vyobr. 107.)

K západu udělán příkop, přes nějž se klene most kamenný, o třech polokruhovitých obloucích v rozpnutí 4·50 *m* a v celkové výši 5 *m*, až ku bráně, kterou se vjíždělo. Poslední však článek — masivní zeď — kde druhdy býval most zdvihací jest nový.

Obr. 111. Nelahozeves. Zámek. II. patro.

Brána s malou zazděnou fortnou, vzácná to památka XVI. věku, nachází se v jihozápadním nárožním risalitu, podoby věžovité, 5 *m* od hlavního zdiva vystupující. Jest do okrouhla sklenuta, hrubým, ozdobně přitesaným štukovím vyložena a třemi páry elegantními jonickými sloupy, které nesou nízký kanelovaný architráv s římsou po celé délce brány, okrášlena. Po stranách, mezi dvěma páry sloupů vytesány jsou dvě prázdné renaissanční kartuše k namalování znaků určené. Zmíněný risalit jest na straně západní 17 *m*, na jižní 14 *m* dlouhý. (Vyobr. 108.)

Nejhlavnější, nejkrásnější a také nejširší část zámku jest severní trakt, kde nejvíce pozornost poutá na jižní straně velmi krásná galerie. Zdivo její spočívá na čtyřech celých a dvou polovičních, silných, z kvádrů

Digitized by Google

složených pilířů, 1·50 *m* širokých, jež spojeny jsou pěti polokruhovitými oblouky, obloženy jsouce tesanými kvádry do středu směřujícími, tvoříce

Obr. 112. Nelahozeves. Vlašský krb v zámku.

v přízemí otevřenou chodbu 5 *m* vysokou. Mezi oblouky na pilířích zasazeny čtyry různé opentlené kartuše s prázdnými ovály uvnitř, pro znaky určené. Poprsnici oken prvého poschodí tvoří zajímavé zábradlí dovnitř

Digitized by Google

ustupující, jehožto jednotlivé okrasy pracovány jsou s nevšední umělostí vždy z jednoho kusu kamene. Na ní, či pod okny, spočívá první římsa. Ve směru pilířů pokračují v prvém poschodí, 5·40 *m* vysokém, sličné, okrouhlé sloupy jonické s patkami, hlavicemi i architrávem, jež podpírají druhou římsu, z které značné kusy již jsou bohužel vypadané. Oblost jich přerušena jest vystupujícími pásy. Ve zdi mezi těmito prolomena jsou úzká, ale vysoká podvojná okna, počtem pět, s polokruhovým zakončením a rovněž takovými archivolty a římsovím, kteréž rozdělují menší štíhlé sloupky jonické. Nad nimi, vždy mezi dvěma konsoly, zasazeno jest pět elipsovitých kartuší pro znaky, každá jiné formy. Také v druhém patře, 3 *m* vysokém, jsou okna podvojná, ale obdélníková, rozdělená pilastry, jež pokračují nad sloupy prvého patra. Obdélníkové plochy po stranách oken a pilastrů vyzdobeny byly sgraffitovými arabeskami, nyní již z větší části opadanými.

Uprostřed tohoto traktu vypíná se ze střechy vysoká italská věž hodinová, komínu podobná, zakončena jsouc se dvou protilehlých stran nízkými štíty. Po rozích jejích táhnou se pilastry přerušované několikerými římsami, a v místech, kde zvonky jsou pověšeny, prolomena jest podvojnými okénky s dvou stran.

Severní strana zámku, posazená na příkrém svahu, podezděna jest mohutným zdivem z kvádrů, 3—7 *m* vysokým. I zde jest výška oken, obložených kvádrovím, různá: v přízemí a v druhém patře 2 *m*, v prvém 3 *m* a ve třetím 1·30 *m*. Třetí patro odpovídá druhému na protější straně, atd. Rovněž i šířka lunet, pod nimiž prolomena jsou okna, není stejná; variruje mezi 2—3 *m* (měřeno dle detailních plánů v časopise spolku architektů a inženýrů uveřejněných; půdorys zámku v Sedláčkových Hradech VIII. 245, neodpovídá skutečnosti). Celá stěna mezi okny pokryta byla sgraffity a to nejen arabeskami, ale i velice zajímavými výjevy figurálními. Pohříchu jsou velmi porouchané, neb zle řádil tu zub času, a mnohé z nich jsou úplně odloupané, spadlé, takže skoro tři čtvrtiny jich jest nadobro zničeno. Některé pro jich vybledlost a vysoké položení nelze ani prostým okem dobře rozeznati. Mezi dosud zachovanými nalezají se však některá vyobrazení, která zasluhují, aby o ně pečováno bylo náležitě. Zachované zbytky obrazů nasvědčují ale, že pocházejí od umělce dobrého a obratného. Vedle arabesek a květinových pletenců, desk průpovědních a p. pozorujeme v druhém patře v sousedství bytu p. faráře zejmena postavu muže v plnovousu, v kroji doby Rudolfovy, držícího v ruce pravé úhelnici, v levé pak lať, o němž se domnívají, že to nejspíše stavitel zámku. Nad ním postřehneme postavu římského mladíka, který levou rukou zaclání si oči, aby lépe do dálky viděl; zdá se, jakoby před vozem běžel. Za ním, dle skrovných zbytků soudě, jede Diana na voze, z něhož jen spodek a kolo se zachovalo. Stojící, setřelá již figura, při níž stěží lze uhodnouti posici, drží opratě, směřující k hlavě koně (či osla?), z něhož jen předek a zadní nohy dosud znatelny. Vedle předních

Digitized by Google

noh kráčí dva zapřažení, velmi dobře kreslení, havrani. Nad tímto podélným obrazem vyrýsovány jsou ve čtverci překrásné arabesky a vedle znamenitě stylisovaná orlice. Na celém podstřeší v lunetách vidíme všude ještě dosti dobře zachované arabesky. Z dřívějších mythologických obrazů dnes již zmizelých, lze jmenovati Eola, průvod Bacchův a dvě dívky panice v kartách obehrávající.

Severozápadní věžovitý risalit, podoby lichoběžníkové, vystupuje 4 *m* z hlavní zdi a má stranu západní 29 *m* dlouhou, severní 26·5 *m*; protějšek jeho severovýchodní má tentýž výstupek se stranami jen 14·5 *m*. Kryty byly střechou, 9 *m* vysokou, oproti hlavní střeše, 3·30 *m* vysoké. Z výzdoby sgraffitové nezachovalo se tu skoro nic; jen v obloucích pod lunetami lze

Obr. 113. Nelahozeves. Ostění dveří v zámku.

rozeznati ženskou hlavu z profilu, takřka v moderním volném účesu, vedle pak hlavu starší ženy v zahaleném bílém rouše XVI. věku. V každém nároží jdou točité kamenné schody od přízemí až ku střeše. Celý trakt severní obnáší 58 *m* délky a 17 *m* šířky.

V n i t ř e k. Přicházíme-li ze dvora vstoupíme do nynější hospodářské kanceláře, která se vyznačuje plochým, směle provedeným klenutím. Buď byla tato síň dříve čelední světnicí, v níž se jídalo, nebo kuchyní. Kromě toho jsou v přízemí byt farářův, kolna a v jihovýchodním výstupku prádelna, patřící k prvnímu a druhému poschodí. Za starých dob, roku 1658 bývaly tu kromě sedm suchých sklepův a dvou světnic pekárna s komorou, kůlna pro vozy, kuchyně veliká s dvěma spižírnami a konečně vrátnice s komorou a tři vězení. Hloubka nejnižšího sklepa v této části obnáší 11 *m*.

Digitized by Google

Prvního a druhého poschodí užívají na ten čas Němkyně, jeptišky či sestry křesťanské lásky, najavše si je od r. 1874 a vynaloživše na pěkné

Obr. 114. Nelahozeves. Okno ve východním traktu zámku; zazděná chodba v přízemí.

a úpravné zřízení spustlých již těchto místností 27.000 zl. Zřídily tu ústav k vychovávání dívek. Nad kanceláří nacházela se nahoře stejně veliká, ale

Digitized by Google

jinak klenutá síň rytířská, bohatě ozdobená prací štukovou a zvláštními řezbami na valounech nad veřejemi. Síň tato, v prvním poschodí severovýchodního risalitu se nacházející, proměněna byla jeptiškami v kapli, ale

Obr. 115. Nelahozeves. Ozdobná brána v nádvoří zámku.

ještě dříve prodělala jinou změnu. Pod klenutím udělán totiž strop rákosový a obrazy zde se nalezající, prý na rozkaz Horského, hospodářského rady, na půl cihly zazděny. Malířská výzdoba pozůstávala ve výklencích na

Digitized by Google

stěnách ze tří obrovských bojovníků v římském odění, ale přemalováním šeredně znetvořených; lepší bylo malování na stropě, ač bylo vybledlé. V polích obloukových byly podoby starých císařů s nápisy silně porouchanými, z nichž vycházelo na jevo, že tu vyobrazeni byli Iulius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus a Domitianus. Na stropě samém vyobrazen byl Bůh Otec jako silný muž s infulí na hlavě a Spasitel. Ostatní fresky byly již vybledlé. Malby

Obr. 116. Nelahozeves. Značka v erbu s letopočtem.

tyto přepaženy byly dvěma bílými pásy s vypuklou prací štukovou, na nichž rozeznati bylo Římana Curtia, vrhajícího se s koněm do propasti, Aeneaše s Anchisem i Askaniem, utíkající z hořící Troje, Mutia Scaevolu před Porsemnou, Attilia Regula, kterak ho v táboře kartaginském v sudě, uvnitř hřebíky pobitém, s návrší dolů pouštějí a konečně tak zvaná Charitas Romana (Martia, dcera Q. Martia, podle vypravování Valeria Maxima).

V síni této zachoval se překrásný vlašský krb (vyobr. 112.), spočívající na čtyřech mohutných kanelovaných konsolech s hlavicemi ve zvířecí nohy dole končící. Tyto nesou těžký bohatý architráv, jehož římsa okrášlena jest akantovými listy, vejcovkami. Ve čtyřech polích na vlysu, rozdělených pěti kanelovanými nosiči, opakují se s nepatrným rozdílem v aranžování po dvakráte plastická bůvolí lebka, z jejíž rohů visí festony a v dalších dvou polích helma se štíty, mečem, šípy a lukem; po stranách krbu pak smějící a mračící se slunce. Nad daleko vyčnívající římsou s zubořezem sedí štít v podobě lichoběžníka, v jehož dolní části střídají se v řadách nad sebou vejcovky s akantovými listy. Střed štítu vyplněn jest velikou plastickou kartuší, kde ponecháno bylo místo na vymalování znaku a ozdobenou po stranách pentlemi. Nahoře zakončen jest menší římsou s astragaly, na níž sedí polokruhovitý závěrek. Krb vyniká bohatostí detailů; škoda jen, že natřen jest špinavou, křídovou barvou olejovou, která více umrtvuje než oživuje celou zajímavou tuto skulpturu, 2·60 *m* širokou a asi 4·30 *m* vys.

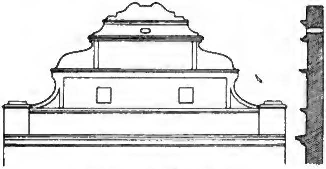

Obr. 117 Nelahozeves. Branka v podzámčí.

Digitized by Google

I v ostatních světnicích nalezneme vlašské krby. Jeden z těchto jest stejným s krbem královského letohrádku ve Hvězdě.

Nad mnoha dveřmi uvidíme mezi římsou a nadpražím ozdobně pracované v a l o u n y, plochým rostlinným ornamentem reliefově vyplněné (viz vyobr. 113.). Ve dvou pokojích pak **t a b u l o v é s t r o p y k a s e t o v a n é**, s vkusným kosočtvercovým uspořádáním. (Vyobrazeny jsou ve »Světozoru« VIII. 466 a v Sedláčkových Hradech VIII. 267.)

Obr. 118. Nelahozeves. Štít mlýna.

V celém severním traktu nalezá se mimo tři chodby nad sebou v loggii, v přízemí čtyry pokoje, v prvém patře šest, v druhém čtyry. Dlouho byly tyto někdy skvostné světnice pusty, s okny beze skel, nyní však s nemalým nákladem zase se upravily. Šest pěkně vyřezávaných a vykládaných dveří odvezeno bylo do Roudnického zámku, kterých po upravení opět použito co dveří ku dvěma velikým skříním. Na jedněch čteme letopočet 1564.

N a z á p a d n í m k ř í d l e, ve dvoře 43 *m*, zvenčí 69 *m* dlouhém, zajímavo jest pozorovati, kterak stavitel šetřil shody se severním traktem. Mezi pět oken do dvora, které osvětlovaly otevřené chodby nejen v přízemí, ale i v obou patrech (dnes jsou všechny zazděny) umístil do zdí sloupy. K chodbám vedlo lomené schodiště hned při průjezdu v levo. Jinak toto křídlo, které jest jen 6 *m* široké, nemělo kromě chodeb žádných pokojů. Strana západní nese sgraffitovou rustiku. O risalitu jihozápadním, jímž procházíme do zámku a kde nalezá se průjezd a byt vrátného, bylo již promluveno.

Obr. 119. Nelahozeves. Přípora a řez žebra.

I v e v ý c h o d n í m k ř í d l e — ve dvoře 43 *m*, z venčí 67 *m* dlouhém — byla druhdy v přízemí otevřená chodba jako při obou předešlých traktech; mimo tuto jsou tu čtyry pokoje s tolikéž okny. V prvém patře nalezá se jeden pokoj 30 *m* dlouhý a 9 *m* široký a v druhém rovněž byl p a l á c, dlouhá to světnice, téže délky, ale ještě o metr širší, jejíž zbořené klenutí nahrazeno bylo před lety z nouze prostým přikrytím z prken, ale nyní zase moderním způsobem jest zřízena. Z některdejší její nádherné úpravy nezůstalo památky.

Účel jednotlivých místností lze poznati ze starých inventářů v archivu Roudnickém chovaných. Odpočísti se musí j i h o v ý c h o d n í r i s a l i t zámku, kterýž snad nikdy nebyl uvnitř dostavěn. a posud jest s hora až dolů pust. Projektovaná okna jsou vepřovicemi vycpána; dle ohořelého uvnitř trámu zdá se, že tu hořelo. I slohové římsy, odpovídající druhým,

Digitized by Google

postrádá. Poněvadž není zdivo trámovím spojeno, vykazuje značné trhliny. Kvádry štukové na jižní straně podezdívky takřka již vypadávají. Nyní slouží jen holubům za obydlí. Tento risalit, v téže velikosti jako jihozápadní, má ve svých rozích 3 *m* silné zdivo. — V severovýchodním risalitu byl v prvním poschodí veliký pokoj, jemuž se říkalo Ráj; jméno to vyskytuje se u středověkých světnic nejednou. Odtud táhlo se v severním a západním křídle 7 světnic a 6 komor při nich. Mezi nimi byly dva paláce, jeden tuším v severozápadním rohu, druhý v západním křídle. Třetí palác byl na východní straně. Nad Rájem připomíná se také altán, jehož zbytky a místo, kde se nalezal, jsou na zdivu z venčí patrny. K těmto a k hořejším pokojům přicházelo se po trojích schodech širokých a třech šnecích, z nichž dva byly v obou západních baštách. Pro jiné dva šneky ve východních baštách bylo ponecháno prázdné místo. V druhém poschodí bývalo kromě jediného paláce 7 světnic a 8 komor.

Tu nalezala se jedna z největších knihoven s pověstnou svého času obrazárnou. Mezi obrazy nacházela se též slavná jakás prastará podobizna Jana Žižky, o kteréž se neví, kam se poděla. Zachariáš Theobald praví o této podobizně ve své historii husitské války: »Es haben die Herrn Grispecken ein altes Konterfeyt des Ziska, welche der alte Herr Florian Griespek fleissig aufgehoben,« a Balbín v »Epitome rerum Bohemicarum« IV. 464: »Effigiem veram et genuinam Joannis Ziscae Griespeckii equites inter cimelia sua servabant.«

Při tomto křídle ve dvoře nachází se studně okrouhlá, do polovice ve zdi zasazená a strojem k čerpání vody opatřená. Vytesána jest z čisté skály a byla nějaký čas zahrazena, tak že se z ní voda netáhla.

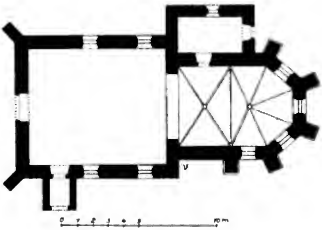
Vedle ní spatřuje se ozdobná brána. Brána tato má dva vchody: v levo vyšši a širší, v pravo nižší a užší. Prvý jest sklenut velmi ozdobně do půl kola a ozdobnou konsolou uprostřed uzavřen. Konsoly na kosmých postranních plochách snad sloužily jezdcům, když na koně sedali, o čemž svědčí neobyčejné vyšlapání měkkého pískovce. Neboť ačkoliv to původní asi účel nebyl, poněvadž jsou nad konsolami malé výklenky s mušlemi k postavení soch, přece pak, když k sochám nedošlo, neostýchali se mnozí užívati této památky k tomu, aby pohodlně sedali na koně. Branou touto přijde se k širokým a jindy velmi pohodlným, avšak na ten čas nehrubě úpravným schodům z cihel a trámů zdělaným, po kterých se mohlo na koni jeti do podzemí, do bývalých prostranných konic, zvláštností to tohoto zámku, sloužících nyní za sklepy. Průčelí brány rozděleno bylo třemi elegantními sloupy, z nichž jeden v pravo od branky se nacházející zmizel, a které bezprostředně přede zdí postaveny byly, na dvě nestejná pole, čímž povstaly různé velikosti obou vchodů. Menší vchod sklenut jest rustikovými centrálními kvádry, kterýmiž vyplněno jest i celé toto pole, čímž uvedeno jest jaksi v rovnováhu s polem prvním. Sloupy podpírají pěkně propracovaný, ale silně poškozený architrav, na němž spočívá štít, souměrně nad prostředním sloupem postavený. Štít pozůstává

Digitized by Google

ze tří hrubě pracovaných karyatid nesoucích na vzepřených rukách římsoví s malým volutovým štítkem a obeliskem, v jehož patě vytesán jest rok 1613 a pod ním pak hlava v životní velikosti z růžice vystupující. Mezi karyatidami nalezá se v kruhu tesaný znak Blažeje Gryspeka z Gryspachu (veliký erb, na němž v prostřed štítek s věží) se začátečnými písmenami »B. G ZG.« a znak manželky jeho Ofky Gryspekové z Bubna (vlašský buben) s písmeny »OG ZB« a s letopočty 1614; nad znaky jsou dvě prázdná obdélníková pole. Po stranách ukončen jest štít velikými mušlemi. Brána postavena jest z měkkého pískovce, nyní již valně omšeného a pokryta jest z části divokým vínem. (Vyobr. 115.)

Nad bránou pod hlavní římsou nalezl jsem v sgraffitové výzdobě, která je bohužel na celé stěně již odpadána, značku v erbu s letopočtem 1614 (viz vyobr. 116.).

Jižní spojovací zeď mezi východním a západním křídlem zámku jest jen provisorní. Tato strana měla býti otevřena a opatřena terasou o několikaramenném schodišti, kterým se mělo choditi do zahrady. Uprostřed schodiště projektována byla pěkná fontána s delfíny a s vodotryskem. (Viz půdorys obr. 106.)

Obr. 120. Nelahozeves. Farní kostel.

Stará spustlá **zahrada zámecká** jest několik set kroků stranou od zámku, obehnána jsouc vysokou zdí a jeví dosud známky bývalé skvostnosti. Nad zazděnými vraty jest jednoduchý erb Gryspeků, štít na délku poloviční, v němž pruhy proti sobě pošikem se potýkající, a erb Bubnovský se začátečnými písmeny Blažeje a manželky jeho Ofky BG : ZG ·¦· OG : ZB a letopočtem 15 : 99. — Nynější park na jižní straně zámku, rozkládající se na blízkých stráních a kterého nyní jeptišky užívají, založen byl od dr. Stelziga, lékaře Nelahozeveského, kterýž asi před 50 roky zemřel.

Zámek jest v držení knížat z Lobkovic od roku 1623 a nebyl nikdy novou vrchností obýván a také zřídka kdy navštěvován. Převzat byl již v stavu žalostném; neboť roku 1621 byl od lidu vojenského vytlučen a zloupen a dalším průběhem války třicetileté častěji poškozen. Teprve roku 1652 poněkud opět upraven. Od té doby větší opravy na zámku od knížat z Lobkovic nevykonány. Zanedbáním správy přiveden byl zámek v první polovici XIX. století hnedle na spadnutí, aspoň z veliké části třeba dílem ještě byl obydlen. Opravami roku 1874 vykonanými postaráno bylo alespoň o vnitřní část zámku.

V podzámčí mezi bývalým pivovarem a mlýnem stála chatrná již, **branka renaissanční**, mající šířky v přízemí 3·40 *m* a výšky do středu

Digitized by Google

oblouku 2·90 *m*. Sklenuta byla velikými kvádry, povážlivě se již rozstupujícími. Z římsy nad obloukem vystupoval malý štít a po stranách válcovité cimbuří miniaturní se střílnami. I tato podhradní branka ozdobena byla sgraffity, jak zbytky dokazovaly. Před dvěma lety se sesula. (Vyobr. 117).

Pozornosti zasluhuje i několik kroků odtud vzdálený mlýn, čís. 27. s renaissančním štítem, jenž nesl letopočet 1614. (Vyobr. 118.)

FARNÍ KOSTEL SV. ONDŘEJE APOŠTOLA je stará budova. Byl už r. 1352 farním, pak filiálním při faře Minické, od r. 1787 lokalií a dne 21. března 1857 povýšen byl opět na farní. Stavba orientovaná, omítnuta, pod taškovým krytem.

Obr. 121. Nelahozeves. Křtitelnice.

Presbyterium, pocházející ze XIV. století, vyniká pěknými poměry. Uzavřeno je pěti stranami pravidelného osmiúhelníka, jehož lícní strany jsou prodlouženy; k tomuto závěru pojí se ještě jedno travée, žebry křížmo překlenuté. Obě pole jsou kulatým svorníkem zaklenuta. Délka jeho obnáší 7·20 *m* a šířka 5·37 *m*. Pásy a žebra, profilu klínovitého (vyobr. 119), vybíhají ze sličných přípor jehlancovitého tvaru, na dvou pak místech, totiž tam, kde pole se dělí, vytesány jsou dvě hlavy, 0·16 *m* vys., s dlouhými vlasy. Na jich temenách sedí kulaté sloupy, 0·40 *m* vysoké, na těchto pak obrácený komolý jehlanec s osmihranem, z něhož vychází a dělí se žebroví. Zvenčí podepřeno je presbyterium opěracími pěti pilíři a osvětleno je čtyřmi okny s lomeným obloukem. Pod oknem na straně epištolní vytesán je ve zdi sanktuář 0·47 *m* vysoký a 0·37 *m* široký, lomeným obloukem a z části též skružím opatřený. Sakristie, která měří 4·40 *m* délky a 2·70 *m* šířky, přistavěna je ku straně severní; opatřena je zvláštním vchodem od východu a oknem od severu. (Viz půdorys obr. 120.)

Vítězný oblouk, s hladkými stěnami, má v rozpjetí 4·47 *m*.

Síň chrámová tvoří obdélník 8·85 *m* dlouhý a 7·55 *m* široký, a má v každé boční straně dvě holá okna s lomeným obloukem bez zkruží, která jsou více k presbytéři posunuta. Vchod veden je se strany západní a jižní. Tento 1·54 *m* široký, má malou předsíň. Portálek zachoval dosud svůj starý tvar. Je 1·95 *m* vysoký a má pěkné, žlábkem profilované ostění. V západních rozích podepřena je loď šikmými podpěráky. Strop

Digitized by Google

má dřevěný, rovný. Střecha nad lodí je vyšší než nad presbytéří a nese v prostřed novou gotickou vížku.

Z památností kostelních lze jen uvésti málo předmětů.

Kamenná křtitelnice renaissanční (vyobr. 121.), barvou mramoru přizpůsobená, je trojhranná a 1·05 *m* vysoká; nahoře je šestihranná, s průměrem 0·55 *m*.

V pravé stěně vítězného oblouku zasazen je opukový náhrobek, 1·60×0·88 *m* s následujícím nápisem:

Léta Páně : 1613 : w so
botu, w nocy, w · XI · hodin
napul orlogy, předswatým
Gylgym, Pan Buh, wssemohau=
cy, račil, pogyti, z tohoto
swěta, uvozenau, pani Alynu,
Malowcowau, rozenau, z Bu=
bna, wstawu, gegym, wdows=
kym, wletech, wěku, gegyho
XLV. gegyžto, mrtwe, tělo
tuto, pohřbene, odpočiwa
a blahoslaweneho, wzkři=
sseni, očekawa.

Na pravém okraji kamene vytesán je letopočet: FZ 1683

Pod nápisem, který je uzavřen v renaissančním orámování, nalezá se plastický znak, řemeslně pracovaný, maje ve štítě buben a v klenotě tři pštrosí péra.

Druhý náhrobek, 1·25 *m* dlouhý a 0·86 *m* široký, s nápisem německým, zazděn je v severní zdi lodní a naznačuje místo, kde odpočívá malý Bedřich, synáček poctivého a statečného Řehoře z Mersburka úředníka panství nelahozeveského. Uprostřed kamene vyobrazena je klečící postava muže, modlící se k Ukřižovanému, pod nímž vytesán je znak, mající ve štítě pelikána, krmícího svá mláďata. Nahoře je nápis:

ICH WEIS DAS MEIN ERLÖSER
LEBET · Ṽ · ER WIRT MICH HERNACH
AVS DER ERDEN · AFERWECKEN Ṽ ·
WERDE DARNACH · MIT DISER
HAVT VMWGEBEN · V · WERDE IN MEI ·
NEM FLECHS · GOT · SEHEN · IOB · 19 CA.

Digitized by Google

Dole čteme:

ANNO · 1586 · · DEN · · 31 · MAR : IST
DES ERBARN ERNVESTEN · GREGORIS Ṽ
MERSBVRK DER ZEIT DER HERSCHAFT MK
FELS AMBTMAN SEIN SONLEIN FRIDRICH
SEINES ALTERS · 35 · WOCHEN IN GOT
ENTSCHLAFEN DEM GOT MIT ALEN CHRISTẼ
EIN FRÖLICH VRST VORLEI · AMEN.

Mezi oběma nápisy:

GOT HAT GEWENT
MEIN KVMER ṼELENT.

V lodi pověšen je dobrý obrázek, představující hlavu starce (světce) čtoucího v knize; jest 44×35·5 *cm* veliký a maloval prý ho malíř *Hanák*.

Obr. 122. Nelahozeves. Obraz světce.

V bytě p. faráře uschována je cínová lampa na věčné světlo, empirová, s třemi okřídlenými hlavami andělů.

Blíže kostela na jihovýchodní straně hřbitova stojí

DŘEVĚNÁ ZVONICE,

která obsahuje dva nepatrné novější zvony. Větší má průměr 0·61 *m*, výšku 0·44 *m*. Na koruně je psáno: Kuhner et Bellmann me fecit 1812. Na jedné straně pláště vyobrazen je sv. Vavřinec, na opačné sv. Šimon apoštol.

Menší má v průměru 0·46 *m*, výšky 0·37 *m*. Při koruně a na dolením okraji zdoben je řadou akantových listů, na plášti reliefem sv. Jana s letopočtem 1864, na druhé straně krucifixem, pod nímž stojí bolestná P. Maria s mečem v srdci.

Kostelní pečetidlo jest z r. 1818.

Digitized by Google

Neprobilice, (u Palackého Neprobylice).

Paprocký, Diadochus II. 2, 101—7. — Balbin, Miscell. Dec. II. I. II. p. 4. — Legis-Glückselig, Chronik v. Böhmen, B. I. Lief. X. 624. — Beneš V., Světozor VIII. 319. — Dvorský, Pam. žen. 118—233. — Národní Listy, 1882, č. 2, 8, 1886 odpl. č. 105. — Beschreib. der böhm. Privatmünzen, str. 416—31. — Lumír 1853, I. 349. — Heber's Burgen VII. 74. — Památky arch. a míst. II. 187, Hugo Toman tamže VI. 112, XIII. 181. — Sommer XIII. 56. — Sedláček, Hrady VIII. 141. — Týž, Sbírka pověstí 64. — Svornost 1888 č. 1. — Libri confirm. I. 73, IV. 75, V. 278, VII. 120, 128, 136, 214. — Archiv český III. 472, 538, 570. — Slanský Obzor III. 18, 35, IV. 9, 43, IX. 6.

V poloze »Na Mourově k Moráni« na čís. parc. 356 pohřebiště se 24 hroby skrč. koster Únět. rázu. Milodary: nádobky, jehlice s úškem, jehlice cyperská, nákrčníky z jantaru, náramky z bronz. spirálek, náušnice z dvojit. zlatého drátu. Zem. mus. Pam. XVI. 439, XVII. 195.

Na mírném návrší nad potokem stojí poplužný dvůr Jindřicha hraběte z Clam-Martinic č. 7, který se někdy nazýval Hrádek, snad proto, že tu ode dávna tvrz vladyk Neprobilických stávala. Tato tvrz — nynější ovčín — v hlavních zdech svých dosud stojí na nejvyšším místě ve dvoře, podepřena jsouc z venčí podezdívkou zdí. Na jižní zdi zasazeny jsou dvě pískovcové desky se znaky Václava Pětipeského z Chýš*) — výška 0·78 *m*, šířka 0·59 *m* — a manželky jeho Ižaldy Vojkovské z Milhostic — výška 0·78 *m*, šířka 0·56 *m* — obě v oválu v renaissančním štítu. Pod nimi na jiné desce čteme vytesaný nápis velikou tištěnou latinkou:

LETHA PANE TISYCYHO PETIST
EHO LXXXVII TOTO DILO GE
ST ZACZATO NAKLADEM UROZ
ENEHO A STATECZNEHO RYTIRZE
PANA WACSLAWA PETIPESKEHO
Z CHYSS A Z EGKRBERKA NA BLA
HOTICYCH A S POMOCY BOZI BU
DE DOKONANO LETA LXXX
VIII A K TOMV KE WSSEMV PAN
BVH RACZ SWAV POMOCY A MI
LOSTI POMAHATI AMEN.

Nalakovaná deska ta z hrubozrnného červeného pískovce v renaissančním rámu s okrasami, 0·84 *m* vysoká a 0·76 *m* široká (nápis pouze 0·66×0·59 *m*), bývala dříve nad branou, později na sýpce uložena, ale potom od jednoho správce zase pak do tohoto stavení zasazena jest.

Na kamenném venýři vchodu, 1·80 *m* vysokém a 0·90 *m* širokém, který obložen jest pískovcovými kvádry ve velikosti 0·30×0·20 *m* (v rozích

*) Kterýžto rod odvozoval se od Odolána, syna Střižova, jenž roku 1158 první Addu na výpravě proti Milánu přebrodil.

Digitized by Google

jsou čtvercové), zdobené pravoúhelnými liniemi, vytesán jest zabílený nyní letopočet 1588. Pod ovčínem nalezají se sklepy.

Z bývalého parkánu tvrze jest ohrada dobytčí.

Roku 1845 nalezen byl v strouze ve dvoře rytířský meč, 2' dlouhý.

Mimo Hrádek byla zde ještě tvrz dolejší, kterou vystavěli vladykové z Hřivic, a kterou týž Václav, který přestavoval Hrádek v letech 1587—1588, přikoupil; později se tato již nepřipomíná.

Když roku 1623 zastaven byl statek Jaroslavu Bořitovi z Martinic, následoval nedlouho potom úplný úpadek tvrze.

Starodávný KOSTEL FARNÍ se hřbitovem okolo, o němž se Schaller (I. str. 179) zmiňuje, stál pode dvorem na návsi. Roku 1384 měl svého faráře. Pro starobu a vlhkost byl ale roku 1741 zbořen. Na místě tom leží v trávě kříž, as půl metru veliký, této podoby:

U kostela stála DŘEVĚNÁ ZVONICE, (vyobr. 123) šestiboká, šindelem krytá, která však roku 1896 rovněž pro stáří své musela býti snesena, ale péčí obce opět v původním svém slohu a velikosti na témž místě nově postavena byla. Ve východní zdi její zazděny jsou dva staré náhrobníky, které dříve v kostele umístěny byly.

1. Náhrobní kámen z červeného mramoru Václava Pětipeského z Chýš (zemřel 7. března 1602) jest 2·03 *m* vysoký a 1·26 *m* široký. Postava rytíře v plné zbroji se sejmutou helmou s péry a se znakem v levém dolením rohu na podstavci, zaujímá celou vnitřní plochu. Kámen myšlen byl hned původně pro stěnu ne na podlahu; proto nepředstavuje ležící postavu, jak jsme zvyklí na náhrobnících viděti, nýbrž portraitní obraz reliefní v pěkné posici, s draperií v pozadí. Obličej je bohužel trochu otlučen. (Vyobr. v Sl. Obzoru, 1896, 64.) Nápis okolo v gotických minuskulích zní: nahoře:

W Kristu (Panu) Spasyteli Mem Bog Sem Wed
(Dobrym) Bogowanÿm Wÿrru Y powiest Dobrau
(gse)m Zachowal a tu gest mÿ slozena Koruna Krysta
(P)ana :· L. P : 1602 Werztwrtek po pam : przeni So :

na pravém okraji:

Waczlawa mezÿ 23. a 24. hodinau Urozenÿ a Stat : rytirz
P : Waczlaw Starssÿ

dole:

Pietipeskÿ z Chyss a z Egrberka a na Blahoticÿch

na levém okraji:

Dokonal gest ziwot swug Wletech · 73 · gehozto dussi Panbuh
milostiw begti (račiž).

2. **Náhrobník** Mandalény z Adlar, manželky Odoléna staršího Pětipeského, vytesán jest z hrubozrnného pískovce a zasazen jest do zdi obráceně. Natřen jest červeně a měří 1·87 *m* délky a 1·08 *m* šířky. Reliefová

Obr. 123. Neprobilice. Dřevěná zvonice.

postava ženy byla zúmyslně osekána. Po krajích jeho psáno jest velikou latinkou:

LETA 1604 W NEDIELI 4 PO WELIKONOCI¦
NA
2 HODINI NA NOC VROZE · P ⁝ MANDALENA ROZENA Z ADLARV

Digitized by Google

MANZELK VROZNE · P · WODOLANA · STARSSIO
PIETIPESKI · DOKONALA ZIWOT SWVG W (bazni bo)ZI A TVTO ODP(oczíwa).

Na třetím kamenu, velmi již poškozeném a dnes již zmizelém, bylo psáno: »Letha 1610 Pani Alžbieta Welenicka z Milhostic a Wojkova z ... Pani w letech 61 wieku sweho tuto odpoczywa — — blahoslaweneho z mrtwich — wstany slawnie na posledny den tohoto hrobu do obcanstwy nebeskeho do žiwota wieczneho.«

Na zvonici šestiboké, dřevěné, s kamennou podezdívkou, visí tři zvony:

1. Průměr 0·79 *m*, výška 0·59 *m*. Kolem koruny jest šestnáct malých vypuklých obrázků, ve velikosti 8 × 4·5 *cm*, vždy po čtyrech se opakujících a příběhy biblické představujících. Jsou to výjevy ze života marnotratného syna: bohatý kvas, přátelé jeho ho opouštějí, pase vepře, návrat k rodičům. Pod reliefy akantový vlys. Na severní straně pláště v renaissančním rámu čteme gotikou psaný nápis:

Leta 1595 we cztwrtek po Sw. Lynhartu. Urozeny pan
Wacslaw Pietipesky z Chyss a Egrberku na Bla=
hoticzych z dal udielati tento zwon do Neprobilicz
ke kostelu swateho Ducha pro pamatku swau a rodu
sweho, aby Zwukem a hlasem téhoz Zwonu krzestianum
wiernym w znamost uwozowal spolecžne Krzestianske schá=
zeni k modlitbám swatym, k poslauchani slowa bozího
a chwaleni gmena geho. Panu Bohu bud czest a chwala
x x na wieky amen x x

Pod tímto nápisem na oblině zvonové jest reliefový obraz dvou evangelistů, 0·30 *m* dlouhý a 0·07 *m* široký, výborně podařený. Každý z evangelistů jest okřídlen, sedí u knihy, do níž vpisuje a u nohou každého naleză se atribut (lev, orel).

Na opačné straně pláště nalezáme dva mistrně modelované znaky, ale se štíty prázdnými, hladkými s nadpisy: Wáczlaw Pietipesky | z Chyss a Egrberku | na Blahoticzych | x Isolda Pietipeská | z Milhostic a z Wog | kowa na Blahoticzych. | — Pod nimi na obrubě zvonové psáno: Slowutny Brykcy zwonarz z Cympergku w Nowem miestie prazskem tento zwon udielal. Z pravé strany tohoto nápisu umístěn jest znak zvonařův (ve štítě drží lev zvonek, což se i v klenotu opakuje; okolo heslo jeho: »Deus adjutor et protector meus«), z levé poprsí jeho v profilu s nápisem: »Briccius aerifunditor a Stannimonte«; oba jsou v oválech 4×4·5 *cm* velikých, jemně provedených. (Vyobr. 124.) — Zvon tento jest vůbec znamenitý kus umění zvonařského.

2. Průměr 0·65 *m*, výška 0·40 *m*. Nápis v gotických minuskulích okolo koruny: Anno domini MCCCCC decimo per magistrum Bartholomeum in nova civitate. Na severní straně pláště plaquetta sv. Petra, 0·15 *m* vysoká.

Digitized by Google

3. Průměr 0·48 *m*, výška 0·40 *m*. Okolo koruny nápis v gotických minuskulích: ✠ R eripe x batianbam x et x eam x conserrate x sacerdoti, v druhé řádce: x patre abir x (Zkomolenina slova batianbam může značiti jen campanam; totéž slovo vyskytuje se i na zvonu ve Strenicích u Mladé Boleslavi.) Zvon, který je úplně bez ozdob, jest z XV. století.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. DUCHA na jižním návrší přede vsí stojící, v podobě kostela sv. Trojice v Slaném, postaven byl teprve po zboření starého; v roce 1891 byl opravován. Zaokrouženy presbytéř jest 4·10 *m* široký a 2·92 *m* hluboký; na východní straně přistavěn jest k němu malý výstupek pro sakristii. Vítězný oblouk polokruhovitě sklenut. Loď elipsovitá, 7·30 *m* dlouhá, v bokách polokruhovitě vyčnívající, měří v celku 11·80 *m* šířky. Na každé straně má dvě okna dělená třemi pilastry s jonickými hlavicemi. Strop rovný jest malován. Kruchta odpovídá presbytéři. Pobočky lodní mají střechu polokuželovitou, která se spojuje s hlavní střechou bez vížky sanktusové. Na jednoduchém oltáři nový obraz: »Seslání ducha svatého v podobě ohnivých jazyků« s podpisem: »*Jos Mathauser*. K. Vinohrady. Praha 1891«; jest 1·48 *m* vysoký, 0·82 *m* široký a polokruhovitě nahoře zakončený.

Obr. 124. Neprobilice. Poprsí a znak zvonaře Brykcího z Cimperku.

Netovice (dříve Nedětovice).

Dr. Kalina z Jäthensteinu, Böhmens heidnische Opferplätze 30. — Pam. arch. XI. 566, XVI. 77, 361. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 85. — Slanský Obzor I. 5., III. 5, 36, 39.

Ves patřila roku 1045 způlí klášteru Břevnovskému.

Roku 1831 objeveno zde pohanské pohřebiště. Pazourkov hrot zasazený v parohovou rukojeť. Poloha neznámá. Slanské mus. — Pod »Svatojanským vrškem« kamenné hroby se skrčenými kostrami i se spálenými těly s kulturou českých mohyl; bronz. lunela, dýka, srp, náramky, jehlice, ale též náušnice z dvojitého zlatého drátu, nádobky. Zem. mus. Pam. XVIII. 239. — Tamtéž žárový pohřeb po způsobu mohylky homolovitě kamenem zavalený; nádobky, bronz. jehlice. Zem. mus. Pam. XVI. 78. — Z téhož místa mohutná bronzová jehlice neobyčejné délky v museu Čáslavském. — U cesty k Jemníkům devět hrobů kostrových z prvních dob křesťanství s s-ovitými záušnicemi z bronzu a stříbra. Zem. mus. Pam. XVI. 362. — V slanském museu dlouhá bronzová jehla.

Digitized by Google

Nouměřice

(původně Neumiřice, u Schallera Noveměřice).

Sommer XIII. 161. — Ant. Rybička, Pam. archaeol. XI. 566, XVI. 383, 457, 584. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 107.

Ves jmenuje se již ve XII. století, kdy Johanité měli tu usedlosti.

Roku 1534 držel pustou tvrz a ves Jindřich Zejdlic z Šenfeldu na Zvoleněvsi. — Na návsi zvonička novějšího původu.

Na poloze »v zahradách« popelov. vrstvy se střepy z nádob a zvíř. kostmi; zde hromadný nález kolem 30 hliněných hranolků s dirkami t. zv. závaží v jámě popelovité. Pam. XVI. 383. — Na poli čís. parc. 561 praehist. sídliště s jamami odpadk. Pam. XVI. 385. — Na poli čís. parc. 585 kostrový hrob pod kamenným balvanem s etažovitou nádobkou. Pam. XVI 458.

Nosatice také Nosačice.

J. Lacina, Paměti král. města Slaného, 17. — Tomek, Děje Prahy I. 425. — Slanský Obzor I. 5, 17, 19. III. 10.

Zaniklá ves stávala severoseverovýchodně od Slaného na svahu výšiny ku vsi Želevčicům se klonící a sice na parcelních číslech katastru Slanského: 1286, 1287, 1289, 1290, 1291, 1292, 1209/1, 1209/2, 1977; nivám v místech těch až doposud říká se »v Nosaticích« a dodnes zachoval se tu tesaným kamenem vroubená studánka s potůčkem, která v prostřed vsi stávala. Prvá zmínka o ní děje se k roku 1262. Ve válkách husitských přišla ves tato na zmar a pozemky darovány králem Jiřím věrně oddanému sobě městu Slanému, které ale dlouho pustou ves nedrželo. Zašla z většího dílu během husitských válek.

Osluchov.

Emler, Regesta 337. — Sedláček, Hrady VIII. 213. — U Hyšmana a Paroubka, Okres. hejtm. 91 Vosluchov. — Bílek, Děje konfiskací. — Památky arch. XVI. 67, 122, 735, XVII. 306, 421.

Na poli »Barborce« 10 hrobů kamennými plotnami obložených se skrčenými kostrami typu Únět., jehlice s úškem, jehlice s roztepanou a v rourku svinutou hlavicí, bronz. lasturka, dýka, pálstav, jantarové ozdoby, v jednom hrobě 2 lebky tura krátkoroh. — Na témže poli hromadný pohřeb 4 koster, — stopy sídliště. Zem. mus. XVI. 67. — Na poli čís. parc. 49 kamenný hrob se žárovými zbytky, mezi kamením 2 bronz. šípky, po straně 2 pohřby kosterné. Pam XVI. 75.

Víska jmenuje se roku 1228.

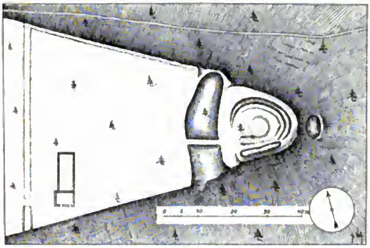
Tvrz povstala zde teprve ku konci XVI. století, kterou vystavěl zde Kryštof Šlivic z Šlivic.

Digitized by Google

Ostrov.

Emler, Libri confirm. VII. 77. — Heber, Burgen VII. 69. — Slanský Obzor IV. 7.

Na konci údolí západně od Jedomělic nacházejí se nahoře na opyš staré rozvaliny hradiště, Ostrova zvané, zarostlé lesem Zbořeniště, rozprostírající se na čís. parc. 1168/1, má podobu podkovy, jejíž zaokrouženi směřuje k východu. Opyš, ostře ukončující, překopán jest, dosud dobře zachovaným, asi 3 *m* hlubokým, 34 *m* dlouhým a 10 *m* širokým, příkopem k severu a k jihu otevřeným. Na jmenovaných stranách sklání se příkrý sráz; východní strana, nejužší, chráněna jest jakousi prohlubní. Veškeren terrain po okraji svém obehnán byl zdí, jejíž základy jsou zřejmy. Část východní má mimo tuto ještě úzký příkop (1—$1^1/_2$ *m* široký

Obr. 125. Ostrov. Hradiště.

a 1 *m* hluboký), běžící s ní rovnoběžně v podobě podkovy, jenž chránil věž neboli hlásku, mající 5 *m* v průměru, uprostřed stojící, o níž se ale nedá dnes již říci, byla-li kulatá či čtverhranná. Západní část v rovině za hlavním příkopem má boční strany, severní a jižní, 50 *m* dlouhé. Obě tyto, jakož i strana západní, 60 *m* dlouhá, ohraničeny a uzavřeny jsou vyvýšeninou, nyní as 0·50 *m* vysokou a 2 *m* širokou, která jest v jihozápadním rohu přerušena otvorem, kde bezpochyby stávala brána nebo vjezd vůbec. Hned naproti od domnělého vchodu ve vzdálenosti 8 *m* lze nalézti základy dvou spojených budov, z nichž jedna 4·50×6 *m*, druhá pak 11×5 *m* veliká jest. Celé toto prostranství sloužilo patrně za předhradí (Vyobr. 125.)

Na široké rovině lesní k západu nebylo možno nalézti žádné stopy nějakého osídlení, ač tu lid »na velkých zámcích« říká. O hradišti Ostrovu není nic historického známo. Roku 1600 připomínají se mezi lesy Jedo-

Digitized by Google

mělickými lesy »v Ostrově«. — Pověst dí, že pod hradem stávala ves Ostrovice.

Sedláček v Hradech a zámcích VIII. 150 uvádí »tvrziště řečené Ostrov blíže myslivny Malkovické, místo okrouhlé, které objato jest příkopem a náspem, ale již dosti srovnalým. Ode zdí nic není viděti. Také vesnice tu bývala a bezpochyby dvůr. V XV. století spustlo tu všechno a o Ostrovu není v pamětech řeči.«

Hledal jsem bedlivě toto místo a vyptával se nejstarších usedlíků zdejších, ale nikdo o Ostrově u Malkovic nevěděl; všichni poukazovali jen k Jedomělicům, kde jedna samota zove se Ostrov-Bory.

W. Tomek ve svém Dějepisu města Prahy I. 491 praví k roku 1395: »Ves Ostrov blíže Slaného, nyní neznámá, náležela Jakubovi Benešovskému sezením na Brázdimi.«

[Jménem »Ostrov« znamenala se v XVII. století část předměstí Pražského v Slaném, ležící mezi dvěma rameny Slanského potoka, tedy na ostrově. (J. Lacina, Paměti král. města Slaného 22.)]

Ostrov jest též ono »hradiště s hliněnými valy u Jedomělic«, o němž píše Vocel v Pravěku 431 a dr. J. L. Píč v Památkách XV. 377.

Oudešice (dříve Úděšice).

Sedláček, Hrady VIII. 212. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 81.

Nyní poplužní dvůr velkostatku Zlonického, někdy statek s tvrzí, která zde v XVI. století postavena byla Hrobčickými z Hrobčic.

Ouholice Staré (dříve Hoholice).

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 108.

V poloze »na horách« hrob s kostrou kamenem obložený. Pam. XVIII. 246.

Roku 1088 patřila ves kostelu Vyšehradskému; roku 1386 uvádí se Štěpán a choť jeho Vratislava z Hoholic, rovněž i v XV. stol. objevují se opět páni z Hoholic. Dne 28. února 1784 ves povodní téměř zničena, což zavdalo podnět uprchlým obyvatelům k založení Ouholic Nových. — Za starých časů byl zde přístav lodní s přívozem přes Vltavu. Roku 1813 opevněna byla ves čtyřmi bateriemi, spojenými příkopem, k níž patřil i pilotový most přes Vltavu, 10 *m* vzdálený.

Je zde kamenná SOCHA SV. JANA NEP. z XVIII. století.

Ovčáry.

Emler, Regesta III. 674. — Sommer XIII. 54. — Památky arch. IV. 171, IX. 156, 323, XIII. 134, 178, 328, XVII. 200. — Method 1879. 19. — Lacina, Paměti král. města Slaného 58. — Vocel, Pravěk země české 6. — Květy 1841 č. 51, 1844 287. —

Digitized by Google

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 87. — Čechy XI. 133. — Slanský Obzor I. 5, 19, 85, II. 6, III. 6, IV. 32. XI. 61. — Svornost 1887 čís. 7. — Svob. Občan 1875 čís. 24. — Dr. Píč, Čechy v době předhistorické.

V roce 1841 objeveno bylo u Ovčár rozsáhlé pohřebiště, kde nalezeno množství popelnic, nádob hliněných, parohů a kostí zvířecích. Též mlat stopu dlouhý a jiné menší věci z kamene. — U kostelíku nalezena byla stříbrná římská mince Hadriana Trajana. Slanské museum. Pam. XVII. 200.

O FILIÁLNÍM KOSTELE SV. VÁCLAVA, jenž vykazuje značné stáří, činí se prvá zmínka teprve roku 1465 při koupi dvora, ač zdá se mnohem starší. Dle dnešní přestavby nedá se ovšem určiti doba vystavění. Poněvadž se roku 1362 dne 19. září připomíná Odolen, kněz ze sousedních Blahotic, kde kostela nebylo, zdá se, že měl kostelík Ovčárský ve XIV. století svého kněze. Později stavba ta opuštěna a spustla a připomíná se v listině ze dne 21. ledna 1562 jako kostel pustý. Přestavován byl Odolánem Pětipeským a dostavěn roku 1674 od Bernarda Ignáce z Martinic, jak zaznamenáno bylo v listině nalezené r. 1819 v báni vížky kostelní.*)

Obr. 126. Ovčáry. Náhrobek Jiříka Lunikovského.

Nyní jen presbytéř, 8·80 *m* dlouhý a 4 *m* široký, připomíná dobu gotickou. Pozůstává ze závěru tří stran pravidelného osmiúhelníka a z dlouhých pobočních stěn, osvětlen jest čtyrmi okny a zvenčí podepřen šesti podpěrnými pilíři. Loď sama měří 7·75 *m* šířky a 15·50 *m* délky i vyčnívající vchod západní v to počítaje; nad tímto ve štítě upravena jest zvonička, totiž pověšen jest zde malý zvonek bez nápisu. (Kam se poděl zvon z doby Vodolána Pětipeského, o němž se Sommer zmiňuje, není známo.) Druhý vchod jest uprostřed strany jižní a celá loď osvětlena je čtyrmi okny, polokruhovitě zakončenými. Kruchta spočívá na dvou kamenných, hranolových pilířích. Z uměleckých památek lze jmenovati jen dva náhrobní kameny; a sice pískovcový náhrobník Jiříka Lunikovského z Vraného na Blahoticích z r. 1551, 1·75 *m* dlouhý a 0·89 *m* široký (viz vyobr. 126.), zazděný v presbytéři po levé straně u kazatelny, a druhý, jenž tvoří stůl (mensu) pravého oltáře pobočního. Mohutná deska opuková, 0·20 *m*

*) Templum hoc olim inchoatum ab — — — rimo Wodolan aedificavit et perfecit anno 1674. Illustr^{mus} ac Excell^{mus} D: D: Bernardus Ignatius S. R. I. Comes de Martinitz Gubernator Domus Smeczna ac. ac. ac supremus Regni Burggrafius.

Digitized by Google

tlustá, měří 1·80 *m* délky a 1 *m* šířky a rozdělena jest na nápis a znak. Onen v těžko čitelných minuskulích, 0·07 *m* velikých, místy porouchaných, ohraničen jest v rámu renaissančním, 0·75 *m* vysokém a 0·85 *m* širokém, a oznamuje:

Leta Panie 1551 | zakryto oltářem
stna Stanislavu
ne · P · Hynek Branovsky Miestan
Miesta Slaneho atuto sla Pocho
van ocekavaje blahoslaveneho
Wykrzissenu Przissty Pana Kri
sta Aamen.

Obr. 127. Ovčáry. Znak ve věnci.

Pod nápisem nalezá se znak ve věnci (v kruhu), představující rámě, které drží rukou větev révovou se dvěma listy a se dvěma hrozny. Vedle ní jest šíp hrotem vzhůru obrácený, na němž nabodnuto jest písmeno B; pod tím hvězda se stužkou. Velikost znaku ve čtverci 0·55 *m*. (Viz vyobr.)

Za ohradní zdí hřbitovní, obkličující kostelík, stojí starožitný SLOUP VINAŘŮ A RYBÁŘŮ SLANSKÝCH, který dříve stál jinde a teprve při stavbě silnice do Velvar, v letech třicátých předešlého století, přenesen byl sem.

Celý čtyřhranný sloup pískovcový jest 3·80 *m* vysoký a skládá se ze čtyř částí: podstavce, patky, dříku a hlavice. Podstavec jest 0·95 *m* vysoký a právě tak široký i dlouhý a opatřen jest nahoře dosti širokou obrubou. Na tomto vlastně stojí vlastní sloup s patkou hladkou, 0·60 *m* vysokou a 0·52 *m* širokou, hranolovým dříkem, 1·40 *m* vysokým, v dolejší půli pásy rozšířeným. Hořejší půle vyzdobena je na všech čtyřech stranách vinoucími se, ve třech stejných odděleních, haluzemi revovými s hrozny, jež reliefově vytesány jsou. Při patce dole nalezneme totéž ve vodorovném formátu,

Digitized by Google

vyjma strany severní, kde vytesán jest ryba kapr. Čtyrhranná hlavice, gotickými čtyřmi stříškami opatřená, jest 0·85 *m* vysoká. V ní zasazeny byly plechové desky s obrazy čtyř evangelistů, po nichž dnes není ani památky. Značně sešlý již památník připomíná svou gotikou na dobu Lucemburskou; že by pocházel z dob pohanských a představoval boha Svantovíta, se čtyřmi obličeji obrácenými ku čtyrem úhlům světa, jak kdysi tvrzeno bylo ve »Svobodném Občanu« r. 1875 čís. 24 a v letech 80tých čís. 34, jest pouhou smyšlénkou (vyobr 128).

Obr. 128. Ovčáry. Sloup vinařů a rybářů slanských.

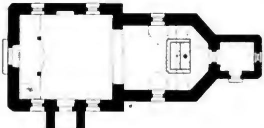
Malý Páleč (Páleček),

u Palackého Palček.

Sommer XIII. 109. — Hyšman a Pjaroubjek, Okres. hejtm. 85. — Památky arch. a míst. XIII. 182, XVI. 329, XVII. 172. — Slanský Obzor IV. 30. — J. Malý, Vlastenecký slovník historický 593. — Svob. Občan XXII čís. 4, 5 a 7.

Pohanské pohřebiště »na Okrouhliku«.

FILIÁLNÍ KOSTEL NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE, druhdy SV. ALŽBĚTY, dle nápisu na zvonu, jmenuje se roku 1384 farním. Dle pamětní knihy farní v Zlonicích byl podoben r. 1765 zřícenině, proto roku 1776 byl ze základů nově postaven. Na renaissančním štítě kostela zaznamenán jest letopočet 1778, bezpochyby rok dokončení. Nad hlavním vchodem znak patronky Marie Karoliny hrab. Kinské, rozené z Martinic; nad postranním vchodem znak Kekulů ze Stradonic. Presbytéř má po každé straně jedno okno. K východu za oltářem přeměněno jest třetí okno v dvéře k přistavěné sakristii. Loď jest širší ve formátě čtverce se dvěma okny po každé straně a s předsíňkou k jihu. Druhý vchod jest k západu.

Obr. 129. Malý Páleč. Filiální kostel.

Kostelních památek tu není, mimo velikého (115×68 *cm*) kamenotisku Madonny, nad níž se vznáší Bůh Otec s holubicí, z r. 1752. Výborná práce tato nese podpis: »Klauber Cath. Sc. et exc. Aug. Vind.«

Digitized by Google

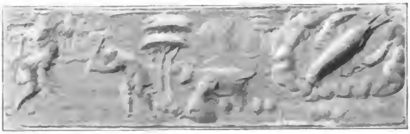
Obr. 130. Malý Páleč. Musy na zvoně z r. 1587.

V jihovýchodním rohu hřbitova, který obemýká kostel, stojí nízká KAMENNÁ ZVONICE, mající v půdorysu čtverec, v níž visí tři zvony.

N e j v ě t š í, znamenitý to výtvor *Brikcího z Cynperku*, má 102 *cm* v průměru a 82 *cm* kolmé výšky. Čepec pod závěsy ozdoben jest kolem dokola reliefem řadou devíti postav amoretů, musy představujících, v tomto pořadí se opakujících: Prvý v řadě, v profilu stojící, opírá se pravou nohou o kámen a v pravé ruce drží kouli, na níž levou rukou něco kružítkem vyměřuje; nápis VRANIA na pravo blíže hlavy zřetelně ukazuje, že míněno jest tu hvězdářství. Úkon CLIO, musy dějepisu, naznačuje hošík v podobě stavitele, před nímž povaluje se tesané kamení a knihy, kdežto v pozadí jakási věž a stavba se zdvihají. Třetí v řadě, POLYHYMNIA, hraje na mandolinu před polem, obilím se vlnícím; u nohou ji leží nástroj dudám podobný. Další ERATO s obličejem odvráceným, hraje na housle; v pozadí dům. Vedlejší THALIA stojí před hájem a v levé ruce, k ňadrům přiknuté, svírá nějaký ostrý předmět; levá noha jest v kolenu ohnuta a do výše, jakoby k tanci, zdvižena. Usměvavý obličej jest velmi jemně proveden. Následující EVTERPE zahrává na pastýřskou píšťalu a v pozadí je viděti varhany. Z ostatních TERPSICHORE, velmi roztomilý a boubelatý klouček, hraje v přírodě na harfu, MELPOMENE, na lučině stojíc, v obou rukou rozevřenou knihu drží a do ní hledí, a poslední KALLIOPE, zády jsouc obrácena, pamětní desku zavěšuje. (Vyobr. 130.) Pod reliefem, 7 *cm* širokým, vine se pěkná listová bordura.

Obr. 131. Malý Páleč. Bolestná P. Maria na zvoně z r. 1587.

Obr. 132. Malý Páleč. Relief na zvonu z r. 1587.

Digitized by Google

Na východní straně pláště zdvihá se vysoký plastický relief Krista na kříži, 33 *cm* vysoký, pod ním pak v pravo Bolestná P. Maria (vyobr. 131.) a v levo Jan miláček Páně, obě dvě postavy 15 *cm* veliké; nad nimi po stranách kříže čteme:

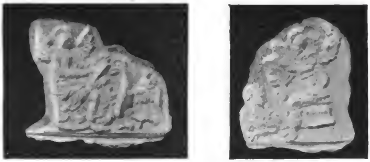
KRŸSTVS V͂MRZEL ZA HRZYCHY NASSE
A VSTAL ZMRTWŸCH PRO OS PRAWEDLNIENI NASSE.

Začáteční písmena jsou 23 *mm*, ostatní 12 *mm* veliká.

Obr. 133. Malý Páleč. Reliefy evangelistů na zvonu z r. 1587.

Pod touto skupinou, vlastně pod každou postavou po dvou, umístěny jsou obdélníkové reliefy čtyř sedících evangelistů se svými attributy. (Vyobr. 133. a 134.)

Obr. 134. Malý Páleč. Reliefy evangelistů na zvonu z r. 1587.

Pod nimi pak spodní obruba zvonu vyplněna jest pěknými, čtyřmi se opakujícími reliefy ($11 \times 3^1/_2$ *cm*), které představují: stříž ovcí, zahradnictví, chov dobytka (dojení krávy), a raka ve věnci. (Vyobr. 132.)

Na protější, západní straně nalezneme postavu sv. Jakuba a pod ní v obdélníku tento nápis; veliká písmena (23 *mm*) psána jsou latinkou, malá (15 *mm*) gotikou:

Bratrzÿ, Bu͂dtez czÿnit (e jest vysekáno) le Slova a ne poslu͂chja
czi toliko. zklamavaji se sami sebe Neb kdoz
poslou͂chja Slova, a ne plni ho sku͂tkem, Ten

przÿrovnan bůde Mũzi spatrzũgÿcÿmũ Oblÿczeg swůg
v Zrcadle. Wzhledl se zagiste, y odssel. a hned zapome
nũl gakÿmbÿ bÿl. Svatÿ Jakub v I. Kapitole.

Níže pod tímto nápisem umístil autor svou podobiznu a znak v oválech a pod nimi:

SLOWVTNÝ BRÝKCY ZWONARZ Z CYNPERKV NA NOWEM MIESTIE PRAZSKEM
TENTO ZWON VDIELAL · LETA 1587.

(Začáteční písmena jsou 2 *cm*, ostatní 1 *cm* vysoká.)

Jižní strana pláště ozdobena jest znakem Hynka Kekule ze Strádonic, 14 *cm* vys., majícího ve štítě i klenotu tři háky, hříč zvané; nad ním nápis:

HYNEK KEKVLE Z RADONIC A NA RADONICICH.

Obr. 135. Malý Páleč. Maska na zvoně.

Pod znakem jest pěkně modelovaný obdélníkový relief (19 × 16 *cm*) »Narození Páně«.

Severní pak strana odpovídá reliefem (17×16 *cm*) »Z mrtvých vstání Páně«.

Druhý menší zvon má průměr 92 *cm* a výšku 72 *cm*. Hořejší díl jeho jest okrášlen touž řadou reliefů a touž listovou bordurou jako předešlý. Český nápis na východní straně pláště písmem gotickým (1 *cm* vys.) psaný, zní:

Urozenÿ pan Gindrzych Brozanskÿ z Wrzesovic
na Zierotinie a Wrani s Urozenau pani Johankau z Woguina
manzelkaũ svaũ — c. t. c. spolu snimi Urozenÿ pan Hynek Kekule
z Stradonic a na Stradonicÿch, gakozto Kolatorzy Osadÿ
kostela svate Alzbiety vmalem Palerzkũ, tento Zwon k zia:
dosti osadnica tehoz kostela pro czest a chwalũ gmena Bozskeho
udielati sau dowolÿlÿ, kterÿzto Zwon udielal Brÿkcÿ Zwo:
narz z Cÿnperkũ v Novém miestie Prazskem, nakladem vssech
osadnich kgmenowanemu kostelu przÿnaleziegicÿch, vÿslani od Obce
kgednani tehoz dila, Mikũlass z maleho Palerzku, Matieg Faüt z
Stradonicz, zawdawek przÿneslÿ, Albrecht Hrzÿcskÿ, a Pan poloczny.
Stalo se Leta panie 1575.

Na protilehlé straně:

Sÿ Jan v kapitule:
Przÿgdett hodina, wkteraũzto vssÿckni, kterzÿz whro

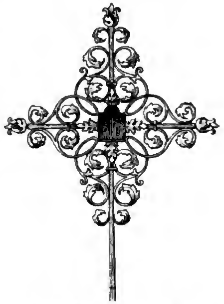
bich sau uslyšy hlas Syna Božiho, y půgdau kte
rzy dobre wiecy czynily na wzkrzisseni ziwota, ale
ti, kterzi zle wiecy czynily pugdau na wzkrzisseni saudu.
Sv Pavel w 2 Koryn. v 5 Kap:
Wssickni my zagiste musyme se okazati przed stolicy
Krystowau, aby przynesl kazdy wlastni wiecy Tiela
sweho yakz czynil budto dobrze nebo zle wiecy.

Na severní straně pláště jsou pěkně modelované dva znaky s podpisy, vroubené věnci. Prvý má ve štítě i klenotu půlměsíc a nápis: »Gindrzich Brozansky z Wrzesowic«, v druhém jest štít dvojbarevný, jehož pravá polovice jest menší. Náleží, jak nápis »Johanka Wrzesowcova z Wognina« dí, ženě předešlého.

Na jižní straně dal si zvěčniti znak (15 *cm* vysoký) »Hynek Kekule ze Stradonic a na Stradonicich«, mající ve štítě a klenotu hříč.

Třetí zvon visí vysoko a nebylo lze se až k němu dostati; proto udaje jsou jen přibližné. Zvon jest bez nápisů; průměr as 50 *cm*, výška asi 40 *cm*. Na protilehlých stranách má po jednom, as 20 *cm* vysokém, reliefu.

V kostnici uložen jest slušně kovaný renaissanční kříž náhrobní; druhý soudruh jeho v téže podobě koná dosud službu na hřbitově. — (Vyobr. 136.) Za vsí stojí kříž z r. 1820.

Obr. 136. Malý Páleč. Kovaný kříž náhrobní.

»O škole v Malém Pálči« psal P. Tvrdý ve feuilletonu »Svobodného Občana« č. 5, 6, 7 z r. 1893. »Kekulové ze Stradonic« feuilleton v »Pražských Novinách« ze dne 2. prosince 1896 od dr. Josefa Karáska.

Napodobení rýmované kroniky o rodu vladyk z Hřivic a Kekulů ze Stradonic v Aug. Sedláčkově Sbírce pověstí historického lidu českého v Čechách, 1895. — Kekulové ze Stradonic (pověst) Lumír III. 1853, I. 372.

Odlitky reliefů a znaků na zvonech zhotovil posluchač průmyslové školy Bartoš z Prahy pro dr. Pinskra ve Voticích, který pro prof. dr. Augusta Kekulu v Bonně († 13./7. 1896 ve věku 67 let), zakladatele moderní chemie organické, šlechtictví od rakouské vlády vymáhal; v poslední době skutečně dosáhl povolení, aby směl užívati po svých předcích predikátu »rytíř ze Stradonic«.

Digitized by Google

Velký Páleč, (u Palackého Paleč).

Sedláček, Hrady VIII. 210, 214. — Schaller I. 94. — Sommer XIII. 97. — Pam. arch. VI. 111, VIII. 379. — Slanský Obzor III. 19, 20, IV. 28. — Hyšman a Paroubek Okres. hejtm. 85. — Ottův Slovník Naučný. XXI. 31. — Svob. Občan. 1890 č. 10.

Na návrší, severně za panskou stodolou, znatelny jsou dosud trávou zarostlé valy tvrze pánů Hrobčických z Hrobčic, kterým se dosud »na Hrádku« říká. Tvrz chráněna byla rybníkem se strany severní, jakož i příkrým, přirozeným srázem, který i na stranu západní zabíhal. Mimo

Obr. 137. Velký Páleč. Filiální kostel se zvonicí.

toho obehnána byla kolem příkopem, v nejširších místech 20 *m* širokým. Na periferiích vnitřního čtverhranu, 40 *m* širokém a 36 *m* dlouhém, kde vlastní tvrz stála, pozorovati lze základní zdivo, trávou zarostlé. Takové nalezneme i na hřebeně západního valu a právě tak i na nejvyšším místě. Propadlina v rohu severozápadním, asi 3 *m* ve čtverci veliká, naznačuje snad zapadlý sklep. Jinak způsob stavby v půdorysu nelze již konstatovati. Z dějin tvrze víme, že Adam z Hrobčice přistavěl roku 1571 ke staré věži ve tvrzi nové stavení čtverhranné s mnoha pokoji. Tvrz zašla bezpochyby ve válce třicetileté, kdy jmění Hrobčickým skonfiskováno bylo. Tu část Pálče, při níž byla tvrz, získal biskup Jan a obrátil ji r. 1333 na obdarování kláštera Roudnického (Reg. III. 781, IV. 32).

Digitized by Google

FILIÁLNÍ KOSTEL NAROZENÍ PANNY MARIE byl již r. 1384 farním a jmenuje se takový i v dobách podobojí. Stojí na severní straně vsi a dle stavby ukazuje na vysoké stáří. (Vyobr. 137.) Pěkný a prostranný gotický kostel opraven byl slohově posledně r. 1891. Po straně epištolní vede do chrámu vchod, nad nímž v trojhranném, koso položeném štítě vytesán jest znak biskupa Jana IV. z Dražic: haluz se třemi listy révovými. (Vyobr. 138.) Před zmíněnou opravou byl tu i letopočet 1561, bezpochyby na nějakou obnovu se vztahující. Nyní nalezá se po každé straně řečeného znaku po znaku kapitulním.

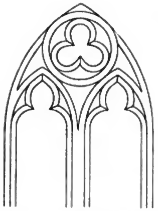

Obr. 138. Velký Páleč. Znak biskupa Jana IV. z Dražic.

Presbytéř, 8·20 *m* dlouhý a 5·50 *m* široký, pozůstává z pěti stran osmiúhelníku a klenbou rozdělen jest na paprskovitý závěr a obdélníkové travée s křížovým klenutím; v obou polích jsou svorníky hladké, kulaté. Žebra klínového profilu vybíhají z vkusných konsol dubovým listům podobných. Prolomen jest pěti podvojnými okny, stejnou a jednoduchou kružbou opatřenými. (Vyobr. 139.) Se strany severní přiléhá úzká sakristie s jedním okénkem. Staré fresky, z nichž znatelný byl klečící biskup, byly zamalovány.

Vítězný oblouk, v rozpnutí 4·28 *m*, sklenut jest lomeným obloukem a hrany jeho jsou sříznuty.

Loď, 16·70 *m* dlouhá a 9·50 *m* široká, o něco vyšší presbytéře, sklenuta je křížovým klenutím ve čtyrech obdélníkových polích. Massivní žebra snižují se hluboko pod okna a spočívají na hmotných pilířích, 1·50 *m* vysokých a 0·62 *m* širokých. Čtyry kulaté svorníky jsou bez ozdob. I zde kružba všech podvojných oken jest stejná. Kamenná kruchta spočívá na dvou sloupích a dvou pilířích. Kostel jest uvnitř slohově polychromován. Zevně podepřen je celý nejen v rozích ale i mezi okny opěrnými pilíři. Ze střechy, břidlicí kryté, vystupují po každé straně dva vikýřky.

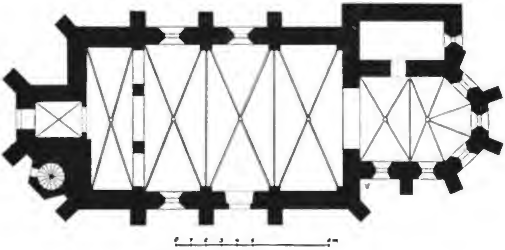
Obr. 139. Velký Páleč. Kostelní okno.

Ve středu západního průčelí kostela vypíná se vysoká gotická věž bez zvonů, značně převyšující stavbu chrámovou, která k celkovému, lahodnému doplnění nemálo přispívá. Rozvržena je na tři patra, dělena jsouc hladkými římsami, z nichž první totožná jest s okapní římsou kostelní, druhá dosahuje výšky hřebene střechy a třetí patro, v němž jsou čtyry okna, rovná se výšce prvého. Přikryta jest vysokou, břidlicí pobitou, střechou, v podobě čtyřbokého štíhlého jehlanu. Na vnější straně v pravo upraveno jest úzké točité schodiště na kruchtu a na věž. (Viz půdorys.)

V koutě sakristie stojí krásná, z růžové opuky vytesaná, gotická křtitelnice, v podobě osmihranného kalichu zhotovená, která dříve v kostele stávala. (Vyobr. 141.) Výška její obnáší 0·96 *m*, dolejší průměr

Digitized by Google

0·48 *m*, hořejší pak 0·52 *m*. Nahoře vytesán je věnec listový, před nímž jest řada roset (16). Na osmi kosodélných polích nalezneme rozličné gotické

Obr. 140. Velký Páleč. Filiální kostel.

ozdoby, jako stylisovanou lilii, gotická skruží, větev se žaludy, holubici a kalich. (Vyobr. 142.) Uprostřed spjata je hojně profilovaným prstenem. Dolení polovina je hladká, jen rohy jsou do polovice své délky sříznuty. Cenná práce XIV. věku.

Obr. 141. Velký Páleč. Opuková křtitelnice ze XIV. věku.

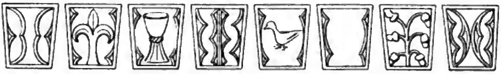
Hlavní oltář v slohu gotickém jest nový, přiuzpůsoben stavbě kostela. Obraz P. Marie sedící maloval *J. Heřman*. (Ottův slovník Naučný chybně uvádí obraz sv. Jiří.) Za bývalým, starým oltářem hlavním, na němž měl býti, jak Sommer uvádí, krásný obraz P. Marie ze staroněmecké školy, zasazena bývala dřevěná deska, popsaná zlatou literou, obsahující zápis z doby vpádu Švédů do Čech r. 1648, který zněl:

Anno a partu virginio 1648 ante festum S. S. Annae noctu Sves . . . iam facta est inopinata irruptio Svecorum per moenia monasterii S. S. Capucinorum vicina et portam Strahoviensem in urbem Pragensem. Parva pars et arx regia occupatae Cardinali ab Harrach episcopo Pragensi. Aliqui resistere ausi interfecti. Urbs militi praeter paucas domus in praedam concessa, thesaurus regius et quae diuturna tot regum et imperatorum

Digitized by Google

cura felicitateque congesta eraut, ablata et in Sveciam avecta. Haec tamen ecclesia S. Sin. Divi nominis ope a praedio Sue. intacta relicta. Ego Wenceslaus Coelestinus a Blumenberg pro tempore novus Canonicus omnibus spoliatus insuper stricto ense a milite bene acceptus Deo protegente nudus evasi. In istis ergo angustiis et potestate Svecorum fuimus a festo Sctae Annae, hoc est die 26 Julii ad festum om fidelium defunctorum usque ad 3. Novembris quapropter gratitudini Ergo ad gloriam omnipotentis Dei honorem Sc. Annae Sc. Doctorum hoc monumentum insuper fundationem, ut quolibet anno solemniter sacrum fiat cantatum in ipso festo Sctae Annae pro memoria hic in capella F. C. Anno MDCLXX (1670). — Václav Celestin z Blumenberku byl proboštem kostela Pražského.

Postranní oltář sv. Jana Nepomuckého jest rovněž nový. Nové dubové lavice jsou slohově řezány.

Obr. 142. Velký Páleč. Gotické ozdoby na křtitelnici.

V presbytéři na straně evangelní po levé straně vchodu do sakristie zazděn jest krásný náhrobník z červeného mramoru s nápisem ve čtverci v gotice a pod tím skvostný znak se šípem ve štítě i v klenotu. Takový užívali páni z Nečtin. Kámen, 1·85 *m* vysoký a 0·97 *m* široký, jest krásně zachován a jmenovitě znak je pěkně pracován.

Letha 1609 Wesstwrtek po
Swatých Fabiany Ssebestianü
ZZ dne Miesycze ledna mezi 1Z
a sedmau hodinau Napulednae um
rzela Wrozena Pani Szeczelyae Hrob
czuczka Rozena Benedika Zberzna
ana Budeniczých Pan Buoh Racž
gegi dussy Milostiw beyti.

Sousední náhrobní kámen z červeného mramoru, 0·87 *m* vys. a 0·68 *m* široký, po pravé straně dvéří sakristie, nese v gotice psaný tento nápis:

Letha 1616 w Sobotu po Swa
tym Marku umrzel Syn Urozeneho
a Statecžnyho Rytirze Pana Girzika
Hrobczicžkyho z hrobrzyc na Hudessy
czych a welkym Palcžy
Jan Waczlaw
Wieku sweho Půl Trzeti Nediele.

Digitized by Google

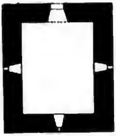
Pod nápisem vytesán jest v kruhu znak Hrobčických, dvé hadů s korunkami křížem propletených.

V dlažbě kostelní leželo 17 opukových náhrobních kamenů rodu Hrobčických z Hrobčic, které (nyní jen 11) zazděny jsou pod kůrem do zdí. Většinou jsou ochozeny, ale nebýti silného nánosu vápna, daly by se přec některé nápisy rozluštiti a přečísti. Dle pamětní knihy Vranské z minulého století byly ještě následující nápisy čitelné, které i Schaller ve své Topografii str. 189, ale značně zkrácené, uvádí:

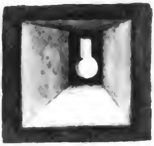
Letha 1606 we strzedu po Nedielÿ Judika usnula w Panu Zoffie dczera urozeneho Pana Raczka Hrobcziczkeho z Hrobcžicze a na Budeniczych w tomto Mistie odpocžiwa.

Letha 1603 w pondieli po swatem Petru a Pawlu usnula w Panu Lidmila dczera urozeneho Pana Raczka Hrobcžiczkeho z Hrobczicz.

Náhrobní kameny nesou většinou znaky jmenované rodiny a umístěny jsou od jihu k severu v následujícím postupu: 1. postava děcka se sepja-

Obr. 143. Velký Páleč. Půdorys zvonice.

Obr. 144. Okno (střílna) ve zvonici.

týma rukama, jehož hlava spočívá na polštáři; 2. veliký kámen silně poškozený a nerozeznatelný; 3. z této desky lze viděti jen podélnou levou polovinu, ostatní zazděno; 4. postava jinocha; 5. postava dorostlé ženy se skříženýma rukama; 6. dětská postava; 7. viditelný jest jen znak; v hořejší půli kamenu byl bezpochyby široký nápis; 8. dítě; nápis vine se kolem kamene; 9. rytíř; i při tomto jde nápis okolo; 10. v hořejší polovině nápis, dole znak; 11. rovněž nápis nahoře, níže neznámý znak.

Vše ostatní, co zde bylo cenného, přeneseno bylo do farního kostela ve Vraném. Kdy a jak připadl kostel tento k Vranému, není známo.

Jižně od kostela na hřbitově stojí renaissanční ZVONICE (viz půdorys; měřítko totéž jako u kostela), jejíž zděný prostranný spodek — 6×4·75 *m* uvnitř — poukazuje 1·20 *m* silnou zdí a se třemi okénky, která přizpůsobena jsou za střílny (vyobr. 144.), na malou tvrz. Ve výši zvonů prolomena jsou čtyry prostorná okna. Vchod do ní jest se strany severní. Vršek jehlancovité střechy opatřen je lucernou, plechem pobitou. V mohutné stolici z kmenů dubových visí 3 zvony:

Větší s průměrem 1·20 *m* a výškou 0·88 *m*. Na čepci jeho vine se kolem rostlinná bordura a pod ní 3 *cm* vysokými písmeny německý nápis:

Digitized by Google

NICOLAVS LÖW IN PRAG HAT MICH GEGOSEN DVRCH HEISSE FEIERS GLVT BIN ICH ALSO GEFLOSSEN.

Pod nápisem zase táž bordura. Na plášti jeho čteme (začáteční písmena jsou 3 *cm*, ostatní 2 *cm* vysoká):

K SLAWIE BOZI, CZTI, BLAHOSLAWENÉ PANNY MARIE
K ZWELEBENI SWATEHO PROKOPA, PATRONA, A, GEHO PRZYMLVW
ZEGSKANI : PRZELYTY GEST. TENTO ZWON NAKLADEM ZADVSSY CHRAMV, PANIE PALECZSKEHO POD PANOWANIM VROZENE PANI, MECHTILDI
Z GOLTZE, ROZENE, Z FVRTV : LETA : M : DC : XCVIIII.

Na protější straně umístěn jest relief sv. Prokopa, 18 *cm* vysoký a 15 *cm* široký, s podpisem: S. PROKOPY. V levo od něho ve stejných rozměrech jest relief P. Marie s nápisem: S. MARIA.

Dole pak na obrubě zvonu: MATIEG TLVSTEY.

Menší zvon: průměr 0·70 *m*, výška 0·50 *m*. V hořejším díle zvonu gotikou psaný český nápis:

pane □ boze □ racz □ zdarzyty tento zuon ke czty, chwale bozye □

Nejmenší jest 0·33 *m* vysoký a 0·45 *m* má v průměru. Na přední straně nese relief sv. Jana Nepom.; pod ním nápis latinkou: S. JOHAN. Na trámci, v kterém jest zasazen, vřezán jest letopočet 1834 a jméno J. WITEK.

Na jižní straně zvonice z venčí ve výši zvonů pod oknem, v jeho šířce, zazděny jsou vedle sebe dva v kamenu vytesané znaky a sice na levo Hrobčických, na pravo ve štítě zobrazen je veslující muž sedící v loďce. (Znamení to měli Kameničtí z Kamenice.) V ozdobném vodorovném pruhu nahoře označeny jsou začátečními písmeny: GHZH 1609 MHZP. Po stranách uzavřeny jsou kanelovanými pilastry a celek dole i nahoře vyčnívající římsou; tato jest větší, aby kryla před deštěm. Dle všeho zdá se, že zvonici dal vystavěti r. 1609 Jiřík Hrobčický z Hrobčic s manželkou svou.

Na kamenném svorníku vchodu do chalupy číslo 6 vytesán jest letopočet 1797.

Paršenk.

Schaller I. 186. — Sommer XIII. 111. — Palacký Popis. 7. — Hyšman a Paroubek, Okresní hejtmanství 108. — Ottův Slovník Naučný XIX. 275.

České jméno obce povstalo z názvu tamního hostince »Bergschenke«, také »Clary'sches Wirthshaus«, jak na starých mapách zaznamenáno, který zde dala vystavěti německá dáma, hraběnka z Clary a Aldringen, čímž

Digitized by Google

dala podnět k založení osady. Tento zájezdní hostinec na říšské silnici má z východní strany vjezdu na svorníku kamenných veňýřů vytesaný znak Kinských s letopočtem 1733. Palacký nazývá ves Berghof.

KAPLI SV. JANA NEP. postaviti dala r. 1711 Anna Polyxena ovdovělá hraběnka z Clary a Aldringen; kaple vysvěcena byla téhož roku dne 25. září děkanem velvarským, Matyášem Jodlem. Jest dobře komponována v barokovém slohu; i rozdělení její jest ladné.

Façada ozdobena jest čtyřmi pilastry a štítem s balustradou, v jehož středu stála pískovcová socha sv. Jana Nep., která ale před nedávnem spadla a se rozbila. Kusy její leží nyní pod schody kruchtovými. Ve výklenku štítu kaple nalezá se kamenné (pískovcové) poprsí Madonny s děťátkem, asi 0·60 *m* veliké; práce úhledná. V nadpraží dveří zazděn

Obr. 145. Pařenk. Znaky zakladatelky kaple.

jest krásně tesaný kámen, který obsahuje ve dvou oválech, šikmo protilehlých, znaky zakladatelky, a sice na levo znak co provdané a na pravo co svobodné. Ovály ozdobeny jsou s obou stran velikým rozvinutým, akantovým listem, který vychází z hořejšího zaokrouženi kartuše. Pro nápisy ponecháno jest pod znaky na ovrubě místo; na levo čteme: Anna Polixena Verwittibte | Gräffin de Clari und Altringen | , na pravo: Gebohrne Reichsgräffin des Fours | von Monte Tadien-Ville 1711. | (Vyobr. 145.)

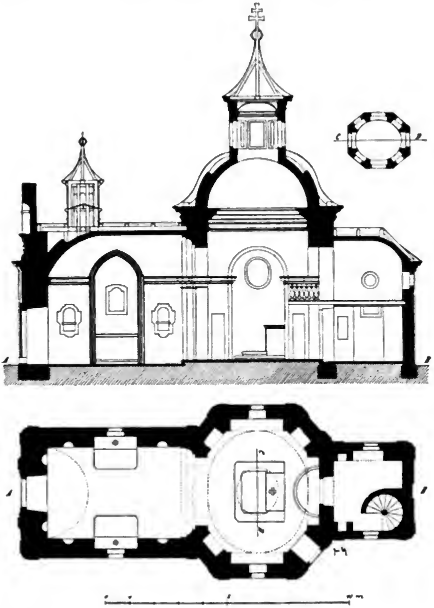
Kaple, 16 *m* dlouhá a 5 *m* široká, rozšiřuje se pod kopulí na 7 *m*. Boční strany zdiva pod kopulí prolomeny jsou dvěma elipsovitými okny, orámované římsovím. Za kopulí k východu, kde obyčejně presbytéř se nachází, jest upraven kůr, takže zábradlí jeho, polokruhovitě uzavřené, vznáší se hned za oltářem.

Střecha elipsovité kopule, spočívající na zdivu nepravidelného osmiúhelníka, převyšuje střechu celé kaple a uzavřena jest vížkou nepravidelného osmihranu s týmž počtem okének, které přivádějí hořejší osvětlení

Digitized by Google

do kaple. Menší vížka se 6 okénky zdvihá se ze střechy lodní blíže façady. Výška prvé, od podlahy až s křížem nad věžičkou, obnáší 15 *m*. (Vyobr. 146.)

Pod kopulí stojí hlavní oltář se slabším obrazem sv. Jana Nep., 1·85 *m* vysokým a 1·10 *m* širokým. Bohatě řezané orámování, sestávající

Obr. 146. Paršenk. Půdorys a podélný řez kaple sv. Jana Nep.

z rozvilin akantových listů, pochází z týchž rukou řezbářských, jako oltáře Hospozínské, jimž úplně odpovídá svým uspořádáním. Vidíme tu opět malované znaky zakladatelky kaple, tři páry andílků a v hořejší části oltáře v oválu obraz: poprsí Panny Marie s Ježíškem.

V pobočních výklencích úzké lodi před okny nalezají se dva postranní oltáře, rovněž podobně řezané a opět se znaky a andílky;

Digitized by Google

v pravém stojí v prostřed malá soška Piety, v levém soška Panny Marie.

Dále jsou zde dvě křídla zavíracího oltáře, 1·07 *m* vys. a 0·45 *m* široká; střed schází. V zlaceném pozadí na deskách zobrazeny jsou sv. Kateřina se sv. Barborou v kroji z druhé polovice XVI. století; na druhé straně namalováni sv. Václav a Zikmund v brnění. Prostřední provedení.

Bohatě řezaná čela lavic dubových dělána týmž mistrem, který oltáře pracoval.

Dvéře jsou železné, pobité kováním.

Pchery.

Sommer XIII. 69. — Tomek, Děje Prahy I. 425, III. 63. — Emler, Regesta II. 549. — Archiv český I. 498. — Památky arch. I. 111, 171, IV. 171, XIII. 181, XV. 781. XVI. 369, 583. — Sedláček, Hrady VIII. 127. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 86. — V. Schmidt, Slanský Obzor III. 37. — F. V., Pchery před 500 lety Světlo XV. č. 21, 22. — Dr. Jan Pohl a Ferd. Velc, Svobodný Občan XXIX. čís. 2, 3, 4, 10. — Slanský Obzor I. 5, II. 29, IV. 10, 22, XI. 60. — Čechy XI. 146. — Ottův Slovník Naučný XIX. 701. — Třebízský I. č. 18, 20.

Ves jmenuje se již r. 1222.

Na zahradě při usedlosti čís. pop. 10 hroby latenské do žlutky zapuštěné. U koster bronz. náramky vroubkované, kruhy na nohou, sponka bronz. duchc. rázu, železný náramek a kroužky. Zem. mus. Pam. XVI. 371. — Tamtéž popelovitá vrstva a jámy odpadkové. — V slanském museu bronzové sponky a stříbrný prsten pečetní pozlacený se znakem soukenickým a písmeny HS vyorán v poli.

FARNÍ KOSTEL SV. ŠTĚPÁNA MUČEDNÍKA byl už roku 1352 farním. Listinné zprávy o faře počínají rokem 1350. Stavba orientovaná, omítnutá. Půdorys vykazuje třílodní basiliku. (Vyobr. 147.)

Presbytéř, který býval zajisté polokruhovou apsidou, jak rozměry a celá úprava k tomu poukazují, byl pozdější přestavbou sgotisován. Žebroví paprskovitého závěru naznačeno bylo na klenbě báňovité barvou. Jest 5·25 *m* široký, kteréžto číslo značilo i průměr. Uzavřen jest třemi stranami osmiúhelníka a osvětlen čtyřmi okny; poboční dvě strany jsou jen o něco málo delší než ostatní. Dveřmi v severní stěně spojen jest s malou sakristií s jedním oknem. I triumfální oblouk jest poněkud lomený.

Trojlodí jest 10·35 *m* dlouhé a 13·85 *m* široké. Jeden pár mohutných pilířů a dva páry polopilířů, spojených polokruhy, z nichž ony u kruchty značně vystupují, dělí ho na loď hlavní, 5·35 *m* širokou, která dosahuje stejné výše s presbyteří a jest polokruhově zaklenutá, a na dvě nízké, 3·30 *m* široké, křížovými nepravidelnými klenbami přepjaté lodi bokové, prolomené dvěma okny polokruhově zakončenými.

Úzká dřevěná kruchta podepřena jest dvěma trámy. Hlavní, jednoduchý vchod s kobkou veden jest od severu, vchodem západním vcházíme

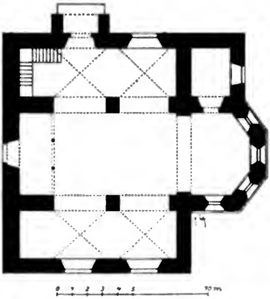
Digitized by Google

na hřbitov. U prostřed střechy kostelní zdvihá se sanktusová vížka se dvěma malými zvonky. Při poslední opravě byl kostel vkusně upraven a polychromován.

Nábytek chrámový nemá ceny kromě hlavního barokního oltáře na sloupích s obrazem »Ukamenování sv. Štěpána«, 1·83 *m* vysokého a 1·05 *m* širokého, a s postranními obstojnými figurami sv. Petra a Pavla. Lodní barokové oltáře s obrazy sv. Martina, 1·12 *m* vys. a 0·77 *m* šir., v pravo a Madonny s Ježíškem, 1·76×1·05 *m*, v levo jsou chudé, bezcenné.

Křtitelnice cínová jest bez víka a 0·46 *m* vysoká. Džbeřík, 0·28 *m* hluboký a 0·35 *m* v průměru, spočívá na třech esovitých nohách barokových. Povrch jeho zdobí dvě lví hlavy s kruhy k přenášení a tři hlavičky andílků s poprsími na hořením okraji, jimiž připojuje se víko; toto jest hladké, 0·53 *m* vysoké, a má na vrcholu malé sousoší sv. Jana, křtícího Pána Ježíše. Na povrchu kotlíka čteme:

P : MathIas a : BoretzkI
CVratVs pCherensIs
Vas : praesens . noVIter
pro regeneran : DIs IneuntIbVs
honorIs Vo restItVIt :

Obr. 147. Pchery. Farní kostel sv. Štěpána muč.

V rozích kostela po obou stranách pobočních oltářů skrývají se v šeru v dlaždicích podlahy dva stejné mramorové náhrobníky, 1·80 *m* dlouhé a 0·90 *m* široké, neznámých to pánů. Po nápisech není již ni stopy, jen znak lze ještě částečně rozpoznati. Štít okrášlený původně přikrývadly, rozdělen jest kolmou a vodorovnou přímkou na čtyry stejná pole, z nichž dvě hořejší jsou vyšší dolejších. Na štítě sedí helma, ozdobena korunou, z níž vystupuje klenot: vysoký, špičatý, kuželu podobný klobouk, zakončený podvojným chocholem. Celý znak jest tesán v oválu 0·86 *m* vysokém a 0·80 *m* širokém. Kameny ležely prvotně asi na místě, kudy se mnoho chodilo; svou tvářností ukazují na XVI. století. V pamětech Kněževeského čteme, že pochován byl zde r. 1590 urozený pan Zikmund z Chocenic, ouředník někdy na Okoři. Znak ale spíše poukazuje na rod Gerstorfa z Gerstorfu.

Jiný náhrobník, mladšího původu, naleză se pod kruchtovými schody; i tento jest již zbaven písma. Jest téže velikosti; v oválu 0·82 *m* vysokém a 0·60 *m* širokém, jest znak, v jehož štítě v hořeních koutech dvě hvězdice a uprostřed na skále rostoucí (poloviční) srna, která se opakuje i v klenotu.

Digitized by Google

Monstrance, 0·60 *m* vysoká, stříbrná, pozlacená bez značky. V elipsovité noze vsazeny jsou čtyry lité ovály, 4 × 3 *cm* veliké, s poprsími svatých: Václava, Víta, Ludmily a Jana Nep. Okolo středu monstrance vsazeno je šest imitací drahokamů; po stranách v paprscích umístěny jsou lité reliefy sv. Petra a Pavla, 10 *cm* vysoké, a nahoře sv. Trojice.

Kalich stříbrný, pozlacený, 25·5 *cm* vysoký, pokryt baročním ornamentem a lemován českými granáty. Průměr kupy 10 *cm*, hloubka 8 *cm*; dekor ovocný a květinový střídá se se stříbrem i pozlacením až do polovice kupy. Na noze v průměru 16 *cm* obraz sv. Štěpána a ve zpod vyryto: C. W. J. A. 1748. Značka: Pěkná práce.

Druhý kalich, rovněž stříbrný a zlacený, nese tlačený jednoduchý ornament barokní.

Nad kostelem na vrchu stojí prostorná ZVONICE s cibulovitou střechou barokní, šindelem krytou. Zdivo její, kostce podobné, prolomeno jest na všech stranách čtyřmi barokními okny, podoby zvonové; vchod od východu. Dle šestiboké stolice zvonové, z mohutných kmenů dubových složené, dá se souditi, že i zvonice sama byla dřevěná a téže formy, jak na jiných místech nalezáme; poněvadž ale na vrchu trpěla příliš větrem, nahrazena byla kamenem.

Ve zvonici tři zvony, značných rozměrů, pověšené směrem od jihu k severu. Dle udání pamětní knihy farní byly roku 1749 přelity dva větší zvony od *Zachariáše Ditricha* na Starém městě pražském. Roku 1761 byly prý znovu přelívány a posvěceny ve Vraném, protože byly opět rozbity. Nápis jednoho byl prý: S jedné strany: Funera plango, fulgura frango, sabatha pango Dissipo ventos, exscito lentos, paco cruentos. S druhé strany: Anno domini 1761 de gratia Illustrissimi et excellentissimi collatoris, Francisci Michaelis S. R. I. comitis a Martinicz, sollicitante Decano Smetschnensi et vicario foraneo, Antonio de Blankenfeldt, fusa sum pro usu ecclesiae Pcherensis in honorem s. Michaelis Archangeli, S. Stephani Proto-Martyris et s. Donati episcopi et Martyris.

1. Průměr 1·17 *m*, výška 0·85 *m*. Na koruně i na dolením okraji jazykový ornament barokový; mimo to při koruně nápis: Anno 1819 Franciscus Josephus Kühner transfusit · me · micro Pragae. Na straně východní obraz polovypuklý, 0·15 *m* vysoký, sv. Štěpána kamenovaného z každé strany od jednoho žida. Na západní velikou latinkou:

LYTY GSEM ROKU PÁNĚ 1550 OD
STANISLAWA KANTARISTY W PRAZE.
PŘELYTY GSEM KE CTI SWATYCH ŠTĚPÁNA
PRWOMUČEDNÍKA A WOGTĚCHA ROKU PÁNĚ
1819 ZA PANOWANÍ GEGICH EXCELL. KARLA A
ANNY MARIE HRABAT Z KLAM MARTINIC

Digitized by Google

S PŘIČINĚNÝM DWAU PASTÝŘŮ DUCHOWNÍCH
P. FRANTIŠKA MENSI FARÁŘE A P. WOJTÉCHA
LICZKY KAPLANA, NÁKLADEM NÁBOŽNÝCH
OSADNÍKŮ PCHERSKÝCH.

2. Průměr 0·90 *m*, výška 0·66 *m*. Týž ornament dole i nahoře; při koruně: »Transfusa a Josepho Kühner anno 1819 Pragensi«. Na plášti strany západní:

LYTY GSEM ROKU PÁNĚ 1761
PŘELYTY GSEM KE CTI SVATEHO
WÁCLAVA ROKU PÁNĚ 1819 S (schází: přičiněním)
P. FRANTIŠKA MENSI FARÁŘE A P. WOGTĚCHA
LICZKY KAPLANA NÁKLADEM NÁBOŽNÝCH OSADNÍKŮ
PCHERSKÝCH.

Na straně východní reliefová postava sv. Václava s praporem, 0·15 *m* vysoká.

3. Průměr 0·71 *m*, výška 0·54 *m*. U koruny vlys růží s listovím, 0·06 *m* široký; na dolení ovrubě vlys s lupeny a květy svlačce v stejné šíři. Nápis na jižní straně pláště zní:

LYTY GSEM ROKU PÁNĚ 1752
PRELYTY GSEM KE CTI SV.
JANA NEPOMUCKÉHO LETA PÁNĚ 1819
OD FRANTIŠKA OD JOSEFA KÜHNERA
V PRAZE PŘIČINĚNÍM P. FRANT.
MENSI FARÁŘE A P. VOJTECHA
LIČKY KAPLANA NÁKLADEM
NÁBOŽNÝCH OSADNÍKŮV PCHERSKÝCH.

Na severní:

PODRUHÉ PŘELITÝ GSEM
V ROKU PÁNĚ 1856 OD KARLA
BELLMANNA V PRAZE TÉŽ
KU CTI SV. JANA NEP. PŘI
ČINĚNÍM P. VOJTĚCHA LIČKY
FARÁŘE A P. VÁCLAVA REJFÍŘE
KAPLANA NÁKLADEM NÁBOŽNÝCH
OSADNÍKŮ PCHERSKÝCH.

Na východní: pěkný krucifix s Maří Magdalenou, objímající dřevo kříže, 0·20 *m* vysoký. Na západní: relief sv. Jana Nep. v téže velikosti.

Kostelní pečetidlo z r. 1824.

Nová BUDOVA FARNÍ dostavěna v roce 1897.

O škole pcherské mluví se již r. 1716.

Pod farní zahradou při silnici stojí mezi mohutnými lipami barokní SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO v životní velikosti, na jejíž

Digitized by Google

podstavci čteme: Deo atqVe sanCto IoannI NepoMVCeno patrono sVo erreXIt. P. M. A. B. C. P.; na zadní straně: Anno Domini 17 ⁂ 28.

Severovýchodně od Pcher v údolí blíže kapličky stávala dle pověsti kdysi ves Kodřice, po níž zůstalo jen některým pozemkům jméno. Historického ale není nic o ní známo.

Podlešín

(v starších listinách Potlýštín, Potleštín).

Erben, Regesta I. 78. — Heber's Burgen I. 218. — Palacký, Popis 11. — Sommer XIII. 160. — Sedláček, Hrady VIII. 261. — Památky arch. XIV. 301, XVII. 420. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 86. — V. Schmidt, Slanský Obzor III. 37, IV. 15, 37. — Svornost 1887 č. 7. — Čechy XI. 146.

Kniha Třebenská z roku 1433 str. 91*a* udává starší tvar než-li Palackého Popis, totiž Padlešín; jméno to ukazuje, že tvořeno od osoby nazvané Padlocha (= Padloch od padlý jako Zloch od zlý), vlivem pak měkkého *i* (v -ín) vzniklo Padlešín (srv. Hroznata = Hroznětín).

V hliníku cihelny Kocourkovy latenské pohřebiště s bronzovými náramky a sponky typu duchcov. Zem. mus. Pam. XV. 182. — Na rozhraní obce pod »Bechovem« sídliště z doby cís. řím. s jamami popelov., zvířecí kosti, tuhované střepy se žlábkovit. ozdobami, bronz. spona, drát, železné strusy, železný rozpadlý předmět, brusle koštěnná, kam. brousek, hojné zbytky jelenních parohů řemeslně spracovaných pilkou řezaných. Zem. mus. Pam. XVII. 420. — Na obecním pozemku u zastávky dráhy kulturní vrstva se zbytky nádob typu hradištního. Pam. XVI. 742. — Na protějším poli přes koleje dráhy vyorány nádobky typu únětického.

Ves připomíná se již roku 1052. Balbín nazývá Podlešín hradem; možno tedy, že nějakou známost o tom měl, že tu tvrz stávala. V zakládající listině koleg. kostela sv. Václava v Staré Boleslavi připomíná se tu rovněž hrad. Nad obcí vypíná se na jihovýchodní straně táhlý vrch, jejž v posledním čase prořízla Pražsko-Duchcovská dráha a sluje »Ritrberk« (Rittersberg). Z pojmenování této polohy lze se domnívati, že naznačuje hradiště nebo tvrziště, jež němečtí kolonisté po třicetileté válce tak nazvali.

Poštovice (původně Pošitovice).

Erben, Regesta II. 223. — Sommer XIII. 110. — Sedláček, Hrady VIII. 212. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 86.

Mezi Poštovicemi a Zlonicemi hrob s kostrovým pohřbem z dob cís. římského se dvěma stříbrnými sponami a kost. hřebenem. Zem. mus. Pam. XIX. 166.

V XIII. a XIV. století byla ves rozdělena mezi několik zemanů; pak tu seděli vladykové. Tvrz jmenuje se ještě roku 1609.

Digitized by Google

Pozdeň.

Schaller I. 189. — Sommer XIII. 99. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 98. — Čechy XI. 166. — Ferd. Velc, Slanský Obzor VIII 42. — Pamětní kniha a matriky počínají rokem 1718.

Ves jmenuje se v XIII. století. — Schaller uvádí zde tvrz. V lidu zachovala se stará paměť na zámek Sulislava z Pozdně. Na čísle parc. 49. nalezeny byly základy zdí 2 *m* silné.

FARNÍ KOSTEL STĚTÍ SV. JANA KŘTITELE osazen byl již r. 1352 farářem, který ale byl ve válkách husitských zahnán. Později náležel ženskému klášteru sv. Kláry v Panenském Týnci, kterému Jaroslav Plichta ze Žerotína, domnělý stavitel kostela, patronát daroval. Péčí hrab. Jana Filipa z Clary-Aldringenu stal se opět r. 1718 farním. Nad vítězným obloukem zaznamenán byl letopočet 1289. Dnešní kostel vystavěn byl v roce 1854 v slohu barokním za 9502 zl. stř. od stavitele *Václava Štraybla* ve Vraném. Bývalý kostel, se hřbitovem okolo, byl menši.

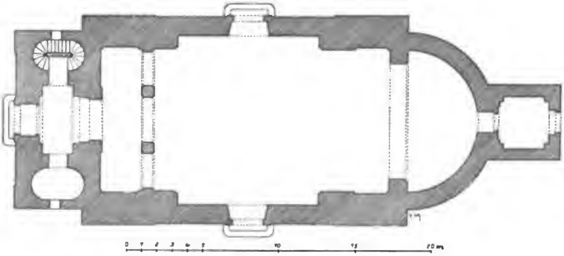

Obr. 148. Pozdeň. Pohled na kostel od západu.

Stavba je prostá, z lámaného kamene a z cihel stavěná, orientovaná a omítnuta, v podobě obdélníka zakončeného polokruhem. Kostel pozůstává z polokruhového presbytéře, s poloměrem 4·60 *m*, k němuž od východu přiléhá nízká čtvercová sakristie, se stranami 3·40 *m* dlouhými, která má vchod od východu se čtyřmi stupni, z lodi, 18·50 *m* dlouhé, 9·60 *m* široké (ve středu 11·40 *m* široké) a z věže, vystupující ze střechy ve středu façady kostelní, tvoříc při vchodu západním předsíň, v níž jest na pravo upraven Boží hrob, na levo schodiště na kůr a ke zvonům. Vnitřek světlý, vzdušný, rozčlánkován pilastry bez hlavic; nad nimi římsa běží podél zdí, silné pásy podporují valené klenutí. Nad středem kostela nízká kopule bez lucerny opírající se ve čtverci na zdech lodních. (Viz vyobr. 148.)

Mramorový hlavní oltář, umělé dílo sochaře *Achtermanna*, daroval chrámu kanovník Jan Bernard, který ho koupil roku 1879 za 1600 zl. od Jednoty pro dostavění chrámu svatovítského. Pochází z kaple Kinské či

Digitized by Google

Obr. 149. Pozdeň. Farní kostel stětí sv. Jana Křtitele.

Moravské dómu svatovítského, kde byl oltářem sv. Filipa Nerejského. Tam dal ho postaviti na svůj hrob Příchovský z Příchovic okolo r. 1770; je zbudován z různých mramorů českých nákladem 44.000 zl. (dle pamětní knihy farní). (Viz vyobr. 150.) Oltář, v jednoduchém ale vkusném baroku držený, nese obraz klečícího sv. Jana Křtitele, poslední to dílo *Jos. Hellicha*, které zůstalo nedoděláno. V roce 1880 přimaloval k němu *J. Heřman* nahoře anděla, jenž věnčí hlavu světce.

Obr. 150. Pozdeň. Hlavní oltář.

I postranní pravý oltář dán byl sem z Prahy roku 1860. Zastupoval dříve hlavní oltář; jest to dobrá práce barokní z XVIII. věku, dovedně jsouc barvou přizpůsobena mramoru. Obrazu nemá, za to ale v jeho výklenku za tabernakulem stojí polychromová socha Královny nebeské s žehnajícím děckem na ruce, kterou obstupuje na každé straně sloup s pěknou hlavicí. Vedle těchto po stranách oltáře stojí andělé v životní velikosti, kteří drží a ukazují na malovaná poprsí Panny Marie a sv. Josefa v oválových rámech zasazená. Ve štítě oltáře nalezá se menší obraz Nejsv. Trojice dosti dovedně malovaný; jmenovitě

Digitized by Google

postava obnaženého Krista v levé ruce kříž držícího a pravicí do otevřeného boku směřující, vyniká bohatou vlající draperií a dobrým pojetím. (Vyobr. 151.)

Baroková k a z a t e l n a přizpůsobena jest oltářům.

G o t i c k á k ř t i t e l n i c e c í n o v á vyniká nejen stářím ale i krásnou, ušlechtilou formou. Výška její i s víkem obnáší 1·18 *m*, bez něho 0·72 *m* a největší průměr 0·50 *m*. Jehlancovité víko šestiboké jest v dolejší třetině do vnitř smačknuto, čímž vznikla dole polobáň. Dle úlomku špičky lze souditi, že zde byla nějaká ozdoba, snad Ukřižovaný. Křtitelnice spočívá na třech rozložitých, rovných nohách, které počínají maskami starců a končí jakýmisi kopyty. Nápis, provedený v gotických majuskulích, rozprostírá se po celém povrchu jejím. Okraje iednotlivých písmen vtepány jsou v kov a půda mezi nimi vyčárkována jest vodorovně, čímž hladká písmena přijdou více k platnosti. Rozluš:ění jeho, od špičky víka dolů počínaje, zní následovně: »A. D. 1 · 5 · 8 · 1 | tato × k | ritedln | ice × gest | udielana | w × miest | ie × slanem | .« Legenda tato jest rozdělena jednotlivými hranami jehlance tak, jak naznačeno jest zde kolmými čarami; ležaté křížky značí rozdělení slov,

Obr. 151. Pozdeň. Pravý postranní oltář.

které na originálu velmi ozdobně provedeny, souhlasíce s písmem.

V největším kruhu na víku nápis pokračuje: »Tuto × krzitedlnici × gest × dala × udielati × Anna × Luniowa × do × kostela × Poznie × na ×«. Odtud přijde nápis na plášť, který zdobí tři stejné plastické skupiny, totiž Ukřižovaný, s vodorovně vlající draperií kolem boků, pod níž stojí po každé straně dvě lkající a k němu se modlící postavy Panny Marie a sv. Jana ve stejném poměru od sebe vzdálené. Jedna reliefová

Digitized by Google

postava je odloupnuta. Mezi těmito skupinami upevněny jsou tři kruhy k přenášení nádoby. Nápis zní dále takto: ⋈ památku ⋈ swau ⋈ y ⋈ rodieny ⋈ gegi ⋈ (poškozené) etin ⋈ stare ⋈ Tomass ⋈ ulyl ⋈ Duchek ⋈ Zlisko ⋈ (»wiho« později přiryto bylo jinými menšími písmenami latinkou psanými pod slovo Zlisko) Mikulass ⋈ Dworzak ⋈ (porušeno rzí) ⋈ brau (nečitelné) sa ⋈ zgedomilicz. Mělo zde býti: ⋈ Jira ⋈ Braun Daussa ⋈ z Gedomelicz (Viz vyobr. 152.)

Obr. 152. Pozdeň. Křtitelnice.

Zvony: 1. Průměr 1·04 *m*, výška 0·85 *m*. Okolo objemu několikařádkový nápis, na čepci počínaje: Leta ∽ Panie M · D · LX · tento zwon slit gest k kostelu ∽ s ∽ iana Krzitele . . . psalmus CXLIIII magnus dominus ∽ et laudabilis ∽ nimis ∽ et ∽ magnitudinis ∽ ejus ∽ ∽ ∽ druhá řádka: w ∾ Pozdnii ∽ na ∾ kolatorstwi ∽ klasstera ∾ teyneckeho ∽ spomocy ∽ a radda ∽ tez ∽ tyš ∽ wli ∽ dustogni ∽ non ∾ est finis ∾ miserasor ∽ et ∽ misericors ∽ (bene ∽ sonantibus) dominus ∽ patiens ∽ et ∾ mul (uraženo: tum misericors); třetí řádka: panny ∽ Doroty ∽ Krumluwsky ∽ abbatysse ∽ y

Digitized by Google

wsseho ∽ konwentv ∽ klasstera ∽ teyneckeho ∽ ∽ ∽ ∽ psalmus ∽ c ∽ l ∽ laudate ∽ eum ∽ in ∽ cimbalis ∽ bene ∽ sonantibus ∽ laudate ∽ eum ~ in čtvrtá řádka: cimbalis ∽ jubilationis ∽ omnis ∽; pátá: u spiritus laudet ~ dominum ∽ deum.

Reliefy: Postava ženy vede za ruku dítě, 0·25 *m* vysoká, na druhé straně: sv. Jan, Miláček Páně, 0·19 *m* vysoký, drží na modlitbách beránka.

2. Průměr 0·86 *m*, výška 0·62 *m*. Okolo koruny: Franciscus Antonius Frank me fudit Pragae 1774. Na plášti plaquetta sv. Jana Křtitele, 0·19 *m* vysoká.

3. Průměr 0·54 *m*, výška 0·43 *m*. Na plášti psáno:

Oběť vždy věrné
metropolitní kapitoly
Pražské
M.D.C.C.C.L. XXX III

Na druhé straně: Přelil Jos. Diepoldt v Praze, nad tím malý krucifix s dvěma postavami.

V sanktusové vížce starého kostela visel zvonek, 10″ vysoký a 20″ v průměru mající, s nápisem okolo koruny: Matheus Marcus Lucas Johanes.

Ve vsi pískovcová, baroková socha sv. Jana Nep. Na podstavci nápis:

SKRZE RODICZKV MARII
VKAZVGE IAN SWATI
NEGISTIEGSSI CZESTV
K GEŽISSI KRISTV.

Na protější straně: JAN ORLT SAVSED POZENSKI. Po straně jest letopočet 1746.

Přelice, (u Palackého Přelíc).

Hyllos 1820 č. 23., str. 179. — Studentské listy 1882, 371. — Besídka pro zábavu a poučení 1886 č. 83. — Světozor XX. 685. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 86. — Sedláček, Hrady VIII. 238. — Národní Politika 1894 7./1. — Svornost 1886 č. 23. — Pam. arch. XIII. 180, 328. — Ferd. Velc, Slanský Obzor IX. 7, XI. 60. — Matriky z roku 1622. — Kostelní inventář z roku 1822 ve Smečně.

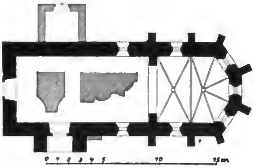
Při obci uhozeno r. 1894 na pohanské pohřebiště. V slanském museu nádoby. Vyobrazení pečeti Ondřeje z Přelice viz v Sedláčkových Hradech VIII., v znakové příloze.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. APOŠTOLŮ PETRA A PAVLA jmenuje se farním již roku 1361; fara pak roku 1352. Ještě roku 1404 podávala Eliška Šranková z Tuchoměřic se synem svým Mikulášem faráře do Přelic. Roku 1602 byl zde ještě kněz pod obojí.

Digitized by Google

Kostel stojí na mírném návrší při severozápadním konci vsi a vede prý pod něj od severu chodba. Stavba jeví tvary ranné gotiky, zbytky románského slohu a sestává z presbytéře, nad nímž malá sanktusová vížka renaissanční, a z lodi. Budova orientovaná, zbudována jest z lámané opuky, jen klenba jest z tesaného kamene. Dříve bývaly tu dvě dřevěné vížky. Roku 1770 byl renovován.

Presbytéř sestrojen jest z choru o jednom travée a z chorového závěru; v celku tedy z pěti stěn osmiúhelníka, jehož lícní strany jsou prodlouženy. Měří 6·40 *m* délky a 5·90 *m* šířky. Osvětlen jest pěti okny, 1·20 *m* širokými. Klenba opírá se o žebra, 16·5 *cm* silná, hranolová, a 21 *cm* nad povrch její vynikající. Postranní hrany žeber nejsou ploše sříznuty, nýbrž mělce žlábkovány (vyobr. 153.). Sbíhají se ve dvou kruhovitých, hladkých svornících. Konsoly žeber, v počtu osmi, upraveny jsou na způsob lidských hlav v různých velikostech z kamene vytesaných, ale mnohonásobným nátěrem vápna znešvařených.

Obr. 153. Přelice. Filiální kostel sv. Petra a Pavla. Řez žebra. Řez rom. vchodu.

Vítězný oblouk ve světlosti 3·60 *m* široký, v síle zdi 0·74 *m*, vystupuje hranolovitě a ve vrcholu lomen, otvírá se do presbytéře.

Loď obdélníková ve stejné šířce a výšce presbytéře s rovným stropem jest 11·60 *m* dlouhá a má hlavní vchod z jihu, druhý ze západu z průčelí. Osvětlena jest čtyřmi zaokrouženými okny.

Portál jižní, 1·205 *m* široký a 2·13 *m* vysoký, jest románský, polokruhovitě sklenutý s ostěním 0·33 *m* širokým, žlábkovaným, z opuky vypracovaným; toto počíná od země ve výšce 0·56 *m* a sestává z mělkého žlábku, z mírného vroubkovaného oblounu, zakončeného dole v pravém úhlu a z několika úzkých plošek rovných. Žlábek posázen jest v celku 23 čtyřlistými růžicemi, mezi nimiž u prostřed mezi 12. a 13. objevuje se značka: Před vchodem malá kobka. (Vyobr. 154.)

Dle inventáře byla u kostela tak zvaná »stará sakristie«, malá to místnost s dřevěnými dveřmi, na nichž vymalovány obrazy sv. apoštolů Petra a Pavla, a s malým okénkem s mříží.

Jednoduchý barokní oltář s chatrným obrazem sv. apoštolů Petra a Pavla. Dříve byly tu po stranách jeho ještě sochy týchž světců. Také malé postranní oltáře se zde nalezaly; a sice na pravo: s obrazem sv. Jana Nep., na levo s obrazem Panny Marie. — Pod oltářním kamenem »portatile« ukryta je listina z r. 1739.

Dřevěná kruchta pomalována jest temperovou malbou ze XVII. století. V přídě znak Martinický, ve středu a po stranách guirlandy

Digitized by Google

s ovocem. Spodek její vyplněn jest velikými květy, tulipány a růžicemi ve způsobě ozdob v psaných modlitebních knížkách v slohu národním se objevujících.

Na severní straně presbytéře zděné sanktuarium, 0·31 *m* široké, 1·25 *m* i s křížem vysoké a uzavřené lomeným obloukem; ovroubeno jest hladkým pásem a končí ve špičce ve hvězdovitý kříž.

Obr. 154. Přelice. Portál kostela.

U prostřed síně chrámové v dlažbě zasazen náhrobní kámen z pískovce, 1·84 *m* dlouhý a 0·97 *m* široký téměř hladký, s fragmentem nápisu z písmen lapidarních 8 *cm* velikých »umrzel · urozeny · wladyk · · « Mimo tento nalézají se v dlažbě ještě čtyry jiné úplně vychozelé plotny kamenné. Hrobka jest prý nápadně hluboká a souvisí prý s chodbou k severu do domku poblíž kostela, již před 50 roky objevenou, v níž prý nalézají se zazděné dvéře.

Na nohách cínových svícnů značka »WH«.

Digitized by Google

Po odpadnutí vápenného nátěru objevila se z venčí kostela pod okny presbytéře patronová červená malba přímočárného vzoru připomínající románský ornament, původu novějšího.

V západním rohu hřbitovním, několik kroků od kostela vzdálená, stojí starobylá DŘEVĚNÁ ZVONICE šestiboká s kamennou pode-

Obr. 155. Přelice. Dřevěná zvonice.

zdívkou téhož tvaru. Půdorys vykazuje šestiúhelník se stranami 4·60 *m* dlouhými, jenž přezděn jest i příčkou od jihu k severu dva rohy spojující. Výška zdiva na nakloněném terrainu kolísá mezi 1·20 *m* až 2·40 *m*. Na tomto obezdění, 0·90 *m* silném, postavena jest jednoduchá ale mohutná dubová stolice pro tři zvony, kryta z počátku příkrou střechou šindelovou osmihrannou (vyobr. 155.), s malým vikýřem, na níž stojí čtyry prkenné

Digitized by Google

kolmé stěny se třemi okny. Prkna vázána jsou lištami pod římsou polokruhovitě spojenými. Na této kostce pak spočívá lomená střecha gotická.

Zvony: Největší: průměr 1 *m*, výška 0·72 *m*. Nápis okolo koruny v jedné řádce latinkou: »Gott las dir befolen sein die Klocken wie auch die Kirchen dein«.

Na dolením okraji zvonu též v jedné řádce: »Gos mich Fridericus Schönfelt in der altstatt Prag«.

Pod oběma těmito nápisy renaissanční ornament. Na západní straně pláště:

Leta Panie 1679 tento
zwon slit gest ke cti
a chwale bozi blahoslaw
ene panie Maryi a ss:
aposstoluw, Petra a Pawla
k zadussi przewliczkemu
nakladem tehoz zadussi.

Na severní straně pláště relief Krista na kříži, 20·5 *cm* vysoký, na protější straně Panna Maria v záři, 12 *cm* vysoká, a na východní sv. Petr a Pavel, 14 *cm* vysoký.

Prostřední: Průměr 0·81 *m*, výška 0.65 *m*, s nejstarším nápisem českým kolem koruny v gotických minuskulích z r. 1386 zní:

+ leta + bozijho + mzl Ccc + osmdeatz + sesteoe + panebze + raCz zdarziti + ten + tozwo

n genz gest

reliefová figurka sv. Petra,
15 *cm* vysoká.

Písmena jsou ostrá, dobře čitelná, 3 *cm* vysoká, a nápis orámován dvojitými parlalelně jdoucími čarami. Poslední slovo pod prvním řádkem a nad hlavou plaquetty sv. Petra staženo jest ze slov: »n jenž jest« (sv. Petr). (Viz o tom více v Slanském Obzoru IX. 7.)

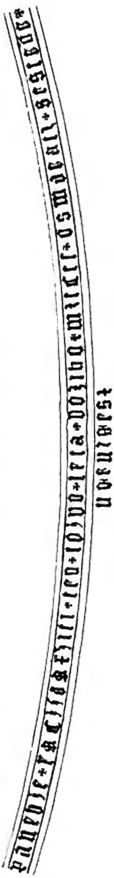
R. 1886 slavila obec pětistyletou památku trvání zvonu.

Nejmenší: Průměr 0·65 *m*, výška 0·46 *m*. Nápis okolo koruny: »Laudetur Jesus Christus in aeternum anno 1734«. Na východní straně pláště relief sv. Josefa, 18 *cm* vysoký, na západ znak Martinický.

Na sanktusové vížce visí zvonek bez nápisu.

Blíže obce nacházejí se BOŽÍ MUKA.

V museu klatovském chová se pečetidlo Ondřeje z Přelice jenž má ve štítě 3 rolničky a opis kolem znaku: S. andree de przielicz.

Obr. 156. Přelice. Nápis na prostředním zvonu z r. 1386.

Digitized by Google

Přerubenice také Červenice.

Pam. archaeol. a míst. VIII. 416. — Sedláček, Hrady VIII. 161. — Jan Veselý, Geschichte der Schwarzenbergschen Besitzungen 138. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 98. — Ottův Naučný slovník. XX. 638.

Ves připomíná se roku 1318.

Tvrz zdejší byla sídlem stejnojmenného a starodávného rodu zemanského a jmenuje se od počátku XIV. století. Dle tradice bydlela zde jako poslední Ludmila z Vřesovic, rozená Štampachová ze Štampachu ku konci XVI. století, ač víme, že roku 1597 prodala ještě tvrz, dvůr i ves Matiáši ze Štampachu.

Ze zašlé tvrze postřehli jsme v pravo a v levo při vjezdu bývalé myslivny zbytky základního zdiva, jako jediné památníky bývalého sídla. V zahradě při myslivně u rybníka »Chrastu« býval veliký sklep asi 8 sáhů dlouhý, který patřil a spojen byl s tvrzí.

Na návrší Voškové jest zvýšenina zvaná »Stůl Václavův« (na mapách »U stolu«), kde prý král Václav IV. při lovu posnídal.

Ve vsi »zouvák« (v rozsoše zvon).

Ruda.

Schaller I. 135. — Sommer XIII. 290. — Pam arch. V. 45. — Sedláček, Hrady VIII. 91.

O bývalé tvrzi, která se uvádí v XV. a v XVI. století, není dnes známky nejmenší.

KAPLE SV. ANDĚLA STRÁŽCE postavená roku 1749 vykazuje malé rozměry s jednoduchým, barokovým oltářem, na němž visí bezcenný obraz anděla strážce. Nad kaplí zdvihá se skrovná vížka.

V obci býval klášter, o jehož původu a zrušení nebylo lze ničeho se dopátrati. Zbylá veliká budova čís. 1. upravena na hostinec a vnitřek její, kdež se nalezaly vykládané, tabulové stěny dřevěné, byl zmodernisován.

Ke vsi patří myslivna »u třech stolů« zvaná, v lesích Křivoklátských, u dvora Amalie. Stoly stojí v jedné řadě asi 2 *m* od sebe vzdálené na rovině trochu povýšené. Mají podobu tří kol, kolem nichž prohloubena jsou jiná tři paralelní kola, jichž se snad co sedadel užívalo. Lid vypravuje, že tu kdysi při honech nějaký král stoloval. (Víme, že zde r. 1721 26./6. střílela celý den císařovna Alžběta a r. 1723 5./8. císař Karel.)

Rusavky.

Pam. arch. X. 708. — Sedláček, Hrady VIII. 258, 268 — Pamětní kniha fary Budečské. — Smíchovsko a Zbraslavsko z r. 1898, str 161.

O zašlé vsi Rusavkách mezi Minicemi a Votvovicemi, kterou také zaměňují za Starý Kozinec, kde dosud »na Rusavkách« se říká a kde

Digitized by Google

ještě za paměti současníků používáno do nedávna jako sušáren na ovoce některých zachovalých sklepení s kamenným ostěním na dveřích, kde dále nalezlo se mnoho kamení ze zdí vylámaného, tu i tam také kus zdi se zbytky malty, máme historickou zmínku z roku 1440, kdy odevzdal Václav Prudký z Kopisti právo své, které měl podle majestátu císaře Zikmunda k Újezdci, řečenému Rusavky, Pešíkovi z Kunvaldu a Jindřichovi z Kozince; ale komu před tím Újezd ten náležel, nebylo možno dopátrati.

V zápisech kostela Budečského praví se k roku 1548: »Rusavka ves pustá; pole od ní drží Říha z Holubic, Matouš z Újezda Kašparova (nyní Trněného) a Kuba Dúrasů z Votvovic.« (Výpis z desk zemských.) — Rusavka jmenuje se téhož roku, dne 12. října, ještě jednou a to v listině při dělení zboží Buštěhradského mezi pány Bezdružické z Kolovrat

Ves rozkládala se v údolí na levém břehu potůčku Rusaveckého, jihozápadně od »hradiště«, na katastru Votvovickém a sice na čís. parc. 317—319 a 994—1020, kteréžto pozemky patří většinou rolníkům z Kozince.

Rynholec (u Schallera Reinholz).

Sommer XIII. 73. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 99. — Sobotka, Kratochvílné historie českých měst. str. 99.

Ves patřila v XV. století klášteru sv. Maří Majdalény v Praze. — Na stavbu hostince bylo prý použito i starodávných znaků, jež roku 1883 omítkou pokryty; dle jiné verse byly prý tyto znaky jen na zdi namalovány. — U prostřed vsi stojí kamenný KŘÍŽ, označující pohřebiště nejspíše z doby Bělohorské, kdy vojsko od Plzně táhlo ku Praze a zde potýčku svedlo. — Ve vsi kaplička z kamene, r. 1884 na místě dřevěné zvoničky s vížkou, vystavěná, která stála na čtyrech sloupích, asi 4 *m* vysokých. — Socha sv. Isidora v životní velikosti. — O hradišti na jižním návrší viz »Sobín«.

Řenčov (v XIV. a v XV. věku Řevničov)

Sommer XIII. 289. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 99. — Sedláček, Hrady VIII. 86. — Slanský Obzor I. 19. — Pamětní kniha z r. 1800.

FARNÍ KOSTEL SV. PETRA A PAVLA byl již roku 1352 farním, pak filiálním fary Novostrašecké, od r. 1791 lokálií a od r. 1857 opět farním. Budova v jednoduchém baroku, prostorná sice, ale výzdoby chudé, skoro žádné, nemající umělecké hodnoty. Jediná křížová cesta v rytinách z r. 1779 od *Domenico Majotto Dipina* jest dobrá. — Hlavní oltář tvoří obraz sv. Petra a Pavla se širokým, řezaným rámem. Postranní oltáře sv. Václava a Panny Marie mají kromě renaissančních sloupů něco málo řezby.

Digitized by Google

Kamenná věž souvisící s kostelem v západní části jeho má **tři zvony**:

1. Průměr 0·95 *m*, výška 0·66 *m*. Kolem koruny vine se nápis v gotických minuskulích, 3 *cm* vysokých: x anno x domini x millesimo x ccccc x sexto x illa x Campana d fusa x est x per x me x magistrum x bart x — druhá řádka — holomeum x in x nova x civitate x pragensi x ad x laudem x patri x omnipotenti x et x beate x ma x; pod tím relief sv. Petra, 15 *cm* vysoký.

2. Průměr 0·83 *m*, výška 0·65 *m*. Okolo koruny nápis latinkou:

Tento Zwon Kostela Rženczowskeho St^{ho} Petra a Pawla Nakladem Zadussnim Zl̈yl a udielal Slowutny — druhá řádka — P: Walentin Lÿssiak Zwonarz a Miesstieny Menssÿho Miesta Prahÿ Anno 1744.

Na plášti:

Za panowani Wysocze Marye Anny S^{te} Z Fürsten Bergku : | Titul : | z Waldtssteina, Panni Krussowitz, Nizburgku	Spojené znaky: Fürstenbergský a Valdštýnský pod jednou rouškou.	Oswiczene Panni Panni Ržimske Ržysse Kniezny Rozene Hrabienky Panstwy Kržiwoklatu Lahna, Dobrawicze, Lauczina

a Noweho, Waldssteina.

Na opačné straně reliefy sv. Petra a Pavla, 15 *cm* vysoké, a nápis:

☛ Za SPrawy Duchowni: Pana Matiege Antonina
Prauna Fararže Miesta Strasseczyho, Též
Osadnych Kostela Řzenczowa, a Tržtičze.
☛ Za Sprawy Hegtmanske: Pana Antonina Jana Josefa
Rotha Hegtmana Panstwy Krziwoklatu, Krussowicz
a Nižburgku
☛ Starssyho kostelnika Tomasse Lžeczerle.

Nad nápisem postava Panny Marie na měsíci s hadem stojící, 15 *cm* vysoká.

3. Průměr 0·67 *m*, výška 0·48 *m*. Nápis na plášti zní:

Leta Paně 1830 dne 13. Prosince na swatau Lucyi roztrhl se
zwon starý, který tak přelity gest byl, gak se nyní wynachazy
od Karla Bellmanna c. k. dwornjho zwonaře w Praze roku 1837.

Na druhé straně pláště objímá Maří Majdaléna krucifix, 20 *cm* vys. Zvon jest puklý.

Řisuty.

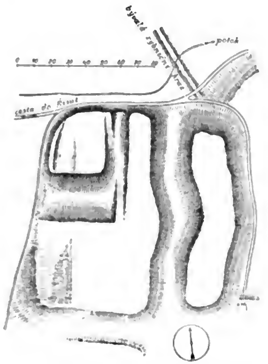
Schaller I. 171. — Heber, Burgen VII. 68. — Sommer XIII. 71. — Tomek, Děj. Prahy IV. 650. — Pam. arch. XI. 626, XIII. 181, 328, XIV. 262, 315, 320, 534, XVI. 534. — Sedláček, Hrady VIII. 147. — Svob. Občan VII. č. 36., XXVIII. čís. 24. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 86. — Maysl, Okres slanský na výstavě národopisné, str. 41. — Slanský Obzor I. 4, 18, 19, III. 15, 21, IV. 32, 33.

Digitized by Google

»Na kopcích« hroby se skrč. kostrami typu únět., náušnice ze zlatého drátu, jantar. korále, bronz. jehlice s úškem, ploché široké náramky, jiné kruhové rozevřené. Zem. mus., mus. v Slaném Pam. XIV. 262.

V slanském museu kamenné mlaty, sekery, zlaté proužky, nádobky.

Tvrz řisutská, která stávala na mírném návrší na čís. parc. 227 a 228, asi 12 minut na jihovýchod ode vsi, byla výhodně položena, chráněna jsouc přirozeným srázem, jmenovitě na straně severní a západní, kde oblévala hrádek voda zadržována jsouc hrází, před 15 roky zrušenou, která dosahovala a spojena byla s prvým náspem východním, takže i do příkopu zatékati mohla. Lučiny, které se dnes ode mlýna k jižním stráním táhnou, bývaly rybníkem, jakož se posud »Starým rybníkem« nebo luka »na bahně« nazývají. Voda mohla zaplaviti také nižinu polní se strany západní, které rovněž »v hradišti« říkají. Snad zde bylo jakési podhradí. Půda tvrziště, trávou porostlá a ovocnými stromy posázená, vykazuje nenápadné prohlubiny, z nichž se nedá na nic určitého souditi. Na celém prostoru není památky po zdivu; zdá se, že tvrz byla dřevěná.

Obr. 157. Řisuty. Tvrziště.

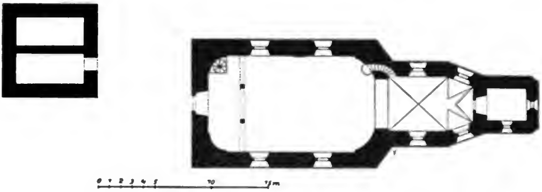
Tato sestávala nepochybně ze dvou částí od sebe oddělených: z jakéhosi předhradí s konírnami a s čeledníky na straně jižní, a z vlastní tvrze, panského to stavení, na straně severní. Přístup k ní byl od východní strany přes mohutný val 100 *m* dlouhý a 35 *m* široký, ve svém středu obloukovitě zahnutý; v téže formě a délce běžel hned vedle něho paralelně příkop 4 *m* hluboký, přes nějž vedl ve středu jeho zvedací most. Příkop ten veden byl dále ku straně jižní v pravém úhlu, aby chránil předhradí a oddělil ho od snadno přístupné roviny k jihu se táhnoucí. Předhradí bylo založeno do obdélníku 70—80 *m* dlouhého a 55 *m* širokého a tvrdými hradbami zavřeno. Vlastní tvrz, která rovněž tvořila čtyřúhelník 35 *m* dlouhý, oddělena byla z jihu od předhradí příkopem 30 *m* širokým, jenž rovněž v pravém úhlu, jako první, bránil vpád se strany východní, čímž ovšem vznikl i násep druhý, vyšší, 21 *m* široký a 65 *m* dlouhý, takže tvrz sama uzavřena byla z této strany (východní) dvěma náspy a dvěma příkopy. Na vnitřním náspu, v místech bývalého mostu, znázorněn jest dobře zachovalý vjezd do příkopu, 4·70 *m* hlubokého, odkud na protilehlé straně jeho při severu vjíždělo se do tvrze.

Digitized by Google

Povrch jest všude dosti rovný a po staveních ani památky. Na nejvyšším místě nalezly se při kopání dubové silné trámce v zemi zaražené. Kamenné venýře a střílny v kamenu vytesané, odneseny byly do Řisut; jedna taková střílna, 36 *cm* vysoká, slouží za okénko u chléva ve statku čís. 4. Před dvěma roky propadlo se v severozápadním díle tvrziště kus země a objevilo se sklepní zdivo; pátráno však dále nebylo. Před několika roky nalezen byl zde zlatý prsten a podkova, nyní v městském museu v Slaném uschované.

Po bitvě Lipanské marně obléhána byla tvrz zdejší noc a den Alešem ze Šternberka, Janem ze Švamberka, Vilémem z Jaroslavovic, místopurkrabím na Karlšteině, s některými pány z kraje Plzeňského a s jistým počtem jezdců, pěších a vozů. Dne 9. června 1434 s nepořízenou domů se navrátili. Řisuty držel tehdy Mikuláš Brčál starší.

V druhé polovici XV. století tvrz spustla. (Viz půdorys.)

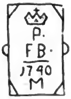
Obr. 158. Řisuty. Půdorys kostela a zvonice.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. JAKUBA byl r. 1384 farním. Stavba orientovaná, z lámané opuky stavěná, zvenčí trnožem opatřená, sestává z kněžiště se zdivem 1·36 *m* silným, z malé sakristie a z obdélníkové, rozšířené lodi. Jednoduchý barok.

P r e s b y t é ř zakončený pěti stranami osmiúhelníka, z nichž tři jsou stejné, 2·33 *m* dlouhé, a poboční dvě delší, 5·03 *m* dlouhé. Klenba křížová; na východní straně v lomenině zdiva povstala nad okny též klenba zrcadlová. Osvětlen je čtyrmi okny. Nízká s a k r i s t i e, 3·60 *m* dlouhá, 2·91 *m* široká s klenbou křížovou přiléhá na straně východní, jdouc ve směru osy kostelní; osvětlena je dvěma okny.

V í t ě z n ý o b l o u k ve světlosti 4·34 *m* a v síle zdi 1·10 *m* sklenut kulatým obloukem.

L o ď, 8·82 *m* široká a 11·40 *m* dlouhá, v rozích zaokrouhlená, má po každé straně dvě okna, 1·82 *m* široká, polokruhovitě, jako všecka ostatní, zaklenutá. Vchod od západu.

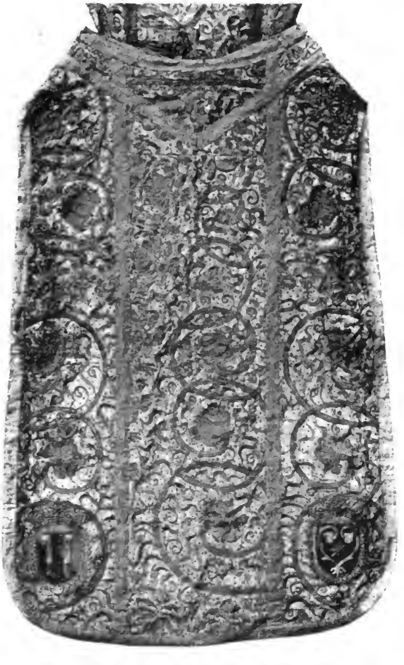

K r u c h t a při západní zdi spočívá na dvou kamenných sloupech. U prostřed dřevěného pažení jejího vyřezáno:

Digitized by Google

Stít kostela 11·35 *m* široký s kulatým oknem nad kůrem.

Hlavní oltář v jednoduché renaissanci s ozdobami baročními. Po pravé straně řezaná socha sv. Zikmunda, po levé Panna Maria s děťátkem

Obr. 159. Řisuty. Kasule z XVII. století.

a s postavou děvčátka, obě řemeslně řezané. Obraz sv. Jakuba v životní velikosti od *Vacka* primitivně malován. Za oltářem nápis tohoto znění:

Roku 1806: Za panowaný Czisarže Pa Frantisska a za Welebneho Pa Patera Petra Ssiffla Fararže Malkowskeho, obietowala Pocstiva Obecz Ržisutska w Chramu Panie S. Jakuba Nowý Oltarž swim wlastnim nakladem ze 100 zlatima Ozdobili a Osstaffirowali, kdež P. Dobrodinczi

Digitized by Google

žadagi, abi famillie gegich prži Slawnostj S. Jakuba za gegich Dusse Modlitbau Panie za nie pamatowali a to sicze toho Czasu Hospodaržowe bili, gakož: (následuje celá řada jmén místních občanů).

Postranní oltář sv. Jana v jihovýchodním rohu lodi s neumělou dřevěnou sochou téhož světce ozdoben jest široce založeným rámem s bohatě řezanými listy akantovými.

Kasule. Na zažloutlém hedbáví vyšit jest zlatým dracounem ve spirálách ornament s jablíčky a jinými květy. V levém rohu dole vyšit znak Dietrichšteinský: ve štítě dvě stříbrné, proti sobě obracené vinařské žabky se zlatými střenkami; hoření pole zlaté odděleno je od doleního červeného kosou čárou z levého rohu horního k pravému dolenímu vedenou. V pravém rohu dole nalezáme znak Martinický s hraběcí korunou: v červeném poli stříbrné lekno se zlatou hvězdou u prostřed. Pěkná práce z druhé polovice XVII. století.

Před kostelem stojí DŘEVĚNÁ ZVONICE ve čtverci založená se stranami 8·30 *m* dlouhými; tlouštka podezdívky 1·17 *m*. Přepažena jest zdí 0·60 *m* silnou na dva obdélníky. Na zdivu spočívá mohutná stolice zvonová s dvojitými trámy dubovými, které asi sloužily dříve jinému účelu neb jinému složení, jak dle zářezů na různých místech, kde jich dnes zapotřebí není, souditi lze. V ní visí tři zvony:

1. Průměr 0·97 *m*, výška 0·74 *m*. Pod korunou vine se pás 10·5 *cm* široký, rozdělený ve čtyry stejné obdélníky 45 *cm* dlouhé, na nichž znázorněno jest utrácení dětí před Herodesem*); obrázky jsou všecky stejné. Herodes sedí na trůnu s žezlem v ruce, za ním stojí stráž, před ním pak žoldnéři ženám násilně rvou děti z rukou a vraždí je. Na jižní části pláště zvonu připevněn jest železný křížek, 35 *cm* vysoký, na němž bývalo dle všeho tělo Ukřižovaného; pod křížkem jest lebka. Po levé straně relief sv. Václava s praporem a štítem s orlicí v ruce,**) po pravé sv. Zikmunda; oba 26 *cm* vysoké. Na protější straně pláště tabulka s nápisem:

Vox mea vox tiae vox voco
ad sacra venite
Thomas Jaros Brunensis
auxilio divino me fudit
M D LIIII

2. Průměr 0·87 *m*, výška 0·63 *m*. Pod korunou vine se věnec z dubových listů a žaludů, 6 *cm* široký, dolní okraj zdoben jest zašpičatělými palmetovými listy v téže šíři. Na plášti nápis latinkou:

Léta Božího 1492 tento zvon udělán ve jménu
božím, matky boží a všech svatých.

*) Téže vyobrazení viz v Soupise památek okresu Mělnického str. 159.

**) Téže vyobrazení viz v Soupise památek okresu Mělnického str. 55.

Digitized by Google

Tento zvon udělal jest mistr Hanuš
konvář z Prahy, Železná ulice.

Na druhé straně:

Zvon tento přelit jest
nákladem J. Ex. Pána Jindřicha
Hraběte z Clam Martiniců
a zbožné obce Řisutské L. P. 1882
u Jos. Diepolta zvonaře v Praze.

Mezi nápisy jsou plastické obrázky sv. Jakuba a Rodičky Boží.

Původní nápis jeho dle farní pamětní knihy smečenské byl následující:

leta + boziho + tisicyho + cccc x dvadesate° x druheho x tento x zvon x gest x udielan x vemono x bozy x amat — (druhá řádka —) ky x bozi a vssech x swatich x tento x zvon x udielal x gest x mistr x hanuss x konwarz x z Prahy x zielz x ulice x

3. Nejmenší, zvaný »Čanovka«, poněvadž prý kýmsi z Čanovic sem darován byl, má v průměru 0·62 *m*, výšky 0·56 *m*. Pod korunou je pás 10 *cm* široký, kolem se vinoucí, rozdělený na tři podélné pásy, z nichž krajní dva vyplněny jsou ornamenty, prostřední pak nápisem: Gos mich Nicolaus Löw in Prag Anno 1718. Pod nápisem jest plaquetta sv. Václava, 20 *cm* vysoká, jenž stoje drží v pravici prapor, levicí opírá se o štít.

Na mnoha kamenných veřejích obydelných budov v obci zaznamenány jsou letopočty z let sedmdesátých XVIII. století.

V Národopisné výstavě v Praze vystaven byl model statku z konce XVIII. století v měřítku 1 : 40, jemuž za vzor sloužil statek v Řisutech č. 1.

Saky.

Sommer XIII. 255. — Sedláček, Hrady 291. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 86. — Slanský Obzor III. 39. — Památky arch. XVI. 296, 382.

Žárové hroby na úpatí vršku zvaném »Lysý«. Pam. XVI 383. — Nalezena římská mince Hadriana Trajana.

Sazená, (u Palackého Sázené).

Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 108. — Čechy XI. 211.

Ve vsi bývalý ZÁMEČEK, který patříval Floriánu Gryspekovi z Gryspachu, majiteli zámku Nelahozeveského, pak ústavu šlechtičen na Novém Městě Pražském a konečně klášteru Doksanskému, který tu měl jeptišky, po jehož zrušení r. 1785 přešel do rukou knížete Frant. Ulricha Kinského, jest úplně opuštěn, zanedbán a obýván je čeledí. Vchod má

Digitized by Google

dosud stopy jednoduché renaissanční ozdoby, v jehož slohu byl i stavěn. Sestává ze dvou křídel. Na dvou stropech v prvém poschodí východního traktu potaženo je plátno, pomalované barokovým ornamentem. Vše cenné bylo odtud vystěhováno.

Jediný pozůstatek z lepších dob zůstaly tu železné dvéře do zámecké zahrady, 1·65 *m* široké a 2·52 *m* vysoké, celé vyplněné kovanou mříží renaissanční ze XVII. století, složené z prutů železných, v závitky stočených, z nichž každý v hořejším díle končí plochou hlavičkou s dlouhými křídly neb listovím (viz vyobr. 160.).

Obr. 160. Sazená. Renaissanční kované dvéře.

Na mlýně s mansardskou střechou zasazen jest kamenný kněžský znak s berlou a infulí v barokové kartuši s letopočtem MDCCLXII a s nápisem IVWAD.

As pět minut západně ode vsi za vyhořelým dvorem stála u bažantnice myslivna, jednopatrové to staveníčko v copovém slohu stavěné. Ve frontě jižní strany se vcházelo; nad vchodem, na dvou krátkých sloupích spočívá balkon, na jehož zdi stojí čtyry malá sousoší ročních počasí, která dříve na pavlánu severní strany stávala, kde v podloubí byly jakés fresky, nyní již zašlé a nerozeznatelné. Na vlnovité zdi parkánu zasazena byla velmi cenná, kovaná mříž, jež převezena byla do zámku v Heřmanově Městci. Nyní jest bývalá pavlač zazděna. Domek s mansardovou střechou, šindelem krytou, měl po stranách bývalé pavlače dvě cibulovité vížky, na nichž vrzalo paprskovité slunce, ukazující směr větru, jak posud na východní zachovalé věžičce pozorovati lze. Vše bylo v miniatuře pracováno a celý zevnějšek, s bažantnicí v pozadí, musel poskytovati malebný a útulný vzhled. Před myslivnou, v přímce přes luka k jihu do lesa k protější stráni vedl most, jehož zbytky prvého pilíře jsou dosud znatelny.

V obci na sloupu SOCHA MADONNY v poloviční skutečné velikosti, pěkné silhouetty.

Na mostě přes Červený potok několik soch řemeslně pracovaných.

Skury (druhdy Vskury, Skuří).

Hyllos, 1820. č. 23. str. 179. — Sommer XIII. 110. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 87. — Památky arch. XII. 328, XIII. 181. — Slanský Obzor III. 6, IV. 11, 32. — Rukopisné zápisy v archivu zemského musea v Praze.

Ves připomíná se r. 1262.

Digitized by Google

BYVALÝ FILIÁLNÍ KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE, který se jmenuje r. 1384 farním, byl roku 1873 sbořen. Na kryptě u prostřed kostela nalézal se náhrobník posledního zdejšího faráře, který se r. 1609 pádem s koně zabil. Označen byl kalichem a nápisem: Anno 1609 in vigilia Pentecostes Dominus Petrus Peristerius Parochus Skurensis casa cum equo facto oppressus hoc in loco sepultus est. Deus miseretur animae ipsius.

Tři architektonické zbytky kostelní zazděny jsou nyní ve východní zdi hřbitovní s nápisem: »Zde jest památka, ostatky chrámu Páně zdejšího, zazděná dne 5. července r. 1882; stavěl Václav Himl z Brat:« A sice jsou to dvě konsoly v podobě lidských hlav, ve velikosti 0·50 *m* a 0·37 *m*, z nichž vycházelo žebroví, a kulatý svorník, mající 0·34 *m* v průměru, v němž vytesána jest bezvousá hlava Kristova v en façe, hledící z půlměsíce. Tyto pozůstatky dokazují, že kostel byl gotický.

V severozápadním rohu hřbitova stojí čtyrhranná prkenná ZVONICE, krytá stanovou střechou šindelovou a spočívající na kvadrátovém, kamenném spodku. Opravena byla posledně r. 1870. Na dřevěném závěsu největšího zvonu zaznamenán jest letopočet 1728; snad i tento značí jakousi opravu.

Nyní jsou tu dva zvony:

Větší, »Václav« zvaný, má průměr 0·85 *m*, výšku 0·66 *m*. Na koruně jeho vine se gotickou minuskulí tento nápis: Anno ◊ domini x M x Ccccc x X x en x ego x campana x nunquuam x pronunccio x vana x ignem ◊ ventum x devom ◊ avt x — druhá řádka — funus ◊ honectum x qui x me x fecit x magicter x bartholomeus ◊ nomen ◊ habet x in x nova x civitate x pragenci x cit x la ⁜

Plášť zdobí relief sv. Václava s praporem a s orlicí ve štítě, 15 *cm* vysoký.

Druhý zvon měří 0·87 *m* v průměru, 0·65 *m* ve výšce. Kolem koruny čteme: A fulgure et tempestate libera nos domine Jesu Christe. Pod nápisem rozprostírá se 7 *cm* široký rostlinný ornament a pod ním na plášti plaquetta sv. Bartoloměje s lví kůží přehozenou přes ruku, v levé ruce kyj držící, 0·23 *m* vysoká. Na protější straně pod rostlinným ornamentem, v němž jest napsáno: Me fecit Antonius Schönfeldt campanarum fusor pragensis, nalézá se pěkný štítek zvonařův 10 *cm* dlouhý a 5 *cm* široký; pod tím pak na plášti:

Anno 1712
Joannes Wenzel Rusticus Kržovicensis
Fieri Fecit.

Třetí zvon, »poledníček«, darován byl roku 1893 museu pražskému; má mimo vyobrazení Ukřižovaného tuto českou legendu:

Leta x buoziho x tisicieho x cztirzisteho x trzetieho x iaez x
ten zwoll
n
x udielan.

Slaný.

PRAMENY A LITERATURA.

Rukopisy: Práva Litoměřická z roku 1518. Ruk. mus. král. Česk.
1543. D. Z. 250. D. 15.
1543. D. Z. 250. D. 23.
1562. D. Z. 14. F. 25.
1585. D. Z. 90. G. 1.

Paměti Kněževeského 1578–1620 (Bibl. Prag. 54, A.61.) — Daniel Vepřek, Kalendář historický od roku 1600 a Zlomky pamětí slanských z roku 1643—1645 (obé otištěno J. Boh. Miltnerem ve výroční zprávě c. k. vyš. gymn. v Hradci Králové 1883; viz též Sborník historický 1884, 50). — Zápisky rodiny Nedvědovské z XVIII. století. — Kancionál literátský, nyní v museu král. Česk. — Pamětní kniha děkanství z roku 1768. — Kronika Jos. Fähnricha z roku 1896.

Tiskopisy: Václav Hájek z Libočan, Kronika, list XXIII. — Jan Dubravius, Historia regni Bohemiae, 1552 II. 11. — Boh. Balbín, Miscellanea historica regni Bohemiae, lib. I. 33. — Bartoloměj Paprocký, Diadochos 1602 str. 205. — Zacharias Theobaldus, Arcana naturae 1607. — Zacharias Theobaldus jun., Genealogica et chronologica Bohemiae 1612. — J. A. Komenský, Historia persecutionum ecclesiae Bohemicae 1648. — Sciographica Cosmica. III. 15. — Zeiler Martin-Mathaeum Merian, Topographia Bohemiae I. str. 76. Frankfurt a. M. 1650. — Vogt Mauritius, Das jetzlebende Königreich Böhmen str. 132. Frankfurt und Leipzig 1712. — Jos. Wit Táborský, Krátké Wypsánj země Cžeské 1778 str. 88—96. — Johann Zinner, Empfindungen eines Schlaners über die abgeschafte Leibeigenschaft. Wien 1782. — Dr. Deschan, Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen IV. 1787, 834. — Dr. J. Mayer, Abhandlungen der böhm. Ges. d. Wiss. IV. Theil 1789. — Autor neznámý, Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises 1794, 54. — MUC. Jos. Duras, Chemisch-medicinische Beschreibung der Stahlwässer zu Sternberg in Böhmen 1820, 18. — Jar. Schaller, Topographie des Königreichs Böhmen 1785 I. 176. — Dr. Mathias Kalina von Jäthenstein, Böhmens heidnische Opferplätze 1836, 1–30 — Gerle, Miniaturgemälde aus der Länder- und Völkerkunde III. 1823. Rakonitzer Kreis. — J. A. Michel, Das Königreich Böhmen 1840. — J. E. Ponfikl, Vollständiger Umriss einer stat. Topografie des Königreich Böhmen. — J. G. Sommer, Das Königreich Böhmen 1845. XIII. 48. — Květy 1841, 408. 1844, 399. 1847, 399, 402, 411, 415, 418, 423. 1869, 412. 1871, 33. — Ant. Joh. Havelka, Skizzen von Schlan und der Salzquelle, Prag 1847. — B. Mikovec, Starožitnosti a památky země české I. 52. — J. Eraz. Vocel, Pravěk země české, 118. — W. Merklas, Geografie des Königreichs Böhmen 1852. — Památky archaeologické a místopisné I. 110, 171, 205, 239, 288. II. 186, 232, 236. IV. 171. VII. 294, 301, 547. VIII. 123—132. IX. 323. X. 456. XI. 443. XII. 170. XIII. 180. XIV. 175, 199, 262, 298, 300, 315, 321, 473, 475, 660, 662. XV. 80, 218, 324, 779. XVI. 82, 330, 409, 447, 549, 598, 602, 735, 757. XVII. 183, 285, 417, 420, 562, 664, 750. — Zap, Českomoravská kronika. — Bačkovský, Kronika kap. 53, str. 662. — Bartoškova Kronyka. — Adam Hartmann, Historia o těžkých protivenstvích církve české, 4. vyd. 1844. — Čelakovský, Codex iuris municipalis II. 603, 704, 876, 881, 901, 904, 1013. — Archiv český I. 495, 497, 502. II. 36, 44, 202, 215, 222, 277. III. 49, 87, 383, 541, 569. VI. 217, 254. VII. 621. — Prameny dějin českých II. 226. IV. 543. — Bern. Grueber, Kunst des Mittelalters II. 80. — J. Wenzig a J. Krejčí, Die Umgebungen Prags, 1857, 142. — Časopis českého musea, 1834, 67. 1858, 245. 1860, 168. 1874, 157, 163. 1876, 19, 362. 1896, 588. — B. J. Dlabač, Krátké vypsáni českého království, 502. — Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách. — Josef Lacina, Paměti královského města Slaného, 1885. — Rudolf Wunš, Dějiny svob. král. města Loun, str. 51, 67, 88. — Mikovec, Květy, 1847, 423. —

Digitized by Google

Česká Včela 1838. V. 373. — Sobotka, Kratochvílné historie českých měst. 104. — Konrád, Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. věku, I. 352. — Jakub Malý, Vlastenecký slovník historický, 755. — Tieftrunk, Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. r. 1547, 1872. — Pokrok, 1874, 324. 1877, č. 248. 1880, č. 214. — Poutník, 1847, 113. — Radhošť II. 128. — Posel z Prahy, 1875 č. 212. — Hlasy ze Siona, 1878, 153. — Průmyslník, 1875, 142—150, 176—184. — České Noviny, 1880 č. 213—15, 221—29. — Národní Listy, 1875 č. 247, 250. 1880 č. 321. 1894, $^{*}/_{4}$. — List Hospodářský, 1879, 323. — Lumír, 1858, 383. 1860, 501. — Sborník Historický, 1884, 50—55, 73—80, 332—338. — Winter, Kulturní obraz měst českých, 85, 265, 302, 367, 372, 596, 654, 737. — Světozor, 1880, 382. 1881, 614. 1894, 318. — Svornost od roku 1875—1886. — Svobodný Občan od r. 1871. — Světlo od r. 1877. — Třebízský od r, 1904. — Svity, Pamětní list Slanska a okolí, 1880. — Zlatá Praha, 1884, 387. — Roční zpráva vyššího gymnasia v Slaném, 1881, 1883, 1884, 1885, 1896. — Ottův Slovník Naučný VI. 389. — Český Lid VI. 570, VIII. 272, X. 177. — Slanský Obzor, 1893—1904. — Čechy XI. 124—133. — J. Braniš, Dějiny středověkého umění v Čechách II. 91, 160. — Die österr.-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Böhmen, 270, 280, 354, 356. — JUC. A. Maysl, Okres Slanský na národopisné výstavě českoslovanské v Praze 1895. — Týž, Slaný a okolí, 1900. — Hlavní katalog národopisné výstavy českoslovanské v Praze 1895, 191, 513. — Národopisná výstava českoslovanská v Praze. 246—249. — Karel Scheinpflug, Ochotnické divadlo v Slaném (1845–1895). — Zikm. Winter, Život církevní v Čechách. — J. Koula, Památky uměl. průmyslu.

Vyobrazení města: Civitates orbis terrarum, atd. V Kolíně nad Rýnem r. 1572—1618. V díle VI. pod čís. 26 jest nahoře vyobrazení města Loun, dole Slaný; kreslil Jakub Houfnagel. — Bartoloměj Paprocký, Diadochus; dřevořezba z r. 1602 str. 205. Pohled od východu. — Mědirytina z počátku XVII. století s nápisem: »Schlanium vulgo Schlani Bohemiae oppidum«; pohled od západu. — Jan Willenberg, Pohled od východu z počátku XVII. století. Vydal dr. Podlaha a dr. Zahradník, 1900, seš. VIII. čís. 18. — Hollar Wenc. Bohemus, 1635, čís. 810, Schlan, Slanej. — Zeiler Martin, Topographia Bohemiae I., vydal Matěj Merian ve Frankfurtě r. 1650 str. 76. Slani, Schlan, Slana. — Schlan, Slaneg, rytina asi okolo polovice XVII. století nalézá se na mapě Čech z r. 1666 v zemském museu mezi jinými vyobrazenými 26 městy a hrady. — O jiném vyobrazení praví A. Baum v Památkách arch. IX. 35, že H. Boot vykreslil roku 1687 město Slaný, jinak rytím velmi dobré, dle své fantasie, a že v knize zmínka byla o Slanské hoře, přidělal k městu i horu, napsal nad ní »Mons Slana«, ale na jiné straně, kde ve skutečnosti žádné hory není. — Vogt Mauritius, Das jetzlebende Königreich Böhmen in einer histor. u. geogr. Beschreibung. Frankfurt u. Leipzig 1712 str. 132. Schlan. Slana; pohled od západu. (Merianovo a Vogtovo vyobrazení Slaného jsou stejné.) — Pohled od jihu na obraze sv. Floriána v děkanském kostele v Slaném z r. 1781. — Mědirytina z roku 1829 v slanském museu; pohled od severu. — Kresba Kroupova z r. 1875. Original v slanském museu; pohled od západu. — Slaný. Sbírka fotografických pohledů; vydal odbor klubu českých turistů v Slaném r. 1894. — Letem Českým Světem, 1898. Slaný, 225. — Kraj slanský — »de Schlany« — zakreslen jest na mapě Čech list 74, v atlase vydaném v Paříži r. 1692 u Huberta Jaillota prací Sansona (v knihovně V. Náprstka).

PŘEDHISTORICKÉ SÍDLIŠTĚ NA TEMENU SLANSKÉ HORY.

LITERATURA: J. G. Seidl, Archaeol. öst. Gesch. IX. 1853, 147. — Dr. Mathias Kalina von Jäthenstein, Böhmens heidnische Opferplätze, 1836, 1—30. — Josef Lacina, Paměti král. města Slaného, 1885, 8. — Dr. J. L. Píč, Archaeologický výzkum ve středních Čechách, 1893 str. LXXXI., XCIX. — Popsané předměty ze

Digitized by Google

Slanského vrchu viz v Pam. arch. II. 186. — O sbírce Hohlwegově tamže roč. IX. 323 a XI. 273. -- Smolík, Něco o hradištích, zvláště o Hradišti na Slanské Hoře, tamže XI. 443–454. — Kamenné hradiště na Slanské Hoře, tamže XIV. 160, 354, 480, 583. — Václav Schmidt, Hroby se skrčenými kostrami pod Slanskou Horou. Typ únětický, tamže, XVI. seš. 7. a 8. — Týž, Slanská hora a její předhistoričtí obyvatelé, tamže XVI. seš. 10. — Týž, Z archaeologických výzkumů na Slanské hoře, s 5 tabulkami. Slanský Obzor VII. 3—23. — Frant. Vacek, Slanský Obzor I. 91. — Týž, Hradiště na Slanské hoře, Svobodný Občan roč. XXI. č. 21, 22.

Sídliště, které dr. Pič počítá mezi nejstarší v Čechách, mělo podobu ellipsy o 150 krocích délky a něco méně šířky. Na místě, kde hora na východě mírným svahem s úpatím splývá, obtáčel ji v oblouku val a k tomu přiléhal o něco níže nasypaný val druhý, takže konce obou byly spojeny, zavírajíce tak plochu podoby půlměsíce. Oba náspy končily nad srázem naprosto nedostupným a postaveny byly z drobného kamení prstí spojeného; pro nepatrnost zbytků těžko pak jest učiniti si pojem o jejich někdejší mohutnosti. Na pozemku čís. parc. 783 jsou stopy osídlení nejpatrnější; jest nejplošší a má podobu nepravidelného čtverce se tří stran, od severu, východu a jihu, strmějšími sklony od ostatního terrainu ohraničeného. Při okraji dolejším na východní straně řečeného pozemku jsou valy z popelovitých vrstev povstalé dobře znatelny. Původní ohraničení vlastního sídliště nedá se do podrobna vystopovati. Výsledky četných výzkumů uloženy jsou v zemském museu v Praze a v městském museu v Slaném. Bohatou sbírku nalezených tam předmětů má majitel pozemků p. Zahrádka v Slaném.

Imposantní praehistorické to sídliště, obydlené nepřetržitě až téměř do doby slovanské, s hojnými kulturními zbytky pokolení skrčených koster, nese všechny vlivy pozdějších kulturních period, se zbytky nasypaných valů v části s v. Popelovité vrstvy na celém sídlišti rozložené dosahují až 3 *m* hloubky; v nich, jakož i v jamách jimi až na spodek ražených přehojně odpadků kuchyňských a nejrozmanitějších zbytků předmětů řemeslných, denní potřeby, výzbrojných, okrasných z kamene, hlíny, kosti, bronzu i zlata; též hromadné nálezy; nádoby zvoncovité s píchanými pásky, s uchem měsíčkovým, tuhované s ozdobou trojúhelníkovou, s drsným povrchem a hlazenými okraji, typické nádoby pro hroby skrčených koster, nádoby typu hradištního, ohromné zásobnice atd.; z kamene: mlaty, kladiva, dláta, sekery, nože, brousky atd.; hliněné válečky s dírkou po délce, přesleny, stojany, t. zv. závaží, kruhy, pekáče, podoby zvířecí, mazanina s otisky proutí, násadce k rozdmychování ohně a j., kostěná dláta, hroty, šídla, jehly šípy, hladítka, násadce, brusle z lidských kostí, různé tretky okrasné, nástroje neznámého upotřebení atd.; bronzové jehlice únětické a j., dýka, pásový náramek, palstavy (hromadný nález), lasturky, jantar, kousek ryzího zlata ve formě fazole. Ve vrstvách jednotlivé pohřby skrčených koster, pohřeb s dobytčaty, pohřeb dítěte v nádobě. Mezi přehojnými zbytky zvířecích kostí také jednotlivé kosti lidské. Zvířena: domácí tur, ovce, koza, prase, pes; zubr, jelen, srnec, kůň, divoký kanec, medvěd, bobr, zajíc, vrána. Pam. XVII. 285.

Jsou tu také dva obětní kameny či mísy; jeden ze žehrovského pískovce na západní straně temene, druhý z čediče, as 0·50 *m* v průměru, na plochém skalním výběžku téměř na nejvyšším bodu hory.

Že i nejbližší okolí Slanské hory bylo obydleno, nasvědčují četné nálezy, ba i ve městě samém. Tak pod horou nalezena kostra s bronzovými náramky, při stavbě chemické továrny uhozeno na pohřebiště se skrčenými kostrami typu únětického, s nádobkami, jehlice s oušky, náušnice ze zlatého drátu, bronzové palstavy; při stavbě jatek r. 1897 více artefaktů, při kopání základu tělocvičny Sokola bronzová spona, při zakládání vodovodu bronzový náramek a nádoby; veliká nádoba se zbytky spálených kostí nalezena roku 1900 při kopání základů pro okresní dům v hloubce 1·40 *m*. Při stavbě domu čís. 358 na Pražském předměstí vykopán římský peníz: Titus Vespasianus.

Předchůdcem dnešního města Slaného byl župní hrad soujmenné župy, který byl nazván dle památného slaného pramene, na úpatí Slanské hory se prýštícího. Když

Digitized by Google

hrad Dřevíč ku konci XII. století zašel, převezeni byly župní úřadové na hrad Slaný. Co takový připomíná se prvně roku 1239, kdy papež Řehoř IX. potvrzuje klášteru Kladrubskému v župě Slanské desátky na vesnicích Uhercích, Týnci (Panenském) a Lubošíně. Dle Laciny založen mohl býti asi ku konci prvé poloviny XII. století knížetem Soběslavem I. Kdy zanikl, nelze určitě říci; ale ještě r. 1465 nazývá se Pražská brána »hradskou«. Stával na nevysokém ostrohu nad úvalem potoka Červeného, na východním konci dnešního náměstí, tam kde hotel »Pošta« a budova c. k. vyš. gymnasia.

Slaný připomíná se u Hájka již roku 750, kdy po objevení slaného pramene knížetem Nezamyslem byl vystavěn. Prvá určitá zmínka o Slaném děje se zmíněného již roku 1239. Starý letopisec, uvedený v Pramenech dějin českých II. 226, praví však při roce 1136: »Do vsi, která slove Slapy, kdež šlechtic jakýsi a velmož jménem Mladota byl vystavěl basiliku ku poctě sv. Gotharda, biskupa a vyznavače —.« Poznámka ta má pro historii Slaného vážný význam, neboť ves Slapy má chrám sv. Petra a Pavla, kdežto Slaný má chrám sv. Gotharda, jenž byl původně basilikou, a při smlouvě o Tuřany, hodinu od Slaného vzdálené, uvádí se šlechtic Mladota v téže době jako svědek. (Erben, Regesta 90.) Jiný doklad jmenuje téhož šlechtice předním dobrodincem kláštera Ostrovského, jemuž chrám Slanský náležel a jehož mnichové byli velkými ctiteli sv. Gotharda (tamže 223). Což není-li slovo Slapy pouhým nedopatřením písaře místo Slany?

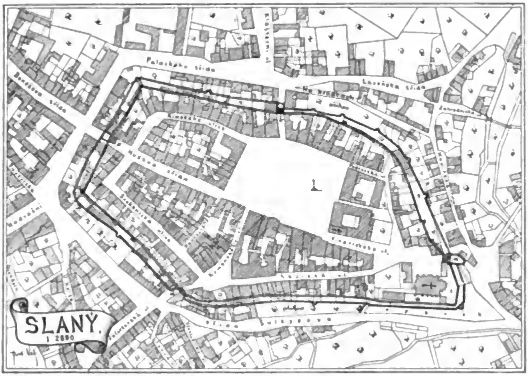
Město vzniklo koncem XIII. století za Václava II., který nadal je právem Magdeburským a kterým se řídilo až do roku 1610. Královským městem stalo se Slaný r. 1305. Král Jan roku 1336 potvrdil a rozmnožil výsady městu propůjčené; totéž učinil znovu císař Karel IV. roku 1372. Roku 1421 dobyto Tábory a hrozně zpustošeno. Vrcholu rozkvětu svého dospělo za vlády vzácného příznivce svého Jiřího z Poděbrad. Po vzpouře roku 1547 konfiskoval Ferdinand I. jmění jeho, kterého mu ale roku 1562 větší část vrátil, ale pokoření města a revise privilegií jakož i zřízení císařských rychtářů bylo znamením konce moci světské. Povstání roku 1618, jehož Slaný se súčastnil, a konfiskace pobělohorské zasadily městu ránu smrtelnou; ztratilo své privilegie a přibráno k fisku královskému, r. 1622 zastaveno a dne 3. února 1638 prodal je císař Ferdinand II. se všemi vesnicemi a statky dědičně za 200.000 kop míš. Jaroslavu Bořitovi z Martinic, pánu na Smečně a Okoři. Některá privilegia vrátil městu hrabě Jiří Adam z Martinic. Teprve po reformách Josefinských počíná se zvolna zdvihati ze svého úpadku. Dne 8. září 1794 prohlášeno město opět za svobodné pod ochranou vrchnosti a dne 28. května 1884 vrácen byl Slanému název královského města.

Dne 10. května 1371 skoro celé město vyhořelo, při čemž zmatkem a úpalem zahynulo více než 2000 lidí. (Kronika Beneše z Veitmile, v Pramenech dějin českých IV. 543.) Dne 5. dubna 1425 vypáleno bylo město Husity. Roku 1460 lehlo téměř celé předměstí Velvarské popelem. Velký požár zuřil roku 1551 dne 12. května. Roku 1634 dne 16. září vyhořelo 193 domů. Dne 2. srpna 1789 obrátilo se ohněm v popel 114 domů. Veliký požár řádil dne 2. srpna 1795, při němž shořelo ve dvou hodinách 113 domů,

Digitized by Google

19 stodol s obilím a s 53 domů musil býti strhán krov. Dne 23. ledna roku 1813 vyhořely na Lounském předměstí 3 domy a dvě stodoly.

HRADBY MĚSTSKÉ byly asi hned po vysazení města, tedy hned na počátku XIV. století vystavěny*); musily však býti asi dosti chatrné — byly bezpochyby dřevěné —, že po stu letech, mezi lety 1460 až 1472, bylo třeba i s branami je znovu postaviti. (Z výnosu ungeltu soli a šrotéřství měli měšťané opravovati příkopy, zdi a věže městské. Čelakovský, Codex iuris municipalis, II. 704.) Slaný bylo městem hrazeným, zdmi, valy a příkopy obklopeným, jak vidíme na velmi věrném obraze

Obr. 161. Slaný. Hradby městské.

(*a* = Pražská brána, *b* = Velvarská brána, *c* = Lounská brána, *d* = fortna.)

v knize Bartoloměje Paprockého, nazvané »Diadochus«, z roku 1602, a ještě lépe na pohledu od Jana Willenberga na počátku XVII. století kresleném. Prohlížíme-li si obě ta vyobrazení, shledáme, že celkový ráz města a i se všemi branami, baštami, se dvěma kostely, s věžemi — mimo věž radniční — byl úplně gotický. Jak vyhlížely hradby s jižní strany, vidíme na obraze sv. Floriána z r. 1781 na jednom z pobočních oltářů v děkanském kostele; s této strany bylo pět kulatých a jedna čtverhranná bašta. Hradba byla dvojí, vnitřní a vnější. Vnitřní z lomeného kamene zbudovaná zeď, asi 3—7 *m* vysoká, ozubená a úzkými okénky opatřená. Z ní vystu-

*) Staly se příčinou velikého neštěstí; při zmíněném již požáru r. 1371 bylo množství lidu utíkajícího v branách udušeno i poraněno.

Digitized by Google

povaly bašty ponejvíce čtverhranné, v některých místech i okrouhlé, do města otevřené. V hlavních rozích byly kryty štíhlými prejzovými střechami. Šířka parkánu obnášela skoro všude 20 loket. Vnější hradba vystupovala z parkánu jen asi do výše tří metrů, bašt mnoho neměla, ale tyto byly okrouhlé, dovnitř otevřené. I před vnější hradbou byl příkop.

Systém městských hradeb jest týž jako v Kouřimi, jichž vyobrazení v »Soupisu uměl. památek okresu Kolínského« na str. 58 může se i zde použíti.

Z bývalých hradeb, které zbořeny byly r. 1835 a 1841, zachovaly se jen kusé oddíly a to nejvíce na straně severní a jižní. Nejzachovalejší část hradeb s příkopem a se třemi baštami přimyká se k Velvarské bráně od strany severovýchodní za řadou domů od čísla 139 až do 148, odpovídajíc úplně kresbám zmíněných obou pohledů na město. V této části, jakož i na celém ostrohu vůbec, stavěno bylo zdivo terasovitě nad sebou. Vnitřní zachovalá zeď, spojující dvě kulaté bašty, 30 *m* dlouhá, 1 *m* silná a asi přes 4 *m* vysoká, opatřena jest devíti obdélníkovými okénky pro střílení, asi 3 *m* od sebe vzdálenými; okénka ta jsou nyní kameny zandána a měří 0·37 *m* výšky a 0·10 *m* šířky. Další pokračování zdi dotýká se synagogy. Šířka parkánu obnáší tu 15 *m*. Za číslem domu 143 stojí zdivo čtyřboké bašty. Ozubená zeď, nyní ale scelistvená a zazděná, nalézá se dosud ve dvorním traktu domu č. 148. Terasovitý způsob stavby hradeb (vyobr. č. 162) přehlédneme z domu č. 152 mezi dvory a zahrádkami na východní straně města nad ulicí Havířskou. Šířku hradebního zdiva, 6 *m* širokou, která zároveň upevňovala základy kostelní, vystopujeme v bezprostřední blízkosti podél děkanského kostela se strany jižní, jen 2 *m* od podpěrných pilířů vzdálené; vnější zeď, 0·80 *m* silnou, odděloval příkop 5 *m* široký. Kostel sám chráněn byl ještě mimo opevnění také rybníkem, »v brodu« zvaným, jehož chobot s jedné strany zabíhal i pod most bývalé Pražské brány, s druhé pak obléval stranu jižní. Na západním konci tohoto, pod děkanskou zahradou, vyčnívala z hradeb v pravém úhlu silná, mohutná bašta (pětiboká?) dnes skoro již v rum obrácená, se zdmi 4 *m* vysokými a 2·22 *m* silnými, střílnami opatřená; kryta byla gotickou střechou, podobnou věžím městských bran, a podsebitím. Venkovská strana její obložena byla kvádry z téhož tvrdého pískovce, z něhož je děkanský chrám stavěn. Za ní pak k západu zřetelna jest hradební zeď v zahradě k domu čís. 7 patřící, v níž sedí okrouhlá menší bašta s původní klenbou. Z parkánu učiněna jest zelinářská zahrada. Na baště zasazeny jsou dva slušně provedené znaky, v tvrdých pískovcových deskách provedené. První, 1 *m* vysoký a 1·10 *m* široký, má pod spojeným znakem českým (lvem) a moravským (orlicí) tento nápis v gotických majuskulích:

Obr. 162. Slaný. Způsob opevnění na vých. straně města.

ANNO DOMINI
M°CCCC°LXIII°

Digitized by Google

Na druhém kameni, 1 *m* vysokém a 0·90 *m* širokém, běží nápis kolem okraje znaku městského, jehož lev nenalézá se ve štítu, a hlásí: Fundata est basta die Tiburci sub oficio I" senioris et Viecek. Znaky ty pocházejí z tak zvané Červené bašty, která stávala do roku 1840 tam, kde nad »brodem« bývalý hřbitov — dnes zahrádka mateřské školy — tvoří ostrý roh. Z dějin známo, že dne 14. dubna r. 1463 zakládali Slanští baštu nad brodem. Jako všecky rohové, tak i tato bašta kryta byla vysokou střechou.

Po dalším přerušení nalezneme hradební zeď dále k západu, sloužící domu čís. 34 za zadní stěnu. V ní ve výši tří metrů v obdélníkovém výklenku asi 1·20 *m* vysokém a 0·60 *m* širokém, krytém nahoře trojhrannou hladkou římsou gotickou, sedí kamenná soška příznivce města krále Jiříka Poděbradského v jednoduchém krunýři a sukni hrubě tesané. Obě předloktí má uražené; něco pozdvižené pravé rámě nasvědčovalo by tomu, že držel v ruce žezlo či meč a levá ruka byla bezpochyby v bok opřena či držela jablko. Hlavu kryje kulatá, vladařská čepice, dlouhá kštice vine se okolo hladkého obličeje, který až do nedávna byl dosti zachován. V novější době byla levá část tváře s okem nezbednou mládeží uražena a někým nepovolaným bylo do odloupnuté prohlubně vytesáno oko znovu, čímž výraz obličeje značně utrpěl. V téže zdi něco níže na pravo, nyní na úzkém schodišti přistavěného domu čís. 558, stojí ve výklenku postava zbrojnoše, skoro v životní velikosti, značně již poškozená, v kroji z počátku XIV. stol. zobecnělém. Hlava je úplně setřelá; víme ale, že zobrazena byla nepokrytá, s málem vlasů a velkými kníry. Dolejší část těla kryje veliký, rozpnutý orel (ne ve štítě), starší znak země české, kterého pravicí přidržuje; levé rámě jest uraženo. Byl prý tu ještě i třetí výklenek, který přístavbou domu vzal za své; co obsahoval, nebylo lze se dopátrati.

Obr. 163. Slaný. Kus hradebních zdí s baštou u domu č. 57.

Celistvá okrouhlá bašta se zdí přes 2 *m* silnou zachovala se v zahradě za domem čís. 57 v ulici Vinařického. Severní její strana jest volná, do parkánu otevřená, tak že v půdorysu jen tři čtvrti kružnice vykazuje, jejíž poloměr 4 *m* uvnitř měří. Naproti ní ve vnitřní zdi hradební, 2·20 *m* silné, vyklenuta jest v otvoru menší branka, 2·30 *m* vysoká a 1·16 *m* široká, obložena jsouc přitesanými kvádry. Šířka parkánu obnáší v těchto místech 11·20 *m* (viz vyobr. čís. 163). Pokračování obou zdí hradebních sledovati lze s obou stran bašty této, a to nejen za domem čís. 53 ale i v domě čís. 56, kde přistavěna byla ke zdi 2·40 *m* silné, kovárna, a ve zdi samé upraveny chlévky.

U čís. domu 58 stojí čtverhranná bašta, pokryta moderní střechou a nyní obydlena; na vyobrazení vyniká šířkou a sedlovou střechou s podsebitím.

Digitized by Google

Obr. 164. Slaný. Pražská brána s děkanským kostelem. Dle olejového obrazu K. Würbse z poč. XX. stol.

Digitized by Google

Sledujeme-li další chod hradeb, přijdeme v místa, kde stávala druhdy brána Lounská, v nynější Husově třídě, z jejíž sousední hradební zdi zbyl kus v domě čís. 102 a protější dům čís. 105 vstavěn do ní. V severozápadním rohu městských hradeb seděla rovněž čtyřhranná, ze zdí hradebních vystupující bašta s jehlancovou střechou, jejíž základy jsou dosud patrny. Nepatrné zbytky zdiva, použité k přístavbám ostatních domů, vystopujeme mezi bývalou Lounskou a dosud stojící Velvarskou branou.

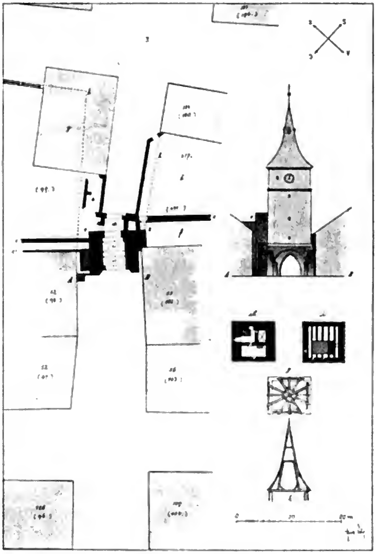
PRAŽSKÁ BRÁNA měla původně jméno »brána hradská« či »brána podhradská«, dle bývalého župního hradu, který stával nedaleko odtud na návrší. Název »Pražská brána« vyskytuje se ponejprv v nejstarší městské knize Slanské z roku 1443, avšak tamtéž se ještě jednou r. 1468 »branou hradskou« jmenuje. Ona byla ze všech bran města nejpěknější. Se stavbou její, jako se stavbou jiných bran a hradeb Slaného počato za krále Jiřího z Poděbrad roku 1460, a dokončena byla za jeho nástupce Vladislava II. Jagellovce roku 1472. Leta 1612 byla důkladněji opravena. Tenkráte postavily se na ni lomenice renaissanční a nový, cihlový krov ozdoben dvojicí pozlacených makovic; do jedné z nich vloženo pamětní poznamenání. Prvotní brána stávala tu již dříve; když ale r. 1371 popelem lehla, dostavěna byla r. 1402 znovu.

Pražská brána byla stavení dosti prostorné, tvoříc samo o sobě tvrz stěží dobytnou. Skládala se ze dvou částí: z vlastní brány a z vícehranné bašty. Nad gotickou branou čněla čtverhranná věž dosti vysoká a silná se sedlovou střechou, obdélníkovými okny opatřená, a před ní stála pevná, mnohoboká bašta,*) na každé straně ve výši pod římsou podélným okénkem osvětlená, mimo stranu jihovýchodní, kde byly tři. Vjezd tvořil kamenný most o jednom oblouku a průjezd v gotický oblouk sklenutý; zdivo bašty bylo z této strany sesíleno. Na nízkém krovu jejím zvedalo se sedmero štíhlých, kuželovitých vížek gotických. Z rukopisných zpráv o podobě brány a bašty z roku 1841, před zbořením jejím, vyjímáme následující podrobnosti: Z venčí nad průjezdem byl znak slanský, vedle v pravo český lev, vedle lva byla moravská orlice, v levo byl znak s příčným břevnem žlutým v poli červeném, vedle znaku toho byla slezská orlice. Nad těmito znaky nacházela se v gotickém výklenku soška, představující krále Jiřího Poděbradského, jehož se město věrně a neodvratně přidržovalo a od něhož též roku 1458 dne 21. prosince obdrželo majestát, posud zachovaný, s důležitými výsadami. Král byl v dotčeném výklenku představen sedě, v rouše královském, s žezlem a jablkem. Orámovaný výklenek ozdoben byl vysokým trojúhelníkem, na němž gotické kraby a ve středu fiala vyčnívaly. Na pravé straně bašty, něco dále k hradbám městským byl nápis v gotických minuskulích: Anno domini M°CCCC°LXXII° ffundata est bassta tempore regis Wladislaij anno 1mo regni ipsius. — Hned vedle průjezdu v pravo, asi u výšce klenby brány samé, byl zasazen okrouhlý

*) Podobná známé bráně Florianské v Krakově.

Digitized by Google

kámen s nápisem známým pod názvem znamení slanského. Tento okrouhlý, s 12 písmenami ve výšce 4 *m* od země zazděný a asi 0·70 *m* v průměru mající, obraz starého groše českého, jehož nápis: GROS PRAGENS nebyl věrně napodoben, nýbrž jen dle rázu liter poněkud naznačen. Vedle ku groši přimalována byla na zdi postava žida, sloužící k tomu, aby židům, kteří čísti neuměli a městem projíti chtěli, dáno bylo na srozuměnou, že

Obr. 165. Slaný. Lounská brána.

musí ve bráně zaplatiti groš cla. Ještě v letech třicátých XIX. století zastihl Kalina z Jäthensteinu, jak sám udává, zřetelně malovanou ruku, která kámen držela, ba i částečné obrysy postavy židovy. — Ve výše zmíněném majestátu povoloval ale král Jiří toliko h a l é ř c l a od těch, kdož projdou městem, nečině rozdílu mezi křesťany a židy.

Na pilíři hlavní brány byl na pravé straně vchodu obráceně zazděn kámen s nápisem: L e t a b o z i e h o n a r o z e n i M°CCCC°II°, pocházející buď ze starší brány, buď z některého zbořeného domu.

Digitized by Google

Než bylo docíleno přátely starožitných památek rozkazu k zachování brány, byla již roku 1841 v září zbourána. Stalo se tak popudem komisaře při tehdejším krajském úřadě slanském, barona Trautenberga. Bourání samé konalo se o překot s takovým vandalismem, že se Frant. Miltnerovi sotva podařilo některé sochařské ozdoby zachovati. Jsou nyní zazděny na budově městské mateřské školy, která oddělovala bránu od hlavního chrámu a vystavěna byla roku 1822 v místech dřívější kostnice. Jsou to zmíněné znaky zemí koruny české, znak městský a hořejší část sošky Jiříka Poděbrada, značně již, bohužel, zvětralá.

Vyobrazení bývalé Pražské brány v Slaném od Vojtěcha Brechlera viz ve »Světozoru« XV. 612, jiné od Würbse ve »Světozoru« XXVIII. 318 a v Mikovcových »Starožitnostech a památkách země české« I 52. — Kapper S., Das Böhmerland. 1865. Das alte Prager Thor und die Stadtkirche zu Schlan, str. 34.

LOUNSKÁ BRÁNA tvořila střed západní části hradeb. Z historických zpráv o ní podáváme: Roku 1565 dán na bránu nový krov cihlový. Musila býti však stavby prosté, neúhledné, neboť hned po opravě této ještě téhož roku dne 30. listopadu jednalo se o to, aby Lounská věž byla vyšší a »kšaltovnější«, a proto dne 17. prosince 1565 purkmistr páni smluvili s mistrem *Pavlem* postavení této brány. Tento postavil vysokou věž s vysokým jehlancovitým krovem, s pěkným cimbuřím a věžičkami v rozích. Tak stála až do roku 1609. Toho roku učiněna sbírka na orloj a cimbál pro bránu. Cimbál měl býti 4 centnýře těžký (po $28^1/_2$ kopách); k němu zhotoveno bylo i srdce, aby se mohlo zvoniti k poplachu. Slití svěřeno mistru *Matouši Voříškovi,* konváři z Roudnice. Ten ulil cimbál bez 16 liber 6 centů těžký, jenž nebyl ale pro množství mosazi a málo cínu dosti resonančním. Ciferník k hodinám rozdělen byl na 12 a na 24 hodin. Vížku pro cimbál zhotovil tesař *Krištof.* Makovice měřila $1^1/_4$ strychu a byla se sluncem i hvězdou uherským tabulovým zlatem pozlacena. Roku 1614 zapálil ji blesk a *Martinovi* pokrývači brána projednána, který ji náležitě opravil a pokryl. V stavu tom trvala brána až do osudného dne 16. září 1634, kde s jinými 196 staveními popelem lehla a pro hrozné válečné doby, ochuzením města a úpadkem veškerých živností jen bídně opravena byla. Dne 25. května 1835 počali ji bourati a srovnána byla se zemí; na její existenci upomíná jen kout mezi staveními čís. 98 a 99. Hodiny prodány byly do Tuchlovic pro věž kostelní.

Klíč od brány zakopali prý Slanští kdysi na pozemku čís. parc. 71 v Trpoměchách, nechtějíce ho vydati nepřátelům; klíč tu skutečně r. 1860 nalezen.

Kresba zhotovena ze zachovalého privátního plánu ze dne 23. února r. 1835. Vysvětlivky k vyobrazení 165.:

c = hradební zeď
c' = ohnivzdorná zeď
e = stavební místo
d = dvůr k čís. 184

Digitized by Google

f = zahrada k čís. 55
g = c. k. mýtní dům
h = nynější stavební čára
ch = půdorys bytu branného
i = půdorys, kde se hodiny nacházely
j = půdorys trámoví
k = řez věže;
čísla v závorkách značí dnešní číslování.

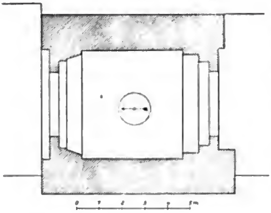

Obr. 160. Slaný. Velvarská brána.

Strana věže 1—2 nestojí v kolmém směru proti městu, který naznačuje přístavba (*d*) ku zdi hradební. Roh věže při čís. 1. jest kolmý bez opěrného pilíře. Při čísle 3., totiž na křižovatce ulic, nyní »u bílého beránka«, kterýžto hostinec i tehdy na témž místě jako dnes stával, prohloubena byla ulice o 2 stopy níže než jinde a zanesena byla ustavičným blátem. Zvýšení její překážel hluboce ležící mýtní dům, který také mimo to i ulici značně zúžoval. Jak z půdorysu vidno, byla ulice v místech těch o polovičku užší než jest dnes. U písmeny *A* vedou schody k bytu branného a k hodinám; půdorys bytu věžníka jest 6 *m* od země vzdálen a poschodí, kde se hodiny nalézaly, jest 17 *m* vysoké. Celá věž až k báni byla 34 *m* vysoká a 9 *m* široká, nepočítaje v to zevnější schodiště. Průjezd brány ku straně města měřil jen $3^1/_2$ *m*, ven z města necelé 3 *m*; výška jeho obnášela 4 *m*. (Vyobr. 165.)

Na severu města, v sousedství Občanské záložny, tísní se VELVARSKÁ BRÁNA, čís. 137, bráně Pražské nemálo podobná, jejížto hlavní část, mohutná věž, posud stojí. I tato brána byla dvojitou, sestávala totiž z předbrání s padacím mostem a z věže. Vystavěna byla okolo roku 1460 důkladně a pevně z dobrých čtvercových kamenů, ač kniha soudní z r. 1443 na str. 108 připomíná k roku 1453 »novou bránu«, to jest nově vystavěnou, což se může jen brány Velvarské týkati. Roku 1460 stavěna věž nad branou; v témže roce uvádí se Velvarská brána ještě jednou ve zmíněné knize soudní. Letopočet 1461, na bráně umístěný, týká se snad jejího dostavění. Při požáru roku 1551 lehla střecha její popelem

Digitized by Google

Obr. 167. Slaný. Půdorys Velvarské brány.

a bezpochyby i zdivo bylo značně poškozeno. Ale již na to za tři léta zaplaceno bylo malíři *Francovi* od pozlacení makovice. Tenkráte, ne-li již znova, připevněn byl nad makovici kohout, který se pohybuje dle směru větru. Při požáru r. 1599 opět byla brána poškozena, ale škoda musela býti daleko menší, nebo dne 31. října 1601 od purkmistra pánů projednána *Martinu Hejdukovi* oprava krovu na 9 kop. Roku 1612 dne 31. srpna roztrhl blesk krov cihelný až do makovice; oprava trvala dvě léta a dána na bránu nová střecha cihlová a pozlacená makovice na ni vsazena. Pokrývači od práce dáno tři lokte sukna.

Gotická stavba věže byla poslední opravou znešvařena zbytečnou omítkou; výška její až pod střechu měří 17·65 *m*, střecha sama podoby osmistranného jehlance kryta prejzy a obnáší něco více; v celku 38 *m*. Průjezd, 8 *m* dlouhý, 4·70 *m* široký a rovněž tak vysoký, sklenut jest do gotického, stlačeného a nízkého oblouku, v rozpnutí na krajích 2·80 *m*. Uvnitř pozorovati lze ve zdi místa, kam zasouvala se při zavírání kláda. Od strany městské podél strany východní vedeny jsou z vencí zdiva kamenné schody do prvního a uvnitř pak dřevěné do druhého poschodí k hlásnému. Ve středu jižní strany, do města obrácené, zazděna je pod středním okénkem — jsou tu tři nad sebou — kamenná deska asi 1 *m* dlouhá a 0·40 *m* široká, s nápisem v plastických písmenách gotickou majuskulí. Mikovec uvádí r. 1847 ve Květech pět oken bez pořádku rozdělených. Nápis zní:

Allsone soci° eius i' pri'° a
edificata est turis sub
officio Venceslai Novika.

Obr. 168. Slaný. Kamenické ozdoby na Velvarské bráně.

Digitized by Google

Ruka ukazuje k druhé řádce; před třetí řádkou jest značka kamenická. Mikovec čte prvou řádku takto: An° dni M°Cccc°IX. Aleš krejčí a Václav Novinka, konšelé slánští v druhé polovici XV. století, byli patrně dozorci nad stavbou věže.

Něco výše po stranách okna nacházejí se kamenné znaky orlice a lva; nad oknem pak úlomek nápisu, jehož značně setřelý letopočet má znamenati: »an. MCCCCLXI«.

Nad ním blíže římsy vyčnívá z hořeního okénka z v o n, kterým se zvonilo na poplach neb odsouzencům při popravách. Průměr 0·51 *m*, výška 0·35 *m*. Nápis okolo koruny v gotických minuskulích: MCCCCCXIIII x leta x od x narozeni x pana nasseho x gezisse x krista. Jinak bez ozdoby. Šířka věže ve výši tohoto zvonu obnáší 5·30 *m*.

Severní strana jest bohatěji dekorována. Hned pod římsou vytesán je v obdélníku rozměrný znak městský s úzkými, páskovými přikrývadly, která jsou po své formě čárkována, což i na níže umístěných znacích patrno. Něco níže jsou dvě okna vedle sebe. Na vyobrazení Kirnigově ve Květech 1871, 35, vidíme mezi těmito okny jakási freska či sgraffita dvou koní proti sobě se vzpínajících, motiv to snad z jakéhosi turnaje. Ve středu nad vjezdem mezi gotickým římsovím nalezá se několik znaků: dva — původně tři — hořejší větší, a šest pod nimi menších. Uprostřed opakuje se znak městský s hustě rozvětvenými, ale poškozenými přikrývadly, oddělený s obou stran sloupky zvláštní výzdoby, které se spíše nastavovaným hlavicím podobají. Takové bývaly nejspíše i po krajích znaků, z kterých však se jen hlavice zachovaly. V levo vedle něho v téže velikosti je znak Vrchlabských z Vrchlabí nebo pánů z Věžník (hlava a krk ohaře s obojkem ve štítě i v klenotu). Pole z pravé strany, kde býval třetí znak, jest otesáno, prázdno. Nad těmito znaky veden je bohatě článkovaný vystupující architráv, na němž menší architektonické okrasy se nalezaly, z nichž dnes jen omšelé pahýly zůstaly. Na jednom rohu na nízkém podstavci sedí zvíře, nejspíše pes, co symbol ostražitosti; takový nepochybně byl i na druhém konci. Dále byl zde i chrlič. V levém rohu římsy vytesána je hlavička živé tvářnosti, bezpochyby podoby stavitele. Pod znakem městským spatřuje se jakás ozdoba květinová. I pod pobočními znaky vedena je menší římsa, která v rozích věže ustupuje v šikmou plochu. Následkem toho vystupuje střední čtverhranná plocha se znaky z hlavní zdi do popředí. Ve spodní následuje šest znaků řemesel či cechů v štítcích téhož tvaru jako jsou hořejší; jsou to: zahradnický — stvol o třech květech proplétajících se mezi dvěma vodorovnými pásy — druhý podobá se znakům rodu Slupkův a Černčických z Černčic — na šikmém břevnu jsou tři hvězdy s kamenickou značkou —, dále sladovnický — z koruny vynikají dvě širočiny ostřím proti sobě obrácené, postřihačský s nůžkami, hrnčířský a kolářský s kolem o šesti loukotích. Ještě v roce 1868 opatřeny byly nápisem, ale již nezřetelným. (Vyobr. 168.) Oba rohy věže s této strany, které potřebovaly na venek větší pevnosti, sesíleny byly až do

Digitized by Google

prvého poschodí podpěrnými pilíři. Až do této výše sahala kdysi pevná ozubená zeď, v rozích sesílená pyramidálními pilíři, která uzavírala v sobě čtverhranné, branné předdvoří bez střechy. K tomuto pak přimykalo se dvojité zdivo hradební. Přes příkop vedl jako u jiných bran most, nejspíše zdvihací nebo aspoň snadno odstranitelný. Na kamenech zdiva nepokrytých maltou opakuje se několik kamenických značek (viz vyobr. 169.), jichž jistě více naleză se pod omítkou.

Vedle brány k východu stávala věžovitá menší bašta. Pěkné vyobrazení brány viz na kresby Willenbergově. Roku 1871 kreslil ji Kirnig pro Květy.

Nejméně zpráv zachovalo se o čtvrté bráně na jihu města, fortně zvané, která stála u čís. 39. Tak nazývá se již roku 1452, rok později nazývá se »bránou novou« — byla asi tehdáž vystavěna — ale ještě roku 1457 nazývá se starším jménem »brána Všehlušická«. Zevnějškem podobala se bráně Velvarské, měla jehlancovitý krov a čtyřhrannou, cimbuřím opatřenou baštu před sebou. Dne 29. prosince 1564 uzavřeli purkmistr páni smlouvu s mistrem *Niklem*, který ji roku následujícího znovu postavil.

Obr. 169. Slaný. Kamenické značky na Velvarské bráně.

Později byl nad branou upraven byt kominíkův, což se udrželo až do let 1850, kdy konečně fortnu potkal osud brány Lounské a Pražské. Vedle brány stávala věž vodárny na témž místě, kde i dnes přestavěná stojí.

Kolem hradeb rozkládala se čtyři předměstí, dle bran, za kterými to které leželo, nazvaných; tedy dělila se na předměstí Pražské, Záfortenské, Lounské a Velvarské, ale tak přesně, jako čtvrti městské, od sebe oddělena nebyla, ležieloť mezi předměstím Velvarským a Pražským tak zvané Podhůří, mezi Pražským a Záfortenským Ouvalka, mezi Záfortenským a Lounským Lehňov (u katovny) a mezi Lounským a Velvarským Horka.

Po válkách husitských počali Slanští také hraditi předměstí. Tak nalézáme zevně města ještě na počátku XVII. století mimo hlavní brány také menší braňky předměstské. Připomíná se jich sedm; bývaly dřevěné a teprve později některé vystavěny z kamene a nazvány braňkami. A sice vedle mlýna Vepřovského, nyní čís. 297, stála braňka zvaná Ovčářská, v starší době Lísa Češířova po Šimonu češíři, který tu měl v druhé polovici XV. stol. domek; připomíná se r. 1456. Že zve se lísou, z toho poznáváme, že zavírána byla pouhým břevnem, snad na způsob nynějších břeven mýtních neb železničních. — Braňka Zlonická stávala mezi nynějšími domy čís. 219 a 223; tato odstraněna teprve roku 1823 při stavbě silnice. Jiná branka stála při silnici zlonické asi tam, kde nyní mýtní domek č. 552. — Lounská braňka stála na

Digitized by Google

silnici k Lounům u nynějšího domu čís. 170; i tato připomíná se roku 1456. — Jiná byla braňka Lehňovská. — Braňka Smečenská neb také braňka »u pastušiny«, přiléhalať k ní chalupa obecního pastuchy, byla před rozcestím, kde se dělí cesta ku Smečnu a ke Studeněvsi, nyní mezi čís. 459 a 480. — Za fortnou nad nynějším domem čís. 416 byla braňka, která se nazývala »pod rámy«; táhlyť se tu po městských náspech od fortny dolů k »brodu« rámy soukenické. — Braňka Pražská byla asi ze všech nejúpravnější; bylať stavbou kamennou. Roku 1602 majitel vedlejšího dvora, nyní čís. 376, jehož asi povinností bylo o dobrý stav branky se starati, žádá o prodloužení lhůty, že branky pro nedostatek vápna a cihel postaviti nemohl. Roku 1604 dostal *Andres Vlah* od stavění této branky 17 kop. Tato stávala při nynějším hostinci »U zlaté koruny« č. 377, kde do nedávna »V brance« se říkalo.

Znak města Slaného jest úplný znak království Českého, jaký druhdy s klenotem býval. Znak slanský se popisuje takto: »V trojhranném červeném štítu pravou stranou nakloněném viděti lva českého, dvouocasého, stříbrného se zlatou korunou; na levé straně štítu postaven jest kolčí helm, jejž červený feflík se stříbrným rubem pokrývá; nad helmem spatřují se jako klenot dvě složená křídla orličí šedivá, která ve dvou řadách jedenácti srdčitými zlatými dolů obrácenými listy jsou zdobena«. Slanští přidali si k tomu obraz pacholete klečícího na jedné noze po pravé straně štítu a helm rukama držícího. Erb městu udělil král Jan Lucemburský. Nejstarší plastické vyobrazení znaku vytesáno je na severní straně děkanského kostela ze XIV. století, na Velvarské bráně z r. 1460, a na zmíněné již baště z roku 1464, a to všude s přídatkem pacholete. (Vyobrazení znaku viz též v Časopise Společnosti přátel starožitností českých, V. list 22.)

RADNICI daroval městu dne 23. června 1378 císař Karel IV., věnovav k tomu cíli dům, který na něho právem odúmrtním po měšťanu Lukášovi spadl s výslovným nařízením, aby si město dům ten upravilo na radnici, což se také stalo. Radnice stávala povždy na tom místě, kde posud, totiž uprostřed pořadí domů, které na straně jihovýchodní náměstí vroubily. Bylo to stavení jednopatrové (dnes dvoupatrové), s vysokým stupňovitým štítem s okny a s vysokou hranolovou věží, čtvercového půdorysu, téže výšky jako dnešní, galerií či pavlačí opatřenou. Na ní seděla cibulovitá střecha s makovicí, nad níž se leskla hvězda, kterou roku 1617 purkmistr páni i s makovici třiceti šesti dukáty uherskými pozlatiti dali. Ve válkách husitských nazýván Slaný »hvězdou«, která tam od těch dob zářila a září tam až do dneška. Ve výši prvého patra nalezal se staročeský čtyřiadvacetihodinový orloj, upomínající na orloj staroměstský v Praze. Že byl ozdobným, dovídáme se z několika záznamů. Roku 1554 dne 26. července učinili purkmistr páni smlouvu s *Danielem Skřivanem* z Nového Města Pražského na opravení orloje rathouského i farského, začež mu 22 kop míš. vyplaceno. Dne 2. dubna 1576 ujednáno s *Nehemiášem* malířem, že mu od malování rathousu dílem dobrým a na po-

Digitized by Google

chvalu lidskou dáno bude 20 kop míš. Roku 1597, kdy dne 12. prosince *Janu* malíři za práci jeho, kterou vedl při malování a obnovení herologium z obou stran figurami, purkmistr páni se mu uvolili dáti 30 kop, pan primas Jiřík Balas a Václav Prošovský přidali mu dvě kopy. Roku 1609 byl orloj již valně hlásným či pověžným zanedbán a roku toho projednáno za 14 kop k vyčištění a nahražení jednoho kola.

Dům radniční a jeho tvar výborně možno seznati z obrázku Willenbergova, kde i orloj lze rozeznati. V radnici samé byl mazhaus či rozlehlá síň, kde čekal ten, kdo měl co říditi s konšely, síň radní, kde se odbývala sezení rady, deposity, kde uloženy byly věci archivální, peníze, atd. V přízemí bylo vězení a šatlava, »Dobeška« zvaná. Před radnicí stál pranéř, trdlice a kruh s řetězy.

Roku 1751 dal hrabě Michal z Martinic na místě staré radnice postaviti novou, která však dne 2. srpna 1795 shořela. Byla ale obcí roku 1795—1796 znovu postavena. Slunce a hvězda nad bání, které při ohni spadly, byly v roce 1797 znovu v ohni pozlaceny. Na slunci je nápis: »Na pozlacení 1617 dáno 36 dukátův. Andreas Duchsche«. Pro věž pořízeny nové hodiny s dvěma železnými ciferníky za 200 zl.; stroj těchto hodin viděli jsme roku 1894 na Národopisné výstavě v Slaném. Nové hodiny na věži zřízeny v květnu 1873. Nad hodinami jsou d v a c i m b á l y. Větší s průměrem 70·5 *cm* a s nápisem nahoře: Christoph Ullmann goss mich i Prag auf der Kleinseit hen 1740. — Na menším, s průměrem 54·5 *cm*, čteme nahoře: ☛ Laudate eum in gymbalis bene sonantibu 1740 — dole: ☛ fieri fecit exi : pr : fr : mag : Michael Maresch ord ff : erem. s : p avgvstini protvnc almae rovincae bofmicae prio k provincialis ter emeritu.

Větší a poslední opravy dočkala se radnice v roce 1890; upravil ji v slohu renaissančním architekt *Rudolf Štech.* Věž, 43 *m* vysoká, rozvržena jest zvenčí na dvě patra; dolejší sahá až po okapní římsu střechy dvoupatrového domu radničního. Hořejší patro má ve svém středu na všech čtyrech stranách ciferník, pod nímž a nad nímž obdélníkové okno s rovným ostěním. V rozích obložena z dola nahoru řadou rustikových kamenů. Střecha věžní je cibulovitá, osmihranná s lucernou a plechem pobitá. Nad domovním portálem, který vystupuje z hlavního zdiva, zasazen byl r. 1890 městský znak slušné velikosti z pískovcového kamene dle návrhu malíře *Ferd. Velce* pracovaný. Nad vchodem v prvém patře je balkon, který je ohražen pěkně kovanou mřížkou, a výška jeho napodobena je malou římsou na celé budově. V prvém patře uložen jest v klenuté místnosti věže bohatý, ale neuspořádaný m ě s t s k ý a r c h i v, v němž nejstarší, po naše doby bez pohromy zachovaná k n i h a s o u d n í »libri judiciorum bannitorum« počínáť roku 1443 a dopsána byla roku 1566; nadepsána jest: »Liber civitatis Slanae de anno milesimo quadringentesimo quadragesimo tertio«. Dále je tu kniha smluvní od roku 1544, »Acta curiae« ze XVI. století, knihy šosovní z r. 1656 atd. P r v n í l i s t i n a městské rady

Digitized by Google

slanské, jak opisem nám se zachovala, vydána byla dne 1. února roku 1350 potvrzená pečetí městskou a rychtářskou.

Městská pečetidla. 1. Mosazné ze XIV. století, v průměru 6·3 *cm* s nápisem okolo znaku v got. majuskulích: ✠ Sigillum ✱ civitatis ✱ slanensis ✱ V zadu vystupuje v nevysoké držadlo, v němž je otvor patrně pro řetěz, na němž bývalo pečetidlo zavěšeno. (Vyobr. 170.)

2. Ještě více gotiky jeví se v menším pečetidle, 4 *cm* v průměru majícím s nápisem v těchže písmenách: ✠ Secretum × civitatis × slanensis.

3. Stříbrné veliké pečetidlo z počátku XVI. století, 5·3 *cm* široké, renaissanční, postrádá pachole u přílby, za to křídla v klenotu jsou lépe naznačena. V proplétající se stuze znaku čteme týž nápis v got.

Obr. 170. Slaný. Městské pečetidlo ze XIV. stol.

Obr. 171. Slaný. Stříbrné pečetidlo ze XVI. stol.

minuskulích, jako na předešlé. Má vzadu držadlo, které v stěžejích pro pohodlnější nošení se otáčí; nosilo se na řetězu. Otisk vyobrazen v Sedláčkových Hradech VIII. 131. (Vyobr. 171.)

4. Malé stříbrné pečetidlo, 3·5 *cm* veliké, jest předešlému podobné; na stuze jen: »civitatis slanensis«.

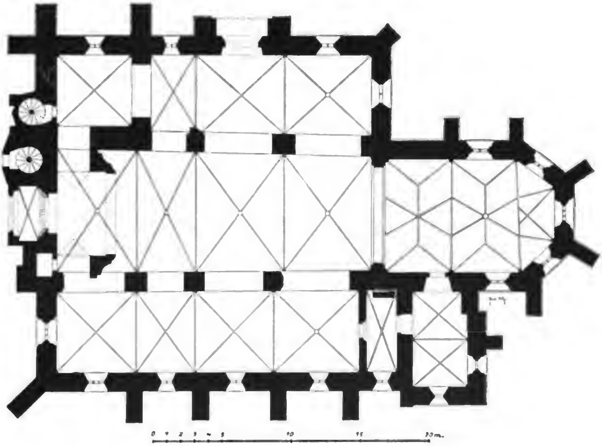
Mimo těchto uloženo je v museu několik pečetí městských, které nesou spojený monogram S. L. s letopočtem 1647. Na jiné vyobrazena je spravedlnost držící v jedné ruce meč, v druhé váhy. A ještě na jiné spojeny jsou dvě ruce, z oblaků vycházející, pod nimi jsou písmena SL a okolo »z lasky k bliznimu . . .«

V radní síni uschován je olejový obraz Pražské brány s děkanským kostelem od Karla Würbse. Městu připadl r. 1891 odkazem

Digitized by Google

pens. okr. hejtmana Ant. Grabensteina, zesnulého v Hernalsu u Vídně. Dále jsou zde pěkné hodiny stojací s vykládanou skřínkou, jež pocházejí z bývalé koleje piaristů.

DĚKANSKÝ CHRÁM SV. GOTHARDA. Chrámy sv. Gotharda budovaly se v Čechách v letech 1131—1150. Do té doby klásti jest také vznik prvotního chrámu, který býval asi trojlodní basilikou a k němuž benediktinský klášter Ostrovský plebány podával. S vysazením

Obr. 172. Půdorys děkanského kostela.

města postavena byla na podvalech basiliky z velikých kvádrů pískovcových nová budova gotická tak, jak ji dnes s malými jen proměnami spatřujeme. Imposantní tato stavba ukazuje výstavností svou na XIV. století a založením i stavbou nápadně je podobna kostelu sv. Jakuba v Prachaticích, který započat okolo roku 1350.*) Chrám položen jsa těsně u hradeb vedle bývalé brány pražské, tvořil mimo své vlastní určení i část opevnění. K větší ochraně této části vykopán rybníček, který dosud pod jménem »u brodu« v bezprostředním sousedství chrámu se nalezá. Celek jeví vzdorný,

*) Listinou vydanou v Avignoně r. 1310 stvrzuje papež Klement V. klášteru sv. Jana na Ostrově kostel v Slaném (Regesta Boh. et. Mor. II. 971).

Digitized by Google

pevnostní ráz. Půdorys, sestávající z presbytéře, k němuž z jižní strany přiléhá sakristie, z basilikálního trojlodí a věže v levém rohu průčelí, vyžadoval vlastně na západní straně věže dvě. Pro stísněnost místa vystavěna byla však jen severní, v hlavní loď tlačící a protějšek její nebyl ani započat. Vnitřek chrámu utrpěl rozličnou novotou. Větší oprava stala se teprve roku 1573. Toho roku dne 27. května purkmistr páni smluvili

Obr. 173. Slaný. Děkanský chrám sv. Gotharda.

s Krištofem pokrývačem, aby cihly (prejzy) sňal a také přeložil a pokryl na kostele nad kaplou a na tom kuse od zdí městských a nad pavláčkou meži farou a kostelem. Šla totiž z prvého poschodí domu farního na kruchtu chrámovou krytá pavlač. Počátkem XVII. století opravován opět. Dne 3. července 1614 uvolil se malíř Matouš Jednuška svými barvami chrám sv. Gotharda vymalovati prutováním za 350 kop dle mustru vykázaného na loket všudy i v kůru; kostel malován, bílen a kruchta nově

Digitized by Google

vystavěna. Roku 1641 v srpnu spravoval Jiřík Spurný, pokrývač z Prahy, krov na chrámu, za čež dostal 40 kop. Po třech letech (1644) obecnou sbírkou krov opět opravován. Roku 1782 byl chrám opět obnoven, jak Schaller dí »nach dem heutigen Geschmack«. Ze své původní vkusnosti a pravidelnosti mnoho ztratil. Po opravě roku 1874 byl dne 25. října znovu vysvěcen. Velikou opravu, kterou vedl architekt *Rudolf Štech*, prodělal chrám roku 1890; tehdy objeveny byly v presbytéři pod vápenným nátěrem fresky ze XIV. století, o nichž viz níže. Kostel byl vkusně polychromován a barevnými okny ozdoben. (Vyobr. 173.)

Kněžiště, s hlavní lodí stejně vysoké, zakončeno pěti stranami osmiúhelníka, z nichž dvě poboční jsou značně prodlouženy. Závěr ten opřen zvenčí pěti opěráky o jednom ústupku, ukončené trojhrannými stříškami, a prolomen je pěti vysokými okny, zaklenutými lomenými oblouky, vyplněnými bohatou kružbou, sestávající z několikanásobných měchýřků. Čelní okno rozděleno je dvěma, ostatní jen jedním, tenkým prutem. Zevní i vnitřní ostění, kosmo ubíhající, jest profilované, ve středu širokým, ale mělkým žlábkem opatřené, k němuž se po stranách jeho připojují ještě tři jiné. To se týče okna středního; ostatní viz na vyobr. tab. II. Podokenní římsa se sešikmenou plochou, goticky profilovaná vedena je přes opěráky. Tyto jsou ve třech čtvrtinách své výšky ústupkově přerušeny a šikmou okapní římsou opatřeny. Kosiny pilířů sahají až k podřímsí a mají v čele dílem jednoduché štítky, dílem oslí hřbety. Z prvých ústupků vystupují vzhůru úzké hranoly, volně stojící, na čtyrech stranách svých kanelované žlábkem, a stříškami uzavřené; na jehlancovitých pokračováních, v rozích bohatě kraby zdobených, vyrůstají rozkvětlé fialy, dosahující až k okapní římse. Poslední tyto články nahrazeny byly při poslední opravě novými, těžkopádnými, které svou masivností nijak neodpovídají lehkosti původních.

Na podokenní římse severního jednoho opěráku pozorovati jest zubem času již značně poškozené kamenné poprsí okřídleného anděla v životní velikosti, nyní bez předloktí, hlavy a špiček křídel, který druhdy držel natažený závitek s nápisem dnes zmizelým a neznámým. Křídla byla pěkně propracována; ze spodu lze rozpoznati vlnovité čáry stilisovaných oblaků. Poprsí kryje vystupující římsoví. Čtěním sv. písma znázorněna je tu strana evangelní.

Před druhým severním pilířem v těchže místech stávala nějaká socha v životní velikosti. Dá se tak souditi z podnože s dravým zvířetem a z bohatě tesaného, ale značně již omšelého baldachýnu. Z té samé doby XIV. věku datuje se i veliký městský znak, asi 1·70 *m* dlouhý a 1·20 *m* široký, vytesaný ve veliké ploše obdélníkové a zasazený v hlavním zdivu severní strany hned pod okapní římsou za posledně uvedeným opěrákem. Znak na pravo obrácený kryt jest gotickým římsovím.

Něco dále na pravo v okapní římse zasazen jest menší kámen, na němž vyobrazena jsou v plochém reliefu čtyři za sebou jdoucí zvířata.

Digitized by Google

Klenbu kněžiště tvoří dvě paprskovitá, hvězdovitá pole, rozdělená pruty žebrovými na kosodélníky a trojúhelníky. Jednoduchou formu sítě klenbové připisuje J. Neuwirth stavbám restauračním v XV. století. Braniš praví, že nerozřešeno posud zůstává, co přičísti lze na účet oprav, jež v poslední čtvrti XIV. věku po velikém ohni na kostele tom se podnikaly. Žebra, průseku hrotovitého, spočívají na kulatých dřících, vyhnaných do výšky klenutí a na tři čtvrtiny ze stěny vypuštěných; sloupy mají za podstavce hranoly, 1·40 *m* vysoké, polovinu osmiúhelníka tvořící, mimo oněch dvou v čele presbytéře stojících, které mají podstávky závitkově kanelované.

Bohatší, východní hvězdice klenutí uzavřena je kulatým svorníkem, z něhož vystupuje velmi plastická tvář Kristova, 0·40 *m* dlouhá, naivního výrazu, s vyvstalými kostmi lícními, úzkým nosem, sešpulenými rty, knírem svislým a bradou sporou; bohatá kštice, na temenu hlavy sčísnutá, odstává po stranách tváří a dělí se ve velikých partiích. Z hlavy vystupuje čtvero krátkých paprsků v různých směrech. Relief je polychromován a v těchže barvách držen, jak původně býval: tváře začervenalé, kadeře zlaté, vousy a brada černé, vše na modrém poli (viz vyobr. 174). Druhá hvězda je bez svorníku.

Obr. 174. Svorník v presbytéři (tvář Kristova).

Kněžiště samo měří k prvému schodu 9·60 *m* a k vítěznému oblouku 12 *m* délky a 8·13 *m* šířky.

Vítězný oblouk, v rozpnutí 6·92 *m*, zaklenut je silně smačklým obloukem lomeným. Poněvadž zdivo nahoře značně se oproti dolejšku rozstouplo, musel býti, jakož i hlavní loď ve své ose spjat železnými pruty. Na místě rohů má žlábky.

Sakristie 6·76 *m* dlouhá a 3·50 *m* široká, tvoří prostorný přístavek na jižní straně presbytéře v téže šíři jako poboční loď pravá. Hladké stěny její — zdi jsou rovněž kvádrové — prolomeny jsou dvěma okny, zaklenutými lomenými oblouky bez kružby; ostění jejich je pěkné. Klenba, jejíž žebra mají totéž členění jako žebra v presbytéři, skládá se ze dvou stejných čtvercových polí křížového závěru; žebra vycházejí ze stejných konsol. Ostění dveří, spojující presbytéř se sakristií, opatřeno je profilovanou pažbou, sestávající při vnitřním sešikmeném okraji ze dvou prutů v rozích se protínajících a ze tří žlábků. (Vyobr. na tab. I.)

Nad sakristií v prvém patře naleзá se depositář pro kostelní paramenty, který svou klenbou a jejím uspořádáním úplně odpovídá dolejší místnosti. Opatřen je dvěma malými okénky, 1·37 *m* vysokými a 0·33 *m* širokými, polokruhovitě zaklenutými a jednoduchými pruty železnými zamřížovanými. Ostění obou je šikmo seříznuté a dvěma žlábky nestejné

Digitized by Google

velikosti zdobené. Pod okénky upraveny jsou v zdivu úzké sedačky. Že byla tu místnost k uschovávání cenných předmětů, nasvědčuje i nízký vchod 1·65 *m* vysoký a 0·82 *m* široký. V něm zasazeny jsou dvéře borové, silným plechem pobité a jednoduchými závěsy přes celou plochu opatřené. Na plechu naznačeno bylo malbou kosočtverečné pásování s heraldickými liliemi. Dvéře polokruhem nahoře opatřené nesou těžký, kovaný zámek.

Obě tyto místnosti nad sebou tvoří výšku postranní lodi a vedlejší úzké místnosti, nalezající se mezi sakristií a pravou lodí postranní. Je 2·17 *m* široká a 6 *m* dlouhá, osvětlena jsouc z jihu jedním oknem s kružbou a prutem děleným a překlenuta křížovou klenbou. Zdá se, že jest to pokračování řečené lodi, od níž oddělena jest zdí jen 0·46 *m* silnou, která nepochybně později sem vstavěna byla, jak to i na klenbě dokázati lze. V této místnosti vystavěn jest na zvláštní způsob mocný, zděný sanktuář, který vystupuje ze severního koutu v podobě ozdobné skříně. 0·58 *m* ode zdi a prodloužen je do hloubky pod niveau podlahy, takže k němu vedou tři schody. Čelní plocha opatřena je vysokými, kovanými dveřmi, zavřenými železnými pásy, jež uzamykají srdcovité zámky gotické. Nad obdélníkovou plochou vedena jest z předu římsa, pod níž vytesán bohatý vlys vyplněný obrácenými liliemi heraldickými, 0·25 *m* velikými. Na římse prolamovaný ochoz s růžicemi. Ze středu zdiva z rozšířeného podstavce vystupuje trochu těžká a v poměru nízká a malá fiala, 1·63 *m* vysoká. Výška celého sanktuaria až do špičky fialy obnáší 4 *m*, šířka 1·73 *m*. V této síni zazděno ve stěnách několik architektonických okras, při poslední opravě chrámu nalezených. Jsou tu dvě konsoly (obráceně zazděné) z listů révových bohatě komponované, nejlepší dosud, co jsme nalezli, kus žebroví, zbytky pěti fial a hlavička andílka. Konečně vedou odtud dřevěné schody k depositáři.

Hlavní loď ve stejné výšce a šířce presbyteria, 23·42 *m* dlouhá, 8·30 *m* široká a 16·90 *m* vysoká, oddělena od pobočních lodí třemi páry pilířů, z nichž první na západě kruchtu nesoucí jsou barokními přídavky silně obezděny. Nápadno je, že k západu se značně rozšiřuje, čímž i postranní lodi nejsou stejně široky. Rozdíl jest dosti velký, jak v půdorysu vidno. Mocné hranolové pilíře spočívají na větších hranolových soklech nestejné velikosti a nejsou stejně a pravidelně od sebe vzdáleny. Spojeny jsou širokými oblouky, 6 *m* vysokými, které dle nestejné vzdálenosti pilířů lomeny jsou v úhlu více nebo méně ostrém. Rohy mají sříznuty dvěma oblouny s pravým úhlem uprostřed. Vysoké stěny hlavní lodi, které jsou nad oblouky též 6 *m* vysoké, mají blíže klenby pět kulatých oken a sice na jihu tři a na severu dvě. Tato jsou zvenčí maskována jako okna podélná, jdoucí ku střechám lodí pobočních. Klenba její je křížová, pásy rozdělená na čtyry obdélníková, nestejná pole, i ono nad kruchtou v to počítaje. Protínající se žebra uzavřena jsou čtyřmi hladkými, kulatými svorníky; profil jich jest týž jako v presbytéři. Vycházejí z jednoduchých přípor, povstalých z poloviny osmihranů. Na severní straně vyskytuje se

Digitized by Google

Digitized by Google

místo jedné maska tváře s dlouhými vlasy, s otevřenými ústy a velikým chřípím u nosu.

Postranní lodi jsou o polovici nižší. Mikovec myslí, že snad byly po porušení kostela od Husitů vystavěny. Pravá, 5·90 *m* široká, osvětlena je z jihu čtyřmi okny, opatřenými jedním prutem, s ostěním skoro hladkým, šikmo ustupujícím, vyjma malý žlábek uvnitř; to se ale netýče prvého okna od západu, které vykazuje bohatší ostění s dvěma tenkými pruty. Rovněž i páté okno z façady kostelní (na západě) sem prolomené jest potrojné. Všechna mají bohatou kružbu a poslední dvě jmenovaná k tomu i velmi bohaté ostění opatřené ve středu širokým žlábkem, několika rovnými ploškami a dovnitř okna ještě jedním úzkým žlábkem a zvenčí úzkým oblounem; tato mají ve světlosti 1·18 *m*, prvější 0·78 *m* šířky. (Vyobr. na tab. II.)

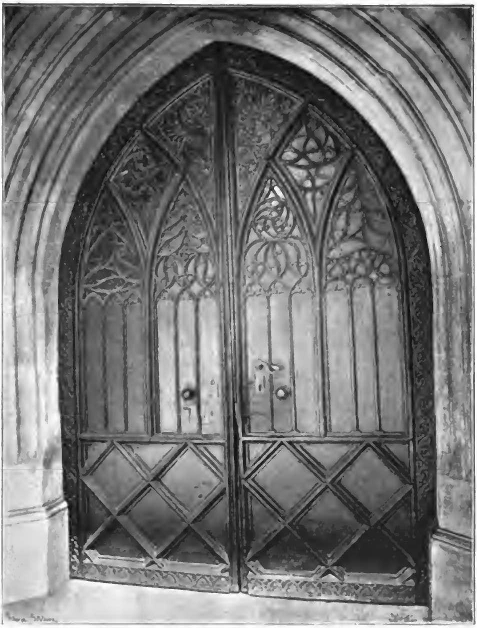
Korespondující levá loď osvětlena jest z východu jedním, ze severu čtyřmi okny s jedním prutem, se šikmým, hladkým ostěním a s různými kružbami v obloucích. (Vyobr. na tab. I.) Ve středu stěny prolomen jest vchod druhdy »dvéře pláče« zvaný, protože se jím vycházelo na malý hřbitůvek u chrámu. Vchod ve světlosti 2·37 *m* široký, nižším lomeným obloukem zaklenutý, s týmž ostěním jako při hlavním západním vchodu, který je členěn třemi oblouny a hruškovitým článkem, uzavírají jednoduchá dubová vrata bez všech ozdob. Klenba v obou pobočních lodích v nestejných obdélníkových polích jest křížová a jen v prvých dvou polích, presbytéři nejbližších opatřena je žebry profilu hruškovitého a kulatými svorníky; v ostatních oddílech naznačeny jsou místo žeber jen ostré hrany, které do stěn zabíhají. Na jižní zdi uvidíme místo konsol na dvou místech dvě mužské hlavy (jedna s vypoulenými rty). Jiné dvě s výraznými obličeji nalezneme u hlavních vrat unitř kostela. Zdivo meziokní podepřeno jest z obou stran zvenčí pěti opěráky, které obtíženy byly při poslední opravě těžkými stříškami, a obloženo po celé délce vystupujícím trnožem.

Barokní kruchta na západní straně hlavní lodi založena je na jediném stlačeném, segmentovém oblouku, neseném přistavenými profilovanými pilíři, které připojují se k prvnímu páru pilířů hlavní lodi. Její čelní strana a prolamovaná balustráda zdobena je spojenými znaky Clamů a Martiniců v kartuši, udávajícími zároveň dobu svého postavení.

Pod ní, ve středu západní fronty chrámu, nalezá se hlavní vchod, ve světlosti 3·45 *m* vysoký a 2·24 *m* široký: má bohatě profilované, šikmo ustupující ostění 0·65 *m* široké, lomeným obloukem v mírný hrot překlenuté. Sestává v počátku, ve středu a konci z oblounu, ostatní dva profily mezi nimi vykazují hruškovitou formu. Vše to spočívá na hranolovém soklu, oblounem a žlábkem na svrchní hraně římsovaném. (Vyobr. na tab. I.) Uvnitř kostela naznačeno je na zdi nepatrné ostění končící příporami mask, 0·20 *m* vysokými. Hlavní vchod vyniká dveřmi dubovými, velmi uměle řezanými a vyzdobenými v plné kráse a bohatství kružeb okenních pozdní gotiky, patřícími tak k nejkrásnějším toho druhu památkám. (Vyobr. 175.) Výška jich

Digitized by Google

do špičky oblouku obnáší 3·25 *m*, šířka 2·30 *m*. Vrata jsou dvoukřídlá. Každé pole, každá součástka a partie nese jinou konstrukci, jiný motiv a přec v celku vše nanejvýš harmonické. Nejvyšší část dveří krášlena je dvěma letícími draky; okraj jich pak lemován vlnovkou, z níž odvinují se kraby. Původní zámek schází a nahrazen je tuctovým; za to závěry,

Obr. 173. Slaný. Gotické dveře hlavního vchodu děkanského kostela.

původní formy jednoduché, jsou rázovité. Nízká k o b k a předdveřní, křížovou klenbou zakončená, jest 2 *m* dlouhá a 3·70 *m* široká. Vchod do ní, o něco širší hlavního (2·85 *m*), zaklenut právě tak jako hlavní a jest profilu hruškovitého, 0·35 *m* široký. V pravo vedle hlavního vchodu jsou točité schody na kruchtu, jichž se ale nepoužívá. V levo v koutě u věže vybočuje ze zdiva točité schodiště, jímž chodí se na kruchtu a na věž.

Digitized by Google

V průčelí kostela ve výši kruchty prolomeno je veliké okno o třech prutech, dole pravoúhlé, nahoře lomeným obloukem sklenuté a kružbou vyplněné, téhož ostění jako západní okno jižní lodi. (Vyobr. na tab. II.)

Věž v severozápadním rohu kostela, 43 *m* vysoká, ne mnohem vyšší klenutí kostelního, neodpovídá asi původnímu projektu, jelikož vyžaduje i protějšek na straně jihozápadní; myšlena byla jistě vyšší. Střecha, břidlicí krytá, pozůstává z osmihranného jehlance, v rozích čtyřmi věžičkami téže formy, jako věž celá, opatřenými; každá věžička má v kolmých stěnách dvě okénka. Pod střechou vedena okapní římsa. V obou severních rozích opřena je dvěma mocnými opěráky, stříškami ukončenými, jež jsou až nad kostelní římsu vyzdviženy. Ve výši zvonů, v druhém poschodí, prolomena je dvěma velikými, stejnými okny na východ a sever, lomeným obloukem uzavřenými; okno západní jest v dolní polovici zazděno. I v prvém poschodí nalezáme uvnitř stopy křížového klenutí s okny, které se patrně kdysi při ohni sesulo. Západní strana přízemku věže opatřena byla oknem; dnes jest zazděno. Grueber klade spodní stavbu nynější věže a přiležících částí mezi 1230—1310. Vchod má dvojí: ze vnitř kostela úzkými dveřmi gotickými anebo zvenčí z průčelí chrámu spirálovitě točenými, kamennými schody, jimiž přichází se i na kruchtu. Až do bitvy bělohorské nalezal se na věži zlatý kalich, který byl pak sejmut, prodán a koupeny zaň varhany. (Vyobr. 173.)

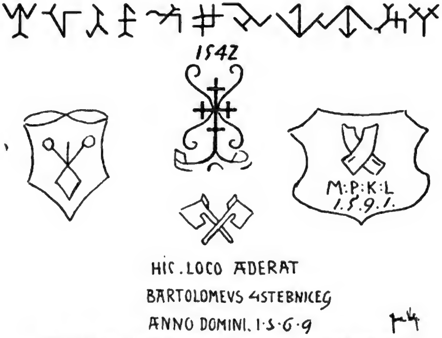
Strmá střecha sedlová, s pozoruhodnou krovní konstrukcí, kryta jest břidlicí. Nad presbytéřem lomena je dle stěn jeho a připojuje se ve štíhlých trojúhelnících k hlavnímu hřebenu. Zde při straně východní vystupují z krovu tři věžovité trojhranné vikýře, každý ve špičce fialou zdobený. V další ploše střechové vyskytuje se na obou podélných stranách ještě po pěti malých okének, téže podoby a to vždy nad oknem. To vše ale na vyobrazení Willenbergově nevidíme; také vížka tu schází. Ze středu hřebene příkré střechy zdvihá se osmihranná sanktusová vížka, končící v makovici s křížem. V této uloženy jsou v plechové krabičce různé záznamy, týkající se oprav kostelních, historie města a okolí.*) Z nich dovídáme se, že roku 1723 zhotovil slanský tesař *Matěj Novák* novou vížku, na kterou dne 6. října vyzdvižena byla měděná a pozlacená báně s křížem; pozlacení provedl pražský malíř za 31 rýnských. Věž pobil plechem pocínovaným *Antonín Boltman*, flašnéř a spolu měštěnín Starého města Pražského z Platnéřské ulice. Vížka byla kulatá a nahrazena novou roku 1839 slanským tesařským mistrem *Frant. Boškem*, na kterou se báň ze staré vížky zase připojila, kříž ale nový zhotoven místním zámečnickým mistrem *Václavem Brátkou*. Vížka opravována byla ještě r. 1856 a 1890.

Zdivo postranních lodí s věží nahozeno jest vrstvou malty, hyzdící starobylý a imposantní ráz stavby. Na zevním zdivu presbytéře zachováno je mnoho nápisů a letopočtů, červenou hrudkou psaných, z XV. a XVI. st. (nejstarší z r. 1849); zde nalezneme také kamenické značky (viz vyobr. 176).

*) Opis listin uveřejnil spisovatel ve »Světle« roč. XIII. čís. 21.

Digitized by Google

Hlavní oltář postaven na rozměrném kamenném obětním stolu, jehož vrchní deska z jednoho velikého kusu kamene zhotovená měří 3·60 *m* délky. Vykazuje pěkný gotický profil, který se i u paty opakuje. Tak to vidíme totiž na zadní části; přední část zdá se býti utesána a před ní stojí dnešní dřevěná tumba oltářní. Barokový oltář pozůstává ze dvou závitkových, ze dvou válcovitých sloupů a ze čtyř pilastrů. Nad římsovím vyřezáno je sousoší Nejsv. Trojice. Střed oltáře tvoří obraz asi 3·50 *m* vysoký a 2 *m* široký, sv. Gotthardа, klečícího na oblacích, kterého vznášejí andělé k nebesům. Pod oblaky zobrazena je scéna, jak světec uzdravuje slepce. Komposice — vyslovena tu domněnka, že autorem je buď Brandl neb Balko — byla by dobrá, kdyby pozdější přemalování nebylo vše po-

Obr. 176. Slaný. Kamenické značky a nápisy na děkanském chrámu.

škodilo. Opraven byl roku 1876 malířem *Vilémem Kandlerem* za 255 zl. Neforemné sochy sv. Václava, Petra, Pavla a sv. Jana nad vchody za oltář doplňují barokový celek. K oltáři vedou tři stupně ze žehrovských kamenů.

O dřívějším oltáři existují tyto záznamy: Roku 1420 dal legát papežský Ferdinand s pražským arcibiskupem Konrádem v Slaném v kostele sv. Gottharda archu či tabernakul, na velikém oláři pro uschování Večeře Páně zřízený, zbořiti. — Roku 1616 dne 21. března projednána *Jeronymovi*, truhláři smečenskému, archa na oltář k sv. Gotthardu za 65 kop. S malířem jednáno zvlášť a roku následujícího dne 30. srpna *Matoušovi Jednuškovi* na vymalování vzpomenuté archy dáno 250 kop.

Barokní oltáře s obrazy v hlavní a v pobočních lodích nevynikají ničím; pocházejí ponejvíce ze zrušených kostelů pražských z konce XVII. nebo XVIII. století. Uspořádání oltářů pochází z r. 1782; tehdáž vůbec nabyla stavba tvářnosti nynější. Přistavěny jsou ku všem šesti pilířům. A sice jsou to: na severním pilíři u presbytéře oltář sv. Anny s ob-

razem asi 1·50 × 0·80 *m* velikým téže světice, učící malou Pannu Marii čísti. Pod ním umístěn menší obraz, poprsí to blahoslavené Anežky, malovaný *Janem Heřmanem* r. 1890. Obětní stůl je z mramoru. V tomtéž provedení a uspořádání jsou i všecky ostatní.

Protějšek mu tvoří oltář sv. Jana Nep. s obrazem téže velikosti, na němž se modlí týž světec u oltáře před Ukřižovaným. Pod ním malované poprsí sv. Aloise s podpisem: *W. Seidl 1854.*

Na prostředních pilířích jsou: k severu oltář sv. Václava se slabým obrazem zavraždění jeho v témž barokovém dřevěném rámci. Dole úmrtí sv. Josefa. Nalézáme tu opět tytéž části mramorové; dva andílci sedí na římse oltářní. K jihu oltář sv. Barbory s obrazem stětí sv. Barbory; pod ním obraz spícího sv. Františka, jak přepaden je Číňanem.

Třetí pár představuje na levo oltář sv. Maří Magdaleny v témž upravení, dole s obrazem sv. Prokopa, na pravo oltář sv. Floriána vznášejícího se v oblacích, pozoruhodný tím, že na obraze téhož světce, 1·70×0·90 *m* velikém, zobrazen je pohled na hořící město Slaný se strany jihozápadní s podpisem v pravém dolením rohu v kartuši:

Pod ním menší obraz neznámého biskupa (Norberta?), žehnajícího dobytku. Na rovné ploše hoření římsy, kde křížek stojí, vyryt je letopočet s písmeny:

1761
W:M:M:K:SP·

Mimo tyto oltáře nalézá se v severní lodi při zdi barokový oltář sv. kříže s postavami Panny Marie a sv. Jana pod křížem stojícími, vše v životní velikosti ve dřevě řezáno; posy posledních jsou trochu teatrálny. V duté tumbě oltářní zobrazen je očistec: ze šlehajících plamenů vzpíná několik trpících duší ruce k nebi.

Naproti v jižní lodi před oknem stojí barokový oltář Panny Marie, spočívající na spirálových sloupech; v jeho středu stojí slušně pracovaná a polychromovaná socha Panny Marie s děťátkem na ruce, skoro v životní velikosti provedená.

Oba tyto oltáře jsou daleko lepší oněch dříve uvedených a zdají se pocházeti z téže ruky, která zhotovila oltář sv. kříže v kostele františkánském.

Fresky na klenbě, v presbyterním mezižebří, objeveny byly při opravě chrámu r. 1890 a opraveny v původním slohu *Janem Heřmanem.* (Vyobr. 177.)

Z původních fresek nalezeny byly atributy dvou sv. evangelistů: orlice a anděl, žehnající poprsí Krista s kalichem, a dva andělé. (Vyobr. 179., 180.) Dále jsou tu sedící postavy čtyř sv. evangelistů, jichž původ objasněn byl nápisem na knize, kterou v ruce drží sv. Marek. Zněl a v obnovení zní tento nápis takto:

»Letha 1614 tento chrám Páně jest obnowen a malowan za Primasa P. Wacslawa Hazinžburskiho cžasu aurzad Purkmistský Direkcy.

F. Parthi
J. Parthi 1776 Pictum.«

Digitized by Google

Po bedlivém prohlédnutí, umytí obrazů a odstranění starých omítek a pačoků poznáno, že v roce 1614 tyto čtyři obrazy byly namalovány na staré původní fresky, jak zbytky atributů lva a vola pod nimi dokázaly. Při opravě chrámu r. 1776 byla tato freska přemalována v oleji. V roce pak 1840, kdy chrám dle jednoho nápisu se bílil, byly také tyto čtyři

Obr. 177. Slaný. Klenba a fresky v presbytéři děkanského kostela.

obrazy »opraveny« jistým malířem z Vídně a zachovaly se v tomto stavu až na naše časy. Ostatní fresky byly tehdy jednoduše zabíleny.

Při šetrném oškrabování omítky nalezeny též dva znaky a sice jeden představující půlkruhový štít, obsahující tři kosy v červeném poli a mající nápis Jan z Kozojed. Druhý představoval holubici držící zelenou ratolest, mající nápis: Václav z Kounic. Ve špaletách okenních objeveny přímo na kámen malované gotické, naturalistické ornamenty. V roce 1840 obnoveno bylo ještě také několik znaků: dvouhlavý císařský orel, městský znak a dva Donínské erby — troje černé parohy jelení v zlatém poli

Digitized by Google

s dvěma podpisy· »Otto Purghrabie z Donina« a »Wladislav Purghrabie z Donina«.

Všecky freskové postavy malovány jsou na modrém pozadí se zlatými hvězdami. Nejlepší a nejsprávněji kreslená figura jest ona klečícího anděla se stuhou v rukou, nesoucí nápis: »Sanctus Matheus evangelista«. Stylisace křídel jest vkusná a vůbec celé vkomponování do udaného formátu pole jest velice šťastné. Výraz obličeje, charakterisující XV. století, jest výborný a příjemný.

Mnohem slabší prací, ač ve slohu dobrý, jest Kristus s kalichem. Obličej jeho jest výrazný a má úplně typ semitský. Hlava jeho je však poměrně větší k ostatním částem těla. Karakteristický na obraze tom je veliký zlatý kalich, jejž Kristus v levé ruce drží a pravicí trochu naivně nadzvíženou požehnává. Dolejší část těla zakryta jest v oblacích v čistě gotické ornamenty, v tak zvané »oblakové motivy« přeměněných, z nichž vycházejí na všecky strany zlaté a bílé paprsky. (Vyobr. 178.)

Obr. 178. Slaný. Kristus s kalichem v děk. kostele.

Velice výraznou figurou svým držením těla jest též anděl nesoucí kříž s hřeby, trnovou korunou a nápisem, znázorňující patrně přenášející tíhu břemena na celou postavu. Každé z obou křídel jeho jest dvojbarevné: polovina červená a půl zelená. Druhý anděl, nesoucí sloup provazem ovinutý, naznačující bičování Páně, má křídla složena z pávích per. Roucha všech tří andělů jsou barvy bělošedé a jakýmsi druhem štoly opásané. Nohy jejich mizejí v oblacích v gotické ornamenty stylisovaných. (Vyobr. 179., 180.)

Neznámý ten umělec namaloval dále do následujícího pole velmi pěknou černou orlici, držící v drápech nápis: »S. Ioannes evangelista.« Ornamentální pojmutí ptáka, jakož i stylisace peří jsou působivé.

U všech dlužno pochváliti zručnost, s kterou malíř dovedl jednotlivé postavy do různotvarných polí klenbových vkresliti.

Dle významných částí, na př. uspořádání vlasů, traktování draperie formy kalicha atd. soudíme, že fresky, vyjma čtyř postav evangelistů, provedeny byly v druhé polovině XV. století. Nápadně podobné nástěnné

Digitized by Google

malby nalezneme na klenbě ochozu v chrámě Svatobarborském v Kutné Hoře, z téže doby pocházející.

Z jiných obrazů sluší jmenovati: Rozměrný, ale zašlý již obraz Narození Páně, 2 *m* dlouhý a asi 1·80 *m* vysoký, visící nad severním vchodem. Pochází z konce XVII. století, jest bohatě komponován a na prkně malován.

Obr. 179. Slaný. Z presbytéře děk. kostela.

Obr. 180. Slaný. Z presbytéře děk. kostela.

Obraz hlavy Kristovy (veraikon) v severní lodi naproti vchodu ve velikosti 0·54 × 0·43 *m* s nápisem:

Vera
Imago. Salvatoris. DII. Jesu. XP
adregem. abagarum missa.

Hlava sama přímo před sebe hledí; obličej podlouhlý v životní velikosti. Nad nápadně vysokým čelem rozděleny plavé vlasy, jež dlouze spuštěny. Slabý knír splývá ku bradě, která je rovněž řídká. Hnědé oči, jemné, podoby mandlovité, nos protáhlý. Veškeren výraz a význam soustředí jen v obličeji. Zbarvení jest nesprávné, nepřirozené. Rám s pěknými nasazovanými ozdobami. Nad hořejškem rámce okrasa komponovaná z obvyklých volut a zkřivenin rokokových. Při hořejších dvou třetinách obou boků menší ornament z podobných motivů, komponovaný jako hořejší.

Digitized by Google

Poprsí Madonny s děťátkem, jemuž na pravé ruce sedí ptáček. Prostřední práce v pozlaceném rámci barokovém a vyřezávaném. Modré roucho poseto je zlatými hvězdami, bílá šatka cik-cak drapírovaná přehozena přes hlavu. Velikost 0·58 × 0·67 *m*.

V době utrakvismu bývaly zde obrazy mistra Jana Husi, Luthera a j., které později evangelické obci pražské byly darovány. Jaký vandalismus řádil v kostele r. 1624, kdy Slanští na víru katolickou převracováni byli, vypravuje Pešek v Geschichte der Gegenreformation in Böhmen II. 217.

Dubové lavice řezány jsou ve svých čelech točeným akantovým listem.

Dvě rozměrné zpovědnice barokové v jižní lodi, vykládány jsou dřevem. Nahoře zdobeny jsou klečícími sochami Davida a sv. Petra, na druhé marnotratného syna a Spasitele.

V sakristii je veliká baroková kredenční skříň, rovněž vykládaná.

Cínová křtitelnice, stojící na třech nohách, je 0·83 *m* vysoká. Každá noha tvoří dole šestiprstý dráp, vycházející z torsa bradáčů, držících si na prsou vous. Vlastní kotel podobá se úplně obrácenému zvonu; jest 0·45 *m* vysoký a má v průměru 0·65 *m*. Z okraje jeho vyčnívají tři hlavy s krátkým poprsím; jiné tři velmi podobné opakují se mezi oněmi, něco níže pod prvým řádkem nápisu. Druhý řádek nadepsán je na plášti nad hlavami noh. Nad tímto nalézá se na plášti reliefová pětirohá koruna, 0·15 *m* vysoká, s gotickými listy, mezi nimiž vystupují čtyři malé a nerozeznatelné reliefy, patrně k životu Páně se vztahující, a neznámý pták. Nápis v gotických minuskulích zní: (hlavička) x anno (hlavička) domini x milesimo x CCCCC x XI x eactum x est x hoc x opus x per x magistrum x paol. u x et x magistrum x iohannem v dictus x faber x. Dolení řádka:

Obr. 181. Slaný. Křtitelnice v děk. kostele.

(psí hlava s tlapami) x ego x te x babtizo x in nomine x patris x et x filii x et x spiritus x sancti x amen x prorectore x tobias. Víko odpovídá formě ploské puklice ve středu málo vystupující, z níž zvedá se na úzké báni, zdobené čtyřmi okřídlenými hlavičkami, krucifix. Výška víka i s křížem obnáší 0·82 *m*. Železa, spojující nohy, zasazena jsou do kamenného římsovaného spodku (Vyobr. 181.)

P a r a m e n t y a k o s t e l n í n á č i n í jsou nové. Starší kasule uschována je v městském museu. Inventář kostela z roku 1643 vykazuje značný počet náčiní bohoslužebného, jež většinou Švédy bylo odvlečeno.

Na hlavním oltáři stojí dvanáct velikých, bronzových s v í c n ů; tři gotické l a m p y pro věčné světlo jsou nové.

Až do nedávna byl tu dřevěný l u s t r osmihranný, na způsob klece od *Enzmanna* vyřezaný, na němž sedmero svátostí znázorněných viděti bylo.

B a r e v n á o k n a pořízena byla většinou při poslední opravě chrámu roku 1890 nákladem různých dobrodinců; provedena byla v továrně *Karla Meltzera* ve Skalici u Haidy.

V a r h a n y koupeny byly za děkana Čecha za 2000 zl. od *Ant. Reisze* z Prahy, a sice za prodaný zlatý kalich, který odkázal sboru literátů r. 1513 slanský farář Jiřík z Vysokého.

K a n c i o n a l z roku 1819.

V kostele bylo několik náhrobků, jichž místo dlažby se užívalo; kam se poděly, neznámo. V čele levé lodi zazděno je mramorové e p i t a p h i u m děkana Jiřího Bláhy z roku 1680, 1·83 *m* dlouhé a 0·84 *m* široké. Nápis zavřen je v renaissančním qrámování, nad ním ve věnci vytesán je kalich, v rozích kosti a lebky. Nápis zní:

Hic jacet servus fidelis, qui domino
suo stetit et cecidit, Admir: D:
Georgius Blaha, Dec^{us} slan^{sis} et
eius dem distr^{s}: vic^{s}: for^{s}: quem
inter belli fragores mater eius enixa
primo sub cruce amplexa
est. altera hinc semp. vixit
sub cruce in crucis amore
nil enim scire alebat
nisi Jesum et hinc crucifixum:
virang^{cis}: Mori^{bs}: Zelo Pastor apo-
stolico in paup^{es}: plus quam
liberal^{is} demum.
Pestiferis sancte serviendo
contag^{ne} corrept^{s}: obiit et illuc
obiit, Peste licet infecto corp^{e}:
Mundo tamen animo quo nihil

Digitized by Google

evinquinatum introibit quaeris
viator.
An ei requies ate an tibi ab
ipso exoranda sit sacramentum
est. Abi et noli scrutari
Obiit A° 1680 Die 18 Aug.

Kolem chrámu rozprostíral se se tří stran úzký a malý hřbitov, kde se koncem XVI. století přestalo pochovávati. Z něho zachovalo se jen tré

Obr. 182. Slaný. Náhrobní deska vladyk z Šimberka.

náhrobků. Na severní straně zevně zdi presbytéřní zazděna **náhrobní deska vladyk z Šimberka** z roku 1584, 1·47 *m* dlouhá a 0·83 *m* široká, z červené opuky, s nápisem velikou latinkou:

UROZENYM · PANU · FRI-
DRICHOWI · Z · SSIMBERKA · MA̅
ZIELV · MILEMV · A JANOWI Z SSI̅
BERKA · SYNU SWEMV · ANNA NO
WODOMSKA TOTO EPITAPHIVM

Digitized by Google

Z LASKY NA PAMATKV · GICH · S
MISTREM · ERHARTEM · MANZE
LEM SWYM POSTAWITI · DALA
LETHA PANIE M.D.LXXXIIII
MENSE MARTIO

Pod nápisem erb, mající ve štítu v pravo kráčejícího kohouta. Krásné renaissanční orámování desky na sloupech jest zuráženo, jen hlavice jonické zůstaly. (Viz vyobr. 182.)

Roku 1601 dne 22. října žádal kněz Havel Ter, děkan v Mladé Boleslavi, rodák Slanský, purkmistr pány, aby na památku rodičů svých i předků, bratří a sester, které všecky přečkal, jsa z dvanácti dětí poslední, na dokázání vděčnosti k vlasti na zdi chrámu svatogotthardského epitafium zavěsiti mohl. Tato **bronzová tabule**, nyní za hlavním oltářem ve zdi upevněná, ale rzí v dolejší své polovině značně poškozená a prolomená, měří 1·02 *m* délky a 0·60 *m* šířky a pochází z roku 1601. Nápis, velikou latinkou psaný, uzavřen je v renaissančním orámování s hlavami amoretů; dole otisk šalvějových listů. Oznamuje:

ILLE ANIMI PURUS VITAEQUE EXEMPLAR HONESTAE
ET CAELUM, ET PATRIAM PROLE BEAVIT HUMUM,
NAM DUODENA UNA SUSCEPIT PIGNORA COSTA,
DENA MARES, SEXUS BINA MINORIS ERANT.
QUOS CUM DIVERSIS MORS DIRA NECARIT IN AERIS,
ILLOS DAS PATRIIS VIVERE GALLE FORIS.
AENEA STRUXISTI VIVUS MONUMENTA SEPULTIS
UT TUUS IN MANES FERVIDUS EXSTET AMOR.
GALLE MEMOR LETHI FRATRUM CHARIQUE PARENTIS
ERIGIS IN LAUDES HAES PIA SCRIPTA TUAS.
ARCADES ARMENTI PASTOREM PANA COLEBANT:
TE PASTOREM ANIMAE BOLESILAVA COLIT
IPSE EGO, QUI FRATRUM DESCRIPSI FATA TUORUM,
CHRISTOPHORUS MERITO TE MATHAE BAEVUS AMO.

Na východní zevní straně presbyteria zasazen **náhrobník rodiny Danešů** z roku 1585, rovněž z červené opuky zhotovený, 1·50 *m* vysoký a 0·87 *m* široký. I zde scházejí sloupy po stranách desky; jen otlučený architráv s renaissančním štítem jest zachován. (Vyobr. 183.) Nápis praví:

Letha Panie M · D · LI · Adam
Danesž · MDLXXX Wondrzey Danesž
manželé. M · D LX · Jan a Waclaw · M
DLXXXII · Synowe poctiwe matrony pa
nij Katerzinij Danessowÿ ziwoty swe w
Panu Bohu dokonali a tuto pochowa

Digitized by Google

nÿ gſauce oczekawagi weſeleho przijſſtÿ
Pane k saudu . pro gichžto pamatku toto
Epitaphium od panÿ K. D. poſtaweno g.
·: Letha B. LXXXV :·

(Na dolejší desce:)

·: K. Teſſalo: MIIII Kap :·
Pan w traubie buozi ſtaupi z nebe a
mrtwi w Kryſtu wſtanau neyprwe . po
tom my genž žiwy gſme, a wſtrzicz pa
nu Kryſtu pugdeme a wſſichnÿ se pa
·: nem budeme :·

Zvony: Největší, »Gotthard« zvaný, měří v průměru 1·46 *m*, výška 1·26 *m*. Dvouřádkový nápis kolem koruny, v gotických minuskulích, ohraničen je čarami; tento zní: A ſesto natalis domini annus cum venerat millesimus quadringentesimus nonagesimus quartus die Martis celebrantes

Obr. 183. Slaný. Náhrobník rodiny Damešů z r. 1585 v děk. kostele.

Digitized by Google

tunc solemnia Marthae Hospitae domini ad laudem supremi opificis ac sacratissimae virginis, hujus natalia atque divi praesulis Gothardi solemnia patronicia celebrantur, opus hoc egregium Georgius canulator novae civitatis pragensis civis conflavit. Pod nápisem a dole na obrubě úzká gotická ozdoba, sestávající z jetelových lístků na vlnité čáře. Na plášti k západu figurka sv. Gottharda, 0·15 *m* vysoká, k východu Panny Marie s Ježíškem na půlměsíci stojící, v téže velikosti. Srdce označeno letopočtem 1858.

Druhý, »Vojtěch«, má v průměru 1·05 *m*, výšku 0·88 *m* a závěs korunový 0·13 *m*. Mimo plaquettu Bohorodičky s Ježíškem na západní straně pláště, 0·15 *m* vysoké, jest úplně bez ozdob. Dvouřádkový nápis kolem koruny v got. minuskulích oznamuje: x anno x domini ◊ millecimo ◊ quingentecimo x octavo ◊ en ◊ ego x campana ◊ nunquam x pronuncio ◊ vana x ignem x vel ◊ fectum x bellum x — druhá řádka: x x aut x funuc ◊ honectum ◊ qui x me ◊ fecit x magicter ◊ bartholomeus x nomen ◊ habet ◊ in x nova x civitate ◊ pragensi x et ◊ lauc ◊ deo x patri.

Třetí, »Dominik«, má v průměru 0·85 *m*, výšku 0·66 *m*. Koruna zdobena vlnovkou, z níž rostou s obou stran dubové listy se žaludy, na dolejším okraji zvonu vinné listy s hrozny. Závěsník končí šesti pěknými hlavami ženskými. Na západní straně pláště plaquetta sv. Dominika s podpisem: »Ad honorem sti. Dominici«; na straně východní čteme:

Campana haecce ad honorem
Stt. Dominici A. d. MDXXI
fusa a magistro pragensi
Iosepho Diepoldt
sub decanatu Ioseph Kandler
reconstructa A. d. 1876.

Dřívější nápis jeho zněl:

Anno domini MDXXI en ego campana nunquam pronuncio vana, ignem vel festum, bellum aut funus honestum, qui me fecit magister Bartholomeus nomen habet in civitate Pragae. sit laus.

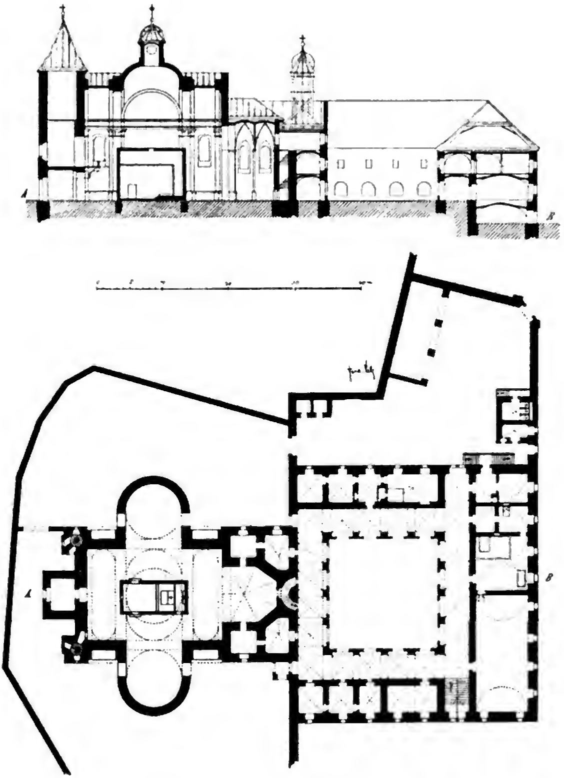
»Umíráček« měří 0·50 *m* v průměru a 0·46 *m* výšky. Dvouřádkový nápis okolo koruny zní: »anno domini MDXXXXV hoc opus factum est per me Stanislaum Pragensem in honorem sancti Erasmi«, s reliefem téhož světce na plášti.

Vyobrazení chrámu viz v krásné ocelorytině s pražskou bránou v Mikovcových Starožitnostech I. 52. od Viléma Kandlera kreslené; dále v Branišových Dějinách umění středověkého v Čechách II. 91 a ve Květech r. 1869 str. 412 od Kirniga.

Před husitskými bouřemi stálo vedle chrámu benediktinské proboštství patřící klášteru Ostrovu u Davle, které ale Tábority bylo rozbořeno; na místě něho stojí děkanská budova.

FRANTIŠKÁNSKÝ KOSTEL NEJSV. TROJICE. Roku 1581, dne 18. října počato se stavbou tím, že mistr *Volf* zedník počal tesati kámen k novému kostelu. Stavba musela však pokračovati velmi zvolna,

Digitized by Google

Obr. 184. Slaný. Františkánský klášter a kostel nejsv. Trojice.

Digitized by Google

jelikož po desíti letech roku 1591, dne 27. března starší tří cechů uvolili se vystavěti dvéře u téhož kostela, kudy se na hřbitov chodí. Roku 1598 dne 6. února, snad po úmrtí prvního stavitele mistra Volfa, jednali purkmistr páni o dílo klenuté v kostele sv. Trojice s *Jakubem Macetem*, Vlachem, aby je provedl od kůru až do konce za 200 kop a to na schválení dobrých mistrů. Vlach pracoval rychle, neb ještě téhož roku sklenul kruchtu na pilíře a kabřince v tesaném kameni, též kazatelnici dvojitou způsobil, dále sklepy ve věži, omítnutí kostela a vydláždění za 100 kop a za čtyry strychy žita. Téhož roku dne 10. července zasklil *Lorenc*, sklenář ze Starého města Pražského, okna kostelní za 45 kop. Po roce (1599), dne 24. května dodělal mistr *Jakub* dílo u sv. Trojice. Purkmistr páni přidali mu nad umluvenou mzdu obilí, které byl za stavby vybral a k tomu 30 kop.

Po dvacetileté stavbě byl roku 1602 chrám plně dokončen a také jenom dvacet sloužil straně podobojí; byltť roku 1622 zároveň s druhými chrámy odevzdán katolíkům a rok na to přišel s ostatními statky městskými v moc dědičné poroby hrabat smečenských. Jak v době svého dokončení vyhlížel, nalezneme na věrném vyobrazení Jana Willenberga z počátku XVII. století. Jest to stavba gotická. Krov lodní s vížkou sanktusovou uprostřed, převyšuje trochu separátní střechu presbytéřní, rovněž i šířka lodní se čtyřmi okny po každé straně, dělenými opěrnými pilíři, jest větší presbytéře. V průčelí na straně západní vystupuje ze středu věž se štíhlou střechou jehlancovou, k níž přimykají se v rozích ještě dvě menší poboční. V této podobě zůstal až do roku 1623, kdy zúmyslně byl spustošen, všech ozdob zbaven a na polo pobořený uzavřen, při čemž na zmar přišla i mnohá stavitelská ozdoba. Kostel byl totiž původně mnohem nádherněji a vkusněji vyzdoben než nyní. Že hned nebyl propůjčen bohoslužbě katolické, zavinila válka ticetiletá. Teprve když hrabě Bernard Ignac Bořita z Martinic nastoupil bohaté dědictví po svém bratru Jiřím Adamovi Bořitovi, povolal v máji roku 1655 do Slaného Františkány, odevzdal jim i kostel sv. Trojice s přistavěným k němu klášterem roku 1658 k účelům missionářským. Dne 13. srpna 1663 posvěcen byl kostel s loretou a odevzdán s klášterem konventu. Oba však doznaly mnoho změn, než obdržely dnešní podobu. Tak důležitá změna stala se roku 1665; téhož roku vyhořel klášter, oheň vnikl střechou i do kostela a jedna z věží, jež slula loretánská, se sřítila na klenbu chrámovou, tuto prolomila a tak i loretu, uprostřed kostela stojící a r. 1656 vystavěnou, poškodila. Ještě téhož roku byl kostel na útraty hraběte znovu vystavěn a rozšířen o veliké dva boky a kopuli nad loretou

Stavba mimo hlavní věž, je omítnuta a obílena a kryta černě natřenými prejzy. P r e s b y t é ř stavěný v přechodu gotiky do renaissance uzavřen je pěti stranami osmiúhelníka a osvětlen je třemi okny, lomeným obloukem s hladkým ostěním sklenutými. Plocha skla uzavřena jest však polokruhem, poněvadž místo, které obyčejně skruží vyplňuje, je zazděno.

Digitized by Google

Zazděna je dále i dolní třetina všech tří oken. Rozměry jeho jsou: délka 8 *m*, šířka 8 *m*, výška 12 *m*. Sklenut je šesti centrálními žebry, profilu hruškovitého, jež zakončeny jsou kulatým svorníkem, na němž vytesána a pozlacena osmihranná hvězda, znak to ženy zakladatele kláštera, rozené hraběnky ze Šternberka; v protínajících se bodech jsou prodloužena. Žebra vycházejí z válcovitých dříků, ze zdi vystupujících a zakončených jonickými hlavicemi; dříky opírají se i s kulatou patkou o krátký profil podokenní římsy gotické. V pobočních stranách otvírají se dva stejné renaissanční vchody s kamennými profilovanými venýři. Kanelovaný architráv štítu nesou po stranách dvě konsoly; z něho vystupuje střechový trojhran přerušený ve středu svém římsovím, na němž spočívá urna. Střed štítu zdoben je spojenými znaky zlaté hvězdy v modrém poli (Šternberský) a bílého lekna se zlatou hvězdou uprostřed v červeném poli (Martinický). Vchody vedou do pobočních stejných místností, z nichž jižní slouží za s a k r i s t i i, severní za d e p o s i t á ř. Nad dveřmi sakristie byl kdysi tento nápis, jenž byl zabílen:

Ergo quater denos duplo vidimus annos
  Salvificis a partu virginis atque nomen,
Mensibus Octobri cum pone sequente Novembri,
  Tum Srnovecio Primate Nikolao
Radnicioque Petro tum publica sceptra gerente
  Consulis et sanctum nomen habente viri:
Induit hanc intus, quam spectas lumine, formam
  Haec sacra tam varia picta solore domus;
Christe tuis positam solius laudibus aedem
  Adversus Satthanae vim rabiemque tegas.
Doctores, Pacem, Codros, Sacria, Bella,
  Praefice, da revoca, protege, sufferl Amen.

J. S. H.

(Jan Samuel Hlinecký, rektor škol Slanských.)

Za hlavním oltářem ve výši nalezá se o r a t o ř, krytá píšťalami varhan, ornamenty jejich, jakož i římsovím nad nimi, jež dosahuje až ku klenbě, tvoříc tak doplněk k oltáři. — Presbytéř v dnešní podobě upraven byl roku 1660.

Všechny tyto místnosti spojeny jsou s k v a d r a t u r o u k l á š t e r n í (Vyobr. 184.)

Jednoduše kovaná m ř í ž barokní, ze závinů plechových v stejných. odděleních složená, odděluje presbytéř od hlavní lodi. (Vyobr. 185.)

V í t ě z n ý o b l o u k sklenut je polokruhově. Nad ním na obíleném zdivu namalovány jsou kolem znamení řádu františkánského znaky Martinické. Toto znamení znázorněno je nahým ramenem Spasitelovým, z oblaků vystupujícím, které křižuje se s ramenem Františkána; v pozadí kříž. Pod ním letopočty »1842—86«. Nad ním vymalován jest znak městský s leto-

Digitized by Google

počtem 1589. Vedle něho v pravo znak lekno s písmeny kolem přikrývadel: »G—BZM« 1589 (Jiří Bořita z Martinic), a ve štítě orlice na modrém poli, v levé polovici bílá, v pravé červená, s písmeny: »TZ—Z« 1589 (Tiburcí Žďárský ze Žďáru). Na levo znak lekno s hvězdou uprostřed, a osmirohá zlatá hvězda v modrém poli s letopočtem 1658. Pod tím vším pak je plný znak rodu Clam-Martiniců s gryfy po stranách a s rokem 1836.

L o ď, 20 *m* dlouhá, v bocích polokruhovitě z přímky vystupující, 34 *m* široká (bez výstupků jen 14 *m*), a 17 *m* vysoká, zaklenuta je ve svém středu velikou elipsovitou kopulí, spočívající na čtyrech rozích mocného zdiva, které obloženo je mohutnými pilastry, dole pevnými, profilovanými trnoži, 1·20 *m* vysokými, opatřenými. Pilastry končí římskými hlavicemi, doplněnými v rozích okřídlenými hlavičkami andílků a ve středu různým ovocem s květy; vše je pozlaceno. Tyto pilastry nesou vysoké kládí objímající kopuli. Mimo hlavice vynikají při severní straně v obou rozích dva plastické znaky Martinické, v rohu jihovýchodním znak Dietrichšteinský a v jihozápadním znak Bukovský. Čtyry elipsovitá okna v kopuli vystupují zvenčí na střeše v podobě velikých vikýřů. Po okraji elipsovité lucerny, která prolomena je rovněž elipsovitými čtyřmi okny, psáno je uvnitř velikými písmeny: »Caro factum est et verbum«. Obdélníková okna lodní — sklo je ale zapuštěno segmentově — nalezají se v polokruhovitých výstupcích a sice po čtyrech. Zvenčí jsou obložena římsovími.

Pod kopulí uprostřed chrámu dal Bernard Ignác hrabě z Martinic vystavěti roku 1656 svatyni ku poctě Panny Marie, l o r e t u zvanou; délka její obnáší 10·50 *m*, šířka 5·30 *m*, výška 8 *m*. Stěny její pomalovány jsou v hnědém tonu výjevy ze života Kristova. Vzor byl jistě dobrý, ale zdejší provedení jest slaboučké. Uvnitř znázorňuje Boží hrob; vysekanou maltou napodobeno je i porušené zdivo originálu. Slabý paprsek světla vnikající středem klenby její, osvětluje vnitřek jen velmi spoře. Vytesaný nápis v kamenu, 0·75 *m* dlouhém a 0·72 *m* širokém, zasazeném v podlaze za oltářem, zvěstuje:

COR EXCELLENTIS
SIMI DOMINI
FVNDATORIS
HONORI SANCTISSI
MÆ ET INDIVIDVÆ
TRINITATIS OBIIT
1685. DIE 6. IANVARII

V kapli visí velká dělová koule.

V c h o d y do chrámu jsou dva: hlavní na západě pod věží, druhý z jihu v boku lodním, který je v užívání.

V průčelí chrámu stojí čtverhranná, gotická v ě ž z pískovcových kvádrů zděná; na ní sedí jehlancová střecha, taškami krytá. Ve výši zvonů

Digitized by Google

opatřena jest třemi okny, lomenými oblouky sklenuta. V bočních stranách věže v rozích průčelí kostela zdvihají se dvě stejné, úzké, o něco nižší

Obr. 185. Slaný. Hlavní oltář v klášterním kostele.

vížky, prolomené podélnými okénky, v nichž šnekovitá schodiště ku věži hlavní; stříšky mají renaissanční. Při severní prolomen byl vchod se strany venkovské roku 1744. — Mimo tyto tři věže připomíná se již roku

Digitized by Google

1660 malá vížka nad nově vystavěným presbytářem. Roku 1889 vystavěna znovu v nynější své podobě. — R. 1799 uhodilo do věže velké, která pak na útraty obce byla znovu postavena.

Hlavní oltář má čtvercový obraz, 2·22 *m* dlouhý a 1·95 *m* široký, zasazený v bohatém barokovém rámci, k němuž z obou stran ukazují letící andělové. Autor, *Emanuel Dítě*, maloval obraz Nejsvětější Trojice v roce 1896. Na našem vyobrazení zachycen je ještě obraz starý, chatrný, pocházející z let 1850, malovaný od kněze *Prokopa France*, člena konventu. Původní obraz sv. Trojice z roku 1642 pověšen jest nyní na hořejší chodbě kláštera; jest právě tak veliký, jako obraz nový. Okolo střední skupiny zobrazena jsou po okraji obrazu poprsí sv. apoštolů. Dole pak nápis:

S nakladem
Augustina Kasiný Launskeho
a moczi Tomasse Durasa A° 1642.

Obr. 186. Slaný. Obraz sv. Františka v klášterním kostele Škrétovi připisovaný.

Nad vchody za oltář, které nesou znak Martinický a Dietrichšteinský v baročních kartuších, stojí zručně pracované sochy sv. Františka a Antonína v černá řeholní roucha oděné a v životní velikosti provedené. Tumba oltářní, baročně prohýbaná, má ve středu své přídy v kartuši znaky zakladatelů. Před oltářem visí barokové stříbrná lampa. (Vyobr. 185.)

V levém boku lodním mezi okny stojí rozměrný barokový oltář sv. Kříže, sestávající ze čtyř podvojných sloupů, od sebe poměrně velmi vzdálených, závitkovitě se kolem sebe otáčejících s bohatými hlavicemi a římsovím, z kterého vystupuje barokový štít s ozdobným baldachýnem. Spodky sloupů rozšířeny jsou v ozdobné podstavce. Pozadí tvoří malovaná zeď s oblaky, na níž připevněn a pověšen jest veliký kříž s Ukřižovaným v životní velikosti; pod ním stojí polychromované sochy Panny Marie a sv. Jana Evangelisty, roku 1888 koupené. Tento oltář označen r. 1748 jako privilegovaný konventu. Roku 1761 vystavěn byl nový a roku 1771 sestavil a sám pracoval pro

něj dubové zábradlí bratr *Thadeáš Rataysk‎ý*. Před ním stál zde oltář sv. Anny, o kterém činí se zmínka roku 1695.

Oltář sv. Barbory v jižním boku lodním tvoří mu protějšek. Vystavěn byl roku 1866 v gotickém slohu. Roku 1720 připomíná se na tomto místě oltář portinkule. Měl také sochu sv. Barbory, od které již od roku 1777 obdržel své pojmenování. Obraz portinkule, který nyní pověšen jest právě naproti vchodu ve výklenku, býval dříve nad tímto oltářem. Na tabernakulu namalováno je poprsí Kristovo s kalichem a hostií od *L. J. Bernarda* roku 1867. Starý oltář umístěn nyní v hořejší chodbě kláštera.

Oltář sv. Františka stojí při kazatelně na levo v renaissančním slohu jednoduše, ale vkusně pracovaný. Lomený štít nesen sloupy s korintskými hlavicemi. Uprostřed v rámci empirovém zasazen jest pod sklem cenný obraz sv. Františka, 0·86 *m* vysoký a 0·43 *m* široký. Představuje poprsí tohoto světce v řeholním rouše. Posice a důstojné držení těla, oduševnělý výraz oddanosti, vzácná kresba a lehký způsob malby prozrazují umělce mistra prvého řádu. V sepjatých rukou drží nakloněný kříž, pohřížen jsa v pozorování jeho. Jmenovitě ruce a obličej jsou krásně kresleny a modelovány. Obraz připisuje se na několika místech *Škrétovi*, ač zaručených zpráv o tom není. Přirovnáme-li však reprodukce Škrétových obrazů sv. Františka a sv. Antonína v »Soupisu památek okresu Milevského« na str. 23, v klášterním kostele v Bechyni se nalézajících, shledáme nápadnou podobnost tohoto i níže uvedeného obrazu s tím jen rozdílem, že tam jsou zobrazeny celé postavy a zde jen poprsí. Celá koncepce a provedení shoduje se a prozrazuje touž ruku. (Vyobr. 186.)

Obr. 187. Slaný. Obraz sv. Ant. Pad. v klášterním kostele Škrétovi připisovaný.

Oltář sv. Antonína Paduanského na protější stěně v témže arrangementu a velikosti odpovídá prvému. Obraz téhož světce v rouše

řeholním, s Božským děťátkem sedícím na knize, kterouž přidržuje, prozrazuje touž uměleckou ruku. Povyrostlé děcko milé tváře v růžový šat pěkně drapírovaný oděné drží v levé ruce kouli (zemskou?) a pravicí žehná divákům. (Vyobr. 187.)

Nad oběma oltáři zavěšeny jsou dva různé, velmi dovedně a krásně kované, barokové nosiče lamp, asi 2·50 *m* dlouhé.

Vedle těchto visí dva barvotisky Panny Marie a Pána Ježíše, zasazené ve stejných rámcích, 0·90 *m* vysokých a 0·80 *m* širokých, bohatě tepaných v plechu měděném a postříbřeném. Plocha rámů 0·16 *m* široká vyplněna je propletenými listy akantovými, končícími buď poupaty neb květy slunečnic. Dobrá práce z konce XVII. století.

Obr. 188. Slaný. Barokní antipendium v klášterním kostele.

Při severním pilíři postaven jest jednoduchý, barokový oltář sv. čtrnácti pomocníků či sv. Petra. Ze záznamů klášterních se dovídáme, že byl opravován v roce 1731 a 1737. Sošky sv. čtrnácti pomocníků, 0·17 *m* vysoké, stály dříve na oltáři v zasklené schránce; teprve roku 1899 byly každá pro sebe ve výklencích do obnoveného oltáře rozestaveny.

Protějšek mu tvoří jednoduchý barokový oltář s dřevěnou sochou sv. Jana Nepomuckého uprostřed a s postranními novými sochami sv. Václava a sv. Ludmily od *Frant. Krejčíka* v Praze r. 1888 zhotovené a polychromované. O tomto oltáři se dovídáme teprve při opravě r. 1731 a 1762.

I nad tímto oltářem visí pěkně kovaný barokový nosič lampy

Oltář v loretě, zasvěcený Zvěstování Panny Marie, připomíná se již při prvním vysvěcení r. 1663. Dnes stojí na oltáři socha Panny Marie, která sem byla dána roku 1870; v roce 1884 byla ale od-

Digitized by Google

Obr. 189. Slaný. Votivní obraz v kostele nejsv. Trojice.

cizena, avšak r. 1892 opět nalezena. — Vzácná práce z druhé poloviny XVII. století jest tepané antipendium barokové, 2·17 *m* dlouhé a 1 *m* vysoké. Celá plocha z postříbřeného plechu bohatě jest vyplněna ornamentem. (Vyobr. 188.)

Zevně na západní straně lorety přistavěn jest oltář Martinický, přenesený sem z hraběcí kaple u sv. Víta v Praze před rokem 1884, — kterého roku, není ale z archivu známo. Stavěn je v čisté renaissanci a nese

Digitized by Google

nápis: »altare privilegiatum«, »Pro defunctis«. Pozůstává z mohutných kanelovaných sloupů s hlavicemi korintskými, které nesou těžký architráv s vejcovníky, zubořezem, konsolkami, lištami a p. Krásný obraz na něm představuje v životní velikosti Krista na kříži při zatmění slunce, dole pak stojící Pannu Marii se sv. Janem. Druhá svatá žena, objímající kříž a nohy Ukřižovaného, jest jistě portraitem, a to výborně malovaným, člena z rodu zakladatelova. Autorem obrazu jest Nizozemčan *Jan van Aachen*. (Vyobr. 189.) Pod obrazem 2·80 *m* vysokým a 1·67 *m* širokým, velmi dobře na tabuli malovaným, napsáno jest zlatými písmenami:

Anno D̃ni M · DC · Die XXVII · Martii · S · D · N · Clemens VIII. [Pont: Max:
ad petitionem Ill: et Excell: D̃ni, Domini Iaroslai Borzitae. Sac:
Rom: Imperii Comitis a Martinitz—altare istud ab ipso erectum
hoc speciali privilegio insignivit, auctoritate sibi a domino
tradita concedens: vt qvandocvnq sacerdos aliqvis misam Deo=
functorum ad hoc altare, pro anima cuiuscung fidelis qvae deo in
charitate conivncta ab hac luce migraverit, celebrabit: anima ipsa de
thesavro Ecclesiae indulgentiam conservatur. Ita vt domini
Nostri Iesv Christi ac beatissimae virginis sanctorumq omnium
meritis illi suffragantibus, a Purgatorii Poenis liberetur —

Nad architrávem ve štítě jest podélný obraz s poprsími dvou světců, sv. Petra a sv. Vavřince (?) s atributy svými v rukou, rovněž dovedně malovaný. Obětní stůl má se stran znaky a hvězdu; antipendium jest kožené a vytlačený naň ornament jest jednak zlacen, jednak obarven. Tento oltář doplňují dva podélné obrazy na plátně malované, které visí na sousedních zdech. Vyobrazeny jsou v Slanském Obzoru XI. Na jednom z nich, který měří 3·20 *m* výšky a 1·27 *m* šířky, zobrazena jest smrt hraběte Jaroslava Bořity z Martinic, a sice v dolejší půli téhož; v hořejší polovičce obrazu vymalována jest Pietà v životní velikosti. Martinic leží na posteli pod nebesy se sepjatýma rukama, zavázané maje čelo. Kněz podává mu poslední svátost u přítomnosti celé jeho rodiny, která stojí kolem postele a pláče. Obraz je pěkně komponován, draperie nebes nad postelí jest krásně sdrhnuta a portraity zdají se býti zdařilé a věrné. Nápis v levém rohu dole oznamuje:

Moriens Iarosl: Bořita de Martinitz Sup:
regni praef: † XXI. Nov: MDCXXXXXIX · Funda
tor huius altaris ·

Co pendant na protější straně visí obraz v téže velikosti a formátu, v jehož hořejší polovici namalováno je z mrtvých vstání a poslední soud, pod tím pak dole znak obsahující ve štítě katafalk s pokrývkou se znaky leknem a hvězdou, na němž stojí krucifix se svíčkami. Před katafalkem

Digitized by Google

položen jest na třech černých polštářích řád zlatého rouna s řetězem a jiné. Místo helmy nad znakem sedí šklebící se lebka, na níž spočívá v klenotu lopata a rýč, obtočeny hady, a mezi nimi přesejpací hodiny.

Malovaná křížová cesta jest bezcenná.

Vedle oltáře sv. Kříže umístěna je ve výklenku Pieta, stará to řezba slušné práce ze XVII. století, velmi podobná oné na obraze, kde Martinic umírá.

Cenný jest malý krucifix z bílého mramoru v sakristii.

Ve středu výše pilířů, podpírajících kopuli, stojí ve výklencích čtyři dřevěné sochy, a sice: na severovýchodu socha neznámého svatého, na severozápadu Krista vstávajícího z hrobu, na jihovýchodu sv. Anny s Pannou Marií a na jihozápadu evangelisty sv. Jana.

Z venčí kostela před jižním vchodem visí zajímavý a anatomicky správný Kristus na kříži, v životní velikosti provedený, a na téže straně Madonna s děťátkem co královna nebes na měsíci stojící, s korunami na hlavách; podobna je Madonně v děkanském kostele ze XVII. století.

Kruchta tvoří balkon a spočívá na mohutných dvou kamenných volutových nosičích, zapuštěných do hladkého zdiva.

První zmínka o varhanách činí se r. 1614, 15. října, kdy Mariana Kladenská prodala k obci slanské varhany za 400 kop míš., které jsou u sv. Trojice. Roku 1674 daroval zakladatel positiv se čtyřmi rejstříky, kterýžto stroj umístěn byl na malém choru za hlavním oltářem. Oprava jejich stala se pak až roku 1737, kdy zároveň opatřeny byly třemi novými měchy. Roku 1776 vystavěny jsou na témže choru nové varhany s trojím měchem a s dvanácti rejstříky. Celý korpus varhan pracoval bratr *Benedikt Schlechta*. Stroj sám pochází od pražského varhanáře *Antonína Reise*. Roku 1895 nahrazeny byly novými, které byly vystaveny na velkém choru zadním. Roku 1774 byl opraven a rozšířen chor za hlavním oltářem (oratoř) a proražena tam velká okna. Dubová sedadla pro 13 mnichů i s velikým pěkným pulpitem byla pracována bratrem *Benediktem* r. 1779, a to velmi dovedně. Pozornosti tu zasluhuje i pěkný obraz korunování Panny Marie, 1·15 *m* vysoký a 0·90 *m* široký, v barokně řezaném rámu zasazený. Dále je zde v rámu seznam jmen kněží a fráterů v tomto konventu slanském zemřelých od r. 1660.

Baroková kazatelna ozdobena je několika menšími obrazy; nejlepší z nich jest ve směru schůdků na kazatelnu. Je to dobrá skizza šťavnatých barev, takřka Rubensovsky malovaná, představující Krista s rybáři apoštoly v lodičce. Na řečništi, opět direktně na dřevě jako předešlý obrázek, namalováni tři svatí biskupové, čtvrtý jest nad kazatelnou pod nebesy od téhož umělce, který měl velký smysl pro barvu.

Renaissanční zpovědnice, dřevem vykládané, jsou zde tři.

Pod celou loretou prostírá se hrobka, která jest rozdělena na dvě části. Část pod oltářem přepažená zídkou jest pro rod hraběcí, část druhá

Digitized by Google

pro kněze a dobrodince. Mimo to však bylo pochováváno též na různých místech kostela a ponejvíce u oltáře sv. kříže. Když byla před několika roky hrobka otevřena, nalezeno tam 48 rakví a v hrobce hraběcí zůstatky dvou dětí. Do hrobky vede 8 schodů a hrobka sama je prostranná, klenutá, asi dva sáhy vysoká. Na rakvích přibity byly tabulky z cínu neb z olova se vrytými jmény a s udáním stavu a stáří. Vedle na levo k oltáři sv. kříže jest klenutý otvor, kterým se nejspíše rakve dolů spouštěly. Od polovice hrobky vedou dvéře a schody pod hlavní oltář. V kostele vůbec odpočívá 92 tělesných pozůstatků, z nich 68 připadá na kněze a bratry kláštera, 2 na kněze světské a 22 na laiky. Poslední pohřeb kněží stal se roku 1787 a laiků roků roku 1796; reskriptem císařským byly pohřby do kostela zakázány.

Roku 1703 ze strachu před bavorským vojskem hledaly se skrýše v klášteře a tak objevily se čtyři posud neznámé síňky, které výhodné ukrytí poskytovaly. Dvě jsou nad velkým chorem, jejichž okrouhlá okna z kostela jsou patrna. Třetí jest za oltářem sv. Antonína, kde bývala dříve kazatelna; vchod je tu zazděn. Poslední nalézá se blíže míst společných.

V hlavní věži jsou dva zvony, které byly v jedné době od téhož zvonaře přelity; nesou tentýž nápis mimo legendy na čepci zvonu. První měří 1·15 *m* v průměru a 0·90 *m* výšky. Na jeho koruně čteme: »O Gott as dier befohlen sein die Glock und avch die Kirche dein.« Na plášti:

Leta · 1669 · nakladem · g · Excell: W: V:
H: a pana P: Bernarta h: z Martinicz:
zwon tento przelit gest z stare
od ohnie slite zwonowiny a k tomv
przidan geden zwon zwieze miestski
slansky.

Na dolejší obrubě: Gos mich Nicolavs Löw in Prag. Nad tím na zadní straně reliefové vyobrazení sv. Trojice v elipse. Na srdci letopočet 1875 $^{20}/_{8}$.

Druhý má v průměru 1 *m* a je 0·75 *m* vysoký, a má tytéž nápisy, kromě nejhořejšího: »Chruff evch ali zusahmen kompt herein in Gottes Nahmen«. Na plášti obrázek Bohorodičky. Ornamenty jsou na obou zvonech stejné.

Dle záznamů klášterních vysvěcen byl r. 1663 větší zvon ke cti sv. Vojtěcha a Arnošta, menší ke cti sv. Františka a Antonína z Paduy, což se ovšem s nápisem zvonu nesrovnává. Ve věži sanktusové posvěcen větší zvon sv. Bernardu a Ignáci, menší sv. Veronice a Zuzaně. Po zhoubném ohni r. 1665 posvěcen r. 1668 posledně jmenovaný zvon ke cti sv. Františka. Roku 1774 sřítil se ale a pořízen nový a posvěcen sv. Janu a Paulu a Donátu. Rovněž větší pořízen byl nový a to teprve roku 1806 a posvěcen byl opět sv. Bernardu a Ignáci.

Digitized by Google

Kostelní pečetidlo z roku 1672.

S kostelem bezprostředně spojena je na východ rozsáhlá čtvercovitá BUDOVA KLÁŠTERNÍ, 40 *m* dlouhá a 38 *m* široká, která současně s povoláním kněží počala se stavěti. Roku 1663 odevzdán již úplně připravený klášter konventu. Od znovuzřízení po vyhoření roku 1665 čítá se mnoho oprav. Vchod krášlen je spojenými znaky rodiny zakladatelovy v kartuši, kterou po stranách drží andílci. Uprostřed budovy rozložena je quadratura, 36 *m* ve čtverci mající. V chodbách rozvěšena je v lunetách celá řada rozměrných, ale bezcenných obrazů ze života sv. Františka. V přízemí je velký letní refektář s klenutým stropem, v němž visí několik obrazů, a sice svatí: Bonaventura, Jan Kapistrán, František, Antonín, Didák a Petr Salkantarský. Mimo tyto jest zde výtečně malované poprsí zakladatele; obraz je přepažen plechovými příčkami, na nichž na pravo namalována choť jeho, v levo dcera jejich. Stěny refektáře jsou táflovány a vykládány intarsiemi; na jižní straně postřehneme letopočet 1757. V přízemí nalezají se na jižní straně byt vrátného, zimní refektář, vystavěný r. 1828 z bývalého bytu provinciála, a k němu zřízena vedle kuchyně, které však se asi málo užívalo. Na východní straně je zmíněný již letní refektář a kuchyně s bytem kuchaře; na severní pak pekárna a zásobárny. Západní strana přiléhá chodbou ke kostelu, odkud vchází se do sakristie neb schodištěm na oratoř. (Viz půdorys obr. 184.)

Na schodišti v rohu jihovýchodním pověšena je podobizna fundatora kláštera Bernarda Ignáce hraběte z Martinic, celá to postava v životní velikosti. V prvém poschodí nalézá se mimo chodby nad quadraturou dvanáct stejně velikých celí, opatřených každá jedním oknem, komora na obilí a mouku, fysikální kabinet, knihovna a hodiny.

Knihovna chová dosti pěkné památky, nejvíce latinské. Jsou tu velké antifonáře z roku 1624, těžce ve vepřovici vázané, s kováním na rozích, v téže vazbě noty z roku 1626 a žaltář z roku 1686. Jiné antifonáře odtud uloženy jsou v městském museu. Roku 1761 zaznamenáno jest její obílení a pak r. 1772 byla upravena pílí českého kazatele Desideria Lebedy. Od roku 1775 volen byl zvláštní bibliotekář, kterýžto úřad později spojen byl s jinými. — Dvéře mají pěkně ciselovaný zámek.

V chodbě visí pět slušně komponovaných krajin a obrazy, o nichž již při chrámu byla řeč.

V nádvoří kláštera jsou dva zbytky mramorových náhrobníků. Ten, který zazděn ve zdi, má písmo uráženo a nečitelno, z něhož můžeme jen: »... ziwot dokonala urozena paní Katerzina ...« čísti. Na kamenu zobrazen je mládeneček, sedící na lebce, kterak drží v pravici přesýpací hodiny, v levé ruce ratolest. Druhý kámen slouží za schod. Zde čteme v renaissanční oválové kartuši okolo ruky vystupující z oblak a přísahající na paprskovité slunce: »Jehovah × Piorum × Salus.« Jinde: ».... mrzel w Panu«.

Digitized by Google

V nádvoří před kostelem a klášterem postaveno je na hranolových podstavcích pět soch pískovcových: Ježíš, sv. Bonaventura, František, Antonín a Bolestná Panna Maria; sochy stávaly dříve v lipovém stromořadí před klášterem. R. 1893 byly renovovány.

Na sousedícím hřbitově, založeném r. 1576, památné jsou tyto náhrobky: V ohradní zdi blíže vchodu náhrobek rodiny Maňasů z roku 1584, s renaissančním uspořádáním, 3 *m* i se štítem vysoký a 1·3 *m* široký. Na třech pod sebou psaných plochách čteme:

Prvá deska:

Slowutnemu · panu · Bartho=
lomiegovi · Maniasovi · pisa=
rzi · radnimu · Dorotie · manzel=
cze · geho · Janowi · Katerzinie
Mandalenie · Annie · ditkam · gich
a na gegich · pamatkv · toto
epitaphium · od pani · Kateřini
Domssowÿ · tez · y na · pamat=
ku Waczlawa syna · gegiho gi
spraweno · a · postaweno · anno
M · D · LXXXIIII · Mense ·
· Martio ·

Druhá deska:

· Jan · W · V · Kap ·
Amen · amen · prawim · wam
zie · kdoz · slowo · me · slissi a we
rzi · tomv · genz mne · poslal
mat · ziwot · wiecznÿ a . . . a savd
neprzigde · ale · przes . . . lt · gt
z smrti · do ziwota · amen · za
giste · prawim · wam · zie · przigde
czas · a nym · gest · zie mrtwi
uslissi · hlas · syna · boziho · a
kterziz · vslissi · ziwi · budav ·

Třetí deska:

W · I · Kolocen: V · Kapit:
O czasich · pak · a · chwilech
bratrzi · nepotrzebugete
aby · wam · psano · bylo · ne
bo · wy · sami · wybornie · wi
te · zie · den · panie · gako
zlodieg · w noczy · tak
przygde.

Digitized by Google

Několik kroků dále jest podobný náhrobek, téže velikosti, rodiny Balasů, rovněž z r. 1584. Na prvé desce je psáno:

Letha Panie M
D LXXXIIII w avte:
den s: Bonifacia Gi
rzik Balas s Marky
tav manzielkav swav
toto epitaphium pro
pamatkv swav ditek
a przatel swych mi
lich spusobiti dali.

Na druhé desce:

Job VII Cap.
Drabowani ziwot
czlowieka gest na
zemi a yako dnowe
nadennika gsau dno
we geho.

Třetí deska je vyloupnuta. Desky obstupují dva sloupy s hlavicemi a patkami, na mírném podstavci stojící, a nesou architráv se štítem.

Na východní straně náměstí stojí BÝVALÁ KOLEJ PIARISTSKÁ S KAPLÍ PANNY MARIE; v budově umístěno je také c. k. gymnasium, a pokračovací škola průmyslová. Historie této budovy je následující: Zakládací listina piaristské koleje v Slaném datuje se dne 1. července r. 1658; založil ji Bernard Ignác hrabě z Martinic, který sem uvedl řád kněží Piaristů, aby tu vyučovali mládež. Na rumovišti a prázdném místě po osmi domích, které zničeny byly v třicetileté válce, postavena byla kolej r. 1660. Roku 1667 otevřena první třída latinská. Gymnasium slanské zrušeno rozhodnutím císařským roku 1777 a nahrazeno německou školou. Roku 1795, dne 2. srpna shořela střecha a věž nad kostelem a klenba se probořila. Teprve r. 1807 ujalo se občanstvo slanské spáleniště a opravilo a zřídilo svým nákladem i kapli. Na budově je psáno: Vystavěno 1659 a 1726 — přestavěno 1877—78.

Vchod do kaple (Schaller a Sommer uvádějí kostel Zasnoubení místo Nanebevzetí Panny Marie) z náměstí označen je kamenným obložením a štítem, na němž tesaný znak Martinický a Dietrichsteinský.

Obdélníková kaple osvětlena je z jihu dvěma nízkými, ale širokými okny, segmentem sklenutými. Pod nimi z venčí vystupuje plastický renaissanční ornament s barokovými motivy. Kaple je polokruhovitě sklenuta a klenbu nesou pilastry, které vystupují se zdí co mohutný pilíř. Hlavice mají jonické s akantovými listy a nesou značně vystupující a bohatě profilovanou římsu. Na levé straně uvnitř bývalo oratorium pro obecenstvo; nyní je zazděno. Zůstaly zde ještě kartuše nad oblouky jeho. Nad hlavním

Digitized by Google

oltářem, ve výklenku stropu, štuková orámování renaissančně barokního slohu. Bývalá věžička nad kaplí byla dřevěná a pro chatrnost byla r. 1877 stržena a za několik roků později postavena byla nynější kamenná, nevkusná a nemotorná.

Pod kaplí kolejní nalézá se krypta, k níž vedly schody, nyní jest ale vchod do ní úplně zazděn. Pochováno tam 40 Piaristů a mimo ně i mrtvoly několika laiků.

Hlavní oltář barokový, s točenými sloupy, bohatou římsou a s pozlacenými sochami, jest vkusný; na něm visí krásný obraz Nanebevzetí Panny Marie, který byl roku 1727 od italského mistra *Caroliniho* vymalován za 130 zl.; jest asi 2 *m* vysoký a 1·10 *m* široký. Komposice je je pěkná, provedení barevné je vzdušné, lehké a malebné; masové části těla jsou výborně malované. Nejpodařenější jsou poletující andílci.

Levý postranní oltář jest bez ozdob; jest tu jen novější obraz sv. Josefa Kalasanského, který vyučuje dítky.

Na pravo jest oltář sv. Kateřiny, v téže ceně, s obrazem 2·50 *m* vysokým a 1·10 *m* širokým. Na něm zasluhuje povšímnutí relief z bílého mramoru ve velikosti 54 × 20 *cm*, pozůstávající z oblouku, na němž vymodelováno je sedm okřídlených andílků, vznášejících se v oblacích. Zdá se to býti fragment nějaké větší skupiny; schází tomu patrně nějaká soška, pod níž toto umístěno bylo. Slušná práce XVIII. století.

Baroková kazatelna má letopočet 1740 a ozdobena je reliefy čtyř evangelistů s jich atributy; opravena byla s hlavním oltářem r. 1862.

Za hlavním oltářem jest sakristie, kde býval kdysi Boží hrob umístěn. Zde stojí veliká dubová kostelní kredenc renaissanční s velmi pěkně řezaným štítem, z jehož plochy vystupují široké závitky a jež zasluhuje pozornosti. Pilastry a orámované plochy přední strany skříně jsou pěkně řezány. Uvnitř obsahuje pěkné kování. Práce ze XVII. století.

Varhany zdobeny jsou okolo píšťal též barokním ornamentem a bohatým lámaným římsovím.

Čela lavic vyplněna jsou trochu nevkusně řezanými růžicemi a květinami.

Litá mříž u presbytéře je novější.

Kalich stříbrný, pozlacený, 26 *cm* vysoký, pokryt je tepaným, prolamovaným ornamentem rostlinným na noze, ořechu i kupě; tato má průměr 9 *cm*, průměr kulaté nohy 16 *cm*. Opatřen je značkami .

Menší kalich, stříbrný a zlacený, jest 24 *cm* vysoký; průměr nohy a kupy jako u předešlého. Kupa sedí ve stříbrném vysekávaném pouzdře. Na noze tlačený rostlinný ornament; jinak bez značky.

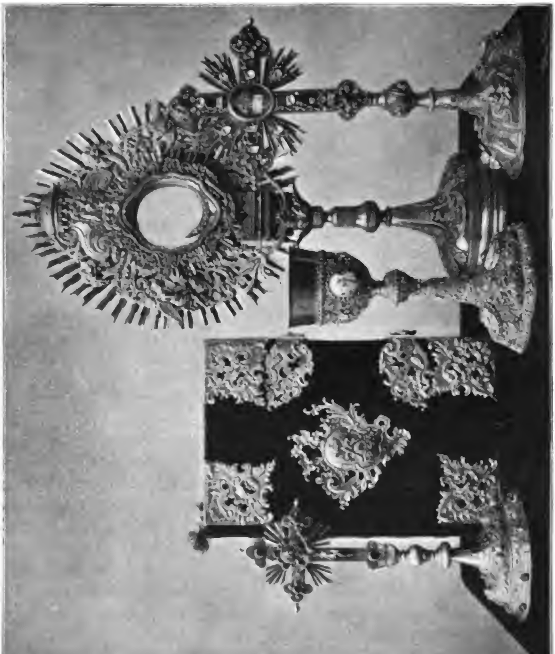
Mimo tyto kalichy uschovány jsou v radnici ještě tyto kostelní předměty kapli náležející: (Vyobr. 190.)

Stříbrný kalich pozlacený, 28 *cm* vysoký, filigranovou ozdobou pokrytý. Kupa, která má 10 *cm* v průměru, poseta je granáty a zdobena

Digitized by Google

poprsími dvou neznámých svatých a sv. Anny. Právě taková poprsí, na porcelánových oválech malovaná, zasazena jsou na kulaté noze, 16·5 *cm* v průměru mající, a sice Spasitele, Panny Marie a sv. Františka.

Druhý kalich je nízký a rozlámaný; stříbrná tepaná násada na kupě je oproti spodku nohy veliká.

Obr. 190. Slaný. Kostelní náčiní z bývalé koleje Piaristské.

Pontifical jest 44 *cm* vysoký. Na ovální noze s tlačeným barokovým ornamentem, zdobené čtyřmi okřídlenými hlavičkami, jest ve spodu vyryto: »Franciscus Wiskocule Hradiste 1735.« I ořech zdobí čtyři hlavičky. Stříbrný kříž pokryt jest z předu imitovanými drahokamy ze skla; obsahuje ostatky sv. kříže. Na zadní straně vyryto:

Digitized by Google

P. Iustus
Marianus
à S. Theophilo.
S: P: procu=
ravit, et
donavit.

Menší kříž, stříbrný, zlacený, 34 *cm* vysoký, stojí rovněž na noze tlačeným barokním ornamentem zdobené, mezi nímž zasazeny jsou imitované drahokamy a čtyř hlavičky amorettů. Pod nohou čteme: »Ecclesiae Slanensis Scholarum Piarum 1731.«

Monstrance z pozlaceného plechu, 65 *cm* vysoká, má na noze lité empirové ornamenty; střed její složen jest z litých, nemotorných ornamentů.

Misál z roku 1735 zdoben je sponami a stříbrným kováním v rozích se značkou . Štítek na zadní straně nese relief sv. Jana Kapistrána. Barokový ornament je pěkný a bohatý.

Archiv piaristský uložen je v gymnasiu, zbytky piaristské knihovny dílem na faře, dílem v gymnasiu a dílem v museu.

KOSTELÍK SV. VAVŘINCE na Pražském předměstí stál v dnešním domu č. 357 a patřil špitálu, který již r. 1359 stál vedle něho, kdy tomuto Kateřina Michková 50 kop praž. grošů k zakoupení polí a luk darovala. V roce 1723 byla nová nadační listina zhotovena. Špitál měl sedm obývacích místností. V roce 1826 měl tento ústav 1337·13 zl. základního jmění. Kostel jmenuje se ještě r. 1652 jako činný a služby Boží konaly se v něm až do roku 1842. Roku 1860 jako úplně spustlý prodán byl baronu Riese ze Stahlburku, který z něj udělal ovčín! Kolem chrámu rozkládal se dosti rozsáhlý hřbitov, jakž posud ohrada rozměr jeho zhruba naznačuje a v níž posud někdejší umrlčí komora se zachovala. O tvaru budovy nemůže se nic určitého říci, zachovalať se tak změněná a porušená, že nelze si ani původní stavbu představiti.

KAPLI U ČTRNÁCTI POMOCNÍKŮ na Lounském předměstí vystavěti dala jedna paní v prvé polovici XVIII. století. (Čechy XI., 133 udávají, že zřízena byla roku 1738 a roku 1751 rozšířena; druzí naznačují rok 1745 za její vystavění a Schaller dokonce myslí, že se tak stalo okolo roku 1770. Nemajíc však dostatečného fondu, brzy zanikla. Stála u silnice před střelnicí, kde jest dnes dům »u modré hvězdy« čís. 171. Kostel byl na rozkaz císaře Josefa II. roku 1786 zavřen a později byl částečně snesen; střecha totiž a façada byla odstraněna. Hlavní zdivo ale posud stojí a do prostoru jeho vstavěn dnešní dům s prvním patrem. Hlavní oltář odtud nalezá se v Lidickém kostele, lavice v Tuřanském. V městském museu uložen jest nákres portálu s façadou, s nápisem: »Wahrer Abriss der ehemahligen itzt aber fast ganz niedergerissenen Kirche bey 14 Nothhelfern

Digitized by Google

zu Schlan, in der Launer Vorstadt, sub Nro 161. Zum Andenken der itzt alda wohnenden Morstattischen Familie gezeichnet von Mathias Gindrazek, Tischler Meister zu Schlan.« — Byla to stavba baroková, s kopulovitou střechou, prejzy krytou, na níž seděla uprostřed lucerna s okénky. Nad vchodem bylo okno nízkým segmentem sklenuté a zdobené nahoře a po stranách festonem. V průčelí stály po stranách sloupy s hlavicemi a kladím, též segmentovitě spojeným. Po stranách štítu seděli dva andílci, držící palmu a věnec. Ve středu něho stál kříž, pod nímž ve věnci znamení Kristovo: IHS. Stěny uvnitř kaple dekorovány byly malbami postav svatých. Okolo kaple býval též hřbitov. Klíč kostelní s letopočtem 1768 uschován je v městském museu.

MĚSTSKÉ MUSEUM založeno bylo roku 1886 a je majetkem obce; urovnané sbírky jeho uloženy jsou v budově okres. domu. Obsahuje dosti bohaté nálezy předhistorické archaeologie z celého Slanska, dále jsou zde předměty umělecko-historické, listiny, staré rytiny, mince, památky cechovní atd. Z obrazů sluší uvésti: dobrou podobiznu prince Jindřicha ze Salmu, velitele pluku Brabantského ve Španělích roku 1776, 0·65 *m* širokou a 0·83 *m* vysokou, s protějškem muže neznámého v téže velikosti. Dále obraz sv. Anny učící Pannu Marii čísti, 0·80 *m* vysoký a 0·60 *m* široký, kopie »černé Madonny« s děťátkem, v byzantinském slohu držený, na zlatém pozadí, 0·87 *m* vysoká a 0·50 *m* široká, obraz Panny Marie se dvěma dětmi, dva menší obrázky, asi 0·45 *m* vysoké a 0·25 *m* široké, na deskách malované, a sice hrající sv. Cecilie s protějškem Davida, hrajícího na harfu, podobizna měšťana s měšťankou z počátku XIX. stol. Výborně malován je obraz sv. Rocha z roku 1764, 1·10 *m* dlouhý a 0·90 *m* široký, z korouhve cechu zednického sejmutý. Nejlepší prací jest však anděl s lili v ruce, v oválu asi 0·65 *m* dlouhém, vystřižený snad z většího obrazu Zvěstování P. Marie. Škola vlašská.

Z předmětů retrospektivních jmenujeme:

Románskou ozdobu (list 15 × 13 *cm* veliký) z bývalého kostela v Kvílicích, dlaždice (velikost 10 × 13 *m*) z hradu Okoře, gotické kachle, nalezené při stavbě v hotelu »na poště« (viz vyobr. 191); jest to poprsí Kristovo ve čtverci, okřídlené zvíře čtvernohé s nápisem: »mathae«, rovněž ve čtverci, úlomek cimbuří s naznačenými střílnami, pod nímž ve výklencích vymodelováno jest jemné poprsí dívky a jinoch z konce XV. neb z počátku XVI. století, dále úlomky gotické věže a tři hlavičky v širokých biretech.

Klobouk ocelivý či kapalín s hledím z XV. století, hladký, bez platnéřské ozdoby, 25 *cm* vysoký a 35 *cm* široký, s vodorovným výkrojkem pro oči či »luknou« zvaným. Vyobrazení jeho viz v »Dějinách kroje v zemích českých« od dr. Zikmunda Wintra, str. 237.

Dvě helmy s pohyblivým hledím, 30 *cm* vysoké, zcela formě celé hlavy přiuzpůsobené, s hřebenem na lbi rovněž z XV. století.

Digitized by Google

Železnou oplatnici z roku 1544 s nápisem: »Sprawedliwy z wiry ziw gest. Prawda przemaha. Leta 1544.« Průměr její obnáší 21 *cm*; na prvé půlce vyryt je dvouhlavý orel, na druhé držící se muž se ženou s uvedeným již nápisem v kruhu.

Obr. 191. Slaný. Gotické kachle z městského musea.

Cínovou **cechovní konev slanských řemeslníků**, vlastně jen sádrový odlitek její, jelikož original zapůjčen byl r. 1886 městskému museu v Praze. Lepá forma nádoby v slohu gotickém, na způsob kulaté ozubené věže zhotovená, svědčí nejen krásně rytým písmem ozdobným, ale i ozdobami plastickými a figurální svou částí o veliké dovednosti. Dělala ji táž ruka, která provedla křtitelnici v Pozdni a na Smečně. Výška její i s víkem obnáší 58 *cm*, bez něho 42·5 *cm*, průměr dna měří 27 *cm*, hořejšího pak otvoru 22 *cm*. Na povrchu víka čteme datum jejího zhotovení: »anno domini 1577«. Na zevnější ploše nádoby při hořením otvoru vyryto je ozdobným písmem: »Kdo x radt x pige x po x pul x miluge cznost«. Poslední slovo stlačeno jest v malém prostoru s malými písmeny. V druhé řádce čteme: »akdo x rat x pige x po x pilni x ten x spraw$^{edl}_{nost}$«. Písmo jest 3 *cm* vysoké; ozdobné značky k rozdělení slov, odpovídají písmu. (Viz vyobr. 192.)

Ve středu nádoby vyryt jest veliký erb s preclíkem, perníkem, koláčem, a se dvěma širočinami, který drží s obou stran muži v tehdejším kroji. Pod tímto vyobrazením pokračuje text — písmena jsou zde 4 *cm* vysoká — ve dvou řádkách:

tato x konew x gest x ugelana x poc$_z$tiw$_m$ x
rsemeslni um x peckarsu x minarsu x $^{rze}_{rc}$ $^{ni}_{u}$ x (řezníků?).

Nápis přerušen jest na třech místech nohami, na nichž sedí tři lvíci 8 *cm* vysocí. Čtvrtý dvouocasý lvíček sedí v prostřed na víku, kteréž jest, ozubeným cimbuřím kolem ozdobeno. Okrasné pásy uzavírající nápisy dole i nahoře nesou stejnou ozdobu listovou. Tam, kde ucho nádoby z povrchu

Digitized by Google

jejího vychází, vystupují dvě k sobě se klonící hlavy fantastických zvířat, bezpochyby draků.

Ještě jest zde jednoduchá cínová konvice cechu tesařského z roku 1728, konvice cechu kovářského z roku 1731 a stříbrný kříž cechu mlynářského v Slaném s nápisem tvůrce: Joseph Obermeyer. Prag 1825. — K tomu druží se pečetidla skoro všech místních cechů, a to řeznického, sedlářského, kožešnického, krejčovského,*) obuvnického, hrnčířského, truhlářského, zámečnického, kovářského, pekařského a pernikářského. Dále jsou tu uloženy čtyry cechovní truhlice, z nichž ona s krouženými, šnekovitými sloupy, vykládaná topolovým dřevem je nejkrásnější. Vespod víka namalován je uprostřed naháč, révovím ovitý, s nápisem okolo: Cassa Chyrurg : Prag : et totius reg : bohemiae. V levo namalována je postava s podpisem: S : Cosmas, v pravo: S · Damanus. Pod nimi pak dole psáno:

P : Freislam ✳ J : G : Rinckert ✳ H · Schützbrett
Pro tempore senioris
1 · 6 · 99.

Obr. 192. Slaný. Nápis a ozdoba na cechovní konvi slánských řemeslníků z r. 1577.

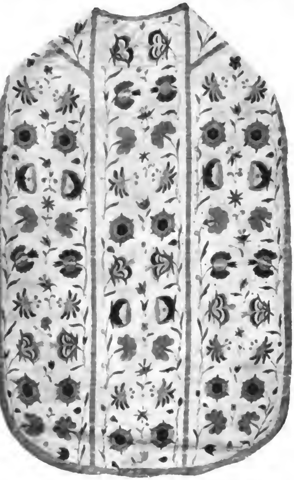
Roucho ze sošky Panny Marie loretanské, tepané z měděného plechu a postříbřené, je majetkem konventu františkánského v Slaném. Pozůstává ze dvou

*) Cech krejčovský má stříbrné cechovní pečetidlo z roku 1602, které opatřuje starší cechu Josef Meisner v Slaném. — Měděnou putnu cechu řeznického z roku 1670 viděli jsme na národopisné výstavě v Slaném.

Digitized by Google

stejných křídel. Výška jedné plochy obnáší 79 *cm* šířka nahoře 24 *cm*, dole 38 *cm* a vyplněna je pěkným plochým barokovým ornamentem. Pochází z té samé doby a ruky jako tepané antipendium tamže.

Vyšívaný ornat, velum a štola pocházejí z kostela Zlonického; na hedbávné půdě prostírají se bohaté květy národního vyšívání. (Vyobr. 193.)

Obr. 193. Slaný. Ornát ze Zlonic v městském museu.

Na kasuli z kostela slanského obšity jsou barevné hedbávné vystřižky, které tvoří květy národního vyšívání, spočívající na zelené hedbávné půdě.

Latinská bible psaná, z roku 1401. — Vzácný prvotisk latinského traktátu z roku 1496.

Pergamenový arch z kancionálu s gotickou initialou U, v níž zobrazeno je živými barvami »na nebe vstoupení Páně« s letopočtem 1577 po pravé straně obrázku podepsán je Daniel Rzeticenus Pragensis Anno 1563. (Viz vyobr. 194.)

Dva antifonáře z kláštera františkánského, 56×40 *cm* veliké, s malovanými a zlacenými initialkami na pergamenu ze XVII. století; vázány jsou v tlačené kůži a opatřeny v rozích plechovým kováním.

Různé pohledy na město a jiné starožitné rytiny. — Baroková kamna pěkné formy z XVIII. století, pocházející z Ledec z čísla 30. — Sádrové odlitky reliefů zvonových.

Bohatá je sbírka oddělení národopisného, pozůstatky to z okresní národopisné výstavky. Tu vyniká nejvíce hojnost bílých výšivek z okresu, části kroje, sbírka psaných a malovaných modlitebních knih, pěkná sbírka nádobí, v níž zaujímá přední místo majolíková mísa s nápisem:

Gavdivm : Mevm · spes est,

skupina nábytku a nářadí s třemi figurinami, památky z r. 1848, modely staveb, památky po vynikajících rodácích a oddělení obchodní a průmyslové. Sbírky doplňují hojné fotografie, diagramy a mapy po stěnách rozvěšené. Nejmenovány jsou zde ony předměty, o kterých se na jiných místech mluví. — O knihovnách v Slaném viz Slanský Obzor I. 71.

Náměstí tvoří pravidelný obdélník, dříve loubím obklíčený; obsahuje dvě jitra a 557□°. Z každého rohu náměstí vybíhají v pravém úhlu, směrem východním a západním ulice, uprostřed strany severní a jižní vede jedna ulička. (Vyobr. 161.) Uprostřed náměstí stála kašna podoby kulaté, dosti objemná a v jejím středu byl nevysoký čtverhranný sloup držící nepochybně ústí roury. Kašna připomíná se již roku 1529. V prostřed náměstí stávala také šibenice, odkudž nazýváno místo to »u spravedlnosti«;

Obr. 194. Slaný. Městské museum. Iniciala z r. 1563.

ještě r. 1656 vykonána zde poprava mečem. Dne 8. března 1797 odstraněn byl z náměstí dřevěný misionářský kříž, který stál v místech před dnešním hejtmanstvím; dle pověsti stával na místě, kde upalovány byly čarodějnice.

Po moru postaven byl na náměstí sloup se sv. Trojicí, který posvěcen byl dne 1. června 1681 proboštem kostela pražského, Janem Ignácem Dlouhoveským z Dlouhé vsi. Obnoven byl roku 1873 nákladem 1158 zl., jak letopočet označuje. Na vysokém sloupu nalezá se skupina: stojící Panna Maria na draku, dívá se se sepjatýma rukama do nebes, na jižní straně tísní se sv. Trojice. Celek působí dosti chatrně.

Z městských domů vynikajících, mimo dům radniční, lze jmenovati:

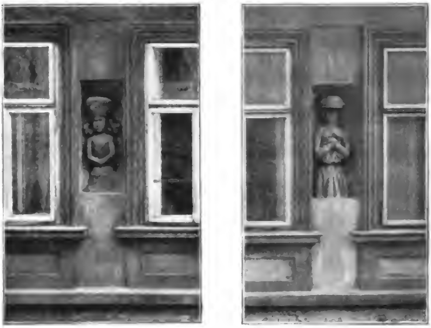
Bývalý »dům Modletický«, nyní číslo 14. poblíže děkanství na rohu ulice, s krásným arkýřem rohovým, jak také na obrazích z počátku XVII. století vidno. Dům ten patřil slovutné v dějinách města rodině Antošů. Dodnes zachován renaissanční portál, polokruhem sklenutý; sestává

Digitized by Google

z kamenných venýřů vytesanými růžicemi ozdobených. Svorník polokruhového oblouku tvoří štítek s letopočtem 1578 a s monogramem W., ligaturou jakous ze slova Antoš (?). Dva kanelované sloupky před venýři, na krychlových patkách s velikými růžemi, nesou široký architráv, na němž později umístěna nepodařená socha sv. Jana Nep se dvěma nemotornými andílky.

Jednopatrový dům čís. 1. na náměstí, »panský dům« zvaný, či úřední budova panství smečenského bývalého zde pivováru, roku 1629 ze tří domů hrabětem Bořitou z Martinic vystavěného, který zanikl r. 1884,

Obr. 195. Slaný. Figurální ozdoby na domě čís. 34.

má nad vchodem tesané znaky Martinický a Šternberský, které drží pozlacení gryfové; kryta je mansardovou střechou. Zadní trakt budov, vlastní to pivovár se sladovnou, velmi malebně se vyjímajících se svými oválovými vikýři a okny v střechách mansardských, vzal za své roku 1895, kdy na místě nich postavena byla veliká budova chlapecké školy měšťanské.

Bývalý »dům Maňasovský«, nazvaný tak po kamenných figurách, které průčelí domu zdobí. Jest to dnešní jednopatrový dům v Školské ulici číslo 34, týž, o němž se již při hradbách městských stala zmínka. Uprostřed fronty nalezá se hautrelief, asi 1 *m* dlouhý a 0·50 *m* vysoký, představující tlustého, osedlaného koně s nápadně krátkýma nohama; v celku zvíře dosti nemotorné. Ve výklencích mezi okny prvého patra spatřují se dvě hautreliefové postavy, do kolenou v en face zobrazené. Menší v levo, asi 0·70 *m* vysoká a 0·35 *m* široká, představuje ženu s rozměrnou čepicí, nahoře rozšířenou, neobyčejné šířky a výšky. Po stranách tváří visí tři odstávající rulíky vlasů. Ruce složeny jsou volně na sukni pokryté brněním. Šat záleží, pokud se z hrubé práce rozeznati dá, v krunýři, v úzkých

Digitized by Google

náramcích a v sukni, která je v bocích kryta krunýřovými deskami. V pravém obdélníkovém výklenku jest větší postava muže asi 0·80 *m* vysoká a 0·35 *m* široká, s podkasanou sukní, pásem sepjatou. Vlasy má po uši dlouhé, přistřižené a na hlavě kulatou čepici. Knír pod nosem spojuje se s dlouhou, na dvě stejná křídla rozdělenou bradou. Ruce, již trochu porouchané, zdají se býti na prsou sepjaty. Figury ty, které považovány za podoby Libuše a Přemysla a kladeny do XIII. století, pocházejí ze století XV. neb XVI. (Vyobr. 195.)

V bývalém »stanovském dvoru« nyní majetek šlechtice Augusta Hemerky ze Stanmíru, zdvihá se nad šnekovitým schodištěm hranolová dvoupatrová kamenná věž renaissanční, jejíž původní střecha nahrazena byla novější. Dolejší okna má obložena rustikovým kvádrovím, hořejší jsou podvojná a svorníky u nich jsou na všech čtyrech stranách jiné. Na východní straně v místech těch vytesán je v renaissanční kartuši znak bývalých majitelů, pánů z Milého, (Vyob.) nyní znak šlechtice Hemerky (v modrém štítu stříbrný úhoř v podobě S stočený, šípem za žaberní ploutví prostřelený) s letopočtem 1617. Pilíře mezi okny krášleny jsou mušlovitými ozdobami. — Tentýž pán má cennou sbírku vykládaného nábytku z XVIII. století a jiných starožitných předmětů.

Dům č. 7 na náměstí ozdoben je mezi okny prvého patra plastickým reliefem Madonny na zeměkouli hadem ovinuté stojící, a držící v ruce lilii. Provedení baroční skoro v životní velikosti. — V témže čísle ve dvoře je pozůstatek staré renaissanční stavby; okna jsou tu obložena kamennými venýři.

Dům č. 57 ve Vinařického ulici pochází z doby rokokové; má na façadě malovaného orla ve věnci.

V střelnici sboru ostrostřeleckého v Slaném rozvěšena jest celá sbírka malovaných terčů a jiných příležitostních obrázků, darovaných králi na památku své královské střelby. Nejstarší terče upevněny jsou na stropě ve způsobě táflování. Nejstarší z nich datuje se z roku 1790; jest jich tu přes 100.

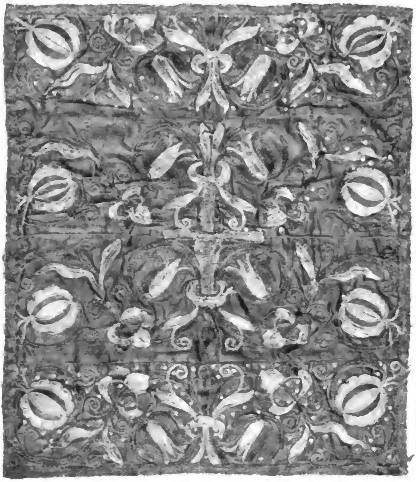
Menší kované nosiče baroční uvidíme na domě čís. 495 a čís. 532. — V domě čís. 470 nalezají se řezané dvéře, renaissančním plochým ornamentem vyplněné, a s letopočem 1708.

Na pražském předměstí stojí u silnice SLOUP PANNY MARIE S JEŽÍŠKEM. Roku 1898 přenesen byl následkem stavby nové silnice k jatkám na protější stranu. Na sloupu je nápis tohoto znění:

Ke cti a chvále Boží
a jeho svaté Rodičky
postavil tuto sochu
L. P. 1697. M. M. R.
Opravena z milodaru 1885.
Marie pomocnice oroduj za nás.

Digitized by Google

Na jižním návrší naproti vsi Malé Kvíci zdvihá se z malého háje BOŽÍ HROB. Kapličku tuto dle podoby a velikosti kaple Božího hrobu v Jerusalémě obvyklým spůsobem zbudovanou, postaviti dal hrabě Bernard Ignac z Martinic roku 1665. Boží hrob spravován byl od r. 1668 Františkány, kde do r. 1685 čteny byly mše svaté. Za tím účelem vystavěno

Obr. 198. Slaný. Z mešního roucha v městském museu.

bylo zde původné obydlí poustevníka, zakladatelem určeného pro službu při Božím hrobě. Později upotřebeno bylo stavení co myslivny a v neznámém roce pak sbořeno.

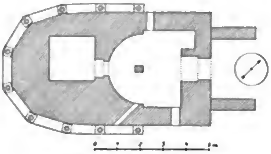
Zevnějšek jest přesný padělek stavebního slohu byzantinského. Pověst o založení zdejší kaple přečti ve Svornosti XV. č. 14.

Kaple vystavěna z kvádrů hrubého pískovce. Na kamenné dlažbě před vchodem stojí v bočních stranách 0·60 *m* vysoká a skoro 2 *m* dlouhá, z jednoho kusu kamene zrobená zídka. Stavba uzavřena jest k západu polovicí desítihranu, v jehož rozích stojí zvenčí šestiboké, nahoru se úžící sloupy na čtvercových, dvojnásobných patkách. Hlavice sloupů jsou též šestiboké, nahoru se rozšiřující, tak že každá jich strana má podobu lichoběžníka. Na přední ploše tří hlavic vyčnívá malý ovál, v němž vtesán je

Digitized by Google

kříž. První sloup na jižní straně činí výjimku, jest totiž kulatý, ve své dolní třetině článkovaný, ostatek pak závitkovitě rýhován; hlavici má korintskou s akantovými listy. Takové hlavice mají též oba sloupy na západní straně, ač dříky jich jsou šestiboké, dále první dřík je úplně hladký a kulatý a třetí sloup na straně severní.

Přední strana s vchodem ozdobena je třemi prázdnými polemi uzavřenými a jednoduchým vytesaným římsovím opatřenými. Také plochy mezi jednotlivými sloupy opatřeny jsou pod oblouky různými ozdobami, v kamenu vytesanými. Počneme-li s jižní stranou a pokračujeme-li od východu k západu, shledáme v prvém poli tři kříže nad sebou uzavřené ve spojených kruzích a vše to ještě v rámu. V druhém poli zobrazena je jakási brána vítězná, v třetím muří noha v kruhu, čtvrté pole je osekáno, páté a šesté maltou zamazáno, v sedmém nese pod košatým stromem liška (?) mládě v ústech, v osmém je orámovaná bohatá osmiboká hvězda a deváté, poslední pole, je zamazané.

Obr. 196. Slaný. Kaple Božího hrobu.

Obr. 197. Slaný. Část mešního roucha z městského musea.

Dveřmi vcházíme do místnosti 3·18 *m* široké a 3·75 *m* dlouhé, osvětlené třemi nízkými okénky, jejíž západní stěna vykazuje v půdorysu polokružnici. Tam, kde by se nacházel střed této kružnice, vyčnívá z podlahy krychlový kámen, jenž má snad znázorňovati odvalený kámen z otvoru do vedlejší kobky. Otvorem tím, 0·60 *m* širokým a 1·10 *m* vysokým, vejdeme do malé, neosvětlené kobky, 2 *m* dlouhé, 1·92 *m* široké a 2·66 *m* vysoké, kde vlastní hrob Boží na kamenné plotně, 0·68 *m* od země vysoké, se nalezá. Viz půdorys. Nad touto místností vystupuje z ploché jinak střechy šestihranná kamenná lucerna, stojící na šesti párech kulatých dvojsloupů, a kryta je kamennými plotnami. Na jednom jižním dvojsloupí spatřujeme

Digitized by Google

vytesaný relief anděla u otevřeného hrobu, zvěstujícího přišlým třem ženám vzkříšení Páně.

Roku 1835 nalezeny tu na vrchu různé artefakty, z čehož se dá souditi, že zde bylo pohanské pohřebiště. (Viz Kalina von Jäthenstein, Böhmen's heidnische Opferplätze, 11 a Pam. arch. VIII., 294.)

Obr. 199. Slaný. Detail z hedvábné sukně z XVIII. stol.; městské museum.

Slatina.

Schaller I. 224. — Sommer XIII. 160. — Sedláček, Hrady 260. — Pam. arch. X. 20, XV. 184, XVI. 167, 457. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 109. — Slanský Obzor IV. 32, 35.

V poloze »na horách« žárové hroby z dob císařství římského, nádoby, bronz. sponka, závěska, kroužek, železný nožík, přeska, skleněné korále, email, stříbrné i zlaté ozdůbky filigránní práce, kadidlo. Zem. mus. Pam. XVII., 555. — V údolí na parcele č. 354 sídliště příslušné s jamami, střepy z nádob, se žlábkov. ozdobami, zvířecí kosti, zbytky pecí na tavení železa, želez. struska. Pam. XVII. 552.

Tvrz stávala tu od XIV. až do XVII. století; z vladyk zdejších připomíná se Miloslav již roku 1318. Stávala na vrchu v místech, kde je dnešní dvůr J. V. císaře Františka Josefa I. Východní trakt této budovy s mansardovou střechou poukazuje na větší stáří a připomíná její zbytek. Ze sklepů vedla dlouhá, klenutá chodba, místy sesutá, asi 3 *m* široká a 2 *m* vysoká; směřovala do bývalého zemanského statku č. 1. a 2. V zahrádce u čís. 63 nalezen byl druhý východ. Poněvadž pokračování její bylo zasypáno, používal zbytek této chodby majitel pozemku za sklep.

Digitized by Google

V tvrzi byl i pivovar, jak nasvědčují kmotři sládci, uvedení v matrice Zvoleněveské. Na místě tvrze nalezly se mince; vyobrazeny jsou v pamětní knize farní v Zeměchách. Schaller praví, že Slatina byla rytířské sídlo pánů z Žertína, jak to ze znaku zde stávajícího souditi lze. Znak ten jsme nenašli a také páni toho jména, jak z dějin nám je známo, zde nikdy neseděli.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. VOJTĚCHA stojí na návrší mezi vsí a dvorem a připomíná se již roku 1352 farním. Roku 1400 podával sem Zdeněk z Kladna faráře. Z nařízení velkovévodkyně Toskánské byl r. 1717 obnoven. Kostel jest jednoduchá obílená stavba renaissanční bez veškerých ozdob zevně i uvnitř. Jediné pozornosti tu zasluhuje několik náhrobníků a olejový obraz rodiny Páně, 1·10 *m* dlouhý a 0·85 *m* vysoký, dobrá to práce z počátku XIX. století. — Dřevěná kruchta, podpírající se na dřevěných sloupech, prodloužena je i v bočních stranách lodi.

V presbytéřní zdi upevněno je pět náhrobních kamenů z červeného mramoru. Na evangelní straně při oltáři jsou tyto:

Rozlehlá deska 2 *m* dlouhá a 1·17 *m* široká, má tento nápis:

UROZENI A STATECZNI RITIRZ PAN ZIKMUND
CHRT ZE RTINA A NA WOPARZANECH UMRZEL
LETHA 1620 W STRZEDV PO SWATIM
MICHALV ARCHANDIELV
VROZENA PANY ANNA CHRTOWA ROZENA
Z DLAUHE WSI UMRZELA LETHA 1624
WE SSTWRTEK PO PAMATCE SESLA
NI DVCHA SWATEHO MANZIELKA
NADEPSANEHO PANA W TOM
TO CHRAMIE SPOLU ODPO
CZIWAGI OCZEKAWAGE
WESELEHO Z MRTWICH
WSKRZISSENII AMEN

Nápis zaujímá polovičku desky a ohraničen jest v rámu 0·74 × 0·92 *m* velikém; všechna písmena, latinkou velikou psaná, jsou stejně od sebe vzdálena bez ohledu na rozdělení slov. Dolení půle desky vyplněna znakem Rtínským (štít rozdělen příční páskou, vedenou z levého rohu hořeního do pravého doleního, v klenotu sedící chrt s obojkem na polštářku), a znakem z Dlouhé Vsi (mlýnský kámen ve štítu i v klenotu).

Vedle této zazděny jsou dvě menší desky pod sebou s dětskými postavami a s nápisy v gotických minuskulích. Hoření je 0·95 *m* dlouhá a 0·50 *m* široká a po okrajích veden jest tento nápis: leta 1552 we cztwrtek przed —; v pravo: S. Pawlem umrzeli Bernard a Ssimon wlastni bratrzi — dole: Hrobrzicki z Hrobczic a — v levo: tuto podhowani gsau proste za ne pana Boha: Dolní dvě třetiny vyplňuje mládeneček, držící před sebou znak Hrobčických (dvou křižujících se hadů).

Dolení deska má 0·87 *m* délky a 0·55 *m* šířky; nese postavičku děvčete, které má u své pravé ruky znak Hrobčických. Písmo je porušeno a na pravé straně nečitelno. Zbylo jen: Letha 1505 (?) w utery na . . . . umrzela P. Jeronima Hrobcziczke z Hrobczicze a tuto p. gt.

Na straně epištolní jsou dva náhrobníky.

1. Letha Panie M. D. lxxi w ne
dieli czernau po Welike noczy
. . . . umrzel
Urozeny Pan Jeronym . .
Hrobcziczky z Hrobczicz na Sla
ninie a Kolessowiczych a tuto
gest pochowan proste za dussi
gcho Pana Bo . .

Nápis v gotických minuskulích vyplňuje hoření polovinu, pod ním v prohloubeném čtverhranu plný znak pánů Hrobčických.

2. I zde jest totéž uspořádání a písmo. Ve věnci vidíme znak, v jehož štítu i klenotu zobrazena je hořejší polovina jelena ve skoku. Velikost 1·85×0·94 *m*. Nápis:

Letha Panie M. D. lxxxvi :·
W nedeli przed s . . . . cka
umrzela pani Anna Hrobczic
ka z Ch . . gi . . a na Slaninie
U. Manzelka Pana Jeronyma
. . . Hrobczickeho z Hrobczi
cze a tuto gest pochowana. pros
za dussi gegi Pana Buoha :·

Kamenná VĚŽ, půdorysu čtvercového, v první polovině XVIII. stol. vystavěná, stojí o samotě na hřbitově, několik kroků východně od kostela vzdálená. Má střechu šindelem krytou, cibulovitou, zakončenou lucernou o šesti rozích, na níž opět malá báň s křížem. Přesahuje výšku kostelní. V ní visí tři zvony:

1. Průměr 0·55 *m*, výška 0·45 *m*. Kolem koruny psáno: Franciscus Frank me fudit Prague 1772; pod nápisem barokový pás 3 *cm* široký. Na západní straně pláště relief Madonky s dvěma děťátky, 12 *cm* vysoký, na jihovýchodní straně sv. Vojtěch a na severovýchodě sv. Florián, téže výšky.

2. Průměr 0·46 *m*, výška 0·30 *m*. Týž nápis a ornament okolo koruny; na západní straně pláště sv. Jan Nepom., na východní sv. Václav, oba 10 *cm* vysocí.

3. Průměr 0·25 *m*, výška 0·20 *m*. Ornament jen na dolejší obrubě zvonu. Na plášti: F. A. F. 1777. Na západní straně dvě figurky

Digitized by Google

vedle sebe stojící a držící v rukou palmy, na východě, kamž není přístup, větší postava světce.

Smečno (dříve Muncifaj).

Paprocký o stavu rytířském 76. — Paprocký o stavu panském 1598, 232, 287. — Vogt, Das jetzlebende Königr. Böhmen 1712 str. 135. — Schaller, Topographie I. 170 — Sommer XIII. 65. — Heber's Burgen V. 47. — Dačický II. 1. — Fr. Bernau, Album der Burgen und Schlösser. — Archiv český II. 384, III. 536, 574, V. 187, 302. — Balbín, Miscellanea hist. reg. Boh. II. 56. — Daniel Vepřek, Kalendář historický (rukopis). — Časopis česk. musea 1831, 173, 1834, 328. 1839, 713, 1850, 49. — Čelakovský, Privilegia měst pražských I. 429. — Erben, Regesta 599. — Miltner. Památky arch. a míst. I. 240, 325, II. 734, IX. 63, 734, XIII. 181, 328, 331, 383, XIV. 207, 231, 320. 473, XV. 50. — Mikovec, Starožitnosti II 196. — Sedláček, Hrady atd. VIII. 119. — Týž. Čas. Mus. Mor. XIX. 125—7. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 88. — Český Lid VIII. 333. — Z. Winter, Život církevní v Čechách 539. — Rybička, Zpr. o zas. kr. č. spol. nauk v Praze 1882. — Čechy XI. 189. — Ottův Slovník Naučný VII. 560. — Poutník 1847, 114. — Svob. Občan 1873 čís. 10. — Svornost 1886 čís. 7, 21, 24, 28—33, 1887 č. 25, 26, 1889 č. 24. — Hlas Národa 1888 čís. 133, 140. — Wenzig a Krejčí, Die Umgebungen Prags 142. — Hirsching, Bibliotheken IV. 430—3. — Kelle, Serapeum 1868, 330. — J. Braniš, Dějiny nmění středověkého v Čechách II. 156. — Časopis klubu českých turistů 1895, 106. — Frant. Duras, Slanský Obzor VIII. 49, XI. 10, 60. — Světozor II. 197, X. 591. — Lumír XII. 1862 I. 93. — Květy IV. 1869. 223. — Slavia 1875, 109. — Vlastenecký Poutník 1878, 9 — Dobroslav I. v Praze 1820 str. 81. — Obč. Vel, Kalendář 1884. 92. — Nár. Listy 1888, č 271. — Dvorský Pam. žen 7, 218. — Jungman Hist. lit. V. č. 458. — Fischer Fr., Sborník Hist. I. 1883, 305—22, II. 32—7, 92—8, III. 193—202, 253—62, 360—4, IV. 352—63. — Hübner, Geneal. Tabellen III., tab. 673—4. — Beschreibung d. böhmisch. Privatmünzen 322—36. — Lehner, Method VIII. 35. — Sobotka. Kratochvílné historie českých měst 75.

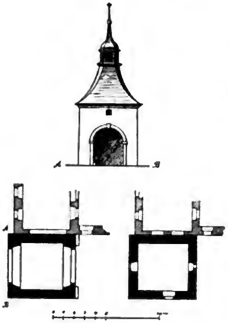
Smečno připomíná již Kosma; kdy a od koho založeno bylo, není známo. Slulo dříve Dolní Smečen a bylo vsí až do roku 1510, kdy ku přímluvě Hynka Bořity z Martinic povýšil je král Vladislav II. na městečko. Prosbou bratrů Hynka a Volfa z Martinic povýšeno bylo na město a dostalo listinou ze dne 28. prosince 1515 jméno Muncifaj (z latinského Manicipium aneb spíše Mons Fagi = Hora Buková). Od roku 1882 zove se Smečno. V témže roce (1515) obdrželo i znak, jenž se popisuje: dva proti sobě postavené stříbrné listy leknínové, dole spojené pěti kořínky a držené dvěma stříbrnými korunovanými lvy dvojohonnými v poli červeném; přes každého lva červený štrých. (Vyobr. Světozor 1875, 502.)

Originály všech privilegií shořely roku 1639, kdy bylo město od nepřátel až do gruntu vypáleno. Nyní jsou tu ověřené opisy z doby císaře Josefa II. Gruntovní zápisy města Muncifaje z XVII. století má pan Frant. Duras v Slaném. — Město vyhořelo před tím již roku 1630 dne 28. srpna, kdy padla živlu za oběť celá severní část jeho. V roce 1676 vyhořelo kromě dvou chalup celé město i s úrodou a dne 5./12. 1766 ve čtvrthodině 36 domů; škoda odhadnuta byla na 60.000 zl.

Digitized by Google

Stříbrná pečet městská z roku 1603 se znakem uprostřed a v průměru 4.7 *cm* měřící, má okolo opis v gotických minuskulích: Sigillum civitatis Muncifagiensis. Po stranách znaku letopočet 15—15. (Viz vyobrazení v Sedláčkových Hradech VIII. 131.) Na držadle jejím čteme:

Jaroslaus Borsita Baro de Mar
tinicz Dnus in Smečzna Vo
kors & Malykovicz S. C.
Mtis Consiliari'
etc.
fidelibus ac
dilectis suis subditis
fieri curauit. 24 Decem-
bris Anno 1603.

Ob. 200. Smečno. Bývalá Slánská brána.

S povýšením na město obdržel Muncifaj od krále právo Slanské a dovolení, aby zdmi hrazen byl. Nicméně nevíme, zda-li Smečenští dovolení toho užili. Mluví se sice r. 1672 v gruntovních zápisech »o chalupě při zdech města«, zdá se ale, že zdi nebyly valné. Město táhne se na volném spádu od zámku ve dvou řadách domů, jako široká ulice, zavřeno jsouc na východ příční stranou, v níž u prostřed Slanská brána s věží se nacházela. Stavěna byla ve čtverci 6·32 *m* širokém a vzala za své r. 1844. Ze zachovalého plánu sousedního domu č. 31 z téhož roku seznamujeme se s nárysem i s půdorysem jejím. Průjezd její, polokruhovitě sklenutý, byl 3·46 *m* široký (uvnitř 4·74 *m*), 5·68 *m* dlouhý a 6·64 *m* vysoký. Nad ním nalezala se komora s třemi menšími okny na různé strany; jen strana severní, přiléhající k domu, postrádala okna. Přicházelo se do ní po dřevěných schodech se strany jižní. Výška k římse obnášela 11·56 *m*. Střecha, v rozích sříznutá, opatřena byla lucernou s osmi okénky, nad níž cibulovitá vížka končila makovicí a hvězdou; podobna byla střeše hodinové věže zámecké. Výška celé věže renaissanční obnášela 44·87 *m*.

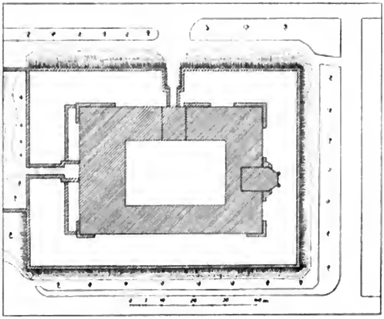
Kromě jmenované brány byla tu na západ ještě brána Kačická a na severu brána Ledecká, které již mnohem dříve se zemí srovnány byly. Jinudy do města se dostati, kromě dotčených tří bran, nebylo možno.

Stará radnice č. 52. stávala uprostřed náměstí a skrze ni vedl průjezd ku bráně Slanské; roku 1800 byla pro chatrnost sbourána.

Digitized by Google

Dům č. 21.-22., — dnes u Hajnů, — na němž posud znak Martinický v kameně vytesaný spatřiti lze, obýval v XVI. století Jindřich Bořita z Martinic, komorník Vladislava krále, s manželkou svou Markétou z Ilburka, který, pokud známo, zemřel roku 1525 bezdětek. Tento »panský dům« dal r. 1750 hrabě Frant. Michal z Martinic opraviti.

Vyobrazení Smečna viz Kapper S. Das Böhmerland, 1865, str. 40.

Obr. 201. Smečno. Situace zámku.

ZÁMEK, starobylé sídlo hraběcího rodu Martiniců, stojí na povýšině na západním konci města. Dříve stávala zde skrovnější tvrz, o níž první nepochybná zmínka vyskytuje se roku 1252 (Erben, Regesta 599.), která až do XV. stol. byla sídlem rodu pánů ze Smečna, jichž nejstarší předek Boleslav ze Smečna (nosil na štítě svém sekérky) byl v letech 1284—87 nejvyšším sudím království Českého.

Zámecké stavení tvoří pravidelný čtverhran 58 *m* dlouhý a 40 *m* široký a jest na všech stranách obehnán vyzděným příkopem 11·5 *m* širokým a 7·5 *m* hlubokým, po délce zámku 84 *m*, po šířce jeho 61 *m* dlouhým, jenž někdy vodou naplněn býti mohl. Zevnitřní zdi příkopu opatřeny jsou náspy hustým křovím zarostlými. Jižní díl příkopu tvoří ovocný sad, ostatní půdu kryje bujná tráva a zdi přioděny jsou révím a břečťanem. Před časy býval příkop oživen zvěří; roku 1696 nacházelo se v něm 12 daňkův a ještě r. 1746 medvěd. (Vyob. 201.)

Stavba v nynějším rozsahu vystavěna byla r. 1460 Bořitou z Martinic a Annou Dražickou z Kunwaldu; přestavěna byla úplně r. 1586 Jiříkem Bořitou z Martinic. Posledně opravována r. 1750 za hraběte Frant. Michala z Martinic. Budova jest na mnoha místech, zvláště v úhlech mohutnými, z kvádrů složenými, podpěrnými zděmi zachycena, any hlavní zdi tíži krovů

Digitized by Google

a mnohých štítů, zvláště v rozích, které později sneseny byly, unésti nemohly; pilíře ty přistavěny byly v roce 1834. Nad příkopem vypíná se do výšky jednoho poschodí. Zevnějšek stavby nese ráz XVI. století, mimo gotickou věž východní, pocházející z XV. století. Okna jsou pravidelně rozdělena mimo ona, ježto oboje schody osvětlují. Jihovýchodní roh, kdež se okna veliká s malými, pravidelně umístěná s nepravidelnými střídají, poukazují na větší stáří než ostatní zdivo a jsou snad zbytkem prvotní tvrze Smečenské. Zde také — na levo od kaple — lze sledovati na omítce stopy malování neb barevného sgraffita renaissančního.

V severovýchodním rohu vyčnívá ze zdiva bradáč z kamene vytesaný; podobá se velice bradáči při starém mostě pod klášterem křižovníků v Praze. Podle domnění lidu jest to obraz mistra, který zámek stavěl. Hlava, asi 0·30 *m* dlouhá, má vysoké čelo, široký nos, přišpulená ústa a krátkou, rozdělenou bradu; zadní částí lebky spojena jest s kamenem. Nad severním a východním křídlem zámku strmí dvě věže. Zámek má dva vchody, hlavní totiž na severní straně pod věží a druhý přes klenuté, na třech pilířích spočívající schody, vedoucí z hlavní síně hořejšího patra do zámecké zahrady na západní straně.

Smečno. Bradáč na zámku.

Obr. 202. Smečno. Madonna s Ježíškem.

Do zámku přichází se přes příkop po kamenném mostě, kde druhdy býval most zvedací. V průjezdu brány, křížovým klenutím opatřené, nachází se v levo byt vrátného, v pravo zazděn jest otvor, jímž se vcházelo po žebříku do vězení, pod průjezdem se nalézajícího. Dláždění průjezdu vyloženo jest kaménky způsobem mosaikovým, v němž erb Martinický a erb rodu Salm-Reifferscheidt (dvé ryb). Brána jest z venčí tesaným kamenem obložena na způsob XVI. věku. Nad jejím obloukem a kamenným orámováním nejvýše malovány jsou dva znaky; v pravo Martinický s hvězdou a gryfem, který jej drží, v levo Šternberský, který drží okřídlený lev. Pod tím jsou malovány znaky hrabat Clamů a hrabat z Martinic, hraběcí korunou zdobené, kteréž drží dva gryfové; v pravo od tohoto, v rohu obložené brány, jest v krásné, z kamene vytesané kartuši malovaný štít hrabat z Vrbna, v levo pak Martinický, též takový. Pod těmito jsou dva výklenky, chovající dvě vzácné skulptury. Dříve tu stávaly dvě allegorické, bezcenné sošky,

Digitized by Google

které dal umění milovný hrabě Richard Clam-Martinic odstraniti a těmito nahraditi.

V levém výklenku stojí socha Madonny s Ježíškem, z lipového dřeva řezaná, 0·96 *m* vysoká; nese původní, ale poškozenou již polychromii. Dle zachovalých částí barev souditi se dá, že řemenem podkasaná sukně její byla červená, plášť na líci modrý, na rubu žlutý, a šatka přes hlavu a vlasy přehozená, zelená; na obnažených částech těla barva pleťová. Pupily očí a obrví rovněž jsou namalovány. Pohyb těla jest v boku poněkud prohnutý. Spodek noh s chodidly byl bohužel někým nepovolaným odřezán aby socha vešla se do výklenku. Výraz tváře jest velmi milý a sympatický. Čelo vysoké, vypuklé, oči ještě stylisované s velikými hořeními víčky, s obloukovitým obočím, ústa drobná, krásná.

Obr. 203. Smečno. Socha sv. Ludmily (?).

Rozpuštěné bohaté vlasy (hnědé) dělí se volně pod nízkou korunou (žlutou) v paralelné partie a splývají ve čtyřech proudech přes ramena a po zádech dolů. Draperie přehozeného pláště přes ruku jest dosti bohatá a přirozeně aranžována; jmenovitě, volně visící cíp pláště odpovídá úplně pravdě. Dobře vyjímá se též mírně zvedající se roucho plachetky po levé straně hlavy. Na pravém předloktí Madonny sedí nahé Jezulátko s kučeravými vlásky, držící se levou rukou krku matky své a pravou vztahuje po jablku, které drží Maria v levé ruce. Pohyb ruky, obrácené dlaní ku předu, jest trochu nezvyklý, ale dobře jest vypozorován. Dobrá práce XV. století. (Viz vyobr. 202.)

V pravém výklenku umístěna jest socha sv. Ludmily (?), 1·15 *m* vysoká. Dřevěná, polychromovaná řezba, též bez noh, tvořila, jak se zdá, doplněk k nějakému sousoší; nasvědčuje tomu pohyb pozdvižených rukou bez všelikých attributů, dále i odříznutá deska po její pravé straně, jež souvisela jistě s druhou skulpturou. Pohyb těla při vykročené noze jest esovitý, v boku dosti prohnutý. Oděna jest v dlouhý přiléhající spodní šat barvy zelené, úzkých rukávů, jenž klidně v rovných záhybech splývá k zemi. Při něm patrn jest jakýsi druh šněrovačky na prsou. Červený plášť, na prsou spjatý, jehož sepnutí jest ale jiným šatem zakryto, visí přes rámě dolů. Žlutý okraj jeho ozdoben jest plastickými křížky, z pěti puntíků utvořenými. Plné tváře a čelo vystupují, oči trochu vypoulené, ústa s bradou

Digitized by Google

úzká. Hlavu pokrývá šátek, který po stranách splývá; na temeni hlavy sedí stylisovaná koruna s barokovými listy. Obstojná práce XVIII. století. (Vyobr. 203.)

Nad bránou stojí čtverhranná VĚŽ se čtyřmi poschodími, asi 42 *m* vysoká. Nad průjezdem jest troje patro s podvojnými širokými okny. Do prvního poschodí, kteréž patří k hostinským pokojům, přichází se buď z vedlejšího křídla aneb po hlavních schodech ze dvora. Odtud se vystupuje po 27 kamenných schodech do druhého patra, v němž jest dvé světnic empirovým nábytkem opatřených (a tolikéž ve štítu ve střeše se nachází); tu jest starý, pěkně táflovaný strop z malých obdélníků složený a vzácná veliká kamna polévaná, as 3 *m* vysoká, čtyřboká, se čtyřmi reliefy v čele, z nichž vynikají Vzkříšení Páně a Zuzanna v lázni. Odtud až do čtvrtého poschodí vedou točité schody v západní hlavní zdi věže upravené, mající 57 kamenných stupňů, dosti pohodlných. Ve třetím poschodí uložen býval archiv; nyní jsou zde uloženy jen hlavní hospodářské knihy a asi deset obecních práv. Také tu býval dřevěný model zámku Smečenského, od *Langweila* pracovaný; značně porouchán uložen dnes na půdě. Ve čtvrtém poschodí věže býval byt pověžného, totiž kuchyně a dvě holé, neobydlené komory; v jedné z nich spatřuje se vlašský komín a v kuchyni krb. Z kuchyně vychází se na ozdobný a úpravný ochoz, který jde po po všech čtyřech stranách, maje na kraji kamenné zábradlí a sloupoví čistě vytesané. Odtud široká vyhlídka na kraj slanský. Osmnáct štíhlých kulatých sloupků spojeno jest vkusnými polokruhovitými oblouky, které nesou širokou římsu prejzové střechy, z níž dvě cibulovité báně s lucernami nad sebou končí v makovici s hvězdou. Nižší lucerna má 16, vyšší 8 okének. (Vyobr. 204 a 205.)

V pravo od věže této ponechán jediný zděný štít renaissanční, jakých jindy s okrasami ze XVI. století ze střechy více vystupovalo, jak na starších vyobrazeních zámku lze viděti, jež však pro tíži, jakouž na základní zdi naléhaly, během času snésti se musily. Střecha zámku kryta jest těžkými prejzy, ale nahrazena bude prý v brzku lehčím krytem.

DRUHÁ VĚŽ, a sice gotická, pocházející z druhé poloviny XV. věku nejstarší to část zámku, vystupuje z poloviny východního traktu budovy zámecké; až k makovici má 28 *m* výšky. Z venčí podepřena jest v rozích čtyřmi mohutnými pilíři opěracími z kvádrů, jež až k římse budovy dosahují, a má tři vysoká kostelní okna. Nad okny nacházejí se v profilovaném ostění znaky a památný nápis. Nad prostředním oknem naléză se ve čtverhranu asi 2 *m* vysokém a 1·20 *m* širokém slohem gotickým ušlechtile ozdobený štít, šikmo postavený, pánů z Martinic, pokrytý širokou helmou s korunou, a nad ním opět lekno jako klenot. Prázdná prostora mezi štítem a vroubením pokryta jest podle způsobu věku tehdejšího bohatými přikrývadly, listům dubovým podobnými. Profilovaná rámová římsa, která po stranách v první třetině výšky končí, uzavřena jest po každé straně

Digitized by Google

Obr. 204. Smečno. Zámecká brána s věží; pohled od severu.

Digitized by Google

malou maskou a dvěma štítky. Tyto — všechny čtyři — byly pomalovány; zřetelna jest dosud v levo zavinutá střela (znak Benešoviců) a sotva

Obr. 205. Smečno. Pohled na zámeckou věž od severozápadu.

znatelný bazilíšek, v pravo lekno a orlice. Nad znakem ve vytesané pásce čteme dvouřádkový nápis v gotických majuskulích:

ANNO DOMINI MCCCCLX HAEC AEDES AEDIFICATA
[EST

PER GENEROSUM DOMINUM BORZITA DE MARTINICZ

(Vyobrazení znaku viz v Sedláčkových Hradech VIII. 128.)

Nad levým oknem kostelním v podobném obdélníku ořímsovaném a štítky končícím vytesán jest veliký okřídlený bazilíšek s korunou, erbovní

Obr. 206. Smečno. Pohled na východní trakt zámku z nádvoří.

to znamení Anny Dražické (Bořitové) z Kunwaldu, a nad ním v plastické stuze málo čitelný nápis:

A · do · mccccLx · elde · de · n

(Vyobrazení tamže str. 142.)

Nad třetím oknem v téže formě uzříme vedle sebe dva znaky bez nápisu, podle domnění znaky matky a báby Bořitovy, totiž znak Kladen-

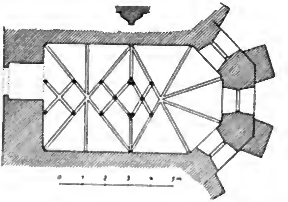
Digitized by Google

ských z Kladna (aneb vladyk ze Stebna), štít pruhem na dél rozdělený, nad přilbicí rohy, z nichž v pravo a v levo po čtyřech praporečkách vodorovně vybíhá, a znak vladyk z Daliměřic a z Odic, totiž na štítě orlice v letu a nad velikou přilbicí půl kozla ve skoku. Pro nápisy bylo ponecháno místo nad znaky ve stužkách z kamene vytesaných, jež byly bezpochyby malovány, jako vůbec všecky znaky byly druhdy polychromovány, jak tu a tam zbytky barev dosvědčují.

(Vyobrazení tamže str. 133.)

Hořejší dvě patra věže nad kaplí mají hostinice, které opatřeny jsou novějšími obdélníkovými okny a v patře nejvyšším pracuje stroj velikých hodin s ciferníkem do města a do zámku obráceným; tento má letopočet 1836. Dne 27. ledna 1632 odneslo odtud saské vojsko zámecké hodiny s dvěma cymbály, kotly a jiné nádoby měděné. V obývacím pokoji nad kaplí uložena jest též část knihovny a starší některé předměty. Věž pokryta jest pyramidovou střechou, prejzy krytou, z níž lucerna s cibulovitou bání plechem pobitou vyniká. Nad makovicí vrzá korouhvička se lvem. (Vyobr. 206.)

TŘETÍ VĚŽ se štíhlou střechou, jak starý obraz Smečna dotvrzuje, bývala v jihozápadním rohu zámku, že však se zdi rozestupovaly, byla v XVIII. století rozbourána. Byla tam lidomorna a našlo se tu množství kostí. Posud jest v přízemí sklep a pod ním vězení zadělané, odkudž kosti vybrali. Věž uvidíme i v pozadí na vyobrazení města Slaného z roku 1602 v Diadochu Paprockého.

Obr. 207. Smečno. Zámecká kaple sv. Anny; profil žebra.

Uvnitř druhé věže nalezá se starobylá gotická KAPLE SV. ANNY, do níž se ze zazděného nyní podloubí při dvoře zámeckém vstupuje. U vchodu nad kamennými venýři jsou vytesány dva znaky, v levo Martinický, v pravo Šternberský. Kaple sama, skrovných rozměrů, jest 4·68 *m* široká, poboční stěny měří 6·42 *m* a každá z tří stran pravidelného osmiúhelníka 1·90 *m*. Osm štíhlých, polovypuklých sloupků, 0·16 *m* v průměru majících, sedí v rozích a ve zdivu a končí hlavicemi, vousatými tvářemi lidskými ozdobenými. Z hlavic pak vychází úzké žebroví klenby, v níž se pruty do trojhranův a křížů sbíhají. Klenutí rozděleno jest na závěr paprskovitý, jímž naznačen presbytéř, a na pole obdélníkové, křížově sklenuté, kde ve střední partii ještě křížovými pásy jest rozmnoženo. (Vyobr. 207.) Tam, kde se tyto dotýkají hlavních prutů žeberních a kde se protínají, zasazeny jsou malé okrouhlé klenáky dvojnásobnými růžicemi vyplněné. Ve dvou svornících, štítům

podobných, právě nad středem kaple vyobrazen jest v kamenu bazilíšek Kunwaldský a lekno Martinické. (Vyobrazení viz v Hradech VIII. 155; profil žebra jest tu ale nesprávný.) Nápisy na stěnách připomínají nám zakladatele a obnovovatele kaple. V levo blízko kůru pod malovaným erbem Martinickým a Kunwaldským čteme v gotických majuskulích:

BORZITA DE MARTINICZ, ANNA DRACZICZKA DE [KUNEWALD
CAPELLAM HANC S. ANNE SIMUL CUM
ARCE SMECZNA EREXERUNT.
A. D. 1860.

Naproti tomu na pravé zdi jsou malované znaky Martinický a Šternberský s nápisem v švábachu:

Jaroslav Borzita hrabiě z Martinicz Marye Eusebia z Sternbergka
tuto kapli s. Anny zcela obnovili
okolo L. P. 1630.

Konečně blíže oratoria v levo od prvního nápisu jest nápis se znaky Klamovským, Martinickým a Guilfortským následující:

Karel hrabě a Pán z Clam-Martinicz
Lady Selina Karolina Meade
této kapli S. Anny starozitnau
okrasu opět navrátili. L. L. 1838.

Tři vysoká gotická okna s šikmým ostěním, 0·87 *m* široká, na 1·90 *m* se rozšiřující, kulatým obloukem sklenuta, byla roku 1838 barevným sklem prací *Wetzsteina,* pražského sklenáře, opatřena. Jsou ozdobena znakem Clam-Martinickým a Guilfortským v krásných barvách a souhlasí úplně se starožitnou stavbou svatyně, do níž jen poloviční světlo propouštějí. V levém okně zasazeno jest v kruhu, s průměrem asi 20 *cm*, poprsí sv. Karla Boromejského a Panny Marie s Ježíškem, v pravém okně opět sv. Karla a sv. Josefa.

Vzácná a stará památka umělecká jest skládací oltář sv. Anny z počátku XVI. věku. Spodek oltáře — mensa — jest vyzděn a na stěnách tumby šťastně napodobil tu malíř z hruba zasazené drahé kameny, pozlacenou maltou spojené. Otevřená archa vykazuje ve svém středním poli vysoký relief, ze dřeva vyřezaný, živě barvami a zlatem vyzdobený totiž obraz Matky Boží a sv. Anny s Ježíškem, jejž rodička mateři své ukazuje. Výška obou sedících postav obnáší 0·80 *m*. Obě ženy sedí na jakési lavici, s obou stran hranolovými sloupy uzavřené, jež končí jablkovitou ozdobou. Bohorodička, svěžího a mladého obličeje, oděna jsouc v roucho doby, kdy práce vznikla, podává a ukazuje nahé dítě své matce tak, že toto tvoří střed řezby. Dobu biblickou hleděl umělec naznačiti

Digitized by Google

přehozeným pláštěm, po němž splývají rozpuštěné vlasy. Výborně zobrazena jest sv. Anna, a to nejen v přirozené pose své, nýbrž i v draperii šatů; jmenovitě záhyby přehozené plachetky přes hlavu mistrně jsou po-

Obr. 208. Smečno. Skládací oltář v zámecké kapli.

dány. Na hladkém pozadí nad hlavami jich psáno jest zlatými písmeny v gotických majuskulích:

FECIT MIHI MAGNA QUI
POTENS EST.

V pravém křídle nalézá se relief sv. Barbory 1 *m* vysoký; světice volně stojí u vysoké, úzké věže gotické ve stejné velikosti a v pozvednuté dlani pravé ruky spočívá kalich, který levicí přidržuje. Přilehající jinak oděv, jenž zakončuje u rukávu vyčnívající manžetou, jest na ramenou a v lokti řasnatý a právě takový jako u Panny Marie. Pozlacený plášť přes tělo daný jest uměle shrnut a drapírován. Milý a oddaný jest výraz obličeje, lemovaný rozpuštěným vlasem a korunou na hlavě.

Digitized by Google

Levé křídlo vyplňuje vysoký relief sv. Kateřiny s odznaky kusem kola v levé a mečem v pravé ruce, v témže uspořádání jako předešlý.

Všecky tři řezby uzavřeny jsou v zlacených rámcích, které ve svém vrchu vyplněny jsou oblouky z pozdní gotiky, ozdobeny rostlinnými řezbami. Dole pak pod každou nalézá se obdélníkové pole úzké, prolamovaným listovým ornamentem vyplněné. Nad křídly archy zvedají se nad jednoduchou římsou, drženou kulatými a úzkými sloupky, duté fiály s vysokými trojúhelníky vedle, jež jsou skružím obohaceny, zevně pak kraby a kyticí uprostřed ozdobeny. Nad středním reliefem spatříme krásné, z lipového dřeva řezané 0·47 *m* vysoké poprsí Kristovo s trnovou korunou na hlavě a s odvráceným trochu obličejem, v gotickém rámu zasazené, nad nímž nejvýše vrcholí plastický znak Martinický. (Vyobr. 208.)

Je-li archa zavřena, spatřují se na ní malované obrazy čtyř světic, 1·55 *m* vysoké a 0·41 *m* široké. Všecky postavy obráceny jsou ku středu, mají skoro totožné obličeje a všecky, mimo třetí, nesou koruny na hlavě. Jsou to (od leva k pravé straně počínaje): sv. Anežka s beránkem v ruce, v červené roucho oděná; její loket, z něhož bílé roucho vystupuje, spjat je šňůrami. Vlasy spuštěny má tak, jako nalézáme na dřevěných reliefech. Sv. Filomena, v červeném plášti, drží v levé ruce dva dlouhé šípy. Sv. Alžběta s širokým kloboukem na hlavě. Vlasy přidrženy jsou čelenkou v podobě jakéhos skvostu. Přes rameno nese torbu a v rukou drží košíček květin. Poslední, sv. Markéta, v plášti červeném, přehozeném na zeleném rouše, jehož uspořádání u krku jest totožné, jako při předešlé světici; v levé ruce vede na řemenu uvázaného draka, v pravici drží palmu. Dle Miltnera bývaly zde dříve malované obrazy svatých: Ivana, Šebestiána, Panny Marie a sv. Václava a pod archou obraz sv. Jiří, které musily ustoupiti novějším.

Pod rozvěracím oltářem malovány jsou na deskách obrazy (od levé strany k pravé): sv. Šebestiána, 0·60 × 0·44 *m*, dále biskupa sv. Alfonsa z Liguori, jenž drží otevřenou knihu, na níž psáno: »Amor Jesu dulcissimus et vere sauvissimus: pius«, vedle něho obraz sv. Ignáce Loyolského. Oba tito tvoří dvířka k svatostánku a jsou každý 68 *cm* vysoký a 53 *cm* široký. Čtvrtý představuje sv. Rocha s psíkem a ranou na levé noze.

Všechny tyto řezby a malby byly při posledním obnovení kaple od *J. Grussa* vyčistěny a dílem přemalovány.

Na zadní straně oltáře visí malý — velikost 0·62 × 0·41 *m* — votivní obraz z roku 1758 Marie Anny hraběnky z Martinic, s nápisem:

Anna InterpretaVr GratIa nVLLVs DVbItet
eX euXenIa praesentIa
probant: AnnaM eIVs ope In CasVa
a sVperIs serVarI
videlicet firmam et excel

Digitized by Google

lentissimam dnam. dnam. Mariam Annam S. R. I. Comitem de Martinicz Natam Comitem de Sternberg.

Na obraze zobrazena jest příčina tohoto nápisu. Dotčená hraběnka šťastně zachráněna z nebezpečenství, když pod kočárem jejím kolo se rozdrtilo a koně se splašili, jen tou náhodou, že předek kočáru od zadního dílu se odtrhl.

Vedle oltáře umístěna jest 0·95 *m* vysoká socha Madonny s Ježíškem, z bílého kararského mramoru skvostně provedená, kterou přivezl si hrabě Jindřich Clam-Martinic z Říma, dav si ji papežem Piem IX. posvětiti.

Nad vchodem nachází se oratorium hraběcí rodiny, zabírajíc celou šířku kaple, k němuž se chodí z prvého patra. Na zábradlí do kaple hledícím jest patero stejně velikých obrazů, které malíř *Gruss* na místě předešlých vymaloval. Představují v prostřed Krista a v ostatních svaté apoštoly, vždy po třech v jednom obraze. Pod oratoří visí obraz sv. Anny, učící P. Marii čísti, 0·81 *m* vysoký a 0·64 *m* široký; na protější stěně obraz sv. Josefa s děťátkem, od *Ferdinanda Velce* z roku 1884, 0·90 *m* vysoký a 0·68 *m* široký.

Pod kaplí byla někdy krypta; schody do ní vedoucí jsou již dávno zazděny a místnost sama k jiným účelům se potřebuje.

Roucha obřadní jsou nová. Misál z roku 1733, druhý tištěn roku 1774

Gotická lampa pro věčné světlo pochází z hradu Clamu v Hor. Rakousích.

Prostranný čtverhranný zámecký dvůr jest dlážděn a po stranách kamenným chodníkem opatřen; zdélí jest 30 *m* a zšíří 20 *m*. Na levé straně jest stará studně, která dlouho překlenuta a zasypána bývala, až teprve roku 1837 při dláždění dvoru zase nalezena.

Stěny dvoru ozdobeny jsou znaky bývalých pánův a držitelův Smečenských a jich manželek a to nad průjezdem erbem Martinickým z kamene vytesaným a nad okny prvního poschodí patnácti odděleními malovanými na plechových, ke zdi připevněných štítech. Před tím malovány byly direktně na zdi a dosahovaly až k římse okenní. Na východní straně jsou:

1. Znaky Bořity, zakladatele Smečna a manželky jeho Anny Dražické z Kunwaldu s letopočtem 1460. 2. Erby Martinický s Kolovratským 1483. 3. Martinický s Wartenberským 1492.

Na jižní straně spatřují se

4. znaky Martinický s Berkovským 1527; 5. týž se znakem pánů z Vrbna 1577; 6. týž se Šternberským v pravo a Vrtbovským v levo

Digitized by Google

1598; 7. erb Martinický již novější s lekny a hvězdou s erbem knížat z Castiglione 1649; 8. týž s erby Šternberským a Dietrichšteinským z obou stran 1651; 9. týž s erbem Kounickým 1685; 10. týž se Šternberským 1685.

Na západní straně jsou ve třech odděleních vždy

11. znak Martinický s erbem Jirgerův (2 srpy) 1714 a dvakráte 12. 13. s erbem Šternberským s letopočty 1735 a 1773.

Na severní straně jest

14. erb hrabat z Clamu jednou s Martinickým 1792 a 15. jednou s Guilfortským 1832.*)

Z obou stran kaple v přízemí až do polovice jižního křídla nacházejí se hostinské komnaty, v tomto pak dále a v západním křídle prostranná kuchyně se vším příslušenstvím (místnosti pro čeleď a kuchaře). Západní a východní strana dvora měla v přízemí podloubí se šesti polokruhovými oblouky na hranolových pilířích spočívající, které zůstalo jen při kuchyni; u kaple bylo asi před 20 roky zazděno. Mnohem dříve zazděna byla i otevřená chodba nad ním v prvním poschodí. (Vyobr. 206). Uprostřed západní strany dvora jsou dvířka k temné chodbě a odtud na hradbu na téže straně zvenčí do výšky přízemí vystavěnou a nyní stromy posázenou, nad nížto se schody do zámecké zahrady vznášejí.

V klenuté místnosti přízemní v severozápadním rohu zámku bývalo úhledné d i v a d l o, na jehož oponě vyobrazen byl starožitný hrad Klam. Místnost tu proměnil nynější vladař domu smečenského za o b r a z á r n u a k n i h o v n u. Při prohlížení zámku byla právě upravována a pověšeno v ní bylo 8 dámských a 5 mužských rodinných portraitů, mezi nimi též zámecká bílá paní. Stěny zakryty jsou skříněmi, bílým neprůhledným sklem opatřenými, v nichž spisů více než 5000; ponejvíce dějepisných, numismatických, genealogických a belletristických děl a mnohá skvostná díla francouzská a anglická. V jedné skříni uložena jest hojná a drahocenná sbírka rytin všech dob, systematicky spořádaná. Na skříních rozestaveny jsou různé figury a vásy.

Železné dvéře v pravo ode dveří do bývalého divadla vedou do místnosti, v níž jest starý a r c h i v uložen. Tento, zejména první oddělení jeho, kteréž nese název archivu šlechtického, obsahuje drahně spisů starožitných, pečlivě sice urovnaných nikoliv však srovnaných, tak že se tu kvitance, tklivá psaní mateře k synovi, královské listy, registra rybničná,

*) Vyobrazení znaku Martinického viz: Paprocký, Zrc. mor. 417. — Lumír III. 1853, I. 346. — Sedláček, Sbírka pověstí, 129. — Sedláček, Hrady VII. tab. 6. a VIII. 128. — Král V., Znaky rodů českých č. 9. — Týž. Heraldika, 35. — Heber, Burgen V. tab. I. 2. 3. — Čas. spol. přátel starož. česk. II. č. 4. list IX. — Výběr uměl.-prům. předmětů z retrospektivní výstavy.

Digitized by Google

smlouvy, rozličné kopiáře, sbírky sněmů, nálezů soudních, půhonů, prodeje a poznámky různé střídají. Obsahuje listiny nejen pro rodopis Martiniců a Clamů, ale i pro obecnou historii, zvláště XVII. věku velmi důležité.

Obr. 209. Smečno. Pohled na zámek od západu.

Sepsání škod vojenskými taženími v čas třicetileté války na zdejším a slanském panství učiněných, usedlostí v též době osazených neb pustých, sečtení lidu a dobytka užitečného, podávají patrný obraz smutného stavu vlasti naší v této strastiplné době. První hrabě z Martinic, veliký ctitel pamětí a předků svých, dal důležité a nejstarší listy již vlhkostí porušené opsati, a tak se stalo, že jdou památky rodu Bořitovského od roku 1454 nepřetržitě na naše časy. Důležitý jest denník Jaroslava Bořity z Martinic

Digitized by Google

od roku 1597 do r. 1619, střídavě česky, německy a latinsky psaný. — Druhý díl archivu uschován jest, jak již zmíněno bylo, ve věži.

Po širokém schodišti v severním traktu budovy, kde pověšeno jest několik starších figurálních a krajinových maleb, dojdeme k obývacím pokojům hraběcím v prvním patře, které zabírají polovici severní, celou západní a jižní stranu; ostatek jsou hostinice. Mezi oněmi zasluhuje býti

Obr. 210. Smečno. Relief sv. Jiří v zámku.

uveden jeden pokoj, jehož uspořádáním z chvalitebné úcty pro nebožtíka hraběte Karla, bývalého polního zbrojmistra rakouské armády, se ani nehnulo. Spatřují se tu uniformy, které nosil, některé řády a zbraně jeho. Mimo to lze tu spatřiti znamenitou sbírku ručnic a velikou knihovnu vojenskou.

Na schodišti visí relief sv. Jiří, z lipového dřeva dovedně řezaný, 51 X 54 *cm* veliký, který dříve byl pozlacen a polychromován a tvořil bezpochyby část nějakého oltáře z počátku XVI. století. Praví se, že býval dříve v kostelíku sv. Jiří v Libušíně. Světec v plném brnění na vzpínajícím se silném hřebci sedící zasadil smrtelnou ránu draku, který ze skal vylezl; tyto naznačeny jsou plochými pahrbky. Draku, jenž na zemi umírá, vězí zlomené kopí v hrdle a výraz odumírající hlavy jeho, která zasahnuta byla i mečem, podán jest výborně. Kučeravá a bezvousá hlava světce správně

Digitized by Google

je modelována. Dlouhý meč ulomen hned u rukojeti. Široká uzda koňova ozdobena je třásněmi. V pozadí v levo klečí panna s korunou na hlavě, s rozpuštěnými vlasy a se sepjatýma rukama, v přiléhající šat oděna. (Vyobr. 210.)

Obr. 211. Smečno. Kamna v zámku z r. 1603.

U prostřed západního křídla na tu stranu k zahradě (bývalá knihovna) nachází se řada rodinných portraitů, z nichž vynikají obrazy Jiříka Adama z Martinic v plném ornátu rytíře zlatého rouna a manželky Marie Josefy, rozené hraběnky ze Šternberka, šelé postavy v životní velikosti. Dále pět portraitů poprsních a devět po kolena. Mezi nimi jsou to obrazy Jaroslava Bořity na Běrunicích vedle manželky své Johanky Dašické z Barchova, Jan, purkrabě Karlšteinský, František Michal, Ižalda Bořitová z Dubé v malebném kroji, Jiří Bořita, sudí, Eliška Bruntálská z Vrbna, Barbora Eusebia Braniborská z Martinic, Jaroslav Bořita s nevěstou Marií Eusebií ze Šternberka, Eliška Maří Majdalena, rozená z Vrtby, atd.

S t a r o b y l á r e n a i s s a n č n í k a m n a kachlová, polévaná, stojící na čtyrech nohách, 0·38 *m* vysokých, akantovými listy pokrytých; v celku jsou 2·17 *m* vysoká a 0·65 *m* široká. Přední jich strana rozdělena jest tři stejná pole, 0·49 *m* vysoká, oddělená od sebe římsami, 0·81 *m* širokými, z nichž ona nad spodním dílem nese tři fantastická okřídlená zvířata; ostatní zdobeny jsou perlovcem, vaječníkem a akantem. V prostředním poli nalezáme pěkně modelovaný barevný znak Jaroslava Bořity z Martinic se začátečními písmeny nad ním v obou rozích I · B : Z · M, pod ním leto-

Digitized by Google

počet 16—03. Erb z obou stran rohových uzavřen jest karyatidami, 0·38 *m* vysokých a 0·10 *m* širokých, z levé mužským, z pravé ženským torsem se založenýma rukama. Na horním i dolním dílu nalezá se rovněž krásně pracovaný erb manželky jeho Marie Eusebie ze Šternberka i začáteční písmena jména jejího ME · B · Z · — S · S s tímže letopočtem a v témže upravení jako předešlý. Vrchol kamen tvoří tři trojúhelníky vyplněné žehnajícím Bohem Otcem v trojhranu, na němž sedí okřídlení andílkové. Provedení je krásné, neporušené. (Vyobr. 292.)

Obr. 212. Smečno. Kovaná mříž v zámku na schodišti do parku.

Kamenný stůl, na jehož desce barevně vykládán znak Martinický, obklopený květinami.

Stojací hodiny; na podlouhlých dvířkách tři malované portraity, 8.5 *cm* vysoké a 6 *cm* široké, a sice Jaroslava Bořity z Martinic, Viléma Slavaty a Fabricia Plattera.

Prostranný pokoj spojen jest s pavlánem, z něhož upraveno je do parku kamenné schodiště s jedním odpočívadlem na dvou klenutých obloucích, v podobě koňské hlavy, spočívajících. (Vyobr. 209.) Za zábradlí slouží mu kamenné sloupy, mezi nimiž prázdný kosodélníkový prostor vyplňují dovedně proplétané a pěkně kované, železné mříže barokové, 0·65 *m* vysoké a 1·20 *m* dlouhé. V nejhořejším poli vsazen jest mezi ornamentem znak Martinický a Šternberský držený se strany gryfy. Mříže dal zhotoviti umění milovný hrabě František Michal z Martinic v polovině XVIII. stol. (Vyobr. 212 a 213.)

V hradební zdi v příkopu stojí čtyry barokové vázy kamenné, as 1 *m* vysoké.

Digitized by Google

K hlavnímu tomuto salonu přiléhají jiné pokoje s nábytkem vykládaným a vyřezávaným v národním slohu. V úzké chodbě jižního křídla zámeckého zachován jest táflovaný strop s temperovou malbou XVI. století, který rozdělen jest ve tři oddělení. V prvém jsou čtyry pole ve velikosti asi 1·40×0·70 *m*, malovaná spirálami, květinami a arabeskami, v druhém vidíme v šestiúhelnících mythologické postavy na koních, jakýsi to turnaj, a ve dvou čtvercových polích anděly; ornament končí nymfou. Třetí díl pozůstává z trámoví a na prknech mezi lištami malovány jsou pestré květiny, vždy ze středu počínající.

Obr. 213. Smečno. Mříž v zámku na schodišti do parku.

Chodba ke kapli ve východním křídle prvého patra ozdobena jest sgraffity, as před 30 roky za 1400 zl. provedenými, k nimž návrhy zhotovil inženýr *Volf*. I zde jest rozvěšena celá řada rodinných portraitů a větší obraz kmene rodu Bukovšteinů z Bukovských. Dále stojí zde stará skvostná nosítka hraběcí, krytá a zasklená, pozlacená, červeným sametem vyložená, hvězdou Šternberskou a znakem Martinickým opatřená.

Před vchodem do zámku stojí dva 11 *m* vysoké obelisky, z několika kusů pískovce sestavené, jež umění milovný hrabě Jiřík Adam z Martinic r. 1700 na památku svého delšího pobytu v Římě dal postaviti.

V krásném parku zámeckém stojí malebná SALA TERRENA (vyobrazení viz v »Čechách« XI. 191), vystavěná pod správou neznámého jinak *Michala Dintzenhofera* okolo roku 1730, jenž snad jest totožný s Kiliánem Ignácem Dintzenhoferem. Uvnitř obsahuje dvě místnosti: rozsáhlý sklenník a pokoj se dvěma krby; dříve k němu býval připojen stejně veliký sklenník i se strany východní (nedávno byl stržen), takže rozměrností svou řadil se k těm největším. K salatréně s mansardovou střechou vede s nakloněné strany severní dvojramenné schodiště, mezi

Digitized by Google

nímž jest ve výklenku kaskáda s vodotryskem. Tato strana budovy má dosud viditelné stopy m a l e b se škrábanými konturami, představující v popředí malované zábradlí s podpěrnými zděmi. Za tímto vyobrazen byl park s cestami, u nichž rozestaveny jsou belíky se stromky. Mezi elipso-

Obr. 214. Smečno. Nástropní malba v zámeckém zahradním pavillonu.

vitými okny vyškrábány jsou kontury pilastrů, květiny v květáčích, nad nimi pak jest malován lasturový ornament.

Pokoj měří uvnitř 8 *m* délky a 7 *m* šířky. Severní a jižní stěna prolomena jest trojími dveřmi vedle sebe, dvěma sloupci oddělené, nad nimiž jsou pilíře s okny. Poboční stěny mají uprostřed (do sklenníků) jediné dvéře, 2·97 *m* vysoké a 1·64 *m* široké, s kamennými a lesenovými venýři.

Digitized by Google

V prázdných polích po stranách dveří namalovány jsou vojenské emblemy, srovnané v zátiší, z předmětů jako jsou: meče, kopí, prápory, trubky a polnice, sudy s prachem, železné koule, brnění, helmy, bubny a pod.; nad nimi v úzkých polích zobrazeny bitevní insignie a fasces. Nad dveřmi pak namalován jest imitovaným mramorem architráv s dvěma medailony (grisaille). Kopulovitá klenba vyzdobena je temperovou malbou z doby klasické s podpisem: »J. C. Kowarzik«. (Vyob. 214.) Zručná komposice dekorativní, živých barev, znázorňuje na jižní straně v pozadí tábor vojska, v popředí Římana Mucia Scaevolu, jenž drží rámě své v plamenu ohně, na ozdobném podstavci šlehajícího; obličejem obrácen jest k nádhernému stanu, v němž sedí stařec v turbanu, etruský to král Porsenna, a jeho vojevůdci. Tuto scénu od jiné odděluje strom na břehu. V prostřed klenby žene se po dřevěném mostě do víru bitevního Horatius Cocles s napřaženým kopím sedě na spínajícím se koni, v prudkém pohybu. Vlnící se voda jest dobře malovaná. Malebné jest též skrácení poraženého hřebce a pod ním ve vodě spadlého vojína, jehož bledá mrtvá tvář jest znamenitě podána. Výjevy ty uzavírá dole architektura, totiž elipsovitá malovaná tambura s konsoly, na něž uvázány jsou těžké festony z květin, ležící ve špaletách a na malovaných římsách nad okny.

Na omítce západní zdi v jihozápadním koutu zámeckého parku nalezneme zbytky rokokové malby, 8 *m* dlouhé a 1·60 *m* vysoké. Stávala prý zde střílna. Jak fragmenty: schodiště se sloupy a se zábradlím, vysoká architektura a dvě postavy v červených rokokových fracích, dokazují, byl kolorit i kresba bezvadné.

Obr. 215. Smečno. Kovaná mříž nad vraty zámeckého parku.

Nad vjezdem do parku se strany západní, jehož železná vrata ukončena jsou nahoře pěkně kovanou mříží, (Vyob. 215.) stojí na zděných pilířích dvě sochy Pomona a Flora z hrubozrnného pískovce z jednoho kusu kamene trochu nemotorně a hrubě pracované a asi 3 *m* vysoké se svým symboly v rukou. O něco menší ale mnohem dovednější jsou dvě znamenité skulptury po stranách hlavní cesty v prostřed parku umístěné, a sice: Samson roztrhává lvovi tlamu, který se mu předníma nohama zatíná do stehna, a Hercules škrtí levou rukou čtyřhlavou hydru, jež mu dere lýtko, a kterou chce kyjem skoliti. Obě obnažené postavy i se zvířaty jsou anatomicky věrně podány a uměle propracovány. Svou koncepcí a provedením připomínají nápadně ona sousoší před vchodem královského hradu na Hradčanech, z čehož soudíme, že autorem těchto prací byl též sochař *Ignác Platzer*, a to tím spíše, že pro Smečno zhotovil i BAROKOVÉ SOUSOŠÍ NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE, mezi

Digitized by Google

zámkem a kostelem stojící, které dal roku 1744 postaviti hrabě František Michal z Martinic. K trojhrannému sloupu, jehož rohy otupeny jsou širokými kanelovanými konsolami, nesoucími těžkou římsu, několikráte

Obr. 216. Smečno. Sousoší nejsv. Trojice před zámkem.

prolamovanou, vedou tři nízké stupně. Tři obdélníková pole na sloupu, 1·50 *m* vysoká a 1 *m* široká, vyplněna jsou pěknými reliefy; a sice an východ: Početím světa. Bůh, stvořiv Adama, ukazuje mu strom zapovězený; v pozadí lev, v povětří pták. Nejkrásnější relief Křest Krista

Digitized by Google

obrácen jest k severovýchodu. Při břehu ve stínu palmy vykonává se posvátná scéna. Kristus, jenž vkročil do vody, přijímá křest z rukou sv. Jana; v oblacích objevují se andílci s holubicí. Posy obou figur, draperie jich a vůbec celá komposice jsou mistrné. Třetí relief k jihu představuje Krista na kříži, kdy probodnut byl kopím jezdcovým; pod křížem lkají Marie a Jan a klečící žena s děckem. Jemností modelace vynikají oblaka s dvěma hlavičkami andílků. Z výběžků římsy vystupují tři voluty, dotýkající se sloupu, jenž prostupuje středem a stoupá do výše v podobě dolejšího dílu, ukončen jsa menší článkovanou římsou. Na něm k východu vytesán jest v barokové kartuši ve dvou oválech znak Martinický a Šternberský s korunou. Na vlnovitých volutách sedí v různých posách po nahém andílku, z nichž každý drží barokový štít se slovy: Peste, Fame, Bello. Na vrcholu sloupu spočívá mohutná zeměkoule zastřena místy oblaky, v nichž skrývají se hlavičky andílků. Nahoře sedí nejsvětější Trojice umělecky pojatá a propracovaná. Mistrná práce ta zhotovena jest z pískovce. (Viz vyobr. 216.)

SOCHU SV. JANUARIA u Smečna dal postaviti roku 1733 Jiřík Adam z Martinic. Otlučené poprsí její a zvláště obličej s biskupskou mitrou na hlavě posazeno jest nyní na rohové zdi školky u silnice.

DĚKANSKÝ KOSTEL NEJSV. TROJICE stojí východně naproti zámku a nazývá se již roku 1352 farním. V XV. a v XVI. století sloužil podobojím, až teprve roku 1587 Jiříkem Adamem z Martinic a manželkou jeho Eliškou z Vrbna nově přestavěn a vysvěcen, odevzdán byl znovu katolíkům. Od roku 1602 se stal děkanským. Opravován byl v letech 1738, 1782, 1838 a 1881.

Chrám velikých rozměrů pozůstává ze sakristie, která vlastně původní svatyní byla, z dlouhého presbytéře, k němuž z jihu věž se zvony přiléhá a z rozměrného vysokého trojlodí s kruchtou a oratoří, zvenčí pak se dvěma kobkami při vchodech v západních rozích. Kamenná budova je omítnuta, prejzy a taškami kryta a vystavěna je v slohu goticko-renaissančním. (Viz půdorys obr. 219.)

Nejstarší díl chrámu jest díl východní, dnešní sakristie, jenž druhdy sloužil za presbytéř původnímu gotickému chrámu ze XIV. století; jest 6 *m* dlouhý, 4·85 *m* široký a ku svorníku klenby jen 4·30 *m* vysoký. Uzavřen je pěti stranami pravidelného osmiúhelníka, v jichž východních stěnách jsou tři nízká okna, lomeným obloukem sklenuta s hladkým ostěním; čtvrté okno se strany jižní, naproti sanktuáři je zazděno. Tato jsou dnes z venčí i uvnitř zamřížována; opatřena byla dříve skly šestihrannými, v olovu zasazenými, jak dosud prostřední ukazuje. Klenba rozdělena je na obdélníková travée s křížovými žebry a na paprskový závěr. Žebra profilu zvonového vybíhají v paprskovém závěru ze čtyř menších, zcela jednoduchých, visutých jehlanových konsol a sbíhají se do hlad-

Digitized by Google

kého svorníku; ale za to uprostřed podélných stěn, v místech, kde vybíhají tři žebra současně, zasazeny jsou dvě krásně propracované konsoly, 32 *cm* vysoké rovněž jehlancovité podoby. (Takové jsou i v kostele Dolínském.) (Obr. 217.) Zvenčí podepřeno je zdivo šesti podpěracími pilíři.

Obr. 217. Smečno. Sanktuář a přípora s žebry v děk. kostele.

Uprostřed severní stěny vystupuje ze zdi mocný sanktuář, až do špičky fiály 3 *m* vysoký a 1·20 *m* široký. Boční strany jeho, 28 *cm* silné, jsou rovnoběžně článkovány a dole křížově protnuty. Na vrcholu trojhranného masivního štítu sedí těžká křížová fiála. Sanktuář uzavírá se železnými dvířkami 1·10 × 0·72 *m* velikými, jejichž přední plocha pobita je hustě pruty plechovými, tvořícími kosočtverce. Dvířka opatřena jsou uvnitř třemi železnými zámky, z nichž střední největší o čtyřech západech okrášlen je kovaným a vtloukaným ornamentem. (Vyobr. 217.)

V západní, úplně uzavřené, a to trojhranné stěně, ponechán je otvor pro dvéře, 2·15 *m* vysoké a 1·04 *m* široké, v ostře lomený oblouk skle-

Digitized by Google

nuté, jichž článkované venýře jsou sestaveny ze čtyř velikých kusů kamenů. Dubové dvéře jsou jako při sanktuáři plechem a železnými pásy pobité a nesou rovněž tři zámky nad sebou; zavěšeny jsou na třech závěsech.

Bývalá loď kostelní přeměněna byla při přestavbě roku 1587, kdy kostel vzal na se dnešní podobu, za presbyterium; toto je 10·70 *m* dlouhé a 7·56 *m* široké. Chorový závěr vytvořen pěti stranami pravidelného osmiúhelníka. Osvětleno je šesti okny, každé jedním prutem rozdělené a bohatou různou kružbou opatřené. Jednotlivé díly této, jakož i lomené oblouky vykazují již silný vliv renaissance. Sedmé okno, které by vedlo do věže, je zazděno. Zdivo, 1·20 *m* silné, podepřeno je zvenčí šesti opěráky, s nichž dva mizí ve zdech sakristie a třetí ve zdivu věžním.

Presbyterium děleno je dvakráte schodem. Pod zazděným oknem na jižní stěně jest psáno:

Año MDLXXXVII.
Nos Martinus Dei & apostolicae sedis gratia archiepiscopus
Pragensis, Legatus natus consecravimus Ecclesiam et hoc altare
in honorem Sanctissimae Trinitatis et Reliquias Beatorum Mart:
S. Prokopii, S. Barbarae & Benignae in eo inclusimus singulis
Christifidelibus Hodie unum añum et in die Añiversario
Consecrationis hujus modi ipsam Visitantibus Quadraginta
dies de vera indulgentia in forma Ecclesiae consulta concedentes.
Renovata āo MDCGXXXVIII
Denuo āo MDCCLXXXII
Denuo āo MDCCCXXXVIII
Denuo āo MDCCCLXXXI

Vítězný oblouk schází. Následkem stejné výšky lodi, a to velmi značné, pokračují nepřetržitě pásy křížové klenby z presbytéře do lodi, tvoříce kosočtverce stejné velikosti. Tvar a profil žeber je skoro týž jako v renaissančně-gotickém kostele sv. Jiří ve Velvarech, totiž tupě klínovitý:

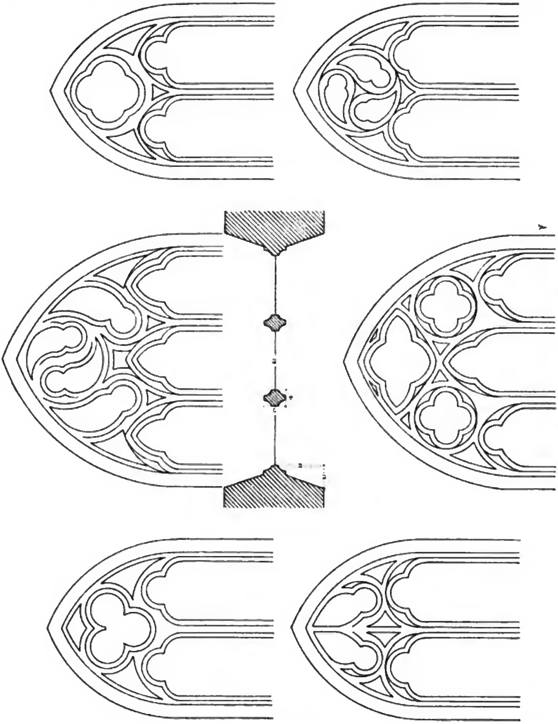

V polích kosočtverečných namalováno je devět znaků členů rodu Martinického a jich manželek.

Síň chrámová tvoří obdélník, 17·68 *m* dlouhý a 15·80 *m* široký a rozvržena je na tři lodi. Střední loď, v šířce presbytéře, dělí se od postranních dvěma páry masivních hranolových pilířů se stranami 2·30 × 1·84 *m*. Západní pár podpírá oblouky svými současně též kamennou kruchtu. Pilíře, 6 *m* od sebe vzdálené, spojeny jsou polokruhovým obloukem. Nad postranními loděmi, 4·12 *m* širokými, zřízeny jsou ve výši kruchty chodby a oratoře pro členy hraběcí rodiny. V této výši ukončena jsou též okna, která osvětlují vzdušné tyto prostory chrámové. Na každé poboční straně jsou dvě, vyplněná složenými skly šestihrannými. Každé okno s hladkým ostěním rozděleno je dvěma pruty a ozdobeno bohatým skružím; kružby konstruované z plaménků, střídají se v různých variantech. (Vyobr. 218.)

Digitized by Google

Venkovské zdivo lodní děleno je v meziokní a v rozích opěrnými pilíři — tedy čtyřmi na každé straně — o dvou ústupcích. Hlavní vchod prolomen je na západě, postranní pak v rohu jihozápadním a severozápadním.

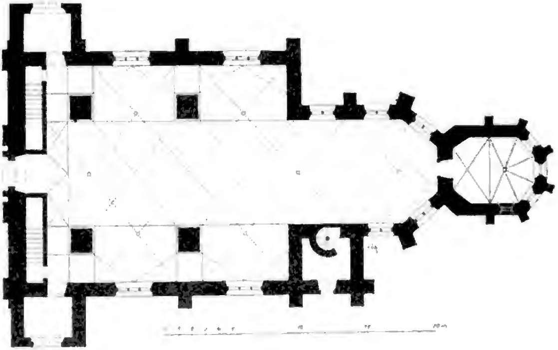
Obr. 218. Smečno. Kružby oken děk. kostela.

Tyto chráněny jsou nízkou přístavbou se síncem 3·50 *m* ve čtverci velikým.

Západní průčelí má ráz čistě renaissanční. Celá stěna rozvržena je čtyřmi pilastry, spočívajícími na vysokém soklu, na tři stejná obdélníková pole, zakončená nahoře polokruhy, v jejich středištích nachází se po

Digitized by Google

jednom kulatém okně. Tato přivádějí světlo na kruchtu a rozdělena jsou esovitým skružím na dva, prostřední okno na tři měchýřky. Pilastry s hlavicemi jonickými nesou kládí a římsu kostelní, z níž vystupuje štít, dělený dvěma římsami na balustradu a na vlastní štít, a prodlouženými pilastry na několik polí. Uprostřed něho nalezneme opět kulaté okno stejné velikosti s ostatními. Štít zakončen je křížem a po stranách koulemi a pyramidkami.

Obr. 219. Smečno. Půdorys děk. kostela.

Průčelí dostalo se bohaté výzdoby zřízením nádherného renaissančního portálu, vyplňujícího polovinu obdélníkového středního pole. Tento skládá se v podstatě z polokruhové římsované archivolty, spočívající na pilastrech s hojně členěným soklem. Po stranách vystupují podstavce, na nichž spočívají dva oblé sloupy a dva polosloupy s jonickými hlavicemi a patkami, které nesou architráv, jenž podepřen je v polovině své mimo to i ozdobným konsolem. V prázdných polích mezi sloupy a archivoltou vytesán je uměle znak Jiříka Adama z Martinic (v levo) a manželky jeho Elišky z Vrbna (v pravo). Architráv zdoben je v dolní své části několika řadami drobných perlovců, v hoření pak zubořezem a konsolky, které nesou římsu; ve středu okrášlen je prázdnou kartušovou tabulkou, po jejíž stranách vytesán je krásný římský listový ornament. Nejvýše pak mezi přerušeným segmentovým štítem, bohatě provedeným, zvedá se tabernákulový nástavec, trojúhelníkově štítem zakončený. (Vyob. 220.) Střed tohoto tvoří obdélníková kartušová deska, pilastry ohraničená, na níž je vytesán tento nápis:

Digitized by Google

TRES SVNT OVI
TESTIMONIUM
DANTU COELO
PATER VERBUM
ET SPIRITUS
SANCTUS ET
HI TRES UNUM
SUNT JOANN.

VĚŽ, čtyřboký to hranol, vztýčena je na jižní straně při presbytéři, tvoříc s lodí jednu přímku. Stavěna je z kvádrů pískovcových, maltou ohozených, a poukazuje na stejné stáří s presbytářem. Vchod k ní veden rovněž se strany jižní. Nad vchodem prolomeno je kulaté okno s kružbou (čtyřmi polokruhy); právě takové nalezá se ještě něco výše na východní straně věže. Roh jihovýchodní podpírají dva opěráky. Zdivo její je 1·10 *m* silné a vnitřní rozměry její obnášejí 3·09 × 3·40 *m*. Uvnitř vedou kamenné točité schody ku zvonům. Věž zakončena je hruškovitou, plechem pobitou střechou renaissanční s lucernou, nad níž cibulovitá střecha ukončuje bání a křížem. Téže podoby je též sanktusová vížka, vystupující uprostřed střechy kostelní, prejzy kryté.

Hlavní oltář skládá se vlastně jen z obrazu a rámu jeho. Býval zde dříve oltář kamenný, který byl v době postavení nového oltáře odstraněn. Rozměrný obraz Nejsv. Trojice, asi 5·50 *m* vysoký a 2·40 *m* široký, maloval pražský malíř *Antonín Towara* v r. 1786 za 130 zl. stříbra. Tentýž vymaloval děkanu Havrlíkovi také pokoj, »v kterém trávím noci«, jak v pamětní knize farní sám zapsal. Obraz je slušná práce, představující Nejsv. Trojici, sedící s andílky v oblacích nad zeměkoulí. Široký rám, který se stran drží letící pěkní andělové v životní velikosti, zhotovil téhož roku za 500 zl. stříbra sochař *Ignác Platzer.* Nahoře ukončen je desaterem' otevřenou knihou (Starý a Nový Zákon), ozářenou paprsky a několika amorety. — Nade dveřmi po obou stranách oltáře stojí sochy sv. Petra a Pavla v nepřirozených pohybech zobrazené.

V lodích postaveno je několik oltářů. V jižní ku př. oltář sv. Václava — dříve sv. Fortunáty — s obrazem téhož světce, 2·50 *m* dlouhým a 1 *m* širokým, znamenaný podpisem: *E. J. Lauffer Prag 1869.* Při rámu několik andílků. V tumbě oltářní za skleněnou přídou spatřujeme tělo sv. Fortunáty, které r. 1703 Jiří Adam z Martinic dostal darem od papeže a z Říma sem přivezl. Nápis na vedlejší stěně o tom praví:

Hoc corpus S. Fortunatae Mart: una
cum sacro ejus pro Christo effuso sanguine
idem Georgius Adamus S. R. I. Comes a Martinicz
peracta romana legatione Smecznae
Triuni Deo cessit Ao Dei 1703

Digitized by Google

Altare hocce renovatum & nova imagine
S. Venceslai Boh. Ducis & Martyris decoratorum
Ao̎ Dni 1869.

Obr. 220. Smečno. Kostelní portál..

Na protější straně v severní lodi uloženy jsou v oltáři sv. Panny Marie ostatky sv. Konstancia. Obraz v téže velikosti jako předešlý maloval »*Franz Ruben 1866.*«

Uprostřed hlavní lodi při severnim pilíři stojí dřevěný barokový oltář sv. Jana Nepomuckého se sochou téhož světce nápadně nakloněnou uprostřed. Po stranách jeho na výstupcích umístěni jsou dva andělé. Oltář je slušná práce i se zvláštní řezanou mřížkou na sloupkách.

Digitized by Google

Menší a zcela jednoduchý je oltář sv. Barbory při vstupu na pravo a protějšek jeho s obrazem sv. Jiří na koni.

Jednodušších tvarů je též dřevěná baroční kazatelna; řečniště ozdobeno je řezbami čtyř reliefových postav sv. evangelistův v polích kartušových. Souhlasí úplně s rámem hlavního oltáře a není tudíž vyloučena možnost, že i tuto Ignác Platzer udělal.

Renaissanční zpovědnice jsou tu dvě; jednoduché sic, ale vkusně pracované. Každá rozvržena je ve tři stejné díly: prostřední s mřížkovanými dveřmi na pěkných závěsech pro kněze, postranní dvě pro klečící. Nad středním dílem je obdélníkové pole, ohraničené řezanými pilastry, v němž ve dvou kartuších namalovány jsou dva znaky: stříbrné lekno v červeném poli (Martinický) a zlatá hvězda v modrém poli (Šternberský). Zpovědnice při severní zdi umístěná znaků nemá. Základní barva je bílá, vroubkování, římsy a části pilastrů modré.

Čela dubových lavic vyřezána jsou barokovými akantovými listy.

K pěkným pracem ze dřeva na předním místě lze uvésti obě oratoria, renaissančně upravená, jež spočívají nad prvním obloukem při presbytéři. Každá oratoř tvoří vlastně dva pokojíky pro sebe, s dřevěnými stropy. I krby byly tu umístěny. Stěny obrácené do kostela mají po šesti skoro čtvercových oknech, vkusnými řezanými sloupky dělených. Nad každým oknem povstalo obdélníkové pole, ploše vyřezávanou renaissanční náplní kartušovitě orámované. Také tato pole dělena jsou sloupky, které nesou architráv a které spojeny jsou zubořezem. Pode všemi okny přibita je celková, vzorně řezaná ozdoba renaissanční. Uvnitř u oken táhne se dlouhá lavice a nad okny umístěna je dřevěná polička s malými konsolkami. Stropy jsou táflované. Jednotlivá pole mezi imitovaným trámovím jsou malována. Vyplněna jsou geometrickým ornamentem, střídajícím se s květinovým i s ptáčky; nalézti tu lze i jiné malované předměty, jako: kříž, žebřík, houbu se třtinou, kohouta, hlavu Kristovu na plátně, košík květin, znak lekno a hvězdu, monogram:

atd. Neméně pěkné jsou i dvéře u oratoří. Po stranách jich vedeny jsou řezané pilastry a nad nimi pěkná římsa. I dvéře u předsíně oratoria, která též uzavřena byla, nesou krásné vzorky renaissančního ornamentu. Škoda, že se to vše nalézá nyní v bídném stavu a otlučeno.

Ze stejné doby renaissanční (1587) pochází i úprava varhan. Zlatým písmem na nich poznamenáno: »Laudate eum in chordis et organo.« Výplně nad píšťalami jsou bohaté a pozůstávají z krásných, prolamovaných, pozlacených ornamentů. Nad nimi vyčnívají tři bohatě členěné římsy, konsolami podepřené; prostřední jest nejvyšší. Římsy jsou harmonicky zbarvené: z bílé půdy pěkně vynikají modré konsoly se zlatočernými a červenými okraji. Píšťaly dají se zakrýti velikými křídly, uvnitř i vně temperovými obrazy ozdobenými. Při zavřených křídlech spatřujeme v pravo sv. Václava na koni, držícího korouhev v ruce. Před ním kráčí anděl se štítem orlice a nad světcem letí černá orlice s heraldickým ocasem. V ho-

Digitized by Google

řejších polích vyobrazen je sv. Jan Křtitel a sv. Pavel. V levo je obraz sv. Jiří na koni, nahoře pak sv. Jakub Větší a sv. Petr. Jsou-li křídla varhan otevřená, vidíme obraz Navštívení Panny Marie, rozdělený tak, že na pravé straně vyobrazen je přiletující anděl, na levé modlící se Panna Maria. Nad obrazem jsou čtyři svatí evangelisté. V boku varhan je veliká postava sv. Krištofa, nesoucí Božské dítě na ramenou a o strom se opírající; v druhém boku je malovaný ornament. Pod tímto jsou na obou stranách živé arabesky. Vůbec každé pole je vkusně ozdobeno a vyplněno. Nahoře na římse zvěčněny jsou znaky dárců varhan a obnovitelů chrámu. Pěkný celek hyzdí křiklavě červený baldachýn, před několika roky v pozadí varhan na stěnu namalovaný. Kruchta, k níž je vstup s obou stran, ohraničena je dřevěnou prolamovanou mříží renaissanční. Dvéře k ní okovány jsou pěknými kovanými závorami. Velmi podobné vyobrazení takových nalézá se v Soupisu uměl. památek okresu Milevského str. 46. Na kruchtě uschován je také starý positivek z kostela Libušínského, na chodbě k oratořím cechovní almary.

Obrazy kostelní: V presbytéři visí dva obrazy evangelistů na křídovém plátně malované v nadživotní velikosti a valně již zašlé. Draperie jich jsou velmi dovedně podány.

Na zadní straně hlavního oltáře visí bezcenný obraz sv. Jana Nepomuckého, 3 *m* vysoký a 1·45 *m* široký. Vyobrazen jest v životní velikosti píšící poslední své kázání.

Nad dveřmi uvnitř sakristie namalován je na dřevěné desce, polokruhem zakončené, 1 *m* vysoké a 0·80 *m* široké, sv. Ondřej, do knihy píšící. Obraz zasazen je v oltářní ozdobě, sestávající ze dvou sloupů s korintskými hlavicemi. Na širokém, masivním spodku napsáno je římským písmem: »Impensis Magnifici dni: dni: Jaroslai Smeczenski De Martinicz.« Vrchní díl orámování schází.

V chrámové lodi rozvěšeno je dvanáct obrazů, poprsí to svatých apoštolů, v dvojnásobné životní velikosti zobrazených a 1·20 *m* vysokých a 0·95 *m* šir. Na obraze sv. Ondřeje prozrazuje podpis »Gruss 1838« autora jich. — Inventář z roku 1822 uvádí v kostele třináct obrazů »von der minderen Gütte«, které nahrazeny byly bezpochyby oněmi. Dále Zobrazení nebe z roku 1754, kterýžto obraz visí dnes v chodbě děkanské budovy.

Skulptury. V presbyteriu na straně evangelní visí zarámovaná a zasklená řezba Snímání s kříže, 85 × 55 *cm* veliká, práce novějšího původu. Pod ní je Ukřižovaný z jalovcového dřeva řezaný; 50 *cm* vysoký; hlava jeho k tělu je poměrně malá.

Cínová křtitelnice s půlmetrovým průměrem je 70 *cm* vysoká. Spočívá na třech nohách, 35 *cm* vysokých, které počínají hlavou a končí drápem. Šestiboké víko, ze dvou bání nad sebou konstruovaných, zdobí krucifix a je 60 *cm* vysoké. Na stranách jeho čteme W F 1584. Na

Digitized by Google

plášti kolem nejširšího okraje křtitelnice vyryt je ozdobný nápis: Niebudeli ✠ kdo ✠ narozen ✠ z wody ✠ a z ducha ✠ swateho ✠ newegde ✠ do ✠ kralowstwy ✠. Na plášti nalézáme tři stejné plastické skupiny — dvě z nich jsou poškozeny — Krista na kříži s dvěma lkajícími postavami. Mezi nimi vyryt je znak lekno s písmenami G . B . Z . M . (Jiří Bořita z Martinic) a znak se šesti heraldickými liliemi a s klenotem: věž šípem

Obr. 221. Smečno. Kalich a pacifikal.

probodnutá. Písmena E . B . Z . W značí Eliška Bořitova z Vrbna. V nejužším obvodu pláště vyryt je rostlinný ornament. Svou formou a celkovým uspořádáním podobna je křtitelnici Pozdeňské. Práce slanská.

K a l i c h stříbrný, pozlacený, 24·5 *cm* vysoký, pokryt je pěkným barokovým tepaným ornamentem. Průměr kupy měří 9·5 *cm*, průměr kulaté, šestidílné nohy 17 *cm*. Ve spodu nohy vyskytuje se dvakráte tato

značka Mimo to je tu vyryto: Ano 1733 25 munificencia com.

P a c i f i k a l stříbrný, zlacený. Na kulaté hladké noze, která není původní, přidělány jsou reliefy sv. Antonína, sv. Anny a Jezulátko s křížem. Dále je tu stříbrná plocha ve formě jetelového listu, na níž jsou vyryty spojené dva znaky pod korunou; v jednom je lekno, v druhém čtyři orlice.

Digitized by Google

Okolo nich je psáno: Sancta Trinitas — unus deus miserere — nobis a letopočet 16—51. Kříž označen značkami (Vyobr. 221.)

Na oltáři hlavním stojí deset bronzových svícnů. Po stranách pak dva nápadné velikosti, 1·50 *m* vysoké, s průměrem nohy 0·48 *m*.

Obr. 222. Srečno. Fragment náhrobníku Bořity z Martinic z r. 1478.

V depositáři nalezena kasule, zlatým dracounem národními motivy vyšívaná. Dále lampa na věčné světlo z roku 1726.

V kostele jsou čtyři cechovní prapory: 1. tesařský se sv. Josefem z roku 1802; na druhé straně odznak zednický; 2. prapor s odznaky truhlářů a bednářů; 3. s obrazem sv. Kateřiny a sv. Eloy z r. 1818, patrně kovářů; 4. s odznaky krejčovskými. Dále jest zde kříž s umbelou.

Náhrobníky. V sakristii v dlažbě při zdi pod sanktuářem leží úlomek pískovcového náhrobníku, 2·15 *m* dlouhý a 0·40 *m* široký. (Viz kresbu.) Po okrajích jeho vytesán byl nápis, z něhož jen letopočet: »Anno · dni · m · cccc · lxx · viii« jest dobře čitelný. Prohloubená místa mezi jednotlivými písmenami vylita jsou smolou. Střední plocha kamene, kde snad znak byl vyhotoven, jest otesána. Pochován jest zde Bořita z Martinic, syn Markvarta, který vystavěl roku 1460 zámek s kaplí a který byl dvorským maršálkem u krále Ladislava, potom u krále Jiřího a od r. 1463 až 1465 nejvyšším hofmistrem králové Johanky. Zemřel r. 1478. Potomci jeho ctili památku jeho tím, že osobní jméno Bořita za rodinné příjmení přijali a Bořity se všichni psali.

V severní stěně levé lodi zasazeny jsou čtyři mramorové náhrobní kameny Peclinovských z Peclinova, které sem teprve roku 1838 dány byly, když značně v dlažbě kostelní ošlapány byly:

1. Největší z nich jest 1·88 *m* dlouhý a 1 *m* široký. V hořejší půli býval nápis v renaissančním rámci; dnes je nečitelný. Dolejší polovinu vyplňuje znak v kartuši. Mimo to veden byl nápis po kraji kamene takový: nahoře: »sub hoc marmore quo d . . . .« v pravo: »ilm, nobilis ac clarissimus Dn Dus Joanes Beczlinowsky z Beczlino . .« Dole nečitelno, rovněž i v levo lze jen tři slova přečísti: anno . . . . . mense . . . . die . . . .

Digitized by Google

2. Na levo je menší kámen, 0·92 *m* dlouhý a 0·59 *m* široký, s postavou děcka a se znakem v levém rohu dole. Nápis okolo kamene byl český; počínalť: »Leta 1596 w patek . . .« Na levém okraji lze čísti: ». . . . urozeného dcera . . . .«

3. V pravo, 0·92 *m* dlouhý a 0·67 *m* široký, rovněž s postavou děcka. Zde možno jen přečísti: ». . . . Peczlinowce a tuto gest pochowáno.«

4. Tento kámen je zazděn blíže oltáře Panny Marie. Také zde není možno celý nápis uvésti:

Letha: 1598 W . . . . . Pamatcze nav . . . . . . panni Marii . . . . czlinowsky . . . . wieku swého . . . . . . nedieli umrzel . . . . . . pocho . . . . . . Pod nápisem vytesán je znak Peclinovských, jenž má ve štítě i v klenotu obrněnou ruku, která drží křížek (či kladivo?).

Pod hlavním oltářem prostírá se hraběcí krypta; označena je mramorovou deskou 2·04 *m* dlouhou a 1·12 *m* širokou, s nápisem: »Vovarium Illustrissimorum Dominorum Boržita Comitum et Baronum a Martinitz, 26, requieścant in pace.«

Hrobka ta byla při obnovování a dláždění chrámu r. 1838 otevřena a děkan Vincenc Přibík nalezl v ní, jak v pamětní knize zapsal, 16 rakví, mezi nimi 8 cínových, pocházejících ponejvíce z počátku XVII. věku. Označeny jsou nápisy na olověných destičkách.

V síńci před jižním vchodem chrámovým uložena jsou tři mramorová epitafia, přenesená sem roku 1837 ze zrušeného kláštera a kostela Teatinů, založeného r. 1666 Bernardem Ignácem z Martinic. Na kamenu v pravo je psáno:

Siste Viator
Hic jacet Cadaver
D. Catharinae Barbarae
S. R. I. Com. Gallassianae
Ducissae de Lucera
Natae S. R. I. Com. de Martinitz
Quae obiit Anno MDCLXVII.
Die XV. Mensis Octobris
Aetatis Flore Anno XXV.
Nondum expleto. Miraris
sed quid ni florem suum
mors carpat in horto
cuius fructum
culpa abligurivit
in paradiso.
Abi Viator et piis
Manibus bene
precare.

Digitized by Google

Nad kamenem umístěna je cínová tabulka s tímto nápisem:

Subsiste Viator, medi taraque sepulchrum
quod sibi hicce selegit stemate nobilis
Officio Decanus xxxı anno vigil ac restaurator insigni
Dignitate vicaria xxı an$^{n}_{o}$ Indefsius, Pastorali Af-
fectu pater suorum vel inimicorum anians.

Venerabilis nobilis ac eximius
Dominus An (znak tonius Francis
cus Jos de děkana.) Blanckenfeldt
›biit die xx Mar tii An. MDCCXXXI
Aetatis suae LIX
Crebrius aiebas vivus te hic velle Quietem
Hinc Pater in sancta pace quiesce, precor.

V levé zdi:

HIC IaCet eIVs Cor
per qVeM haeC eCCLesIa faVste sVrreXIt
BernarDVs IgnatIVs BorzIta a MartInItz
VIrgIneVs In VIta CLIens
qVod VIVens DeIparae DonaVerat Cor,
post fata ab Ipsa aVferrI noLVIt,
feLIX!
NaM VbI thesaVrVs IbI et Cor eIVs aDest
EX Magus RegnI BVrgraVIo
ParVa IstI sepVLCro portIo Data non est
LICet tertIa soLIVs CorDIs pars
hVIC tertIae Legata fVnDatIonI
haC reqVIesCat In Vrna
Ingens qVIppe BernarDI Cor
Vno CLaVDI non potVIt LoCo VeL LoCVLO
qVIsqVIs haeC Leges
HVIC Vere ContrIto CorDI
EX toto CorDe bene preCare
Vt VIrgo sVIs pLantis sVbsternentI Cor,
tVte aD astra VIaM sternat
Cor Vero sVb gLorIosae VIrgInIs De OetInga
saCrosanCtIs peDIbVs IaCens.
reqVIesCat In paCe.

Digitized by Google

Nad vlastním vchodem chrámu:

Haec dno epitaphia Illustrissimae familiae
Comitum de Martinicz ex ecclesia Theatinorum prope
Pragam olim ab excell. P. T. Dno Ber. Ign. S. R. I. com. a Martinic
[Ano 1666.
fundata, nunc vers penitus obolita, Smecznam advecta sunt,
denuo hic errecta ao Dni 1837.

Okolo chrámu byl hřbitov zdí ohraničený, v níž byly tři vchody. Z té doby zůstalo zde několik náhrobních kamenů zevně na jižní straně kostelní zazděných. Počneme-li od vchodu kostelního v pravo, jsou to následující:

1. Kámen z hrubého pískovce, 1·80 *m* dlouhý a 0·84 *m* široký, vyplněn je tímto nápisem:

Sotwa Se na Swiet Zrodime
Vmirame
To zrzizeni Bozske Wikonal
Kdiz Swug Ziwot W Panu Dokonal
Stark Obroczni Panstwi Smeczan-
Skeho Wieku Sweho 38 let starz(i)
Leta 1707 Dne 8 Ianuarii
Odessel Nas przedessel
Czile Sweho Giz Dossel
A nam Czestu Vkazal
To Wsem K diedicztwi Odkazal
Kterau Giti Musyme
Ale kam? To newime
o Dlauha Wiecznosti
Mileg Krzestiane do cztess
Poboznie Nam Spomineg
Zie Za nim Brzi Pugdess
Na to neZapomineg.

2. Kámen rovněž z hrubého pískovce, 1·36 *m* vysoký a 0·77 *m* široký, s německým nápisem:

Bekant ist das mann sterben
mus wie aber wann gantz un
bewvst so ist auch wahr ja
Sunen klahr der Dott macht

Digitized by Google

keine Scher tzen wo er
andrift mit seinen Gift
entseelt auch frische Hertzen
Falckenberg wo ist dein Licht tas
Du mir mit dest (kříž.) Deiln Du
Smetschna tu Vergunst
mir nicht Last mich so
übereiln um 7 Uhr zum
erstnmahl wurt ich
zum Dott citüret zur 12
Stunt Dorch Dottes Ouwal
schon von der Weltt end —
viret Mein Leben wahr
schon dieses Jahr Anno 1687
dem 15 Dcemer in dem bin ich
geborn an dieser Zeit
anno 1715 dem . . . . von
frischen Muht Einsbeisch
der Wirmr Warten
Johnn (lebka.) zehre
Dama ein
Kavfer

3. Náhrobník z červeného mramoru Václava Vejdy z Bezděkova z r. 1629 jest 1·88 *m* vysoký a 0·94 *m* široký; vyobrazen je v Sedláčkových Hradech VIII. 135. Nápis okolo kamenu zní:

Leta 1629 v · pondieli · po · sw · Lidmile · ginak 17 (v pravo) dne · miesicze · zarzi · slowutny · pan · Waczlaw · Weyda · z · Bezdiekowa · niegdegssi · kuchl (dole) mistr · G. V. M. prostrzedkem · smrti (v levo) teto · cziasne · z · tohoto · swieta · wykroczil · a · tuto · tielo · geho · w · panu · odpocziwa.

V hoření polovině kamene v renaissančním orámování čteme úryvek z Písma svatého:

Job 19 kapitole
Wim · zagiste · zie · Wykupitel
Mvg · ziw · gest · a w posled=
ni · den · z · mrtwych · stati
mam · a · za · se · oblecznien
budu · w koži · mav · a · w · tiele
mem · vzrzim · Boha · kte=
rehoz · ja · sam · a oczi · me
spatrzi a ne · gine.

V dolejší polovině pak je vytesán v kruhu (průměr 0·74 *m*) znak zesnulého.

4. Kámen pískovcový, 1·42 *m* vysoký a 0·70 *m* široký, s nápisem na celé desce z roku 1709:

Sirach W kapitole 14
Wsselike Tielo Hine Gako
Raucho Neb Gest To Stara
Smlauwa Ze Smrti
Umrzess. Toho Gest Za=
kusil Zde W Panu Odpocz
iwagiczi Slowutni
Pan Adam Skala
Niekdegssi Saused
A spolu Radni Mesta
Muncifage Dne 11
Februari Leta Panie
1709 Magice
Wieku Sweho
63 Leta.

5. Kámen v témže způsobu, 1·85 *m* vysoký a 0·80 široký, s nápisem:

Sirach W kapitole
23
Wsseczkno Coz, Zemie Po
chazi W zem Mi se Zas Obra
titi Musime Tak Gako Zde
W Panu Odpocziwagici Ssle
chetna Pani Marie Lidmil
la Schusterowa Z zemie Gsau
Gako Krasni Kwiet Possla
A zase W zemi Se nawratila
Magice Wieku Sweho 24 let
Dne 2 Aprilis
S tohoto Swieta Se odebral(a)
Anno 1707
Iesus Maria
Ioseph.

6. Plotna pískovcová, 1·40 *m* vysoká a 0·86 *m* široká, s nápisem:

1779
Zde w Pan(u) (kříž.) Odpocziw(a)
Slowut(ni) Pan
Samuel Wa(cla)w

Digitized by Google

Ganowski Nie(kd)egssi
Saused Miesta
Muncifage
(k)dez S tohto Sw(ieta)
(S)e odebral Magice
Weku Sweho 44 l(et)
dne 6 May let(a)
Panie 1695.

Na malém kamenu před věží je napsáno: »Dobrý bog sem bogowal Dobiass Cypl weku meho 60 let usnul w Panu dne 13^{ho} Guli leta Paně 1719.«

Na kamenném křížku u sakristie, 1 *m* vysokém, pak čteme:

Leta 1722
dne 18 januari
usnul W Panu
Jonnes Mat: Xav:
Hain = syn.

ZVONY. Větší má v průměru 1 *m*, výšku 0·80 *m*. V rostlinném ornamentu kolem koruny, 5 *cm* širokém, v němž sedí též postava, zasazen je ve vzdálenosti každých 9 *cm* medaillonek; v celku 15 podobizen s nápisy kolem hlav. Na východní straně na plášti zvonovém čteme na tabulce, 28 *cm* dlouhé a 11 *cm* vysoké, následující:

Non nobis domine
non nobis sed no
mini tuo da gloriam

Boční strany tabulky zdobí dvě hlavičky amoretů, pod tabulkou pak nalézáme dvě podobizny na sebe hledící, ve věnci 5·5 *cm* velikém uzavřené. Na obrubě zvonu z téže strany vyobrazen jest jezdec na koni se štítem v ruce v kruhovém gotickém orámování, rovněž 5·5 *cm* v průměru majícím. — Na severní straně pláště umístěn je v kruhu ve věnci tento nápis:

(ptáček) Zwon (ptáček)
: tento : slyt
gest : nakladē.
. urozene : pam . pa
ni : Doroty : z : war
tmberka : a : na : Smec
znie k zadussy swa
te : Trogice : w miest
eczkv Mvncyfagi
ginak pod Smec
. znem : lata : pa

Digitized by Google

: nie ⁝ M ⁝ D
⁓ LVII ⁓

Na jižní straně vyobrazen je relief Nejsv. Trojice 22 *cm* veliký. Bůh Otec třímá v pravé ruce zeměkouli s křížem, který v dolejší polovině kryje pláštěm a levou rukou ukazuje na Ukřižovaného: nad ním vznáší se holubice.

Na západní straně podepsán je na tabulce, 31 *cm* dlouhé a 16 *cm* vysoké, zvonař·

BRYCCIVS PRAGEN
SIS AVXILIO DIVI
NO FECIT ME 1557.

Po stranách této jsou dvě lví hlavy, nad ní dvě medaille a dvě postavy držící prázdný štít a nad těmito v trojhranu rytíř na koni.

Na dolejší obrubě zvonu zasazeno je sedm medaillí, krásných to hlav portraitních, karakterisujících svou dobu.

Menší zvon má v průměru 0·75 *m*, výšku 0·54 *m*. Při koruně i na dolním okraji obepjat je rostlinným ornamentem; nahoře propleten růžemi, dole střídá se veliký list blaťouchu s květy svlačce. Oba věnce jsou 5 *cm* široké. Na východní straně nalézá se 21 *cm* vysoký relief Madonny, se sepjatýma rukama stojící na zeměkouli hadem ovinuté. Kolem hlavy ozářena je paprsky a hvězdami. Na západní straně pláště čteme:

Zvon ten obětovan chrámu smečenskému od jeho excell: Pána
hraběte z Martinicu a P. Marie Anny manželky jeho roz: hrab:
děkana a vikáře, Ant. z Blankenfeldu ke cti a chvále nejsv:
archanj: a sv. Anny, lit od Fr. Franka v Praze r. 1770 nyní přelit
za čas udělené svobody občanské, rovnosti národností a vydání ústavy
P. T. vys. uroz. Pana Jindřicha Jaroslava hraběte z Clam Martinicu
hosp: Raddy, Frant. Miltnera, vrchního a Vin. Přibika děkana

s pravé strany:

Frant: Michala
z Sternberka, péčí
trojice, sv. Michala
v Praze, od Karla Bellmanna
v Čechách, nákladem
snahou Jana Osumbora
na Smečně r. 1849.

s levé:

Radosť zvěstuj lidu denní
mír a spása buď tvé znění.

Třetí zvon, »umíráček«, je malý a bez nápisu.

V sanktusové vížce visí dva zvonky. Větší, bez ozdob a vyobrazení má tento nápis:

Digitized by Google

Gubernatore Domus Smeczna Ill. D. D. Franc. Carolo: S: R: I: Comitis a Martinitz Conjuge Illma D: D: Maria Iosepha nata Comitissa a Sternberg sub Neo Decano et Vic: Fon: Jos. Aug: Hawerlik. Franciscus Antonius Frank me fudit Pragae. (s druhé strany:) Smecznae alias annis fueram Tribus atque trecentis ruptaque nunc iterum fundo refusa sonum et quidem Anno 1781.

Menší je bez nápisu a nese vyobrazení sv. Antonína z Paduy.

Listina, uschovaná v báni sanktusové vížky, nese letopočet 1752.

Jižně od kostela stojí BUDOVA DĚKANSTVÍ SMEČENSKÉHO kterou si Martinic roku 1601 summou 540 kop 59 gr. $3^1/_4$ denáru ocenil. Tato líčí se v XVI. století takto: »Jest děkanství velký dům nedávno z kamene nově vystavěný, pod střechou cihlami přikrytou, v němž netoliko světnic a pokojův i také drahně komor, jedna velká světnice, síň, láznička, špižírna, kuchyně, sklep čistotný a maštal pro koně i pro krávy; vše místa prostranná jsou a pohodlná. Též v něm jest škola velká, kde se pacholata, děti z města a z vesnic, k tomu panství náležitých poddaných učívati mají a při též škole jedna malá komůrka, kdež kantor v noci své odpočinut, a tam lehati má. A z předu téhož domu jest veliký plac neb kuř zdmi ohrazený, atd.« O farním domě víme dále, že Jiří Bořita z Martinic nadání fary polepšil a tuto znovu vystavěl. Nástupce jeho Jaroslav Bořita s povolením arcibiskupa faru na děkanství povýšil, mnohými platy nadal a děkanem a dvěma kaplany roku 1602 opatřil. Roku 1650 byla budova opravena, rovněž i roku 1750 dal ji Fr. Michal z Martinic opraviti. Nad kamenným vchodem čněl těžký kamenný štít z jednoho kusu pískovce vytesaný, s letopočtem 1686 a s ananasovou šiškou uprostřed. Dnes je snesen a leží ve dvoře při zdi.

Z původní části ze XVII. století zachoval se v chodbě prvého poschodí táflovaný strop, temperou pomalovaný. Trámy, asi 0·70 *m* od sebe vzdálené, malovány jsou se stran vejcovníkem, dole věncovím na žluté půdě; prkna pak, lištami dělená, vzorkem patronovým. Přiléhající jídelní sál vyzdoben je malováním XVIII. věku. Náležitou opravou přišla by veškerá dekorační část teprve k platnosti. Zde visí také několik portraitů bývalých děkanů. Na chodbě spatřujeme dvě stejně veliké podobizny (95 × 76 *cm*) Jaroslava Bořity z Martinic a manželky jeho Marie Eusebie rozené ze Šternberka. Zmínky zasluhuje ještě dřevěná soška Madonny, polychromovaná, z XVIII. věku. — Pečetidlo kostelní, mající 31 *mm* v průměru, nese vyobrazení Nejsv. Trojice uprostřed a po okraji nápis: »Sigillum ecclesiae decanatis Smecznensis«. Ve starším pečetidle vyobrazeno je uprostřed božské oko s pěti hvězdami a s nápisem okolo: »Sigillum tempiliss: trinitatis.

Veškeré matriky počínají rokem 1622; jedna, z roku 1724, má malovaný titulní list, a ověřena je pečetí, která má ve štítě i v klenotu jelena.

Digitized by Google

V pamětní knize »Liber ecclesiae & Decanatus Smecznensis 1736« vepsány jsou i zprávy ze XVII. století.

Mezi kostelem a děkanstvím stojí dobrá SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO z roku 1722. Na hranolovém podstavci je vytesáno:

DIVo
IoanI nepoMVCeno
patrono sVo
opVs hoC
ff
Augstinus s Ioan:
Passer Decanus,
Nepomucen
Indignus Eiusdē
Capellan.

Před budovou lesního úřadu postaven je kamenný KŘÍŽ z r. 1607. Kříž ten spočívá na vysoké pyramidě, která stojí na velikém hranolovém podstavci. Letopočet 1607 opakuje se tu čtyřikráte; kromě něho vytesána je tu osmiboká hvězda a monogram IHS s křížkem.

Na náměstí stojí na vysokém sloupu SOCHA SV. JIŘÍ NA KONI, z XVIII. stol., asi v třetině životní velikosti provedená, kterak kopím sráží draka k zemi. Sloup zdoben jest se všech čtyř stran pilastry s korintskými hlavicemi. Vyobrazení viz v Sedláčkových Hradech VIII., str. 148.

Roku 1834 dal postaviti Karel hrabě z Clamu a z Martinic uprostřed hřbitova RODINNOU HROBKU s nápisem: »Mrtwi w Kristu wstanau negprwe.«

V polích západně od Smečna postavena je kamenná SOCHA SV. DONÁTA v životní velikosti; na podstavci znak Martinický se Šternberským.

Při silnici od Smečna k Slanému vedoucí stojí dvoje BOŽÍ MUKA, z pevných pískovcových kvádrů vystavěná. Při vrcholu byly druhdy na všech čtyřech stranách zasazeny na plechu malované obrázky. Dolejšek upraven jest ve způsobě malého oltáře. Sloup od Smečna vzdálenější označen je v hořením výklenku letopočtem 1600 a 1844. — Také od Smečna ku Přelíci v cestě polní zasazen je sloup kamenný, značné stáří prozrazující, jenž bezpochyby označen byl křížem. Poněvadž již několikráte byl poškozen, sepjat je železnými obručemi. — Ve vrchu mezi Smečnem a Svinařovem, kde kdysi vinice se rozkládaly, stojí kamenný sloup, v jehož kapličce vsazena je soška Panny Marie bolestné. — Na polní cestě pak východně od Smečna spatříme veliký kamenný kříž s nápisem: »1807 Tomaš Nowák«.

V privátním majetku † p. starosty Sudlice nalézá se obrázek sedící Madonny s Ježíškem, na dřevěné destičce 34 × 28 *cm* veliké, výborně malo-

Digitized by Google

vaný. Obraz z německé školy, označen je: . Mimo to má dobrý portrait manželky zimního krále, dva malé portraity z roku 1592, dva větší výjevy z 30leté války, v předešlém století malované, dva malé holandské motivy, dvě studie hlav a Magdalénu.

Některé staré originály má také p. MUDr. Teuble. Nejlepší prací v kresbě i v barvě jest poprsí muže se zdviženou hlavou a se slzami na na tvářích, od neznámého mistra; připomíná španělskou školu. Dále má větší obraz Rodiny Páně od *de Vene*, dva obrázky od *Cottuly*, motivy to z tábora vojenského v třicetileté válce, dětský portrait od *Gareise*, genre od *Kroupy* a více jiných originálů a kopií od neznámých malířů.

V slanském museu uloženo je mosazné pečetidlo cechu krejčovského z roku 1668, 38 *mm* v průměru veliké, s opisem okolo: * Peczet · cechv · rze · kregcow · mesta · Muncifage. Uprostřed drží okřídlený anděl kartuši, v níž zobrazeny jsou otevřené nůžky, počáteční písmena M. E a letopočet 1668.

Pečetidlo punčochářů z roku 1711, v průměru 36 *mm*, s opisem: * Peczet punczocharzv mesta Muncifage, — s odznaky a s letopočtem uprostřed.

Pečetidlo pořádku hrnčířského, 41 *mm* v průměru veliké s vyobrazením Adama a Evy pod zapovězeným stromem a mezi nimi sedícího hrnčíře při práci. Nápis okolo zní: »Peczet · porzatkv · hrnczirskeho · miesta · Mucifage.

Pečetidlo pořádku ševcovského, v průměru 37 *mm*, s opisem: »Peczet pocti: porzadkv ssefcofskiho · miesta · Muncifage * 1668« se známým odznakem tří odstředivých noh v renais. kartuši uprostřed.

Sobín.

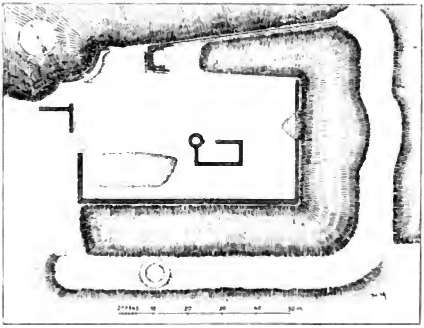
Heber, Burgen VII. 69. — Sedláček, Hrady VIII. 154.

Na pokraji jižního srázu, sklánějícího se do údolí Vašírovského, a východně od poplužního dvora Rynholeckého založeno bylo v obdélníku rozsáhlé hradiště, se tří stran hlubokými příkopy a náspy obehnané; rozloženo jest na čís. parc. 1958/5 a lid zove místo to (ač ne prý dávno) »Starý zámek«. Dříve nazýváno bylo hradiště jen Sobínem, jak i Sedláček je zove. Samota »Sobín« u Vašírova, která vlastně samotou není, neb těsně souvisí se vsí Vašírovem, katastrem však jako i hradiště do Rynholce náleží, tvořila až do nedávna dvě čís. parc., 8a) a 8b), a podržela po zaniknutí tvrze sama toto jméno.

O tvrzi není nic historického známo. Pověst dí, že zde bylo sídlo lupičské a že tu chována byla vzácná kniha z kostela Stochovského; dále, že se tvrz vlastně původně Sovín jmenovala, jako protějšek ku neznámé jinak tvrzi Holubínu na protějším táhlém návrší, kde se posud rovině nad dvorem Stochovským tak říká.

Digitized by Google

Celé prostranství porostlé jest travou a křovinami. Zdiva již tu není, ale při bedlivém ohledání lze konstatovati základy hlavní budovy a hradební zeď. Obdélníková budova, 14 × 7·50 *m* veliká, jejíž severozápadní roh tvořil střed kulaté věže, vedle níž byl třímetrový vchod, stála uprostřed hradiště. Od ní dále k západu nalézá se propadlina 10 × 25 *m* veliká, ze zbořených sklepů povstalá, nad níž zdvihala se druhá

Obr. 223. Sobín. Půdorys hradiště.

budova. K ochraně jí sloužila okrouhlá hláska, za příkopem jižním založená, jedva nyní v základech svých znatelna. Zmíněné budovy, s velikým nádvořím okolo, uzavřeny byly zdí 1·30 *m* silnou. Za zdí vykopán byl se tří stran — západní vyjímaje — hluboký příkop, 16—18 *m* široký, za nímž souběžně násep 10 *m* široký a 3—4 *m* vysoký. Vzdor tomu, že na straně severní jest stráň příkrá a vysoká, zabíhá příkop přece do polovice hradiště, kde na konci jeho stávala jakási věž či hlídka čtvercového půdorysu; k tomu ještě roh severozápadní vykazuje na pokraji srázu kus zdiva s náspem.

Nejméně opevněna byla strana západní, rovina, souvisící ve stejné výši s hradištěm. Zda-li tu snad později terrain při zakládání pole změněn byl, není známo; jen ohradní zeď jest patrna, přerušena jsouc uprostřed vjezdem. (Vyobr. 233.)

Před léty vykopali zde kamenné veřeje; jeden lesník nalezl zde z bronzu litého škorpiona, a pasák dvojramenný plochý křížek mosazný, nyní v městském museu Novostrašeckém uschovaný.

Srbeč

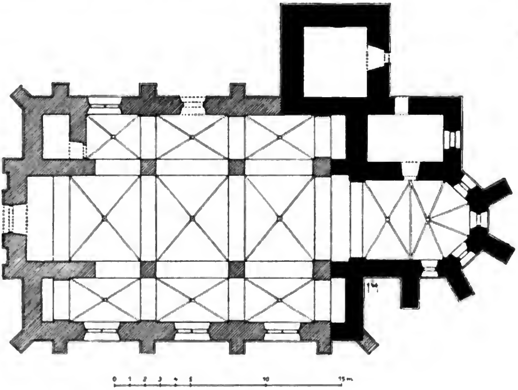
(druhdy Sohrobeč).

Bart. Paprocký, Diadochos 167. — Schaller I. 166. — Sommer XIII. 43. — Poutník 1847, 115. — Památky arch. a míst. I. 51, II. 123, VI. 109, XIII. 181, 328. — Tomek, Dějiny Prahy I. 87, IV. 174 VIII. 133, 158. — Archiv český I. 502, VII. 490. — Erben, Regesta I. 337, 370. — Emler, Libri confirm. I. 38, 295, VII., 224, 226, 287. — Method XIII. 101, J. Salaba XXIII. 49, 73. — Sedláček, Hrady VIII. 161. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 99. — J. Veselý, Geschichte der fürstlich Schwarzenbergschen Besitzungen 181. — Čechy XI. 165. — Slanský Obzor III., 18. — Dr. Z. Winter, V měšťanské světnici starodávné, 97. — Lumír 1859. I. 17. —

Matriky počínají rokem 1784. V pamětní knize farní zanesena první zpráva z r. 1654.

Digitized by Google

VES patřívala ve XIV. věku proboštství kostela Mělnického, ač jmenuje se již v XIII. století. Asi v XV. století postavena byla tu tvrz, jíž majitelé rychle za sebou se střídají. Ku konci XVI. stol. dal ji Matyáš Štampach ze Štampachu znovu postaviti ze zdiva 1·60 *m* silného a dvůr při ní dal přestavěti. Ještě v XVII. století byl tu »čistý a zvenčí úhledný zámek«. Tvrz stávala v místech dnešního knížecího dvora čís. 39; chrá-

Obr. 224. Srbeč. Farní kostel sv. Jakuba Většího.

něna byla rybníkem a příkopy. Před nedávnem objevena byla náhodou chodba, která vedla směrem pod kostel. Uprostřed dvora odkryty byly základní kameny obrovských rozměrů; dvorem veden byl vodovod. Z doby zámožného pána Jetřicha Reichla z Reichu zbyla ve zdejším bývalém pivovaře též káď (»štok«) na namáčení ječmene a pod., s letopočtem 1562. Z bývalého špejcharu, kde mocná klenutí spočívají na silných zdech, udělány nyní byty pro místního faráře a správce dvora.

FARNÍ KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO stál už roku 1350, kam dne 29. ledna 1364 mělnický probošt Jan z Landsteina duchovního presentoval. Mělničtí probošti dosazovali sem duchovní ještě roku 1407 a 1411. Od roku 1681 do 1759 byla zde fara Mšecká, od roku 1787 byl lokalií a od roku 1856 opět farní. Stojí na povýšeném místě při východním kraji obce. O době jeho vzniku nemáme zpráv žádných; teprve v druhé polovici XVII. století docházejí nás některé jeho stavební akta a jiné dokumenty. Vocel ve svém popisu některých kostelů románských počítá ho mezi románské jednolodní a uvádí, že má románský portál. Zachovaná

Digitized by Google

stavební akta kostela počínají od roku 1671 a jdou až na naše doby; z nich vidíme, že četné stavební práce měly jen ten účel, aby kostel byl udržován v dobrém stavu, a že větší opravy, které by vedly ku změně slohové, nebyly podnikány. Stav kostela před poslední přestavbou ukáže nám nejlépe půdorys jeho. Kostel byl arci dvakráte zvětšován, a to kol roku 1700 a pak v první polovici XIX. století. Tu však jen rozšířena loď; presbytéř a věž zůstaly při starém. Nynější stavba provedena v letech 1877—1880. Poloha kostela zůstala. Půdorys změněn potud, pokud loď prodloužena na západ a k ní přidáno bylo jedno travée z presbytéře, tak že tento místo dvou obdélníkových polí má dnes jen jedno; jinak zůstal neporušen. Lodi byly sbořeny a na jich místě postaveny byly nové, delší, se zdmi zvýšenými. Vnějšek bohatěji ornamentován, rovněž i celý vnitřek jednotně ve slohu gotickém upraven. Při opravě roku 1890 byla okna v presbytéři opravena, žebroví pak očistěno a polychromováno. Celá budova gotická stavěna je z pískovce, mimo presbytéř, který je z opuky a činí velmi pěkný dojem. Pozůstává z presbytéře, sakristie, ze tří lodí a z věže. Nejstarší částí její jest presbytéř a věž.

Gotický presbytéř, 7·85 *m* dlouhý a 5·18 *m* široký, uzavřen je pěti stranami pravidelného osmiúhelníka. Klenba sestává ze dvou polí: z obdélníkového travée s křížovým klenutím a z paprskoviého závěru; obě jsou uzavřena kulatými svorníky bez ozdob. V rozích zdí vystupují hladké polosloupy, z nichž rostou žebra klínovité podoby. Osvětlen jest čtyřmi okny bez kružby, jen lomeným obloukem sklenutými. Zvenčí podepřen je čtyřmi masivními opěráky.

Vítězný oblouk, 0·86 *m* široký, v rozpnutí 5 *m*, je v rozích seříznut oblounem.

K severu přiléhá obdélníková sakristie, 5·20 *m* dlouhá a 3·10 *m* široká, se zvláštním vchodem ze severu a oknem z východu.

Hlavní loď, 21 *m* dlouhá a 5·55 *m* široká, dělí se od pobočních na každé straně dvěma osmihrannými sloupy, spočívajícími na hranolových podstavcích, 1·06 *m* silných a spojených mezi sebou gotickými oblouky Šířka všech tří lodí obnáší 13·35 *m*. Každá z nich rozdělena je na tři pole křížovým klenutím opatřená a kulatým, hladkým svorníkem uzavřená. Pravá loď má v jižní stěně tři široká okna bez kružby, jedním prutem dělená; v levé lodi zakrývá třetí okno (slepé) přiléhající věž. Hlavní vchod otevřen je se strany západní, postranní se strany severní. Meziokní zdivo podepřeno je opěráky a celý kostel obehnán je trnožem.

Na věž přicházíme od východu; dvéře mají pěkné gotické ostění. Tato stávala dle záznamů o samotě a později vcházelo se do ní z kostela dlouhou tmavou chodbou, 3 sáhy dlouhou a dva lokte vysokou, která prý se zdála každému hroznou. Stavěna je z kvadrátních kamenů a jest 7 *m* široká a 27 *m* vysoká. Roku 1879 byla zvýšena a břidlicí pokryta.

Digitized by Google

K starému půdorysu nutno dodati, že délka lodí obnášela jen 8 *m*, šíře jich byla táž, jako dnes; pravá postranní loď osvětlena byla dvěma okny, k levé přistavěna byla předsíň, 4·20 *m* dlouhá a 3·70 *m* široká, s postranním vchodem, která připojena byla k věži.

Obr. 225. Srbeč. Votivní obraz rodiny rytíře Adama Hrušky z Března.

H l a v n í o l t á ř vysvěcen byl dne 27. prosince 1891. Nese obraz sv. Jakuba od *Fr. Sequense*. Před tím byl zde rovněž obraz tohoto světce, který se dle inventáře kostelního z roku 1717 připomíná.

V pravé lodi stojí gotický řezaný o l t á ř s v. J a n a N e p., v Bohušově zhotovený a dne 26. července 1891 vysvěcený.

Digitized by Google

Vzácnou památkou tohoto kostela jest **votivní obraz vladycké rodiny pana Adama Hrušky z Března**, který nalézá se v presbytéři při zdi na straně epištolní. Obraz na plátně malovaný, zasazen jest v rám podoby velkého a dosti vysokého oltáře a zaujímá značné rozměry, jsa 1·92 *m* vysoký a 1·785 *m* široký (s rámem); šířka rámu po stranách 8 *cm*, nahoře a dole 5·5 *cm*. Jest to pravidelný obdélník, jehožto základna jest menší než výška (tato o 1·84 *m*). Obraz představuje deset osob, z nichž tři, mužské (Adam Hruška a jeho synové Jan a Adam), stojí, a to na levé straně, obráceny v pravo; po pravé ruce stojí jedna osoba ženská — paní Eva, dcera Jetřicha Reichla z Rejchu — obrácená v levo, uprostřed pak pachole Karel a vedle něho pět malých dítek. Všecky oči hledí ale z obrazu na pozorovatele. Portraitovaní oděni jsou v slavnostní španělský kroj barvy temné, vyjímaje dítky, jež jsou oblečeny do bílých šatů s bílými španělskými límci kol krků a rukávů.

Postavy v životní velikosti malované stojí neb klečí v prostoře před clonou kobercovou, která ve středu jest k levé straně poodhrnuta. V otvoru oné clony v pozadí zříti lze kříž s Kristem ukřižovaným, jenž neodpovídá přesné anatomii, kol něho pak v levo Panna Maria plačící, stírající si bílým rouchem slzy, v pravo pak sv. Jan Miláček s poměrně velikou hlavou. Za touto skupinou v pozadí pohled na město.

Kobercová clona, bohatě ornamentována, vzorkována jest v levém rohu červeně, další část, as čtvrtina obrazu, jest černá a v pravém rohu špičky špinavě zlaté barvy.

Černý podstavec či stupeň, na němž klečí postavy dětské, nese na sobě červený znak Hruškův z Března, na němž písmena: A · H · Z · B · značí: Adam Hruška z Března a letopočet 1581 pod znakem udává nám vznik obrazu a zároveň datum smrti páně Adamovy.

Obraz jest pěkný, umělecky cenný nejen svým provedením, ale i svým stářím a svým historickým významem. Jako portrait jest to pro tehdejší dobu památka vzácná a dosti řídká, pro kulturní dějiny významná. Ač jest již prachem zašpiněný, přec dosti jest zachován; škoda, že při novém napjetí obrazu a nalakování po nedávné restauraci nebylo užito dosti opatrnosti a dovednosti.

Sestavení jest poněkud strnulé, stereotypní, s chybami perspektivními; v celku jest ale kresba při osobách v životní velikosti správná, umělá, držení těla jest v přirozených posách, kolorit pak živý, svěží, bez effektu.

Jméno malíře neznámo; archivní zprávy v té příčině též mlčí. Že byl dovedným portraitistou, dokázal při jednotlivých osobách, kde vzdor tomu, že nejsou stejné, pozorujeme patrnou podobnost a souvislost rodinnou. Dr. J Salaba domnívá se, že autorem může býti jen domácí umělec, mezi okolní šlechtou na Slansku známý, a sice *Šimon Hutský z Křivoklátu*. My máme za to, že obraz maloval souvěký rodák malíř *Blažek ze Srbče*, jenž měl statek v Srbči a dům v Opatovicích v Praze. Zdali na zadní straně plátna jest co zaznamenáno, nelze dnes říci, poněvadž obraz jest nehybný

Digitized by Google

a pevně zadělaný v rámu i ke zdi. Široký rámec také mnoho plátna v sobě skrývá. Rám sám, dřevěný, jest vkusná umělecká práce renaissanční, která pochodí z doby původu obrazu. Roku 1892 byl obnoven, a to plně a věrně dle starého vzoru, z něhož i některé části použity. Tím jest arci original nahrazen. Rám jest teď potřen bílou barvou a na hranách pozlacen. Upraven jest ve formu renaissančního oltáře, jenž vyplňuje kus stěny mezi žebrovím klenby a zbývající plochy jeho nahoře co dekorační doplněk ozdobeny jsou také obrazy, jež při nedávné obnově kostela byly též restaurovány. Z původních pěti zůstaly tu jen tři. Nejhořejší dva scházejí a nahrazeny ornamentem; byly to původně dle inventáře znaky Hrušků z Března a Reichlů z Rejchu. Uprostřed nahoře nalézá se obraz Nejsv. Trojice (Bůh Otec schází); v levo níže Kristus vstává z mrtvých a v pravo Nanebevstoupení Páně. Obrazy ty, malovány na dřevě, jsou bezcenné, kresba nesprávná, bez výrazu, barvy sic živé, ale volba jich bez vkusu; o perspektivě nemůže býti ani řeči. (Viz vyobr. 225.)

Obr. 226. Srbeč. Náhrobník Adama Hrušky z Března.

Kamenná křtitelnice pochází z roku 1891.

V levé zdi presbytéřní u dveří sakristie zazděn je krásně zachovalý **náhrobní kámen** pana Adama Hrušky z Března, 2 *m* vysoký a 1 *m* široký. Náhrobník z červeného mramoru jeví plný, vysoký relief, postavu plnou životnosti se španělským límcem a v rytířské zbroji. Výraz dobrácký i vážný. Levice drží kord, pravice podepřena v bok, u nohou pak v pravo leží přilba s pštrosími péry. Pěkná ornamentika na celém brnění vypracována je s největší pečlivostí a do nejmenších podrobností. Dílo zajisté umělecké. V levém rohu nahoře vytesán znak Hruškův, od něhož se vine po okraji kamene tato legenda: ✱ Letha 1581 w auterÿ po nedielÿ letare — v pravo — dokonal z wule wieczne^{ho}: pana boha ziwot ſwug urozenÿ a ſla^{ni}: rytirz pan Adam Hruſſka z Brzezna na Czÿtolÿbÿ a Selmÿrÿch — v levo — (a tu) to geſt pochowan P: Buoh racz ge^{n} datÿ lehké odpoucinutÿ a lehke z mrtwÿch wſtanÿ woleneÿmÿ ſweÿmÿ amen. (Vyobr. 226.)

Nedaleko něho zasazen je ve zdi **náhrobník Reichlův** z červeného mramoru († 9/4. 1575), valně již otřelý, 1·05 *m* dlouhý a 0·93 *m* široký,

Digitized by Google

který ležel dříve nad kostelní hrobkou. Když byl již silně ošlapán, vyzdvižen k vůli svému zachování a zazděn v kostelní zdi na straně evangelní. V hoření polovině vytesán tento nápis:

Leta panie 15LXXV
w gobo na nedieli (provodni)
umrzel urozeni a gla
teczni rytirz pan getrz
ich Reychl z Rauchu a na
Srbczu pan buh raczig
duschi geho milostiw by (ti).

Pod nápisem nalezá se v kruhu (ve věnci) znak nebožtíkův, který má ve štítě nad ozubenou zdí širokou orlici (či labuť) a v klenotu bůvolí rohy. (Vyobr. 227.)

Obr. 227. Srbeč. Nahrobník Jetřicha Reichla z Rejchu.

V starém kostele bylo ještě několik náhrobních kamenů, ponejvíce kalichy ozdobených, s nápisy již nečitelnými.

Dle akt z roků 1745—1784 sub A ve Mšeci byl tu starý pozlacený kalich, který byl kol r. 1780 poznovu vyzlacen; nenalezá se tu více.

Ve věži visí tři zvony: sv. Jakub, sv. Anna a sv. Jan.

1. Průměr 1 *m*, výška 0 75 *m*. Nápis v got. minuskulích ve dvou řádkách okolo koruny zní: anno domini M°CCCCC°XV° in summi dei laudem et honorem dive virginis Marie omnium sanctorum olim opus reforma – druhá řádka — est per magistrum Thomam litomierzicensium. En ego campana pronuncio vana ygnem bellum vel festum aut funus ho (nestum). Na plášti s jedné strany relief sv. Václava, s druhé Panny Marie, 15 *cm* vysoký.

2. Průměr 0·83 *m*, výška 0·62 *m*. Okolo koruny čteme: tento zwon dielan od mistra Tomasse w Lytomierzyczych we gmenu dilo z leta buozyho M°D°XXVII°. Na plášti relief sv. Pavla, 15 *cm* veliký.

3. Průměr 0·52 *m*, výška 0·40 *m*. Zvon visí v náramné výšce a nelze k němu jen s jedné strany. Nápis při koruně je nečitelný; písmena jsou přehazována.

Bývalá farní budova v severozápadní části vsi, dosti rozměrná, šindelem krytá, jest dnes spuštěna a na spadnutí. Jmenuje se již při opravě okolo roku 1660, kdy upravena též pro účely hospodářské. Dle archivních zápisků opravovala se velmi často a to hned od počátku. Větší opravy provedeny byly v letech 1686, 1717, 1738, 1752, 1782, 1798, 1824. 1835, 1846 a 1853. Ona byla první na celém panství mšeckém a jaksi

Digitized by Google

ınatkou far okolních. Ve zdi hospodářského stavení (chléva) k ní přináležejícího nalezl jsem zasazený cenný relief, pochodící patrně ze staré části kostelní, kde sloužíval za tympanon nad dveřmi.

Jest to kus pískovce, 0·75 *m* dlouhý a 0·50 *m* vysoký, v mírně lomený oblouk přitesaný, jemuž schází vrchol. Uvnitř pole vyobrazeny jsou čtyry

Obr. 228. Srbeč. Zbytky reliefu — tympanonu.

osoby, z nichž dvě na levo sedí na nízké lávce, v pravé pak polovině dvě před nimi klečí. Pokud se dá z neurážené části vypozorovati, zobrazeno je tu v části levé Korunování Panny Marie. Postava vedle stojící, opírající se o hůl, jež se podobá holi poutnické, zdá se býti sv. Jakub, jemuž chrám zasvěcen. Kryt je pláštěm na prsou sepjatým, a dobře rozeznatelné jest spodní roucho kněžské. Vedle něho klečí osoba v profilu s nepokrytou hlavou se zastřiženými vlasy, v rouchu, jehož otevřené rukávy jsou značně rozšířeny. Vztahuje prosebně sepjaté ruce, jest to postava donatora a nepochybně zakladatele kostela. Vyčnívající nohy z šatu jsou velmi naivně a nepoměrně primitivně k ostatnímu tělu zobrazeny. Relief je značně otlučen a zvětrán; o výrazu tváří nedá se tudíž nijak mluviti. Jsou to jen holé pahýly, v nichž ztěží rozeznáme polohu obličeje, úpravu vlasů a formu korun a mitry.

Relief pochází z poloviny XIV. století, z doby vystavění kostela Srbečského. (Vyobr. 228.)

KAPLE SV. TROJICE na vrchu jižně nade vsí uvádí se roku 1686 jako chatrná a opravuje se. Stávala však již dříve, neboť víme, že Matyáš Štampach ze Štampachu dal u ní ku konci XVI. století chalupu pro poustevníka znovu postaviti. Kaple uvádí se také ještě roku 1673. Posledně opravena byla roku 1896, kdy střecha šindelová zaměněna taškovou a

Digitized by Google

dvéře u kazatelny byly zazděny. Je to jednoduchá budova jednolodní, nevelkých rozměrů; má svůj presbytéř se sakristií a obdélníkovou loď. Výzdoba tří oltářů je baroční. Hlavní oltář nese chatrný obraz Nejsv. Trojice, 170 *m* dlouhý a 1 *m* široký se znaky Schwarzenberskými. Z postranních oltářů zůstaly jen slabé obrazy v barokových rámcích; jsou to sv. Vít a Vojtěch. Stoly jsou odklizeny. Rovněž baroková kazatelna je chudá, ač kaple sama uvádí se v záznamech jako dosti zámožná.

Srby.

Sommer XIII. 73

Tato ves byla dle Sommra ku konci XVII. století založena, když blízká osada Německá Lhota roku 1680 morem vymřela a opuštěna byla.

Stochov.

Hájek: Kronika, listy LIIII., LXX. a LXXIII. — Heber: Burgen VII., 69. — Sommer: XIII., 72. — Libri confir. III., 148, 193, 202. IV. 379, VI. 12, 271, VII. 219, 262. — Památky arch. II., 123, VI., 108, X., 18, 715, XIII., 181, 328. — Česká Včela 1846, 358, 1877, 309, 317. — Zvěsti Slovanské 1877 č. 12. — Prager Tagblatt 8/8. 1877, No. 218. — Slavia 1878, 221, 239. — Svornost XII., čís. 30. — Regesta III., 674. — Borový: Libri erect. IV., 379. — Archiv český I., 350. - Sedláček: Hrady atd VIII., 154. — Vocel: Pravěk 431. — Časopis česk. musea 1874, 157, 163. — Slanský Obzor VIII, 43. XI. 61. — Hyšman a Paroubek: Okres. hejtm. 99. — K. Vlasák: Kalendář »Národní Politiky« na r. 1901, s illustracemi — K. Procházka: Obrázková Revue I., 201, 222, 246 Týž, Stochov, 1902. — Český Lid XIII. 263. 447.

V privátní sbírce p. faráře Karla Procházky nacházejí se některé bronzové nálezy z okolí. V cihelně mezi Stochovem a Lány odkryty dva gallské hroby, v nichž nalezen byl krásný bronzový náramek z dutých polokoulí zdobených, jiné tři hladké náramky, nákrčník, vše z bronzu, jakož i čtyři bronzové sponky laténské. Mimo to při jedné kostře ležel i železný meč rázu ténského.

Na návrší při severní straně vsi rozkládá se hradiště či spíše tvrziště. Na jihu a západu souviselo s rovinou, k východu táhne se pozvolný, mírný sklon a jen strana severní vykazuje příkřejší svah. Tato byla opatřena třemi hliněnými mocnými valy a příkopy nad sebou paralelně v křivkách se táhnoucími, z nichž nejvyšší — na němž dnes sušárna stojí — je nejzachovalejší; ostatní dva jsou nižší a porušeny. Pravděpodobno je, že strana západní chráněna byla příkopem. Nasvědčovala by tomu propadlina, která nenadále se objevila roku 1899 před budovou farní pod silnicí; vzniklou děrou mohlo se po žebříku dolů sestoupiti a tam ve sluji z vylámané opuky mohlo několik osob dosti daleko pod silnicí jíti. Kopáním před čtyřmi roky místními pány farářem a řídícím učitelem podniknutým přišlo se v zemi na několik zdí z opuky a z cihel stavěných, na upěchovanou hlínu v podobě podlahy, na množství střepů středověkých, na kruhu hrnčířském zhotovených, na střepiny nepolévaných renaiss. kachlů, na cihly, a konstatováno bylo tu spáleniště. Čtyři stejné kusy cihel měly rozměry 22 × 16 × 9 × 4 *cm* a takto vyhlížely:

Poněvadž plocha hradiště zastavena je částečně stavbami, těžko se tu dá kopati a dále pátrati. Ohraničený prostor mohl zaujímati 900 čtver. sáhů. Tvrz, založená v obdélníku, stávala na místě selské usedlosti č. 3. Sommer pamatuje tu ještě základy její; nalezly se tu

Digitized by Google

též sklepy, množství skel do všelijakých podob řezaných, mincí a jiných věcí. Nejstarši dějiny tvrze ozářeny jsou starodávnými pověstmi. Dle Hájka byl tu hrad, jejž Lučané (Žatečtí) pobořili a který kníže Neklan r. 870 opět znovu vystavěti dal. Na hrad ten uvedena byla prý roku 921 českými pány kněžna Drahomíra, aby ho přijala jako věno své. Sv. Václav, který se tu, jak pověst vypravuje, narodil, trávil zde mladá léta svého dětství. Na počátku XIV. století přišel hrad nejspíše ku svému zničení a zpustošeni. Podle pravých zpráv dějepisných stála tvrz zdejší hned na počátku XIV. století, a byla sidlem a původištěm soujmenného rodu šlechtického. Za náboženských válek v druhé polovici XV. věku spustla, neb roku 1473, dne 4. června, jmenuje se při prodeji dvůr s kopcem, t. j. tvrzištěm. Na počátku XVI. století seděl tu ještě Jan Hromada z Boršic, jenž byl zase tvrz na jejím starém místě vystavěl. Tvrz zanikla v 30leté válce.

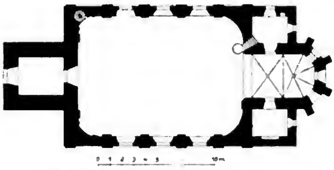
Dr. Píč v Archaeologickém výzkumu na mapě hradišť uvádi Stochov jako hradiště s hliněnými valy.

Dle pověsti zasazen byl babičkou Václavovou, sv. Ludmilou, za hradbou na jihovýchodní straně, blíže bývalé hradské brány, dub, jehož objem u kořenů obnáší 11·08 *m* a u koruny 8·71 *m*. Kmen jeho jest ale vyhnilý a vršek spjat jest železným pásem. Kolem dubu vystavěna jest kamenná ohrada ze žehrovských štuků v podobě osmihranu s mříží. Před kmenem ve stínu jeho větví postavena byla na hranolovém podstavci, 1·60 *m* vysokém SOCHA SV. VÁCLAVA s praporem v ruce, 1·77 *m* vysoká, zhotovená *Fr. Křížem* ze Sulcu u Panenského Týnce z hořického pískovce za 230 zl. Nápis na podstavci zní:

Ku cti a
slávě sv.
Václavu
postaveno
1887.

FARNÍ KOSTEL SV. VÁCLAVA byl už roku 1348 farní. Roku 1393 a naposled roku 1423 podával sem Radslav z Vlastislavě faráře ke kostelu. Po válkách husitských stal se filiálkou ke hradu Smečnu. Za času císaře Josefa vyzdvižena zde roku 1787 lokalie a roku 1854 povýšen opět na farní.

Kostelík, vlastně jen presbytéř, ve starším slohu gotiky z počátku XIV. století vystavěný, zdá se, že stál mimo hradby a tudíž snad vystavěn byl, kdy již hrad zpustl. Vocel zmiňuje se, že nese stopy románského slohu, které jsme ale nenašli. (Viz půdorys.)

Obr. 229. Stochov. Farní kostel sv. Václava.

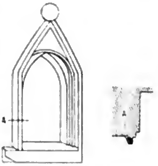
Kostel pozůstává ze starobylého presbytéře, 6 *m* dlouhého a 3·79 *m* širokého, zakončeného pěti stranami pravidelného osmiúhelníka, které v rozích zvenčí podepřeny jsou čtyřmi opěráky. Osvětlen je třemi okny polokruhovitě zaklenutými, s hladkým ostěním.

Klenba rozdělena jest žebrovím profilu hruškovitého, na obdélníkové travée s klenutím křížovým a na paprskovitý závěr, obě pole ukončena kulatými hladkými svorníky. Žebra

Digitized by Google

nemají přípor. Z bočních stran presbytéře vcházíme dveřmi do dvou stejných, nízkých místností, 2·36 × 3·11 *m* velikých, a sice v pravo do sakristie, v levo do křestné kaple, kde v rohu severovýchodním nalezneme zděný sanktuář, 1·02 *m* vysoký, 0·68 *m* široký a 0·35 *m* hluboký. (Vyobr. č. 230.) Profil ostění jeho vykazuje jen přímky. Sklenut je lomeným nízkým obloukem, jehož špička ukončena jest koulí.

Obr. 230. Stochov. Sanktuář.

Nad vítězným obloukem napsáno jest zlatým písmem v kruhovém ohraničení:

Zde
se narodil
sv. Václav
l. P. 903.

Loď se svými otupenými rohy 14·39 *m* dlouhá a 11·36 *m* široká pochází z roku 1744; vystavěna byla dle záznamu v inventáři dle plánu *Dientzenhoferova* za Fr. Michala hraběte z Martinic. Má v bočních stranách po třech oknech, polokruhem sklenutých, a po jedněch dveřích; také v západní zdi jest vchod, a to hlavní. Na zdiva mezi okny přiléhají zevně i uvnitř pilastry.

Prostranný chor stojí na dvou kamenných, kulatých sloupech.

Roku 1832 přistavěna byla k lodi v čele západním hranolová věž se stranami 5·84 × 5·17 *m* dlouhými, která pojala v sebe staré zvony ze starobylé, vedle stojící dřevěné zvonice, jež vzala pak za své. Z původní façady kostelní vidí se bohatá renaissanční římsa. Věž se zdivem 1·30 *m* silným tvoří v přízemí malý, kvadrátový sínec se stranami 3·86 × 3·49 *m*, do něhož se vchází západním, hlavním vchodem. Odtud také vedou schody na věž.

Krytba střechy je tašková. Na zgotisované střeše presbytéře sedí vkusná sanktusová vížka renaissanční, roku 1757 obnovovaná; střecha lodní je sedlová. Jehlancovitá střecha věže (zvonice) počíná ve výši hřebene střechy kostelní. Celý chrám obehnán je trnožem a má dle archu pozemkového výměry 87 čtver. sáhů. Až do r. 1831 byl kolem chrámu hřbitov a tu se pochovávalo.

Na jednoduchém hlavním oltáři obraz sv. Václava od strašeckého malíře *Ignáce Chládka*, 1·46 *m* vysoký a 0·62 *m* široký. Postranní oltář v lodi na levo má obraz sv. Jana Nep. od *Karla Javůrka* z roku 1865, 1·42 *m* vysoký a 0·84 *m* široký; postranní oltář na pravo má obraz Navštívení Panny Marie, 1·72 *m* vysoký a 0·98 *m* široký, od neznámého malíře. Pod obrazem byl kdysi nápis: »Za panowani geho Excellenci pana Bernarda Ignatia s. řím. říše hraběte z Martinic, nejwyššího purkrabí pražského tit. ke cti a chwale bozi a sw. Waclawa mučedlníka a patrona

Digitized by Google

českého tento oltář wyzdwižen a postawen gest. Dne 26. března leta Páně 1633 (?).« — Obraz jest dnes pověšen v sakristii a na místě něho dána na oltář dřevěná socha Panny Marie Lourdské v ceně 118 zlatých, z Tyrol.

Obr. 231. Stochov. Křtitelnice, svícny a nádoba na kadidlo.

Nalepené pověřovací listiny na dvou oltářních kamenech o svěcení jich přikryty jsou kůžemi, na nichž vytlačeny květinové a figurální ornamenty pestře omalované, patrně z kožených starobylých kasulí pocházející. Hrubá to práce sice, ale ukázka to u nás dosti vzácná.

Čela dubových lavic nesou pěkně řezaný barokový ornament, týž, jako v kostele na Smečně; zaznamenány jsou v inventáři již z r. 1802.

Cínová křtitelnice barokní, valně již porouchaná, spočívá na třech poměrně vysokých nohách, esovitě zahnutých. Jest 59 *cm* vysoká, víko obnáší 20 *cm* a průměr otvoru 31 *cm*. Obrubu víka spojovaly s pánví tři velmi dovedně modelované hlavičky amoretů, z nichž jedna nyní schází. Vršek ozdoben byl patrně krucifixem, nyní ulomeným. Plášť pánve, která více kotlíku se podobá, rozdělen jest třemi plastickými lvími hlavami s kruhy v ústech na tři stejná pole; v jednom z nich vyrýpán jest latinkou tento nápis:

Digitized by Google

Hoc baptisterium curavit fieri
Ven. Dnus Bechynie ecclesiasticus hoc tempore
curatus localis Stochoviensis. Slanae per Dnum
Kurka fabr: stanarium confectum est
26 Martii Anno Dni 1796. (Viz vyobr. 231.)

Nyní užívá se nové mramorové křtitelnice.

C í n o v é s v í c n y tří různých velikostí (největší 44 *cm*), s tříhrannými barokovými podstavky, které vyplněny jsou listovým ornamentem a štítky uprostřed; v jednom z nich vyryto:

Počáteční písmena ukazují spíše na jméno jich dárce — snad faráře Bechyni — ač není pravdě nepodobno, že i tyto svícny zhotovil slanský cínař *Kůrka.* Podstavky jich spočívají na třech ptačích nohách, které v drápech drží koule. (Vyobr.) Jsou zde ještě nízké d v a s v í c n y b r o n z o v é, inventované r 1802, 19 *cm* vysoké, s kulatou nohou v průměru 11 *cm.*

N á d o b a n a k a d i d l o, ze žlutého plechu zhotovená, okrášlena je na povrchu barokním ornamentem. (Vyobr. č. 231.)

M o n s t r a n c e stříbrná, 57 *cm* vysoká, spočívá na elipsovité noze ze čtyř oblouků složené, 17 × 22·5 *cm* veliké. V každém z těchto vytlačeno je mezi listovým ornamentem stříbrné poprsí na zlaté půdě, a sice jsou to svatí: Jan Nep., Antonín, Kateřina a Terezie (?). Mimo tyto je zde vytlačen štítek rodu Elsniců z Elsnic. Litý ořech je tvaru hruškovitého. Na paprskovitém pozadí hořeního dílu spatřujeme nejvýše poprsí Boha Otce v oblacích, po stranách klečící postavy sv. Tomáše Akvinského a sv. Dominika v oblacích, dole symbol hostie, hrozen vína a klasy držené dvěma andělíčky. Značky: Práce z XVIII. stol. (Vyobr. 232.)

Stříbrný k a l i c h, zlacený, je 23·5 *cm* vysoký; noha v kruhu oblouky rušená má 15 *cm* v průměru a je tlačeným renaissančně barokním ornamentem vyplněna, v němž tři hlavičky amoretů, z nichž jedna leží, umístěny. Kupa, v průměru 9 *cm*, sedí do své polovice v plášti, podobným ornamentem s třemi hlavičkami a třemi růžicemi jako na noze ozdobena.

Pod litým hruškovitým ořechem nalézá se prsténec. Na noze značky: (Viz vyobr. 232.) Pěkná práce z první poloviny XVIII. století.

K a s u l e vyplněna je ve svém středu širokým pruhem renaissančního ornamentu, zlatým dracounem vyšívaného; po stranách vyšívány jsou něžné kvítky spirálovitého tvaru. Nyní uložena jest ve sbírkách zemského musea. (Vyobr. 233.)

Digitized by Google

Ve zdi presbytáře po straně epištolní zazděn jest mramorový náhrobník, 1·08 *m* dlouhý a 0·66 *m* široký, s nápisem v got. minuskulích podél stran běžícím: »Letha Buozijho MDLXIII w patek před nedieli massopustni umrzel Petr syn urozeného P. pana Wratisla: mladssi: z Mitrow: a na Mnissku a tuto gt. pocho. P. B. mu mi. bud.« Mimo

Obr. 232. Stochov. Monstrance a kalich.

podobu ležícího pacholete obsahuje též znak Vratislava z Mitrovic — štít rozdělený ve dvě kolmá pole bez ozdob, který přidržuje pravou rukou.

Ve věži jsou dva zvony: 1. Průměr 0·90 *m*, výška 0·65 *m*, a tíže as 8 centů. Pod krásným reliefem sv. Václava, 24 *cm* vysokým, stojí psáno:

Digitized by Google

Nedej zahynouti
nám i budoucím
sv. Václave!

Obr. 233. Stochov. Kasule.

Na druhé straně pláště čteme:

Leta Páně 1499 ke cti a
chvále sv. Václava lil tento
zvon M. Jiří v Praze a L. P.
1869 přelit jest od dcery Karla
Bellmanna Anny v Praze
opatřením důstojného Pana faráře
Františka Preiszlera v Stochově.

Před svým přelitím měl tento nápis: Campana haec A. D. 1499 a Martino Georgio Pragensi fusa nunc denuo refusa a Carolo Bellmann Pragae Anno d. 1841 sub officio Caroli Miltner Slanensis domini i Smečna supremi praefecti et justitiarii et patris Ioanni Liebster capellani localis Stochovii

Digitized by Google

A nápis na původním zvonu zněl takto:

leta buozyeho tysyczyeho c. c. c. c. dewadesateho druheho slyt gest tento zwon ke czty a chwale panu bohu matcze buozy — druhá řádka — a wssyem swatym. A to dokonano gest skrze mystra gyrzyka myesstyenyna praskeho po swatem matyegÿ ten tayden.

2. Průměr 0·645 *m*, výška 0·49 *m*, tíže asi 3 centy. Na jedné straně pláště vyobrazen jest v reliefu 18 *cm* vysokém sv. Antonín s Jezulátkem, na druhé straně pak jest psáno:

Campana haec refusa a Carolo Bellmann
Pragae 1842 sub officio F. Caroli Miltner
Domini Smecžna supremi praefecti et justiciari.

Původní nápis jeho zněl: tento ⁑ zwon ⁑ slyt ⁑ ke cti ⁑ panu ⁑ bohu ⁑ k matce ⁑ bozie ⁑ k welssem ⁑ swatim ⁑. — Přelit byl poprvé roku 1694, podruhé r. 1842.

V sanktusové vížce jsou dva zvonky, k nimž nesnadný přístup. První, sv. Vavřinec, 25 *kg* těžký, roku 1694 na Smečně posvěcený, dar to Jiřího Adama a Josefy hrab. z Martinic. Druhý, sv. Jakub, 14 *kg* těžký, z roku 1826, rolníkem Jak. Malcem z Čelechovic darovaný.

Stradonice (původně Stradomice).

Schaller I. 183. — Sommer XIII. 109. — Lumír III. 1853. I. 372. — Památky arch. a míst. VIII. 380, XIII 840. — Sedláček, Hrady VIII. 213. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm 89. — Slanský Obzor III. 6. — Sedláček, Česká knihovna zábavy a poučení 1895 č. 1. — Třebízský I. 372. —

Ves připomíná se již roku 1318.

Roku 1820—24 nalezl tu Linh. Mühlstein při stavbě silnice ze Slaného do Budyně kusy bronzových náramků a černý kámen trojím ostřím ukončený, 9—11 palců dlouhý; byl prý to nůž na zabíjení zvířat obětních a dostal se do sbírky Pachlovy.

Množství popelnic nalezlo se v pohanském pohřebišti u vsi »na Okrouhlíku«.

Když ve dvoře Stradonickém stodolu přistavovali, vykopali veliké množství kostí lidských, mezi nimi pak mnoho kovových kruhů.

Tvrz Kekulů ze Stradonic stávala od XIV. do počátků XVIII. století buď tam, kde nyní dvůr stojí, anebo jižněji od něho; ale patrné stopy po ní nejsou nikde.

Nad vchodem poplužného dvoru zazděn byl starý znak jmenovaného rodu, pocházející bezpochyby ze staré tvrze, která před rokem 1707 shořela. (Kekulové seděli zde až do roku 1622.) Zdivo pak bezpochyby rozmetáno, neb na ten čas po tvrzi ani památky není. Na zmíněném kamenu bylo psáno: »Waclaw Kekule ze Stradonicz«, pod tím pak znak Kekulů, hříč, nad nímž písmena: W. K. Z. S, jimiž se vlastně dotčený nápis opakuje. Pod štítem zaznamenán byl letopočet 1606. (Schaller a Sommer chybně uvádějí rok 1609.)

Digitized by Google

Když veliký rybník mezi Stradonicemi a Pálečkem vypouštěli, v louku a v zahradu jej proměňujíce, nalezen prý v hrázi tento znakový kámen, jejž jeden dělník odnesl a jako obyčejný kámen zazdil do nízkého plotu zahrady při malém domku, odkudž později některým úředníkem knížete Kinského na nynější bezpečnější místo přenesen byl.

Podobný znak s písmeny gotickými, tedy starší než předešlý, zazděn jest, ale obráceně, u mlýna na žlabu. Kekulové nosili na stříbrném štítě znamení hříče.

Náhrobníku Václava Kekule ze Stradonic z roku 1565, o němž se Schaller i Sommer zmiňují, jsem v kostele v Malém Pálči nenašel.

U dvora stradonického stojí SOCHA SV. JANA A PAVLA; u vsi pak kříž z roku 1773 a jiný z r. 1820.

Nové Strašecí.

Pavel Slanský, Respublica Bojema. — Apologie stavův království českého podobojí přijímajících z r. 1618. — Zeiler Martin, Topographia Bohemiae 1650, I., 77. — Vogt Mauritius, Das jetztlebende Königreich Böhmen 1712, 136. — Millauer, Abhandlungen der kng. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1830. — Schaller, Topographie I., 135. — Sommer, XIII., 290, — Erben, Regesta 1855, I., 108, 621. — Poutník 1847, 133. — Památky archaeol. VI. 271, VIII. 427, 528, 598, XV. 16. — Zpráva architektů a inženýrů 1873, VIII., 87 se 2 tab. — Časopis česk. musea 1874. 157, 163. — Tomek, Dějepis města Prahy 88. — Tadra Soudní akta. III. 18. 91. 273· 294. — Sobotka. Kratochvílné historie česk. měst. 108. — Svornost 1887 čís. 42 43. — Svobodný občan 1897 ¹⁰/₁, ⁷/₄, XXVI, č. 7. — Světlo XVI., 17, 19, 20, XVII, č. 9. — Český Lid VII, 102. — Sedláček, Hrady VIII., 46, 53, 148, 154. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 100. — Čechy XI., 168. — J. Michálek, Dvacet let práce hasičské 1898. — Týž. Stručný nárys pamětí Nového města Strašecí 1903. Karel Procházka, Děti na Strašecku. — Slanský Obzor II., 31, 33, IV. 21, XI. 50.

Matriky počínají rokem 1658. — Pamětní kniha farní z roku 1721 $^{10}/_{4}$ a 1836 $^{1}/_{1}$. — Zápisky Matěje Důrase.

Pohled na město na sešlém obraze sv. Vavřince a Floriána v depositáři kostelním.

První určitá, historicky ověřená zmínka přichází k roku 1143. Daroval roku tohoto kníže Vladislav II. klášteru na Strahově ve vsi Strašecím čtvrtý díl popluží. Okolo roku 1334 zastavil kralevič Karel ves Menhartovi Olbramoviči a Jindřichovi Henslinovi Kadaňskému. Roku 1340 povýšil král Jan ves Strašecí na městečko (oppidum). Mnoho utrpělo za husitských válek a roku 1450 při tažení Jiříka z Poděbrad na Rokycanské, kdy bylo v květnu vypáleno. R. 1466 držel Strašecí Bořivoj ml. z Lochovic. Král Vladislav II. udělil mu r. 1480 té milosti, aby pečeti se zvláštním znamením mohlo užívati a voskem zeleným potřeby své pečetiti. Majestátem pak v Budíně dne 24. srpna 1503 bylo městečko do počtu měst vřaděno a mnohými svobodami nadáno. Na památku toho užívá v městském znaku na štítě červeném poprsí korunovaného krále v krá-

Digitized by Google

lovském ornátě, u jehož hlavy v levo zlaté W (Vladislav) a v pravo stříbrný lev český. Za krále Matyáše roku 1616 zaměněn obraz Vladislava podobiznou Matyášovou.

Obr. 234. Nové Strašecí. Městské pečetidlo.

Mosazné pečetidlo z r. 1563 měřící v průměru 4 *cm*, nese v kruhu po okraji tento nápis: Sigil + Nova + Civitatis + Strasecensis + (viz vy- obr. 234.).

V roce 1554 město vyhořelo; právě tak i roku 1628. Roku 1811 dne 30. května strávil oheň 73 domů se stodolami a vším příslušenstvím. Následujícího roku 1812 dne 8. srpna vyhořelo tu 70 domů a 28 stodol. Při tomto požáru rozlily se také zvony kostelní.

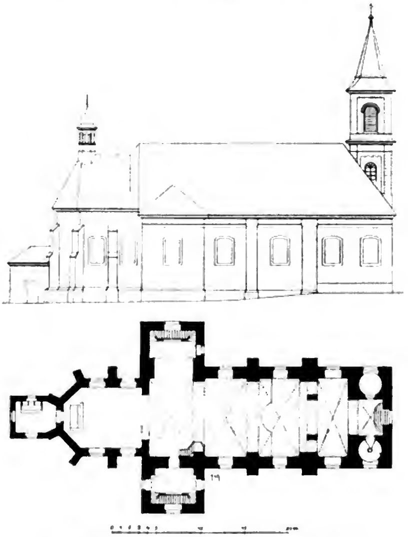
Město bylo hrazeno zdmi a příkopy a vjíždělo se doň branami Rakovnickou, Pražskou a Slanskou či také Řenčovskou které za obět padly nerozumu a bouravému chtíči let čtyřicátých; před nimi zmizela fortna pro pěší. Prvně jmenovaná brána stála na čís. parc. 97 u domu č. 77, druhá na č. p. 33 u domu čís. 24 a třetí na čís. parc. 141 u čís. domu 96. Fortna pak na čís. parc. 104; u téhož místa stojí dosud kus hradební zdi. Poslední zbytky hradeb nacházely se a částečně posud se nacházejí na čís. parc. 34 u domu čís. 25, na čís. parc. 96 u domu čís. 77 a na čís. parc. 120 a 121 u domů čís. 55 a 336; jinak vše ostatní padlo již ničící ruce za obět.

FARNÍ CHRÁM NAROZENÍ PANNY MARIE uvádí se již mezi lety 1344—1350 jako farní. Králové čeští byli jeho pány podacími, kteréhož práva také král Karel vykonával. Roku 1553 pomocí krále Vladislava II. vystavěn byl znovu a přidělen faře Zbečenské. Roku 1639 za vpádu Švédů kostel vyhořel, ale roku následujícího zase vystavěn. (Při přestavování nalezl prý tehdejší farář Strašecký P. Anselmus Proškovský v ssutinách olověnou schránku, v té pak ostatky a dva listy — jeden pergamenový a jeden papírový; list pergamenový psaný latinou pocházel prý z r. 1158, druhý pak obsahoval český překlad prvého asi z roku 1500. Stejný obsah obou listin vyzníval v ten rozum, že chrám tento byl r. 1158 vystavěn kolegiátním proboštem Vyšehradským P. Gervásiem, a dne 30. května 1158 třináctým biskupem Pražským Danielem, za přítomnosti krále Vladislava a manželky jeho Jitky vysvěcen.*)

*) Roku 1658 dosazen sem opět farář. Chrám obnoven byl r. 1707; požáry utrpěl v létech 1809 a 1811. Prostranná budova častými přestavbami tvoří konglomerát různých slohů.

Digitized by Google

P r e s b y t é ř uzavřený pěti stranami osmiúhelníka býval gotický; měří 9 *m* délky, 7 *m* šířky a 11 *m* výšky a podepřen je šesti opěracími pilíři. Na plochém stropě naznačeno jest hranami žebroví, které přestavbou vzalo za své; označení pozůstává z meandru a z vejcovce. Svorníky ozna-

Obr. 235. Nové Strašecí. Farní chrám Narození Panny Marie.

---

*) Listina tato byla prý psána na silném, čtyři palce dlouhém a dva palce širokém pergameně, buď biskupem Danielem neb jeho notářem, bez linování, černým a něco hnědě červeným inkoustem v desíti řádcích; byla na šířku jednou, na délku dvakrát přeložena, uprostřed dvakráte prošita, čímž šestnácte malých dírek povstalo, těmi byla hedvábná nit protažena a pečetí, bezpochyby biskupskou, opatřena.

Doslovný obsah listiny té prý byl tento: »Já Daniel, ač nehodný, přece z milosti boží biskup pražský, roku posvěcení svého devátého, měsíce pátého a dne v měsíci třicátého — tyto ostatky těchto Svatých vlastní rukou v tomto oltáři jsem schoval: z dřeva kříže Páně, z hrobu Páně, ze sv. Marie Panny, sv. Jana Křtitele, sv. Petra apoštola, sv. Ondřeje apoštola. sv. Štěpána prvního mučedníka, sv. Vita, sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Benedikta, Jana, Matouše, Izáka, Kryšpína, mučedníků, sv. Mikuláše, sv. Benedikta, sv. Gotharda, sv. Jiljí, vyznávačů, sv. Máří Magdaleny, sv. Valburgy

Digitized by Google

čeny jsou listovou růžicí ze štuku. Osvětlen jest čtyřmi okny. Nad presbytéřem zdvihá se sanktusová vížka, 8 *m* vysoká. Mezi dvěma východními opěráky v ose kostelní přistavěna byla r. 1840 sakristie se zvláštním vchodem, k farní budově obráceným.

Loď má nyní po každé straně čtyři obdélníková okna a jest 22 *m* dlouhá a 9 *m* široká, bez pobоček. V roce 1840 přistavěny byly k ní u presbytéře vystupující obdélníkové boky, nad nimiž v prvém poschodí ve výši kruchty vznikla dvě oratoria. Tím nabyl půdorys kostela tvaru kříže. Loď byla na západ prodloužena a postavena byla v průčelí jejím věž 22 *m* vysoká. (Viz půdorys.)

Barokový hlavní oltář posvěcen byl roku 1733. Obraz Panny Marie maloval »*Antonín Lhota* v Praze 1873.« Po stranách obrazu stojí pozlacené sochy sv. Václava a sv. Ludmily, asi ve třech čtvrtích skutečné velikosti.

Postranní dva oltáře jsou lepší hlavního. V pravo v lodi nalezá se oltář Nanebevzetí sv. Jana Nepomuckého v plastickém zobrazení: světce nesou v oblacích tři andělé, pod ním dva větší andělé se uklánějí. Skupina ta nalézá se pod baldachýnem, nad nímž vznáší se anděl, poukazující k nebi. Křídla a roucho andělů, jakož i světec, jsou pozlaceny, ostatní části natřeny jsou temnější barvou. Práce řezbářská vymyká se vší řemeslnosti; anatomie těl jest dosti správná. Tento oltář posvěcen byl dne 11. března 1747.

Oltář sv. Anny na levo vysvěcen byl současně s hlavním oltářem. Uspořádání jeho je podobné předešlému. Sv. Anna učí P. Marii z knihy modliti se, po obou stranách přidržují andělé obraz. Nad baldachýnem postava BohaOtce. Obraz poprsí Krista, ukazující si na trním ovinuté srdce, a protějšek jeho, Madonna s probodnutým srdcem na protějším oltáři, pocházejí od *Wolfa Seidla* z roku 1867.

V podobné úpravě jako oltáře je i baroková kazatelna. Z hnědé půdy vyvstávají zlaté a bílé plochy, ozdobené reliefy čtyř evangelistů; na baldachýnu sedí amorci, držící vázanky.

---

panny, sv. Lidmily mučennice a jiných Svatých — jméno však kostela sv. Petrovi, knížeti apoštolů se připisuje.

Tito a všichni Svatí ať přimlouvati se ráčí za mne hříšníka u Pána Boha — amen — amen!

Já Vladislav, Český král, téhož času, za totéž prosím. Amen.

Já Jitka, Česká královna, téhož času, též prosím. Amen.

Já Gervasius, Vyšehradský probošt a kancléř, téhož kostela zbudovatel, za totéž prosím. Amen. Amen. Amen.«

Pokud zpráva tato jest zaručena, těžko posouditi, když originálu tu není. List podobného obsahu nalezen byl také v Bohnicích a místo samo ani tam ani zde v něm vůbec jmenováno není.

Digitized by Google

Naproti kazatelně stojí **o l t á ř s v. A l o i s a.** Obraz, malovaný r. 1864, farářem *Braunem,* zasazen je v barokním rámci a po stranách jeho jsou pozlacené sochy sv. Barbory a Kateřiny.

Býval zde ještě o l t á ř b r a t r s t v a s v. r o d i n y, roku 1749, dne 10. května posvěcený, kteréžto bratrstvo císař Josef II. zrušil a jmění konfiskoval. Z něho zůstal ještě bezcenný obraz Rodiny Páně.

V lodi visí ještě o b r a z s v. M i k u l á š e od *L. J. Bernarda* 0·80 × 0·70 *m* veliký, který původně určen byl pro kostel ve Třtici a dle něhož tentýž malíř namaloval tamže obraz větší. V presbytéři pak je, jako ve všech Fürstenberských chrámech patronátních, o b r a z s v. F r a n t i š k a X a v e r a.

Obr. 236. Nové Strašecí. Křtitelnice.

C í n o v á k ř t i t e l n i c e, kteráž svou formou úplně odpovídá obrácenému zvonu, znešvařena je olejovým nátěrem, tak že s těží lze rozeznati letopočet . DLV (1555). Spočívá na třech nohách, vlastně torsách, které končí v oslí kopyta. Výška její bez víka obnáší 0·77 *m*, největší průměr měří půl metru a výška víka 18 *cm*. Toto není celé, neb krucifix či jiná skulptura, která ve středu jeho zasazena byla, schází. Hlavy na torsách mají temeno lebky holé a vlasy sčesány jsou dolů; ostatní část těla zakryta je šatem, v předu na kličku svázaným. Na plášti umístěny jsou dvě lví hlavy, v nichž kruhy k přenášení křtitelnice scházejí. Při hořejším okraji opakuje se devět stojících nahých pacholíčků, 7 *cm* vysokých, u jichž hlav, brzy v pravo, brzy v levo jména Mus jsou vyryta. Jsou to tytéž, kteréž jsme nalezli na zvonu v Dřínově, v Malém Pálči a v Želenicích (viz vyobr. 130.) Na dolejší obrubě opakují se tři biblické výjevy, 4·5 *cm* široké: svatbav Káni Galilejské, obrácení sv. Pavla a milosrdný Samaritán. Při prvém reliefu vidíme ženicha sedícího za stolem proti nevěstě, kterak rozkrajuje husu (?) a Matka Boží prosebně ruce zdvihá do popředí k synu svému, aby proměnil vodu ve víno. Velmi živé jest obrácení Pavlovo, kdež od záře, vycházející ze zjevu Spasitelova, kůň jezdcův jako bleskem poražen přední svou částí těla upadá, tak že Pavel nohama země se dotýká. Na třetím reliefu shýbá se Samaritan účastně k strýzněnému poutníku, kdežto blíže stromoví lesního lhostejně odcházejí kněz a jáhen. — Ač jméno

Digitized by Google

konvářovo na křtitelnici zaznamenáno není, hádáme s velikou jistotou na *Brikciho z Cinperka.* (Vyobr. č. 236.)

Pěknou práci kovovou s ciselováním vykazuje kovaný železný zámek na dveřích u bývalé sakristie, 52 × 20 *cm* veliký. (Vyobr. č. 237.)

Obr. 237. Nové Strašecí. Železný zámek.

O bývalé monstranci dovídáme se, že byla roku 1525 ukradena a dostala se židovi do Budyně. — Kostelní náčiní je nové.

Západně od kostela, naproti škole, stávala šestihranná zvonice, která okolo roku 1840, kdy vystavěna byla věž kostelní, zbourána.

Ve věži jsou tři zvony:

1. Jméno »Ježíš«; průměr 1·02 *m*, výška 0·88 *m*. Kolem koruny festonová ozdoba, na obliše pak listy akantové. Východní strana pláště nese krucifix a tento nápis:

Tento Zvon gest za Cziasu Početvedaucího
Frantiska Kellera, Repraesentantu Gakub Neÿmona
Václava Losa, Frantisska Kuchinkÿ a Kontribuc-
žniho Frantisska Vÿskočžila ve Ohnie v Rocze
1812 rozlitého Metalu, Z Almužnÿ dne 5 Dubna
1817 Roku v Praže od Zvonarže Karla Bellmanna
Prželitÿ.

Na západní straně pláště pod obrazem Panny Marie v oblacích jest psáno:

Knížete arcibiskupa v. Chlumžanskÿ	Bürgermeistra Gozefa Kauržimskiho
Knížete Karla z Fürstenberg	Radniho Gana Beira
Fararže Gana Schwarce	Anvalda Václava Kuchinkÿ
Kaglana Gozefa Roženberskÿ	Kancelisty Vojtěch Krženka.

2. Jméno »Maria«; průměr 0·83 *m*, výška 0·705 *m*. Čepec ovinut je věncem vinné révy. Na východní straně pláště relief sv. Václava s korouhví a s orlicí, pod ním nápis: »Přelitý od Karla Bellmanna c. k. dvorního

Digitized by Google

zvonaře v Praze r. 1862. dne 5. dubna.« Na straně západní obraz Panny Marie, stojící na hadu ovinutém na zeměkouli, s nápisem:

O Maria bez poškvrny hříchu prvotního
počatá, outočiště hříšníků, oroduj za nás.

3. Jméno »Josef« či »Umíráček«. Průměr 0·65 *m*, výška 0·58 *m*. Ulil *Karel Bellmann* v Praze r. 1862.

Všecky tři zvony přelity byly roku 1817 zvonařem *Bellmannem*, poněvadž se při požáru r. 1812 rozlily; k přelití jich použito zbytku rozteklé zvonoviny; na objednání jich sešlo se všeobecnou sbírkou 1144 zl.

Původní jich nápisy zněly takto: Na velkém zvonu: Léta Páně 1685. dne 1. Máje jest tento zvon zase přelit a slit, předně: ku cti a chvále panu Bohu, za druhé: Narození Blahoslavené Panny Marie — z almužny všech pánů sousedů tohoto nového města Strašecího. Tempore Danielis Iosephi Černý, vicarii foranei kraje tohoto Rakovnického; za správy staršího kostelníka a opatrovníka chrámu Páně Samuela Špota. — Goss mich Iohann Christoph Valter in Prag.

Na prostředním zvonu: Goss mich Mathias Alexander Christel. — Léta Páně 1706 měsíce máje jest tento zvon zase přelit ke cti a chvále Pánu Bohu a Narození Panny Marie z almužny rozličné a obstarané. Téhož času farář byl Jan Michael Antonín Kreybich, rozený z tohoto města Novo-Strašecího. — Tento zvon lit byl dle pamětnice farní r. 1406.

Na umíráčku: Iohann Georg Kühner goss mich in Prag 1753.

Před kostelem ku straně farní stojí SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO z roku 1710. Na hranolovém podstavci je vytesáno:

DICaVIt
SanCto
IoannI
Ioannes
· ArtMan.

Tentýž nápis je i na protější straně. Na třetí straně je:

♡
MeaCC
e Dant
Fer Ve
Nies
Viato
res

Digitized by Google

a na čtvrté:

V upomínku
blaženého tu přebývání
— — — — —
postavil a posvětil
P. Mikoláš Karlach
1858.

Obr. 238. Nové Strašecí. Předměty musejní.

Na náměstí stojí jiná SOCHA SV. JANA NEP., která ještě před prohlášením za svatého postavena byla, a sice roku 1688. Na podstavci vytesán je nápis: GLoriae sanCtI IohannIs NepoMuCenI posuIt et erreXIt P. MiChael Antonius Kreybich, CVratVs NeoCIVItatis StrasseCensis. — Na druhé straně pak vtesáno: Renovatum 5 Julii 1705. — Místní pověst dí, že tu místo sochy sv. Jana Nep. stávala socha mistra Jana Husa, která po válce třicetileté podobou sv. Jana zaměněna byla.

Pečetidlo farní datuje se z roku 1658 a nese uprostřed monogram Marie:

V radnici uloženy jsou SBÍRKY MUSEJNÍ. Z těch dlužno jmenovati některé nálezy archaeologické z okolí, celou řadu předmětů národopisných, hliněná polévaná kamna, rovněž takové i nádobí, pamětní knihu

Digitized by Google

městečka Mšece z roku 1764, devět kusů hliněných formiček, nalezených při stavbě nové školy — jedna z nich s letopočtem 1635 (viz vyobr. č. 238) — rozbité kachle s figurálními ozdobami, nalezené v městské hradbě (vyobr. č. 238), pečetidlo cechu rozličných řemesel z roku 1728, mající v průměru 5·5 *cm*, s osmnácti vyobrazeními odznaků různých řemesel a s nápisem: »Sigillum diwersorum opifikum civitatis Neostrasecensis« Na opačné straně čteme: »Ten · cekrit · je · dělani · u · pana · Johanesa · Wencla · Manerta

Jakub Sloboda	Elteste
Wencl Spotl	C.
Martin Feit	Meister.

Obr. 239. Nové Strašecí. Bronzová monstrance.

Dále je zde mosazný stojánek s osmi nádobkami na olej a po stranách s dvěma figurkami rabbi, určený k ritu israelskému, nález to z jednoho městského domu; jest 26 *cm* dlouhý a 18 *cm* vysoký. Mosazný křížek dvojramenný (viz Sobín). Vyobr. 239.

Vzácný předmět je gotická monstrance z bronzu, dříve pozlacená, nalezená v poli u Rynholce na čís. parc. 1204 v místech, kudy druhdy silnice Karlovarská vedla. Zachoval se vlastně jen hoření díl pro schránku na Nejsvětější; tato skládá se z válce, kde sklo zasazeno bývalo; hoření a dolení okraj válce opatřen je na způsob korunky pěkným gotickým ornamentem, ve věnec stylisovaných lilií vybíhající. Nad válcem vypíná se čtyřboký jehlan věžovitý, dnes úplně holý, který byl křížkem opatřen. Melchisedech schází. Ku střední části připojují se po obou stranách široká plochá křídla či postranice, z nichž každá skládá se z gotického podvojného okénka s kružbou a z něho úměrně rozestavených opěrných pilířků s fialami. Hrany fial posázeny jsou gotickými lupénky. Pod třemi fialami na každé straně vybočují tři chrličové. Za konsoly postranních křídel slouží prosté sice, ale vkusné výběžky ozubené, spirálovitě zahnuté. Spodek monstrance, pocházející z první poloviny XV. století, schází. (Vyobr. č. 239.)

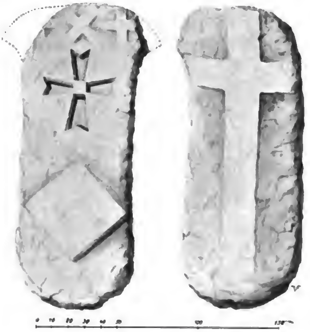
CHUDOBINEC vystavěn byl roku 1792 v tak zvané pastoušce.

Několik minut západně od Strašecí stojí KAPLE SV. ISIDORA; vystavěna byla v polích roku 1700 zdejšími měšťany. Za císaře Josefa II.

Digitized by Google

byla r. 1782 uzavřena, ale r. 1830 opět obnovena byvši, slouží za kapli pohřební.

U pěšiny, vedoucí z Nového Strašecí po úbočí Hory šibeniční k obci Rudě, stojí v mezi starožitný KŘÍŽ, k němuž více místních pověstí se pojí. Kámen ten, ze žehrovického pískovce, jest $1·90 \times 0·70$ *m* a zasazen je do své polovičky v zemi. Po odkopání prsti shledalo se, že nahoře a dole je širší, v prostředku pak užší. Na straně k městu vtesán je v hořejší polovině kříž téže asi podoby, jako je známý kříž křižovnický, pouze prostřední čtverec tohoto kříže vyvstává; ramena jsou prohloubena. Pod křížem vystupuje plastická plocha kosočtverečná, kde snad druhdy býval nápis. Nad ním pak kříž šikmý a po obou stranách tohoto kříže křížky kolmé vypoukle tesané. Druhou stranu zaujímá cele vypoukle tesaný kříž obyčejné podoby a vedle tohoto kříže v rohu malý křížek s dvěma příčnýma raménkama, vypodobňující tak zvaný kříž řecký. Roh kamene k Šibeniční hoře obrácený, jest uražen. O původu jeho nelze nám udati bližších zpráv.

Obr. 240. Nové Strašecí. Kámen zasazený na úpatí hory šibeniční (líc a rub).

U konopaského rybníku sluje jedno pole »v církvi«, kde přichází se často při orání na jakési základy budov.

Studeněves.

Schimon Adel. 167. — Paprocký, Diadochos II. 2, 294. — Heber, Burgen VII., 71. — Svornost 1888 čís. 7. — Sedláček, Hrady VIII, 150 — Český Lid III., 570 — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 90. — Archiv český III., 510. — Svob. Občan. XXXII. č. 18.

O archaeologických nálezech v cihelně viz Český Lid.

Na čísle parc. 75, na místě nynějších stodol, při severozápadní straně poplužného dvoru stávala TVRZ, která se jmenuje ku konci XIV. století a posledně připomíná se v polovině XVI. století. Odtud se psali různí rodové šlechtičtí.

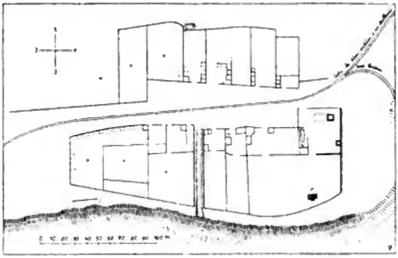
Ve vsi je KAPLIČKA se zvonkem.

Digitized by Google

Svídna.

Sommer, XIII., 71. — Tadra, Soudní akta I., 40. — Tomek. Děj. Prahy. V. 114. — Borový, Libri erectionum 182. — Sedláček, Hrady VIII., 149 a 150 — Slanský Obzor IV., 9. — Palacký, Popis král. Českého. (Místopis.)

Tato zaniklá osada, 1·5 *km* západně od Malkovic vzdálená, rozkládala se na vyvýšenině v lese, kterému se dosud »Svídna« říká. V jihovýchodním cípu opyše stojí lovecký pavilon (viz na vyobrazení: *P*), který

Obr. 241. Svídna. Půdorys zaniklé osady.

tu dal postaviti hrabě z Martinic, kde obyčejně lovecká družina, sem dorazivší, odpočívá. Celá plocha dřívějšího osídlení i s okolními stráněmi zarostlá jest vysokým lesem; tudíž i dosud patrné základní zdivo pokryto jest mechem, lesním stelivem a travou. V některých místech, zarostlých křovinami, jsou rozvaliny neurčitých obrysů, zejména takových mnoho jest v místech označených na kresbě písmenou *x*. Plné čáry značí znatelné zdivo základní, tečkované pak s méně určitým obrysem. Náčrtek podává přesný rozvrh, jak asi zakládány byly staré osady. Z kresby zřejmě jest rozeznati rozdělení obývacích stavení, dvorů a zahrad. Obdélníková náves jest téměř uzavřena, propouštějíc jen cestu skrz; druhá cesta, z polovice návsi k jihu směřující, odváděla nepochybně splašky a dešťovou vodu z osady. Celé části jihovýchodní, kde znatelny jsou mohutnější zdi a čtvercové základy, říká se od nepaměti »na zámkách«; hluboké údolí pod strání na jihu jmenuje lid »pod zámky«. Bývala-li zde nějaká tvrz, není známo.

Kdy a z jakých příčin ves (Sommer praví město) zaniklo, neví se. Také historické záznamy jsou sporé: Roku 1373 a potom častěji připomíná se Mikuláš Bílý, klerik ze Slaného, jenž zastával v Praze úřad veřejného notáře a psal se také »ze Svídné«. — Část manskou se vsí pustou

Digitized by Google

Svídnou drželi Bořitové již od roku 1519, kdež ji byl Jiřík Bořita od Václava Dalibora z Kozojed koupil.

Svinařov.

Sommer XIII., 67. — Sedláček, Hrady VIII., 147. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 90. — Slanský Obzor II., 30, III., 17. — Památky archaeol. a míst. XIV., 231.

Ves připomíná se k roku 1328, kdy patřila kapitule Vyšehradské. Ve starší době říkalo se osadě obyčejně »Svinaře«; jako taková jmenuje se roku 1410, kdy patřila k hradu Krakovci. Zajímavo je, že r. 1405 patřila Svinařovu, na kterém seděl Bernart Zloděj ze Svinař, část vsi (nynějšího města) Smečna.

Roku 1332 pronajala kapitula ves se dvorem »a tvrzí v nově tudiž vystavěnou« Fryckovi Dlouhému, měštěnínu Pražskému. V XVI. století nečiní se již v pamětech o tvrzi zmínky.

Ve vsi baroková ZVONIČKA.

Na návsi stojí z pískovce vytesaná PIETA as v poloviční velikosti Pojmutí celku, vzdor řemeslné práci, jest účinné. Sousoší nese letopočet 1732.

Šlapanice.

Pam. arch. I., 284, VI., 234. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 90. — Slanský Obzor III., 16.

»V Ludkách« objevil Krolmus dvě kostry. — Při stavbě stodoly u statku čís. 18 nalezeno bylo mnoho popelnic. — Hroby šlapanické. Viz Trapp, Mittheil. d. Central-Commission 1887, 169. — Lateneský kruh o šesti dutých polokoulích esovitě rýhovaných. Zem. mus. Dr. J. L. Píč, Čechy na úsvitě dějin 171. — Podle silnice k Budyni popel. jámy s nádobkami. Pam. I., 285.

Druhdy byla tu TVZR, již se vsí dal arcibiskup Jan IV. z Dražic roku 1333 klášteru augustinskému v Roudnici.

U vsi kamenný KŘÍŽ, 4 *m* vysoký, s vytesaným nápisem:

Letha Panie
1700.

Něco dále k Poštovicům u silnice, na čís. parc. 420 stojí SOCHA SV. DONÁTA z pískovce, v životní velikosti pracovaná. Nápis na podstavci:

S
Donate
Biscupe
a mûczedni
ku
Pros za nas
Anno 1724

Obstojně modelovaná postava biskupova, s mitrou na hlavě, klečí se sepjatýma rukama. Dle pověsti stalo se postavení její na místě, které při velikém krupobití ušetřeno bylo veškeré škody.

Na sýpce statku čís. 18 zasazen jest kamenný znak rodu Starých (pochybného původu!), pořízený na počátku předešlého století.

Šternberk dříve Bílý Újezdec.

Heber, Burgen VII., 71. — Sommer XIII., 68. — Květy 1844, 399. — J. Wenzig a J. Krejčí, Die Umgebungen Prags 1857, 143. — Sedláček, Hrady VIII., 148. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 83. — Svornost 1888 č. 22, 26, 33. — Časopis klubu česk. turistů VIII., 231.

Nynější západní díl lázeňského hostince, pod čís. parc. 81 vedený dosud řečený »Zámeček«, s malou domácí kaplí, povstal z bývalého sídla vladyčího, z pevné TVRZE, chráněné hradbami a rybníkem, jež tu stála se dvorem a patřila v polovici XV. století purkrabímu z Donína. Na počátku XVI. století tato spustla, vyzdvižena však byla v první polovici téhož století na místě staré tvrz nová Kamillem z Donína, k níž patřil dvůr, pivovar, sladovna, mlýn a krčma. Poslední majitel, Bedřich z Donína, prodal ji roku 1611 dne 10. října švakru svému Jaroslavu Bořitovi z Martinic. Nové jméno Šternberk obdržel dosud zvaný Bílý Oujezd u prostřed XVII. věku od Bernarda Ignáce hraběte z Martinic, nejvyššího purkrabího ke cti prvé jeho manželky Veroniky Polyxeny, rozené ze Šternberka.

Zmíněný díl budovy rozeznává se od jiných stavení věžovitým výstupkem a pokryt jest starodávnou končitou střechou s kůrkami. Na severní straně jeho vedle cesty přišlo se při orání na základy hradeb. Také na návrší u cihelny mezi Šternberkem a Ledci nalezly se při orání parním pluhem základy jakés budovy se zdivem na vápno spojovaným.

Spisy o železitých lázních ve Šternberku: Dr. Reuss, Physisch-chemische Beschreibung des Sternberger Mineralwassers. Prag 1802. — J. J. Polt, Handbuch der Geografie von Böhmen. 1813 str. 169. — Dr. Duras, Chemisch-medicinische Beschreibung der Stahlwässer zu Sternberg in Böhmen. Prag 1820. — Meitl, Sternberg bei Schlan in Böhmen. Ein Taschenbuch für die dortigen Kurgäste. Prag 1833. — Beschreibung des Badeorts Sternberg. Prag 1842. — Joh. Hawelka, Skizzen von Schlan und der Salzquelle 1847. — W. Merklas, Geografie d. Köng. Böhmen 1852. — Šternberk, lázeňské místo v Čechách a jeho okolí. V Slaném 1873. — J. V. Krecar. Lázně šternberské. Svornost roč. XIII. čís. 22, 26, 33.

Trpoměchy dříve Trpiměchy.

Heber, Burgen VII., 76. — Sommer XIII., 55. — Památky arch. IV., 171. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 90. — Slanský Obzor I. 5., III. 6.

Ves stála již ve XIII. století a patřívala klášteru Ostrovskému; roku 1313 mělo zde proboštství Slanské 8 lánů země.

Digitized by Google

Když roku 1834 na severozápadním konci dvoru čís 5. na pozemku »Na ovčinci«, čís. parc. 132, vykopávali staré stromy, odkryty byly základy až 3 *m* široké, z velikých kvádrů pískových stavěné, budovy do čtverhranu založené s některými starožitnostmi. V základních zdech objevena byla z opuky klenutá chodba podzemní, která vedla k severu k vrchu Řipci; byla ale zasypána. Vykládali to tak, že tu TVRZ stávala, ale možno i to, že to byly základy jen ovčína. Nalezlo se zde spálené obilí, sláma, shořeniště, podkova, bronzový řetěz, několik hliněných koulí ve velikosti koule ručniční, dutá ohnutá špička šípu, kachel, na němž poprsí rytíře se spuštěným hledím a lapidárními písmeny Hepta, dále měděná mince s nápisem »Ignac Nepolesky« a se zamřížovaným štítem na líci, na rubu pak slova »Buh laskaw gest kdo przebywa w lascze w Bohu ten w niem gest« a konečně dukát uherský krále Zikmunda. Všechny ty věci uloženy měl majitel dvora.

Třebichovice (nesprávné Střebichovice).

Arch. öst. Gesch. XV., 1856, 239. — Verhandlungen des naturhist. Vereins in Bonn 1885, str. 365. — Vesmír XIV., 196. — Sommer XIII., 69. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 90. — Slanský Obzor III., 37. — Památky archaeol. XIV., 207, XVI., 465.

Na úpatí hory Vinařické při potoku nalezena lebka v hloubce 2 *m* v diluvialni hlíně, která náležela člověku, který bezpochyby viděl v Čechách nosorožce a mamuta, což potvrzuje i ta okolnost, že vedle lebky ležel hnát nosorožce. — Na jiném místě objeven hrob z doby merovejské; u zcela zetlelé kostry nalezena rozpadlá hliněná nádobka, velice neúhledná rukodílná přeska a háčku podobný předmět, obé ze železa. — V slanském museu lebka a přesleny.

Ves jmenuje se již na počátku XIV. století, kdy Vítek ze Smečna prodal ji kapitule Pražské.

Třebíz.

Dobner Monumenta III. 383. — Tomek. Děj. Prahy. V. 147. — Sborník Vlast. V. 6 — Tadra. Soudní akta III. 120 222. 333. — Sommer XIII., 98. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 90. — Zlatá Praha I., 452. — Světozor 1884, 540. — Třebízská kronika (rukopis). — Svornost 1887 čís. 7. Časopis česk. musea 1860, 302. — Slanský Obzor II., 29, 32, III., 6, 18, 35, IV., 21 — Třebízský. I. č. 14.

V slanském museu bronzová jehlice.

Stávala tu TVRZ Johanitů s bílou věží, jež byla vězením pro jeptišky, z kláštera Pannotýnského; odtud německý název »Weissthurm« jež vyskytuje se na starých mapách. Lid vypravuje o podzemních sklepeních či vězeních ve skále, kde se půda propadává; ve skutečnosti jsou to sporé, jedva znatelné zbytky zdiva opukového, na pískové skále postaveného, as 1 *m* vysokého, v zahradě statku č. 21, kde nyní v těch místech sušárna. Třebíz darovala Johanitům choť knížete Bedřicha roku 1183.

Digitized by Google

KAPLE SV. MARTINA, uprostřed na návsi stojící, pochází z polovice 18. století a je v úhledném, jednoduchém barokovém slohu postavena. Posvěcena byla dne 29. prosince 1754 vikářem Zlonickým Václavem Černým, ale úplně dokončena byla teprve roku 1821. Délka její uvnitř obnáší 10·60 *m*, šířka 5·32 *m*. Štít s dvěma vásami po stranách a s kovaným křížem na vrchu dělá dobrý dojem. V štíhlé vížce nad presbytéřem vytesán jest na trámu letopočet 1747.

Polokruhovitě zavřený presbytéř má 3·82 *m* délky a osvětlen jest z jihu jižním obdélníkovým oknem; protější okno, jakož i východní elipsovité, jsou zazděna. Na prvém místě visí starý, bezcenný obraz sv. Martina v téže koncepci jako na hlavním oltáři. K presbytéři přiléhá se strany severní malá nízká sakristie.

V lodi je po dvou oknách na podélných stranách i nad dřevěným kůrem. Vchod do kaple ze západu, z jihu i ze sakristie. Pilíře po stranách mezi okny s profilovanými hlavicemi, z nichž visí pláštíková ozdoba baroková; z hlavic vychází klenba valená.

Bezcenný oltář baroční s řezanými figurkami, as 0·70 *m* vysokými, po obou stranách: v levo sv. Josef s děckem, v pravo sv. Anna. Uprostřed slabý obraz sv. Martina, 1·25 *m* vysoký a 0·94 *m* široký; představuje klečící postavu v oblacích, při níž andílek drží berlu. Dole obvyklý výjev, kterak rytíř na koni odřezává své roucho a podává ho žebráku. — Za oltářem v prostřed konchy dole při zemi zazděný kámen, 30 *cm* široký a 19 *cm* vysoký, s vytesaným nápisem:

LAPIS
ANGVLARIS
IU POSITVS

Svícny dřevěné baroční.

KAPLIČKA na návsi.

Na rodném domku V. B. Třebízského zasazena jest pamětní deska, zhotovená roku 1885 od sochaře *Hromady*.

»Nad skalami« za vsí na jihu zdvihá se POMNÍK tohoto spisovatele, od *Hergesela* a *Procházky* zhotovený a dne 14. srpna 1892 odhalený. Zobrazený sedí v kněžské říze na vysokém pískovcovém podstavci a hledí do ohroženého českého Středohoří.

Roku 1842 dána byla do skalního výklenku nad pramenem dřevěná SOCHA SV. JANA, 1 *m* vysoká. V bezprostřední blízkosti vytesána a polychromována jest v pískovcové skále MADONKA, 50 *cm* vysoká a 38 *cm* široká. Něco dále nalézá se polychromovaný RELIEF PIETY, 0·95 *m* široký a 1 *m* vysoký, vše řemeslně tesáno; po stranách zdvihají se polosloupy a nad obloukem drží dva andílci korunu. Obě vyobrazení viz v Sedláčkových Hradech VIII., 216. Vyobrazení kostelíka, zbytků »bílé

Digitized by Google

věže« a rodného domku Třebízského od Ferd. Velce viz v »Zlaté Praze« roč. I., 432.

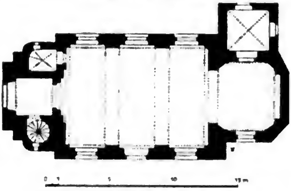
Třtice, dříve Trstice.

Heber, Burgen VII., 97. — Sommer XIII., 289. — Sedláček, Hrady VIII. 91. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 100.

Nalezen byl zde mlat kamenný.

Před časy stávala tu TVRZ, na ten čas však nic takového znáti nelze; dle tradice stávala v zahradě čís. parc. 72, dle Hebra v dnešním dvoře.

FILIÁLNÍ KOSTEL SV. MIKULÁŠE, budova to velmi starožitná, jejíž doba vystavění jest neznáma, upraven byl okolo roku 1840 v jednoduché renaissanci. Stojí uprostřed vsi na něco málo povýšeném místě a obehnán byl dříve zdí v pravidelném obrazci, takže nalezal se uprostřed ohraničené plochy, do níž vedly tři vchody; byl tu bezpochyby hřbitov, poněvadž na východní straně kostela stála kostnice. Budova orientovaná, omítnutá a taškami krytá, zdobená lesenami. Presbytéř, s jedním oknem, v délce 5·50 *m*, má čtvercovou v rozích seříznutou podobu; nad ním úhledná věžička sanktusová. K severu přiléhá sakristie. Loď, 11 *m* dlouhá a 8 *m* široká a poměrně dosti vysoká, má v pobočních zdech po třech oknách, na jihu pak ve středu zdi vchod poboční. Hlavní vchod jest na straně západní pod věží. Pilastry meziokenní spojeny jsou valeným klenutím. Okna jsou všecka stejná, polokruhovitě sklenutá.

Obr. 242. Třtice. Fil. kostel sv. Mikuláše.

Věž se zvony, zakončená cibulovitou bání, přimyká se západní frontě kostela (viz půdorys).

Oltář hlavní i oba poboční jsou velmi jednoduché, pocházející z téže ruky jako Řenčovské; obraz sv. Mikuláše na hlavním oltáři maloval »*L. J. Bernard* $18^{10}/_{11}71$«, obraz sv. Terezie na levo a sv. Alžběty na pravé straně v téže velikosti »*E. Lauffer* px. 1872«

Na východní stěně chrámu z venčí zasazen jest KÁMEN, v němž vytesán jest nápis v délce 52 *cm* a v šířce 9 *cm*, z několika záhadných. písmen sestávající, z nichž jedině prostřední W jest správně čitelné, upomínající na rozhraní XV. a XVI. století (viz vyobr. 243).

Zvony. Velký pod jménem »sv. Trojice«, as 18 centů těžký, jest znamenitá práce mistra *Flemmika* z Rakovníka. Průměr 0·94 *m*, výška 0·70 *m*. Okolo čepce vine se nejvýše pás, 7 *cm* široký, rozdělený na 32 tabulek, z nichž každou vyplňuje tančící pár rytířských manželů. Pod tím jest

Digitized by Google

ozdobný pás z ornamentu listového. Na plášti pak v lichoběžníku, zdobeném úzkou obrubou — rovnoběžné strany 0·84 *m*, 1·10 *m*, výška lichoběžníka 0·40 *m* — jest nápis o dvanácti řádcích, z nichž pátý a šestý řádek je úplně vysekáním či vypilováním v době pobělohorské odstraněn: Leta Panie 1607 Tento Zwon gest slity przi miestie Rakownice ke cti

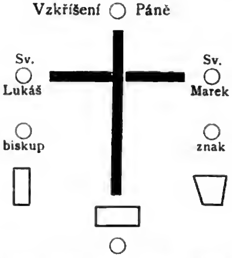
Obr. 243. Třtice. Kámen se záhadným nápisem, zasazený ve zdi kostelní.

a Chwale pana Boha wssemohvcyho A wssy blahoslawene Trojicy Swate. Aby
On hlasem zwuku sweho lid k chwalam Bozskym schazeni se do chramu
Gehoz gest zalozeni swateho Mikulasse we wsy Trzticy. C — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —
Vzbuzowal. Stalo se za Vrozeneho A stateczneho Rytirze Pana Hertwika Myssky ze Zlunic
A na Zajeczicih. G. M. C. Heytmana na hradku Krziwoklatu. Mnohym k tomu Raddu dawanim.
Od pana Thobiasse Marka Krchnowskeho z ssorfenberku tehdaz G. M. C. sprawce Krussowského
A Lanskeho. EC. A za Aurzadu we wsy Trzticy Girzika Wybulky Rychtarze. Matieg Horaczka. Fridricha
Wyklidila konsseluw. A Tomasse Jarossowic. Petra Broze kostelnikuw. Tento pak Zwon slity gest
Od slowutneho Mathausse Flemmicka Miesstienina. Zwonarze Konwarze w miestie Rakownice.

Digitized by Google

Pod nápisem tím jest rybka, dva žaludy v hubě držící. Dole pak na obliše zvonové lezou proti sobě dva raci, 9 *cm* dlouzí a 4 *cm* širocí mezi nimiž hraje postavička muže na housle.

Protější strana pláště vyplněna je reliefy; a sice u prostřed až k obrubě zvonu sahá vyobrazený Kristus na kříži, 26 *cm* vysoký. Nad ním v medaili, 13 *cm* v průměru, nalezá se Vzkříšení Páně s nečitelným nápisem okolo. Proti ramenům kříže spatříme dvě medaile, 6 *cm* v průměru, a sice na levo evangelistu sv. Lukáše s volem, na pravo sv. Marka se lvem. Něco níže pod nimi, asi v poloviční výšce kříže, jsou větší medaile s poprsím nějakého biskupa s mitrou a v plném ornátu s letopočtem kolem hlavy »Ano Domini MDXVI, na druhé pak znak téhož s týmže letopočtem Pod těmito medailemi shledáme na levo obdélníkový relief, 8 *cm* vysoký a 5 *cm* široký, s vyobrazením sedící ženy, o jejíž kolena opřena jest mladá dívka, před ní stojící; na pravo lichoběžník, 0·08 *m* vysoký, s paralelními stranami 4 *cm* a 5·5 *cm* dlouhými, s klečící postavou rytíře před nějakou sochou na sloupu a v pozadí s postavami dvou ženských. Na pokraji zvonu pod křížem v ležícím obdélníku, 6 *cm* dlouhém a 3·5 *cm* širokém, spatřují se pod stromem dvě spolu rozmlouvající postavy v řasnatém oděvu přioděné a pod reliefem tím jest ještě medaile 4 *cm* v průměru měřící, s výraznou hlavou v dlouhých vlasech a bradou. Čtyry posledně uvedené reliefy jsou poněkud nejasné. Situace vyobrazení jest následující:

Menší zvon »Josef« zvaný, as 7 centů těžký, má v průměru 0·66 *m* výšky 0·57 *m*. Kolem koruny ozdoba figurální a rostlinná: vznášející se andílci nesou květinové festony. Na jižní straně pláště pěkný relief sv Mikuláše s biskupskou berlou, 15 *cm* vysoký. Pod ním psáno:

Skrze przimluwu a Milého
Josepha Boze urzin tento
Zwon tak s stiastny by hlasem
Wssemu zlemu
Powietrzy odolati
mohl.

Digitized by Google

Na druhé straně čteme:

Leta Panie 1737 Tento zvon ke cti a chvale
Bozi W Wenssym Mieste Przkem przelit:
Za sstiasnho panovani Anni S: R: Rzisse Kniezni
z Fürstenberku. Titul.
Dvoji Cztihodného pana Fararze Strasserkého
Za spravy Mateje Antonina Prauna
Za spravy Heitmanske Krzivokladske Krusch:
A Wÿsch: P. Jana Josepha Schieffla
A Heitmana Krussovskeho p. Jana Jg. Radoniczkeho
Spravce Krussovickeho p. Tomasse Kotika.

Na pokraji zvonu:

Valentin Lissak hat mich gegossen in der Königl: Klein Resid: Statt Prag.

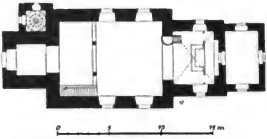
Zvon je na obrubě při straně severní uražen.

Tuchlovice.

Tomek. Děj. Prahy I. 373. — Sommer XIII. 72. — Hyšmana Paroubek, Okres. hejtm. 101. — Pam. archaeol. XIII. 181. — Čechy XI. 169. — Slanský Obzor XI. 60. — Čech. 1904. č. 228. — Pamětní kniha farní z roku 1827.

Ves koupil roku 1328 Držislav probošt kapituly Pražské.

FARNÍ KOSTEL SV. HAVLA, opata, byl už roku 1352 farním, pak patřil k Stochovu, roku 1787 stal se lokalií a roku 1854 opět farním. Z původní stavby zůstal tu jen nízký, gotický čtvercový presbytéř se stranami 5 *m* dlouhými, v pravo i v levo oknem prolomený; klenba křížová. Širší loď, osvětlená se stran po dvou oknech, byla třikráte přistavována a měří 10 *m* délky a 7 *m* šířky. Sakristie, v ose kostelní za presbytéří ležící, byla v roce 1890 o polovici rozšířena. Kamenná věž v čele kostelním byla roku 1844 vystavěna; v témž roce opatřena byla hodinami, koupenými za 240 zl. stříbra z bývalé Lounské brány ve Slaném. Bývalá dřevěná zvonice stála o samotě.

Obr. 244. Tuchlovice. Farní kostel sv. Havla.

Zařízení kostelní, mimo pěkně řezané barokové lavice s krásnými čely, které koupeny byly z některého zrušeného kláštera, jest nové. Hlavní oltář gotický komponoval roku 1866 architekt *Jaromír Kaura*; obraz sv. Havla na lipové desce nevyniká. Dva postranní gotické oltáře pocházejí od *Krejčíka* z roku 1893, kazatelna z téhož roku od *Heidelberga*.

Digitized by Google

Obraz od *K. Javůrka* a socha Panny Marie v životní velikosti ze zrušeného kláštera Plasského, kterou sem přinesl roku 1777 tehdejší farář při přestěhování se. Cínová křtitelnice podobna jest Stochovské, ale jest menší a bez nápisu

Zvony: 1. »Hranáč« má v průměru 1·10 *m*, výšku 1 *m*. Kolem koruny mezi pěkným ornamentem renaissančním psáno: »Gos mich Nicolaus Löw in Prag Anno 1666.« Na východní straně pláště relief Panny Marie s Jezulátkem v záři, 20 *cm* vysoký; na západní nápis:

·: Tento zwon przelit gest k za :·
·: dussi kostela Tuchlowskeho :·
·: Nakladem tehoz zadussi :·

2. »Polednáč«, průměr 0·80 *m*, výška 0·60 *m*. Týž ornament, relief, letopočet i nápisy, ale v jiném rozdělení:

·: Tento zwon przelit gest :·
·: k zadussi kostela Tuchlows :·
·: kého nakladem tehoz zadussi :·

Ostatní dva zvony jsou malé a nepatrné, novějšího původu.

FARA pochází z roku 1785, farní archiv z r. 1787.

P. farář Keppert má řezbu do perleti »Mater Consolatrix« z XVIII. věku.

Tuklaty.

Liber visitationum z r. 1379. — Paprocký, Diadochos 262. — Hájkova kronika, list 48 a 51. — Pam. arch. IV. 171. — Schaller, I., 176. — Jos. Táborský, Krátké vypsání země česke 1778 str. 278. — Knihovna kapitulní J. 40 h. Tadra ve Věstníku král. spol. nauk 1893. — Sedláček, Hrady VIII. 261. — J. Pohl, Slanský Obzor VII. 77. — Listiny mansionářů Dobnera, Monum. III. 372. — Svornost 1886 čís. 45.

Zaniklá ves mezi Třebusicemi, Kolčí a železniční stanicí »Zvoleněves«, přicházející v listinách pod různými jmény: Chuchla, Kukla, Kuklaky, Tuklaky. K roku 864 vypravuje Hájek pověst, že postaven jest v jednom velikém lese tajně hrad velmi pevný, jemuž dáno jméno Kukla, odkudž prý Halus veliké škody Vlastislavovi a Lučanům činí, a to nejvíce časem nočním, tak že ten hrad tajně loupežemi zbohacen byl, o čemž Neklan dobře věděl, neb se to vše dálo s jeho vědomím a povolením. Mezi majetkem kláštera Ostrovského jmenuje se též ves Tukleky, která se prý také Havraň zvala, kdež v XI. neb XII. století dal Zbraslav, »muž veleslavný,« kapli sv. Vojtěcha a pět popluží. Poslední zpráva o vsi děje se před rokem 1540, kdy Jan Zajíc z Hazenburku prodal dvory kmecí v Otvojicích a dědinu, kteráž slove Kukla, Jindřichu Žejdlicovi z Šenfelda, jenž byl pánem na blízké Zvoleněvsi.

Kdy asi ves zanikla, není známo. Podnes jmenuje se jedna trať polí třebusických, východně od obce položená, »v Tuklatech« neb »v Tuklacích«, a sice na č. parc. 263, 269, 271, 276, 299, 301, 302. Vsí protékal potok a praví se, že tu býval kdysi také rybník. Podél potoka vedla později také tak zvaná »silnice Libšická«, nyní polní cesta. Při hlubší orbě všude v udaných místech přicházejí na základy, ba i někde lidské kosti se nacházejí. Nejstarší lidé místní pamatují zde hospodu a mlýn.

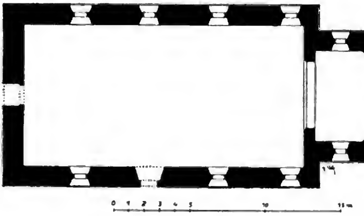
Digitized by Google

Tuřany.

(U Sommra také Tuřana neb Tuřánka.)

Emler, Regesta 90. — Method XXII, 77. — Sommer, XIII., 70. — Heber's Burgen VII., 102. — Sedláček, Hrady VIII., 151 — Svornost XIII. č. 6, 7. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 91. — J. H., Tuřany v Čechách 1898. — Pamětní knihy farní z roku 1824 a 1840. — Matriky z roku 1787. — Účetní knihy zdejšího kostela z roku 1658 v archivu panství Smečenského. — Václav Beneš Třebízský, »Pan Odolán Pětipeský« 1881. — Pam. arch. XIII., 181, 229, 328. — Libri confirm. III., 77 89, 165, VI., 65. 144, VII., 238, 280.

V Slanském museu popelnice, zlomek mlatu a kamenné rádlo.

Obr. 245. Tuřany. Půdorys farního kostela.

Z TVRZE Tuřanské, která po druhé postavena byla na počátku 16. století, nezachovalo se ničeho. Připomíná se již roku 1405 a posledně se uvádí roku 1601, dne 2. dubna při prodeji p. Václavovi Pětipeskému z Chýš a Egerberka.

O vsi, menším to poutním místě, děje se první zmínka roku 1115.

KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE byl roku 1352 farním, roku 1635 přivtělen byl jako filiální k děkanství smečenskému, od roku 1786 byl lokalií a roku 1855, dne 24. srpna stal se opět farním. V roce 1712 dal Adolf Bernhard hrabě z Martinic chrám o polovinu zvětšiti a novým krovem opatřiti. Budova původně gotická mnohými přestavbami značně na svém slohu utrpěla. Při nejposlednější opravě byl presbytéř polychromován a loď vymalována.

Presbytéř, 4·80 *m* dlouhý a 6·00 *m* široký, pozůstává z pěti stran pravidelného osmiúhelníka, 2·37 *m* dlouhých, z nichž dvě poboční, 3·10 *m* měřící, jsou o něco málo prodlouženy. Osvětlen je pěti okny, 1·35 *m* širokými, polokruhem sklenutými, s ostěním hladkým, šikmě sříznutým. Střední okno (páté) objeveno bylo při sbourání sakristie; nese bohatší kružbu, podepřenou jedním prutem. Na skruži kamenická značka. Presbytéř býval původně gotickým, ale dnes má strop plochý, rovný, pětihranný, římsou opatřený.

Digitized by Google

S a k r i s t i e, obdélníkového půdorysu se stranami 3·62 *m* dlouhými a 2·85 *m* širokými a křížovým klenutím opatřená, tvořila přístavek k východní straně presbyteria, s nímž byla dveřmi spojena. Na severu a na východě osvětlena byla úzkým oknem, v jihu prolomen byl vchod s malou předsíní. Vystavěna byla roku 1747. Nyní přeložena jest na stranu severní.

O b l o u k v í t ě z n ý, polokruhovitě překlenutý, měří ve světlosti 4·40 *m* a má přední hranu sříznutou. Při poslední opravě byl ozdoben malovaným listovým ornamentem gotickým.

S t ř e c h a c h r á m o v á bez sanktusové vížky pokryta jest čtyřnásobnou vrstvou šindelovou. V roce 1712 dávána byla prvá, v roce 1755 obdržela druhou krytbu, za kterouž práci se zaplatilo 291 22 zlatých; jiná oprava střechy pořízena byla v roce 1822 nákladem 670 zl. a poslední roku 1858. — Štít západní jest úplně hladký bez okna.

L o ď obdélníková, též s plochým stropem ve stejné výšce presbytéře, jest 18·94 *m* dlouhá a 9·37 *m* široká. V pobočních zdech opatřena jest čtyřmi okny, na západě hlavním, na jihu postranním vchodem. Podlaha chrámová pořízena roku 1762 nákladem 131 zl.; ustoupila však roku 1792 dlažbě cihlové v ceně 23·18 zl. Tato pak roku 1898 odklizena a vsazena dlažba šamotová mosaiková. Kruchta dřevěná vystavěna byla dle inventáře kostelního z roku 1775 roku 1762 za 35 15 zl. a umístěn na kůru positiv. Roku 1805 dodány do kostela nové varhany, které opravovány byly v létech 1865, 1873 a 1894.

H l a v n í o l t á ř barokový rozdělen jest na tři díly; nad nimi nad římsou sedí stlačený štít s monogramem »Maria« u prostřed. U prostřed oltáře ve výklenku stojí dřevěná socha Panny Marie s dítětem. Práce řemeslná ze 17. století. V postranních polích zasazeny jsou v barokových rámcích ostatky svatých. V bocích oltářních stojí na konsolách dřevěné sochy sv. Jana a sv. Pavla Buriana v římském kroji oděné. Tumba oltářní, která zakrývá kamenný, původní oltář, jest baročně lomena, po okraji svém ornamentem lemována a ozdobena jest pěknou barokovou kartuší se znaky obnovitele chrámu a jeho manželky. Oltář zbudován byl roku 1696. (Dle zádušní knihy kostelní, založené dne 3. února 1658 Jakubem Veltrubským z Veltrub, stála práce řezbářská 85·40 zl., práce pozlacovačská a malířská 21·42 zl.) Po stranách oltáře na pobočních zdech presbytéře připevněni jsou dva andělé, kteří drží erb Martinický a Šternberský.

P o s t r a n n í o l t á ř Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie v pravém rohu lodním postaven byl roku 1763. V archivu děkanství smečenského uschována jest smlouva, která se stala dne 20. listopadu 1762 mezi děkanem Antonínem Blankenfeldem a mezi L e o p o l d e m S m e t a n o u, sousedem a mistrem řemesla truhlářského, též J a k u b e m P e j š k e m, řezbářem v místě Muncifaji, kterou se tito poslední zavázali, za 240 zl. r. do chrámu Páně Tuřanského pod titulem nejsvětější rodičky Boží Panny Marie dle předobra-

Digitized by Google

zeného obrázku na vlaskou modu nebo římským způsobem do sv. Jakuba velký oltář zhotoviti, kromě potřebného železa a pak zámečnického díla k upevnění postaveného oltáře všechna materialia ze svého vlastního nákladu k tomu opatřiti, dobré, stálé a slušné dílo konati. Kontrakt byl dodržen.

Oltář představuje svatostánek a obdélníkové pole v hořejších rozích konsolovitě vystupující s barokovými vásami. Nahoře uzavřen jest zaokrouženým štítem, končícím velikou lasturou, nad níž vznáší se holubice. Pole vyplněno jest reliefem v barokovém orámování, představujícím stojící svaté apoštoly nad otevřeným hrobem Panny Marie a vzhlížející k nebi. Tato vznáší se v oblacích se dvěma anděly nad reliefem, vyplňujíc hořejší polovinu oltáře. V téže velikosti nalézáme po stranách oltáře sošky svaté Anny a svatého Joachima. Část ornamentální předčí ale část figurální.

Postranní oltář sv. Jana v levo tvoří mu protějšek. Jest v téže formě a způsobu stavěn jako předešlý; rozdíl jest jen ten, že plochu oltářní zakrývá zde socha sv. Jana a místo světců po stranách jeho stojí okřídlení andělé. Zdali vznikl v téže době jako oltář výše zmíněný, není známo; ale v inventáři jmenuje se jako starší. Vedle svatostánku postaveny jsou malé sošky sv. Rocha a sv. Eustacha.

Kazatelna, rovněž barokovä, zhotovena byla současně s hlavním oltářem roku 1696. Všechny detaily její vykazují pěkné formy. Z ornamentů vyčnívají symbolické odznaky sv. evangelistů.

Lavice z dubového dříví pěkně vykládané, barokové, přeneseny sem byly roku 1784 ze zrušeného kostela Čtrnácti Pomocníků v Slaném.

Dvě malovaná okna v presbytéři s poprsím sv. Josefa věnovala osada roku 1892, druhé s poprsím sv. Václava daroval v témž roce Julius Peřina. Ostatní okna vyplněna jsou barevným katedrálním sklem.

Kasule ze XVII. století bohatě zlatem vyšívaná; menší díl její vyplněn jest původním národním ornamentem, větší díl umrtven jest drobnými ornamenty postrádajícími již rázu národního. Na dolení obrubě ve středu vyšit jest znak Martinický a Ditrichšteinský, 7 *cm* vysoký. (Prvější: na červené půdě stříbrné lekno se zlatou hvězdou u prostřed, druhý: na zlaté a červené půdě dva zahradnické nože stříbrné se zlatými rukojeťmi. Střední díl nad znaky vyšíván jest jablíčky a květy na spirálových čarách. Roucho to vystaveno bylo na výstavě jubilejní. — Mnohá menší roucha zhotovily paní hrab. Selina Karolina Clam-Martinicová a hrab. Karolina Thun-Hohensteinová.

Zdejší svatyně má celou sbírku uměle zhotovených antipendií, pokrývek na oltáře, pláštíků na ciboř, polštářů pro mešní knihu a mnoho tak zvaných šatiček (pláštíků) pro sošku Marianskou na hlavním oltáři. Jmenovitě jeden pláštík vyniká bohatostí a cenou svou; na brokátových šatech zavěšeno jest mnoho stříbrných i zlatých mincí, datujících se až

Digitized by Google

od 16. století, dále několik řad perel a ještě více šnůr velikých granátů českých.

Pozornosti zasluhují železná pouta a ještě více ostruha, 28·5 *cm* dlouhá a 6 *cm* široká, která přivazována byla řemenem a přezkou k botě. V konci jejím točí se špičatá hvězdice. Obé visí za hlavním oltářem a připisovány jsou rytíři Odolánu Pětipeskému, který vrátiv se šťastně ze zajetí tureckého, sám je sem zavěsil. — Mimo tyto visí zde i kovová malá noha s letopočtem 1747, která prý pochází od nějakého ctitele, jenž na přímluvu Bohorodičky zdraví nabyl. Dle svědectví inventáře viselo zde také stříbrné srdce z roku 1772, které se za doby Josefinské ztratilo.

Kamenný náhrobek Odolána Pětipeského z Neprobilic ležel v troskách v komoře hrobníkově; nyní upevněn ve zdi chrámové. Pokud býval celý, zasazen byl v dlažbě kostelní u hlavního oltáře, kde rytíř pochován, později sloužil za práh. Zachoval se z něho dosud jen znak 0·63 *m* vysoký a 0·49 *m* široký s kusem nečitelného nápisu. Na jiném odlomku 0·60 *m* dlouhém a 0·33 *m* širokém čteme:

cty p
mag
zemrz
petr p
a na tur
zeny turec
let

Roku 1747 zbudovány byly na hřbitově AMBITY pro pohodlí poutníků; zde umístěno bylo šest jednoduchých zpovědnic. Nad nimi postavena byla roku 1783 kamenná socha Panny Marie s Ježíškem asi 0·70 *m* vysoká.

DŘEVĚNOU ZVONICI blíže chrámu dal postaviti roku 1712 Adolf Bernard hrabě z Martinic. Kamenná podezdívka tvoří v půdorysu čtverec; přikryta jest šindelovou střechou stanovou.

Uvnitř tři zvony.

1. Průměr 1·01 *m*, výška 0·75 *m*. Na západní straně pláště čteme:

Rozpuknutím zkázu swau wzal, ke cti Marianské
se dal roku toho 1823 přelíti. Náklad na něg wynaložil
chrám, kterému dlauho slaužil, by mohl zase slaužiti. Stalo
se za slavné paměti Gegi — Excelenci pani Marie Anny
hraběnky z Clam Martinic gakožto patronky a držitelkyně
panstwi, kterež gegi manžel Excellenc pán p: Karel z Klam
Martinic administrowal, pan Gan Ochsenbauer wrchnim i sudim byl
a Wojtěch Netussil lokalista na Tuřanech duchowni peči wedl.

Na protější straně nalézá se relief sv. Jana Nep., 16 *cm* vysoký pod nímž jest zaznamenáno:

Gegossen zu Prag von Karl Bellmann k. k. Hofglockengiesser.

Při koruně vine se rostlinný ornament 8 *cm*, dole na obrubě týž, 9 *cm* široký.

2. Průměr 0·92 *m*, výška 0·70 *m*. Nápis v barokovém rámu na západní straně pláště zní:

Digitized by Google

A⁰ Domini 1750 die 28 May
Ratiosissimo Consensu Illustrissimi
AC Excel. Domini Do: Francisci Michaelis S: R: I:
Comitis A' Martinitz Gubernatoris domus
Smetsch: domini in Smetschna Slana Planitz
Prunnersdorff et Lowtschitz Sa: Caesa:
Hungarae et Bohemae regiae majestatis
actualis ac intimi: consili: et camerary
haec campana ex sumptibus
Turzanensis
ecclesiae hujus trasfusa
A Zacharias Dietrich vetero Pragae.

Na východní straně pláště relief Madonny s děťátkem v širokém plášti, 16 *cm* vysoký. Na čepci zvonu trojhranný ornament, 10 *cm* vysoký, mezi nímž proplétá se vázanka, na níž visí v celku šest medailí.

3. Průměr 0·80 *m*, výška 0·58 *m*. Okolo koruny nápis: »⌣ Ave Maria gratia plena dominus tecum benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui«, který ohraničen jest z obou stran renaissančním ornamentem.

Dole na obrubě čteme: »Fridericus Michael Schönfeldt hat mich gegosen in der altstadtt Prag Anno 1687.« Na východní straně pláště Panna Maria Tuřanská v záři, 13 *cm* vysoká; na západní straně krucifix, 20 *cm* veliký.

Týnec (Týneček nesprávně Týnice.)

Tomek. Dějiny města Prahy I. 77. 411, III. 71.

Ves připomíná se již ve XII. století.

Dle tradice lidu stával zemanský statek sv. Ludmily v místech východně ode vsi, kde stojí dnes »boží muka«, odkud prý chodíval sv. Václav do školy budečské. Na místě tom stojí **kříž** na hranolovém sloupu, na jehož stěnách umístěno je 11 obrazů na plechu malovaných. Několik kroků jižně ode vsi je studánka, na jejímž závěrečném klenáku vytesáno je:

Digitized by Google

Uhy.

Kniha rozličných pamětí a rukojemství všech panství velebné kapitoly z roku 1668. — Sommer XIII, 104. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 109.

Statek darován byl zlonickému kostelu rytířem Bohuslavem Valkounem z Adlaru. Darovací listina zanešena jest v král. zemských deskách v stříbrném quaternu v roce 1653, pod Lit. V., Fol. 23. — Při poplužním dvoru vystavěn byl roku 1736 ZAMEČEK s mansardovou střechou.

Veltrusy.

Hallwich, Österr.-ung. Revue XII. 16. — Světlo r. XXV., č. 16. — Libri confirm. III. IV. 135. — Památky arch. a míst. XIV. 416. — Slanský Obzor IV. 10. — Dlabač, Künstlerlexikon 464. — Školník 1861, 55. — Schaller, I. 219. — Sommer, XIII, 146. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 109. — Čechy II. 216. — Sobotka Kratochvilné historie českých měšt. 126. — Leder, Rod hrabat Chotků. — Mapa »Ostrova« z r. 1744 v zámku, na níž zakresleno je bývalé rameno řeky Vltavy, které, jdouc kolem zámku, tvořilo tu ostrov. — Matriky počínají rokem 1797. — Vyobrazeni zámku a kostela od Levého viz v Zlaté Praze I. 9.

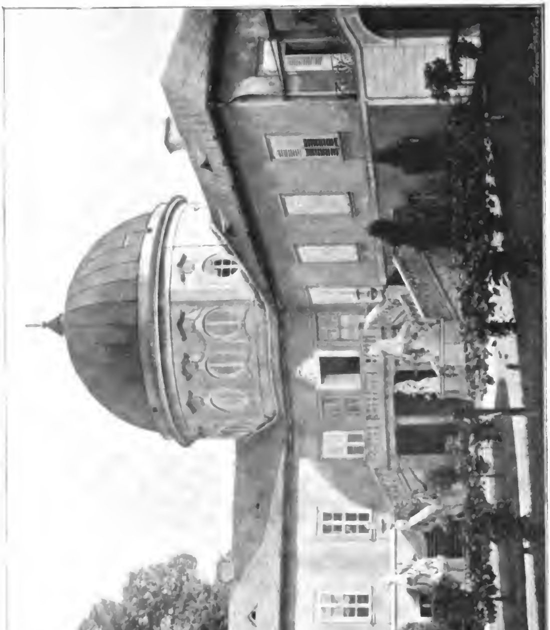
U Veltrus nalezena byla zlatá keltská mince; vyobrazena je ve Vocelově Pravěku země české. Mohylu u Lobečku prozkoumal Krolmus. Tamtéž »v litovníku« od něho nalezeno pohanské pohřebiště.

Ves připomíná se v listině roku 1226, kdy dán byl odsud nějaký statek klášteru Doksanskému. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 19. října 1899 povýšena byla obec na městečko. Znak je kosmo od levého hořeního rohu k pravému dolenímu rozpůlen. V hoření půli nalézá se stříbrný český lev na červené půdě, v dolení černý havran v stříbrném poli, oba na levo obráceni.

FARNÍ KOSTEL SV. JANA KŘTITELE uprostřed městečka byl už roku 1352 farním. Roku 1737 byl filiálním při faře Vepřecké, roku 1761 dosadil k němu Rudolf hrabě Chotek zámeckého kaplana, roku 1804 stal se lokalií a od r. 1855 opět farním. Renovován byl v roce 1897. Památek uměleckých nemá.

Z původní stavby zůstal jen obdélníkový presbytéř, 4·22 *m* dlouhý, 4·92 *m* široký a 5·10 *m* vysoký, s nízkým klenutím křížovým, které je uzavřeno kulatým, hladkým svorníkem. Profil žeber je obdélníkový, v rozích žlábky opatřený. Osvětlen je z jihu a z východu menším, úzkým oknem. Dveřmi, vedle nichž je též malé okénko, spojen jest na severní straně se sakristií, 4·20 *m* dlouhou a 2·50 *m* širokou, která má tři okénka. Presbytéř i sakristie podepřeny jsou v celém svém obvodu silnou zdí podpěrnou, 4·10 *m* vysokou, sahající až do polovice výšky oken. Nad presbytéřem vystavěna je čtverhranná věž, gotickou střechou krytá, se čtyřmi stejnými okny.

Digitized by Google

Obr. 246. Veltrusy. Zámek.

Digitized by Google

G o t i c k ý v í t ě z n ý o b l o u k má rozpnutí 3·84 *m* a zdivo 0·89 *m* silné jest bez profilu.

Obdélníková s í ň c h r á m o v á, později přistavěná, 15·50 *m* dlouhá, 8 *m* široká a 7·5 *m* vysoká, osvětlena je po každé straně třemi okny, nízkým segmentem zaklenutými. Jest vyšší presbytéře s prkennou, velmi dovednou imitací klenby; lunety jsou pěkně provedeny, příjemně obarveny, činíce dojem kamenné stavby. Rozděleny jsou pilastry. V c h o d se strany jižní s předsíní; druhý je ze západu, kde při něm upraven v kobce Boží hrob.

Dřevěná k r u c h t a podepřena je dvěma kamennými pilíři a zdobena dvěma malovanými znaky.

V a r h a n y jsou nové od *Černého* z Prahy.

H l a v n í o l t á ř je imitací z templů v parku zámeckém postavených. Po stranách jsou dvě dřevěné sochy sv. Jana Nepom. a sv. Aloise. Oltářní obraz sv. Jana Křtitele maloval děkan *Kamarýt* z Deštné.

V jihovýchodním rohu lodi stojí zděný pomník Rudolfa Chotka, koncem XVIII. století ve formě pyramidy postavený a imitací mramoru přizpůsobený; opatřen je znakem ze žlutého plechu zhotoveným.

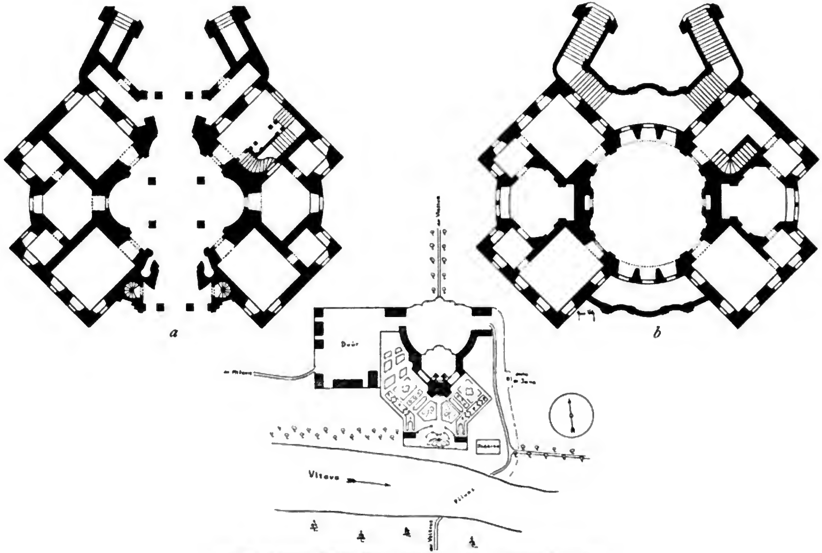
V protějším rohu umístěna je k a z a t e l n a a vedle p o s t r a n n í o l t á ř. Sošku Panny Marie řezali bratří *Buškové* ze Sychrova.

Dřevěná k ř t i t e l n i c e, jednoduchá, má formu kalicha.

Při kostele v rohu jihozápadním stojí starobylá kamenná z v o n i c e čtvercového půdorysu, se zdivem 1·57 *m* silným. Strany její zvenčí měří 6·75 *m*, uvnitř 4·20 *m*. Dvě okénka, 0·34 *m* úzká, upravena jsou spíše za střílny, dovnitř stavby se rozšiřující na 0·84 *m*. Ve výši zvonů jsou tři stejná okénka, směřující k západu, k jihu a k východu. Měla tudíž také účel ochranný. Stála původně o samotě, prve než kostel byl zvětšen. Poněvadž hrozila sesutím, bourá se a nahrazena bude novou, bezpochyby románskou. Po případě prodlouží se i síň chrámová ve směru západním. Uvnitř visí t ř i z v o n y:

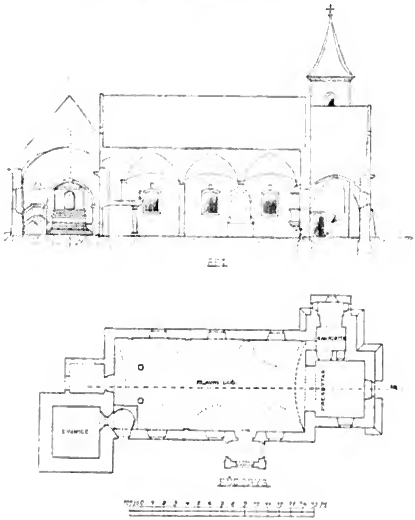
1. Průměr 0·94 *m*, výška 0·75 *m*. Nápis okolo koruny: ❀ tento ❀ zwon + dyelan + Mateeay ❀ na swaheo ❀ pabyano ❀ sebe leta ❀ boziho ❀ tisiciho ❀ ctyrzystyho ❀ devatesateho ❀ ctwrteho (čti: tento zvon dělán Matějem na svatého Fabiána a Šebestiána leta atd.). — Druhá řádka: ❀ Pater ❀ noster koy es yncelys sanctificetur nomen tuum adveniat regnum tuum fiat voluntas tua sycut yn celo et yn tera styana — Třetí řádek: panem amen. Pod nápisem relief světce, držícího v pravici pilu, v levé ruce knihu. Na dolení obrubě úzký gotický ornament. Roku 1736 dávána mu byla nová dřevěná hlavice, jak lepočet a začáteční písmena W K W H, tamže vytesaná, označují. Poněvadž zvon byl puklý, dán byl roku 1901 do Prahy k přelití.

Digitized by Google

Obr. 247. Veltrusy. Zámek. Situační plán z r. 1744. *a)* přízemí. *b)* I. patro.

2. Průměr 0·86 *m*, výška 0·60 *m*. Koruna zdobena vlysem listovým s plody, 9 *cm* širokým; pod ním: Refusa Pragae a Carolo Bellmann. Sláva Ot + ci i Sy + nu i Du + chu svatému; jakož bylo na počátku, tak budiž i nyní i vždycky až na věky věků Amen.

Obr. 248. Půdorys a řez farního kostela.

Na plášti psáno:

Smiluj se o Bože!
a zachovávej v mocné ochraně své osadu zdejší
odvrať všeliké neštěstí a všechno zlé těla i duše
popřej všem své svaté milosti, dej šťastně skonati a k
sobě do slávy věčné přijíti.

Na straně západní:

Za nejmilostivější vrchnosti Pána Pána
Jana Rudolfa Hraběte Chotka; za vrchního
auředlníka Pána Frant. Vokurky; za
pastýře duchovního Antonína Kořínka
tento zvon přelitý jest roku 1819.

Digitized by Google

Mimo to je ozdoben dole reliefy: umírajícího sv. Františka Xavera a Madonny — sv. Jana Křtitele a Bohorodičky, 15 *cm* vysokými.

3. Průměr 0·68 *m*, výška 0·48 *m*. Kolem čepce: Vera pletas CharItas ConCorDIa paX sIt seMper — a vlys s růžemi a šípkovým listím, 0·06 *m* široký. Na straně západní čteme týž nápis, jako na předešlém zvonu z téže strany. Na opačné straně:

K oslavení Hospodina onť každého
vůkol zní můj hlas
nemeškejte moc, štědrotu, lásku jeho
chválit v každý čas.

Dole na obrubě reliefy sv. Antonína a sv. Jana Nep. — sv. Josefa a sv. Barbory, 12 *cm* vysoké.

Východně nedaleko městečka a blízko jižního kraje parku stojí na místě, kde dne 2. listopadu 1812 c. k. plukovník hulánského pluku knížete ze Schwarzenberga atd. Ferdinand kníže Kinský ze Vchynic a Tetova, pán v Zlonicích, České Kamenici atd., v květu života (narodil se r. 1781) pádem s koně byl usmrcen, POMNÍK s nápisem v obou zemských řečích. Vedle stojí HROBNÍ KAPLE, kterou dle nadpisu nad vchodem. »R. MDCCCXII Aurazem na tomto místě skonawšimu Ferdinandu knížeti Kinskému ku památce syn Rudolf Kinský založil.« Uvnitř je oltář z hnědého mramoru Vápeno-Podolského.

KAPLE HŘBITOVNÍ je nepatrná.

Severně při samém městečku v rozsáhlém anglickém parku »na Ostrově« postaven je ve vkusném rokokovém slohu ZÁMEK hraběte Emericha Chotka z Vojnína (Schaller jmenuje ho též »Chotský Ostrov«) s 88 zařízenými místnostmi. Zámek s parkem založen Janem Rudolfem hrabětem z Chotků na počátku XVIII. století; podobá se prý pohledu na zámek ve Fontainebleau, podle jehož vzoru byl vystavěn. Byl to původně lovecký zámeček, jehož zajímavý půdorys tvořil kříž s kruhovitým středem, nad nímž pne se báňovitá kopule plechem pobitá, jak to vidíme na plánu z roku 1744. Hvězdovitá křídla, vybíhající ze středu budovy, byla prvotně o polovinu kratší. Komnaty ve čtyřech křídlech kříže, břidlicí krytých, jsou sídlem panským, v křídlech pobočních, polokruh tvořících, která později přistavěna byla, jsou hostinské pokoje a příbytky úřednictva Jméno stavitele zaznamenáno není.

Průčelí zámku — severní strana — sestává z dvojitého, lomeného a otevřeného schodiště, vedoucho na terasu před slavnostní sál, podepřenou sloupy a opatřenou, jako schodiště,

Obr. 249. Velrusy. Nápis na zvonu z r. 1494.

kamenným zábradlím. Při začátcích těchto schodů nalézají se na podstavcích v životní velikosti dvojmo sochy psovodů a bujné oře krotících podkoní, čímž označen býti má původní účel loveckého zámečku. Na jednom z podstavců vysekáno: FAKVM. (Vyob. 250.)

Obr. 250 Veltrusy. Schodiště zámku.

Stejná křídla, hvězdovitě vybíhající z vyšší střední části kruhové, jsou jednopatrová. břidlicí krytá. Řada velkých vzdušných komnat jest vkusně zařízena, některé z nich po čínském způsobu, některé s hedvábnými původními tapetami; ozdobeny jsou ponejvíce podobiznami členů rodiny hrabat Chotků. Skoro ve všech jsou vlašské krby. Imposantně vypíná se kopule spočívající na taburetu deseti okny prolomeném. Nad elipsovitými okny, orámovanými plochými obdélníky, vymodelovány jsou veliké lastury, kryté lomenou římsou, z nichž visí květinové lehké guirlandy. Zařízení přízemních místností a dekorační jich vyzdobení odpovídá zcela něžnému slohu rokokovému.

Ze všech komnat nejozdobněji je vypraven slavnostní sál pod kopulí, tvořící kruh, který jmenovitě kopulovitým stropem vyniká. Rozdělen je mimo střed na osm polí, z nichž čtyři a čtyři jsou stejná. Tato rámována jsou štukovými ozdobami jako karyatidami, šnekovitě zakončenými, římsovým, sfinxy, amorety, festony, květinami, věncovím, vásami a mušlemi. K docílení většího effektu pomáháno tu bylo v některých

Digitized by Google

partiích i barvou. Něžné a lehké ty práce provedl a půvabně po stěnách upevnil dekorateur a umělec prvého řádu; držány jsou úmyslně v umírněných, bleďounkých tónech, aby tím více vynikaly vedle svěže malovaných

Obr. 251. Veltrusy. Strop rotundy.

fresek. Ve středu pod kopulí vymalován je veliký freskový obraz od *Josefa Pichlera,* žáka Tallingerova, naznačující čtyři denní doby: jitro, poledne, večer a noc; uzavřen jest v pravidelném orámování a dělí se v několik skupin. Uprostřed obrazu otáčejí čtyři amoreti kruhový pás. Při straně západní zobrazen jest večer skončeným lovem. Bohyně Diana sedí tu se šípem a rohem, majíc v levo v popředí zátiší, urovnané ze zabitých zvířat: jelena, lišky, zajíce a husy; v pravo Amor prohání neb tresce

Digitized by Google

lovecké psy. Skupina severní představuje noc. Zde vyniká kojící žena, nad níž vlaje modrotemný šat, tvoře jakousi ochrannou pokrývku; druhý prs chce uchopiti mladý kozonoh. Vedle ženy ponocuje Amor na roh a rozplašuje netopýry; při něm ve tmě noční objevuje se sova a mňoukající kočka. Na jižní straně kráčí okřídlený muž s vlající draperií a s pochodní v ruce. Hlavu kryje si kulatým štítem, stínítkem. Zobrazena je tu zář a úpal poledního slunce. Jitro personifikováno je na východní straně ženou s pochodní (vycházející slunce), vedle níž Amorek rozsýpá z veliké nádoby kvítí na probouzející se ze sna zemi. Vedlejší symboly jsou kokrhající kohout a poletující vlaštovka.

Obr. 252. Veltrusy. Lustr v zámku.

Pod obrazem nalézáme osm polí, z nichž větší pole štítová nesena jsou karyatidami, výborně anatomicky modelovanými. V každém druhém poli vyobrazeno jest po dvou reliefových sfinxech od sebe odvrácených, s ženskými hlavami; mezi nimi vyplněn jest zrcadlový ovál malovanými květinami. V ostatních čtyřech kruhovitých polích umístěny jsou na římsách krásné skupiny amoretů v malebných posách — v každé skupině po třech —, znázorňující spravedlnost (s váhami), sílu (zdvihá sloup), krásu (se zrcadlem) a hněv (syčící hadi). Přečnívající nožky na římse vyobrazeny jsou zcela plasticky oproti ostatním částem těla, které jen nízkým reliefem provedeny jsou. Meziokní taburetu děleno je ozdobnými lesenami. (Vyobr. č. 251.)

V sále umístěny jsou proti sobě dva veliké obrazy, portraity to celých postav v životní velikosti se všemi odznaky svých hodností. Jsou to podobizny Václava hraběte Chotka (* 26./2. 1674, † 2./5. 1754) a Jana Rudolfa Chotka (* 23./7. 1706, † 7./7. 1771).

Ze sálu vedou čtvery dvéře do sousedních pokojů hvězdovitě založených křídel. Na schodišti před sálem visí dva veliké obrazy loveckých zátiší.

Digitized by Google

Velmi zajímavé a cenné práce má obrazárna. Obsahuje třináctc rodinných portraitů hraběcí rodiny Chotků. Na jednom obraze z r. 1764, malovaném *J. B. Paumgartnerem,* vyobrazeno je 14 členů rodiny. Jest zde několik výborných prací ze staré školy hollandské, z nichž uvádíme jakousi národní slavnost (velikost 1·38 × 1 *m*), na dřevěné desce malovanou, dále ženu se zvěří (1·35 × 0·92 *m*), hocha objímajícího děvče, v životní velikosti, hocha se psem, několik zátiší a krajin a více jiných menších obrazů.

Obr. 253. Veltrusy. Baroková kamna v zámku.

V jiném pokoji uvidíme tři stejně veliké obrazy, a sice: portrait císaře Františka choti jeho císařovny Marie Terezie a dětí jejich; všechny v životní velikosti. V rozích téhož sálu umístěni jsou klečící amoreti, nesoucí korunovační klenoty; zde je též mramorový krb. I v ostatních komnatách nalezneme mnoho cenných obrazů pastelových i olejových; mezi nimi vynikají kvas, kázání sv. Jana na poušti, 1·03 × 0·75 *m* veliký.

Z ozdobných předmětů lze jmenovati práce porcelánové, z nichž porcelánové figurky císařovny Marie Terezie a chotě jejího na koni vynikají.

Skleněný lustr šestnáctiramenný, z broušených dlouhých jehlanů krystalů, slz, kalíšků, ramen esovitých složený, spojován jest k větší ozdobě festony z broušených kamenů. (Vyobr. č. 252.)

Hedvábné tapety v čínském kabinetu.

Zajímavá jsou troje stejná kamna baroková, jejichž větší díl pozůstává ze dvou vzájemně se proplétajících šupinatých bílých delfínů, ocasy vzhůru obrácených a 1·33 *m* vysokých. Zaokroužený spodek, 70 *cm* vysoký, řečništi kazatelny podobný, složen ze dvou říms, ze dvou konsol, a střední plocha pokryta barokovým plastickým ornamentem. Celek spočívá na třech ozdobných nohách. (Vyobr. č. 253.)

V depositáři a v sousední jeho místnosti v přízemí shledáme ještě řadu pozoruhodných předmětů, jako:

Baroková kamna formy hranolové, s násadcem vásovitým. (Vyobr. čís. 254.) Veškeré plochy vyzdobeny jsou plastickými, bíle polévanými ornamenty na modré půdě. Na nejdolejším hranolu v přídě vyobra-

Digitized by Google

zeny jsou v kartuších dva spojené znaky a sice Kinských a druhý neznámý. Druhý, vyšší hranol spojuje prohnutá plocha, dekorovaná praporečky či pláštíky s třapci. Sříznuté rohy tohoto hranolu vyplňují smějící se karyatidy, římsoví pak nad ním lasturová ozdoba. Listy a mřížkováním bohatě ornamentován je prolamovaný násadec, ukončující pěknou vásou, která vhodně doplňuje ladný celek.

Obr. 254. Veltrusy. Baroková kamna v zámku.

Rozměrný obraz jakéhosi vidění, sen prý krále Šalamouna, 2·56 *m* dlouhý a 2·16 *m* vysoký, s podpisem: N : G. Sedící postava uprostřed, která v křesle usnula, jest výborně podána; zjevující andělé jsou slabší.

Benátské zrcadlo (poškozené).

Malý kanonek, kalibru $27^1/_2$ *mm*, 0·70 *m* dlouhý, který sloužíval prý k polednímu výstřelu a zapaloval se sám pomocí čočky; opatřen jest znakem, v němž se střídají v protilehlých polích dva lvíčkové a dva hrozny.

Čínské paraventy, malované dekorace divadelní, empírový nábytek z egyptského kabinetu, tricykl staré prvotní konstrukce a p.

Mnohostranný průjezd pod slavnostním sálem podepřen je čtyřmi sloupy s klenutím a vyložen je v podlaze mosaikou z bílých a černých kaménků. Místnost sama je groteskně vyzdobena. Na stěnách jsou perspektivicky štukovou kolorovanou prací zobrazeny italské krajiny s četnými zříceninami a sloupořadími s klenbami. Hlavice některých sloupů a říms modelovány jsou místy plastickým nánosem a jemnými barevnými tony pomohlo se k zvýšení effektu a zdánlivé skutečnosti. Na jiných místech naznačeny jsou barvou ve zdi trhliny, oprýskaniny, vypadané kamení a spadlá klenutí; ba i místnost sama napodobuje zříceninu tím, že její klenba dovedným barevným maskováním zdá se býti na některých místech částečně probořena. V architektuře samé namalovány jsou živějšími barvami výjevy z loveckého života; tak na př. nalezneme zde lovce střílejícího na sovu, dále, jak ptactvo doráží na výra, boj draka s orlem, tah sluk, sokolníka. Mimo to jsou tu malebně rozestaveni z ptactva: čáp, páv, dudek, papoušek; ze zvířat: vlk, rys atd.

Digitized by Google

Poboční východní místnost, tak zv. »mušlový pokoj«, jest tímže způsobem upravena, ale mnohem plastičtěji a barevněji. Tu nalézá se krb, v jehož hoření části zasazena byla v bohatém kartušovitém okraji, který pískem, oblázky, mušlemi a lasturami vykládán jest, podobizna Ferdinanda Krištofa rytíře ze Scheidlerů, nejvyššího prokuratora.*) Rám ten

Obr. 255. Veltrusy. Nábytek v zámku.

přidržují po stranách dva výborně modelovaní amoreti, jichž končetiny naznačeny jsou ploutvemi a listovím. Z ostatních dekoračních částí na stěnách sluší uvésti opět malovanou architekturu v perspektivném zkrácení, kamenné omalované guirlandy, květy, kartuše, vásy, vše malebně v barvě i v plastice podané. Dojem zvláštní výzdoby stupňuje se napodobením starého zdiva a používáním množství lesklých škeblí, jimiž jsou vyznačeny architektonické články, hlavně pasy. (Vyobr. č. 257.)

Postranní křídla zámecká, polokruh tvořící, uzavírají v sobě hostinské pokoje; ony k východu zařízeny jsou empirovým nábytkem, řezanými stoly a stolicemi (viz vyobrazení barokového stolu, četnými řezbami vyzdobeného, a renaissančních stolic), rytinami obrazů od *Bouchera.* V západním křídle zřízena je jednoduchá domácí kaple sv. Kříže, a komnaty hraběcí.

Před zámeckým průčelím jest úpravná kolonáda, od ostatního parku železným mřížovým oddělená. Na sloupech mřížoví jsou allegorická zobrazení dvanácti měsíců s jich atributy a čtyř ročních časů se symboly: košík květin = jaro, snop klasů = léto, lovec se zajícem = podzim, otep dříví na zádech = zima. Provedení soch, většinou ženských

*) jehožto dcera Anna roku 1697 věnem přinesla panství Veltrusské choti svému Václavovi, svobodnému pánu, později říšskému hraběti Chotkovi.

Digitized by Google

v životní velikosti, jest velice účinné a dekorativní. Z nich vyniká jmenovitě »Augustus« (koupající se nymfa), »September« a »Dezember«. Škoda jen, že většina jich jest zakryta stromovím, tak že nepřicházejí k platnosti. Některé z nich jsou již také zubem času silně oprchalé a poškozené, na př.

Obr. 256. Veltrusy. Průjezd zámku.

»Majus« (milující se párek) jest bez hlavy, rovněž i socha Léta. Na pilíři vrat stojí již valně poškozená socha Venuše v životní velikosti, držící přes koleno Amorka, jejž mateřsky tresce; socha na druhém pilíři jest již k nepoznání zvětralá.

V bezprostřední blízkosti zámecké budovy v houštině v parku nalezl jsem z větší části již hlinou zasypané a trávou zarostlé ležeti dvě veliké desky náhrobní z pestře žíhaného mramoru zpracované, které pak ke zdi dal postaviti hrabě Emerich Chotek. Kameny ty pocházejí z bývalé kaple Betlémské v Praze. (Viz Zikmund Winter »O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje« str. 65., Archaeologické Památky 1874 str. 484 a Jeníka z Bratřic zápisy v Museu IV., 183.)

Prvá deska, 2·22 *m* vysoká, 1·20 široká a 0·20 *m* silná, rozdělena je na tři pole. V středním, největším, vytesány jsou velmi dovedně vedle sebe dva neznámé znaky a letopočet 1606; hoření i dolení pole, stejné velikosti, uzavřeno je renaissančním rámem. V poškozeném hořením poli čteme:

Digitized by Google

Pamatka Pohrzbu
Slowutkneho Pana Gana Bcykcie z .....
pergku Panÿ Eſtery Xeyſt . . we z D . . . .
. . . . . . ſ dedicy gich, Kterychžto mrtwa tēla
tulo w Panu odpocziwagi oczekawagicz Slaw
neho od Mrtwych Wzkrzÿſſenÿ Panie

Obr. 257. Veltrusy. Pohled do mušlového pokoje v zámku.

Dole pak psáno:

Wiez každy žie Smrt giſta geſt
Hled pomniet na Wyru a Czeſt
We Smrti aby zuoſtala
a twa Düſſe ſe doſtala
Tu kdez twuog Wykupitel geſt
Tak przemuozeſſ Dabelſku leſt.

(Vyobr. 258.)

Druhý kámen jest 1·50 *m* vysoký, 1·23 *m* široký a 0·30 *m* silný. Poškozený nápis běží kolem kamenu a zní: Leta Pane 1582 Cza . . . .

panna pan — v pravo — na Anyzka dcera Bengamina Pernyjkaře w panu usnula — dole — . . . wiecznie tuto pochowana . . . — v levo — . . . ele gegytez odpoczjwagij z mrt^{ch} wstanij. Uprostřed kamene jsou dva štítové znaky: prvý s monogramem z písmen CMP., v druhém vytesána je tabulka perníku. (Vyobr. 259.)

258. Veltrusy. Náhrobník z r. 1606.

Anglický park, obklopující zámek, pokrývá 116 hektarů půdy. V parku postaveno je mnoho pozoruhodných věcí. Tak ku příkladu »Chrám přátelství« na volné lučině je skvostná empirová stavba, půdorysu kruhovitého z roku 1794, s původním nábytkem empirovým. Vystavěn byl na počest císařských jenerálů Laudona a Lascyho, jichž poprsí umístěna jsou uvnitř vedle poprsí císaře Josefa II. Okrouhlá stavba s pěknou kopulí spočívá na desíti sloupech jonských, tvoříc okolo vlastní stavby otevřenou chodbu. Římsa okrášlena je zubořezem, architráv růžicemi a zevní plocha taburetu pod kopulí festony a věnci. Uvnitř vyzdobena je stukaturou a emblemy vlády a ovocnářství (fructus). (Vyobr. 260.)

Druhá stavba slove »chrám Jindřichův« a zbudován ku paměti jednoho člena z rodu Chotků.

Dále od zámku stojí ještě třetí chrámec, postavený na památku návštěvy císařovny Marie Teresie.

Mimo to jest zde indickým způsobem zařízená bažantnice, čínský ptačinec, po turecku zřízený kiosk, jinde opět ve švýcarském slohu zbudovaná hájovna a uměle zřízená zřícenina; dále umělý průplav, mosty, překlenutí kyklopské z času Marie Terezie, socha boha války Marse, pomník proslaveného hollandského zahradníka *van der Schotta*, který k zařízení tohoto velkolepého parku plán vypracoval a mnohé jiné buď pro odpočinek neb pro zábavu nebo pro památku postavené věci.

Digitized by Google

Obr. 259. Veltrusy. Náhrobník z r. 1582.

Obr. 260. Veltrusy. Chrám přátelství v parku.

Digitized by Google

Z téže doby pochází mlýn gotický, severně od zámku as půl hodiny vzdálený, zdobený portálem, gotickými okny s lomenými oblouky a římsovím. Boční strany budovy vystupují ze střechy v podobě balustrády s náplněmi, okénky a fialami, v západním traktu pak věžovitý přístavek

Obr. 261. Veltrusy. Mlýn.

prvého patra s podvojnými okny, zdobným římsovím, ozubenou zdí kolem jehlancovité střechy, z jejíž rohů trčí vysoké jehlancovité fiály, kraby posázené. (Vybr. 261.)

SOCHA SV. JANA NEP. stojící u zámku naznačena je na plánu již roku 1744.

JINÁ SOCHA téhož světce stojí při silnici od přívozu k městečku.

KLÁŠTER, osazený řeholnicemi z Němec vypuzenými, povstal z bývalé zájezdní hospody; v tomto pensionátě klášterním KAPLE z koňských chlévů přizpůsobená.

Velvary.

Velvarská pamětní kniha z roku 1455, Velvarská kniha ortelů z roku 1576, obě nyní v zemském archivu v Praze. — Václav Hájek z Libočan, Kronika 81. — »Annales Bohemorum« IV 30, 110. — Jan Led, O hromobitné bouři a zapálení makovice na na věži kostelní ve Velvarech; píseň z r. 1580. — Bartoloměj Paprocký, Diadochos 1602 str. 247, 287. — Theobaldus Zacharias jun., Genealogica et chronologica Bohemiae 1612. — Zeiler Martin, Topographia Bohemiae I. str. 83. — Merian Math., Topographia 1650, 83. — B. Balbini Miscellanea historica Bohemiae 1683 III. 29, 70, 77, 250, V. 125, 191, 283, 285, 297, 300. — Archiv český. — Beckovský, Poselkyně II. 64, 115, 124, 270, 310. — Tomáš Bílek, Statky a jmění kollejí jesuit. 418. — Týž, Reformace katolická 30, 69, 117. — Dr. K. Borový, Dopisy a jednání konsistoře utraquistické 87, 90, 235, 297. — Týž, Martin Medek, arcibiskup pražský

Digitized by Google

22, 50, 88, 90. — Dr. Jar. Čelakovský, K dějinám úřadu podkom. — Časopis musea českého 1895, 397, 405. – J. B. Dlabač, Künstler-Lexicon 1815, 114. — Fr. Dvorský, Paměti o školách českých. — J. Emler, Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými 283. — Týž, Pozůstatky desk zemských král. česk. II. 144. — Týž, Regesta diplomatica IV. 217. — Ant. Frind, Kirchengeschichte Böhmens in der Administratoren-Zeit I. 15, III. 135. — Libri confirmationum. — Libri erectionum. — Jul. Lippert, Geschichte der Stadt Leitmeritz 1871, 283. — Palacký, Popis král. česk 1848, 8. — J. A. Riegger, Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen III., VI., VII., X. — Slavata, Paměti II. — Skála ze Zhoře, Historie česká I. 289 — Sněmy české V, VI., VII., — Tadra Ferd., Soudní akta konsistoře pražské. — W. W. Tomek, Dějepis Prahy. — Dr. Z. Winter, Kulturní obraz českých měst. — Týž, Život církevní v XV a XVI. stol. — Sobotka. Kratochvílné historie česk. měst, 127. — Národopisná výstava československá v Praze 1895, 381, 492. — Zoubek, O zakládání měst českých v XIII. stol. 34, 39. Vogt Mauritius. Das jetztlebende Königreich Böhmen in seiner historisch. und geogr. Beschreibung 1712, str. 71, 140, 282. — Schaller, I. 98. — Sommer, XIII. 117. — Lumír 1858. — Pam. archaeol. I. 285 II. 12, 364, V. 24 s tab., VII. 302, XIII. 182, 330, 331, 381, XIV. 132, 298, 300, 416 475, 665, XV. 184, 209—218, XVI. 74, 451, XVII. 698. — Česká Včela 1838, 171, 268. — Poutník 1847, 112. — Národní Noviny 1868, 11, 13. — Svobodný Občan 1876, č. 32, XXIII. č. 16. — List včelařský 1877, 56. — Květy 1871, 150, 1872, 358. — Světozor 1873, 575, 1877, 239. — Rybička O českém zvonařství, str. 68. — Blahověst 1883, 457, 469, 492, 506, 519, 538, 554, 568. — A. Sedláček, Hrady VIII. 206, 251, 262. — Frant. Vacek, Paměti král. města Velvar, 1884. — Method XIII. 91. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 109. — Svobodný Občan. — Světlo — Slanský Obzor I. 15, II. 22, 26, 28, III. 15, 16, IV. 26, 28, 35, 44, XI. 61. — Mittheilungen der k. k. Central-Commission. Wien 1877, 78. — Čechy XI. 209. — J. Braniš, Katechismus dějin umění 202. — Jos. Čermák, Časopis Společnosti přátel starožitností českých VI. 12, VII 106, VIII. 30.

Pohled na město od jihozápadu z r. 1858 na obraze sv. Kateřiny na hlavním oltáři děkanského kostela; jiný, málo však přehledný, asi z r. 1819, nachází se v městském úřadě. Městský archiv v radnici, farní archiv na děkanství. Stará pamětní kniha se ztratila; nová datuje se z roku 1826. Nejstarši matriky česky psané počínají r. 1667.

V poloze »na vinicích« dvojitý hrob kamenný s dvěma kostrami částečně spálenými a v popelnice uloženými, ucho nádoby t. zv. měsíčkové, bronz. náhrdelník, náramky spirálové, bronzové mušle, duté perly. Zem. mus. Pam. XV. 209.

Velvary založili prý okolo roku 965 Maďaři a sluly prý původně Belvar. Smyšlenou zprávu tu převzal Schaller od Hájka. Nejstarší historickou zprávu mají Regesta diplomatica II. 549. Roku 1088 připomínají se v listině Vyšehradské. Za Přemysla II. velice zmohutněly. Za Karla IV. povýšeny na městečko, a sice jen jemu poddané, jež později drželo při podobojí, roku 1482 na město a roku 1593 od císaře Rudolfa II. na královské město, jemuž potvrdil r. 1595 všecky privilegie, které jeho předkové městu dali. Král neb na místě jeho nejvyšší purkrabí dosazoval radu městskou, což se dálo až do roku 1848. V letech 1482, 1531 ($^{27}/_{9}$), 1639 ($^{30}/_{10}$) a 1663 ($^{7}/_{5}$) skoro celé vyhořely. S povýšením na město dostaly právo užívati ve znaku říšského orla, na pečetích v červeném vosku. Znak ten nalezneme dosud na budově radniční a na Pražské bráně. Avšak r. 1621 obdržely nový znak od císaře Ferdinanda II., a sice: štít červený, v němž

Digitized by Google

na zeleném pažitě stojí dvě čtverhranné věže stříbrné s cimbuřím a vížkami, spojené stříbrnou hradbou, na jejímž cimbuří stojí korunovaný stříbrný lev český, jehož dvojitý ohon proplétá se oknem levé věže. (Vyobrazení viz v Časopise Společnosti přátel starožitností českých V. list 24.)

Obr. 262. Velvary. Městská pečeť.

Pečetidla: Železné oválové, velikosti 27 × 30 *mm* s opisem: »sig · minus · civitatis · velvariensis«, ze XVI. století. — Stříbrné pečetidlo rychtářské s opisem: »Peczet · Richtarska · Miesta · Welwar ✶«. Uprostřed plochy dívčí postava spravedlnosti, držící v pravici meč a v levé ruce váhy. Průměr 32 *mm*. — Stříbrné s řetízkem z r. 1621 s nápisem: »Sig. Civitatis Velvariensis ✦«. Průměr 35 *mm*. — Železné z r. 1621 s opisem: »Sigillum regiae civitatis Welvariensis.« Průměr 35 *mm*. (Vyobr. č. 262.) — Dále je tu z roku 1713 s nápisem: »Sig. civitatis Velvariensis«, průměr 33 *mm*. Mosazné z r. 1861 s opisem: »Pečeť Král. Města Welwar«. Průměr 35 *mm*.

Když král Vladislav II. vyzdvihl dne 4. dubna 1482 městečko Velvary na město, dovolil občanům, aby mohli město hraditi okolo zdmi a také brány a věže a k tomu příkopy dělati. Z té doby pochází také asi ohrazení, z něhož však našich časů dočkala se jediná brána Pražská, mimo chudé zbytky bašt. Hradby byly nízké a velkým dílem padly choutkám pánův sousedův na laciné stavivo za oběť. Čtyři krátké ulice vybíhají z náměstí ke čtyřem branám města, z nichž Chržínská již dávno, Roudnická či brána před mostem později a Slanská či Malovarská v letech 1870 zcela zrušeny byly. Vyobrazení této viz na obraze sv. Kateřiny. Však stojí ještě brána Pražská, a to v dosti dobrém stavu. Zakladatelem jejím byl primas Jan Mýtský. Brána ta vystavěna byla na základech staré brány k poctivosti císaře Rudolfa II. a pro pohodlí obce Velvarské nákladem obecním. Stavěl ji zdejší mistr zednický *Bartoň* čili *Bartoloměj Vlach*. S dílem započalo se dne 29. dubna 1580 a celá brána i s makovicí dostavěna byla dne 17. září za purkmistra Jiříka Mydláře, jehož jméno zároveň se jmény konšelův a některými články Písma sv. na na pergamenu psanými vloženo bylo do plechové makovice na střeše. V roce 1701 dávána nová věž. Stavba sama provedena je v ušlechtilém slohu renaissančním. Průjezd sklenut do půlkruhu z velikých, pěkně přitesaných kvádrů pískovcových. Nad ním v prázdnění vlysu, rozděleném třemi krákorci, spatříme v levo říšského orla, v pravo dovedně v kameni provedený znak městský v renaissanční kartuši, s letopočtem 1580. Táž strana jižní má nad sebou tři okna orámovaná, dělená dvěma římsami.

Digitized by Google

Točité schodiště kamenné přistavěno ku stěně západní. Proporcionelní střecha, krytá prejzy, doplňuje ladný celek; končí šestihrannou lucernou, na níž sedí cibulovitá, šindelem krytá stříška, vybíhající v makovici, nad jejímž vrcholem trčí orel. Vyobrazení od Ferd. Zelinky viz v Hálkových Květech 1871, 145. (Viz. vyobr. č. 263.)

Obr. 263. Velvary. Pražská brána.

Vyobrazení Slanské či Malovarské brány postřehneme v popředí prospektu města na zmíněném již obraze sv. Kateřiny. Stavba je gotická, má vysokou střechu sedlovou a schodiště s kuželovitou vížkou, rovněž při levé stěně brány jako Pražská.

O Roudnické bráně víme, že se roku 1672 stavěla pobořená věž a že vedle ní dostavěn byl roku 1698 obecní dům či lépe řečeno hostinec. Mimo materiál vynaložilo se na stavbu více nežli 3000 hotových

Digitized by Google

peněz zlatých. Dům byl přiuzpůsoben k přijetí vzácných hostí i knížecích, neboť, jak pamětní kniha farní dokládá, tak důkladný dům hostinský sotva té doby nalézal se v kraji Slanském.

Obr. 264. Velvary. Děkanský chrám a radnice od východu.

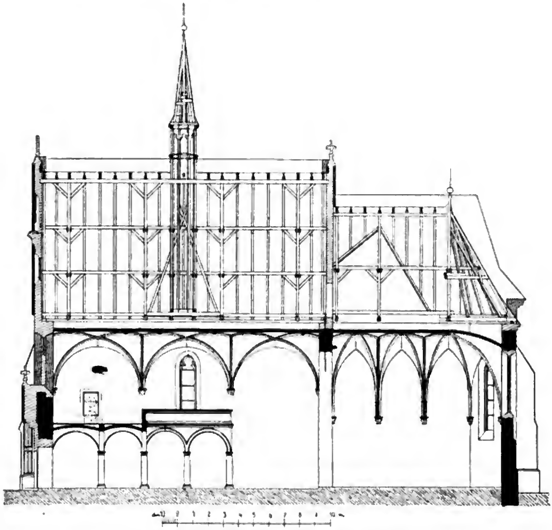
Z opevnění města zbyla ještě branka či fortna v čís. parc. 203 na Malém náměstí, západně pod děkanským kostelem.

RADNICE, čís. 1. na náměstí, jest úpravné, starobylé stavení, obydlené c. k. okresním soudem. Jednopatrová budova spočívá v průčelí na čtyřech mohutných pilířích, spojených polokruhovým klenutím, tvoříc podloubí. Ve vystupujících podpěrných rozích zhotoveny jsou konsoly, které marně očekávají projektovaných soch moudrosti a spravedlnosti. Na středních pilířích provedeny jsou v kamenných kartuších znaky městské: dřívější říšský orel a novější lev mezi věžemi. Spodek budovy jest renaissanční, prvé patro upraveno barokově. (Viz vyobr. č. 264.) Zde jest uložen též městský archiv, v němž jsou práva městská zroku 1564, kniha smluv trhových od r. 1626, městská kniha z r. 1662, atd.

DĚKANSKÝ KOSTEL SV. KATEŘINY, původně v gotickém slohu v XIV. stol. vystavěný, jmenuje se už r. 1352 farním; od r. 1406 působili zde dva duchovní podobojí. R. 1580, 19. dubna, a 1620 téhož dne bleskem zasažen z větší části shořel, načež dobrodinci přestavěn, jmenovitě pražským měšťanem Tůmcu z Podhořan a šlechtickými rodinami Hrobčických a Pěti-

Digitized by Google

peských. Tehdy byla věž značně snesena, obydlí hlásného odstraněno a kostel rozšířen. R. 1701 vyzdoben celý kostel způsobem tehdáž obvyklým t. j. barokovým a dne 20. října Vítem Seiplem, pražským světícím biskupem, posvěcen. Však již roku 1785 opět chrám opravován. Přestavbami byl původní ráz jeho valně setřen a přístavbami znešvařen.

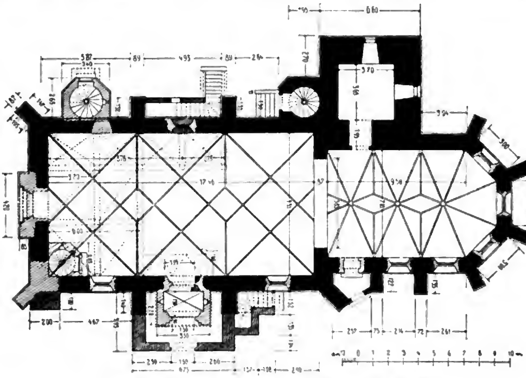
Obr. 265. Velvary. Řez děkanského kostela sv. Kateřiny.

Presbytéř, 11·50 *m* dlouhý, 7·05 *m* široký a 9·35 *m* vysoký uzavřen je pěti stranami pravidelného osmiúhelníka a osvětlen jest pěti okny 5·40 *m* vysokými, z nichž ono střední k východu jest v dolení své třetině zazděno. Podepřen jest šesti pilíři podpěrnými, 0·83 *m* silnými o dvou ústupcích 3 *m* od sebe vzdálených a 1·35 *m* ode zdi odstupujících. V jižní stěně jest vchod. Klenba pozůstává z paprskovitého závěru a ze dvou obdélníkových travée, křížovými žebry prostouplých, které středem protnuty jsou kosočtverečnými poli, takže všecka ostatní pole tvoří trojúhelníky. Žebroví počíná ve výšce 4·50 *m* a sedí na pilastrových hlavicích korintsko-jonských, zdobených hlavičkami okřídlených andílků, které nahražují přípory. (Vyobr.)

Digitized by Google

Vítězný oblouk gotický, bez profilu, má 5·85 *m* v rozpětí a měří do svého hrotu 8·80 *m* výšky; zdivo jeho obnáší 0·87 *m* šířky.

Obdélníková loď jest uvnitř 17·46 *m* dlouhá, 9·35 *m* široká a 9·60 *m* vysoká; klenuta jest ve třech stejných polích dvojnásobnou klenbou křížovou se proplétající, tvoříc kosočtverce různé velikosti. Podepřena je

Obr. 256. Velvary. Půdorys děkanského kostela sv. Kateřiny.

v podélných stranách dvěma opěráky; rovněž takové jsou v rohu severozápadním a jihovýchodním, jen že tyto směřují do úhlopříčny. Roh jihozápadní dostane po rekonstrukci také takový; dnes podepřen je prodlouženou zdí 2 *m* silnou a 1 *m* odstupující. Loď osvětlena je velmi spoře. Severní boční strana nemá skoro oken vůbec; jen nepatrné dva otvory zazděných oken slabě propouštějí světlo na kruchtu. Jižní strana má dvě nestejná okna mimo osvětlené schodiště v přístavbě. Západní průčelí kostela opatřeno je jednoduchým vchodem a prázdná stěna nad ním prolomena je barokně upraveným oknem s orámováním římsovým. Trojúhelníkový štít půdy kostelní maskován je ve středu svém obdélníkovým oknem.

Západní třetinu lodi zabírá renaissanční kruchta, spočívající na čtyřech kulatých, toskánských sloupech; je i s poprsnicemi 5·10 *m* vysoká. Rozprostírá se i v podélných stranách lodi, podepřena jsouc ze severu dvěma, z jihu jedním sloupem. Tyto spojeny jsou valenou klenbou polokruhovou, 3·80 *m* vysokou. Vchod na ni veden jest schody, přistavěnými mezi středními opěráky se strany severní. Také jižní opěráky střední pro-

Digitized by Google

dlouženy jsou v přístavbu, jejíž předsíň má 3·50 *m* délky a 2·20 *m* šířky, a níž jest boční vchod. I s této strany může se po schodech na kruchtu

Obr. 267. Velvary. Vnitřek děk. kostela.

K severní straně presbytéře při severovýchodním rohu lodi přiléhá hranolová věž čtvercového půdorysu, se zdmi 1·95 *m* mocnými. V přízemí má sakristii 3·70 × 3·60 *m* velikou, spojenou dveřmi s presbytéřem a osvětlenou dvěma okénky. Mohutné zdivo věžní z přitesaných kvádrů pískovcových složené měří ku své okapní římse 22·30 *m*. Na východní

Digitized by Google

a severní stěně má mimo okna v presbytéři ještě tři, na západní dvě okénka nad sebou. Nejvýše umístěny jsou věžní hodiny. Věž kryta je cibulovitou střechou, plechem pobitou a lucernou opatřenou. Až k makovici měří 45 *m*. Šnekovité schodiště přistavěno je k ní při západní stěně; ve výši jeho naznačena jest také jakás římsa. Střecha nad lodí, prejzy krytá, jest vyšší než nad presbytéřem, a sice ku hřebenu má 10 *m*, tato jen 7 *m* výšky; uprostřed ní zdvihá se sanktusová vížka renaissanční. Celý kostel obehnán je tupě sříznutým trnožem, 1·50 *m* vysokým. Síla zdiva jeho obnáší 1 *m* mimo zeď západní, která má 1·25 *m* tlouštky. — Vnitřek svou polychromií působí ladně.

Obr. 268. Velvary. Obraz sv. Anny v děk. kostele.

Chrám bude rekonstruován, jak již z půdorysu vidno. Hodinová věž s renaissanční střechou zůstane prozatím beze změny.

Inventář sestavený děkanem Jiřím Zichem roku 1723 poučuje nás, že děkanský kostel měl pět oltářů stálých a tři přenosné. Hlavní oltář ze dřeva řezaný v Rakovníku ustoupil později nynějšímu mramorovému. Tento, jakož i oba postranní, všecky ze žíhaného mramoru koupeny byly roku 1791 dražbou z bývalé kaple sv. Karla Borromejského, která postavena byla roku 1617 při Vlašském špitále v Praze; hlavní za 330 zl., dva poboční po 121 zl. Také křtitelnice z karrarského mramoru byla přikoupena. Oltáře postaveny byly na místě dřevěných: sv. Kateřiny, sv. Jana Křtitele a sv. Jana Nep. Obraz na hlavním oltáři představoval sedící Matku Boží s Ježíškem na loktech, před nímž sv. Karel na kolenou spočívá. Druhé dva oltářní obrazy sv. Jana Křtitele a sv. Jana Nep., vlhkem silně poškozené, zhotovil pražský malíř *Josef Redlmayer* († 1783). Všecky tři jsou v městském museu.

Barokový hlavní oltář skládá se ze čtyř kanelovaných sloupů s hlavicemi, dle nichž pracovány byly pilastrové přípory žeber. Sloupy nesou silný architráv s volutami, na nichž sedí andílci. Ve středu štítu na paprskovitém pozadí letí v mocném pohybu postava Boha Otce se zeměkoulí. Po stranách sloupů stojí pozlacené sochy sv. Petra a Pavla, bohatě drapírované. Pěkný obraz sv. Kateřiny vznášející se v oblacích nad městem

Digitized by Google

Velvary je dílo malíře *Josefa Vojtěcha Hellicha* z r. 1858 (viz vyobr. č. 267.); jest 1·50 *m* široký a 3 *m* vysoký.

Postranní oltáře jsou stejné, vkusného tvaru. Renaissanční římsa přerušena je barokovými volutami; zlaté ozdoby věncové se stuhami jsou empirové. Na pravém oltáři visí ovální obraz sv. Anny učící děcko čísti; velikost 0·37 × 0·47 *m*. Obraz na plechu šťavnatě malovaný ukazuje pěknou kresbu, měkkou modelaci, ostré osvětlení a příjemné zbarvení. (Viz vyobr. č. 268.)

Děkan Jodl vyprosil si dne 20. května 1690 povolení na konsistoři, aby mohl do kostela postaviti oltář k poctivosti sv. Judy Tadeáše, který umístil po straně evangelní hlavního oltáře; vysvěcen byl roku 1703. Magistrát velvarský opatřil před něj roku 1763 věčnou lampu. (Viz vyobr. č. 267.)

Mezi starými oltáři jmenuje se ještě oltář sv. Tří králův, r. 1682 zřízený.

Kazatelna vystavěna byla roku 1691. Nápis na východní straně při obnově její r. 1858 zhotovený hlásá:

Tato kazatedlnice
vystavena jest nákladem slo-
vůtného může pana Jana Škody spo-
lu radního města Velvar 1686, 14 srpna
a dokonáná s pozlacováním dle po
slední vůle téhož od pozůstalých
dědicův pani Lidmily manžel-
ky a panen Kateřiny a Anny dcer
jeho, Leta 1691. dne 10 Července,
jehožto tělo pod ní pochováno
blahoslaveného z mrtvý vstání
očekává.
Obnoveno v říjnu 1894.

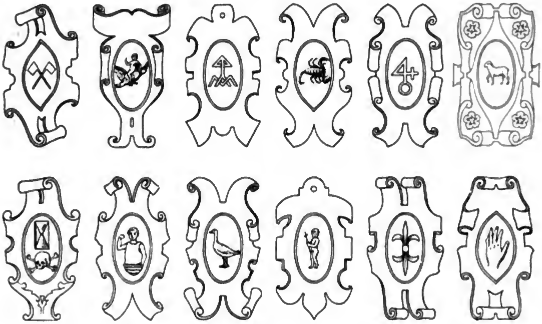
Řečniště její pozůstává z pěti stran pravidelného osmiúhelníka, na jehož hranách stojí korintské sloupy s hlavicemi, nesoucí poprsní římsu; pod patkami jich umístěny jsou hlavičky andílků. Ve čtyřech výklencích stojí čtyři sošky světců, z nichž jen sv. Krištof je nám známý. Skoro téhož tvaru je i baldachýn nad kazatelnou, v jehož vrcholu stojí kázající postava. Na hranách jeho sedí amorci držící festony. Celé uspořádání je renaissanční. (Viz vyobr. č. 267.)

Mramorová křtitelnice, barokových forem, jest 1·20 *m* vysoká a průměr její měří 0·56 *m*. Dřevěné víko 0·80 *m* vysoké, se sousoším sv. Jana Křtitele s Kristem, jest novější.

Na malé mramorové kropence vytesáno: 17 $\frac{\text{W H}}{\text{L H}}$ 09.

Digitized by Google

Kamenná kruchta dohotovena byla přispěním Jana Hrobčického z Hrobčic a na Hospozíně, majitele lomů Jarpických. Na poprsnici její nalézá se dvanácte domovních znamení v renaissančních kamenných kartuších různé formy, ale jednaké velikosti: 0·62 × 0·33 *m*. Každé střední pole oválové orámováno je zlatým proužkem; obarvení jich, většinou ne-

Obr. 269. Velvary. Domovní značky na kruchtě děk. kostela.

správné, stalo se v době novější. Zjištěno jest, že pocházejí vesměs z doby cís. Rudolfa II., ohledně některých známo i, kterým měšťanům náležela. V pořadu následují: 1. Dvě sekérky přes sebe položené, v modrém poli. 2. Naháč sedící na letícím černém ptáku. 3. Jakési spojení monogramu MIA s trojúhelníkem. 4. Černý štír v modrém poli. 5. Zlatá značka v modrém poli. 6. Černý beránek na modré půdě. 7. Přesejpací hodiny; pod nimi lebka na zkřížených kostech. 8. Městský znak. 9. Poprsí dělníka v modré zástěře s obnaženýma rukama. 10. Městský znak: černý říšský orel. 11. Bílá husa v modrém poli. 12. Znak šlechtického rodu Hrobčických z Hrobčic. 13. Nahý hoch s křížem v ruce, na modré půdě. 14. Bílá heraldická lilie na modré půdě. 15. Ruka. (Viz vyobr. č. 269.)

Nad kruchtou visí plechový obraz, jejž roku 1690 dal zhotoviti děkan Jodl. Po jedné straně vyobrazena Panna Maria, s druhé pak obraz patronky chrámové sv. Kateřiny.

Náhrobní kameny. Uprostřed kostela rozměrný mramorový kámen 1·90 *m* dlouhý a 1·30 *m* široký uzavírá kryptu; v dolejší své půli měl nápis, nyní zcela nečitelný, a znak se čtyřmi poli: ve dvou protilehlých jsou lvíčky, po stranách lebky.

Druhý, úplně setřelý kámen v dlažbě kostelní býval dle stop znaku náhrobníkem Hrobčických z Hrobčic; měří 1·55 *m* délky a 0·90 *m* šířky.

Digitized by Google

V jižní stěně uvnitř kostela mramorový náhrobek Albrechta Štraucha z Chlumku, 1·47 *m* dlouhý a 0·85 *m* široký. Erb je v nesprávných barvách proveden, což se stalo při restauraci roku 1858, kdy i domovní znamení na kruchtě byla barvou znešvařena. Rodina ta nosila na štítě zlatého baziliška v černém poli. Poněvadž podoba baziliška nemálo podobna je kohoutu, jest náhrobek ten pro českou heraldiku velmi důležitý. (Viz vyobr. č. 270.) V hoření polovině kamene čteme frakturou v renaissančním rámu:

Letha panie 1 · 5 · 95 · W nedielÿ
po Swatý panie Markytie Ussnul
gest w panu Bohu Urozenÿ pā
Albrecht Sstrauch z Chlumku tuto
tielo geho odpoczÿwa, oczjekawa=
ge budauczyho wzkrzÿssený a=
tiela sweho · swssechnienÿ wier=
zÿczÿmÿ Oslawenÿ aprozasluhu
gezÿsse Krysta wiecznebo
Spasenÿ Amen.

Obr. 270. Velvary. Náhrobek Albrechta Štraucha z Chlumku z r. 1595.

Po levé straně hlavního vchodu zasazen je rozpadávající se náhrobní kámen, 1·80 *m* dlouhý a 1 *m* široký, Vavřinec Vodňanského, se štítem, v němž jelení hlava s parohy, mezi nimiž dravý pták. Nápis v hořejší polovině zní:

Letha · panie · 1588 · w patek pa
matky swatych szimona a Ju
dy appossstolluw buozich um=
rzel slowutny pan Wawrzy=
nac Wodnieansky miesstian a
primator miesta Welwar gehoz
dusse w rukau bozich a tielo
w mistie tomto odpoczjwa a
budaucibo vzkrzisseni oczekawa.

Po pravé straně hlavního vchodu nalezneme náhrobník 1·14 *m* dlouhý, 0·56 *m* široký, s textem:

Digitized by Google

271. Velvary. Relief P. Marie a socha sv. Kateřiny na vých. průčelí děk. kostela.

1755
Dne 13 april.
usnul w panu pan Girzi
Zub miesstan wieku 67
let. Bedle leži geho manzelka
Katerzina wieku 55 let.
Memento mori.

Tento Jiří Zub dal zhotoviti roku 1746 kopii obrazu Spasitele, 0·45 × 0·38 *m* velikou, dle originalu, který se nachází v Chrudimi v hlavním chrámu na hlavním oltáři. Kopie visela kdys nade dveřmi do sakristie vedoucími, nyní jest v městském museu.

Po pravé straně jižního vchodu kostelního náhrobek dítek Jana Bárty z jeho prvního manželství s Dorotou Housovou z Krásné Hory, 1·48 *m* dlouhý a 0·76 *m* široký. Uprostřed vytesány jsou tři postavy dítek vedle sebe, 0·83 *m* vysoké, v kroji XVII. věku. Pod nimi nápis:

Tiela Alžbiety Jaroslawa a Ma
tyasse dietek Jana Barty brandeys
keho miesstienina miesta Welwar
tuto odpocziwagi oczekawagice bu
dauciho z mrtwych wzkrzisseni.

Nad hlavami čteme:

Nic na swietie staleho neni
kazdy czas wssecko mieni
hle gak nas twy matky swet
pogal pan Buoh mug ziwutek
my dnes w panu umyrame
wzeytra was dieti czekame.

Druhý náhrobek, 1·46 *m* dlouhý a 0·90 *m* široký, oznamuje:

PtacCzkV
KWItek SChne
GeDIna naDIege roDV sWeho
Anna Iosepha GottoWa Panna
Proste ZanI Pana
Usnula dne 4 mniesice Ledna
Slavne wzkrzisseni oczekawa.

Digitized by Google

Nad tím barokní lastura s větvemi a na ověnčené lebce, která spočívá na zkřížených kostech, sedí ptáček s ratolestí v zobáčku.

Vedle na podstavci 1·48 *m* vysokém sedí zajímavá postava Krista, 0·90 *m* vysoká, v jednoduchý plášť oděná, s trnovou korunou na hlavě, podpírající opřenou rukou o koleno tvář; v druhé ruce držela nyní uraženou třtinu. Práce z XVIII. století.

Na vnější straně kostela v dolení třetině čelního okna presbytéře zazděn jest krásný relief Panny Marie Staroboleslavské, z červeného jarpického pískovce uměle provedený; velikost jeho obnáší asi 1·70 *m* výšky a 1·35 *m* šířky. Představuje poprsí Madonny nesoucí na rukou nahého Ježíška, jenž žehná rukou. Nad hlavou její vznášejí dva okřídlení andílci pozlacenou korunu. Poprsí ve vysokém reliefu pracované, zakončuje dole široká stuha s nápisem:

VIrgo tVae DICtIo stet ⌈ ⌉ proLIs bene sVper VrbeM

Uprostřed ponecháno místo pro znak, jež zůstalo nevyplněné. Relief zasazen byl roku 1674 v průčelí starého radního domu; teprve roku 1852 přenesen byl na dnešní místo. (Viz vyobr. č. 271.)

Pod tímže oknem stojí na volutovém podstavci, pod nímž upraven jest kamenný oltář, krásná baroková socha sv. Kateřiny v životní velikosti (1·66 *m*), rovněž z červeného pískovce zhotovená. Modelace rukou a obličeje jest měkká, drapírování šatů bohaté a přirozené. (Viz vyobr. 271.)

Obr. 272 Velvary. Socha sv. Josefa z r. 1745 od Aug. Střebského.

Po levé straně hlavního vchodu kostela stojí socha sv. Josefa, 2·10 *m* vysoká, dílo zdejšího rodáka, sochaře *Aug. Střebského*. Byla roku 1745 nákladem primatora Josefa Richtra a manželky jeho Anny zhotovena a stávala původně před městem na mostě u Roudnické brány. Na přídě barokového podstavce vytesán je relief Svaté Rodiny. Na levé straně nápis s chronogramem:

Digitized by Google

SVsCIpe
qVae Voto
tIbI Dat
JosephVs et Anna
Vt MorIens
VIgeat
stIrps eIVs
RIChterIana.

Na pravé:

WeILVarII
prIMas
anno qVo
EVropa sVDabat
sangVIne
pergrate
sanCtus has
obtVLIt aras.

Podpis: »E. E. Aug. Strzebsky F.« nalézá se na kameni pod nohou světce. (Viz vyobr. č. 272.)

Monstrance, litá, stříbrná a pozlacená, jest 50 *cm* vysoká. Na elipsovité noze, s průměry 15 *cm* a 20 *cm*, barokový ornament z révy vinné. Melchisedek pozůstává z půlměsíce, dvěma hlavičkami zdobený. Další ozdoba na paprskovitém pozadí sestává z klasů a z révy vinné. Dobrá práce XVIII. století. Značky:

Při kostele sv. Kateřiny je pět zvonů; dva jsou ve zvonici, dva menší v sanktusové vížce a umíráček visí vedle cymbálu nad hodinami.

Zvonice stojí o samotě několik kroků severně od presbytéře. Zdivo čtvercového půdorysu, při vchodu 1·65 *m* silné, stavěno je z mohutných pískovcových kvádrů. Římsoví nad vchodem je zuráženo. Bylo tu patrně počítáno na vyšší stavbu, která se zdá nejstarším dílem chrámu. Stěny a kryt má dřevěný.

Větší zvon má průměr 1·24 *m*, výšku 0·84 *m*. Okolo koruny čteme: »☛ Johann Georg Kühner hat mich gegossen in der Königlichen Kleinen Residenz Stadt Prag 1755.« Pod nápisem rostlinný barokový ornament, 13 *cm* široký, jejž amoreti nesou, v guirlandy spletený. Na východní straně pláště (prvé dva řádky v půlkruhu):

☛ CaMpana Ista reInfVsa eX DebIta VeneratIone
beatIs Petro et PaVLo recIae VrbIs WeLVarIensIs patronIs

Digitized by Google

Relief sv. Petra — Relief sv. Pavla
(0·15 *m* vys.)

sabbata sancta colo, funesta incendia nolo
tunc campana sonat, dum deus ipse tonat
convoco mortales, celebrent ut festa sodales
et sic quisque pias, fundat ob ore preces.

Dirigentibus Civitatem
Vene: Ac Exim: Dò. Wenceslao Bernardo Straka
Decano
Nec non Magistratualibus quà Patronis
Ecclesiae.
Dò Wenceslao Ignatio Scharf Primate

D. Georgio Angel	Znak města 0·24 *m* vys.	D. Floriano Mikulowsky
D. Thoma Porzciszky		D. Adalberto Hloczek
D. Ignatio Hrubi		D. Iosepo Pshansky
D. Georgio Fitsche		D. Ioanne Scuster
D. Ioanne Bettmann		D. Ioan. Cleopha Gerttner Syndico

Na dolení obrubě zvonové barokový ornament, 5 *cm* široký.

Menší zvon má průměr 0·95 *m*, výšku 0·70 *m*. Okolo koruny psáno: »Durch · Das · Feier · bin · ich · geflossen · Nicolaus · Löw · in · Prag · M · gosen.« Pod tím 10 *cm* široký ornament. Na východní stěně zvonu:

Tento · Zwon · Slitgest ·
Keczti · Chwale · Panv · Bohv ·
As: Josefu · Patron · v · aOchranczi ·
Kralow · Czeskeho · k · kostelv S:
Katerzini · W: Miestie · Welwarzich
Letha · Anno · 1660 ·

Na západní straně umístěn je ve věnci rostlinném relief »Holdování sv. Tří králů před Jezulátkem«, 16 *cm* v průměru veliký; nad ním initialky: · C · M · B ·

Nad bání věže chrámové visí umíráček, jenž má 36 *cm* v průměru a 29 *cm* výšky. Nápis okolo koruny zní: »Iohann Kühner goss mich in. Prag 1750.« Na plášti relief sv. Barbory a naproti sv. Kateřiny.

Mimo to jest tu hodinový zvonek čtvrťový a cymbál Prvý měří 31 *cm* v průměru a 22 *cm* výšky a ozdoben jest reliefem sv. Jana Nep., pod nímž jest značka: I. G. K. 1760. Cymbál má v průměru 0·70 *m* a popsán je švabachem následovně:

Digitized by Google

Mněsto Welwary škrze lid neprzátelský
sšwedský léta Páně 1639 dne 30 Octobru ohniem
zkaženo. Cymbal pak tento w letu 1641 zaše šprawen
od pana Jana Gali, Ssimona Němcowského, Jana
Cynka, Fabiana Lubertana, Jana Frydle a Waclawa
Hlawničky wyzdwižen a od Stanislawa Friče
zwonarže w miestie Raudnicy nad Labem šlit gest.

Obr. 273. Velvary. Hřbitovní kostel sv. Jiří.

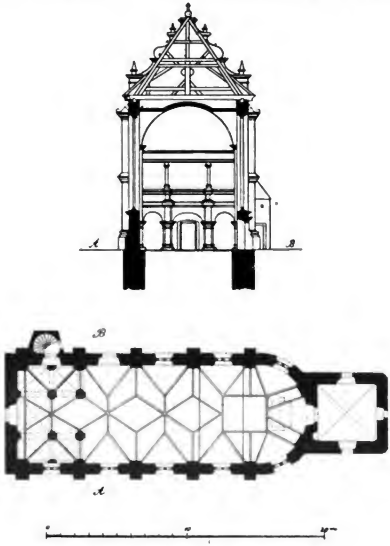
Na druhé straně:

Kdy Koli Hodiny Bigy Czlowicka Wiek Geho Migy
aksmrti še dale blyzy Po Mnohych Pracech
Jak Migy Hodina Wnenadošti
Tak pomigy Ziwot lydsky Wrychlošti.

Vyobrazení kostela sv. Kateřiny a radnice od Fr. Chalupy v Hálkových Květech r. 1871, 360.

Digitized by Google

FARNÍ BUDOVA. Roku 1717 pořídil děkan Matěj Jodl dvě kamenné sochy, sv. Judy a nejsv. Vykupitele, do výklenků na obou rozích čelní strany domu. — Farní archiv. — V staré vikariatní bibliotéce mimo králickou bibli nic cenného. — Zajímavy jsou portraity jedenácti zdejších

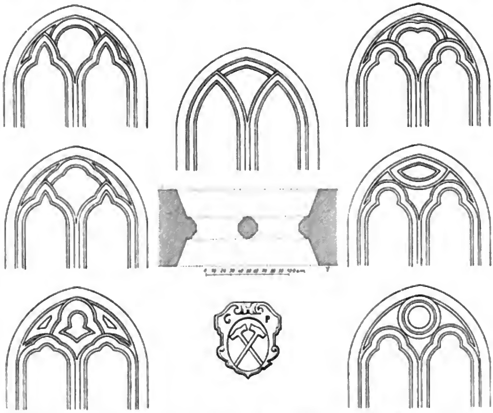
274. Velvary. Půdorys a příční řez kostela sv. Jiří.

děkanů ze XVII. a XVIII. století, z nichž dva, Matěj Jodl a Maxmilián Lodinský, malováni jsou mistrně; oba obrazy opraveny byly roku 1835. Také stará tvář Drobílkova se stříbrnými vlasy malována je výtečně. Ostatní jmenují se: Bernard Straka, s ptákem strakou vyobrazen, Josef Gattasch, Jan Zicha, Václav Vaněk, Antonín Bětanski, Václav Vrána a Václav Bernardin, tento od *Oldřicha Farskýho* r. 1881 malován.

HŘBITOVNÍ KOSTEL SV. JIŘÍ stojí při silnici jižně od města před Pražskou branou. Vystavěn je v zajímavém přechodním slohu goticko-renaissančním v letech 1613—1616 (Sommer uvádí rok 1582). Nadal a postaviti ho dal měšťan velvarský Jiří Pechar, také »Dryačník« zvaný, který současně při něm vystavěl špitál pro šest chudých. (Vyobr. č. 273 a 274.)

Digitized by Google

Jediná loď, 7 *m* široká a 10 *m* vysoká, zavírá polokruhové presbyterium, tak že vítězný oblouk tu není, a presbytéř naznačen jest jen žebrovím. Profil tohoto tvoří něco méně než polokružnici. Pozoruhodné je hvězdovité žebroví na klenbě polokruhovité, které nad presbytéřem tvoří obdélník, z něhož vycházejí dvě parallelní pásma ku každému pilastru

Obr. 275. Velvary. Kružba oken kostela sv. Jiří; domovní značka Jiřího Pechara.

mezi okny. Nízké hlavice pilastrů ozdobeny jsou plastickými hlavami amoretů, každá v renaissanční kartuši; na dvou hlavicích nalezneme dvě plastické ozdoby draperií, ve způsob košíčků svázané, z nichž jedna obsahuje ovoce, druhá květy. Loď má v celku osm oken 6·50 *m* vysokých a 1·20 *m* širokých, presbytéř tři v stejné velikosti. Nápadný jest u nich snížený oblouk gotický. Dělena jsou všechna jedním prutem a kružba jich jest u protilehlých stejná. (Viz vyobr. č. 275.) Vysoké zdivo mezi nimi podepřeno jest z venčí hranolovými pilíři, ukončenými římsovými hlavicemi, na nichž sedí volutové zakončení; uprostřed své výše obemknuty jsou jakousi okapní římsou. Západní průčelí a vysoký štít façady nese ráz čistě renaissanční. Nad portálem je kulaté okno s kružbou, štít sám rozdělen jest několika římsami na více pater a v každém tom patře je slepé, kulaté okno (tři nad sebou), po stranách pyramidy. Na vrcholu stojí kříž. Jednotlivá pole pater ukončena jsou po stranách volutami. Okapní římsa podložena je zubořezem a počátek stěny pod ní zdoben náplní s nasazeným ornamentem; na straně západní mimo to zasazen městský znak. Střecha je sedlová, vysoká, prejzy krytá a vikýřky opatřená. Uprostřed ní zdvihá

Digitized by Google

Obr. 276. Velvary. Hlavní oltář v kostele sv. Jiří.

Digitized by Google

se štíhlá, vysoká věž sanktusová, plechem pobitá a nevkusně natřená, která as před 10 roky byla nově vyzdvižena. Opatřena je gotickou náplní, fialami a chrliči.

Kruchta spočívá na překlenutých kamenných sloupech a pilířích a jest vlastně dvojí nad sebou; hořejší jest dřevěná. Vchod k ní s točitým schodištěm umístěn jest venku na hřbitově v severozápadním rohu kostela.

Vchod s renaissančním architrávem, zdobený uprostřed městským znakem v kartuši, nalezneme na severní straně kostela, a právě takový i naproti v jižní stěně; tu nahražen jest městský znak domovním štítkem zakladatele chrámu — dvě křížem přeložená kladívka — s písmeny G. P. (Viz vyobr. č. 275.) U obou vchodů vytesány jsou po obou stranách okřídlené hlavy, řemeslně pracované. Blíže jižního vchodu bývala venku kamenná, původní kazatelna, která asi před 20 léty bezdůvodně odstraněna byla.

Hlavní oltář dal postaviti svým nákladem roku 1678 slovutný a učený primas Mistr Jan Jiří Galli ve Velvarech. Krásný ten oltář dělán od jakéhosi Švýcara z Prahy. Je to vlastně bohatě řezaný a rozšířený rám z četných zlacených rozvilin listových a květů bohatě se proplétajících Uprostřed zasazen je oválový obraz sv. Jiří na koni, dílo to *Petra Maixnera*. Nad ním je menší obraz archanděla Gabriela. Řezbu, v níž sedí několik andílků, doplňují dole klečící dva velcí andělé, k oltáři ukazující. Menší svatostánek, několika alabastrovými sloupky držený, rovněž i postranní ozdobné vchody za oltář jsou renaissanční. (Viz vyobr. č. 276.)

Postranní levý oltář v presbytéři se slabým obrazem sv. Tří králů, kteří přinášejí dary Rodině Páně, pozůstává z obou stran po dvou točených sloupech s korintskými hlavicemi, nad nimiž leží široký architráv, černě a zlatými pruhy natřený.

Protější oltářík nezasluhuje zmínky, mimo dva lité, trojhranné svícny, které ve svých štítcích nesou initialky: ·L K · K · | ·A K · | 1695.

Postranní oltář archanděla Gabriela v pravo v lodi má rovněž bohatě řezaný a pozlacený rám z listových rozvilin. Podobný má také obraz »Snímání s kříže« u vchodu. Dle starších zápisů býval téměř pod každým oknem oltář.

Empirová kazatelna, dřevěná, nese čtyři obrazy sv. evangelistů, řemeslné práce; na schodišti jejím namalována jest ještě sv. Maří Majdalena a sv. Petr.

Varhany zhotoveny byly dle letopočtu r. 1689 a opraveny byly posledně: »Anno Domini 1878«, kdy veškeré řezby byly pozlacovány; hořejší jich díl je bohatě zlaceným ornamentem vyplněn.

Kostelní náčiní je nové, ale víme, že roku 1630 daroval sem primas velvarský Jiří Šídlo zlatý kalich mešní, který ale bezpochyby v bouřích válečných zmizel.

Digitized by Google

Obr. 277. Velvary. Obelisk se sochou Panny Marie.

Digitized by Google

V sanktusové vížce visí dva zvony z roku 1672; větší z nich sluje Jan a váží 98 liber, menší Tomáš a váží pouze 52 liber.

Vyobrazení kostela viz v Pam. arch., díl V., str. 49 od Scheiwla.

Při severní straně kostela stojí pěkně řezaný dřevěný kříž barokový s letopočtem 1826, 1·80 *m* vysoký. (Viz vyobr. č. 279.)

Schaller uvádí sem náhrobek rodiny Vepřecké; je-li zpráva správnou byl pomník ten jistě jen rukou lidskou zničen.

Roku 1716, dne 16. listopadu, snesla se rada městská na tom, aby masné krámy z náměstí se odstranily a na místě tom postavena byla SOCHA PANNY MARIE. Umělecké vypracování obelisku se statuí svěřeno bylo kameníkovi *Antonínu Falkovi* a řezbáři *Františku Zallingrovi* z Litoměřic, kteří dílo to r. 1718 dokonali. (Sommer připisuje dílo Fr. Střebskému.) Patu sloupu obstupuje na podezdívce čtvero soch v životní velikosti, a sice: sv. Václava na jihovýchodě, sv. Šebestiána na jihozápadě, sv. Prokopa na severozápadě a sv. Floriána na severovýchodě. Dále vytesány jsou na stěnách ještě tyto reliefy, asi 90 × 80 *cm* veliké: na západ »Zvěstování Panny Marie«, na jih »Setkání se P. Marie se sv. Annou«, na východ »sv. Maří Majdalena, jíž se zjevuje anděl«, a na severu »P. Maria s Ježíškem před Zachariášem«. Obelisk sám, značně vysoký, zdoben jest celý oblaky, v nichž skrývají se andílci, kteří přidržují kartuše s různými odznaky, jako: branou, domem, korunou s žezlem, hvězdou, orlem, kaditelnicí, monstrancí s hostií a knihou evangelní. Dole jsou vytesány oba městské znaky. Vrchol zdobí podoba Matky Boží na pozlacené kouli stojící. Celý náklad počítal se na 1062 zl. 22 kr. U paty barokového sloupu byl oltář a při něm konaly se služby Boží v čas morové hlízy. (Vyobr. č. 277.)

Z jiných soch jmenujeme ještě zdařilou SOCHU SV. JANA před Pražskou branou a nepodařenou barokovou SOCHU SV. VÁCLAVA před měšťanskou školou; blíže města u studánky »Svěcenky« stojí SOŠKA NEJSV. TROJICE.

Dům č. p. 8 má domovní štítek se štírem a s letopočtem 1612.

Dům č. 51 v Husově třídě nese renaissanční portál z roku 1614; v kartuši: J. B.

Mezi nejstarší domy zařaditi lze ještě čís. 57 a 115.

Na domě čís. 203 zasazeno jest ve výklenku mezi okny prvého poschodí pěkně modelované poprsí Madonny s Ježíškem, asi 40 *cm* vysoké, pracované z téhož červeného pískovce a v témže pojetí, jako ono na děkanském chrámě z roku 1674.

Nad vchodem mlýnice »předního mlýna« zasazen jest štítek s meluzinou, as 12 *cm* vysoký. Podobá se obnažené a korunované mořské panně,

Digitized by Google

která drží rukama dva vzhůru zahnuté rybí ocasy; pozoruhodný tento relief pochází z XV. neb ze začátku XVI. století. (Viz vyobr. č. 278.)

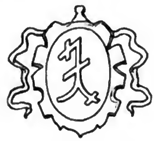

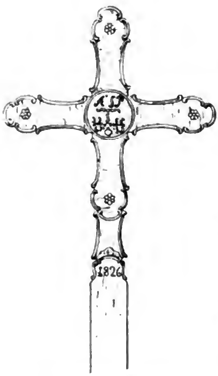
Obr. 278. Velvary. Relief melusiny.

Na průčelí »Podhorního mlýna« čís. 239 zasazena jest pamětní deska kamenná, asi 1·10 *m* dlouhá a 70 *cm* široká, s tímto nápisem:

Z poziehnaný Bozího 1573
leta w ponduli poprowodyy
Nedieli toto Dilo zaczato gest
Nakladem a Starosti Mikula
sse hromadtyra a dokonanow
patek den s Jana Buryana
Pane Bozie racziz poziehna
ty

Pod nápisem v renaissanční opentlené kartuši domovní značka:

Obr. 279. Velvary. Dřevěný kříž barokový.

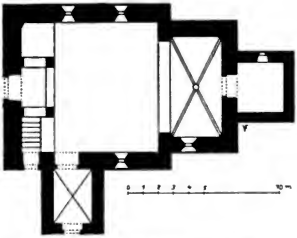
Památky cechu řeznického chová p. Karel Pšanský, mistr řeznický. Zajímavé je toliko pečetidlo, v němž korunovaný lev k pravé straně obrácený a sekeru držící. Nápis: = PECZET CZECHV RZEZNICKEHO MIESTA = WELWAR 1624; v držení téhož je cechovní truhlice.

MUSEU MĚSTSKÉMU v č. p. 108 učiněn byl počátek snesením a uložením některých obrazů z místních kostelů, o nichž již byla řeč; mimo jiné nalézá se tu také obraz sv. Cecilie na dvířkách starých varhan malovaný, 45 × 26 *cm* veliký, pocházející z kostela Nabdínského. Ostatní obrazy postrádají ceny a jsou silně poškozeny. Vidíme zde také některé věci cechovní, kostelní nářadí a pod. Veliké pergamenové dvoulistí ze XIV. století obsahující latinský text I. knihy Král. kap. XIII.—XVI. a XXIII.—XXVII.

Nápis na podstavci KŘÍŽE mezi Velvary a Budohosticemi zní:

Florianus Mikulovsky
primator et
arendator
fieri fecit 1764.

Digitized by Google

Malovary. Kostel Všech Svatých (viz str. 127.)

Vepřek.

Schaller I. 218. — J. Dobrovský. Geshichte der böhm. Literatur. 1818. str. 205. — Hyllos 1820. str. 179. — Sommer, XIII. 147. — Hyšman a Paroubek, Okr. hejtm. 110. — Pam. arch. I. 90, VII. 302, XIII. 325, 328, XVII. 175, 574. — Rukopisné zápisy v zemském museu. — Pamětní kniha farní od r. 1737. — Poutník 1847, 112.

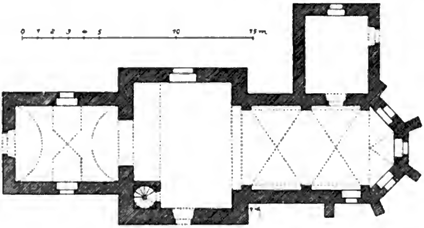
Roku 1777 nalezeny zde dva kusy zlata stejné formy, hodnoty a zrna, jako ony u Podmoklí nalezené, z nichž jeden dva kremnické dukáty, druhý 1·15 zl. v ceně měl

Krolmus nalezl v roce 1853 okolo kostela za hřbitovem v zemi vypálené, velikým kotlům podobné hroby pohanské a v nich opálené kosti svinské s kančími tesáky a s popelem; v jiné mohyle vyhrabána popelnička s rozdrobenou popelnicí. — Při orání nalezeny často stopy pohanských pohřebišť, tak na př. nad Vltavou na poli »Sochornice« zvaném. Na »Hebronu« sídliště s jamami, popelovitá vrstva; střep s ozdobou píchanou, 6 kadlubů kam. na slévání bronzů; vedle hroby se skrčenými kostrami, dva dětské pohřby v nádobách. Zem. mus. Pam. XVII. 175.

Až do roku 1800 zříti bylo u mlýna čís. 10 zbytky tvrze, které v témž roce ohněm zničeny byly, a které majiteli mlýna v hospodářská a obývací stavení přeměněny byly. Dle pověsti náležela tvrz Vepřeckému z Vepřku. Jméno Václav Vepřecký z Vepřku (Wepřpergh) přichází na pěkném vyobrazení znaku jeho na latinsko-české básni, oslavující rod Vepřeckých, uložené ve farním archivu k roku 1645. (V erbu nosili dvakráte dělený štít, jehož horní pole bylo barvy černé, prostřední stříbrné a dolní modré, ve štítě stříbrného lva s vyplazeným jazykem, k pravé straně obráceného a na třech zelených pahrbcích stojícího, v levé pazouře věnec a v pravé dva šípy držícího, přikrývadla po pravé straně štítu stříbromodrá, po levé pak stříbročerná, nad štítem kolčí helm s točenicí, z níž týž lev jako na štítě vyniká. Erbovním heslem Vepřeckých bylo: Vive, ut deo vivas.) Pamětní kniha o tom nic nepraví. Byl zde i pivovar, z něhož některé části stavby ku mlýnu upotřebeny byly; pozůstaly z něho dosud ve mlýně rozlehlé, vodou naplněné sklepy, o kterých Schaller se domnívá, že to byla podzemní chodba 3 hodiny dlouhá, do Roudnice vedoucí!

Digitized by Google

FARNÍ KOSTEL NAROZENÍ PANNY MARIE stojí jižně nade vsí na návrší. Jest starý a dle stavby lze souditi, že dvakráte byl rozšiřován. Přední díl, nejstarší — presbytéř — pochází ze XIV. století, ač i tu mnoho měněno; střední později a zadní v XVIII. století k němu byl přistavěn. Kostel byl již r. 1352 farním. Dle křestních matrik náležel po třicetileté válce k rozličným farám, a sice: pražské kapitule, velvarské,

Vyob. 281. Vepřek. Půdorys farního kostela.

užecké, hostínské, chržínské a černoušecké, načež roku 1737 stal se opět farním. Častou přestavbou utrpěla budova velice na celku.

Presbytéř jest poměrně dosti veliký; měří 10 *m* délky a 5·50 *m* šířky a rozdělen jest na dvě stejná pole s křížovou klenbou. Východní díl pozůstává ze závěru tří stran pravidelného osmiúhelníka a celý osvětlen jest čtyřmi gotickými okny bez kružby a podepřen pěti pilíři. K němu od severu přiléhá sakristie 5 *m* dlouhá a 4 *m* široká, s oknem a dveřmi.

Loď, 6·50 *m* dlouhá a 8·25 *m* široká, vybočuje ze šířky presbytéře; v bočních stranách prolomeno jest po jednom okně a mimo to od jihu i vchod. Má strop plochý, řemeslně táflovaný, jenž opraven roku 1879 V jihozápadním rohu vedou točité schody na kruchtu. Druhá část lodi jest opět jako presbytéř 5 *m* široká a 6·75 *m* dlouhá; má vchod od západu a se stran dvě okna. (Vyobr. č. 281.)

Hlavní oltář barokový zamlouvá se svou formou, a zdá se, že sem byl s kazatelnou, která rovněž vykazuje některé pěkné motivy, odjinud přinesen; totéž lze pověděti i o zpovědnicích. Na obraze Narození Panny Marie lze pozorovati dva portraity žen.

Stříbrný kalich barokový darován byl sem roku 1790 od souseda Nábožného z Dušník.

Křtitelnice je plechová.

Při jižní zdi na hřbitově stojí pomník jakéhosi obchodníka z Mlčechvost s pískovcovou deskou, na níž obstojně vytesán Ukřižovaný se dvěma

Digitized by Google

lkajícími postavami; nad ní pak nahoře znak sladovnický. Mezi orámovanou skulpturou čteme: »Pane Gezissi Kriste skrze twe přehorzske umucení racziz nam dati wssem hrzichuv odpussteni amen dne 25 maci 1748.« Na dolením podstavci písmo nečitelné.

Několik kroků východně od kostela stojí DŘEVĚNÁ ZVONICE, prkny hrazená, šindelem krytá, čtvercového půdorysu, se zvony:

1. Průměr 0·93 *m*, výška 0·68 *m*. Okolo koruny gotickou minuskulí, 3 *cm* vysokou: hoc opus conflatum est per magistrum georgium canoiatore muowe ∘ anno domini quartoio millesimo Cccc nonagesimo. Jinak bez ozdoby.

2. Průměr 0·84 *m*, výška 0·64 *m*. Okolo koruny nápis gotickou minuskulí: qui x me ∘ fecit x magister x bartholomeus x nomine x anno domini x millecimo x Ccccc x vigecimo x cecundo x — druhá řádka: omnipotenti x et x beatae x mariae x semper x virgini x vavet x in x civitate x pragae x ex x hoc x laus x deo x patri x — Na plášti relief sv. Petra.

3. Průměr 0·66 *m*, výška 0·50 *m*. Nápis okolo koruny zní: anno ✽ domyny ✽ cccc ✳ lvi ✽ pane ✽ boze ✽ racz ✽ zd — Bez ozdoby.

FARU obnovil probošt dómu pražského Jiří Chřepický z Modliškovic a budovu vystavěl r. 1737 hrabě Rudolf Chotek.

ŠKOLA vystavěna byla r. 1823 hr. Janem Rudolfem Chotkem.

Ves Nová.

Sommer XIII. 127. — Sedláček, Hrady VIII. 178. — Hyšman a Paroubek Okres. hejtm. 111.

Bývalou tvrz s příslušenstvím držel roku 1459 Jan z Roudnice.

Vinařice.

Sommer XIII. 69. — Časopis českého musea II. 243. — Pam. arch. a míst. I. 111, 171, IV. 112, 171, XI. 23—27, XIII. 324, XIV. 230, 658, XVI. 56, 61, 369, 463, 593, 738, XVII. 422. — J. Wenzig a J. Krejčí, Die Umgebungen Prags 1857. — Svobodný Občan 1878 č. 32. — Slanský Obzor I. 5, III. 37, IV. 44, 99. — Emler, Regesta II. 1183, III. 62, 432, 674. — Sedláček, Hrady VIII. 127, 130, 150, 155, 235. — Hyšman a Paroubek, Okr. hejtm. 91. — Ferd. Velc, Pamětní kniha obce Vinařic a okolí 1894 (rukopis). — Český Lid VI. 216. — Naše Doba IV. 566. — Časopis klubu českých turistů VI. 262.

V letech 1870 učiněn byl bohatý nález na pozemku mlynáře V. Landy, který obsahoval množství nádob, korálů, bronzových a železných předmětů, jež uloženy v zemském museu. Dále pohanské hroby s kostrami, s nádobami a šesti stříbrnými přezkami, z nichž některé jsou pozlacené, z doby Merovejců. Bližší popis a vyobrazení na dvou tabulích viz v Pam. arch. XI. 23, XVI. 463. V cihelně sousedící ku straně j. ve spodních naplaveninách pod žlutkou 5 *m* hluboko nálezy fossilních kostí, kostra nosorožce Pam. XVI. 737.

Digitized by Google

V museu slanském je glasurová nádoba s penězi, obsahující stříbrné mince ze XVI. století, nalezená na Vinařickém vrchu r. 1896 a zakopaná kolem r. 1570. Pam. XVIII. 525.

Ves náležela roku 1277 slanskému proboštství. — Pohled s Vinařické hory (410 *m* vys.) viz u Wenziga.

V barokové zvoničce uprostřed vsi menší obraz sv. Jiří od *Ferd. Velce* z r. 1886. Na venýři sklepa statku č. 5. letopočet 1711.

Vítov.

Sommer XIII. 56. — Hyšmann a Paroubek, Okr. hejtm. 91.

U vykopané kostry nalezeny byly stříbrné mince středověké. — V poloze »na boku« sídliště s odpadkovými jamami a hojnými zbytky nádob.

VES náležela za doby krále Jiřího ke statkům obce slanské.

Na návsi před č. 12 stojí KŘÍŽ, na jehož podstavci čteme: »Postavit dal Martin Holub tento kříž a. 1759.«

Volovice (dříve Olovice).

Sommer XIII. 161. — Sedláček, Hrady, VIII. 261. — Pam. arch. XI. 566, XIV. 416. — Hyšmann a Paroubek, Okres. hejtm. 111. — Svob. Občan 1874 čís. 30, 38. — Slanský Obzor III. 18, IV. 35.

Na blízku velké žároviště. — Denár řím. cís. Lucia Vera. Zem. mus. Pam. XIV. 416.

Ku konci XIII. století sedělo zde několik vladyků, ale později vyskytuje se ves jako jmění řádu rytířů sv. Jana. Při zápisu roku 1436 jmenuje se ves »Olovnice«. Roku 1534 uvádí se držitelem pusté tvrze a vsi Jindřich Zejdlic z Šenfeldu a na Zvoleněvsi; roku 1628 jmenuje se pustá tvrz zdejší v držení při zboží Mikovickém.

Ve štítě mlýnu č. 36. zasazena jest kamenná plotna z červeného pískovce, asi 60 × 45 *cm* veliká, se znakem Zejdliců z Šenfeldu (tři plovoucí kapři nad sebou) s letopočtem 1561.

Náves zdobí POMNÍK JOSEFA JUNGMANNA ze zdejšího pískovce dle vzoru pomníku pražského od *F. Kdyra* z r. 1874.

Votvovice.

Fr. Rosenblüh, Die grossherz. Tosk. Herrschaft Svoleniowes 1840, 41. — Sommer XIII. 161. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 111. — Slanský Obzor IV. 35. — Pamětní kniha farní v Kovárech.

Digitized by Google

VES patřila roku 1228 klášteru sv. Jiří; roku 1282 kapitole vyšehradské.

Ve vsi KAPLIČKA SV. PROKOPA; byla postavena roku 1715.

Vrané (druhdy též Vraní).

Autor neznámý: Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises 1794, 55. — Schaller I. 188. — Sommer XIII. 93. — Památky arch. a mist. VII. 302, XIII. 181, 325, 329, 330, XIV. 176, 660, 662, XVII. 543. — Tingl, Libri confirmationum I. 12 70, 90, 184, 292, VI. 60. — Svornost X. č. 50, 51. — Světlo XVI. č. 22—24, XVII č. 4—7. — Sedláček, Hrady VIII. 214. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 91. — Oester. Monarchie in Wort und Bild. Böhmen. II. B. 195. — Pamětní knihy farní z roku 1678 a 1721. — »Kniha rozlycznych pamieti a rukogemstwi wssech panstwi welebne kapitoly se tegkagiczych, zaloziena w lethu 1668«. (Rukopis.) — Prvá matrika z roku 1665 8./2.

V cihelně římské mince cís. Maxentia. Pam. XIV. 662.

Vrané založeno bylo dosti časně; v padělku listiny břevnovské z r. 993 se uvádí: »villam quoque Na wranem nomine, cum hospitibus et ecclesia, ad quam de curia mea Radotyn decimam de omni proventu disposui«.

Roku 1228 patřilo Vrané z části klášteru sv. Jiří na hradě pražském z části pak zde osedlým vladykám z Vraného, kteří nosili ve štítě ruku zbrojnou s mečem.

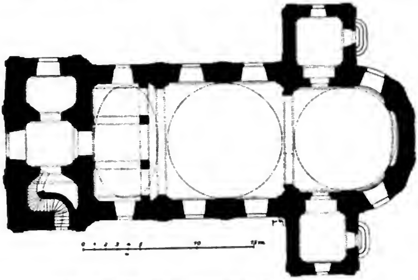
Vrané bylo prvotně vsí a tvrzí; jako taková jmenuje se v XIV. a XV. věku. Když roku 1543 koupila obec města Slaného městečko Vraní, nebylo v něm již tvrze. Chotkové z Vojnína vyzdvihli tu novou tvrz od kamene v místě příhodném a dobře ji sklepy podzemními, komorami a světnicemi opatřivše. (Urbář v arch. kapitulním.) Posledně připomíná se k roku 1696.

V kterém roce povýšeno bylo Vrané na městečko, nelze udati V opisu listiny krále Maximiliana II. potvrzují se privilegie krále Vladislava II. a krále Ferdinanda I. Také na nápisu druhého zvonu z roku 1564 před jeho přelitím byla řeč »o purkmistru městečka Vraného«.

V radnici uschovány jsou tři pergamenové listiny s velikými pečetěmi v schránkách dřevěných. Dále je tu stříbrné pečetidlo na stříbrném řetízku zavěšené, v průměru 3·2 *cm*, s opisem: »Peczet · miesteczka · Wranio · 1 · 5 · 6 · 3«; jiné menší, mosazné, 2·3 *cm* veliké, má totéž označení s městským znakem uprostřed. — V národopisné výstavě v Slaném viděl jsem ještě následující pečetidla s opisy: 1. ✳✳✳✳✳ Pecet ✳ cechownich ✳ mestie ✳ Wranniho; průměr 4 5 *cm*; uprostřed osm cechovních odznaků. 2. dekret kregcowski miesta Wraniho; průměr 3 *cm*; uprostřed dva lvi drží nůžky. 3. P. cechv kreicowski . . . tiho Wranio; průměry 3·1 × 3·5 *cm*.

Digitized by Google

M ě s t s k ý z n a k má na štítu červeném stříbrnou městskou zeď s cimbuřím a dvěma věžemi na zeleném pažitu postavenou, mezi věžemi stojí znak pánů Zajíců z Hazmburku, totiž rozčtvrcený štít, v jehož dolní levé a horní pravé čtvrti modré je zlatý zajíc v skoku a v dolní pravé a horní levé čtvrti zlaté jest v pravo obrácená černá hlava kančí.

Vyob. 282. Vrané. Půdorys farního chrámu sv. Jana Křtitele.

Zda-li městečko hrazeno bylo, nemožno dnes s určitostí říci. Ale jisto je, že mělo DVĚ BRÁNY, z nichž ona na východě, v novém ovšem rouše, ještě existuje. Sluje »brána dolejší« a jest zcela bez ozdob. Renaissanční štít nad obloukem rovná se jednoduchému štítu domovnímu a opatřen je v nejnovější době městským znakem v kartuši, který dal dle zmíněného již pečetidla zhotoviti vranský stavitel V. Štraybl. Odlitek téhož zazděn jest v čele budovy radniční. Druhá brána stávala až do let 1840 na západě poblíže fary.

FARNÍ KOSTEL SV. JANA KŘTITELE stojí na povýšině nad městem. Měl již roku 1352 svého faráře. Roku 1358 jmenují se Zdeněk a Mikuláš z Kladna jako podací páni církve vranské. Roku 1756 byla stará budova kostelní, která stála v dnešním dvoře čís. 10. sbořena a položeny základy k novému nynějšímu kostelu, který byl roku 1761 v pěkném barokním slohu dokončen. V roce 1880 byl důkladně opraven.

P ů d o r y s skládá se ze tří travée za sebou jdoucích. Jemu odpovídá klenba, rozvržená na tři smělé, nízké kopule, nesené pasy, jež se opírají o velmi bohaté římsoví na způsob hojně lámaného architrávu, podepřené pilastry s ozdobnými hlavicemi (stucco). Délka celého kostela zvenčí měří 36 *m*, šířka pak 14 *m*. (Vyobr. čís. 282.)

P r e s b y t é ř jest zaokroužen a osvětlen v bocích dvěma okny. Měří 9·30 *m* zdélí i zšíří. Nad ním pne se první kopule se sníženým obloukem. Stěny jsou hojně profilovány pilastry. V bocích jeho otvírají se na pravo

Digitized by Google

dvéře do sakristie, na levo do stejně veliké místnosti depositní. Do oné vcházíme též od východu po několika stupních zvláštním vchodem. Uvnitř měří 4·50 *m* do čtverce a je 3·40 *m* vysoká, dosahující svou střechou pod okno kostelní.

Vítězný oblouk, v témže zaokroužení jako klenba, jest 0·86 *m* široký.

Loď širší jest o 1 *m* presbytéře, tak že má v šíři 10·30 *m* a až ku kamenným sloupům kruchty jest 11·50 *m* dlouhá, s podkruchtím 16·50 *m*. Opatřena je na každé straně dvěma okny, 3·70 *m* vysokými. Nad ní zvedá se druhá, větší kopule, měřící od podlahy do nejvyššího bodu 11·20 *m*. Pod kruchtou se strany severní a jižní jsou otevřeny vchody do lodi, 1·35 *m* široké; hlavní vchod ale nachází se na straně západní, jenž jest 2·20 *m* široký a jímž přijdeme nejprve do síně pod kruchtou, či vlastně pod věží, 4·55 *m* dlouhé, která spojena je z obou bočních stran s dvěma jinými, v téže délce a v šířce 2·40 *m* zvláštním vchodem z jihu. Na kruchtu přichází se po 28 schodech. Kruchta osvětlena je z bočních stran jedním oknem.

Západní průčelí dělí se bohatou římsou kostelní. V přízemí upraven prostý vchod. Façada jest členěna pilastry na tři stejná pole, jež mají při nárožích po sdruženém pilastru za ozdobu. V prostředním poli prolomeno zprohýbané okno, v pobočních jest po výklenku s kamennou sochou. I štít má uprostřed výklenek, ale prázdný; po stranách ve vrcholu zlomky rovnoramenného štítu, od něhož k nárožím snášejí se volutové opory, na nichž v rozích sedí barokové vázy.

Za štítem nad průčelím v osnově stavby zdvihá se nízká hranolová věž v rozích pilastry s hlavicemi oživená. Na všecky čtyři strany otevřena jsou barokně prohýbaná okna, souhlasící s kostelními. Okapní římsa jest čtyřmi nízkými oblouky nad okny přerušena. Zvláštní a nezvyklá jest její střecha, v podobě smačknutého zvonu, plechem pobitá a v kříž s podstávkem končící. Výška její i s křížem obnáší 37 *m*, bez něho 32 *m*.

Ostatní stěny děleny jsou pilastry (místo hlavic římsy) na jednotlivá travée, rozčlenění vnitřku naznačující. Okna všecka stejná, zvenčí 1·70 *m* široká, zasklena jsou šestihrannými tabulkami; ohraničena jsou vesměs prohýbanými křivkami a okrášlena jsou zvenčí svou zvláštní, hojně prolamovanou barokní římsou, která dobře se hodí k nepravidelnému vybočení stran z obdélníku, omítkovým orámováním zdobenému.

Západnímu štítu odpovídá skoro souhlasný štít na východní straně, který byl freskou — boží oko v záři — opatřen. Za tímto stojí v hřebenu střechy malá vížka sanktusová. Střecha je hladká, taškami krytá, nad celou stavbou stejně vysoká, se třemi vikýřky na každé straně. Od podlahy kostelní do hřebenu střechy lze naměřiti 20 *m*, k okapní římse 12·25 *m*.

Digitized by Google

Klenba nádherně je zdobena freskovými malbami a štukatérskou prací; tato jest dosti střídmá, provedena nejvíce motivem kartušovým. Freska, bohatou a živou komposicí, správnou, na effekt vypočítanou

Obr. 283. Vrané. Vnitřek kostela.

kresbou a velmi živým koloritem vynikající, představují mezi figurálním výjevy perspektivné pokračování chrámové architektury. Orámována jsou lámanou, vystupující římsou. V kopuli nad presbytéří zobrazeno jest »Narození sv. Jana Křtitele«, ve střední kopuli »Kázání Janovo na poušti« a nad kruchtou v severním díle »Stětí sv. Jana v kobce žalářní«, v jižním

Digitized by Google

»Hostina u Herodesa, k níž přináší Herodia sťatou hlavu sv. Jana na míse«. Zde nalezneme podpis autora:

Ioannes Spitzer
Pragensis
(nečitelná řádka)
MDCCLX.

Hlavní oltář. Z přepažené stěny, zdobené drobnými pozlacenými ozdůbkami barokovými, v níž po stranách zakryty jsou dvéře za oltář, vystupuje ozdobný tabernakl, jehož průčelí je v půdorysu prohýbané, uprostřed konkávní, na rozích konvexní. Na postranních volutách klečí dovedně pracovaní andělé, klanějící se Nejsvětější svátosti. Na baldachýnovém vrcholu drží dva skvostní andílci korunu. Nad tabernaklem visí a upevněn jest veliký barokový rámec, sestávající ze spirálových a housenkovitých ozdob. Označen jest nahoře v kartušovém ornamentu monogramem Maria a ve vrcholu ozářeným božským okem. Po stranách naproti sobě drží jej dva velcí andělé. Drobné okřídlené hlavičky doplňují vhodně ostatní plochu. V rámci zasazen jest cenný obraz »Křest Krista sv. Janem«, mistrná to práce školy vlašské. Postavy blíží se životní velikosti. Komposice obrazu jest velmi pěkná, kolorit na světlém pozadí neobyčejně skvělý, provedení výborné. Z větší části obnažené tělo Kristovo oddaně se sklání, přijímajíc svátost; svou svěží bělostí silně kontrastuje s opáleným tělem světce. V popředí v levém rohu líbá amoret spadlé roucho s těla Spasitelova. Poletující andílci v oblacích — v otevřeném nebi — zobrazeni jsou s nevšední dovedností. Po stranách hlavního oltáře stojí na konsolách dřevěné barokové sochy českých patronů: sv. Víta, Václava, Ludmily a Zikmunda, v životní velikosti; nade dveřmi oltáře sv. Petr a Pavel, souhlasící s oltářem. Pamětní kniha farní nepraví nám nic, kdo byl autorem obrazu nebo soch. Dle postav andělů (na Smečně podobných) hádali bychom na sochaře *Fr. Platzera.* (Viz vyobr. č. 283.)

Na pravém postranním oltáři nalézá se obraz 2·50 *m* vysoký a 1·68 *m* široký, představující Zachariáše a sv. Annu, která učí Pannu Marii čísti a modliti se. I tento obraz (týmž umělcem malován?) jest mistrná práce.

Protější oltář vykazuje obraz sv. Jana Nep. co almužníka, rozdávajícího dárky chudým, v téže velikosti; obraz je slabý.

Při opravě roku 1880 byly jiné dva poboční oltáře sneseny; také tři obrazy, ceny nevelké, byly vyneseny.

Baroková kazatelna dřevěná jest při levé zdi umístěna. Poprsnice zdobena ornamentem šnekovým, jenž hlavně dole vyniká. Na odpovídajícím přístřešku stojí ozářená socha Pána Ježíše. Ozdoby jsou hojně zlacené, ostatek mramorován.

Lavice dubové, úpravné. Postrannice jejich jsou hladké.

Digitized by Google

Naproti kazatelně stojí baroková křtitelnice z červeného mramoru, 1·05 *m* vysoká. Hoření otvor tvoří elipsu s průměry 0·72 *m* a 0·63 *m*. Jest článkována, spočívá na obdélníkové noze a podobá se kalichu.

V presbytéři u dveří sakristie umístěna jest kovová tabule, visící v podobě obrazu na zdi. Je to bronzové epitafium, 0·78 *m* vysoké a 0·58 *m* široké, z roku 1571, Petra Chotka z Vojnína, s erby a vývodem rodu jeho, v krásném renaissančním orámování. (Viz vyobr. čís. 284.) Text zní:

NAPIS NAD HROB

Vrozeneho a Stateczne° Rÿtirze pana Petra Chotka
z Wognina Ŏ Cÿsarzůw Rzÿmskÿch gich mi[u] Fer=
dÿnanda a Marÿmilÿana Radda a przedessle Prokũra=
tor w kralowstwi Czeskem kterÿzto gsa wiekũ sweho
w letech Sedmdesati Ssesti swũg ziwot czasnÿ w panũ
Krÿstũ dokonal. a Tielo geho w tomto Kostele pocho=
wano (gsa posledni toho rodũ Chotkũ z Wognina).
odpoczÿwa pan Bũoh wiecznÿ racz gemũ ÿ nam milo=
stiw bÿti a poprzÿti weselevo z mrtwÿch wstani. amen.

V řadě čtyři erby, držené anděly:

Getrzÿch Chotek pra= pradied Pe= tra Chotka.	Johanna Koco= wa z Kolowrat praprababa Pe= tra Chotka.	Bawslaw Chotek o= tec Petra Chotka.	Elsska z Dau= powa Matka Petra Chot= ka

Brÿkcÿ Zwonarz z Cÿnnperkũ w nowe[m] miestie Praz=
skem udielal. Leta Panie 1571.

V sakristii při vchodu po pravé straně zazděn jest do stěny mramorový červený náhrobník pí. Johanny, dcery jediné Petra Chotka z Vojnína, provdané za Jindřicha Brozanského z Vřesovic, 1·76 *m* vysoký a 1·02 *m* široký, s postavou valně již ochozenou. Nápis v gotických písmenách, běžící po okraji kamene, zní: (nahoře) Léta Panie 1579 (v pravo) (na svat)eho Girzi Umřela P. P. Gohanna Wrzeso (dole) wrzowa z Wognina na Bie (v levo) rotinie a Wranim a tuto gest pochowana.

Dle starších zápisů má nalézati se tu prý také náhrobník mramorový (mimo bronzovou tabuli) Petra Chotka z Vojnína, sezením na Vraném, vícekancléře krále Ferdinanda I., který zemřel na Novém městě Pražském v pondělí po Narození P. Marie (26. března) 1571 a pochován jest v městečku Vraném v kostele sv. Jana Křtitele. Deska ta zobrazuje prý rytíře v životní velikosti a po okraji má tento nápis gotickými literami: Léta Panie 1571 w pondiely I. po narozenie Panny Marie umrzel urozeny a statecznny rytirz pan Petr Chotek z Wognina na Wranym czisarze

rzimskeho Maxmiliana II. radda a tu pochowan gest. — Náhrobek tento jsem nikde nalézti nemohl, ač není-li kredenční skříní zakryt.

Obr. 284. Vrané. Bronzové epitafium z r. 1571.

Dle pamětní knihy farní stály náhrobky ty již ve starém kostele na rozličných místech.

Pěkné nádoby kostelní, barokové, pocházejí všecky, mimo první kalich, z poloviny XVIII. století. Jsou to:

1. Kalich stříbrný, pozlacený, 25 *cm* vysoký. Sestává ze tří různě starých částí, z nichž hruškovitý litý nodus barokní jest nejmladší. Nejstarším a zároveň nejlepším dílem jest hladká kupa, v průměru 9·5 *cm*

Digitized by Google

a 9 *cm* hluboká, která do tří čtvrtin své výšky sedí v plášti, na němž vytepán a ciselován jest bohatý renaissanční ornament. Kupa označena

Obr. 285. Vrané. Kalich.

značkou: ⓔ. Také na kruhové noze, v průměru 16 *cm*, vytepán jest jemně hojný, ponejvíce květinový ornament barokní. (Vyobr. č. 285.)

2. K a l i c h 25 *cm* vysoký, ze zlaceného stříbra. Průměr kulaté nohy 15·5 *cm*, kupy 9·5 *cm*; nodus hruškovitý, litý. Barokní ornamenty tlačené. Značka na kupě jako na předešlém.

M o n s t r a n c e paprskovitá, 41 *cm* vysoká, ze zlaceného stříbra. Noha oválového základu, 16 × 19 *cm* veliká, s vykrojeným okrajem, má bohatě tlačený ornament kartušový. Nodus hruškovitý. Kolem otvoru pro lunulu krásné orámování se září paprskovitou, nad ním plochý kříž. Dobrá práce precisní kresby, pěkné modelace a ciselury.

R e l i k v i á ř, podobný monstranci, 31 *cm* vysoký, stříbrný, zlacený, obsahuje ostatky sv. Jana Nep. Noha oválová s průměry 15×11 *cm* rozdělena jest na osm polí, z nichž čtyři stejná jsou článkována, ostatní pokryta rozšířeným listovým ornamentem. Vasovitý nodus je litý. Kartušové orámování ostatků je ozdobeno paprsky. (Vyobr. č. 286.)

Po stranách schodů hlavního oltáře stojí d v a c í n o v é s v í c n y, 1·67 *m* vysoké, jejichž dřík četnými horizontálními vydutými prsténci, uprostřed pak prsténcem v ostrou hranu vybíhajícím profilovaný. Na oltáři samém je několik těžkých cínových svícnů, označených: J. V. 1773.

Na věži p ě t z v o n ů:

1. »Jan«, průměr 1·20 *m*, výška 0·90 *m*. Nápis kolem čepce v gotických minuskulích zní: x x leta x buoziho + m x ccccc x XV x tento zwon ◊ slit ◊ gest ◊ skrze x mistra x barthosse x miesstienina ◊ noweho x miesta ◊ prazskeho x z rozkazanie x pana — druhá řádka — x pana x iana x cvoianowskeho ◊ z bozkowicz ◊ a na skalach x udielan ◊ gest x do x miestecka ◊ lomicze x klfarze x k swatemu ◊ mikulassi ◊ a z toho ◊ pane ◊ buoze ◊ chwala ◊ twa. — Na plášti vyobrazeny jsou dva protilehlé reliefy sv. Mikuláše 16 *cm* vysoké a relief Panny Marie s děťátkem, též dvakrát proti sobě.

Digitized by Google

2. »Vít«, průměr 0·98 *m*, výška 0·73 *m*. Kolem čepce psána velikou latinkou tato legenda:

FRANCISCUS ANTONIUS FRANCK PRAGENSIS ME FUDIT IN OPPIDO WRANNA 1761.

Na jedné straně pláště kapitulní znak, na druhé figurka sv. Víta. — Sommer zmiňuje se o druhém zvonu z r. 1564 s českým nápisem.

Obr. 286. Vrané. Kalich, monstrance a relikviář.

3. »Prokop«, průměr 0·76 *m*, výška 0·57 *m*. Okolo koruny týž nápis; na plášti znak kapitoly a plaquetta sv. Prokopa.

4. »Václav«, průměr 0·63 *m*, výška 0·45 *m*. Opět totéž mimo relief sv. Václava; zvon je dole kousek uražen.

5. »Hodinka«, průměr 0·50 *m*, výška 0·41 *m*. Kolem čepce psáno: »Franciscus Antonius Franck me fudit Pragae 1773«. Na plášti Kristus na kříži, podle něhož stojí sv. Jan a Panna Maria; na druhé straně sv. Barbora.

Okolo kostela prostírá se hřbitov, k němuž vchod opatřen je ozdobnou železnou mříží. Na hřbitově stojí dvě kostnice; v oné na pravo urovnáno je v přízemí sklepním množství kostí. Zde pověšeny jsou také ony tři zašlé obrazy, jež byly z kostela vyneseny; nejlepší z nich jest jakýsi mučedník, ostatní jsou bezcenné. Na půdě v krovu uschován jest mohutný krucifix. Tělo Kristovo, v nadživotní velikosti z lipového dřeva dovedně řezané, přibito je na dvou spojených trámech v podobě T. Anatomie těla jest veskrze správná a pečlivě propracovaná; výraz tváře ukazuje typ židovský.

Digitized by Google

V druhé komoře uloženy jsou čtyři krásně řezané barokové rámy na oltářní modlitby. Dále nalézá se tu figurka ze dřeva řezaná, nedohotovená, as 0·70 *m* vysoká, Ruce a nohy jsou dovedně řezány. Dolejší partie draperie jest hotová; rukávy a hořejší část těla jsou jen v hrubých rysech nařezány.

Po vystavění kostela byl položen základní kámen k novému zámku, který za popisování rakovnického kraje Schallerem r. 1785 nebyl dosud vystavěn. Neznámý autor krátkého popisu řečeného kraje r. 1794 (str. 55) jmenuje ZÁMEK již úplně nový; vznikl tedy mezi nadepsanými lety. Zámek svým zevnějškem činí pěkný dojem. Bohatá barokní budova, na návrší položená, obklopena je upraveným parkem. Jednopatrové průčelí, k východu obrácené, oživeno je uprostřed risalitem, vyšším bočních stran. Přízemí risalitu hladce kvádrováno; uprostřed prostranný vjezd, polokruhovitě sklenut, zdobený na způsob balkonu sloupovitými pilastry, na na jejichž římse spočívají krátké voluty. Průjezd kryt elipsovitou valenou klenbou. Po stranách vjezdu dvě okna, nízkým segmentem sklenutá. Zvýšené prvé patro risalitu opatřeno čtyřmi pilastry s barokními hlavicemi, nesoucími mocný vyložený architráv s římsou, nad nímž se vypíná plochý, barokně ohraničený štít, v jehož vrcholu zasazena je mušle. Hladká plocha štítu zdobena pláštíkem. Po stranách štítu krátká balustráda. Tři velká okna mezi pilastry, dole pravoúhlá, nahoře polokruhem sklenutá, ploše orámovaná zdobena jsou velmi pěkně zvýšeným, obloukově lomeným římsovím. Nad prostředním oknem pyšní se veliký plastický znak kapitoly v bohaté barokové kartuši, nad ostatními dvěma prázdné kartuše. Ostatní okna průčelí zámeckého jsou obdélníková, orámovaná a lomenou římsou obloukovou opatřena. Mezipatrová římsa je rovná. Mansardová střecha kryta byla původně prejzy; v roce 1883 zaměněna byla krytem břidlicovým. Po stranách risalitu vynikají z ní dva vikýře s prohýbanými římsami a s elipsovitými okny, jež celku dodávají malebnosti. (Vyobr. č. 287.)

V přízemí zámku nalézá se kancelář úřadu hospodářského a obydlí ředitele panství. K nádvorní straně rozkládá se široké, prostranné schodiště, zaujímající jistě třetinu šířky zámecké budovy. Chodba v prvém poschodí, probíhající podélnou osou celého zámku, spojuje jednotlivé pokoje; tyto jsou veliké a vysoké, do průčelí obrácené. Ložnice, v empirovém slohu zařízená, přenesena byla sem z arcibiskupské residence. V jídelně stojí dvoje vysoká bílá kamna baroková. Na chodbě ku kapli visí několik portraitů slabší práce. Kaple sama jest jednoduchý pokoj, ozdobený pěti stejně velikými obrazy svatých a obrazem sedícího Krista; obrazy zdají se býti ze školy *Hellichovy*.

Na půdě uloženo jest několik rozebraných oltářů z okolních kostelů, mezi nimiž vyniká jeden bohatě řezaný, z akantových listů široce založených sestávající, který by se někde v kostele lépe representoval, nežli asi

Digitized by Google

jeho střízlivý, nový nástupce. Dále je tu železný, pěkně kovaný barokový nosič.

Obr. 287. Vrané. Zámek.

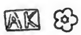
Nejvzácnější památkou zámeckou jest gotický zlatý kalich s patenou, 17 *cm* vysoký. (Vyobr. č. 288.) Zlatá číše konická, 8 *cm* hluboká a s průměrem 10 *cm*, jest úplně hladká. Z obruby šestilaloční nohy, čítající v průměru 12·5 *cm*, zdvihá se gotická, prolamovaná galerijka s jedno-

Digitized by Google

duchou kružbou, objímající páskovitě šest laloků (polokruhů) nohy. O mřížku opírá se štítek 13 *mm* veliký, s emailovaným znakem, podobným znaku pánů z Dražic. Tentýž značek vyryt je i na zlacené, mělce prohloubené pateně.

Nad nakloněným štítkem se znakem upevněn jest na hladkém laloku malý, litý krucifix, v téže velikosti jako znak, jenž má podobu velkého T. Podstavec přechází šesti mírně prohnutými, hladkými lupeny ve stvol se široce rozloženým ořechem, 74 *mm* v průměru, šesti čtyřbokými rotulemi prostoupeným. Na kosočtverečných ploškách, tvořících konce rotulí, čteme písmena v gotických majuskulích, tvořící slovo MARIA, jichž půdu kolem vyplňuje modrý email. Mezi rotule vloženo a nasazeno jest šest tepaných čtyřlistých květů, zelenou vrstvou emailovou vyplněných, se zlatými tyrkysy uprostřed. Ostatní oblá plocha na ořechu ciselována je rýhovaným ornamentem. Nad ořechem na šesti ploškách dříku nalezneme v jamkovém emailu jméno IHESUS, též v gotickým majuskulích; pod ořechem pak v témže upravení v gotických minuskulích slovo Maria; pod tímto slovem objímá stonek prsténec v podobě ozubeného cimbuří, pod nímž na téže straně, kde umístěn jest kříž a znak, znázorněno jest malé stříbrné okénko. Kalich opatřen jest značkami:

, které nepochybně později při nějaké opravě byl obdržel.

Obr. 288. Vrané. Zlatý kalich.

Co se doby vzniku týče, uvádí nás v jakousi pochybnost vyobrazený erb se třemi lístky jetelovými. Víme, že páni z Dražic nosili ve štítě větev vinnou se třemi zelenými listy v červeném poli, v pravo se klonícími. Zde na místě pětilaločných listů vinných vyobrazeny jsou totiž třílaloční jetelové, k levé straně směřující, mezi jejichž stonky vyrůstají ještě tři úponky. I barva jest jinak naznačena. Tvar kalichu poukazuje k XV. věku a nikoliv, jak za to se mělo, k době biskupa Jana z Dražic; terčovitý tvar štítu má ráz pozdní gotiky. Historická i umělecká cena neobyčejně zachovalé a neporušené práce jest značná.

Digitized by Google

Vrbičany.

Sommer XIII. 84. — Památky arch. VI. 231. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 92.

Ves dal roku 1333 biskup Jan IV. z Dražic augustinskému klášteru v Roudnici. Před válkou třicetiletou náležela rytíři Elsnicovi z Elsnic, kterému byla roku 1623 konfiskována.

Na návsi KAPLIČKA.

Všehluchy či Všehlušice.

J. Lacina, Paměti král. města Slaného 21. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 92. — Slanský Obzor I. 4. — Borový, Libri erect. 504, 723.

Zaniklá ves tato, dnešní Záfortenské předměstí či nyní část města Slaného, vlastně nezanikla, nýbrž se vzmáhajícím se sousedním městem splynula, proměňujíc se v předměstí. Dříve byla obcí samostatnou a nejspíše majetkem zvláštních zemanů. Dle ní psal se roku 1305 Šebek ze Všehluch. Od města dělily ves hradby a spojovala obě obce brána. Tato nazývá se roku 1452 fortnou, ale po roce již branou Všehlušskou. Posledně jako ves připomíná se roku 1529 dne 18. června, kdy purkmistr a páni koupili od urozeného vladyky pana Fridricha Smýkala z Libovice mlýniště pusté s věží u Všehluch.

Všestudy.

Sommer XIII. 147. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 103, 111.
Žároviště »na Špalkách«.

Zeměchy.

Balbín, Miscel. histor. Bohem. LIII., LV. — Fr. Rosenblüh, Die grossherzoglich Toskanische Herrschaft Swoleniowes 1840, 37. — Sommer XIII., 161. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 111. — Slanský Obzor III. 12, IV. 32, 35. — Čechy XI. 151. — Pamětní kniha farní z r. 1836. — Pam. arch. II. 53, 77, XIII. 180.

VES připomíná se v polovici XIII. století.

FARNÍ KOSTEL NAROZENÍ SV. JANA KŘTITELE byl už roku 1352 farním, od r. 1668—1690 náležel k faře Minické. Znovu vystavěn byl roku 1723 na zříceninách starého kostela velkovévodkyní Toskánskou Marií Annou Františkou. Do roku 1788 byl filiálkou při faře Zvoleněveské, pak lokalií a od roku 1856 opět farním.

Obílená budova v střízlivé renaissanci s mansardovou střechou nevykazuje nijakých architektonických zvláštností. Tři barokové oltáře s obrazy jsou bez ceny. Rovněž i ostatní zařízení kostelní jest nové, řemeslné. Válcovitá křtitelnice 1·06 *m* vysoká, z obarveného pískovce,

Digitized by Google

má v hořejším svém díle vytesaný nápis: Leta Paně MDCCCXII Nacladem obce Wolowske.

Největší památkou uměleckou je zde relief V e č e ř e P á n ě, 1·47 *m* dlouhý a právě tak vysoký, z lipového dřeva řezaný a v presbytéři na

Obr. 289. Zeměchy. Relief Večeře Páně.

stěně pověšený. Krásné dílo to dostalo se sem před lety odkazem jistého rolníka z Votvovic. Tomu připadlo dědictvím po bratru, který ho koupil při dražbě, ve které byl rozprodáván obsah bývalé Betlémské kaple v Praze roku 1785 císařem Josefem zavřené a roku následujícího zbořené. Řezba ta, dnes polychromovaná, byla roku 1860 renovována, a postavy její provedeny jsou něco větší, než v poloviční životní velikosti. Třináctc mužů sedí kolem kulatého stolu ubrusem pokrytého, a rozmlouvají mezi sebou; seskupení osob jest účinné. Zobrazena jest chvíle pod dojmem slov »jeden z vás mne zradí« a kdy se Jidáš chystá bráti zároveň s Kristem z mísy. Svatý Jan sedí Kristu na klíně. Uprostřed na stole leží na míse beránek velikonoční. Před každou osobou umístěn je talířek; někteří drží nádoby

Digitized by Google

k pití; první z apoštolů na pravo sedící nalévá z konvice, naproti němu sedí Jidáš s váčkem v levé ruce. Všichni jsou prostovlasí, jedině sv. Jakub, sedící na kraji gotické lavice, má pokrytou hlavu čepicí s lasturou. Hlavy jsou markantní, výrazy tváří typické. Některé partie draperií jsou velice krásny, umělecky aranžovány a s porozuměním vymodelovány. Modelaci napomáhá příznivé kolorování, jež zvyšuje perspektivu obrazu. Vynikající řezba z rozhraní XV. a XVI. věku. (Vyobr. č. 289.)

V osamělé zvonici kamenné na hřbitově, s barokní věží, visí dva zvony:

1. Průměr 0·64 *m*, výška 0·45 *m*. Na koruně tento nápis: »A fulgvre et tempestate libera nos domine Iesu Christi Anno 1730.« Na ploše zvonu jsou na čtyřech světových stranách reliefy svatých a sice: na jih sv. Jana Nep. 15 *cm* vysoký, na východ poprsí Madonny s Ježíškem, 11 *cm* vysoký, na západ sv. Václava 13 *cm* vysoký, a na sever sv. Jana Křtitele 15 *cm* vysoký. Nad tímto nachází se nápis:

Sancte Ioannes Baptista ora pro nobis
Anna Maria Francisca Magna Ducissae Toscaniae.

2. Průměr 0·50 *m*, výška 0·34 *m*. Na koruně nápis ve velké latince: GOSS MICH NICOLAUS LÖW. AUF DEN PRAGER SCHLOSS. Na plášti zvonovém poprsí Madonny s Ježíškem, 11 × 8 *cm* veliké, pod nímži letopočet: Anno 1689.

Na hřbitově jsou dva NÁHROBKY z pískovce volovického, s nápisy nečitelnými, pocházející z XVIII. století.

Ode vsi na sever kamenný KŘÍŽ na sloupu s hlavicí barokní a s letopočtem 1715.

Zhonice.

Fr. Palacký v Popise král. česk. 1848. str. 608 píše:

»Zhonice rakovnický kraj na Kornhausu;« osada jejížto někdejší polohu na ten čas určiti lze nebylo.

Zlončice.

(U Schallera a na Krejbichově mapě »Znončice«.)

Sommer XIII. 191. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 111.

VES je stará; roku 1052 měl tu kostel boleslavský několik poddaných.

Digitized by Google

Zlonice.

Paprocký. Diadochus II. 2, 290. — Meraviglia, str. 265, tab. 122. — Vogt Mauritius, Das jetztlebende Königreich Böhmen in einer historisch und geograph. Beschreibung. 1712 str. 143. — Autor neznámý, Kurzgefasste Beschreibung des Rakonitzer Kreises 1794, 55. — Schaller I. 181. — Sommer XIII. 101, 108. — J. Wenzig a J. Krejčí, Die Umgebungen Prags. 1857 str. 156. — Lumír 1861, 736. — Pokrok 1880 č. 84. — Václ. Tvrdý. Blahověst 1894. — Památky arch. II. 98, VII. 302, IX. 729, XI. 368, XIII. 182, 620, XV. 469, 600, XVI. 583, XVII. 323, 542. — Sedláček, Hrady VIII. 207. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 92. — Svornost, roč. XII., č. 48. 49. — Světlo XIII. č. 20, 22, XV. č. 9, 10, 11, 12. — Svob. Občan XXXIII. č. 1, 10, 11, 23. — Čechy, XI. 213. — Slanský Obzor III. 15, IV. 40, 43, XI. 53, XII 58. — Pamětní kniha »Liber parochialis« z roku $^{1}/_{11}$ 1699. — Beckovský, Poselkyně příběhů českých II. 377. — Ottův Slovník Naučný VII. 560. — Libri confirmationum I. 85, IV. 218.

Pohanské pohřebiště odkryto roku 1879 v poli jihozápadně od cukrovaru; nálezy odvezeny do historického musea ve Vídni. Inspektor Hraše podává zprávu (Mittheil. d. Centralcommission in Wien VI. 1880 str. CXXI.) o více hrobech kamením vyložených, s kostrami v poloze, jak chybně dí, polosedící. Z jednoho hrobu pochází nádobka, bronzová jehlice a náramek z jantarových perel, dvou perel dalších z jakési hmoty vápencovité a z dvou zlatých, spirálně zatočených kroužků. (Srovnej též Pam. arch. XI. 368.) O jiných nálezech viz Památky. — V slanském museu kamenné dláto. — U silnice ze Zlonic do Lisovic vykopána císařská medaille z doby římského císaře Commoda v II. století po Kristu.

VES Zlonice byla na žádost Bohuchvala Bernarda Valkouna z Adlaru synu jeho Janu Vojtěchu jako dědici roku 1705 císařem Josefem I. na městečko povýšena.

Znak pozůstává z příčně rozděleného štítu, jehož dolejší půle rubínově červená, hoření bílá jest; v ní polovina černého orla — polovina to erbu Valkounovského — v pravo obrácená.

Městské pečetidlo, 38 *mm* v průměru, se znakem uprostřed, nad nímž sedí pětihrotá koruna, má okolo tento opis: »Pecziet · Miestys · Zlonicze · 1705.«

Cechovní pečetidla: 1. Průměr 33 *mm*, opis: »Peczet · kolarska · kowarzska · bednarzska Zlonicz · « s odznaky jmenovaných cechů.

2. Průměr 32 *mm*, opis: »* Peczet czechv ssewczowskeho mestis Zlonicz.« Uprostřed dva obrněnci drží štít s odznakem; nad štítem W s korunou.

3. Průměr 30 *mm*, opis: »Peczet p cch truhl zamecz s . . en miest. Zlonicz« s odznaky ve štítu, zdobeném korunou.

4. Průměr 30 *mm*, opis: »Peczet p. czechv kregczowskeho mestis Zlonicz«. Ve znaku rozevřené nůžky s jehlou.

5. Průměr 30 *mm*, opis: »Pecz — Pocz — Czehv — Zloniczkeho :« ve znaku korunovaný dvouocasý v levo hledící lev, držící v pazourech řeznickou sekeru. Nad erbem je koruna. Před tím měli jiné s nápisem: »Peczet — P — Czechv — Rzeznickeho — Mestis — Zlonicz«.

Digitized by Google

V nové RADNICI z roku 1887, která postavena byla na místě staré, zbudované roku 1707, uschovány jsou dva pergamenové majestáty od cís. Františka II. z roku 1705. Dále jsou tu »Opisy práv náležející obci Zlonické« a kniha »Práva Čech, Moravy a Slezska« též z počátku XVIII. stol.

Pohled na město na votivním obraze sv. Floriána ve farním chrámu.

Dle Hájkových nezaručených zpráv stával zde hrad již v IX. století a patřil vladykovi Bojmírovi; v roce 856 byl prý od Žateckých zničen a příkop zasypán.

Zlonice bývaly ode dávna zbožím královským. Byly tu také některé statky vladyčí, jako na př. ten, který koupen roku 1343 od Oty pro sbor mansionářů pražských. Na Zlonicích seděl roku 1318 Jaroslav z Libušína, jinak »Medvěd ze Zlonic« zvaný.

Nad osadou postaven jest HRAD, jemuž dáno jméno »Stauf«, znamenající skálu, což přeměněno v ústech českých na »Štáf«; držiteli hradu byli králové čeští. (Schaller chybně ho nazývá »Schlaf«.) Po celé XV. století nemáme zpráv o Štáfu. Uprostřed XVI. století dal Václav Valkoun z Adlaru zpustlou tvrz Štáf znova vystavěti a opevniti, upraviv ji tak za nové sídlo svému rodu. Bohuchval Valkoun obnovil opětně tvrz a přestavěl ji úplně roku 1602, jak znak a letopočet zasazený nad průjezdem zámku zlonického z vnitř dvora dosud svědčí. V odhadu zadluženého majetku Václava Jana Vojtěcha Valkouna z Adlaru, zanešeného dne 25. června roku 1707 do desk zemských, uvádí se takto: »Zámek Staff od kamene na troji ‚Contignati' vystavěný«, načež následuje popis. Mimo to je zde popis pivovaru, dvora a stavení při zámku na »velkém place«, vše od kamene vystavěné.

ZÁMEK ZLONICKÝ s kancelářemi, s bytem ředitele a jiných úředníků, skládá se ze tří částí stavení. Severní a západní jest dvě poschodí vysoké; východní strana má jen jedno poschodí. Tvářnost vůbec jest nová a, jak se zdá, užito z části starých zdí zámku; ovšem že tento byl menší než nynější. Uvnitř na té straně ke dvoru bývaly v prvním i druhém poschodí chodby, pocházející z roku 1602, kteréž bezpochyby ven otevřeny nebyly. Za zámkem jest dvořiště s přistavěnými konicemi, řečené »na forotě«, protože se tu před časy rozmanité potřeby hospodářské skládaly. Místo to, nad dvorem zámku povýšené, přece je v rovnosti s plání, která je nad zámkem a kostelem. Ani dost málo si domysliti nemůžeme, jak tu bývalý hrad stával; neboť na ten čas tu není nejmenší známky, která by upomínala na starší věk, než jest XVII. století. Posledně opraven byl roku 1833. Dle ústního podání táhne se ze zámku podzemní chodba přes náměstí do jednoho domovního sklepení, kde se větví ve dvě ramena.

Vyobrazení zámku s okolními budovami jakož i městečka »Zlonitz z roku 1755« nalezneme na olejovém obraze, 1·76 *m* dlouhém a 1·04 *m* širokém, v chodbě zámku budenického.

Digitized by Google

FARNÍ KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE byl již roku 1352 farním. Královė čeští jako držitelé hradu sázeli ke kostelu zdejšímu faráře, jako na př.: Karel r. 1359, Václav r. 1390—1412 a Zikmund r. 1422. Katolický kostel znovu postavil roku 1616 Bohuchval Valkoun

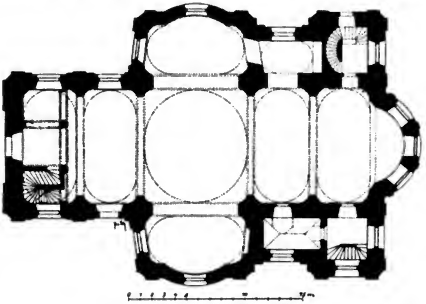
Obr. 290. Zlonice. Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie.

z Adlaru a zavedl opět po dlouhé době katolického faráře a odkázal mu závětí r. 1653 statek Uha. V prvé polovici XVIII. století dal hrabě Filip Josef Kinský kostel i s farou zcela nově postaviti; náklad 35.472 zl. za kostel a 12.485 zl. za faru vzat byl z kostelního jmění. Z původní kaple povstala sakristie. Stavěn byl dle pamětní knihy farní mezi lety 1729—32, dle Sedláčka a »Čech« 1726—44, a dle jiných 1726—35, od pražského stavitele *Ferdinanda Hübnera**) dle plánů Kiliana *Ignáce Dintzenhofera.*

*) Jméno »Hiebner« a »Hübner« se v zápisech střídá.

Digitized by Google

O době postavení kostela poučuje nás nejjistěji výpis z účtů, odkud víme, že od r. 1724—26 konaly se k příští stavbě přípravy a od r. 1727 se již stavělo nepřetržitě dále. Z listu faráře Svobody ze dne 8. ledna 1733 patronovi zaslaného, kde se čte: »Cum modo deducta ad suam perfectionem nova Ecclesia« vysvítá, že tedy stavba kostela byla dokonána r. 1732. Kostel restaurován byl dle plánů prof. *Ohmanna* mezi lety 1895—1898. Stavba je znamenité dílo barokové, v němž každý detail odpovídá slohově celkovému rázu. Nádherné schodiště k nakloněnému náměstí, malebné věže

Obr. 291. Zlonice. Půdorys kostela

a silhouetta kostela vůbec a bohatá výzdoba jeho hlásají mistrovství tvůrce svého. Vnitřek vzdušný a prostranný, velkolepých forem a ušlechtilých rozměrů, poutá harmonií a činí dojem veliký; také pohled na kostel z povzdálí jest imposantní. (Vyobr. 290.)

Zevnějšek budovy členěn jest hojně v rozích a mezi okny sdruženými dorskými pilastry, na vysokém soklu spočívajícími. Okna jsou všude stejně veliká, 4·40 *m* vysoká, překlenuta do obloukových segmentů a ploše orámovaná.

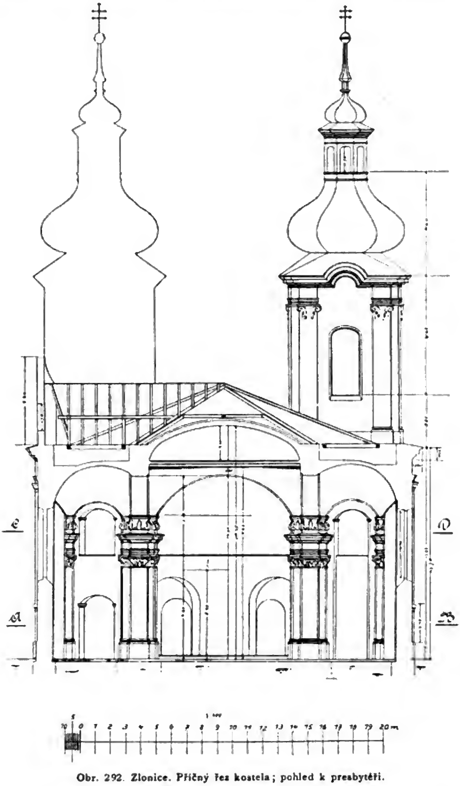
Západní průčelí kostela, 12·55 *m* široké, svými ušlechtilými rozměry působí ladně. Pravoúhelné dvéře orámovány jsou dvěma pilastry, které nesou postranní voluty, spojené segmentem obloukového štítu. Na volutách sedí roztomilí dva andílci, vztahující ruce k Nejsvětější, která tvoří vrchol portálu. Vlys vyplněn je barokovou kartuší, palmovím zdobenou, v níž jest psáno:

Pane Dobře
jest nám
zde býti
1897.

Okno nad portálem v hlavní ose korunèno je štítovitou římsou, s níž visí festony. K portálové architektuře patří i poboční výklenky, plošnou ozdobou s hlavním vchodem spojené; v nich nalézáme poprsí: na pravo sv. Vojtěcha, na levo sv. Václava, v nadživotní velikosti od *Stan. Suchardy* v době opravy chrámu zhotovené.

Digitized by Google

Dříve byly zde nemotorné sochy sv. Petra a Pavla. V ostatní façadě vedeny jsou dva páry dorských pilastrů, které nesou kládí s triglyfy a plnou,

Obr. 292. Zlonice. Příčný řez kostela; pohled k presbytéři.

značně vyloženou rovnou římsu. Nad touto vypíná se štítové patro, zdobené pokračováním pilastrů, nesoucích římsu, která jest uprostřed nad výklenkem polokruhovitě přerušena a která tvoří základnu trojhranného štítu:

Digitized by Google

»In Deo et Sancte Mariae Gloriam.« Vené zmíném výklenku stojí baroková socha Panny Marie s vlající draperií. Uprostřed ve vrcholu štítu vyobrazen jest na hranolovém podstávku beránek Boží s praporem, kolem něhož vine se nápis: »Hoc est agnus Dei«; po stranách štítu pak klečící andělové, vztahující k němu ruce. Nad štítovými segmenty stojí vázy. Veškeré sochy provedl sochař *St. Sucharda* v roce 1897. Staré sochy umístěny jsou u kostela v malém parku (za zhotovení sochy P. Marie obdržel r. 1744 sochař *Jos. Klein* 25 zl.), kde zakopány jsou též kosti, nalezené na bývalém hřbitově, který se kolem kostela rozkládal a zdí ohrazen byl. K němu vedlo se strany severozápadní široké schodiště se vchodem. Tento sklenut jest stlačeným segmentem a na každé straně orámován dvěma pilastry s volutovými hlavicemi, jež nesou prohnutý, lomený hřeben, krytý prejzy. Vlys vyzdoben plastickými oblaky a paprsky.

Chrám stavěn jest ve způsobu kříže se střechou mansardskou, pokrytou polévanými prejzy. Ve středu protínajících se hřbetů postavena byla roku 1897 sanktusová vížka s lucernou. Příční loď uzavřena byla na obou stranách volutovými štíty, elipsovitým oknem prolomenými.

V bocích presbytéře vypínají se dvě věže půdorysu čtvercového, které nemálo přispívají k malebnosti celku. Z venčí jest každá věž rozvržena na dvě patra; dolejší sahá až pod okapní římsu kostelní a prolomeno je týmž oknem, jako ostatní stěny kostelní. V rozích obloženo je týmiž pilastry, jaké nalézáme při ostatních částech chrámu. Hořejší patro provázeno je na rozích pilastry s hlavicemi, vyplněnými rozvilinami a rohovými volutami, nesoucími značně vyloženou římsu okapní, uprostřed každé stěny lomenou a v plochém oblouku prohnutou. Okna věžní, dolejším podobná, jsou špaletována a plochými rámy ohraničena. Nad okny ciferníky hodin. Hodiny pořízeny r. 1754 za 203 zl. Střechy věžní s cibulovitými báněmi, plechem pobitými, vybíhají v osmihranné lucerny, malými báněmi krytémi, a končí makovicemi. Výška obou věží obnáší 33 *m*. Pobití obou věží plechem jakož i pozlacené kříže stály r. 1744 1805 zl. 45 kr., v následujícím pak roce ještě 654 zl. 46 kr. V severní báni uloženy jsou pamětní listiny z let 1744, 1778, 1802, 1840 a 1878.

Vnitřek kostela jest úplně obnoven a to v nejbohatším slohu barokovém. Veškerá výzdoba dýše lehkostí a vzdušností. Plochy stěn a architektury držány jsou ve světlých a lahodných tonech mramorového podkladu, harmonicky zladěného, z něhož zlacené plochy výborně se odrážejí. Dekorace štuková, zdobící významnější, vhodné architektonické články, béře většinu svých motivů z rostlinstva naturalistického i stilisovaného. Pod emporami proplétají se hladké stuhy v ušlechtilých křivkách.

Hlavní loď (i s presbyteriem) 30·45 *m* dlouhá a 8·42 *m* široká, jest na podélných stranách i s částí emporovou pod věžemi členěna mohutnými sdruženými pilastry se štukovými hlavicemi kompositními, pěkně propracovanými. Na těchto spočívají oblomené kusy kládí se značně vy-

Digitized by Google

loženou římsou, hojně lomenou, na níž sedí ještě bohatý nástavek, dolejšímu zdivu odpovídající, z něhož pnou se široké klenbové pásy, sesilující

Obr. 293. Zlonice. Vnitřek kostela.

valené klenutí. Veškerá plocha klenby, barokně lomeným orámováním uzavřená, vyhrazena je budoucím malbám freskovým.

Příční loď, 20 *m* dlouhá a stejně vysoká i široká, členěna jest toutéž architekturou. Nad zkřížením se obou lodí pne se kopule 15·35 *m* vysoká, spočívající na čtyřech mocných pilířích nárožních, obepjatých

Digitized by Google

sdruženými pilastry a spojených obloukovými pasy. V rozích kopulovité klenby povstala čtyři prázdná, mramorovaná pole, zprohýbaným rámem uzavřená. Poboční kopulovitá pole jsou 12·65 *m* vysoká.

Z délky hlavní lodi připadá na kněžiště, jež v architektonické výzdobě jest zcela souhlasné s hlavní lodí, 6·25 *m*. Ve východní stěně, konchovitě ukončené, prolomena jsou tři obdélníková okna, nízkým segmentem zaklenutá. V bočních stranách vystupují dvě a dvě balkonovité oratoře, které původně spojeny byly ochozem za oltářem. Poprsnice jich, elipsovitě do kostela vyduté, zdobeny jsou štukovými ornamenty páskovými, v podnoží pak pěknými kartušemi, z nichž visí po stranách plastické guirlandy. Po odstranění ochozu při poslední opravě přišly k platnosti dva polosloupy (na místě pilastrů) po stranách hlavního oltáře, na jichž římsoví, které nesou, spočívají na polštářku mitra a berla biskupská. Za těmito pokračuje na klenbě úzké, orámované pole, palmovými haluzemi obložené, nad nímž vymodelována jest na pokrytém podstavci kouřící se kaditelnice; vše to provedeno jest lehce v bílém štuku. Střední část plochy za vrcholem hlavního oltáře, kde nalézá se sousoší Nejsvětější Trojice, upravena je co pozadí modelovanými obláčky, kteréž proráží pozlacené paprsky otevřené oblohy, doplňuje tak celek s hlavním oltářem. — Třetí pár oratoří otvírá se do příční lodi.

Z kněžiště vstupuje se na pravo do sakristie, 4·90 × 2·75 *m* veliké, na levo dvěma otevřenými oblouky s hladkým obložením do prázdné, skoro stejně veliké, překlenuté místnosti pod oratoří, která spojena je s příční lodí.

Hlavní oltář s dřevěnou, polychromovanou architekturou o čtyřech sloupech korintských. Na oblamovaném kládí zdvihá se vysokým segmentem uzavřený baldachýn, krášlený mřížkováním a střapcovou pokrývkou, který středem svým propouští skrze žluté sklo světlo na obraz. Na vrcholu baldachýnu spočívá zlacené sousoší Nejsvětější Trojice. Oltářní obraz na plátně asi 2·50 *m* dlouhém a 1·20 *m* širokém představuje Nanebevstoupení Panny Marie, dobře komponované Bohatěji okrášlený vršek rámu nese monogram slova Maria. Po stranách oltáře na volutových podstavkách u sloupů stojí pozlacené sochy světců v životní velikosti; poněkud sic přehnané v pohybech, ale pěkné, vážné, mohutného výrazu tváří, bohatého drapírování, jakož i velmi dovedného provedení technického. Jsou to na straně evangelijní: sv. Ambrož, biskup (s berlí a úlem), sv. Řehoř, papež (s tiarou na hlavě); na straně epištolní: sv. Jeroným (polonahý s kamenem v pravici a s knihou v levé ruce, u nohou hlava lví), a sv. Augustin. — Veškeré plochy oltáře imitovány jsou různobarevným žíhaným mramorem. Oltář pořízen byl r. 1741 za 1084 zl. 43 kr.; z toho obdržel řezbář 380 zl. V roce 1744 poslal sem patron z Vídně tři oltářní obrazy v ceně 1200 zl. pro hlavní a oba poboční oltáře. (Vyobr. č. 293.)

Digitized by Google

V apsidách příční lodi stojí poboční oltáře. V levo oltář sv. Jana Nepom., spočívající na dvou sloupech, u nichž stojí pozlacené dřevěné sochy sv. Václava a sv. Ludmily. Sloupy nesou barokové římsoví s klečícími anděly, uprostřed pak nahoře mřížkované sklo. Obraz sv. Jana Nep. 2·20 *m* vysoký a 1·26 *m* široký, na němž světec klečí před oltářem modle se k Bohorodičce, maloval r. 1900 *Josef Mathauser*. Dřívější obraz stál 300 zl.

Protější oltář sv. Anny, v pravo, postavený r. 1740 za 391 zl 49 kr. Obraz téže velikosti od *J. Hellicha*, představuje sedící sv. Annu, kterak učí P. Marii čísti. Podpis pozůstává z kahánku a letopočtu 1877. Jinak jest oltář v téže výzdobě držen jako předešlý; sochy představují dva neznámé světce-poutníky (sv. Josef a Jáchym?).

Mimo to jest tu ještě oltář Matky Boží s děťátkem či »sochy Panny Marie mouřenínské«, kterou v Loretě zakoupil Bohuchval Valkoun z Adlaru; vedle rámu, v němž jsou zasazeny ostatky svatých, klečí dva andělé. Znovupostavení tohoto oltáře v roce 1763 stálo 376 zl. 54 kr. I naproti je malý oltář s obrazem Ukřižovaného; rám tu tvoří boj mezi dobrými a zlými anděly.

Skvostnou prací barokovou jest kazatelna, při rohovém pilíři pod kopulí v levo, z mramorového a zlaceného dřeva zhotovená a celá pokryta řezbami, tvořícími na schodnici tři pole s páskovými náplněmi. I dvéře ke schodům kazatelny souvisí slohově s celkem. Ornamentální části jsou výborné. V čele poprsnice nalézá se dobře řezaný relief Narození Páně, s mohamedánským městem v pozadí, v bohatém orámování. Z každé strany sedí andílek; onen na levo drží otevřenou knihu evangelia, kalich s hostií, a druhou rukou ukazuje vzhůru, druhý upozorňuje na desku s desaterem. Naturalisticky zobrazeno je sdrhované roucho, přehozené přes okraj poprsnice. Obzvláště bohatý a pyšný je baldachýn nad řečništěm. Ve spodu něho skrývá se v paprscích holubice, na okraji jeho vyčnívají hlavy spojených attributů sv. evangelistů: vůl a anděl — lev a orel. Kopulovitý povrch krášlen je hojně a bohatě plastickými řezbami listovými a housenkovitými a na vrcholu pozlacenou sochou Spasitele v řasnatém vlajícím plášti, držícího v pozvednuté pravici žezlo a v levé ruce zeměkouli. (Vyobr. čís. 294.) Z účtů známo, že kazatelna a nový oltář (sv. Kříže) ve fundační kapli stály 972 zl. 28 kr. a byly r. 1743 zhotoveny.

Kůr spočívá na dvou kamenných sloupech. Poprsní zeď, balkonovitě vyložená, rozdělena jest na dvě stejná pole a štukovím vyzdobena; pod nimi uprostřed sedí nízká kartuš, z níž vedeny jsou bílé festony k jednotlivým rozdělením ploch. Nad sloupy visí s římsy pláštíky.

Varhany přispívají svými bohatými výplněmi k dekorativnímu dojmu kruchty. Bohatě profilovaná římsa nad píšťalami jest v hojných úhlech prolamovaná. Nad ní po stranách umístěni pozlacení andělé s trou-

Digitized by Google

Obr. 294. Zlonice. Oratoř, kazatelna a lavice.

Digitized by Google

bami; uprostřed pak ve výši tluče malý amorek v bubny. Píšťaly rozděleny jsou čtyřmi korintskými sloupy, mezi nimiž zasazen je na vrcholu bohatě řezaný a prolamovaný ornament. Celkové postavení stálo r. 1746 1922 zl. Varhany zhotovil *Václav Stark* z Lokti.

Dubové kostelní lavice ve dvou řadách, na čelech, postranicích i na zadních stranách ozdobené vyřezávanými rámy a náplněmi, z pásků hustě proplétaných, jsou mistrovské práce umělecké. Co pravý chef-d'ôeuvre vyniká patronátní stolice v kněžišti u hlavního oltáře na levo, jejíž

Obr. 295. Zlonice. Patronátní stolice z předu.

čelo jest 1·10 *m* vysoké a 1·40 *m* široké. Čela, poprsnice a deštění při zdi pokryto je bohatě řezanými rozmanitými vzory v lehkých páskových tvarech. (Vyobr. č. 295 a 296.)

V příční lodi stojí dvě zpovědnice, z nichž jednu krášlí pozlacená soška klečící Maří Majdaleny v poloviční velikosti a dobré práce, druhou rovněž klečící postava sv. Petra, k nebesům pohlížející, se dvěma andílky po stranách. Zhotoveny byly roku 1742 za 286 zl. 12 kr.

Veliká skříň kredenční v sakristii vykládána jest bohatě přímo- a křivočarným ornamentem. Nahoře zakončena jest krásně řezaným krucifixem z r. 1739 od *Jos. Kleina* za 35 zl. Také ostatní nábytek v sakristii jest krásně vykládán dřevem. Řezaná skřínka nad vchodem nese letopočet 1697.

Naproti kazatelně visí votivní obraz sv. Floriána z roku 1758, sedícího v oblacích, který z konévky vylévá vodu na kostel zlonický; dole vyobrazen jest pohled na městečko se zámkem a farou z XVIII. století. Cenný jest bohatě vyřezávaný rám barokní.

Digitized by Google

Veškery práce řezbářské prováděl *Josef Klein,* později c. k. dvorní řezbář v Praze; ostatní řemeslníci při stavbě zaměstnaní byli — aspoň dle německých jmen jejich v účtech kostelních zanesených — samí Němci.

Na severní oratoři zavěšen jest votivní obraz Bohuchvala Valkouna z Adlaru, malovaný na desce 1·29 *m* vysoké a 1·04 *m* široké, na památku přestoupení jeho na víru katolickou. Na obraze tom vypodobněn jest v oblíbeném tehdy kroji španělském, s tenkým kordem po boku, kleče před oltářem, na němž obraz ukřižovaného Spasitele; na oltáři hoří

Obr. 296. Zlonice. Patronátní lavice od zadu.

jedna svíce. Rytíř drží levici na prsou, pravicí pozdvihuje tři prsty k přísaze. Výraz tváře jest sympatický a podoba zdá se býti výborná. Perspektiva bývalého chrámu, v jehož pozadí spatřujeme ještě jiný oltář, jest dobrá. Nad hlavicí jednoho sloupu jest zapsáno:

Aetatis suae 28°
Anno Dni
1608.

Na oratořích visí šest jiných obrazů, portraitů to zemřelých členů rodu Valkounů. Vyobrazeni jsou všichni v rakvích se svícemi okolo: ženy v černém oděvu, muži v černých čepicích s bílým okrajem. Obrazy na plátně provedené byly pozdějším přemalováním pokaženy; některé obličeje byly dosti dobře malovány. Obrazy důležity jsou co krojové studie. Na seveverní oratoři jsou tři, a sice s nápisy:

1. Wysocze Urozena Pani Pani Estera Katerzina Walkaunowa [rozená

Digitized by Google

Sslečzna Wratislawka z Mitrowicz Pani na Staffie a Posstowiczich Man-
želka Urozeneho Pána Pána Jaroslawa Walkauna z Adlaru. Usnu-
la w Pánu 27 Nowembris mezi 10 a 11 hodinau rano
na Pul orlogi, L 1689 Modlete se za ni.
(Znak Mitrovských: levá půle červená, pravá černá.)

Velikost obrazu 1·22 × 1 *m*; písmo švabach.

2. Nad mrtvolou, která má ruce složeny na prsou, v nichž drží kříž s růžencem, čteme:

(Znak Valkouna: černá orlice v bílém poli.)

Jan Jaroslaw
Walkoun z Adlaru J. M. C.
slawneho dworskeho a komor
ního rady, zemř. 21 Juni
leta P. 1663.

Obraz jest 1·16 *m* dlouhý a 0·95 *m* široký. Nápis latinkou psaný.

3. Velikost: 0·98 × 0·73 *m*: (znak její)

Maria Anna
Walkaunowa
z Chlumu zemř:
27. Aprile 1630.

4. Na jižní oratoři: velikost 1·19 × 0·91 *m*.

Urozeny a Statečzny Rytiřz Pan Bohuchwal Bernard Walkaun z Adlaru
Pan na Staffie Posstowiczich, Stradoniczich, Žielewčziczich a Bakowie usnul
w Panu dne 1. Augusti mezy 9. a 10 hodinau przed
Polednem Anno 1693 Pan Buh
racz geho gmilou dússy
na milost přzigiti.
(Znak jeho.)

5. Velikost: 1·19 × 0·90 *m*.

Wiesocze Urozena Pani Pani Maximilliana Alžběta Walkaunowa, rozena Pa-
niczka z Bachrowa,*) Pani na Staffie, Posstowiczich, Stradoniczich, Zielewczi-
czich a Bakowie Manželka Urozeneho a Stateczneho Ry-
tirze Pana Bohuchwala Bernarda Walkauna z A-
dlaru [: titul :] Usnula w Panu dne 4 Augu-
sti mezi 9 a 10 hodinau przed Pole
dnem A: 1693 Pan Buh racz gegi gmi
lau dussi na milost przigiti.

(Znak; ve štítě je střední pole černé, postranní dvě bílá.)

6. Velikost obrazu 0·98 × 0·69 *m*.

---

*) Má býti Kanická z Čachrova.

Digitized by Google

(Znak jeho.)
Bohuchwal Walkoun z
Adlaru a na Staffie G. M. C.
rada a zemsky soudce
zemř: 12 Sept. 1632.

Obr. 297. Zlonice. Křtitelnice.

Krypta pánů Valkounů z Adlar je prázdna, neboť při přestavbě kostela byly kosti jejich přeneseny do hrobky jiné a zůstala jen ošlapaná náhrobní deska z červeného mramoru, se znakem otřelým a nápisem úplně zašlým. Zazděna jest dnes v západní zdi chrámové síně při hlavním vchodu; velikost její obnáší 1·80 × 1 *m*. Znak vytesán byl uprostřed kamene ve velikém oválu. Do krypty vede osm schodů. Byli zde pochováni všichni ti, jichž portraity na oratořích nalézáme; dosvědčují

Digitized by Google

také matriky zlonické s poznámkami: »pochowán w kaply Sklypku u sw. Gana Krztitele przi chramie Panie zlonskem.« Pověst o jedné zdánlivě mrtvé, která se v kryptě probudila, viz »Lumír« 1861, 737.

Křtitelnice cínová, renaissanční, jest ušlechtile pracovaná. Osmiboký, na způsob komolého jehlance ustrojený džbeřík se stěnami lichoběžníkovými, 0·45 *m* vysokými, stojí na třech krátkých nohách a měří v hořejším průměru 0·65 *m*. Tyto, 0·36 *m* vysoké, počínají vousatými maskami, v prostřed označeny jsou kolenem a končí drápy, držícími koule.

Obr. 298. Zlonice. Díl mříže u presbytéře.

Vodorovné hrany jeho ozdobeny jsou dole i nahoře vkusným věncem drobných ornamentů 5 *cm* širokých. Na dvou protilehlých stěnách připevněny jsou dvě lví hlavy s kruhy k přenášení; na přední ploše vyryty jsou dva spojené znaky Valkounů a Mitrovských ve věnci, označené začátečními písmeny: I I · W · Z · A · E · W · R · W · L (Jan Jaroslav Valkoun z Adlaru — Estera Walkounová rozená Vratislavovna z Mitrovic). Nad tím vyryto: »Anno«, dole: · 1 · 6 · 5 · 4. Víko, též osmihranné, vztyčuje se uprostřed v podobě smačklé báně, na níž připevněn jest hladký kříž, a zdobeno jest rovněž dvěma pásy. Výška celého obnáší 0·43 *m*, bez kříže 0·22 *m*. (Vyobr. č. 297.)

Presbytéř vroubí krásně kovaná baroková mříž, na deset polí rozdělená. Dvířka mřížky měří 0·95 × 0·72 *m* (viz vyobr. č. 298), ostatní pole 0·82 × 0·46 *m*. Kována jest ze čtyřhranných prutů, sestavených do palmetových a různě proplétaných tvarů. Jí odpovídají mřížové dvéře na pravou oratoř vedoucí, 2·10 *m* vysoké a 1·40 *m* široké, s polokruhovou lunetou, 0·80 *m* vysokou, dále dvéře do sakristie, v hořejší půli mřížkami 0·75 × 0·31 *m* velikými vyplněné. Jsou to znamenité práce. K nim druží se dva kované svícny, 1·50 *m* vysoké, na půdě kostelní u hodin

Digitized by Google

uschované, od pražského zámečníka *Jana Friedla* r. 1739 za 70 zl. zhotovené. (Vyobr. č. 299.) Vůbec všecka kování, závěry, kliky, zámky a ozdoby plechové jsou přesně slohově a bohatě vypracovány a nyní i pocínovány.

K a l i c h stříbrný, pozlacený, jest 26 *cm* vysoký. Mimo okraje kupy, která má v průměru 10 *cm*, pokryt jest celý bohatě stáčeným stříbrným filigránem. Na kulaté noze s průměrem 16·5 *cm* velikým zasazeny jsou tři válové porcelánové destičky, lemované českými granáty; na nich vyobrazena jsou poprsí sv. Vojtěcha, Víta a Zikmunda, červeně rýsovaná. Mezi těmito vsazeny jsou tři barevné kameny. Odtud ve třech liniích vine se nahoru řada granátů. Na kupě následují další čeští patronové: sv. Václav; Jan a Ludmila, mezi nimiž opět opakují se tři kameny. Vše vroubeno jest granáty a plastickými hrozníčky vína. Pěkná práce XVIII. století.

Obr. 299. Zlonice. Kovaný svícen.

Stříbrný p a c i f i k a l, 34 *cm* vysoký, stojí na oválové noze v rozměrech 14·5 × 11 *cm*, na níž vyryto: »J. Barth 1810 — in Schlan.«

M e š n í stará r o u c h a uložena jsou v slanském museu. (Viz vyobr. č. 193.) Zlatem vyšívaný střed jedné kasule uschován est na faře.

Uprostřed kostela visí rozměrný s k l e n ě n ý l u s t r z broušených skel různých tvarů, na drátech navlečených, sestavený.

V kostele jsou ještě d v a c e c h o v n í p r a p o r y z roku 1835 prvý s odznaky kolářů, bednářů a podkovářů, druhý zedníků, tesařů, truhlářů a zámečníků s patrony svatých na zadních stranách. — Cechovní čepice, používané při nosení praporů, visí na půdě.

V severní věži kostelní visí t ř i z v o n y:

1. »Norbert«, 1·22 *m* v průměru a 0·90 *m* vysoký, má kolem koruny krásné květinové ornamenty barokní, 20 *cm* široké. Na přední straně pláště psáno:

Quondam Perillustris D'nus D'nus Wenceslaus Walkaun
de Adlar Dn̄s in schtaff et Zloniz anno MDLXIV Parocho pro tu=
ng Friderico ita figuratam me noviter fundi curavit.
(Znak Valkounův.)

Na protější straně relief poprsí sv. Norberta v oblacích, držícího Nejsvětější svátost v ruce; pod ním:

Illustrissimus ac excellentissimus Dnus Dnus
Norbertus Leopoldus Liebsteins
ky Sac. Rom. Imp. Comes a Kolowrat Dnus in
Staff et Zloniz anno MDCCXIV Curato pro
nunc tempore Ioanne Girkovský necessitate ex
igente refundi et sic transformari fecit.

Na jižní straně relief Zvěstování Panny Marie, 27 *cm* vysoký a 35 *cm* široký; pod ním:

17 Me 14
refudit
Antonius
Schönfeldt
Fiser prage
nsis

2. »Florián«, průměr 0·90 *m*, výška 0·64 *m*. Na plášti nápis:

Anno Domini MDLXVI noviter fusa fuit
hec campana inpensis communitatis Zlonicensis
sub domino perillustris Domini domini Wenceslai
Walkaun de Adlar domini in. Staff per fusorem
Brikcy civem neo pragensem
Refusa necessitate cogente anno Domini
MDCCLXXXXVII sub celsissimo domino domino
Iosepy Kinski S. R. I. principes de Chinitz
et Tettau domino in Zlonitz Bohemo, Kamnitz Chotzen
Rositz et Kosteletz ad (Znak Kinských) aquilam etc. etc. pro tunc
curato Zlonicensi Ionne Mrazek per fusorem Iohann
Wenzel Kühner civem pragensem.

Na protější straně relief sv. Floriána, 17 *cm* vysoký.

3. »Maria«, průměr 0·63 *m*, výška 0·42 *m*. Okolo koruny festony. Nápis na jižní straně pláště:

Postea secundo refusa expensis ecclesiae
Zlonicensis anno domini MDCCLXXXXVI
regnante celsissimo domino do: Iosepho
Kinski S. R. I. principe de Chinitz et Tettau Domino
in Zlonitz etc. etc. sub curato zlonicensi Ioanne
Mrazek per fusorem Ioan Wenzel Kühner
civem pragensem.

Na severní straně relief Matky Boží s děckem stojící na měsíci, 14 *cm* vysoký.

Digitized by Google

D v a h o d i n o v é z v o n k y bez udání letopočtu lil »*Carolo Bellmann*«. Schaller zmiňuje se, že jeden zvonek s nápisem dal líti roku 1606 Bohuchval rytíř Valkoun z Adlaru, c. k. rada a hejtman slanského kraje, pán na Štafě, Poštovicích a Račiněvsi.

Novou FARU vyzdvihl roku 1606 Bohuchval Valkoun a nadal ji (8./12. 1616) hojně instrumentem errekčním. Nynější farní budova stavěna r. 1752 dle plánu *Kiliana Dintzenhofera*, za nějž dostal 49 zl. 30 kr., jak

Obr. 300. Zlonice. Farní budova.

účet z r. 1753 dotvrzuje. Ve farní pamětní knize není sice o tom nic poznamenáno, ale chovají se tu tři makuláře dopisů faráře Svobody z r. 1747. kde psáno patronovi do Vídně: »pro qua delineatio a Pragensi architecto Kiliano Dienstenhower exhibita est.« Stavbu provedl pražský stavitel *Ferd. Hübner*. Svým celkovým uspořádáním podobá se tato budova zámku Vranskému, jen velikostí a jednodušším provedením se liší. (Vyobr. č. 300.) Je to jednopatrová budova s mansardovou střechou, prejzy krytou. Risalit o třech oknech, s volutovým prázdným štítem (pohled od severu ze zahrady) převyšuje něco málo ostatní zdivo. Okna jeho dělena jsou pilastry se zvláštními hlavicemi a nadokenní římsy jsou lomeny a spojeny s plochým orámováním oken. Po stranách budovy vystupují ze střechy dva vikýře s elipsovitými okny, jejichž boční strany zdobeny jsou vásami. V přízemní síni uschovány jsou sádrové odlitky modelů pro skulptury na kostelní

Digitized by Google

façadě umístěné, jež provedeny jsou as v třetině skutečné velikosti. Na chodbě prvého patra visí pěkný obraz Krista na kříži v životní velikosti.

Archiv farní je nepatrný.

CHUDOBINEC či CHOROBINEC vystavěn byl roku 1745; jest to stavba baroková se střechou mansardovou se štíty a vikýři. Za vzor sloužila jí ve všem podobná budova farní. Hlavní průčelí, do města obrácené, má ve štítě pískovcovou sochu Panny Marie v oblacích, podobnou oné, která byla ve štítě kostelním. Sousední dům pro varhaníka, z r. 1759, v témže slohu, spojen jest pod jednou střechou; stál 1479 zl. 46 kr.

Východně od Zlonic, asi deset minut, stojí kamenná SOCHA SV. ONOFRIA, poustevníka, na cihlovém podstavci, o níž lid vypravuje, že na místě tom syn majitele hradu zlonického zabil svého otce; uměleckým provedením nevyniká.

Mezi Zlonicemi a Bakovem stojí malá KAPLIČKA.

Zlosejn (Zlosýn).

Dle Jirečka značí osadu, jakožto útočiště sběhů z rodin.

Zulezlice.

Sedláček, Hrady atd. VIII. 161. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 95. — J. Veselý, Geschichte der fürstlich Schwarzenbergschen Besitzungen 139.

Zaniklá ves, která ještě r. 1542 jmenuje se jako činná, ležela severně mezi Dučicemi a Přerubenicemi blíže zaniklé vsi Cupkova. Sedláček nazývá ji Zálezly a nalézá ji v prvé polovici XVI. století pustou. Hyšman jmenuje ji Cuřelicemi. V zemských deskách zapsána jest ale jménem Zulezlice.

Zvoleněves.

L. Glückselig, Illustrierte Chronik von Böhmen I. 626. — Balbín, Epit. L. 3. F. 191. — Paprocký, Diadochus II, 239—50. — Týž, Enucleatus 185—92. Vlasák, Adel 47. — »Prag« 1845 Nr. 112, 447.— Nový kalendář hosp. 1863. 57. — Menčík, Světozor XXII. 169. — Haupt, N. Laus. Mag. XI., 1863 297. — Sedláček, Hrady VII. tab. 5. — Heber, Burgen. V tab. II., 8. — Pubitschka, Geschichte Böhmen's III. 524. — Fr. Rosenblüh, Die grossherzoglich Toskan'sche Herrschaft Svoleniowes 1840 (s litografickým pohledem na Zvoleněves, kresleným od Jos. Ringlhana). — Schaller, Topographie. Rak. Kr. I. 223. — Sommer XIII. 156, 160. — Lumír 1852, 1194, 1853, 347; 1859, 956; 1861, 495. — Tomek, Dějiny města Prahy II. 430 a 472. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 94. — Čechy XI. 149. — »Upomínka na velkou národní slavnost ve Zvoleněvsi« 1892 str. 8. — Památky arch. I. 285, II. 58. 186, VII. 302, XI. 567, XIII. 182, 193, 234, 238, 330, XIV. 97, 205, 661, XV. 411—432, 471, 777 (s dvěma tabulkami), XVII. 306, 411, 420, 551, 699. — Český Lid I. 193, V. 521. — Svobodný Občan 1880 č. 25, 27, 1894 21./1. — Slanský Obzor III. 37, IV. 14—17, 35.

Digitized by Google

V poloze zvané »Babí důl« vyorán bronzový meč. Zem. mus. Pam. XI. 147. — Poblíž ojedinělý hrob se skrčenou kostrou, s vícero nádobkami, mezi nimiž i pohárek formy šňůrovitých, ozdoba lasturová. Zem. mus. Pam. XVIII. 33. — Na poli parc. č. 210/4 objemný kamenný mlat (rádlo). Zem. mus. Pam. XVI. 377. — U Žižické silnice dva, hroby se skrčenými kostrami z doby předúnětické s nádobkou pohárkovitou formy šňůrových, bronzové plíšky, kamenná ozdoba. Vedle popelovité vrstvy jáma se zvířecími kostmi a střepy. Zem. mus. Pam. XVI. 279. — Na dvoře cukrovaru popel. vrstvy, střepy, zvíř. kosti, pozůstatky dílny na slévání bronz. předmětů se 12 kamennými kadluby na lití nástrojů, zbraní, ozdob. Pam. XIII. 196. Zem. mus. — Tamtéž. na zahradě kostrový hrob z doby Merovejské se sponkami ze zlata i stříbra a skvostným náhrdelníkem z korálků skleněných a jiných. Zem. mus. Pam. XVI. 283. — »Na Bechově« stopy praehist. sídliště s kulturní vrstvou, v níž nádoby a střepy. Zem. mus. Pam. XIV. 97. — Tamtéž jámy odpadkové, hromadný pohřeb z pěti dětských lebek sestávající, zbytky nádobky, kostěné šídlo. Pam. XVI. 81. — Na návrší proti škole pohřebiště se 14 hroby skrčených koster, současníků únětických, založené na starším sídlišti s popelovými jamami. V hrobech jehlička únětická s úškem. jedna s roztepanou a v rourku svinutou hlavicí, dýky, bronz. šídlo, nákrčníky z jantaru a spirálních rourek bronz., náušnice ze zlatého i bronzového drátu, 1 oválná, náramky. náramky bronz., v jamách: kosti zvířecí, mazanice s otisky proutí, červený mořský korál, kam. kadlub, část kamenného mlatu, bronz. dlátko, kost. šídlo, střepy z nádob tuhovaných a j. Zvířena: pes, tur krátkorohý, koza, kůň, vepř.

Obec mající jméno od vladyky Zvolena jmenuje se roku 1318.

Tvrz stála na místě nynějšího zámku, stavební parcela 14 a 15 a nynější číslo 3, jenž postaven byl na části původních zdí. Uvádí se od XIV. až do první poloviny XVII. století. Během třicetileté války »zámek, tvrz i ves do gruntu ruinovány a spáleny byly«.

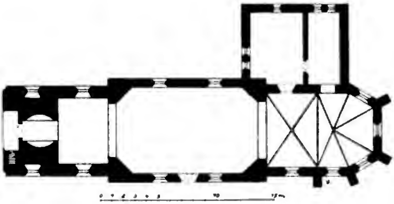
V XVI. věku souhlasila způsobem stavby s volovickým mlýnem a na něm provedenými ozdobami. Při demolování jejím nalezena byla korouhvička ze silného plechu zrobená, s letopočtem 1564. Tvrz nebyla veliká, ale ze silných zdí postavená, širokým a hlubokým příkopem opatřená, který ještě kolem r. 1830 na východní a severní straně zachován byl, nyní ale zasypán, zastavěn, částečně i v zahradu přeměněn byl. Přes tento příkop vedl na severu ze silných kvádrů stavěný a na jednom oblouku spočívající most ku bráně, nad kterou zasazen byl v kamenu vytesaný znak Zejdliců z Šenfeldu. Když Zvoleněves přešel v ruce velkovévodkyně Toskánské, postaveno bylo křídlo severozápadní. Na počátku XIX. století zřízeno bylo křídlo jižní, odkudž vedla přes bývalý příkop vysoká, na třech obloucích spočívající krytá chodba do kostela. Staré zbytky tvrze byly strženy, při čemž znak nad branou rozbit. Na základních zdech a klenutích vyzdvižen pak roku 1818 moderní zámek.

ZÁMEK s bytem ředitele s čelem k severu. Jiné opravy dály se v létech 1787 a 1859, jak letopočty nad vchodem zámku značí. Jednopatrová budova střízlivého vzezření po stránce architektonické ničím nevyniká; také památností nemá žádných.

KAPLE NANEBEVSTOUPENÍ PANNY MARIE, na hřbitově blíže kostela stojící, zavřena za císaře Josefa II. a roku 1810 pře-

Digitized by Google

stavěna byla v hospodářskou budovu. Při vyklízení této kaple nalezeno bylo několik mrtvol v železné brnění oděných, které ale opět všechny bez bližšího prohlížení na hřbitově zakopány byly. Náhrobníky zesnulých postaveny byly ve farním kostele. Bezpochyby sloužila původně kaple za kryptu majitelům panství Zvoleněveského.

Obr. 301. Zvoleněves. Půdorys kostela.

FARNI KOSTEL SV. MARTINA BISKUPA uvádí se již léta 1352 farním. Ve válkách husitských opuštěn a roku 1600 znovu farářem osazen. V roce 1745 byl Annou Marií velkovévodkyní Toskánskou rozšířen a massivní věží opatřen. Vystavěn byl původně ve slohu gotickém a zaujímal prý jen prostoru dnešního presbytéře. Stavba orientovaná, omítnutá, pod taškovým krytem, zvedá se na nejvyšším bodu osady blíže zámku.

Presbytéř, 10 *m* dlouhý a 6·40 *m* široký, má ráz gotiky XIV. století s polygonálním závěrem; opřen jest čtyřmi opěráky kvádrovými na širokém soklu ale bez ústupků. Dělí se na obdélníkové trávée křížem sklenuté a chorový závěr pěti stranami osmiúhelníku vytvořený a paprskovitě sklenutý. Žebra profilu (vyobr.: vybíhají v koutech z osmi přípor hranatých s bohatým profilem jehlancovitého zakončení. (Vyobr. č. 302.) Svorníky jsou kulaté, hladké. Osvětlen jest pěti jednoduchými okny. Na straně severní přiléhá prostorná sakristie s dvěma pokoji nad sebou pro zámecké úřednictvo na způsob oratoře se širokými okny do presbytéře otevřenými.

Vítězný oblouk lomený.

Obr. 302. Zvoleněves. Přípora.

Obdélníková loď, vyšší presbytéře, se stropem plochým, 13 *m* dlouhá a 6·40 *m* široká, jest ve svých rozích zazděna a trojúhelníkově sříznuta. Podélné zdi bez opěráků prolomeny jsou na severní a jižní straně dvěma okny a mimo to i na této vchodem uprostřed. V západním průčelí kůr a hlavní vchod s kobkou; nad ním věž s hruškovitou bání, jejíž střecha jest úplně hmotná, ze zdiva zřízená.

Digitized by Google

Při hlavním oltáři, provedeném v pozdní renaissanci, jinak ale i s obrazem bezcenném, zasluhuje zmínku bohaté vyšívání roucha na kostře sv. Innocence, v tumbě oltářní položené.

Křtitelnice dřevěná, v pěkném baroku provedená a barvou mramoru přizpůsobená, stojí na čtyřech nohách dole spojených. Víko končí sousoším »Křest Ježíšův«. Výška celé měří 1·35 *m*.

Na Pietě z lipového dřeva udává vzadu nápis, že tvůrcem jejím byl roku 1618 *Krištof Tupadlovský*.

Kalichy, paramenty a obrazy bezcenné.

Do zdi presbyteria na straně epištolní zazděn jest jeden malý a pět velikých náhrobních kamenů, z opuky a z pískovce slatinského provedených. Ostatní kameny dřívějších majitelů statku zdejšího byly v době přestavby odstraněny.

1. Nejmenší, 1·10 *m* dlouhý a 0·55 *m* široký, představuje ležícího mládenečka s věnečkem na hlavě a se sepjatýma rukama; v levém rohu znak Mitrovických. V hořejší třetině nápis velikou latinkou:

LETA MDCVII, DNE MIESICZE BRŽEZNA 16. HNED
BRZY PO NAROZENÍ SWEM A PRZIGMUTI KRŽTU SWATEHO
VSNVL W PANV GAN WRATISLAW Z MITROWICZ
SYNAČŽEK GEDINKKÝ VROZENÉHO A STATECZNÉHO
RYTIRŽE PANA GIRZIHO WRATISLAWA Z MITROWIC A NA
ZWOLENIEWSI, A ZDE ODPOČŽIWA. S. A. L.

2. Výška 1·67 *m*, šířka 0·82 *m*. Písmo gotické zasahuje hořejší třetinu kamene:

Letha Panie MDXCVI umrzela urozena pani
Markyta Zeydliczowa z Běly, manzielka
pana Girzika Zeydlicze, w letech wieku
sweho LXXXI Dar od Pana Boha ten miela,
že gest swých dieti, synůw a dcer a z nich
wnaucžat a prawnancžat przes LXX žiwých
widěla. W Christu odpocziwa, da gi blahoslawene
wzkrzisšeni.

Znak z Bělé.

Pod ním:

Hoc monumentum dilectissimae, Ladislaus
Zeydlicz et Ludimilla Zeydliczia a Mitrowicz,
uterque nepotes, haec ex filia, ille ex filio, nunc
dei beneficio conjuges B. P. 1604.

3. Výška 1·65 *m*, šířka 0·87 *m*. Nápis třířádkový v malé gotice (začáteční písmena veliká) pokračuje pak po okraji kamenu:

Digitized by Google

Letha Panie 1571 w tu strzedu po obraczeni swateho Pawla umrzel urozeny pan Jan Zeydlicz z Ssenfeldu. W (knize) maudrosti 3 kap: Sprawedliwych lidi duše pak w rukauch Božich gsau a nedotkne se gich ruka smrti.

Ostatní část náhrobníku vyplňuje znak rodu Zejdliců z Šenfeldu, jenž nesl v erbu tři zlaté kapry v poli bílém; v klenotu bůvolí rohy, za nimiž praporečky.

4. Výška 1·80 *m*, šířka 0·90 *m*. Nápis v témže písmu vine se okolo desky. Ostatní plochu zaujímá ležící postava ženy, jejíž hlava spočívá na polštáři s třapci a pravou rukou dotýká se malého děvčátka; levou rukou zadržuje si roucho na těle. Hlava jest dosti zdařilá, za to ostatní části těla jsou nemotorné. V pravém rohu u nohou vytesán jest znak rodu Zejdliců valně již poškozený. Nápis:

Letha Panie 1570 den po promienieni Krysta Pana umrzela (urozena pani Marie Zeydliczowa z Ssenffeldu. Tuto pochowana gest, oczekawagic [wzkrzisseni sw.]) blahoslawene nadiegi w Krista Pana.

5. Výška 1·80 *m*, šířka 1 *m*. Nápis v obdélníku okolo kamene ve velikém latinském písmu. Řemeslně provedená postava rytíře Jiříka Zejdlice, držící v levé ruce meč, spočívá hlavou na polštářku; u nohy položena helma, jejíž protějšek tvoří znak téhož pána:

LETHA PANIE 1575 W SOBOTU PO SW. FRANTISSKU UMRŽEL UROZENY A STATECZNY RYTIRZ PAN GIRZIK ZEYDLICZ Z SSENFELDU NA ZWOLENIEWSI A LANECH TUTO LEŽI POCHOWAN, OČZEKAWAGE SLAWNEHO Z MRTWYCH WZKRZISSENI.

6. Táž velikost. Postava rytíře na tomto kamenu obstojněji jest pracována. Z helmy v pravém rohu dole pod mečem zachovalo se jen jedno pštrosí pero; protější znak rovněž jest poškozen. Nápis v gotice jde ve dvou řádcích okolo kamene; nad polštářem nahoře písmo chybí:

(Letha Panie 1540) w autery przed swatym
Matiegem umrzel gest (urozeny a stateczny rytirz) pan
Gindrzich Zeydlicz z Ssenfeldu na Homoli
a Zwoleniewsi a tuto pochowan gest.
Proste za geho dussi Pana Boha.

Zvony. 1. Průměr 0·58 *m*, výška 0·44 *m*. Okolo koruny nápis velikou latinkou, 3 *cm* vysokou: »DURCH DAS FEUER FLOS ICH NICOLAUS LOEW IN PRAG GOS«; na plášti: »MICH ANNO 1659«. Nad nápisem ornament 5 *cm* široký, pod ním 7 *cm*, sestávající z akantových listů.

Digitized by Google

2. Průměr 0·45 *m*, výška 0·32 *m*. Tentýž ornament ve stejné velikosti objímá nápis okolo koruny: »GOS MICH NICOLAUS LOEW IN PRAG ANNO 1659.«

3. Tentýž nápis a ornament; průměr 0·40 *m*, výška 0·32 *m*.

Na prvních dvou vyškrábáno jest ještě: L. F. V. L. R. Uvážíme-li, že vévoda Julius František teprve po ulití zvonů se chtěl zvěčniti a že rytec nepozorností u první písmeny místo I velkou čarou dole L způsobil, mohlo by se čísti: Iulius Franz Von Lauenberg Renovator.

FARNÍ BUDOVU s průčelím k severu dala vystavěti v letech 1730 až 1735 velkovévodkyně Toskánská; utrpěla však velmi r. 1744 Prusy, při čemž mnohé předměty spáleny byly. Roku 1808 byla na jejím místě nová velká s průčelím k východu postavena.

Na návsi dala postaviti velkovévodkyně Marie Frant. Anna Toskánská SLOUP s římskou hlavicí, na kterém se nalézá socha bolestné Matky Boží.

Žehrovice Kamenné.

Sommer XIII. 72. — Památky arch. IV. 171, XI. 87. — Základy místopisu Pražského III. 108, 117. — Phosphorus str. 685. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 101. — Emler, Regesta III. 674.

Půl vsi dáno okolo roku 1045 klášteru Břevnovskému, roku 1270 dal Přemysl II. ves za jiné zboží klášteru Ostrovskému. V XIV. století slula obec »Rerzewicz«, v XV. »Zeřevice«, v XVI. »Řečovice«.

Nad pamětihodnými lomy stojí na sloupu SOŠKA SV. ROCHA, patrona to kameníků. — Ve vsi SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO, 1·90 *m* vysoká; na podstavci 2·50 *m* vysokém letopočet 1726. — SOCHA SV. FRANTIŠKA s lilií v ruce, 1·60 *m* vysoká; na podstavci 1·80 *m* vysokém erb. Jinak bez nápisu. — Za vsí u silnice k Žilině SOCHA SV. VOJTĚCHA 1·90 *m* vysoká; v pravé ruce drží berlu, v levé evangelium. Na podstavci 2·10 *m* vysokém čteme:

Svati
Woitech ge sem
danni bro cest
a chwalu boží
od obce zehrow
ske dne 13$_o$ iuni
roku 1812.

Za vsí u cesty k Družci stojí SOCHA PANNY MARIE BOLESTNÉ, 1·50 *m* vysoká. Nápis na podstavci 2·1 *m* vysokém nečitelný; čitelno jest pouze toto:

Digitized by Google

boles
tna panno za
dame: Propre
twe bolesti .

Żehrovice Mšecké.

Sommer XIII. 43. — Památky arch. I. 111, 171, VI. 299, IX. 87. — Erben, Regesta I. 316. — Národní Listy 1869 č. 233, 235—37. — Pokrok 1869 č. 121. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 101. — Sedláček, Hrady VIII. 160. — J. Veselý, Geschichte der Schwarzenbergschen Besitzungen 136. — J. Michálek, Dvacet let práce hasičské 1898.

V roce 1045 byl díl vsi majetkem benediktinského kláštera sv. Markéty v Praze a r. 1270 Ostrovského.

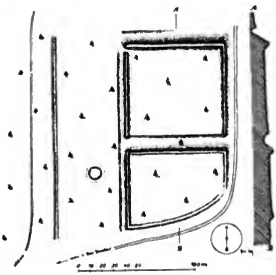
Tvrz či také hrad Żehrov zvaná stávala na vrchu nade vsí v těch místech, kterým se posud »na baště« neb »na šanci« říká, a sice na místě domků čís. 52 a 65. Ve XIV. a XV. století bývala sídlem pánů Kolovratů z Żehrovic. Roku 1549 byla již pustá a patřil k ní také dvůr pustý s poli lukami a lesy, pastvinami, potoky a rybníky.

Za domkem čís. 52 znatelna jest dosud veliká, okrouhlá prohlubeň v průměru 12·50 *m*, kde bezpochyby kulatá bašta či věž stávala. K západu chránil ji vysoký násep, k severu příkrá stráň; i se strany jižní jest sklon, který však jest dnes více již srovnán. Při kopání studny ve stráni severně od řečeného domku uhozeno bylo na hlubokou sluj, ve které však, poněvadž otevřením chodby nastal průvan, nebylo pátráno. Východně od domku stávala patrně hlavní budova, která dosahovala k okraji výběžku a jejíž základní zdivo nalezeno bylo při zpracování zahrádky.

KAPLE SV. MARTINA uprostřed vsi vystavěna byla r. 1774; pozůstává z presbytéře 6·30 *m* dlouhého a 5 *m* širokého, a z lodi 6·10 *m* dlouhé a 5 *m* široké. Nevkusný barokový oltář nese velmi neumělý obraz s podpisem: E. Pack Pinxit / 1809. Na stropě presbytéře namalována jest holubice v záři.

Mezi obcí a rybníkem »Soudným«, jižně ode vsi a severovýchodně od Nového Strašecí, na úpatí vysočiny od západu se táhnoucí, nalézá se obdélný pozemek, hustým mladým lesem zarostlý, náspy a příkopy obehnaný. Lid říká mu »švédské šance« neb také »tábor Žižkův«, ale poněvadž v místech těch žádná jiná větší vojenská výprava nebyla, lze pokládati to jen za zbytky opevněného vojenského ležení vojska krále Jiříka z Poděbrad, s kterým se roku 1450 vydal z Prahy, aby města a odbojné pány ztrestal. Zde jednalo se mu o zkrocení odpůrce Jindřicha z Kolovrat, který veřejně prohlášen byl za škůdce a protivníka království Českého. Již na cestě zboží jeho, Buštěves, dobyl a zde mezi tvrzí jeho Żehrovem,

Digitized by Google

Obr. 303. Žehrovice Mšecké. Opevněné vojenské ležení.

na tehdejší doby značně pevnou, a Strašecím, kteroužto nepatrnou tehdy ves byl v květnu spálil, dal pracně a pevně zhotoviti pevné ležení, které nijak nenasvědčuje na několikadenní pobyt vojska, odkud výpady proti Žehrovu podnikal a tvrz tuto také po delším obléhání spálil a se zemí srovnal. Odsud vybral se Jiřík na Rokycanské, aby i tyto za odboj zemský ztrestal.

Celý tábor rozprostírá se v lichoběžníku se souběžnými stranami 116 *m* a 162 *m* dlouhými v šířce 89 *m* a obehnán jest příkopem a náspem různé výšky. Nejvyšší místo naléźá se v rohu severovýchodním, dosahujíc 5 *m*; západní násep obnáší 3·50 *m* výšky a 7 *m* šířky, násep jižní jedva půl metru. Náspy ty vyházeny jsou z hlíny a drobného štěrku, získaného vyházením zmíněných příkopů, jsou velmi pevné a do dnes dobře uchovalé a znatelné. Zdá se, že příkopy daly se zaplaviti vodou z pramenů zde prýštících. Také v ležení samém nalézá se do dnes prohlubeň, naplněná vodou, která odtud příkopy odtéká do potůčku pod lesem tekoucího.

Lichoběžník přepažen je v půli příkopem a náspem. Rozdělení táboru na dva díly sloužilo bezpochyby k tomu, že v severní, čtvercové části, k obci žehrovické obrácené, bylo rozloženo vojsko, což dosvědčuje i to, že strana severní jest nejpevnější, opatřena jsouc dvěma náspy a dvěma příkopy — zevnější násep as 1·50 *m*, vnitřní pak 3—5 *m* vysoký, zevnější příkop jest as 1 *m*, vnitřní pak mezi oběma náspy as 3 *m* hluboký —, v druhé pak, více kryté, nalézaly se zásoby potravin, střeliva, vozy pícní a snad i koňstvo.

Mimo to na stoupajícím terrainu k vrchu (k západu) nalezneme příkop parallelně jdoucí delšími stranami tábora, 61 *m* od něho a 18 *m* od pěšiny lesní vzdálený, v jehož prostranství uprostřed na povýšeném místě nalézá se kruhová prohlubeň, svědčící o nějaké hlásce, nejspíše ze dřeva sroubené, která skytala nejlepší vyhlídku nad veškerým okolím.

Vjezd do ležení patrn jest v rohu severozápadním; rovněž konce příkopu, který dělí ležení na dva díly, jeví známky, že tudy vedly do vnitř cesty, poněvadž půda jeví se být urovnanou; snadný vjezd mohl býti i se strany jižní. (Viz vyobr. č. 303.)

Při kopání v těchto místech nalezeny prý podkovy a nože starožitného rázu, jež bohužel se nezachovaly; nějaké bližší výzkumy pro hustý les konati nelze.

Digitized by Google

Západně od Žehrovic, nad údolím na úpatí »v Bouřidle«, existovala prý dle všeobecného hlasu v starých dobách ves Oujezd, kde seděl loupeživý rytíř Bouřil. Historických zpráv však o tom není. Že zde stávalo jakési malé stavení, není pochyby.

Želenice (někdy Želunice).

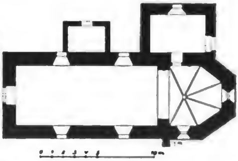
L. Glückselig. Illustrirte Chronik von Böhmen I. 679. — Wocel, Pravěk země české. 482. — Památky arch. II. 189, 236, 282, IX. 834, XIII. 178, 235, 328, XIV. 97, XV. 437, 743, 777, 780, XVI. 2—30, 62, 364, 368, 465, 584, 634, XVII. 490, 686. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 94. — Svobodný Občan XXI. č. 12 a 13, XXVII. 24./6. — Emler, Regesta II. 881. — Slanský Obzor I. 5, III. 6, 36, 37, 39, IV. 7, 10, 15, 23, 32.

Okolí vyniká ve smyslu archeologickém nálezy vzácných artefaktů. Mimo jiné vykopána roku 1843 na poli zvaném »na smutným« v hrobě bojovníka veliká bronzová spona, jež zdobila mu hrdlo a jež nemá sobě rovného nálezu. Chována je v museu království Českého pod čís. 259. Přesný popis její viz u Vocela a dra Čeňka Zíbrta v »Dějinách kroje v zemích českých« I. svazek, str. 102, kde i její vyobrazení. Vocel soudí, že pochodí asi z VIII.—IX. století. Roku 1892 prokopáno bylo přímo u vsi soustavně založené a zcela zapomenuté české pohřebiště z XI. století na poli čís. parc. 193, jehož stáří označeno denárem Spytihněva II., v sevřené ruce jedné z koster nalezeným. Probádány tu systematicky 104 hroby kosterné, z nichž 3 nalezeny v poloze skrčené; pohřbíváno do rakví i mezi kamenné obložení. Milodary: Nádoby baňaté bezuché, vlnicí zdobené, nožíky železné, korálky skleněné i jantarové, náušnice s-ovité bronzové i stříbrné, železné obroučky z vědérců, křesací náčiní a j. Zem. mus. Pam. XV. 1—30.

V poloze »na vinici« popelovité vrstvy se střepy a kostmi zvířecími. — Přes cestu na poli čís. parc. 403 odpadkové jámy, střepy z nádob, bronz. šídlo. Pam. XVI. 81. — Na západní straně obce při Knovízské cestě u křižovatky hroby se skrčenými kostrami rázu únětického. Zem. mus. Památky XVIII. 237. — Vedle žárový pohřeb s nádobami rázu bylanských. Pam. XVIII. 245.

VES uvádí se již v X. století co statek pannenského kláštera na hradě Pražském.

FILIÁLNÍ KOSTELÍK SV. JAKUBA VĚTŠÍHO pochází ze XII. století a byl původně postaven ve slohu románském. S opuštěným pohřebištěm souvisí zajisté založení zdejšího chrámu a přeložení hřbitova k tomuto. Roku 1352 jmenuje se farním a za třicetileté války, kdy i fara vzala za své, v letech 1650—1652 spustošený a pohořelý. Přestavbou a opravou pozbyl původnosti. Veškeré zdivo jest z lámané opuky. Západní štít kostela se vchodem hladký, omítnutý, bez ozdob. Střecha šindelová s věžičkou nad lodí; pětiboká střecha nad presbytéřem kryta taškami.

Obr. 304. Želenice. Půdorys kostela.

Při opravě r. 1855, která stála 1420 zl., pořízena byla nová, plechem pobitá

Digitized by Google

věžička sanktusová, střecha dvojnásobným šindelem, dehtem napuštěným, znova pobita, kamenný, těžký štít kostelní snesen a nahražen novým z cihel, v sínce (?) dvéře zazděny, několikery dvéře a dlažba obnovena; také střecha zvonice byla spravena.

Presbyterium, o stupeň zvýšené, zakončeno jest pěti stejnými stranami osmiúhelníka, 2·50 *m* dlouhými, a jest prosto opěráků; jen zvenčí kolem zdí jeho a sakristie běží trnož. Zdivo, 1·03 *m* silné, prolomeno jest dvěma okny, z nichž jižní, sklenuté lomeným obloukem, jest bez kružby a ozdob. Čelné okno východní, opatřené jedním prutem, vykazuje pěknou kružbu sestávající z trojlístků. V čelní stěně vystupují ze zdiva dvě konsoly plasticky zpracované do podob lidských hlaviček, na nichž založeno jest paprskovité žebroví klenby. Žebra přiměřeně silná, po stranách vykrojená, sbíhají se v kulatém svorníku, okrášleném trojnásobnými růžicemi, na sobě v mírném reliefu ležícími. — K presbytéři přiléhá od severu malá sakristie, 5 *m* dlouhá a 3·30 *m* široká, s dveřmi k východu a s jedním oknem k severu.

Oblouk triumfální sklenut jest do lomeného stlačeného oblouku, k němuž přiléhá kazatelna.

Loď vyšší presbytéře, se stropem plochým, tvoří obdélník ve světlosti 13·30 *m* dlouhý a 5·05 *m* široký. Podélné strany prolomeny jsou dvěma přestavěnými, čtverhrannými okny. Při poslední opravě zdí objevila se na jižní straně malá okénka. Nebylo lze vypátrati, byla-li románská, což pravděpodobněji, anebo byla-li lomeným obloukem sklenuta. Uprostřed severní strany mezi okny býval také vchod; nyní jest zazděn a z kobky zvenčí učiněna komora hrobníkova. (Vyobr. č. 304.)

Hlavní oltář v jednoduchém baroku s obrazem postavy sv. Jakuba, 1·87 *m* vysoký a 1·05 *m* široký; maloval *Karel Javůrek* r. 1897.

Postranní oltář sv. Mikuláše odstraněn byl před nedávnem jako bezcenný (!); nyní uschován jest v městském museu slanském. Pozůstává z obrazu sv. Mikuláše v rozměrech 1·25 × 0·57 *m* a z bohatě řezaného rámu, tvořícího mohutné akantové listy dovedně pracované, jichž výběžky ulámaly se nešetrným zacházením a pohozením v komoře. Z oválové tabulce nad obrazem psáno švabachem:

Tento
oltarz postawény
gest nákladem Mikolašše
Twrského ze wšy
Trzebusycz, leta Panie
1 6 9 7.

DŘEVĚNÁ ZVONICE v bezprostřední blízkosti kostela v jihozápadním rohu hřbitova stojící má šestibokou podezdívku, cele vyplněnou. Též střecha bývala druhdy šestihranná, jak z dubové, mohutné stolice

Digitized by Google

souditi lze. Vazba trámů jest táž, jako při všech šestibokých zvonicích se vyskytující. Teprve později zhrazena byla po stranách této z měkkých trámců nová kostra čtvercová s kolmými stěnami prkennými, jež přikryta jest střechou konstrukce nové.

Ve zvonici dva zvony:

1. Průměr 1·24 *m*, výška 0·95 *m*. Kolem koruny rostlinný renaissanční ornament 7 *cm* a 11 *cm* široký. Na jižní straně pláště tento nápis velikou latinkou:

ZWON TENTO SLYT GEST S POWOLENIM PANA
PURKMISTRA A PANUW MIESTA SLANEHO
YAKOZTO KOLATORUW ZADUSSY, A OSADY
S° YAKUBA WE WSY ZIELENICICH ◊ OD GIN-
DRZICHA SENOMATSKYHO Z SSTRENSSTATU A
W MIESTE SLANEM ☛ ZA KOSTELNIKUW A S:
TARSSICH GIRZIKA CHOCHOLA RYCHTARZE ZIE=
LENSKYHO ◊ GIRZIKA KRCZMARZE ONDRZEGE
NEKOLACZNEHO ✕ Z TRZEBUSIC HAWLA HUBAČ:
KA RYCTARZE ✕ SSIMONA CZERWENKY RZEHORZE
KRCZMARZE MIKULASSE KOSSATY ✕ Z NAKLADU
A POMOCY WSSECH OSADNICH KTEMUZ ZADUSSY
NALEZIEGICZIH ✕ LETA PANIE ✕ 1 · 6 · 13.

Nápis uzavřen jest v rámci a zevně na třech stranách ozdoben jest hlavičkami amoretů. Pod ním nalézá se kulatý relief »Křest Páně« 15 *cm* v průměru mající. Poměrně malá postava Krista uprostřed zakryta jest v dolní polovičce těla vlnami; sv. Jan Křtitel (na pravo) vyobrazen v kroji tehdejším. Na levo zjevuje se v oblacích anděl. Na severní straně pláště umístěn jest znak města Slaného, 21 *cm* vysoký a věncem obtočený. Pod ním:

Hic leo signum animi
fortis cassisq comata
virtutis rarae sunt
monimenta slanae.

Na dolejší obrubě zvonové zobrazeny jsou v šířce 2·5 *cm* a v délce 11 *cm* různé výjevy, představující žně, orbu, sekání dříví, honbu.

2. Průměr 0·92 *m*, výška 0·72 *m*. Okolo koruny řada dětských postav, vždy po devíti se opakujících, se jmény starověkých mus. Pod nimi rostlinný renaissanční ornament, 6 *cm* široký. Jižní strana pláště nese v orámování tento nápis:

Dokazugett zagiste Buoh lasky swe
k na^{m} nebo kdyz sme my gesstie hrzy
ssni byli, tehdaz Krystus umrzel za nas
Mnohe^{m} wice nyni gız Spwedlyw^{u}ı uczy

Digitized by Google

niel gsauce Krwi ge^{o} „ wyswoboze^{ni} bude
od hniewu skrze nie^{o} Poniewadz kdyz
sme byly neprzatele smirzeni sme skrze
smrt syna ge^{o} mnohe^{m} wice giz smirzeni
gsauce zagiste wyswobozeni bude^{me} skrze
ziwot geho. Sy Pawel k Rzym. w 5. kap.

Na severní straně pláště ve věnci 22 *cm* vysokém psáno švabachem

Bricci
zwonarz z Czyn
perku w Nowem mie
stie Prazskem tento
zwon porzidil Leta
Panie 1581.

Pod nápisem dva nerozeznatelné reliefky v rozměrech 12 *cm* a 4 *cm*.

Na západní straně reliefová postava sv. Jakuba 18 *cm* vysoká, na východní v téže velikosti neznámého světce.

Na dolení obrubě rostlinný ornament a pod ním tři reliefy v délce 12 *cm* a ve výšce 4·5 *cm* »Vzkříšení z mrtvých«.

Dle účtu, zachovaného v městském archivu v Slaném, stál zvon 133 kop 46 gr. míš. a váží 9 centů 30 liber.

Želevčice.

Tadra. Soudní akta. II. 297. — Pam. arch. VII. 294. — Sedláček, Hrady atd. VIII 211. — Hyšman a Paroubek, Okresní hejtmanství 94.

Ves náležela v letech 1228 a 1233 ke klášteru sv. Jiří, později asi k biskupství pražskému za Jana IV. z Dražic, jenž ji dal roku 1337 klášteru roudnickému.

Tvrz, vystavěná zemany téhož jména v XV. století, připomíná se také v XVI. věku. Stávala snad na mírném návrší východně od ovčína, kde v poli slabé vyvýšeniny naznačovati mohou dva valy se strany jižní. I ovčín, zdá se, že jest původní stavbou hospodářskou, která při tvrzi stála pozoruhodná jsou tu mocná klenutí se silnými zdmi.

Žilina.

(U Schallera a Krejbicha také »Žihlina« a »Žlín«.)

Sommer XIII. 73. — Hyšman a Paroubek, Okres. hejtm. 101. — Sedláček Hrady VIII. 90, 129. — Čechy XI. 171. — Pam. arch. XIII. 181.

Digitized by Google

Osada je stará. Za župního zřízení byla zde zemská stráž. Roku 1353 daroval ji císař Karel mansionářům pražským. Král Ferdinand I. přenechal ji roku 1552 za laciný peníz Janu Bořitovi z Martinic za věrné služby, které mu byl při povstání roku 1547 prokázal.

FILIÁLNÍ KOSTEL NAROZENÍ PANNY MARIE pochází z roku 1770, jak i letopočet na kamenném venýři při vchodu západním

Obr. 305. Žilina. Hlavní oltář a kazatelna.

ukazuje; dřívější kostel stával uprostřed obce, kteréžto místo je čtverhranným kamenem označeno. V třicetileté válce byl zničen. Jest dosti prostranný, ale vnitřní zařízení jest chudé.

Hlavní oltář s menším obrazem Narození Panny Marie vyzdoben je kolem rámu bohatě řezanými rozvilinami akantových listů, které objímají i srdce v rámu nad obrazem umístěné, tvoříce dohromady jakousi pyramidu, kterou zakončuje nahoře Jezulátko s křížem. (Vyobr. č. 305.)

Digitized by Google

Rovněž kazatelna jest dřevěná a plochy řečniště zdobeny jsou mušlemi a festony barokového ornamentu; nad stříškou, vroubenou rozvilinami, zvedá se malá soška kázajícího Krista.

Kruchta zabírá nejen západní stranu lodi, nýbrž i obě poboční, podepřena jsouc dřevěnými sloupy.

Z křtitelnice zůstal jen spodní kámen s letopočtem 1762.

Dva stejně veliké obrazy, 4·50 *m* dlouhé a 1·76 *m* široké (uprostřed jen 1·28 *m*), díla malíře *Balka*, jež znázorňují výjevy z doby moru, za něhož sv. František de Paula nemocným pomoc a poslední požehnání skytal, pocházejí z kláštera Pavlánského na Starém městě v Praze, zrušeného za císaře Josefa II. Tam umístěny byly nad dveřmi, jak dolejší výkroj jich poukazuje.

V nízké zvonici nad kůrem nalézají se dva zvony:

1. Průměr 0·79 *m*, výška 0·57 *m*. Zvon je bez nápisu. Kolem koruny opakují se dva malé reliefy; první výjev je mythologický a představuje Orfea hrajícího na housle zvířatům okolo něho se kupícím; druhý, biblický, zobrazuje krále rozhodujícího nad ženami, které mu přinesly mrtvé a živé děcko. Na plášti jsou reliefové postavy sv. Václava 26 *cm* a sv. Zikmunda 24 *cm* vysoké. Práce as z poloviny XVI. století.

2. Průměr 0·53 *m*, výška 0·385 *m*. Kolem koruny psáno gotickou minuskulí: x pxs x sanctus x dominus + deus + sabbaoth x pleni + sunt + celi + gloria x tua x. Jinak bez ozdoby. Práce as z XV. století.

Žižice.

Památky arch. a míst. XVI. 465. — Slanský Obzor III. 16, 39.

V sousedství polohy »Kostely« slovanský hřbitůvek z prvních dob křesťanství. Mezi 18 hroby 4 kostry v poloze skrčené. Vedle nádob vlnicí zdobených náušnice stříbrné kroužkovité se závěskou, stříbrné duté perly, jedna s filigranní ozdobou původu arabského, železné nožíky, zavírací břitva, železné obroučky z vědérců, křesací náčiní, brousek, skleněné korálky, jemné tkanivo, slitina bronzová. Zem. mus. Pam. XVIII. 227. — O dva hony blíže ke vsi pohřebiště se skrčenými kostrami typu únětického, s obvyklým inventářem: nádobky, jehlice s úškem, prsten, dýka, jehlice kroucená s roztepanou a svinutou hlavicí. Zem. mus. Pam. XVIII. 562. — V hlinovníku cihelny Šebkovy nad Červeným potokem mezi popelovými jamami kostra v sedě pochovaná, s nádobami typu knovízského. Pam. XVI. 451.

Uprostřed vsi na čísle parcelním 664 říká se »Dvořiště«, kde jsou jedva rozeznatelny jakési základy.

Ve vsi SOCHA SV. PROKOPA, darovaná sem klášterem břevnovským roku 1741. Postava v nadživotní velikosti z pískovce tesaná drží berlu, jejíž hlavice jest pěkně kovaná. Po stranách dva andělé, z nichž jeden sedí na draku a druhý drží kartuši s nápisem:

Digitized by Google

DIVo
proCopIo
CoMprofesso
sVo
pIetas brzVnoVIen
sIs strVXIt
per
B : A : B.

Pod jeho nohou vytesáno jest jméno autorovo: C. Hiernle F.

Na břevnovském znaku letopočet 1741. Sochu kryje kovaná stříška, v níž zavěšen zvonek.

29*

Digitized by Google

OPRAVY A DOPLŇKY.

Na straně 25. jest vyobrazení čís. 18. obráceno.

Na straně 32. má státi v 16. řádku z dola křtitelnice místo křtitelnicce.

Obr. 306. Nelahozeves. Domnělá postava stavitele zámku.

Na straně 33. v pátém řádku shora má býti gedenatsteho místo gegenatsteho.

Na straně 57. v třetím řádku shora má státi XIV. místo XVI.

Na straně 80. při vyobrazení čís. 70. má státi Kmetiněves místo Kmetiňoves.

Digitized by Google

Na straně 97. má státi K ř e v i c e místo Kř*o*vice.
Na straně 114. v posledním řádku má státi p o s l e d n í místo *od*slední.
Na stranu 127. dodej vyobr. čís. 280. na str. 400. se nalezající.

Obr. 307. Nelahozeves. Sgraffita na severní straně zámku.

Na straně 129. má státi správně M í k o v i c e místo M*i*kovice.
K straně 150. dodej vyobrazení čís. 306, 307 a 308.
K straně 197. dodej vyobrazení čís. 309.

Digitized by Google

Obr. 308. Nelahozeves. Sgraffita na severním zdivu zámku.

Digitized by Google

K straně 225. dodej: Cechovní pečetidla:

✳ Pecziet spolecznosti kreicziowske w miestie Slanim ✳ 1602; průměr 4 *cm*, uprostřed ve štítě nůžky.

✳ Peczet. poc. rzemesla. hrnczirzskeho. miesta. Slaneho.; pr. 4 *cm*. Adam s Evou pod stromem, po stranách kvěťáče s květinami; u kmenu hrnčíř při práci.

Obr. 309. Přelice. Zvon z r. 1386 (nejstarší s českým nápisem).

✳ P. rze. kozessnickeho w miestie Slanym.; průměr 3·2 *cm*. Uprostřed znak s pokrývadly; v hoření půli štítu pokosem rozděleném pták s dešťovkou v zobáku, dolejší půle šupinatá.

✳ Peczet ✳ pekarzska ✳ Slanim ✳ pernikarzska ✳. Průměr 3·6 *cm*; v korunovaném štítě preclík a perník.

· B · HW · INSIGNELV (?) TAT · SCHLAN WE · KI · 1757. Průměr 2·8 *cm*; uprostřed preclík, se stran palmové listy.

M. Slaneg s odznaky cechu truhlářského, sladovnického a pivovarnického (?); průměr 2·4 × 2·8 *cm*.

✳ Vrchni velitelstvo nar. obrany v Slanem. Průměr 3·4 *cm*, uprostřed městský znak. — Nápisy běží u všech kolem okraje.

Digitized by Google

Na straně 337. při vyobrazení č. 235. nemá směřovati presbytéř k západu, nýbrž k východu.

Obr. 310. Zlonice. Kované dvéře na oratoř. (Viz str. 433.)

Na str. 193, 241, 257, 321 a 337 má státi v posledním řádku Slanský místo Slánský.

Na straně 408. má státi Ignác Platzer místo Fr. Platzer.

K straně 433. dodej vyobrazení č. 310.

Digitized by Google

SEZNAM MÍST.

Digitized by Google

Digitized by Google

SEZNAM UMĚLCŮ A ŘEMESLNÍKŮ.

Digitized by Google

Digitized by Google

A FINE IS INCURRED IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW.

NEW BOOK

STALL-STUDY

CHARGE

Digitized by Google

Digitized by Google